

11296
Σ. ΣΠΕΡΑΝΤΖΑ - Σ. ΔΟΥΦΕΞΗ - Δ. ΒΡΑΝΟΥΣΗ
Β. ΣΦΥΡΟΕΡΑ - Θ. ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟΥ - Κ. ΡΩΜΑΙΟΥ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

Β' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑΙ 1974

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

19846

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

Β' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΑΔΙΚΤΥΩΣ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΔΩΡΕΑΝ

ΑΤΑΞΟΦΥΛΑΞΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

Β. ΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΔΩΡΕΑΝ

Σ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑ — Σ. ΔΟΥΦΕΞΗ
Λ. ΒΡΑΝΟΥΣΗ — Β. ΣΦΥΡΟΕΡΑ
Θ. ΜΑΚΡΟΠΟΥΛΟΥ — Κ. ΡΩΜΑΙΟΥ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

Β' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΑΘΗΝΑΙ 1974

Ε. ΣΠΕΡΑΤΖΑ — Ε. ΔΟΥΛΙΣΣΗ
Α. ΠΡΟΚΤΗΣ — Α. ΣΑΤΡΟΥΚΑ
Α. ΜΑΡΤΙΝΟΥΔΑΚΗ — Κ. ΚΑΡΑΪΩΤ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΤΙΘΩΣΜΑΤΑ

ΤΟΜΟΣ Β΄

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΔΙΑΕΥΡΩΣΗΣ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΑΘΗΝΑΙ 1977

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗΝ ΖΩΗΝ

ΣΤ. Ο ΙΗΣΟΥΣ ΔΕΥΤΕΡΑ ΧΡΟΝΙΑ

Τὴν σκηνὴν αὐτῆς Νάζαρεθ, καὶ πάλιν ἀπεργάζετο πρὸς τὴν ἀποδοξίαν τῆς ἐκείνου ζωῆς, καὶ τὴν ἀποδοξίαν αὐτῆς, ἐξελθὼν καὶ παρὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ βίου, ἵνα κηρύξῃ τὴν ἀποδοξίαν τῆς ζωῆς ἀπὸ τῆς ἐκπαίδευσιν τοῦ βίου, καὶ τὴν ἀποδοξίαν αὐτῆς, ἐξελθὼν καὶ παρὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ βίου, καὶ τὴν ἀποδοξίαν αὐτῆς, ἐξελθὼν καὶ παρὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ βίου.

Ἐκείνη ἡμέρα, ὁ Ἰησοῦς

Ἦ ζωὴ τοῦ Ἰησοῦς ἦταν ἡ ζωὴ ὅλων τῶν παιδιῶν τῆς Γαλιλαίας. Τὰ ἄλλα τὰ παρὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ βίου, ἵνα κηρύξῃ τὴν ἀποδοξίαν τῆς ζωῆς ἀπὸ τῆς ἐκπαίδευσιν τοῦ βίου, καὶ τὴν ἀποδοξίαν αὐτῆς, ἐξελθὼν καὶ παρὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ βίου, καὶ τὴν ἀποδοξίαν αὐτῆς, ἐξελθὼν καὶ παρὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ βίου.

Ἀναζητήσας ὅσων ὅλα τὰ παιδιά τῆς Γαλιλαίας, μαθαίνοντας τὰ ἴδια μαθήματα καὶ παίζοντας τὰ ἴδια παιγνίδια, ὁ Ἰησοῦς ἦταν διαφορετικὸς ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΗ

1. Η ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΤΟΥ ΤΑΠΕΙΝΟΥ

Κύριε, σάν ήρθεν ή βραδιά, σοῦ λέω τήν προσευχή μου.
"Άλλη ψυχή δέν έβλαψα στόν κόσμο άπ' τή δική μου.
"Εκείνοι, πού μέ πλήγωσαν, ήταν άγαπημένοι.
Τήν πίκρα μου τή βάστηξα. Μοῦ δίνεις καί τήν ξένη.

Δέν έχω δόξα. ΕΊν' ήσυχα τά έργα, πού έχω πράξει.
"Άκουσα τή γλυκιά βροχή. Τή δύσι έχω κοιτάξει.
"Έδωκα στά παιδιά χαρές, σέ σκύλους λίγο χάδι.
Ζευγαῖδες καλησπέρισα, πού γύριζαν τό βράδυ.

Τώρα δέν έχω τίποτα νά διώξω ή νά κρατήσω.
Δέν περιμένω άνταμοιβή. Πολύ 'ναι τέτοια έλπίδα.
Ευδόκησε ν' άφανιστώ, χωρίς νά ξαναζήσω. . .
Σ' εύχαριστώ γιά τά βουνά καί γιά τούς κάμπους πού είδα.

« Θεΐα Δώρα »

Ζαχαρίας Παπαντωνίου

2. Ο ΙΗΣΟΥΣ ΔΩΔΕΚΑ ΧΡΟΝΩΝ

Τά σπιτάκια τής Ναζαρέτ, « σά φύχτα μαργαριτάρια σέ σμαραγδένιο χωνί σκορπισμένα », έφεγγαν κατάσπρα στίς πλαγιές του βουνού άνάμεσα σέ φουντωτά περιβόλια όλο συκιές, πορτοκαλιές, δράνες καί ροδιές. Οί 'Εβραίοι τήν έλεγαν « Λαμπάν », τό άσπροχώρι, καί άλλοι « Λουλούδι τής Γαλιλαίας ».

'Εκεϊ μεγάλωσε ό 'Ιησοῦς.

'Η ζωή του ήταν σάν τή ζωή όλων τών παιδιών τής Γαλιλαίας.

Γράμματα πολλά δέ μάθαιναν· ό ραββίνος (δάσκαλος) του χωριού τούς μάθαινε νά διαβάζουν τή Γραφή καί τό Νόμο του Μωυσή καί τό πολύ - πολύ νά γράφουν.

'Αναθρεμμένος σάν όλα τά παιδιά τής Γαλιλαίας, μαθαίνοντας τά ίδια μαθήματα καί παίζοντας τά ίδια παιγνίδια, ό 'Ιησοῦς έμενε διαφορετικός άπό όλα τά άλλα.

Οί γονεῖς του ἦταν ἄνθρωποι ἐργατικοί, πού ζοῦσαν ἀπό τὴν ἐργασία τους. Ὁ Ἰησοῦς δούλευε καὶ αὐτὸς στὸ ἐργαστήρι τοῦ Ἰωσήφ μὲ τ' ἀδελφία του, παιδιὰ τοῦ Ἰωσήφ ἀπὸ τὴν πρώτη του γυναίκα, ἔπαιζε μὲ τοὺς συντρόφους του, πήγαινε στὸ ναὸ μαζί μὲ τοὺς γονεῖς του, μάθαινε ὅ,τι μάθαιναν ὅλα τὰ παιδιὰ.

Καὶ ὁμως ξεχώριζε ἀπ' ὅλα τ' ἄλλα καὶ ἡ μητέρα του τὸ ἔβλεπε καὶ μάζευε μέσα της τὰ λόγια του ἕνα - ἕνα καὶ τὰ φύλαγε σὰν ἀνεκτίμητα μαργαριτάρια.

Καὶ μεγάλωνε ὁ Ἰησοῦς καὶ δυνάμωνε τὸ πνεῦμα του καὶ γέμιζε σοφία, καὶ ἡ χάρη τοῦ Θεοῦ ἦταν ἐπάνω του.

Κάθε χρόνο, κατὰ τὸ ἔθιμο τῶν Ἑβραίων, ὁ Ἰωσήφ πήγαινε μὲ τὴ Μαρία στὴν Ἱερουσαλήμ γιὰ τὶς ἐορτὲς τοῦ Πάσχα.

Τὸ Πάσχα ἦταν ἡ μεγάλη θρησκευτικὴ ἐορτὴ τῶν Ἑβραίων. Ἐώρταζαν ἐκείνη τὴ μέρα τὴν ἀπελευθέρωσί τους ἀπὸ τὴ δουλεία τῆς Αἰγύπτου. Τὴν ἐώρταζαν μὲ μεγάλη ἐπισημότητα στὴν Ἱερουσαλήμ, στὸ ναὸ τοῦ Σολομῶντος, καὶ οἱ Ἑβραῖοι ὅλης τῆς Παλαιστίνης τὸ θεωροῦσαν καθήκον νὰ πᾶνε ἐκεῖ, νὰ ἐκτελέσουν τὰ θρησκευτικὰ τους χρέη καὶ νὰ φᾶνε τὸ πασχαλινὸ ἄρνι.

Ὅταν ἔγινεν ὁ Ἰησοῦς δώδεκα χρονῶν, ὅταν ἔφτασε δηλαδὴ στὴν ἡλικία, ὅπου τὰ παιδιὰ τῶν Ἑβραίων ἀρχίζαν νὰ διδάσκωνται τὸ νόμο τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ γυμνάζωνται στὰ θρησκευτικὰ τους καθήκοντα, τὸν πῆραν οἱ γονεῖς του κι ἐκείνον στὴν Ἱερουσαλήμ μαζί τους.

Ἄφοῦ λοιπὸν τελείωσαν οἱ ἐορτὲς καὶ οἱ προσκυνητὲς ὅλοι γύριζαν στὰ σπίτια τους, στὸ δρόμο ἔξαφνα ὁ Ἰωσήφ καὶ ἡ Μαρία ἀντιλήφθηκαν πὼς ὁ Ἰησοῦς δὲν ἦταν πιά μαζί τους. Μὲ τὴν ἰδέα ὁμως πὼς ἴσως βρίσκεται μὲ ἄλλους ταξιδιωτὲς, φίλους ἢ συγγενεῖς, ἔξακολούθησαν τὸ δρόμο τους ὀλόκληρη τὴ μέρα. Μὰ ὅταν τὸ βράδυ τὸν ζήτησαν παντοῦ καὶ δὲν τὸν βρῆκαν, τρόμαξαν καὶ γύρισαν πίσω στὴν Ἱερουσαλήμ, ὅπου τρεῖς μέρες τὸν γύρευαν. Τέλος τὴν τετάρτη μέρα πῆγαν καὶ στὸ ναὸ, κι ἐκεῖ τὸν βρῆκαν.

Καθισμένους ἀνάμεσα στοὺς δασκάλους, μὲ τὸ πρόσωπο φωτισμένο ἀπὸ τὸ φῶς τῆς ψυχῆς του, ὁ Ἰησοῦς τοὺς ἄκουε συζητοῦσε μαζί τους καὶ τοὺς ἐξηγοῦσε ὅσα αὐτοὶ δὲν καταλάβαιναν. Καὶ αὐτοὶ οἱ σοφοὶ μὲ ἄσπρα μαλλιά, πού εἶχαν γεράσει στὴ μελέτη τῆς Γραφῆς, εἶχαν μαζευτῆ γύρω του καὶ μὲ ἀπορία ζητοῦσαν καὶ ἄκουαν

καὶ θαύμαζαν πῶς νὰ βρῖσκεται τόση σοφία στὸ κεφάλι παιδιοῦ δώδεκα χρονῶν!

Καθὼς τὸν εἶδε ἡ Μαρία, ἔτρεξε κοντά του καὶ τοῦ εἶπε :

— Παιδί μου, γιατί μᾶς τὸ ἔκαμες αὐτό ; Κοίταξε, ὁ πατέρας σου κι ἐγὼ καταθλιμμένοι σὲ γυρεύουμε.

Ἐπὶ ἀπόρησε ὁ Ἰησοῦς καὶ ἀποκρίθηκε :

— Καὶ γιατί μὲ γυρεύατε ; δὲν ξέρατε ὅτι πρέπει νὰ μένω ἐγὼ στὸ σπίτι τοῦ πατέρα μου ;

Δὲν κατάλαβαν οἱ γονεῖς τὰ λόγια τοῦ παιδιοῦ τους, δὲν ἤξεραν ποιὸς ἦταν ἐκεῖνος, πού ὁ Ἰησοῦς ὠνόμαζε Πατέρα, οὔτε πῶς ὁ ναὸς τοῦ Θεοῦ ἦταν τὸ σπίτι του. Ἡ μητέρα του ὁμως μάζευε πάλι μέσα στὴν καρδιά της τὰ λόγια του αὐτὰ καὶ τὰ φύλαγε ὅλα σὰν ἀνεκτίμητα μαργαριτάρια.

Σηκώθηκε ὁ Ἰησοῦς καὶ ἀκολούθησε τοὺς γονεῖς του καὶ μαζί γύρισε στὴ Ναζαρέτ, γλυκὸς καὶ εὐάγωγος σὰν πάντα, ὑποταγμένος σὲ ὅ,τι τοῦ ἔλεγαν ἐκεῖνοι.

Περνοῦσαν τὰ χρόνια καὶ πρόκοβε ὁ Ἰησοῦς στὴν ἡλικία καὶ στὴ γυνῶσι κοντὰ στὸ Θεὸ καὶ στοὺς ἀνθρώπους.

« Ἡ ζωὴ τοῦ Χριστοῦ »

Πηνελόπη Δέλτα

3. Π Ρ Ο Σ Τ Ο Ν Θ Ε Ο Ν

Ἄφου, Θεέ, μ' ἐπρόικισας μὲ νοῦν καὶ μὲ αἰσθήσεις, τοὺς ὀφθαλμούς μου ἤνοιξα καὶ εἶδα... Ποία φύσις!

Εἶδα τὸ πᾶν, πλὴν τοῦ παντὸς τὸν Ποιητὴν δὲν εἶδα:

κι ἠρώτησα : « Τίς ἔθεσε τοῦ κόσμου τὴν κρηπίδα* ; ».

Καὶ μ' ἔκραξε μιᾶ φωνῇ κοινῇ ἢ ἀνθρωπότητος :

« Μία ἀρχὴ αὐθύπαρκτος... ἐν ὄν, ... μία Θεότης ».

... Ναι εἶσαι Σὺ, ἀθάνατε, ὅστις πρὸ τῶν αἰώνων

ὡς παντοδύναμος ἀρχὴ μ' ἐν « Γεννηθῆτω » μόνον

ὄν τὸ μηδὲν ἐποίησας, τὸ χάος ἐγκοσμήσας*,

τὴν δέριον* τὴν οὐράνιον λαμπρῶς χρυσοκεντήσας.

Ἡλίας Τανταλίδης

4. ΧΑΙΡΕ, ΜΑΡΙΑ

Ἡ συγγραφεὺς περιγράφει τὴν ἐν Τήνῳ, κατὰ τὴν 15ην Αὐγούστου, λιτάνευσιν τῆς εἰκόνης τῆς Θεοτόκου, μετὰ τὴν ἐπίσημον λειτουργίαν.

Τόνοι μουσικῆς φθάνουν ἑξαφνα ἀπὸ τὸ προαύλιον τῆς Παναγίας καὶ τὰ πλήθη τῶν προσκυνητῶν ἀναταράσσονται, ὡσὰν κύματα θαλάσσης εἰς τὴν βαρεῖαν πνοὴν τοῦ βοριά.

Ἡ κόσμος πυκνὸς γεμίζει φράκτας, πεζοδρόμια, παράθυρα, πεζούλια, στρέφων μὲ ἀνυπομονησίαν τὰς κεφαλὰς καὶ ἀλληλοερωτώμενος.

Πρὸ πάντων ὅμως εἰς τὸν περίβολον τῆς ἐκκλησίας τὸ πλήθος εἶναι μᾶζα ἀδιάσπαστος.

Ἀπὸ τὰ παράθυρα, τὰ κελία, τοὺς ἐξώστas, ὀλόκληρα ἀνθρώπινα σταφύλια προβάλλουν καὶ κρέμονται πυκνὰ καὶ μυριόχρωμα, ὅπου τὰ σεμπέρια ἀνακατεύονται μὲ τὰ φέσια, μὲ τὶς ἀνοικτὲς ὀμπρέλες καὶ τὰ μαῦρα καπέλα τῶν ἀνδρῶν.

Ἀπ' ἐκεῖ ἔως τὴν ἄκρη τοῦ ἱεροῦ δρόμου, ὅπου φθάνει τὸ βλέμμα, δύο ἀτελείωτα μαῦρα φίδια ἀπλώνονται. Εἶναι αἱ δύο γραμμαὶ τοῦ κόσμου, ποὺ περιμένει.

Ἀλλὰ καὶ τὸ λιθόστρωτον εἰς τὸ μέσον δὲν μένει ἐλεύθερον. Θέαμα παράξενον καὶ πρωτοφανὲς ἀπλώνεται ἐκεῖ. Ὅλοι οἱ πάσχοντες, τυφλοὶ, κωφοὶ, ἀνάπηροι, ὅλη ἡ ἀνθρώπινη δυστυχία ἔχει ἐξαπλωθῆ κατὰ γῆς κατὰ σειρὰν, σῶμα πρὸς σῶμα, πλευρὸν πρὸς πλευρὸν, εἰς σφικτὴν γραμμὴν, καὶ γεμίζει τὸ μέσον τοῦ δρόμου, διὰ νὰ περάσῃ ἀπὸ πάνω τους ἡ θαυματουργὸς εἰκὼν, διὰ νὰ τοὺς λυπηθῆ καὶ τοὺς ἐλεήσῃ ἡ Παναγία.

Τέλος πάντων ἡ λιτανεία προβάλλει.

Βοὴ συγκεχυμένη, μαζὶ μὲ ψαλμωδίας καὶ τόνους μουσικῆς, φθάνει καθαρώτερα εἰς τὸ πλήθος. Ἡ κεφαλὴ τῆς λιτανείας ἐφάνη εἰς τὴν θύραν τῆς αὐλῆς.

Προπορεύεται ἀργὰ, ἀργὰ ἡ μουσικὴ τοῦ ναυτικοῦ, ἠλιοψημένοι ναῦται. Φθάνει μὲ βῆμα βραδύ καὶ κανονικόν, μὲ ζωηροὺς σελαγισμούς* τοῦ ἡλιακοῦ φωτὸς εἰς τὸ μέταλλον τῶν σαλίγγων των. Ἀκολουθοῦν κατόπιν τὰ ἱερά λάβαρα. Πολύχρωμος κυματισμὸς χρυσοῦ, κεντητῶν πολυτίμων ὑφασμάτων, ἀνακινούμενος εἰς τὸν ἑλα-

φρόν ἄνεμον, ἔπειτα φανάρια, σταυροί, ἑξαπτέρυγα, Χερουβείμ με ἄνοικτὰς πτέρυγας εἰς τὸ ἔνδοξον πρωινὸν φῶς. Καὶ ὁ ἥλιος ἑξακολουθεῖ νὰ πλανᾷ σελαγισμοὺς εἰς τὰ χρυσοκέντητα ἄμφια, λαμπυρίζει εἰς τὰ μέταλλα τῶν ἑξαπτερύγων καὶ τῶν λαβάρων, ἀντανεκλᾶται εἰς ἀστραπάς ἐπὶ τῶν ξιφολογχῶν τῶν πεζοναυτῶν, ζωογονεῖ εἰς μυριόχρωμον πανόραμα τὴν ἀτελείωτον θάλασσαν τοῦ κόσμου.

Εἰς τὸ μέσον πλήθους ἱερέων ἔρχεται τώρα ὁ Δεσπότης, μεγαλοπρεπῆς καὶ χρυσοκέντητος, με μίτραν σπινθηρίζουσαν ἀπὸ λίθους, προχωρῶν ἀργά, ἀργά. Πλησίον του δὲ τέλος, φερομένη εἰς τὴν ἀγκάλην ἑνὸς ἱερέως ἢ θαυματουργὸς εἰκῶν, ἀστράπτουσα ὅλη ἀπὸ χρυσοῦν καὶ διαμάντια, ἀντανεκλῶσα τὴν ἡλιακὴν λάμπιν, ὡς ἄλλος ἥλιος, ὡσὰν φωτοστέφανος καὶ αἴγλη*, κάτι ἔνδοξον καὶ φωτοβόλον, πού περνᾷ ὡς ὀπτασία πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν πιστῶν.

Τὴν εἰκόνα ἀκολουθοῦν οἱ ἐπίσημοι : Ὁ Νομάρχης, ὁ Δήμαρχος, οἱ ἀξιωματικοὶ τῶν πολεμικῶν πλοίων, ἀγαπημένοι ναυτικαὶ στολαὶ με πλατείας κροσσωτὰς ἐπωμίδας καὶ χρυσοστόλιστα τρικαντά*.

Τέλος αἱ διμοιρίαι τῶν ναυτῶν, οἱ ὅποιοι, μελαψοί, εὐρωστοδεμένοι, σοβαροί, βαδίζουν σιωπηλοὶ με τὸ βλέμμα ἐμπρὸς καὶ τὸ ὄπλον ἐπ' ὤμου.

Ἐπειτα ἔρχεται ὁ κόσμος τῶν προσκνητῶν πυκνός, συμπαγῆς*, οὐρὰ ἀτελεῦτητος, σκεπάζουσα ὅλον τὸν δρόμον, μέσα εἰς ἐλαφρὸν σύννεφον ἡλιοπλημμυρισμένου κονιορτοῦ.

Καὶ ἡ εὐωδία τοῦ μοσχολιβάνου σκορπίζεται εἰς τὸν ἀέρα, αἱ φαλμωδίαὶ ἐνώνονται με τοὺς διαρκεῖς ἤχους τῆς καμπάνας καὶ τὰ ἐμβατήρια τῆς μουσικῆς.

Τὰ μάτια ὑγραίνονται, τὰ σώματα φρικιάζουν ἀπὸ ἱερὰν συγκίνησιν, τὰ δάκτυλα κινοῦνται εἰς ἀδιάκοπα καὶ νευρικὰ σταυροκοπήματα.

- Παναγία Παρθένε μου!
- Εὐαγγελίστρια μου, βοήθησε!
- Μεγαλόχαρῆ μου, κάμε τὸ θαῦμα Σου!

Ἄπὸ ὅλους τοὺς ἐξώστας καὶ τὰ παράθυρα, ἀπὸ τὰ πεζούλια καὶ τὴν πυκνὴν παράταξιν τοῦ κόσμου μιὰ διαρκῆς μόνον κίνησις χιλιάδων χερῶν διακρίνεται. Σταυροκόπημα ἀδιάκοπον, ἐνῶ μικρὰ πῆλινα θυμιατὰ ἀπὸ κάθε σπιτάκι ἀφήνουν μικρὰ θαμβώματα θυμιάματος καὶ τὰ χεῖλη ψιθυρίζουν παρακλήσεις καὶ προσευχάς.

Δάκρυα υγραίνουν τὰ μάτια. Ὑστερικά* γυναῖκες ἀφήνουν διαπεραστικές φωνάς, ὡσὰν δυνατὰ σπαθοκοπήματα, ἀλλαι κλαίουσαν σπασμωδικῶς.

Ἀπὸ τοὺς ἐξώστας καὶ τὰ πεζούλια τώρα βροχή λουλουδιῶν ραίνει τὴν εἰκόνα καὶ τοὺς περιστοιχοῦντας αὐτήν.

Ἡ λιτανεία ἐξακολουθεῖ καὶ ὁ ἱερεὺς μὲ τὴν εἰκόνα διασκελίζει τὰ ἐξαπλωμένα σώματα, ποὺ βρέχον με δάκρυα τὰς σκληρὰς πέτρας.

— Δῶσ' μου τὴν ὑγείά μου, Παναγία μου!

Μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς, μόλις ἡ εἰκὼν περάσῃ, μένουσαν εἰς τὴν θέσιν των, ὡσὰν νὰ ἐμαγνητίσθησαν. Ἄλλοι σείονται ἀπὸ σπασμοὺς καὶ χαράσσουσαν τὰς πέτρας με τὰ νύχια. Ὅλοισ χύνουσαν δάκρυα.

Εἶναι ἡ ἑορτὴ τῆς Μαρίας, ἡ ἑορτὴ τῆς Παρθένου. . . Ἐλάτε ὅσοι εἶχατε μητέρας, ὅσοι φυλάσσετε μέσα εἰς τὸ στῆθος σας τὴν ἀνάμνησιν μιᾶς εὐλογημένης μορφῆς, ἡ ὁποία σᾶς ἔδωσε τὴν ζωὴν καὶ σᾶς ἔμαθε τὴν ἀγάπην.

Εἶναι ἡ μεγάλη, ἡ αἰωνία μητέρα αὐτή. . . Ἀνοίξατε τὰς καρδίας σας καὶ ταπεινώσατε τὰς ψυχὰς σας! Γενεαὶ γενεῶν ἐπέρασαν, ἱστορίαι καὶ δόξαι καὶ θρῦλοι ἐλησημονήθησαν ὑπὸ τὴν σκόνην τῶν αἰῶνων, σάβανα ὀμίχλης ἐσκέπασαν παρελθὸν καὶ δυνατοὺς, ἀλλὰ Σὺ δὲν θὰ ἀποθάνῃς, Μεγάλῃ Μητέρα! . . .

Διότι ἐνίκησες τὴν νίκην τῆς καρδίας Σὺ! Δὲν θ' ἀποθάνῃς, ὅπως δὲν θὰ λείψῃ ποτὲ ἀπὸ τὸν κόσμον ἡ εὐσπλαγχνία, ἡ ἐλπίς καὶ τὸ ἔλεος*. Θὰ μείνῃς αἰωνίως, νὰ ἰλαρύνῃ* ἡ γλυκυτάτη μορφή Σου καὶ ἄλλα μέτωπα, νὰ χαρίσῃ γαλήνην καὶ εἰς ἄλλας καρδίας, Παρθένε, Μήτηρ, Μάρτυς, τριάς τρυφερά καὶ ἀκατάλυτος, τῆς ὁποίας τὸ ἔπος ἐπλήρωσε τὴν ἱστορίαν τῶν γενεῶν.

« Μεγαλόχαρη »

* Ἄγγελος Τανάγρας

5. ΣΤΗΝ ΠΑΝΑΓΙΑ

Γλυκὸ τοῦ κόσμου στήριγμα, καλή μου Παναγία,
 ποὺ ἀκοῦς τὴ δέσησι τῶν παιδιῶν, ἀθάνατη Μαρία,
 ἄκου καὶ μᾶς, ποὺ ὑψώνουμε σ' Ἐσὲ τὴν προσευχή μας,
 ποὺ ἀπ' τὴν πιστὴ ψυχὴ μας
 βγαίνει γιὰ Σὲ θερμὴ.

Ἔχε, Κυρά, στή σκέπη Σου τὴν πικραμένη χήρα,
 στὸν πεινασμένο ἄνοιξε, Σὺ, σπλαχνικά τὴ θύρα,
 δῶσε τοῦ σκλάβου, Δέσποινα, ἐλεύθερη πατρίδα,
 τοῦ ναύτη τὴν ἐλπίδα,
 ποὺ πλέει στὴν ξενιτιά.

Τὴ μάνα παρηγόρησε πῶχει παιδι στὰ ξένα
 καὶ χῦσε μίαν ἀκτίνα Σου γιὰ τὸν τυφλό, Παρθένα.
 Κράτα τὸ γάλα ἀμίαντο τοῦ βρέφους, ποὺ βυζαίνει,
 στρέψε στὴν οἰκουμένη
 τὸ βλέμμα σπλαχνικό.

Εὐλόγησε τὰ δάκρυα, καλή μου Παναγία,
 ὅπου μὲ πάθος χύνονται μπροστὰ στὴ δυστυχία.
 Συγχώρεσε καὶ φώτισε καὶ κείνον, ποὺ ἐπλανήθη,
 καὶ χῦσε του στὰ στήθη
 τὴν πίστι τὴ γλυκιά.

Βόηθα καὶ τὴν Ἑλλάδα μας, τὴν ὁμορφὴ Πατρίδα,
 πάλι στὸν κόσμο δεῖξε τὴν μὲ σκῆπτρο καὶ χλαμύδα*.
 Κάμε νὰ σφίξει ἐλεύθερα μέσ' στὴ θερμὴ ἀγκαλιά της
 τὰ μαῦρα τὰ παιδιὰ της,
 ποὺ κλαῖνε στὴ σκλαβιά.

Στέφανος Μαρτζώκης

6. ΤΟ ΜΟΙΡΟΛΟΓΙ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ

Σήμερα μαῦρος οὐρανός, σήμερα μαύρη μέρα,
 σήμερ' ἀγγέλοι, ἀρχάγγελοι, ὅλοι μαυροφοροῦνε,
 σήμερα ὅλοι θλίβονται καὶ τὰ βουνὰ λυποῦνται,
 σήμερα πᾶνε κι ἔρχονται στῆς Παναγιάς τὴν πόρτα.

Ἡ Παναγιά ἢ Δέσποινα καθόταν στὸ θρόνι της,
 τὴν προσευχή της ἔκανε γιὰ τὸ μονογενῆ της.

Ἄκούει βροντές, ἀκούει ἀστραπὲς καὶ ταραχὲς μεγάλες,

προβάλλει από τή θύρα της νά δῆ τή γειτονιά της.
Βλέπει τόν οὐρανὸ θαμπὸ καί τ' ἄστρα βουρκωμένα,
ἀκούει φωνή, ἀκούει λαλιά ἀπ' ἄρχαγγέλου στόμα :

« Σῶσε, κερά μου Παναγιά, τούτηνε δά τήν ὥρα
καί τόν Ὑγιό σου ἐπιάσανε καί στοὶ σταυρὸ τὸν πᾶνε ».

Ἡ Παναγιά σὰν ἄκουσε, ἔπεσε καί λιγώθη,
καί σὰν τή συνεφέρανε, τοῦτο τὸ λόγο λέει :

« Ὅσοι πονᾶτε τὸ Χριστό, ὅλοι κοντά μου ἔλατε ».
Ἡ Μάρθα, ἡ Μαγδαληνὴ καί τοῦ Λαζάρου ἡ μάννα,
τοῦ Ἰακώβου ἡ ἀδελφή, κι οἱ τέσσερες ἀντάμα,
ἐπῆραν τὸ στρατὶ στρατί, στρατὶ τὸ μονοπάτι.
Τηρᾶν ζερβά, τηρᾶν δεξιά, κανένα δὲ γνωρίζουν,
τηρᾶν καί πιὸ δεξιότερα, θωροῦν τὸν Ἄι - Γιάννη.

« Ἄι μου Γιάννη, Πρόδρομε καί Βαφτιστὴ τοῦ γιοῦ μου,
μὴν εἶδες μου τὸ τέκνο μου καί σὲ τὸ δάσκαλό σου ; ».

« Ποιὸς ἔχει χεῖλη νὰ σ' τὸ πῆ, καρδιά νὰ μολογήση,
ποιὸς ἔχει χειροπάλαμα, γιὰ νὰ σοῦ τότε δείξη ; ».

« Ἐχεις καί χεῖλη νὰ τὸ πῆς, καρδιά νὰ μολογήσης,
ἔχεις καί χειροπάλαμα, γιὰ νὰ μοῦ τότε δείξης ».

« Θωρεῖς ἐκεῖνον τὸ γυμνὸ, τὸν παραπονεμένο,
ὅπου φορεῖ στὴν κεφαλὴ ἀγκάθινο στεφάνι ;
Ἐκεῖνος εἶναι ὁ γιόκας σου κι ἐμὲ ὁ δάσκαλός μου ».

Κι ἡ Παναγιά, σὰν τ' ἄκουσε, τοῦτον τὸ λόγο λέει :

« Ποῦ ἔναι γκρεμνὸς νὰ γκρεμιστῶ, γιालὸς νὰ πάω νὰ πέσω ; ».

Κανένας δὲν τῆς μίλησε, νὰ τὴν παρηγορήσῃ.

Μόν' ὁ Χριστὸς τῆς μίλησε ἀπ' τὸν Σταυρὸν ἐπάνω :

« Κάνε, μαννούλα, ὑπομονὴ καί διάφορο* δὲν ἔχεις.

Στρῶσε τραπέζι θλιβερό, νὰ φᾶνε οἱ θλιμμένοι
καί τὸ Μεγάλο Σάββατο κάθου νὰ μ' ἀπαντέχης.

Τὴν Κυριακίτσα τὸ πρωὶ θὰ ποῦν Χριστὸς ἀνέστη! ».

Δημοτικὸ

7. ΤΩΝ ΘΑΛΑΣΣΩΝ Ο ΑΓΙΟΣ

Ὁ συγγραφεὺς περιγράφει τὸν ἑσπερινὸν τῆς παραμονῆς τοῦ Ἁγίου Νικολάου εἰς τὸν ὁμώνυμον ναὸν τῆς πατρίδος του Σκιᾶθου.

Ἐβράδιασεν. Ὁ ἥλιος, δύων ὀπισθεν τοῦ πευκοφύτου ὄρους, ἔπεμπεν εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἄκρας τῆς νήσου καὶ εἰς τὰ πρὸ τοῦ λιμένος νησίδια τὰς τελευταίας του ἀκτίνας, λαμβάνων μεθ' ἑαυτοῦ ὄλο τὸ εὐφρόσυνον τῆς ἡμέρας θάλπος* καὶ ἀφήνων εἰς τὰ βουνὰ νὰ στέλλωσι τὸ ὄξύ ἐκεῖνο τοῦ χειμῶνος ἀπόγαιον*.

Ὁ λιμὴν ἦτο ἀκίνητος ὡς λίμνη. Τρία, τέσσαρα καίκια ἤρχοντο βιαστικά ν' ἀράξωσι χάριν τῆς ἑορτῆς. Αἱ λέμβοι τῶν ἀλιέων ἔσπευδον καὶ αὐταὶ νὰ προσορμισθῶσι καὶ ἀπὸ τὴν ἐξοχὴν οἱ ποιμένες καὶ γεωργοὶ κατήρχοντο εἰς τὴν πόλιν πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν. Καὶ μόνος ὁ πράκτωρ τῆς ἀτμοπλοικῆς ἐταιρείας ἀνεβοκατέβαινε ἀκόμη εἰς τὸ παράλιον περιμένων τὸ ἀτμόπλοιο.

Ὅμως ἐνύκτωσε καὶ ἤρχισε νὰ σημαίη ἡ ἀγρυπνία. Ὁ γλυκὺς τοῦ κώδωνος ἤχος ἐλαλοῦσεν, ἐκελαδοῦσεν, ἐνόμιζες, τὴν πανηγυριν.

Εἰς ὅποιανδήποτε νῆσον καὶ ἂν ἀποβιβασθῆς, θὰ ἀπαντήσης τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Νικολάου μικρὸν ἢ μέγαν, με μάρμαρα ἢ με πλίνθους. Ὁ Ἁγιος Νικόλαος εἶναι ὁ παππούς τοῦ ναυτικοῦ μας, ἡ γλυκύτερα τοῦ ναύτου παραμυθία*, τῶν θαλασσῶν ὁ Ἁγιος. Εἰς τὴν ἀγρυπνίαν ἔπρεπεν ὄλοι νὰ παρευρεθῶσι, διότι ηὐτύχησαν νὰ πανηγυρίσουν τὴν ἑορτὴν του εἰς τὸ νησάκι των. Ὁ ναύτης καὶ ὅταν εὐδαίμων ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν νῆσον του, φέρει τὸ τάξιμόν του εἰς τὸν Ἁγιον, εὐχηθεῖς, ὅταν ἦτο εἰς τὸ πέλαγος, νὰ τύχῃ κατὰ τὴν ἑορτὴν εἰς τὴν πατρίδα του, ν' ἀγρυπνήσῃ ὅλην τὴν νύκτα. Καὶ ὅταν πάλιν ναυαγὸς εἰς μίαν σανίδα σωθῆ ἢ εἰς ξηρὸν βράχον ἀπὸ τὰ δόντια τοῦ θανάτου γλυτώσῃ, πρῶτα - πρῶτα θὰ φέρῃ τὸ τάξιμόν του εἰς τὸν Ἁγιον, λαμπάδα μεγάλην ἢ ἀργυροῦν κανδήλιον, καὶ ὕστερον θὰ μεταβῆ εἰς τὴν οἰκίαν του νὰ χαιρετίσῃ τὴν μητέρα του ἢ τὴν σύζυγόν του. Ἄλλ' ἐνίοτε δὲν ἐπανέρχεται. Τὸ τάξιμόν του ἦτο βαρὺ.

Εἶχε τάξει ὅλην τὴν ζωὴν του. Νὰ γίνῃ καλόγηρος! Καὶ οὕτως ὁ εὐλαβής, διασώσας τὴν ζωὴν του ἀπὸ τὰ κύματα τῆς θαλάσσης

πηγαίνει να την κλείσει εις τους άφώνους του μοναστηριού τοίχους, εις τον "Αθωνα.

Πάντες, γεωργοί και ναῦται, συνηθορίζοντο εις την άγρυπνίαν συνωστιζόμενοι* έμπροσθεν τής εικόνας του 'Αγίου Νικολάου, παλαιᾶς βυζαντινῆς άγιογραφίας, όλίγον μαυρισμένης ἤ από του χρόνου, ἤ διότι ό ζωγράφος ἠθέλησε διά του σκιερου χρώματος να παραστήση τό αὔστηρόν πρόσωπον του θαυματουργού άρχιερέως. Καί ἤναπτον όλας τās μεγάλας λαμπάδας οί ναῦται, τās όποίας είχαν φέρει από τό ταξίδιον, και έλαμπεν ἤ εικόν και έλαμπεν όλη ἤ εκκλησία. Καί άκτινοβολούσε τό πρᾶον του 'Αγίου πρόσωπον εκ χαρᾶς, νομίζεις, ως να ηύχαριστείτο, ότι την στιγμήν εκείνην έβούιζεν ό μικρός ναός εκ τῆς φαιδρᾶς τῶν άσμάτων ψαλμωδίας, μετ' ιδιαιτέρας άγάπης έπαναλαμβάνουσης τό « "Αγιε Νικόλαε » έν τοίς έγκωμιαστικοίς ὕμνοις. Καί ηύχαριστούντο γῦρο - γῦρο οί ναῦται άκούοντες τὰ άσματα και προσβλέποντες άτενῶς* εις την εικόνα, κατάφορτον από τῶν άναθημάτων*, έν οίς διέπρεπον άργυρά μικρά πλοιάρια, πλοιάρχων άφιέρωματα. Κατά τās στιγμάς εκείνας ένόμιζες ότι ἤ εικόν προσελάμβανε θαυμασίαν τινά κίνησιν και ζώην αίφνίδιον. 'Ενόμιζες ότι έκινούντο οί όφθαλμοί του 'Αγίου και εύλογοῦσεν ἤ χεір τούς προσφιλείς του ναυτίλους και ότι συχνά μετέβαλλεν ὄψιν τό γηραιόν του πρόσωπον.

"Αλλος εκ τῶν εκεί παρισταμένων, έχων εις τον νοῦν του την παροιμιώδη του 'Αγίου Νικολάου έλεημοσύνην και προς τούς πένητας συμπάθειαν, τον έβλεπε γλυκύν και μειδιῶντα*, ως ότε έσωζε κρυφά τās τρείς εκείνας θυγατέρας από του ἠθικου θανάτου, παρέχων τὰ μέσα τῆς ὕπανδρείας, και έτεινε και αυτός την χείρα, νομίζων ότι ό "Αγιος φλωρία έμοίραζε την στιγμήν εκείνην. "Αλλος πάλιν έχων εις τον νοῦν του ότι ποτέ ό έπίσκοπος τῶν Μύρων*, άγριος και άπειλητικός έφανισθείς, εκράτησε του δημιου την χείρα, έτοιμον να θανατώση τρείς άνδρας άθώους, συκοφαντηθέντας, τον έβλεπεν εις την εικόνα άγριον και άπειλητικόν με πύρινα βλέμματα. 'Ο δε ναύτης, διαλογιζόμενος την στιγμήν, κατά την όποιαν ό "Αγιος έσωσε τό κλυδωνιζόμενον σκάφος, έτοιμον να καταποντισθῆ, έφαντάζετο τον "Αγιον ιστάμενον άτρόμητον έν τῆ πρύμνη και βαστάζοντα κραταιῶς τό πηδάλιον, ένῶ ἤ εικόν παρίστα τουτον καθήμενον επί θρόνου και εύλογοῦντα. 'Εκεϊνος δε πάλιν, ό ένθυμούμενος την στιγμήν,

κατὰ τὴν ὁποῖαν ὁ Ἅγιος βυθισθεὶς ἐν τῷ πόντῳ ἔσωσεν ἡμίπνικτον τὸν ἀπὸ τοῦ πλοίου πεσόντα ναύτην, ἐνόμιζεν ὅτι ἔβλεπε διάβροχον τὸν Ἱεράρχην καὶ ὅτι ἀπὸ τὸ κοντὸν λευκὸν τοῦ γένειον ἔσταζεν ἀκόμη θάλασσα.

Τόσῃν ζωὴν παράδοξον ἐλάμβανεν ἡ βυζαντινὴ εἰκὼν ὑπὸ τὰ πολλὰ ἐκεῖνα φῶτα καὶ τὴν φαιδρὰν ψαλμωδίαν. . .

« Τῶν θαλασσῶν ὁ Ἅγιος » (ἀπόσπασμα)

Ἀλέξανδρος Μωραΐτιδης

8. ΤΟ ΠΑΣΧΑ ΣΤΟΝ ΠΙΝΔΟ

Ὅλο τὸ χειμῶνα ὁ Πίνδος μένει βουβός, ἤσυχος, δὲν ἀκούγεται καθόλου. Νομίζει κανεὶς πῶς κοιμᾶται κάτω ἀπ' τὸ παχὺ κάτασπρο πάπλωμα τῶν χιονιῶν, βυθισμένος σ' ἓναν ὕπνο ὀλοκλήρων μηνῶν.

Οἱ κάτοικοι τῶν χωριῶν, ποὺ οἱ μισοὶ ἀπ' αὐτοὺς εἶναι τσοπάνηδες, κατεβαίνουν τότε μαζί με τὶς οἰκογένειές τους στὰ χειμαδιά. Ἄπ' ὅσους μένουν ἐκεῖ, οἱ ἄνδρες, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν καμμιά δουλειὰ πάνω στὶς ἄγονες κορυφές του, ξενιτεύονται σὲ χῶρες μακρινές, γιὰ νὰ ἐξοικονομήσουν τὰ ἀναγκαῖα τῆς ζωῆς.

Μένουν λοιπὸν ἐκεῖ μερικοὶ γέροντες, ἀπόστρατοι τῆς βιοτικῆς πάλης, ποὺ ταραύσσουν με τὶς πολύλογες συζητήσεις των τὴ μονότονη ἐρημιὰ τῶν μεσοχωριῶν καὶ τὴ σιγαλιὰ τῶν χαγιατιῶν τῆς κάθε ἐκκλησιᾶς, καθὼς καὶ ἄρκετὲς γυναῖκες καὶ κοπέλες.

Αὐτὲς κάθονται κλεισμένες μέσα στὰ σπίτια τους, γνέθουν τὰ μάλλινα ὑφάσματά τους, λένε τὴ νύχτα παραμύθια γῦρο ἀπ' τὴ φωτιά καὶ στὸν ὕπνο τους ὄνειρεύονται τὸ γυρισμὸ τῶν καλῶν τους.

Ἔσπου ἔρχεται ἡ ἄνοιξι. . . Ἔσπου πλησιάζει τὸ Πάσχα, ἡ χαριτωμένη Λαμπρὴ. . .

Τότε παύουν οἱ μπόρες κι οἱ κακοκαιριές. Ὁ οὐρανὸς ἀλαφρώνεται ἀπ' τὰ πυκνὰ σύνεφα καὶ τὸ πλάτος του ἀνοίγεται καθαρὸ, καταγάλανο. Ὁ ἥλιος ἀνατέλλει στὸν ὀρίζοντα θερμὸς καὶ ζωογόνος. Λειώνουν τὰ χιόνια στὰ χαμηλώματα τοῦ Πίνδου, καὶ τὰ νερὰ σχηματίζουν μεγάλα, θολὰ κι ὀρμητικὰ ρέματα.

Στὰ σπλάχνα τῆς γῆς ξυπνᾷ τὸ μικρὸ χόρτο καὶ φουντώνει

τὸ λουλουδάκι ἀπὸ τὰ ζεστά τοῦ ἡλίου φιλιὰ. Μόνον οἱ κορυφῆς λαμποκοποῦν ἀκόμα κατάλευκες καὶ παγωμένες.

Τότε ἀρχίζει νὰ ξυπνᾷ κι ὁ Πίνδος. Ἡ καρδιά του πυρώνεται καὶ ξεπαγών' ἢ φωνή του. Οἱ γέροντες τῶν χωριῶν του κατεβαίνουν συχνότερα στὰ μεσοχώρια καὶ στὰ χαγιάτια τῶν ἐκκλησιῶν, τὰ πρόσωπά τους παίρνουν φαιδρὴ ὄψι κι οἱ συζητήσεις τους ζωηρότερο ὕφος.

Οἱ γυναῖκες κι οἱ κοπέλες δὲν κλείνουν πιά ἐρμητικὰ τὰ παράθυρα καὶ τὶς πόρτες τῶν σπιτιῶν. Παρατοῦν κάπου - κάπου τὸ μελαγχολικὸ ἀργαλιὸ καὶ πιάνουν τ' ἀνοιχτὰ λιακωτὰ, μὲ τὴ ρόκα στὴ μασχάλη καὶ μὲ τὸ τραγούδι στὰ χεῖλη τους, τὸ τραγούδι τῆς ἐλπίδας, τοῦ γυρισμοῦ τῶν ξενιτεμένων τους.

Κι αὐτοί, ἀφοῦ γεμίσουν τὰ πορτοφόλια τους μὲ παρᾶδες, ἀφήνουν πιά τὴν ξενιτιά καὶ ξεκινᾶνε γιὰ τὴν πατρίδα τους, γιὰ τὸ σπίτι τους, γιὰ τὸν Πίνδο.

— Μέρη Λαμπριάτικες ... θὰ γυρίσω τώρα στὸν τόπο μου, λέει χαρούμενο κάθε ξενιτεμένο παιδὶ τοῦ Πίνδου.

Τὸ Μεγαλόβραδο οἱ ξενιτεμένοι βρίσκονται ὅλοι στὸ δρόμο καὶ φτάνουν στὶς πατρίδες τους ὡς τὸ βράδυ τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς. Εἶναι συνήθεια νὰ πᾶνε ὅλοι στὴν ἐκκλησιὰ τοῦ χωριοῦ τους ἐκεῖνη τὴ νύχτα καὶ ν' ἀκολουθήσουν τὸ γύρισμα τοῦ Ἐπιταφίου.

Πόση συγκίνησι, πόση χαρά, πόση ποίησι ἔχει ὁ γυρισμὸς αὐτῶν τῶν ξενιτεμένων! Κι οἱ καμπάνες, πού στολίζουν, ἀπὸ τρεῖς κι ἀπὸ πέντε μαζί, τὰ ψηλὰ καμπαναριὰ τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Πίνδου, ἀναστατώνουν αὐτὲς τὶς ἡμέρες μὲ τοὺς ἤχους των ὅλη τὴν ἔκτασι τῶν βουνῶν καὶ τὰ βᾶθη τῶν ἀγρίων ἐκείνων φαραγγιῶν. Νομίζει κανεὶς πὼς ἀλαλάζουν κι αὐτὰ ἀπ' τὴ χαρὰ τους γιὰ τὸν ἐρχομὸ τῶν ξενιτεμένων.

Πιὸ χαρωπῆς ὁμως ἀντηχοῦν οἱ καμπάνες στὸν ὄρθρο τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα, στὴν πρώτη Ἀνάστασι. Καὶ σημαίνουν, σημαίνουν ἀδιάκοπα τότε, σὰ νὰ θέλουν νὰ ξυπνήσουν καὶ τοὺς νεκροὺς ἀπ' τὰ μνήματά τους, γιὰ νὰ γιορτάσουν στὴν ἐκκλησιὰ τὴ μεγάλη Ἀνάστασι.

Εἶναι σὰ νὰ κράζουν τοῦ γέρου Πίνδου νὰ σηκωθῆ πιά ἀπ' τὸν βαρὺ ὕπνο του, νὰ ξετιναχθῆ, νὰ ἰδῆ τὸν ἐρχομὸ τῆς γλυκιάς ἀνοιξῆς, ν' ἀκούση τὸ γλυκὸ κελάδημα τῶν πουλιῶν τοῦ Ἀπρίλη,

σὰ νὰ σαλπίζουν πολεμικὸ ἐγερτήριο στὸν κοιμισμένο, στὸ σκλαβωμένο λαὸ τῆς Ἑπείρου.

Μεμιάς τὰ παράθυρα τῶν σπιτιῶν φωτίζονται ὅλα, οἱ πόρτες ἀνοίγουνε ὡς πέρα καὶ βγαίνουν ἀπ' αὐτὲς οἱ χωρικοί, ἄνδρες καὶ γυναῖκες καὶ παιδιά, ὅλοι καλοντυμένοι καὶ στολισμένοι μὲ τὰ δῶρα, ποὺ τοὺς ἔφεραν ἀπὸ τὶς μακρινὲς χῶρες οἱ ξενιτεμένοι τοὺς καὶ τρέχουν μὲ τὶς λαμπάδες τῶν τὶς λευκὲς στῆν ἐκκλησιά.

Ἡ ἐκκλησιά πλημμυρίζει ἀπὸ φῶτα στὸ « Δεῦτε λάβετε φῶς ἐκ τοῦ ἀνεσπέρου φωτός », ποὺ λείει ὁ παπᾶς, βγαίνοντας λαμπροφορέμενος στῆν Ὠραία Πύλη μὲ ἀναμμένα τὰ τρικέρια κι ἀντηχεῖ ἀπὸ ψιθυρισμοὺς χαρωποὺς μὲ τὴν ἐκφώνησι τοῦ « Χριστὸς Ἄνεστη ». Ἄλλες κωδωνοκρουσίες δυνατὲς ἐπακολουθοῦν τότε κι ἄλλοι ἀντίλαλοι μακρινοί.

Κι ὅταν βγαίνουν ἀπολείτουργα ἀπ' τὴν ἐκκλησιά, τοὺς χαιρετίζει μὲ χαμόγελα τὸ ροδόλευκο γλυκοχάραγμα, ποὺ βάφει μὲ τὴν πορφύρα του τὶς ἄκρες τ' οὐρανοῦ καὶ τῶν κορυφῶν τὰ χιόνια καὶ μυρώνει μὲ θεϊκὰ ἀρώματα τὰ χλοερὰ χαλιά τῶν χαμηλωμάτων κα τὸν αἰθέρα καὶ διαλύει τὰ σκοτάδια τῶν βαθιῶν φαραγγιῶν.

Νὰ κι ὁ ἥλιος, ποὺ ἀνατέλλει σὲ λίγο, ὁ λαμπρός, ὁ ζεστός, ὁ γλυκός, ὁ πρόσχαρος ἥλιος τῆς Λαμπρῆς, ποὺ φιλεῖ μὲ τόσην ἀγάπη, μὲ τόσον πόνο τοὺς κατοίκους τοῦ Πίνδου, καὶ πρὸ πάντων τοὺς ξενιτεμένους, σὰ νὰ τοὺς σφίγγη στῆν ἀγκαλιά του πατρικά, σὰ νὰ τοὺς λήη νὰ λησμονήσουν τὴν κακοπέρασι τῆς ξενιτιάς, σὰ νὰ τοὺς ὑπόσχηται γιὰ πολλοὺς μῆνες νὰ μὴ τοὺς ἀναγκάση ν' ἀφήσουν τὸν τόπο τους, τὴν οἰκογένειά τους.

Χαϊδεύει ὁ Λαμπριάτικος ἥλιος τὸν χιονισμένο Πίνδο, τὸν χαϊδεύει καὶ τοῦ ὀρκίζεται πὼς θὰ συγκεντρώσῃ ὅλες τὶς φλόγες καὶ θὰ ἀναλύσῃ γρήγορα τὰ παχιά χιόνια του, θὰ τὸν ξεφορτώσῃ ἀπ' τοὺς βαριοὺς πάγους, θὰ τὸν στολίσῃ πάλι μὲ ἥσκιους, μὲ λουλούδια, μὲ πουλιὰ καὶ θὰ φέρῃ πάλι στῆν ἀγκαλιά του κάτω ἀπ' τὰ χειμαδιὰ τὰ πρόβατα μὲ τὰ λαμπρά τους κουδούνια, τοὺς βοσκοὺς μὲ τὶς γλυκιὲς τους φλογέρες, τὶς βλαχοποῦλες μὲ τὰ γλυκὰ τους τραγούδια καὶ τοὺς κλέφτες του, τοὺς παλιούς μὲ τ' ἀσημένια τους ἄρματα.

Καὶ χαμογελαῖ τὴν Πίνδο καὶ λησμοναῖ τὸ μακρὺ χειμωνιάτικο ὕπνο του καὶ ξαναπαίρνει ζωὴ καὶ δύναμι.

Τ' ἀπομεσήμερο τῆς Κυριακῆς γίνεται στὶς ἐκκλησιᾶς ἡ δεύτερη

Ἄναστασι, ἡ λεγομένη Ἀγάπη. Χορτασμένοι ἐκεῖ ὅλοι ἀπ' τὸ πασχαλινὸ τραπέζι, μεθυσμένοι ἀπ' τὴν χαρὰ καὶ τὴν εὐτυχία καὶ ζεσταμένοι ἀπὸ τὴν ἀχτίδες τοῦ εὐεργετικοῦ ἡλίου, ξεχύνουν γῦρο τους τὸ τραγοῦδι τῆς ζωῆς.

Ἀλλάζουν τώρα τὸ φιλι τῆς Ἀγάπης, πάνω στὸ χορό, ποὺ στήνουν οἱ μαυρομάτες στὰ χοροστάσια, στὶς πλατιῆς αὐλῆς καὶ στὰ χορταρόστρωτα σιάδια* τῶν χωριῶν.

Αὐτὸ εἶναι τὸ Πάσχα στὸν Πίνδο. Εἶναι τὸ πρῶτο ξύπνημα ὕστερ' ἀπὸ τὸ βαρὺ, βαρύτατο χειμωνιάτικο ὕπνο. Εἶναι ἡ πρώτη Ἄναστασι τῆς ζωῆς ὕστερ' ἀπὸ μιὰ μεγάλη νάρκη κι ἓνα βαθὺ μαρασμό. Καὶ γι' αὐτὸ γιορτάζεται τόσο χαριτωμένα, τόσο πρωτότυπα.

Ἐφημερὶς «Ἠχώ τῶν Ἀθηνῶν», 1892

Κώστας Κρυστάλλης

9. ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ

Πολλοὶ ποιμένες συνεκεντρώθησαν τὴν νύκτα τῶν Χριστουγέννων εἰς μίαν στάνην Ἡπειρωτικοῦ χειμαδιῦ.

- Ρίχνετε ἀκόμα στὴ φωτιὰ κλαδούρια, ρίχνε, Χρίστο, σ' ἔκαψε κεῖνο τὸ δαυλί, γέρο Καψάλη; σβῆσ' το. Νάσο, πετάξου ἐσὺ νὰ ἰδῆς τὰ ζωντανὰ στὴ στάνη καὶ τί καιρὸ θὰ κάνη.
- Κυρ - Τάκη, ξεφεγγάρωσε καὶ μὲ τὸ χιόνι τώρα, ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη μιὰ χαρὰ ἀσπρίζει ἡ Βαλαώρα*. Κι εἶναι μιὰ βούβαση βαθιὰ στὴ γῆ, στὰ οὐράνια πάστρα, καὶ λάμπουν πλήθια τ' ἄστρα.
- Τὰ ζωντανὰ μέσ' στὸ μαντρί κλειστὰ καταλαγιάζουν, στὸν τσάρκο* κάπου μοναχὰ μικράκια ἀρνιὰ βελάζουν. Εἶναι τὰ γκρέκια* τους ζεστὰ καὶ τρῶν κλαρὶ τὰ πρᾶτα κομμένο ἀπ' τὰ ζερβάτα.

— Τώρα σταθήτε όλόγυρα, παιδιά, και άκουμαστήτε*
 του κόσμου ό 'Αφέντης ό Χριστός — να μη τό λησμονήτε —
 γεννήθηκε σε μιá σπηλιά, που ζωντανά μαντρίζουν,
 τ' άρνιά Τόν χουχουλίζουν*.

Μέσ' από κείνη βλόγησε κάθε βοσκοῦ κοπάδι
 και σαν άπόψε άόρατος γυρνά μέσ' στο σκοτάδι,
 και παίρνει άράδα τά μαντριά, κοπάδια όπου φυλάνε
 ρωτώντας πώς περνάνε.

Και τουτο άκουμαστήτε το — δέν είναι παραμύθι —,
 κατοπί άπ' τά μεσάνυχτα και με τό πρώτο όρνίθι,
 στή μάντρα ένα χριστόψωμο να γλείψουν, φέρτε γύρα,
 γαλάρια άρνιά και στεϊρα.

Τι έμάθαν τόν 'Αφέντη μας, όπόγλειψε στα γέννα,
 και τό θυμούνται χρονικῆς, παιδιά, τά βλογημένα,
 κι αν δέν τό γλείψουν τό ψωμί, τήν ώρ' αυτή βελάζουν,
 σα γνωστικά άνακράζουν.

Και τώρα φέρτε τά δεντρά και τό κρασί, τό λάδι,
 για να παντρέψω τή φωτιά, άκόμ' αυτό τό βράδυ,
 τί γέρασα κι είν' άγνωρο του χρόνου τί με βρίσκει:
 λίγη ζωή μου μνήσκει*.

Πρώτα παντρεύω τή φωτιά με τουτο τό πουρνάρι,
 όπόχει τό κορμι στοιχειό και δράκο τό κλωνάρι,
 ώσαν αυτό χιλιόχρονη να ζῆς να μη γεράζης,
 να καίς παντου, να βράζης.

Σου δίνω και τόν πλάτανο με τά πλατιά τά φύλλα,
 παντου ν' άπλώνης γύρα σου και στα ψηλά καπνίλα,
 να δείχνεσαι πώς πάντα ζῆς και ζοῦν μαζί σου άνθρωποι,
 σε πόλι η βοσκοτόπι.

Ἄπο τῆ στρουγγοκάλυβα ποτέ νά μῶ λείπης,
 τί μῶ εἶσαι τῆς χαρᾶς ζωῆ κι ὄχτρὸς τρανὸς τῆς λύπης.
 Νά σ' ἀνακράζω νά μ' ἀκοῦς, νά βράζης νά μῶ κραινὴς *
 γλυκὰ νά μέ θερμαίνης.

Νά ζήσετε χρόνια πολλὰ κι ἀπίκραντα, παιδιά μου,
 σάν τὰ ρουπάκια* τοῦ Ζυγοῦ, σάν τὰ βουνὰ τοῦ Γράμμου.
 Νά μὴ σᾶς εὔρουνε ποτές τὰ ἔρημα τὰ γέρα! . . .
 — Νά ζῆς καὶ σύ, πατέρα!

«Ὁ τραγουδιστὴς τοῦ χωριοῦ καὶ τῆς στάνης»

Κώστας Κρυστάλλης

10. Ο ΠΑΠΑ - ΔΙΑΝΕΛΛΟΣ

Ὁ ἥρωσ τοῦ παρόντος διηγήματος εἶναι ὁ κυρ - Κωνσταντὸς ὁ Ζ' μαροχάφτης, τρίτος πάρεδρος τοῦ δήμου Λίτης, τοῦ χωριοῦ Α, ὅστις ὑπεσχέθη, ὡς εἶχε πάντοτε συνήθειαν εὐκόλως νά ὑπόσχεται, (εἰς τὴν ἀρετὴν δὲ ταύτην ἴσως ὤφειλε καὶ τὴν ἐπιτυχίαν του εἰς τὰ πολιτικά, διότι ἐνῶ ὁ ἀ' καὶ β' πάρεδρος εἰς πᾶσαν ἐκλογὴν ἐμάχοντο πάντοτε περὶ τῆς πρώτης τάξεως πρὸς ἀλλήλους, αὐτὸς μετριόφρων καὶ χωρὶς κεράσματα ἐξελέγετο ἀσφαλῶς τρίτος ἐκάστοτε, μὴ ὑπάρχοντος τετάρτου συναγωνιστοῦ) ὑπεσχέθη, λέγω, νά ὑπάγῃ νά συλλειτουργήσῃ μὲ τὸν παπα - Διανέλλον τὸν Πρωτέδικον, ἔξω εἰς τὸ παρεκκλήσιον τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου. Ὁ ναῖσκος εὐρίσκετο τρεῖς ὥρας μακρὰν τῆς πόλεως, καὶ ὁ παπα - Διανέλλος ὁ Πρωτέδικος εἶχεν ἀπέλθει ἐκεῖ ἀπὸ τῆς πρωΐας τοῦ Μεγάλου Σαββάτου, ἀφοῦ ἔλαβε τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ κυρ - Κωνσταντοῦ, ὅτι θὰ ἐφθανε πρὸς τὸ βράδυ, διὰ νά ψάλλῃ καὶ συνεορτάσωσιν ὁμοῦ τὴν Ἀνάστασιν. Ἄλλον βοηθὸν ὁ παπαῶ δὲν εἶχεν· ὁ νεώτερος υἱὸς του ἐτοιμαζόμενος ἐφέτος δι' ἐξετάσεις εἰς τὸ Διδασκαλεῖον δὲν ἠδυνήθη νά ἔλθῃ τὸ Πάσχα. Ὁ ἄλλος ἔλειπε διαρκῶς ναύτης μὲ τὰ καράβια του. Θυγατέρες, τὸ ἄφθονον τοῦτο προϊόν τοῦ τόπου, τοῦ εἶχεν ἀφήσει πλησμονὴν ἢ μακαρίτισσα ἢ πρεσβυτέρα, πέντε τὸν ἀριθμὸν — ἄς εἶχαν ζωὴν — ὅπου δὲν ἔπαυαν ἀενάως νά μεγαλώνουν — νά μὴν ἀβασκαθοῦν· ἦσαν τόσον γείτονες τὴν ἡλικίαν, ὥστε δὲν ἐπρόφθανε νά μεγαλώσῃ ἢ μία, καὶ ἡ ἄλλη ἀμέσως τὴν ἐφθανεν·

ὅσον ἐμεγάλωναν, τόσον ἐφαίνοντο, καὶ μάλιστα αἱ μεσαῖαι τρεῖς, ἴσαι περίπου εἰς τὰ χρόνια, ἴσως καὶ εἰς τὸ ἀνάστημα· καὶ ὁ παπα - Διανέλλος, ἀκούσιος ἱερομόναχος, δὲν ἦτο ἐλεύθερος οὔτε εἰς μοναστήριον νὰ καταφύγη.

Τὸν τριῶν ὠρῶν δρόμον ἀπὸ τὴν πολίχνην εἰς τὸ ἐξωκκλήσιον εἶχε διανύσει τὸ πρῶν, ἀπολείτουργα, ὁ παπα - Διανέλλος, ἀκολουθούμενος ἀπὸ τὰς δύο νεωτέρας θυγατέρας του, κορασίδαις δέκα καὶ δώδεκα ἐτῶν, καὶ ἀπὸ ὁμάδα ἑπτὰ ἢ ὀκτὼ γυναικῶν φιλεόρτων, προπορευομένου τοῦ ὄνου του φορτωμένου μὲ δισάκκιον μὲ τὰ ἱερά τοῦ παπαῦ. Ὁ ἥλιος ἦτον ὡς δύο καλαμιές ὑψηλά, ὅταν ἐξῆλθον εἰς τοῦ Γιατροῦ τ' ἀμπέλι, εἶτα ἔφθασαν εἰς τὰ Βουρλίδια, εἶτα ἀνῆλθον ἀσθμαίνοντες εἰς τοῦ Ματαρώνα τὸν Πεῦκον, ὅστις ἴστατο τότε ἀκόμη ἐκεῖ καὶ εὐηργεῖται τοὺς ὀδοιπόρους μὲ τὴν παρήγορον σκιάν του εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὑψώματος. Εἰσῆλθον εἰς τὸν περίβολον τοῦ ναοῦ καὶ ἐξεφόρτωσαν τὸ ὄναριον.

Ἐκ τῶν γυναικῶν, αἱ μὲν συνέλεξαν χαμόκλαδα καὶ ἦναψαν φωτιάν, διὰ νὰ ψήσωσι καφὲν καὶ προσφέρωσιν εἰς τὸν ἱερέα, αἱ δὲ ἔδραξαν ἐκ τῶν εὐωδῶν θάμνων δέσμας σχοίνων καὶ πριναρίων καὶ φασκομηλεῶν καὶ συνέδεσαν προχείρως διὰ κλωστής σκούπας, καὶ ἤρχισαν γοργὰ καὶ στρωτὰ νὰ σκουπίζωσιν, ἄλλαι τὸ ἔδαφος τοῦ ναοῦ, ἄλλαι τὸ προαύλιον. Ὁ ἱερεὺς ἀπετέλεσε σκούπαν ἐκ δάφνης καὶ μύρτου καὶ δενδρολιβάνου, καὶ ἐσάρωσε μόνος του τὸ θυσιαστήριον, καὶ ὅλον τὸ Ἱερὸν Βῆμα. Δὲν ἔπαυε δὲ νὰ γογγύζη καὶ νὰ διαμαρτύρεται ἐναντίον τῆς ἀβελτηρίας*, ὡς ἔλεγε, τῶν βοσκῶν καὶ τῶν αἰπόλων, αὐτῶν ἐκείνων, οἵτινες τὸν εἶχον προσκαλέσει νὰ τοὺς κάμη Ἀνάστασιν εἰς τὸ Βουνόν, καὶ ἐκ τῶν ὁποίων κανεὶς δὲν εἶχε φανῆ ἀκόμη, αὐτοὶ προέβαινον ἐνίοτε μέχρι τῆς βεβηλώσεως τοῦ νὰ εἰσάγωσιν, ἴσως ἐν καιρῷ βροχῆς, τὰ θρέμματά των ἐντὸς τῶν ἐξωκκλησίων, ὡς ἠδύνατο νὰ πεισθῆ τις ἐκ τῆς παρουσίας διαφόρων ἰχνῶν τῆς εἰσβολῆς, τὰ ὅποια οὐδ' εἶχον λάβει τὸν κόπον νὰ ἐξαλειψωσιν. Ἐνδοθεν τοῦ ἱεροῦ βήματος, ἐνῶ ἔκυπτε διὰ νὰ σκουπίσῃ, ἠκούετο ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ψιθυρίζων μετὰ στεναγμοῦ.

— Ἄχ! ἀλλοίμονο... « ἀνθρώπους καὶ κτήνη σώσης, Κύριε! ».

— Δὲν τσάκισε κανεὶς τὸ ποδαράκι του ; ἔκραξεν ἀπαντῶσα ἔξωθεν εἰς τὸν στεναγμὸν τοῦ ἱερέως ἡ θεια - Σειραϊνῶ, ἡ ἀληθὴς σημαιοφόρος τῶν ἐσοχικῶν λειτουργιῶν καὶ τῶν πανηγυριῶν.

— «Ἀνθρώπους καὶ κτήνη!» ἐψιθύρισε πάλιν ὁ ἱερεὺς.

Εἶχε παρέλθει ἤδη ἡ μεσημβρία καὶ ὁ ἱερεὺς μετὰ τοῦ μικροῦ ποιμνίου ἐκάθισαν νὰ γευματίσωσιν ὑπὸ τὴν ἱερὰν ἐλαίαν, ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ ναῖσκου, ἐγγὺς τοῦ παμπαλαίου ἐκείνου λιθοκτίστου κιβουρίου, τὸ ὁποῖον κατ' ἄλλους ἦτο στέρνα ὕδατος καὶ κατ' ἄλλους κοιμητήριον ἢ ὀστεοθήκη. Ἡ θεια - Μαθηνῶ, γηραιὰ εὐλαβῆς γυνή, ἀποβλέψασα πρὸς τὸ κτήριο τοῦτο μετὰ στεναγμοῦ εἶπε :

— Ἡμεῖς τρῶμε, κορίτσια· νὰ ἔχουν τάχα κι οἱ φτωχοὶ νὰ φᾶνε ;

— Τρῶν, οἱ πεθαμένοι, θεια - Μαθηνῶ ; εἶπε τὸ Ἀγλαῶ, ἡ δωδεκαέτις παιδίσκη τοῦ ἱερέως.

— Οἱ πεθαμένοι τρῶνε κόλλυβα, ἐγὼ τὸ ξέρω, προσέθηκε τὸ Καλλιοπῶ, ἡ δεκαέτις μικρὰ ἀδελφή της, καὶ γι' αὐτὸ ἡμεῖς στὸ σπίτι, ὅσα κόλλυβα μᾶς φέρουνε, ὅλα τὰ μοιράζουμε στοὺς φτωχοὺς καὶ στὰ παιδιὰ τὰ γειτονόπουλα, γιὰ νὰ ἔχη ἡ μάννα μας ἡ φτωχὴ νὰ φάη στὸν ἄλλον κόσμον . . .

Τὸ δειλινὸν ἐφάνησαν μακρόθεν νὰ κατεβαίνωσι τὴν ράχιν ἐρχόμενοι αἱ καλυβιώτισσαι γυναῖκες, αἱ ποιμενίδες καὶ βοσκίδες τῶν ἀγροτικῶν συνοικιῶν. Ἦλθον φέρουσαι πελωρίους κοφίνους γεμάτωνους ἄνθη, λαμπάδας, κηρία καὶ ἄγγεϊα μὲ ἔλαιον καὶ πρόσφορα καὶ μικρὰς φιαλίδας μὲ νᾶμα, ἢ ὀδηγοῦσαι ὄνάρια μὲ τὰ σάγματα ἐπεστρωμένα διὰ κιλιμίων καὶ χραμίων, φορτωμένα τορβάδες καὶ δισάκκια μὲ φλάσκας οἴνου, μὲ τυρία νωπὰ ἢ ζεματισμένα καὶ κόκκινα αὐγά.

Κατόπιν ἐφάνησαν σφυρίζοντες ἀλλοκότως δύο ἢ τρεῖς βοσκοὶ μὲ τὰς ἀγέλας των, τὰς ὁποίας ὠδήγησαν παρὰ τὸν ἀπότομον κρημνὸν πρὸς τὴν θάλασσαν. Οἱ τράγοι ἐπήδων ἀπὸ βράχον εἰς βράχον, ἀπὸ ὄχθον εἰς ὄχθον, ἀπὸ κοιλώματος εἰς κοίλωμα, ἐνῶ τὰ ἐρίφια χαριέντως σκιρτῶντα ἔτρεχον κατόπιν τῶν αἰγῶν βελάζοντα, ἀγαλλόμενα πρὸς τὴν νέαν δι' αὐτὰ ἀπόλαυσιν τοῦ ἀγνώστου τούτου πράγματος τῆς ζωῆς, ἐκθέτοντα εἰς τὸν ἥλιον τὰ στακτερὰ ἢ στικτὰ καὶ λευκὰ καὶ μαῦρα τριχώματά των.

Τελευταῖοι ἔφθασαν οἱ ποιμένες, ἄνευ τῶν ἀμνάδων των, τὰς ὁποίας εἶχον ἀφήσει ὀπίσω εἰς τὰς μάνδρας, κομίσαντες μόνον δύο ἄρνια σφαγμένα. Ἐφθασαν συγυρισμένοι, ἀλλαγμένοι, στολισμένοι ὅλοι των, μὲ καθαρὸς χιτῶνας, κοντὰ βρακία καὶ ὑψηλὰς βλαχό-

καλτσας, με πλατέα ζωνάρια κίτρινα ή κόκκινα, ξυραφισμένοι και με τους λινόχρους ή καστανούς μύστακας άγκιστροειδείς.

Ταχέως έκλινεν ή ημέρα και ό ήλιος έδυσε εις μίαν ράχιν του Πηλίου, άντικρύ, άφου επί πέντε λεπτά τής ώρας είχε μείνει στεφανωμένος με κυάνεια και περιπόρφυρα χρυσαυγή νέφη, άντιλαμβάνων ό ίδιος όσην άπέδιδε δόξαν και λάμπιν, και επί δέκα λεπτά άκόμη, άφου έβασίλευσε, αί άκτίνες τής στέψεως του έμειναν χρυσοφαείς, πορφυρίζουσαι, κυανίζουσαι, βλάπτουσαι τó βουνόν με ίώδες χρώμα.

Είτα κατήλθεν ήρέμα επί του όρους ή νύξ, σπείρουσα παντου τó βαθύ και άρρητον μυστήριόν της. Και ό μπαρμπα - Κωνσταντός ό Ζ' μαροχάφτης, τρίτος πάρεδρος του χωρίου Α, του δήμου Λίτης, δέν έφάνη ούδαμόθεν νά έρχεται.

Ήτο δέ άνήσυχος ό ιερεύς και φόβος ήτο νά μείνωσι χωρίς 'Ανάστασιν και λειτουργίαν. Διότι εύλόγως δέν ήδύνατο άνευ βοηθείας νά ιεροπρακτήση. Λειτουργία χωρίς ένα τουλάχιστον ψάλτην ή αναγνώστην δέν γίνεται. Οί ποιμένες και οί βοσκοί ήσαν όλοι, ως εικός, ού μόνον άγράμματοι, αλλά και άλιβάνιστοι οί κακόμοιροι πολλοί τούτων.

— Τώρα τί νά κάμωμε ; 'Ορίστε, σου ύπόσχονται σίγουρα μιá δουλειά, κι ύστερα σ' άφήνουνε μέσ' στη μέση. «'Ανθρώπους και κτήνη σώσης, Κύριε! ».

'Ηλπιζεν έν τούτοις άκόμη ότι ό μπαρμπα - Κωνσταντός θα ήρχετο. 'Αργοστόλιστος ήτο πάντοτε, τόν ήξευρεν. 'Αλλά τώρα ήτο σκοτεινή άκόμη νύξ και μόνον τά άσπρα έλαμπαν άνω. 'Ολίγον ύστερα άνέτειλεν ή σελήνη, και τότε έλπις ήτο νά έλθη.

Παρήλθον δύο ώραι και ή σελήνη κολοβή άπό τó σκοτεινόν βουνόν άνω, άνερχομένη βραδέως εις τó στερέωμα, και αί τάξεις τών άστρων ήραιώθησαν επ' άπειρον και σχεδόν ήμαυρώθησαν εις τήν διάβασίν της. Παρήλθεν άκόμη μιá ώρα. 'Ο μπαρμπα - Κωνσταντός δέν έφάνη.

'Ο ιερεύς ήρχισε ν' άγανακτῆ.

— 'Ο άσυνειδήτος! ό μωρός... "Ημαρτον Κύριε! «'Ανθρώπους και κτήνη...!».

— Τά ξέρω έγώ άπό όξου τά πλιότερα τά γράμματα, παπαῶ, του έλεγεν ή θειά τó Μαθηνώ, δια νά του δώση θάρρος· τά κανοναρχώ

κειδὰ στ' αὐτὶ τοῦ γερο - Φιλιππῆ, κι ὁ γερο - Φιλιππῆς, ὅπου 'ν' θεοφοβούμενος ἄνθρωπος, θὰ τὰ λέη κειδὰ ὅπως - ὅπως. . .

— Νά δὰ ἡ ὥρα νὰ σὲ κάνουμε καὶ ψάλτη, Μαθηνῶ! ἀπήντησε γελάσας ὁ ἱερεὺς.

Ὡς τόσοσ ἐπλησίαζε μεσονύκτιον καὶ δὲν ἦτον ἐλπίς νὰ ἔλθῃ πλέον ὁ μπαρμπα - Κωνσταντός, ὁ τρίτος πάρεδρος.

Ὁ παπα - Διανέλλος ἐσηκώθη στεναζών, εἰσῆλθεν εἰς τὸν ναὸν καὶ προσεκύνησεν εἰς τὰς βαθμίδας τοῦ ἱεροῦ βήματος. Εὐθύς κατόπιεν του ἔτρεξαν ἡ γρια - Μαθηνῶ καὶ ἡ θεία Σειραϊνῶ, ἡ σηματοφόρος τῶν πανηγύρεων. Αἱ δύο γυναῖκες ἤρχισαν νὰ ἀναζωπυρῶσι τὰ φιλίλια, νὰ ρίπτωσιν ἔλαιον εἰς τὰς κανδήλας καὶ νὰ κάμνωσιν ἐγκαρδίουσ σταυρούσ. Ἡσθάνοντο ἀνέκφραστον χαρὰν καὶ γλύκαν εἰς τὰ σωθικά των. Ἦταν Ἀνάστασις. Ἀνάστασις! Τὸ πρόσωπον τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ ἔλαμπε μὲ ἅγιον φῶς δεξιὰ τῆς Ἱερᾶς Πύλης. Ἡ μορφή τῆς Δεσποίνης Θεοτόκου ἦστραπτεν ἐξ ἀφάτου χαρᾶς ἀριστερόθεν, κρατούσης τὸ θεῖον βρέφος της.

Τέλος δὲν ἦτο ἐλπίς νὰ ἔλθῃ ὁ κυρ - Κωνσταντός, καὶ ὦφειλον ἐκ τῶν ἐνόνητων νὰ ψάλωσι τὴν ἀκολουθίαν. Αἱ ἐκ τῆς πόλεως γυναῖκες, ἡ μία μετὰ τὴν ἄλλην, ἀποτινάξασαι τὴν ὑπνώδη νάρκην, εἰσῆλθον εἰς τὸν ναῖσκον. Αἱ ἐκ τῶν ἀγρῶν ποιμενίδες δὲν ἤργησαν νὰ ἐξυπνήσωσιν, ὁ δὲ παπα - Διανέλλος ἐξῆλθε πρὸς στιγμὴν καὶ λαβὼν τεμάχιον παλαιᾶς σανίδος καὶ σφυροειδὲς ξύλον, κατεσκεύασεν αὐτοσχέδιον σήμαντρον, διότι φεῦ! δὲν ὑπῆρχε πρὸ πολλοῦ κώδων, ὅστις νὰ ἐξυπνᾷ τοὺς ἀπὸ αἰῶνων κοιμηθέντας, καὶ νὰ συγκινή τὴν κόνιν τῶν ἀπὸ γενεῶν κοιμηθέντων κατοίκων τῆς πάλαι ποτὲ ὑπαρξάσης πόλεως. Διὰ τοῦ σήμαντρον τούτου ἤρχισε νὰ κρούη ὁ ἱερεὺς εἰς τροχαίους πρῶτον (τὸν ἀδάμ, ἀδάμ, ἀδάμ), εἶτα εἰς ἰάμβους (τὸ τάλαντον, τὸ τάλαντον). Οἱ βοσκοὶ ἐνωτισθέντες τὸν μονότονον ἦχον ἐτινάχθησαν διὰ μιᾶς ἐπάνω, ἐπέταξαν τὰς κάπας των, ἐνίφθησαν καὶ ἔτρεξαν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, κρατοῦντες τὰς λαμπάδας των.

Ὁ ἱερεὺς ἔβαλεν εὐλογητόν, ἔψαλε μόνος του τὴν παννυχίδα, ὄλον τὸ « Κύματι Θαλάσσης », ἐθυμίασεν, ἔκαμεν ἀπόλυσιν, εἶτα φορέσας ἐπιτραχήλιον καὶ φελόνιον, ἦναψε μεγάλην λαμπάδα καὶ βαστάζων αὐτὴν ἐξῆλθεν εἰς τὰ βημόθυρα καὶ ἤρχισε νὰ ψάλλῃ μεγαλοφώνως τὸ « Δεῦτε λάβετε φῶς ». Οἱ βοσκοὶ ἦναψαν τὰς λαμπάδας των, ὁμοίως καὶ αἱ γυναῖκες, κι ἐξῆλθον ὄλοι εἰς τὸ προαύλιον,

τοῦ ἱερέως κρατοῦντος τὴν Ἀνάστασιν καὶ τὸ Εὐαγγέλιον μετὰ τοῦ θυμιατοῦ καὶ ψάλλοντος « Τὴν Ἀνάστασίν σου, Χριστέ Σωτήρ ». Εἶτα ἡ ἱερὰ εἰκὼν καὶ τὸ Εὐαγγέλιον ἀπετέθησαν ἐπὶ τῆς πεζούλας, ἐκπληρούσης χρῆθι τρισκελίου, ἐφ' ἧς αἱ γυναῖκες εἶχον στρώσει μεταξοῦφες μικρὸν προσόψιον. Ὁ ἱερεὺς ἀνέγνω ἄργα τὸ κατὰ Μάρκον « Διαγενομένου τοῦ Σαββάτου », εἶτα θυμιάσας καὶ ἐκφωνήσας τὸ « Δόξα τῇ ὁμοουσίῳ » ἤρχισε νὰ ψάλλῃ λαμπρᾶ τῇ φωνῇ τὸ Χριστὸς Ἀνέστη...

« Λαμπριάτικος Ψάλτης » (Ἀπόσπασμα)

Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης

11. ΟΙ ΚΡΥΦΟΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΙ

Τὴν 9ην ὥραν τῆς πρωίας τουρκιστί, δηλαδή περὶ τὴν τρίτην μετὰ τὸ μεσονύκτιον, σπάνιοι τινες διαβάται, οἱ τελευταῖοι ἀπομειναντες εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ κατὰ τὴν λειτουργίαν τῆς πρώτης Ἀναστάσεως, ἐπέστρεφαν σπεύδοντες εἰς τὰς οἰκίας των. Μετ' ὀλίγον οὔτε ἐν βῆμα ἀντήχει εἰς τὸν δρόμον, σιγῇ δὲ νεκρικῇ ἐβασίλευε καθ' ὅλην τὴν τουρκικὴν συνοικίαν. Ἐξαφνα ἡ θύρα τῆς αὐλῆς μεγάλης τινὸς οἰκίας ἠνοιχθῆ χωρὶς κρότον καὶ ἐφάνη προκύψασα κεφαλὴ ἀνθρώπου. Ἡ κεφαλὴ ἐστράφη δεξιὰ καὶ ἀριστερά, ὡς νὰ ἐξήταζε μετὰ προσοχῆς εἰς τὸ μέσον τοῦ σκότους, ἔπειτα ἀπεσύρθη καὶ ἀνεφάνη πάλιν διὰ νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν ἐξέτασιν.

— Ἐλάτε, δὲν εἶναι κανεῖς, ἠκούσθη χαμηλὴ φωνή.

Ψιθυρισμὸς ἐλαφρὸς ἠκολούθησε, καὶ τρία σώματα, σκιαὶ μᾶλλον, ἡ μία μεγάλη, αἱ ἄλλαι μικρότεραι, ἐξῆλθον εἰς τὸν δρόμον.

Ἄλλὰ παρευθὺς βήματα ἀντήχησαν, κατ' ἄρχας μόλις ἀκουόμενα, ἔπειτα δὲ βαρέα καὶ πλησιάζοντα. Αἱ τρεῖς σκιαὶ ἀπεσύρθησαν ἀμέσως ἐντὸς τῆς αὐλῆς καὶ ἡ θύρα ἐπανεκλείσθη. Ὅτε ὁ διαβάτης ἐπέρασε καὶ ἔσβησεν ὁ κρότος τῶν βημάτων του, προέκυψεν ἐκ νέου ἡ κεφαλὴ ἐκ τῆς ἡμιανοιχθείσης θύρας, ἐστράφη, ἐξήτασε, καὶ τὰ τρία πρόσωπα ἐξῆλθον πάλιν.

— Πᾶμε γρήγορα, ἐπιθύρισην ὁ ὑψηλὸς ἀνὴρ· πᾶμε γρήγορα. Ἀργήσαμε πολὺ, καὶ θὰ μᾶς περιμένη. . . Βάλε καλύτερα τὰ γιασμακί σου, Ἐλιφέτ· Ρεσσίτ, δῶσε μου τὸ χέρι σου!

Καὶ οἱ τρεῖς ἐβυθίσθησαν εἰς τὸ σκότος τοῦ μικροῦ ἰδρύμου καὶ

έπροχώρουν σιωπηλοί· αλλά μόλις έστρεψαν αυτόν, εύρέθησαν πρό γραιάς γυναικός, κρατούσης είς τήν χείρα λαμπάδα άναμμένην. Έβάδιζεν αύτη μετά κόπου ένεκα τής ήλικίας της, έσύρετο σχεδόν, διά να φέρη είς τό σπίτι της τό « άγιον φώς », πού είχεν ανάψει είς τήν έκκλησίαν. Είς τήν θέαν του φωτός και οί τρεις έστρεψαν τήν κεφαλήν προς τό αντίθετον μέρος, διά να μη άναγνωρισθούν.

‘Αλλά ματαίως· ή γραιά ύψωσεν όλίγον τό φώς, και έφώτισεν αυτούς περισσότερο διά τών άκτίνων του και τών βλεμμάτων της. ‘Ο δρόμος ήτο στενός. Τά πλατιά ένδύματα τής Έλιφέτ, μετατοπίζοντα τόν άέρα, παρ’ όλίγον είς τό σκότος να σβήσουν τήν φλόγα τής λαμπάδος.

— Πολλά τά έτη σας, Μεχμέτ μπέη, είπεν ή γραιά χαιρετίζουσα.

-- Καλημέρα, κερά· άπήντησεν εκείνος· και του χρόνου. Και έπροχώρησε μετά τής συνοδείας του.

‘Η γραιά στραφείσα τότε τους παρηκολούθησεν έπ’ όλίγον διά του βλέμματος, όταν δέ τους έχασεν είς τό σκότος, είπε μέσα της :

—Τέτοια ώρα ό Μεχμέτ μπέης με μιá χανούμ και τό γιό του... Πού να πηγαίνουνε ; Χριστέ μου, μέρα πού ’ναι, δέ ρίχνεις μιá φωτιά να τόν κάψης, να γλυτώσουν άπό ένα κακό σκύλο οί Χριστιανοί ;

Είς τό σκότος ήτο βυθισμένος και ό ναός του ‘Αγίου Μηνά. Πρό μικροϋ χιλιάδες κηρίων κατεφώτιζον αυτόν· πρό μικροϋ πλήθη εύσεβών συνωθοϋντο και είς τās αύλάς του άκόμη, πρό μικροϋ χαρμόσυνοι ψαλμωδίαι άντήχουν ύπό τους θόλους του και τό « Χριστός άνέστη » άπό στόματος είς στόμα μετεδίδετο ως ό γλυκύτατος τών άσπασμών. Τώρα άπέμεινε μόνον τό άνάμικτον άρωμα τών λιβανωτών και τών κηρίων, γεμίζον τήν άτμόσφαιραν, ή πρό τής έπαργύρου εικόνας τής Παναγίας κανδήλα, αύτη μόνον διατηρούσα τό άμυδρόν φώς της, και σιγή, σιγή πανταχοϋ... .

Δύο κτύποι άκούονται αίφνης είς τήν έσωτερικήν θύραν, έξ ένός παρ’ αύτην στασιδίον έγείρεται τις καθήμενος, άναμένων, και σπεύδει με βήμα άσταθές, ύποτρέμων, ν’ άνοιξη. Ήτο ό ιερεύς.

Εισέρχεται είς, κλίνει τό σώμα και άσπάζεται τήν δεξιάν του. Εισέρχεται άλλος, εισέρχεται τρίτος και έπαναλαμβάνουν τά αύτά. Ήπειτα ή θύρα κλείεται, οί δέ εισελθόντες, προπορευομένου του ιερέως, πλησιάζουν άθορύβως πρό του τέμπλου και γονατίζουν, κάμνοντες τό σημείον του σταυροϋ.

Ὁ ἱερεὺς Γρηγόριος, γέρον σεβάσμιος, με μακρὰν δόλολευκον γενειάδα, εἰσέρχεται διὰ τῆς πλαγίας θύρας εἰς τὸ Ἱερόν, ἀνοίγει τὴν Ὠραίαν Πύλην καὶ ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν μικρότερον τῶν γονυπετούντων :

— Ἐλα, παιδί μου, ἐδῶ νὰ με βοηθήσης. Καὶ παραδίδει εἰς τὰς τρεμούσας ἐκ συγκινήσεως χεῖρας τοῦ σπεύσαντος δεκαετοῦς μικροῦ παιδίου μικρὰν λαμπάδα, ἀφοῦ ἦναψεν αὐτὴν ἐκ τοῦ ἀκοιμήτου φωτός, ποῦ φυλάσσεται ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ θυσιαστηρίου.

Ἐπειτα, μετὰ τινος στιγμῆς, φορέσας τὸ χρυσοπράσινον αὐτοῦ πετραχήλιον καὶ λαβὼν διὰ τῆς ἀριστερᾶς τὸ λιθοκόλλητον δυσκοπώτερον τῆς Ἀγίας Κοινωνίας ἐπλησίασε πρὸς τὴν Ὠραίαν Πύλην φιθυρίζων εὐχὰς τινος με χαμηλὴν φωνήν.

Πρὸ αὐτῆς ἐστέκετο ὁ λαμπαδοφόρος παῖς με συμπαθῆ ὠραίαν ὄψιν, ὠχρός, συγκινημένος, μὴ τολμῶν νὰ ὑψώσῃ πρὸς τὸν ἱερέα τὰ ὄμματα.

— Πλησιάσατε, εἶπεν ὁ ἱερεὺς πρὸς τοὺς ἄλλους δύο.

Ἐν πρώτοις ἐπλησίασε γυνή, τριάντα ἕως τριανταπέντε ἐτῶν. Τὸ φῶς τῆς λαμπάδος ἐπιπτεν ὄλον ἐπὶ τῆς μορφῆς της, τῆς ὁποίας ἡ ἀπταιστος κανονικότης καὶ ἡ ἔρασμα αὐστηρότης παρουσίαζον τέλειον τύπον βυζαντινῆς ἀγιογραφίας. Ἦτο ἐπίσης ὠχρὰ καὶ βαθέως συγκινημένη. Ἐχρειάσθη νὰ τὴν στηρίξῃ διὰ τῆς χειρὸς ὁ πλησίον ἰστάμενος, διὰ νὰ μὴ πέσῃ, ἀναβαίνουσα τὰς βαθμίδας, ποῦ τὴν ἐχώριζον ἀπὸ τοῦ ἱερέως. Οἱ μεγάλοι μαῦροι ὀφθαλμοὶ της ἦσαν δακρυσμένοι.

— «Μεταλαμβάνει ἡ δούλη τοῦ Θεοῦ Μαρία, εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἀγίου Πνεύματος».

Ταῦτα ἀπήγγειλε βραδέως καὶ μετ' ἐξαιρετικῆς ἐπισημότητος ὁ ἱερεὺς, πλησιάζων πρὸς τὸ στόμα της τὴν θείαν μετάληψιν.

Δύο μεγάλα δάκρυα ἐφάνησαν ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν καὶ ἐκυλίσθησαν εἰς τὰς παρειὰς τῆς μεταλαβούσης.

— Μνήσθητί μου, Κύριε, εἶπεν αὕτη μετὰ συντριβῆς, κάμνουσα τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ καὶ ὀπισθοχωροῦσα. Ἐπειτα, εἰς ἓν νεῦμα τοῦ ἱερέως, ἔλαβε τὴν λαμπάδα ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ παιδός, διὰ νὰ πλησιάσῃ καὶ οὗτος.

— «Μεταλαμβάνει ὁ δούλος τοῦ Θεοῦ Νικόλαος, ἐπανέλαβεν ὁ ἱερεὺς, περιβάλλων τὸν παῖδα διὰ φιλοστόργου βλέμματος».

Ἦλθε καὶ ἡ σειρά τοῦ ἀνδρός. Ἀνέβη καὶ οὗτος μὲ θάρρος τὴν ἀνωτέραν πρὸς τὸ ἱερὸν βαθμίδα καὶ ἐπλησίασεν. Αἱ ἀκτῖνες τῆς λαμπάδος τρέμουν, διότι τρέμει καὶ ἡ χεὶρ τῆς κρατούσης αὐτὴν Μαρίας. Πρὸ τοῦ « σώματος καὶ τοῦ αἵματος » ἡ αὐστηρὰ καὶ ἐπιβλητικὴ ὄψις του καθίσταται ἡμερος καὶ συμπαθῆς, ὡς μορφὴ μάρτυρος, τὸ δὲ κινούμενον φῶς δίδει ἀνέκφραστον τινὰ γλυκύτητα εἰς τοὺς συγκινημένους χαρακτήρας τοῦ προσώπου του, εἰς τοὺς ἀκτινοβολοῦντας ἐκ χαρᾶς ὀφθαλμούς του.

— « Μεταλαμβάνει ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ Μανουήλ, εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἀγίου Πνεύματος », ἐπανέλαβε διὰ τρίτην φοράν μετ' ἐπιταθείσης εἰς τὸ ἔπακρον συγκινήσεως ὁ ἱερεὺς καὶ ἐδάκρυσε καὶ οὗτος.

— Ἀμήν· εἶπε διὰ βραχύνῃς φωνῆς ὁ μεταλαβών.

Ὅταν μετὰ τινὰ λεπτὰ αἱ τρεῖς σκιαί, διασχίζουσαι τὸ ἐπικρατοῦν ἔτι σκότος εἰς τὰς στενωπούς τοῦ Ἡρακλείου, ἐπέστρεφαν βιαστικαί εἰς τὴν οἰκίαν των, γραῖά τις δὲν ἔτυχεν εἰς τὸν δρόμον, διὰ νὰ τοὺς ἀναγνωρίσῃ μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ κηρίου τῆς Ἀναστάσεως. Ἄν εὐρίσκετο καὶ ἔβλεπε τὸν Μεχμέτ μπέην, τὴν σύζυγόν του Ἐλιφὲτ καὶ τὸν υἱὸν του Ρεσιτ, θὰ τοὺς κατηρᾶτο καὶ αὕτη « νὰ ρίξῃ μιὰ φωτιά καὶ νὰ τοὺς κάψῃ ὁ Χριστὸς ἡμέρα πού ἔναι, γιὰ νὰ γλυτώσουν ἀπὸ ἓνα κακὸ σκύλο οἱ Χριστιανοί ».

Διότι ὁ Μεχμέτ ἔχαιρε φήμην σκληροῦ καὶ τυραννικοῦ μπέην, μόνος δὲ ὁ παπα - Γρηγόρης ἐγνώριζε ποίους θησαυροὺς πίστεως, ἀγάπης καὶ αὐταπαρνήσεως περιεῖχον αἱ καρδίαι τοῦ Μανουήλ, τῆς Μαρίας καὶ τοῦ υἱοῦ των, οἱ ὅποιοι, κακοὶ εἰς τὸ φανερόν Τουρκοί, ἐξήσκουν κρυφὰ διὰ τῆς σεβασμίας χειρός του πᾶσαν χριστιανικὴν ἀρετὴν, θύματα καὶ αὐτοὶ δυστυχισμένα τῆς κατακτῆσεως καὶ τῆς βίας, διατηροῦντα ἄσβεστον, ἀλλὰ μυστικὴν, εἰς τὰς ψυχὰς των τὴν ἱερὰν παράδοσιν τῆς πίστεως, πτωχοὶ μάρτυρες, φέροντες ἀντὶ βαρέος σταυροῦ ἐλαφρὸν σαρίκιον, ἀλλὰ τὸ ὅποῖον μόνον μετὰ τῆς κεφαλῆς των ἦτο δυνατὸν ν' ἀποσπασθῇ.

Ματαίως θὰ κτυπήσετε τῶρα τὴν θύραν τοῦ μεγάλου κονακίου. Κανεὶς δὲν θὰ σᾶς ἀνοίξῃ. Αἱ σκλάβαι καὶ οἱ ὑπηρέται ὅλοι ἐστάλησαν ἀπὸ χθὲς εἰς τὸ μακρὰν τῆς πόλεως κείμενον μετόχι τοῦ Μεχμέτ μπέην, ὅπου θὰ ἐπήγαιναν τὴν ἐπαύριον καὶ οἱ κύριοι των. Ἔμειναν

οὔτοι μόνοι εἰς τὸ κονάκι, ἀλλὰ ματαίως θὰ κρούσετε. Κανείς δὲν θὰ σᾶς ἀνοίξη, διότι κανείς δὲν θὰ σᾶς ἀκούσῃ. Ὁ Μεχμέτ, ἡ Ἐλιφὲτ καὶ ὁ μικρὸς Ρεσιτ δὲν εἶναι ἐδῶ. Τὸ κονάκι κατάκλειστον, κατασκῶτεινον. Μόνον εἰς τὸ ὑπόγειον ἠδύνατο κανείς νὰ εὕρῃ ἀνθρώπους, ἀλλὰ δὲν εἶναι οὔτοι γνωστοὶ εἰς κανένα. Εἶναι τρεῖς πτωχοὶ χριστιανοί, προσευχόμενοι πρὸ τῆς εἰκόνας τοῦ Ἐσταυρωμένου. Ὁ τρίτος, ὁ υἱός, στέκεται πλησίον μικρᾶς τραπέζης, ἐπὶ τῆς ὁποίας κἀνιστρον γεμᾶτον κόκκινα αὐγά, καὶ ἀναγινώσκει εἰς χρυσοδετον βιβλίον μὲ χαμηλὴν φωνήν :

« Οὔσης ὀψίας τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, τῇ μιᾷ τῶν Σαββάτων, καὶ τῶν θυρῶν κεκλεισμένων, ὅπου ἦσαν οἱ μαθηταὶ συνηγμένοι διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων, ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς καὶ ἔστη εἰς τὸ μέσον, καὶ λέγει αὐτοῖς· Εἰρήνη ὑμῖν ».

Καὶ οἱ ἀκούοντες προσθέτουν μετὰ συντριβῆς :

• — Κύριε, ἐλέησον. . .

« Οἱ Κρῆτες μου », σελ. 141 - 146

Ἰωάννης Δαμβέργης

12. Ο Ε Σ Π Ε Ρ Ι Ν Ο Σ

Στὸ ρημαγμένο παρεκκλήσι
τῆς ἀνοίξης τὸ θεῖο κοντύλι
εἰκόνας ἔχει ζωγραφίσει
μὲ τ' ἀγριολούλουδα τ' Ἀπρίλη.

Ὁ ἥλιος, γέροντας στὴ δύσι,
μπροστὰ στοῦ ἱεροῦ τὴν πύλη
μπαίνει δειλὰ νὰ προσκυνήσῃ
κι ἀνάφτει ὑπέρλαμπρο καντήλι.

Σκορπᾶει γλυκιὰ μοσκοβολιὰ
δάφνη στὸν τοῖχο ριζωμένη,
— θυμίαμα, πού καίει ἡ πίστις —

καὶ μιὰ χελιδονοφωλιὰ
ψηλὰ στὸ νάρθηκα χτισμένη
φάλλει τὸ « Δόξα ἐν Ὑψίστοις ».

« Γαλήνη »

Γεώργιος Δροσίνης

13. Τ Ο Ξ Ω Κ Κ Λ Η Σ Ι

Γίγαντας ὁ πλάτανος, χιλιόχρονος,
 κι ἡ κουφάλα του κρυφὸ ξωκκλήσι,
 κεῖ διωγμένοι οἱ χριστιανοὶ τὴν πίστι τους
 μέσ' στὸν κούφιο πλάτανο εἶχαν κλείσει.

Ἄπ' τὰ μάτια τοῦ διαβάτη ἀπόκρυσαν
 σκῖνοι καὶ λυγιές τὸ μονοπάτι
 κι εἶχε γιὰ σκεπὴ τὰ πλατανόφυλλα
 καὶ τὴν πόρτα του ἔφραζαν οἱ βάτοι.

Ἔνας - ἕνας μὲ λαχτάρια πῆγαιναν
 σύθαμπα τὸν ὄρθρο καὶ τὸ βράδυ,
 γιὰ νὰ θυμιάτσουν τὰ εἰκονίσματα
 καὶ νὰ βάλουν στὸ καντήλι λάδι.

Τώρα, ὅταν διαβαίνωμε ἀπ' τὸν πλάτανο,
 τίποτ' ἄλλο πιά δὲν ἀπομένει,
 παρὰ μόνον ἡ κουφάλα ξέσκεπη,
 σάπια, τρύπια καὶ σαρακωμένη.

Κι ἀπ' τῆς πίστεως τ' ἀγιασμένο χάλασμα
 κάθε γλυκοχάραμα καὶ δεῖλι,
 θὰ μυρίζη κάτι, σὰ θυμίαμα,
 θὰ φωτίζη κάτι, σὰν καντήλι.

« Θὰ βραδιάζη »

Γεώργιος Δροσίνης

14. Ο Λ Ο Υ Μ Π Α Δ Ι Α Ρ Η Σ

Α'.

Ὁ ἥλιος γέρνει. Ὁ Γιουσουφ ἀγᾶς, ἄγριος ἀγᾶς, πίνει τὸ σιρόπι
 του ξαπλωμένος ἐπάνω σὲ μαλακὸ καὶ παχὺ τάπητα, σ' ἕνα προση-
 λιακὸ μέρος, κάτω ἀπὸ τὰ Προπύλαια τῆς Ἀκροπόλεως, τῆς ὁποίας
 εἶναι ὁ κυρίαρχος Ἀγᾶς τοῦ κάστρου, σοῦ λείει ὁ ἄλλος! . . .

Δίπλα του ἕνα κομμάτι σπασμένης κολόνας. Κάποτε ἀνασηκώ-
 νεται ὁ Ἀγᾶς καὶ ἀκουμπᾷ σ' αὐτὸ ἐπάνω τῆ μέσῃ του νὰ ξεμουδιάσῃ.

Φορεῖ κατακόκκινα. Πυκνὸς καπνὸς βγαίνει ἀπὸ τὸ στόμα του, σωστῆ καμινάδα.

Καμμιὰ ὅμως ἡμέρα δὲν ἦταν ὁ Ἄγαῶς στὶς κακὲς του, ὅπως σήμερα. Ἄπὸ τὸ πρῶν βρίζει καὶ δέρνει. "Ἄμα δὲν ἔχει τί νὰ χτυπήσει, χτυπᾷ τὰ χέρια του, τὰ πόδια του. "Ὅλα τοῦ φταίνε, καὶ τὸ χῶμα πού πατεῖ· τί χῶμα! Γυρεύει κάποιον νὰ ξεσπάσει ἐπάνω του καὶ ὁ κάποιος αὐτὸς στὸ τέλος βρέθηκε· ἦταν ἓνας φτωχὸς ζωτάρης, πού ἢ κακὴ του μοῖρα τὸν ἔσπρωξε καὶ πέρασε κάτω ἀπὸ τὸ Κάστρο καβάλα στὸ μουλάρι του.

Χτύπησε τρεῖς φορές παλαμάκια καὶ καμμιὰ δεκαριά Καστριῶτες φρουροὶ πετάχτηκαν πίσω ἀπὸ τὰ χαλάσματα, σὰ νὰ ξεφύτρωσαν ἀπὸ τῆ γῆ.

— Πιάστε αὐτόν, πού περνᾷ κάτω ἀπὸ τῆ μύτη μας καβάλα! Δέστε τον χειροπόδαρα, φέρτε τον ἐπάνω καὶ ρίχτε τον· στὴ φυλακὴ· ὕστερα βλέπομε. . .

Ὁ Ἄγαῶς τώρα περπατεῖ ἐπάνω κάτω· συλλογίζεται φαίνεται, ποιά τιμωρία τοῦ χρειάζεται. Ἐξαφνα στέκεται, σὰν καρφωμένος, σηκώνει τὸ κεφάλι του, τεντώνει τὰ χέρια του. Οἱ πυκνὲς τρίχες τοῦ προσώπου του, πού τὸ σκεπάζουν ὀλόκληρο, ἀνασηκώνονται σὰν τόσες καρφοβελόνες. . . Φταρνίζεται καὶ βήχει μαζί· τρέμει ὀλόκληρος ἀπὸ τὸ θυμὸ του.

— Μπρὲ σεῖς, κοιμᾶστε ; Δὲ βλέπετε πόσος κόσμος πάει τὸν ἀνήφορο; Γέροι, γριές, νέοι, νέες, ὡς καὶ μωρὰ ἀκόμη! Ποῦ πᾶνε, μπρὲ σεῖς, αὐτοὶ οἱ ραγιαῖδες ;

— Εἴμαστε νιοφερμένοι, Ἄγαῶ μου. Πάω νὰ ρωτήσω κανένα παλιό, ἀποκρίθηκε ὁ πιὸ κοντινός.

— Καὶ ἐδῶ εἶσαι ἀκόμη ; Νά! Καὶ τοῦ ἔδωσε μιὰ ὁ ἄγριος ἀγάς. Ρῶτα καλύτερα τὸ φυλακισμένο. Στὴ στιγμή νὰ γυρίσης.

Σὰν ἀστραπὴ πῆγε καὶ γύρισε.

— Αὔριο, Ἄγαῶ μου, ἔχει πανηγύρι ὁ Ἄι - Δημήτρης, αὐτὴ ἡ ἐκκλησίτσα, πού φαίνεται ἐκεῖ κάτω, καὶ οἱ ἄπιστοι πᾶνε στὸν ἔσπερινό.

— Πανηγύρι ρωμαίικο! Μπρὸς στὰ μάτια μας! Στὸ τιμημένο Κάστρο μας ἀπὸ κάτω! Ὁ Ἄλλᾶχ νὰ μᾶς φυλάξῃ! Καὶ γιατί εἶμαι ἐγὼ ἐδῶ! Ξέρω τί τοὺς χρειάζεται. Πρέπει νὰ λείψῃ αὐτὴ ἡ ντροπὴ μιὰ γιὰ πάντα. . .

Τὰ μάτια του πετοῦν φλόγες, τὰ δόντια του τρίζουν. Σωστή πυρκαϊά ἢ ψυχὴ του.

— Φέρτε μου ἐδῶ σουρνοντας τὸν φυλακισμένο... Ὅχι, σταθήτε!...

Κάποια μεγάλη ιδέα κατέβασε ὁ Ἄγᾶς. Τὸ πρόσωπό του γλυκαίνει τώρα, ὅσο μπορεῖ νὰ γλυκάνῃ τὸ θηρίο.

— Χά!... Χά!... Φέρτε τον ἐδῶ τὸ ραγιᾶ, μὲ καλὸ τρόπο. Ἄν τὸν πειράξῃ κανένας, φίδι πού τὸν ἔφαγε.

B'.

Φέρνουν τὸν ξωτάρη μισοπεθαμένο ἀπὸ τὸ φόβο του. Πέφτει στὰ πόδια τοῦ Ἄγᾶ καὶ ζητεῖ ἔλεος.

— Σήκω ἐπάνω· μὴ φοβᾶσαι. Εἶχα σκοπὸ νὰ σὲ κρεμάσω, μὰ μετάνοιωσα. Τυχερὸς ἄνθρωπος εἶσαι... Πρόσεξε νὰ κάνῃς ὅ,τι θὰ σὲ προστάξω, γιατί ἀλλοιῶς χάθηκες!

— Ὅ,τι προστάξῃς, Ἄγᾶ μου! Ὅ,τι προστάξῃς...

— Σούτ! πολλὰ λές! Μόνο αὐτιά νὰ ἔχῃς, στόμα νὰ μὴν ἔχῃς. Καλὸ ἦταν ἔτσι κοντὰ στὸ Κάστρο μας νὰ μὴ βρίσκεται ἐκκλησία, μὰ μιὰ φορὰ πού βρέθηκε, πρέπει νὰ μένῃ καὶ νὰ λειτουργιέται. Θὰ τὴν ἔκαμαν οἱ καλοὶ μας παπποῦδες στοὺς δικούς σας δῶρο... Ἐγώ, ἡ ἀλήθεια εἶναι, πὼς ὀρίζω τὸ Κάστρο μου, λύκος πού τὸν ἔφαγε, ὅποιος τὸ στραβοκοιτάξῃ! Μὰ καὶ αὐτὴ ἡ ἐκκλησοῦλα λογαριάζω πὼς βρίσκεται στὴν ἐξουσία μου μέσα, ἀφοῦ εἶναι κάτω ἀπὸ τὸ στόμα τῶν κανονιῶν μου.

Καὶ ζάρωσε τὸ πρόσωπό του μὲ νόημα. Κακόμοιροι χριστιανοί!

— Ὁ Δεσπότης σας δὲν ἦρθε νὰ μὲ χαιρετίσῃ ὡς εἶναι. Τὸ κατάλαβε φαίνεται καὶ αὐτὸς πὼς δὲν τακτοποιήθηκα ἀκόμη καὶ δὲν ἔχω ὄρεξι γιὰ λόγια μὲ δίχως νόημα. Πήγαινε μ' ὄλον τοῦτο — ὁ ἀφέντης δὲν πρέπει νὰ συνερίζεται τοὺς δούλους του — καὶ χαιρέτισέ τον ἀπὸ μέρος μου καὶ πές του πὼς, ἀφοῦ ἔτυχε καὶ μὲ ἔρριξε ἡ κακὴ μου τύχη στὸν πετρότοπό του καὶ γίνεται τὸ πρῶτο ρωμαϊκο πανηγύρι, πού βλέπω, εἰς τὰ μέρη τῆς ἐξουσίας μου, ἔχω μεγάλη ἐπιθυμία νὰ γίνῃ, ὅπως πρέπει...

Ὁ Ἄγιός σας κάτι θὰ ἔξιζε γιὰ ν' ἀγίασῃ. Θὰ τὸν τιμῶσ λοιπόν! Πρέπει νὰ γίνῃ μονοκκλησιά. Ὅλες οἱ ἄλλες ἐκκλησίες νὰ μὴ

λειτουργήσουν και να μαζευτούν όλες οι ένορίες με τους ιερείς των έδω στον 'Αι - Δημήτρη. Πές και στους άρχοντες και στους προεστούς και σε κάθε νοικοκύρη, πού θ' άπαντήσης, πές από μέρους μου, πώς αυτό είναι ή θέλεις μου. "Οποιος δέ θά 'ρθη, έμένα θά προσβάλη· έλα τρέχα, φύγε από τὰ μάτια μου!...

Μά για στάσου! "Ακουσε. Αύριο πρωί, πού θά ψάλλουν στην εκκλησία τὸ τροπάρι τοῦ 'Αγίου σας, ν' άνεβῆς σ' ένα ψήλωμα, κοντά στην εκκλησία και να κουνήσης για σημάδι ένα κόκκινο πανί, για να βάλωμε φωτιά στη λουμπάρδα — τὸ μεγάλο πυροβόλο — και στα άλλα κανόνια τοῦ Κάστρου, να τιμήσωμε τὸν "Αγίο σας. "Ε, ἄς γίνη κι αυτό!... Φύγε τώρα· σε βαρέθηκα. Τυχερὸς ἄνθρωπος είσαι!...

'Ο ραγιᾶς έκαμε μιὰ μετάνοια και άγγιξε ή μήτη του στο χῶμα. 'Ο 'Αγᾶς, χωρίς να τὸν κοιτάξη, γύρισε στους ἄνθρώπους του και είπε :

« Τί ὠραίος πού θά είναι ὁ τόπος αύριο τὸ πρωί γύρο στον 'Αι - Δημήτρη, γεμάτος κόσμος, πού να μην πέφτη χάμω οὔτε μήλο!... » Καί κουνώντας τὸ κεφάλι του κοίταξε τὸ ραγιᾶ, πού έφευγε τρεχᾶτος.

— Τὸν παρασφίζατε τὸν ἄνθρωπο ἀθεόφοβοι, και πηγαίνει τὸν κατήφορο σὰν ξεβιδωμένος. Χά!... Χά!... Χά!... Ξεφώνησε τρεῖς φορές, χωρίς να γελάση τὸ πρόσωπό του.

Γ'.

« Δέν είναι ἄλλος Θεὸς από τὸν 'Αλλάχ και ὁ Μωάμεθ είναι ὁ προφήτης αὐτοῦ », ἀκούστηκε από τὸ μιναρὲ τοῦ Παρθενῶνος ή φωνή τοῦ μουεζίνη, πού καλοῦσε τους πιστούς να προσευχηθοῦν.

Σκοτείνιασε. 'Ο 'Αγᾶς πρόσταξε να φύγουν ὅλοι· και ὅλοι έφυγαν. Δύο μονάχα έμειναν και κρυφομιλοῦν. 'Ο 'Αγᾶς και ὁ ἀρχι-πυροβολητής 'Αχμέτ.

— Κοίταξε, 'Αχμέτ, να τὰ καταφέρης καλά! Τὸ στοιχειωμένο μαρμαρόσπιτό μου, και έδειχνε τὰ Προπύλαια, πού ή τύχη μ' έρριξε και κάθομαι μέσα, έχει μπαρούτη, ὅση θέλεις· μπόμπες έχομε, ἄλλο τίποτε, λογιῶν - λογιῶν· δέ χρειάζεται δά και μεγάλη φασαρία! Τὸ μόνο, πού φοβοῦμαι, είναι ὁ καιρός, να μη μᾶς τὰ χαλάση!...

“Υστερα από καλοκαιρινή λιακάδα, ο ουρανός έγινε πίσσα.

— Μή λες τόν κακό λόγο, ‘Αγᾶ μου! “Όλα θά πᾶνε καλά· μή σέ μέλη... ‘Ο μουφτής τί γνώμη θά εἶχε τάχα;

— Καί ποιός τόν ρωτᾶ; Μοῦ κάνει τὸ μεγάλο. Αὐριο βλέπομε τίνος τὸ ὄνομα θά βουίξη στὰ ἑπτὰ βασιλεία. Θά εἰποῦμε πῶς ἔγινε λάθος. ‘Εγὼ εἶπα γιὰ μπαρούτη μονάχα· κατάλαβες; ‘Εγὼ πάω τώρα νὰ φάω καί νὰ πλαγιάσω καί πρὶν νὰ χαράξη, θά εἶμαι στὸ πόδι. Πέτρες, χῶμα καί ἄνθρωποι νὰ γίνουν ἕνα... Ἦσαν τὰ τελευταῖα λόγια, πού εἶπε ὁ Γιουσούφ καί ἔφυγε.

‘Ο ‘Αχμέτ προσκαλεῖ τοὺς πυροβολητές. Τὰ πυροβόλα τῶν Προπυλαιῶν ἐτοιμάζονται· μεταφέρονται ἀκόμη καί τὰ κανόνια τῶν ἑορτῶν ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ ‘Ερεχθείου. Στὴ μέση βάζουν τὴν περίφημη λουμπάρδα γιὰ ἐπίδειξι, ὅπως εἶπε ὁ φρούραρχος.

Γενικὴ κίνησις στὸ Κάστρο καί συζήτησις γιὰ τὴν τιμὴ, πού θά δώση ὁ ‘Αγᾶς στοὺς ραγιᾶδες. Οἱ περισσότεροὶ βρίσκουν σωστὴ τὴν ἀπόφασί του.

—“Όσο πιὸ εὐχαριστημένοι εἶναι οἱ ραγιᾶδες, τόσο πιὸ πολὺ δουλεύουν, πρόσθεσε ὁ γερο - μάγειρος τοῦ ‘Αγᾶ. Τὰ τουρκόπουλα εἶναι καταχαρούμενα. ‘Ο ἱμάμης ὅμως τοῦ Μεγάλου τζαμιοῦ τοῦ Παρθενῶνος καί ἕνας ἐπίσημος διαβατικὸς Δερβίσης ἔχουν ἄλλη γνώμη· ἀφοῦ ὅμως δὲν ἔχουν τὴ δύναμι νὰ ἀντιπράξουν στὴ μεγάλη τιμὴ, φεύγουν μουρμουρίζοντας τὴ γνώμη τους.

Τὸ μυστικὸ μόνον ὁ ‘Αχμέτ τὸ γνωρίζει.

Εἶναι νύχτα βαθιά. “Όλοι κοιμοῦνται. Οἱ πυροβολητές ἔφυγαν καί οἱ τελευταῖοι. Νέκρα εἰς τὸν βράχον.

Σὲ λίγο μιὰ σκιὰ ζυγώνει στὰ πυροβόλα. Πηγαινοέρχεται. Φέρνει σφαῖρες, τὶς βάζει στὰ κανόνια καί τὶς σπρώχνει μὲ τὸ γεμιστήρι μὲ μεγάλη δύναμι καί λίγον κρότο. Γεμίζει καί τὴ λουμπάρδα μὲ τὴν πιὸ μεγάλη μπόμπα καί ξαπλώνεται στὰ μάρμαρα κουρασμένος.

Μιὰ μεγάλη ἀστραπὴ φωτίζει τὸν κατάμαυρο οὐρανὸ καί φανερώνει τὴν ἄγρια τοῦ ‘Αχμέτ ὄψι, ἐνῶ μακριὰ στὰ πρόσβορρα, ἐπάνω ἀπ’ τὸ φρούριο τοῦ Θρασύβουλου, κεραυνὸς αὐλακώνει τὸ στερέωμα. ‘Ο ‘Αχμέτ φεύγει σὲ λίγο καί αὐτός. Ἡ δουλειὰ του τελείωσε.

Εἶναι μεσάνυχτα. ‘Ολίγη ὥρα περνᾶ καί βροντὲς τραντάζουν τὸ ἔδαφος. Ἔρχεται σὰν ἑλαφρὸς πρόσκοπος ἕνα ψυχρὸ ἀεράκι.

Και αρχίζουν ύστερα να πέφτουν χονδρές ψιχάλες. Κοντεύει να ξημερώσει, αλλά τὸ σκοτάδι εἶναι ἀκόμη βαθύ.

Δ'.

Ὁ κακότηχος καὶ ἀπονήρευτος ζωτάρης, ἔχοντας πάντα δίπλα του καὶ ἓναν ἄνθρωπο τοῦ Κάστρου, ἀρματωμένο σὰν ἀστακό, ἔκαμε ὅ,τι τοῦ εἶπε ὁ Ἄγᾶς.

Ὁ φρόνιμος Μητροπολίτης ὅμως, ὁ Ἄνθιμος, ἀφοῦ ἄκουσε καὶ τὴ γνώμη τῶν Δημογερόντων, ηὔρε ἓνα μεσιανὸ δρόμο : Νὰ μὴ γίνῃ δηλαδὴ μονοκκλησιά, ἀλλὰ νὰ λειτουργήσουν μόνο ὅλοι οἱ Ἄι- Δημήτρηδες· ὁ Κατηφόρης, ὁ Νέος, τὸ Παρεκκλήσι κ.ἄ.

Θαμποφέγγει. Μὲ ὅλη τὴν κακοκαιρία κάμποσοι φαίνονται κατὰ τὸν ἀνήφορο, ποὺ πηγαίνουν νὰ προσκυνήσουν. Ἀρχίζουν νὰ κοκκινίζουν τὰ κόκκινα σκουφώματα τῶν ἐργατικῶν καὶ κάπου - κάπου καὶ κανένα σκιάδι ἄρχοντα. Δὲν εἶναι ὅμως οἱ πανηγυριῶτες τόσοι, ὅσους τοὺς ἤθελε ὁ Γιουσούφ.

Ἡ λειτουργία ἄρχισε· ἡ βροχὴ πέφτει μὲ τὸ ἄσκι.

— Μᾶς τὰ χάλασε ἡ βροχὴ! ὠρύεται ὁ Ἄγᾶς μέσα στὸ ὑπνοδωμάτιό του καὶ στριφογυρίζει σὰ λιοντάρι στὴν καλύβα του.

Οἱ βροντὲς εἶναι ἀδιάκοπες τώρα. Ὁ Ἄγᾶς ἐτοιμάζεται νὰ φύγῃ. Ρίχνει μιὰ γούνα ἐπάνω του, περνᾷ βιαστικὸς ἀπὸ τὸ ἄλλο δωμάτιο, ποὺ εἶναι μαζεμένη ὅλη του ἡ οἰκογένεια, χωρὶς νὰ βγάλῃ λέξι, ἀνεβαίνει σὲ ἓνα φεγγίτη, ποὺ βλέπει κατὰ τὰ πυροβόλα.

Τὸ χαλάζι τὸν χτυπᾷ στὸ πρόσωπο. Ὁ ἄνεμος τὸν ἐκνευρίζει. Εἶναι νὰ σκάσῃ.

— Τὴν πάθαμε, Ἄγᾶ! Τοῦ φωνάζει ἀπὸ κάτω ὁ Ἀχμέτ. Ὁ καιρὸς θὰ σηκώσῃ κι ἐμᾶς καὶ τὰ κανόνια μας. Λίγοι ραγιᾶδες πέρασαν. Ὁ τόπος εἶναι ἔρημος. Μόλις ποῦ καὶ ποῦ φαίνεται ἀπὸ κανένας. Νὰ ἄλλοι δυό, τρεῖς ἀκόμη πηγαίνουν.

— Τί κάνει αὐτὸς ἐκεῖ ; ... Ἄ, κουνάει ἓνα κόκκινο πανί !

— Ἄχ! βογγᾷ ὁ Ἄγᾶς. Ὁ παπᾶς βιάζεται· θὰ ψάλλῃ τώρα τὸ τροπᾶρι τοῦ Ἁγίου. Γι' αὐτὸ ὁ ζωτάρης κουνάει τὸ κόκκινο πανί, καθὼς τὸν πρόσταξα. Σὲ λίγο θὰ τελειώσῃ ἡ λειτουργία!... Γρηγόρα, λοιπόν, Ἀχμέτ. Γύρισε ὅλα τὰ κανόνια κατὰ τὴν ἐκκλησία ἐπάνω καὶ φωτιά! Πέτρα στὴν πέτρα νὰ μὴ μείνῃ! Νὰ μὴ φανῇ

πιὰ οὔτε ἡ θέσι, πού ἦταν ἡ ἐκκλησία. Σὲ θέλω, Ἀχμέτ, σὲ θέλω!... Φωτιά!...

Σὰ δαιμονισμένος ὁ ἀρχιπυροβολητὴς τριγυρίζει τὰ πυροβόλα, τὰ κουνεῖ δεξιά, ἀριστερά, σκύβει, σηκώνεται, ξανασκύβει, ξανασηκώνεται, ὥσπου τὰ βάζει στὸ σημάδι. Δυνατὴ βροχὴ ἔπιασε τώρα. Ὁ Ἀχμέτ ζυγώνει ἀναμμένο τὸ ἀλειματοκέρι πρῶτα στὴν λουμπάρδα...

Τὴν ἴδια στιγμή ὅμως, ἐπάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι του, χύνεται ἀπὸ τὸν οὐρανὸ φωτιά. Κρότος φοβερὸς καὶ ξερός, κρότος ἄγριος... Ὁλητὴ ἢ Ἀκρόπολις σείεται... Κεραυνὸς πέφτει στὰ Προπύλαια, ἐπάνω στὴν πυριτιδαποθήκη. Καταστροφὴ καὶ θάνατος!

Ἄν εἶναι ὁ Ἀχμέτ καλὸς σημαδευτής, εἶναι ὁ οὐρανὸς καλύτερος. Ἡ καταστροφὴ εἶναι φοβερή. Οἱ περιηγητὲς γράφουν γι' αὐτὴ μὲ φρίκη καὶ θαυμασμό!... Ἦταν μιὰ φορὰ κάποιος φρούραρχος Γιουσούφ. Εἶχε μάννα, εἶχε τέσσερες γυναῖκες, εἶχε δυὸ γιούς, εἶχε καὶ μιὰ κόρη ὀρφανή· οὔτε σημάδι δὲ βρέθηκε ἀπὸ ὅλους αὐτούς.

Ἦταν μιὰ φορὰ ἕνας ἀρχιπυροβολητὴς Ἀχμέτ. Χάθηκε κι αὐτός...

Τὰ πυροβόλα σκορπίστηκαν, ἡ λουμπάρδα ἔγινε κομμάτια. Πέτρες καὶ χῶμα καὶ ἄνθρωποι ἔγιναν ἕνα.

Ἡ 26ῆ Ὀκτωβρίου 1658 ἔμεινε πιὰ ἱστορική.

Οἱ Καστριῶτες κατατρομαγμένοι μαζεύονται στὸν τόπο τῆς καταστροφῆς. Οἱ χριστιανοὶ σταυροκοπούμενοι πετιοῦνται ὅλοι ἔξω ἀπὸ τὸ ἐκκλησάκι τ' Ἀι-Δημήτρη καὶ μόνο ὁ παπᾶς μένει νὰ τελειώσῃ τὴ λειτουργία.

Ἡ βροχὴ ὕστερα ἀπὸ τὴν καταστροφὴ ἔπαυσε. Ὁ οὐρανὸς καθάρισε. Σὰ νὰ μὴν ἔγινε τίποτε! Τὸ θαῦμα καὶ ποιὸς δὲν τὸ ἔμαθε!

Ὁ Ἀι-Δημήτρης πῆρε μὲ τὸ δίκιο του τὸ παρανόμι, πού τοῦ ἔπρεπε, καὶ ἴσαμε τώρα λέγεται Λουμπαρδιάρης-βομβαρδιστής.

Δυστυχημένα Προπύλαια!...

Δημ. Καμπούρογλου

15. Τ Ο Σ Α Β Β Α Τ Ο Β Ρ Α Δ Ο

Γλυκιά 'ναι απόψε ή βραδιά κι ή φύσις ήσυχάζει.
Κανέναν ήχο δέν άκούς, μηδέ βοσκοῦ φλογέρα,

μηδέ κελάδημα πουλιού ή βέλασμα προβάτου,
μηδέ στά φύλλα δέν άκούς τό χάιδεμα του άγέρα.

'Απανεμιά και σιωπή βαθιά... Νά! — τί καμπάνα
ήχολογει άπό μακριά στον ήσυχο άέρα;

Μήπως για θάνατο κτυπά ή για χαρά σημαίνει;
'Απόψε Σαββατόβραδο κι άπό την 'Εκκλησία

σημαίνει για την αύριανή ήμέρα ή καμπάνα.
'Ω χωρικοί, σπογγίσατε άπό τό μέτωπό σας

τόν ιδρωτα, πού άγιασεν έξ ήμερών σας κόπος.
Αύριον είναι Κυριακή, χαρῶς κι άγάπης μέρα!

Εύτυχισμένοι χωρικοί, πλαγιάστε, κοιμηθήτε
και θά 'ρθουν όνειρα γλυκά στον ήσυχό σας ύπνο·

και αύριο πρωί - πρωί καλόκαρδοι, άθῶοι,
μέ τή γυναίκα στο πλευρό, τό τέκνο στην άγκάλη,

πηγαίνετε στην 'Εκκλησία για νά λειτουργηθήτε.

.....

Δημήτριος Βικέλας

16. Σ Ι Μ Ω Ν Π Ε Τ Ρ Ο Σ

Χαράματα. Βαριά κοιμάται ή Ρώμη
μέ τ' όνειρο τής πυρκαγιᾶς στα μάτια.
Στάχτη οί ναοί και στάχτη τά παλάτια·
μ' αίματα χριστιανῶν βαμμένοι οί δρόμοι.

Μιά κουστωδία, με δόρατα ώπλισμένη
φέρνουν τὸν Πέτρο, σπρώχνοντάς τον ὅλοι
στοῦ μαρτυρίου τὸν τόπο, ἔξω ἀπ' τὴν πόλι.
'Εκεῖ ὁ σταυρὸς στημένος τὸν προσμένει.

Σκυφτός, χλομὸς ἐκεῖνος, μετὰ τὰ χέρια
πιστάγκωνα δεμένα, ἀργὰ βαδίζει
στὴ νέα ζωὴ. Ἡ ἀνατολὴ ροδίζει,
σβηοῦν τὰ στερνὰ ξαγρυπνισμένα ἀστέρια.

Τώρα δειλὰ - δειλὰ χαράζ' ἡ ἡμέρα,
πάχνη θολὴ σηκώνεται ἀπ' τὰ βύθη
τοῦ ποταμοῦ, καὶ τῆς αὐγῆς τ' ὄρνιθι,
τὸ τρίτο ὄρνιθι, ἀκούγεται ἀπὸ πέρα.

Στὴν ἀγωνία τοῦ σταυρικοῦ θανάτου
τ' ἀκούει ὁ Πέτρος καὶ θυμᾶται πάλι
μιὰν νύχτα ἀλησμόνητη, μιὰν ἄλλη
νύχτα, τὴ νύχτα ἐκείνη τοῦ Πιλάτου.

Τότε εἶχε κλάψει, τώρα στὴ θλιμμένη
τὴν ὄψι του ἡ χαρὰ γλυκοχαράζει,
καὶ στρέφοντας ψηλὰ τὰ μάτια, κράζει :
— « Βλέπεις ; δὲν σ' ἀπαρνιέμαι ! » Καὶ πεθαίνει...

Ἰωάννης Πολέμης

17. Α Ι Δ Υ Ο Δ Ε Η Σ Ε Ι Σ

Τὸ κατωτέρω συμβάν ἀναφέρεται εἰς τὸν Ἑλληνοβουλγαρικὸν πόλεμον τοῦ 1913, ὅτε αἱ ἥρωικαὶ Ἑλληνικαὶ φάλαγγες ἠλευθέρωσαν τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν.

Ὁ λόχος ἐκίνησε βουβὸς πρὸς τὸ πλάτωμα, πού τὸ ἐπλασιῶνε ὁ ψίθυρος τῶν δρυῶν, καὶ ἐστάθη εἰς τὴν ἐλαφροκύμαντη πρασινάδα τῆς χλόης. Εἰς τὸ πλάγι του παρετάχθησαν οἱ λοιποὶ λόχοι τοῦ Τάγματος. Καὶ ὅταν συνεκεντρώθησαν οἱ λόχοι ὄλων τῶν ταγμάτων τοῦ συντάγματος, ἐσχηματίσθησαν τρεῖς πλευραὶ μεγάλου τετραγώνου.

Στή μέση τοῦ τετραγώνου ἐστέκετο σοβαρὸς καὶ σκεπτικὸς ὁ Διοικητής. Γύρο του, ἀμίλητοι οἱ ταγματάρχαι, ὁ ὑπασπιστής του, ὁ γιατρός.

Ὁ παπᾶς ἐπροχώρησε τότε εἰς τὸ μέσον. Δεξιὰ καὶ ἀριστερά του ἐστάθησαν δύο στρατιῶται, οἱ ψάλται τῶν ὑπαιθρίων ἱεροτελεστιῶν. Ἐξεδίπλωσε ἄργα τὸ πετραχήλι του καὶ τὸ ἐπέρασε εἰς τὸν λαιμόν του. Ἔβγαλε τὸν κοῦκον μὲ τὸ μαῦρο καταυχένιον* καὶ μὲ τὸ δεξί του χέρι ἀπόλυσε τὰ μαλλιά εἰς τοὺς ὤμους. Ἔπειτα ἐκοίταξε γιὰ μιὰ στιγμή κατὰ τὴν ἀνατολὴν τὸν οὐρανόν, πέρα ἀπὸ τοὺς κλώνους τῶν βαλανιδιῶν καὶ γυρίζοντας τὸ βλέμμα πρὸς τὸ ζωντανὸ τετράγωνο, πού ἀνάσαινε βαθιὰ σὲ μιὰν ἀπόλυτη σιωπή, εἶπε :

— Προσοχή, παιδιά ! Θὰ κάμουμε μιὰ προσευχή στὸ Θεὸ γιὰ, τὰ ὄπλα μας κι ἄλλη μιὰ γιὰ τὴν ἀνάπαυσι τῶν ψυχῶν ἐκείνων πού ἔπεσαν ἕως τώρα. Ὁ Θεὸς δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ χρυσοστολισμένες ἐκκλησίες, γιὰ ν' ἀκούσῃ τὴ δέησί μας. « Καρδίαν καθαρὰν » θέλει ὁ Κύριος· αὐτὴ εἶναι ἡ ὠραιότερη ἐκκλησία στὰ μάτια τοῦ Δημιουργοῦ μας. Συλλογισθῆτε ὅτι ἡ Πατρίδα μας μᾶς ἔκαμε τὴν τιμὴ νὰ μᾶς ἐμπιστευθῆ τὰ ὄπλα της, γιὰ νὰ τὴν ὑπερασπίσωμε. Μὲ τὸν Θεόν, πού μᾶς παραστέκει, θὰ κάμωμεν ὅλοι ὅ,τι μπορούμε.

Προσοχὴ λοιπόν. Βγάλτε τὰ πηληκιά σας!

Μιὰ γενικὴ κίνησις χειρῶν καὶ τὰ κεφάλια τῶν πολεμιστῶν ἔγειραν ἀκάλυπτα μπροστὰ στὴν ἄφραστη* ἱερότητα τῆς στιγμῆς ἐκείνης· ἔγερναν τὰ ἠλιοκαμένα μέτωπα εὐλαβητικά, τὰ μέτωπα, πού ἀντίκρυζαν ξάστερα καὶ περήφανα στὶς μάχες τὸν θάνατον.

Ὁ παπᾶς ἐσταυροκοπήθη καὶ τὸν ἐμιμήθη ὁ Διοικητής καὶ ὅλο τὸ σύνταγμα.

Ἐνα πουλι ἐκελαδοῦσε μακριὰ, μέσα στὸ δάσος. Ἀπὸ μακρύτερα ἔφθανε ξεψυχησμένη ἡ ἀπήχησις τοῦ μυκηθμοῦ κάποιου βοδιοῦ, πού θὰ ἔβροσκε στὰ ἠλιοφώτιστα λιβάδια, πρὸς τὸ χωριό. Λαμπρόχρωμες πεταλοῦδες ἐπετοῦσαν ἀπὸ θάμνο σὲ θάμνο.

Ὁ παπᾶς ἀπήγγειλε τώρα ἤρεμα καὶ μ' εὐλάβεια ἐκστατικὴ τίς προσευχές, πού χίλιες φορές εἶχαν ἀκούσει οἱ στρατιῶτες.

« Πάτερ ἡμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. . . ».

Ἄλλ' ἔπαιρναν τώρα οἱ προσευχές αὐτὲς μιὰ ἐξαιρετικὴ σημασία, σὰ νὰ τίς ἄκουαν πρώτη φορά· κι ἦταν ἰσχυρὸ καὶ ἀνέκφραστο

τὸ καταστάλαγμα τῶν στῖς διάπλατες καρδιές τῶν μαχητῶν, ποὺ αὔριο θὰ ἐτρικυμίζοντο ξανὰ ἀπὸ τὸ κάλεσμα τῆς Νίκης, στὸν ἀνεμοστρόβιλο τῶν ἐφόδων...

«Σῶσον, Κύριε, τὸν λαόν Σου...», ἔφελαν τώρα μελωδικὰ οἱ δύο στρατιῶτες, ποὺ ἐπαράστεκαν τὸν παπᾶ. Ὁ Διοικητὴς ἐσήκωσε τὸ μέτωπο καὶ μ' ἓνα ἑλαφρὸ γενικὸ κίνημα οἱ στρατιῶτες ἔκαμαν τὸ ἴδιο· γιατί ὁ λαὸς τοῦ Κυρίου ἔνοιωθε πὼς ἦταν ἄξιος τῆς βοήθειας τοῦ Θεοῦ του.

«...Νίκας τοῖς εὐσεβέσι...».

Ἀστράφτουν τὰ μάτια σὲ βουβὴ εὐγλωττία. Τρεῖς φορές βαφτισμένο στὸ ἅγιασμα τῆς πίστεως καὶ τῆς παντοδύναμης θελήσεως λαμπροκοπᾶ σὲ κάθε ματιὰ τὸ ἀτσάλι τῆς ἀποφάσεως καὶ τῆς ἐνδόμυχης ὑποσχέσεως.

Ἐπειτα, ἐνῶ μόνον τὸ ψιθύρισμα τοῦ δάσους ἀπλώνεται ἀπαλὰ κάτω ἀπὸ τὸν ἀνέφελο, ὀλογάλανο οὐρανό, ὑψώνεται ἡ ὑποβλητικὴ μελωδία τῶν ἐπιμνημοσύνων ψαλμωδιῶν:

«... καὶ κατὰταξον αὐτοὺς ἐν Παραδείσῳ, ὅπου χοροὶ τῶν Ἁγίων, Κύριε, καὶ ζωὴ καὶ ἡ ἀνάπαυσις».

Ἀσυναίσθητα τὰ μέτωπα ὑψώνονται πρὸς τὸν οὐρανόν. Οἱ φυσιογνωμίες φωτίζονται, ὡσὰν ἀπὸ τὸ ὄραμα τῆς μακαριότητος τῶν ἀγαπημένων, ποὺ ἐκάλεσε ὁ Ἄγγελος τοῦ Πολέμου στὴν αἰωνιότητα τῆς ἑλληνικῆς ἀναμνήσεως. Ἐνας στρατιώτης μ' ἔντονα χαρακτηριστικά, μέτωπο δυνατὸ καὶ πλούσια μαῦρα μαλλιά, ποὺ τὰ ἤλιοκαμένα του μάγουλα μόλις σκιάζει τῆς «ἐρατεινῆς* ἡβης του» ἡ ἄβρὰ ἄνθησις, στηλώνει τὴ σοβαρὴ του ματιὰ στὴν κορυφὴ ἐνὸς δένδρου, ποὺ ἀργολικνίζεται* στὸ πέρασμα τῆς αὔρας. Ἐνας ἄλλος, μὲ γένεια πυκνά, μὲ τὴν ἀπλοϊκὴ ἔκφρασι τῶν νησιωτῶν τοῦ Αἰγαίου, ποὺ λάμπει ἀπὸ τιμίαν ἐγκαρδιότητα, ἔχει τὰ μάτια του καρφωμένα στὸν παπᾶ σὲ μιὰ βαθυτάτη ὄνειροπόλησι. Μερικοὶ σταυροκοποῦνται μὲ συγκινητικὴ ταπεινοφροσύνη. Ἐνας ταγματάρχης εἰς στάσιν προσοχῆς, μὲ τὰ χέρια σταυρωμένα, εἶχε τὴν ἔκφρασι βαθιᾶς περισυλλογῆς* στὸ αὐστηρὸ πρόσωπό του.

«Αἰωνία ἡ μνήμη...» ψάλλουν οἱ δύο στρατιῶτες μαζί μὲ τὸν παπᾶ. «Αἰωνία τῶν ἡ μνήμη», ἐπαναλαμβάνει μὲ μιὰ βαθύφωνη βοή τὸ σύνταγμα καὶ μὲ τὰ μέτωπα χαμηλωμένα ὅλοι σταυροκοποῦνται.

‘Ο παπᾶς ἀνασηκώνει τὰ μαλλιά του καὶ τὰ κρύβει μέσα στὸν κοῦρον του. ‘Ο Διοικητὴς κάτι τοῦ ψιθυρίζει.

— Παιδιά! λέγει ὁ παπᾶς, μπορεῖ κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἀξιωματικούς σας, ποὺ σκοτώθηκαν, νὰ σᾶς εἶχε πικράνει μὲ κανένα του λόγο βαρὺ ἐπάνω στὸ ζῆλο του, γιὰ νὰ ἐκτελέσει καλύτερα τὴν ὑπηρεσία του· νὰ εἴσαστε βέβαιοι ὅτι θὰ τὸ ἔκαμε χωρὶς κακία. Παιδιά, μὲ τὴν καρδιά σας καθαρὴ καὶ μὲ χεῖλη ἀληθινὰ σχωρέστε τους!

— Θεὸς σχωρέσ’ τους! ἀντήχησε σὰν ψίθυρος ὀλόθερμος καὶ σιγανὸς καὶ πολλὰ βλέφαρα, ποὺ ποτὲ δὲν ἐταπεινώθησαν στὸ ἀντίκρουσμα τοῦ θανάτου, ἔγειραν βαριὰ ἀπὸ κάτι, ποὺ τὰ ἔκαιγε.

Ἔπειτα ὁ παπᾶς ἔβγαλε τὸ πετραχήλι του.

Οἱ ἀξιωματικοὶ ἐπροχώρησαν μὲ τὸν Διοικητὴν κατὰ τὴν σκηνὴν του. Οἱ λόχοι ἐπέστρεψαν ἀμίλητοι στ’ ἀντίσκηνα των. Μιὰ ἱερότης ἐμοσχοβολοῦσε στὸν ἀέρα. Ἐνα αἶσθημα βαθὺ καὶ δυνατὸ καὶ ἀνέκφραστο ἐσυγχώνευε τὶς ψυχὲς σὲ μιὰ καὶ μόνη καὶ κάθε καρδιά ἄκουε μέσα της τοὺς δυνατοὺς παλμοὺς ὄλων τῶν ἄλλων.

« Πόλεμος Ἑλλάδος - Βουλγαρίας »

Νικ. Καρβούνης

18. Η ΑΝΑΣΤΑΣΙ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ

Ἔχουν περάσει τὰ μεσάνυχτα τοῦ Σαββάτου πρὸς τὴν Κυριακή. Οἱ Μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ εἶναι μαζεμένοι στὴν Ἱερουσαλὴμ, ἐπάνω στὸ ὑπερῶο, ποὺ ἔγινε ὁ Μυστικὸς Δεῖπνος. Εἶναι γεμᾶτοι λύπη κι ἀπογοήτευσι γιὰ τὸ θάνατο τοῦ Δασκάλου κι ἐτοιμάζονται, μόλις περάση ἡ μπόρα τῆς ὀργῆς τοῦ λαοῦ, νὰ ξαναγυρίσουν στὰ δίχτυα καὶ τὶς ἀκροθαλασσιὲς τῆς Τιβεριάδος.

Μὰ δὲν εἶχαν τὶς ἴδιες σκέψεις καὶ οἱ ἅγιες γυναῖκες, ποὺ ἀγαποῦσαν τὸ Χριστό. Δὲν ἔβαλαν βέβαια μὲ τὸ νοῦ τους πὼς θ’ ἀναστηθῆ, οὔτε τὶς ἐνοίαζε αὐτὸ τὸ πρᾶγμα. Στὶς δικές τους καρδιὲς ἦταν πιὰ Ἐκεῖνος βασιλιάς.

Τὸν ἀγαποῦσαν μ’ ὅλη τὴ δύναμί τους. Γι’ αὐτὸ εἶχαν προμηθευτῆ ἀποβραδὶς πολύτιμα μύρα, γιὰ νὰ ῥθουν τὰ ξημερώματα στὸν Τάφο καὶ ν’ ἀλείψουν μὲ μύρα καὶ μὲ δάκρυα τὸ ἄχραντο Σῶμα τοῦ

Δασκάλου. Ήταν ακόμα νύχτα βαθιά, όταν όλες μαζί ξεκίνησαν για τὸ λόφο τοῦ Γολγοθᾶ.

Δὲν κατάλαβαν διόλου πότε ἀνέβηκαν τὸν ἀνηφορικό δρόμο και πότε ἔφθασαν στὸ Γολγοθᾶ· τόση ἦταν ἡ λαχτάρα τους. Τί τις περίμενε ὅμως ἐκεῖ! . . . Ὁ Τάφος ἦταν ἀνοιχτός και ἄδειος· οἱ στρατιῶτες ἦσαν φευγάτοι· κι ἐρημιὰ κι ἡσυχία ἦταν ἀπλωμένη παντοῦ. Δὲν μποροῦσαν νὰ καταλάβουν τί συνέβη. Πῶς ἔλειπε τὸ Σῶμα τοῦ Δασκάλου; Τὸ μετέφεραν ἀλλοῦ; Και ξέσπασαν σ' ἓνα κλάμα! . . .

Ξαφνικά, ἐπάνω στὴν πλάκα τοῦ Τάφου βλέπουν καθισμένο ἓνα παλληκάρι, ποῦ ἔλαμπε σὰν τὸν ἥλιο μέσα στὸ σκοτάδι και τὰ φορέματά του ἦταν λευκά σὰν τὸ χιόνι. Τραβήχτηκαν τρομαγμένες.

— Μὴ φοβάστε, τοὺς λέει ὁ ἄγγελος μ' ὀλόγλυκη φωνή. Ποιὸν ζητᾶτε; Τὸν Ἰησοῦ τὸ Ναζωραῖο, τὸ Σταυρωμένο; Δὲν εἶναι ἐδῶ. Δὲ σᾶς τὸ εἶχε πεί; Ἀναστήθηκε.

Οἱ ἀπλοϊκὲς γυναῖκες δὲν κατάλαβαν τίποτε ἀπ' αὐτὰ τὰ λόγια. Ἐνοιῶσαν μόνον μιὰ ἀνακούφισι στὴν καρδιά τους, ἔτσι σὰν δροσιὰ ἀπ' τὸν Οὐρανό.

Σαστισμένες πιὸ πολὺ τώρα, ἄρχισαν μὲ θρήνους νὰ γυρίζουν τὸ λόφο, σὰ νὰ ἤθελαν νὰ ψάξουν γιὰ νὰ βροῦν τὸ Χριστό. Ὅλα εἶναι ἀναστατωμένα ἐπάνω στὸ Γολγοθᾶ ἀπ' τὴν προχθεσινὴ ταρραχή. Οἱ τρεῖς σταυροὶ εἶναι ἀκόμα ὑψωμένοι ἐπάνω στὸ λόφο. Στὶς πρῶτες ἀντιφωγγιές τῆς ἀνατολῆς μοιάζουν μὲ μαῦρες κολόνες και μόνον ὁ μεσαῖος Σταυρὸς ἔχει ἐπάνω του μιὰ φωτεινὴ δέσμη ἀπὸ λεπτὲς ἀκτίνες.

Ζυγώνουν κοντά του, γονατίζουν εὐλαβικά, φιλοῦν μὲ σπαραγμὸ τὰ πηγμένα αἵματα και θρηνοῦν ἀδιάκοπα, κρατῶντας στὰ χέρια τους τὰ βάζα μὲ τὰ πολύτιμα μύρα. Νόμιζαν πῶς Τὸν ἔβλεπαν κρεμασμένον, πῶς ἄκουγαν τὰ παραπονετικά λόγια Του, πῶς αἰσθάνονταν τὴ δίψα του.

Μὰ πάλι ἐτρόμαξαν. Κάποιος ἄγνωστος πέρασε ἀπὸ ἐκεῖ, σὰν σκιά μέσα στὸ σκοτάδι, και στάθηκε κοντά τους.

— Χαίρετε! τοὺς εἶπε μὲ γλυκιὰ φωνή, γεμάτη στοργή.

Κι ἀμέσως ρωτᾶει τὴ Μαγδαληνὴ, ποῦ ἔκλαιγε ἀπαρηγόρητα.

— Γυναῖκα, γιατί κλαῖς; Ποιὸν ζητᾶς;

Ἐκείνη σκέφθηκε πῶς θὰ εἶναι ὁ κηπουρὸς τοῦ κήπου και θὰ ξέρη αὐτὸς ποῦ πῆγαν τὸ Σῶμα τοῦ Δασκάλου. Πῆρε θάρρος, ζύ-

γωσε κοντά του, γονάτισε μπροστά του κι ἄρχισε μὲ θρῆνο νὰ τὸν παρακαλῆ :

— Κύριε, ἂν σήκωσες ἐσὺ τὸ Σῶμα Του, πές μου, ποῦ τὸ ἔβαλες; Θέλω νὰ τὸ πάρω. Μὴ μοῦ ἀρνηθῆς αὐτὴ τῆ χάρη, κύριε. Ἦρθαμε μὲ λαχτάρια ν' ἀλείψουμε μὲ μύρα τὸ Σῶμα καὶ δὲ λογαριάσαμε τίποτε· οὔτε ποῦ ἦταν νύχτα ἀκόμα. Ἄν σὺ Τὸν πῆγες σ' ἄλλον τάφο, κύριε, πές μας νὰ πᾶμε νὰ τὸν σηκώσουμε. Μὴ μᾶς ἀρνηθῆς, κύριε, αὐτὴ τῆ χάρη! . . .

Ὁ ξένος στάθηκε ἀμίλητος γιὰ λίγες στιγμές, κι ἔπειτα βγῆκε ἀπ' τὸ στόμα του μιὰ γνώριμη φωνή!

— Μαρία! . . .

— Δάσκαλέ μου! φώναξε τρομαγμένη καὶ χαρούμενη ἡ μυροφόρα κι ἔπεσαν ὅλες στὰ πόδια τοῦ Δασκάλου. Εἶχαν ἀξιωθῆ πρῶτες αὐτὲς νὰ ἰδοῦν τὸ Χριστὸ μετὰ τὴν Ἀνάστασι Του.

Ἄλλὰ χαλάλι τους! Μόνο αὐτὲς Τὸν εἶχαν νοιώσει βαθιά. Μόνο αὐτὲς δὲν ἔφυγαν οὔτε μιὰ στιγμή ἀπὸ κοντά Του τὶς ὥρες τοῦ πόνου Του. Κι ἄξιζαν αὐτὲς πρῶτες νὰ ἰδοῦν καὶ τὴν Ἀνάστασι Του καὶ νὰ τὴ διαλαλήσουν στοὺς φοβισμένους Μαθητάς.

Τὸν ξαναεἶδαν λοιπὸν τὸν ἀγαπημένο Δάσκαλο καὶ ἀνακουφίστηκαν. Καὶ τώρα τί τὶς ἔνοιαζε κι ἂν ἔπειτα ἀπὸ ἓνα προδοτικὸ φίλημα τοῦ Ἰούδα Τὸν ἔπιασαν σὰν κακοῦργο; Τί κι ἂν Τὸν ὠδήγησαν δέσμιο στὶς αὐλὲς τοῦ Ἄννα καὶ τοῦ Καϊάφα; Τί κι ἂν Τὸν κατεδίκασαν σὲ θάνατο; Τί κι ἂν Τὸν κάρφωσαν μὲ λύσσα ἐπάνω στὸ ξύλο; Τί κι ἂν ἐπάνω σὲ ὀδυνηρὲς στιγμὲς φώναξε τὸ «τετέλεσται» κι ἔγειρε τὸ κεφάλι Του νεκρό; Ἐκεῖνος τὴν τρίτη ἡμέρα ἀναστήθηκε! Καὶ χιλιάδες στόματα προφέρουν σήμερα τὶς δυὸ αὐτὲς λέξεις μ' ἀνατριχιασμένα κορμιά καὶ δακρυσμένα μάτια. Καμμιά χαρὰ στὸν κόσμον δὲν ὑπῆρξε τόσο μεγάλη. Χριστὸς Ἀνέστη!

Ὁ μυρωμένος ἀνοιζιάτικος ζέφυρος σφυρίζει γλυκά. Τὰ καθάρια ρυάκια κελαρύζουν· τ' ἀνθισμένα κλάδια τῶν δένδρων σκορπιίζουν ὁμορφιά καὶ μύρα· τ' ἀηδόνια τραγουδοῦν ὀλόγλυκα· οἱ ἄνθρωποι σκιρτοῦν ἀπὸ χαρὰ κι ὅλα μαζί ψάλλουν :

— Χριστὸς Ἀνέστη!

Π. Φωστίνης, Μητροπολίτης Κερκυρῆς

19. ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΑΙΙΚΟ ΠΑΣΧΑ

Ἐκεῖνο τὸ χρόνο —1820 — τὸ Πάσχα τὸ πέρασε ὁ Κολοκοτρῶνης μαζί μὲ τοὺς λίγους ἐμπίστους του στὸ πλάτωμα τοῦ ξωκκλησιοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, στὴ Ζάκυνθο. Ἐκεῖ μποροῦσε νὰ συγκεντρωθῆ περισσότερο στὸν ἑαυτό του καὶ στὶς σκέψεις του. Γιατὶ στὴν ἐκκλησιά ἐκεῖνη εἶχε ταφῆ ἡ ἀγαπημένη του γυναίκα, γιατί στὴν ἐκκλησιά ἐκεῖνη ὁ παπα - Ἄνθιμος Ἀργυρόπουλος τὸν εἶχε ὀρκίσει στὴ Φιλικὴ Ἑταιρεία, γιατί ἀπὸ τὸ ρομαντικὸ αὐτὸ τοπίο μποροῦσε ν' ἀντικρύζη μὲ μαράζι τὸν ἀπέναντι Μοριᾶ, τὴν ὠνειρευμένη πατρίδα του, πού δὲν μποροῦσε νὰ ξαναῖδῃ, ὅσο ὁ ξένος δυνάστης τὴν πατοῦσε.

Μόλις εἶχε περάσει ἕνας χρόνος ἀπὸ τὴν εὐλογημένη ἡμέρα, πού ὁ Φιλικὸς Πάγκαλος εἶχεν ἔρθει στὴ Ζάκυνθο κι εἶχε ξεμυστηρευθῆ σὲ λίγους Ζακυνθινούς καὶ σὲ μερικοὺς Μοραίτες, πού ζοῦσαν ἐκεῖ πρόσφυγες, περιμένοντας τὴν ἀνάστασι τοῦ Γένους, τὸ μυστήριό τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας μὲ τὸν ἀόρατο ἀρχηγό, μὲ τὴ ρωσικὴ βοήθεια, μὲ τὶς χιμαιρικὲς ἐλπίδες. Κι ὅλοι οἱ πατριῶται εἶχαν ὀρκισθῆ καὶ περίμεναν τὴ φωνή, πού θὰ τοὺς ἔκραζε νὰ πολεμήσουν γιὰ τὴν ἐλευθερία τῆς πατρίδος.

Ὁ Κολοκοτρῶνης, περισσότερο ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους, δὲν ἔβλεπε τὴν ὥρα νὰ βροντήση τὸ καριοφίλι, γιατί εἶχε παλιούς λογαριασμούς μὲ τοὺς δυνάστας, πού τοῦ εἶχαν σκοτώσει τόσους ἀπὸ τὴν οἰκογένειά του καὶ τὸν εἶχαν ἀναγκάσει νὰ φύγη ἀπὸ τὸν τόπο του καὶ ν' ἀναγκασθῆ νὰ ζῆ στὴ Ζάκυνθο κάνοντας τὸ χασάπη. Ἄλλὰ χρόνια τώρα περίμενε, πολλές ὑποσχέσεις εἶχε ἀκούσει, καὶ τίποτε δὲν ἔβλεπε. Ὁ γαλανὸς οὐρανὸς τῆς Ζακύνθου, τὰ λουλούδια τοῦ ὠραίου νησιοῦ, ἡ γλυκιὰ καὶ γελαστὴ φύσις, πού τὸν τριγύριζε, δὲν ἔφθανε νὰ τὸν κάμη εὐθυμο. Ξενιτεμένος ἦταν, μολονότι δὲν εἶχε κανένα παράπονο γιὰ τοὺς Ζακυνθινούς, πού τὸν ἀγαποῦσαν καὶ τὸν ἐκτιμοῦσαν καὶ γύρευαν μὲ κάθε τρόπο νὰ τοῦ κάμουν ὅσο τὸ δυνατὸ λιγώτερο πικρὴ τὴν ξενιτιά.

Πολλὲς φορὲς εἶχε τραβήξει τὸν ἀνήφορο ἐκεῖνον κι εἶχε πάει στὴν ἔπαυλι τοῦ Στράνη, ὅπου περνοῦσε ἡσυχὰ ὁ κόντε - Σολωμός. Στὸν ποιητὴ εὗρισκε ὁ πολεμιστὴς παρηγοριά, γιατί τοῦ μιλοῦσε μὲ τὴ φαντασία του, μὲ τὰ ὄνειρά του, μὲ τοὺς πόθους του, πού ἦσαν

καὶ δικοὶ του. Γιατὶ τοῦ ἔλεγε πῶς δὲν μποροῦσε ν' ἀργήσῃ ἡ ἅγια ἡμέρα τῆς Ἀναστάσεως. Καὶ ὁ ἄξεστος Μοραΐτης ἄκουγε μὲ θαυμασμὸ τὸν ἄρχοντα ποιητὴ, ὁ πατριώτης τὸν πατριώτη, γιατί τοὺς ἔνωσε καὶ τοὺς ἐξίσωσε τὸ ὑψηλὸ αἶσθημα τοῦ ἀγνοῦ πατριωτισμοῦ. Καὶ γιὰ μιὰ στιγμή παρηγορεῖτο.

Ὅταν ὁμως ἔμενε μονάρχος ὁ Κολοκοτρώνης, πάλι συννέφιαζε, πάλι κυριευόταν ἀπὸ πικρὴ μελαγχολία, γιατί ἔβλεπε νὰ περνᾷ ὁ καιρὸς ἄδικα κι οἱ ἐλπίδες του νὰ μένουν πάντα ὄνειρα. Γι' αὐτό, τὸ χρόνο ἐκεῖνο, τὸ Πάσχα τὸ πέρασε ὁ Γέρος τοῦ Μοριᾶ πικραμένος. Τὰ παιδιά του, οἱ φίλοι του ἐφρόντιζαν γιὰ τὸ ψήσιμο τοῦ ἄρνιοῦ, πὺ μωσχοβολοῦσε γυρίζοντας στὴν ξύλινη σούβλα. Πάνω στὸ χορτάρι εἶχε στρωθῆ τὸ τραπέζι πρόχειρο, ἀπλό, φτωχικό. Ἡ ὀλόξανθη Ζακυνθινὴ β ε ρ ν τ ε ἀ* ἐχρῦσιζε στὶς χιλιάρες μπουκάλες ἀραδιασμένες ἐκεῖ σιμά. Ἔλειπε ὁμως κάτι πολῦτιμο — ἡ εὐθυμία — πὺ κανένα κρασί δὲν μπορεῖ νὰ δώσῃ. Κι ὁ Κολοκοτρώνης ἔτρωγε μελαγχολικός, σιωπηλός, σὰ νὰ μὴ βρισκόταν πραγματικά ἐκεῖ. Ἦταν μακριά, ἐκεῖ ἀπέναντι, στὸ Μοριᾶ του, πὺ ξαγνάντευε μὲ μαράζι καὶ νοσταλγία.

Ξάφνου ἕνας ἀπὸ τοὺς συντρόφους του φωνάζει χαρούμενος.

— Λοιπὸν τοῦ χρόνου θὰ κάμωμε Πάσχα στὸ Μοριᾶ! Καλὰ μαντάτα! Γιὰ κοιτάχτε ἐδῶ!

Καὶ σήκωσε ψηλὰ γιὰ νὰ τοὺς δείξῃ τὴν πλάτη τ' ἄρνιοῦ.

— Νά το, ἐδῶ εἶναι γραμμένο! Κοιτάχτε!

Οἱ ἄρματολοι καὶ οἱ κλέφτες πίστευαν στὴ μαγικὴ δύναμι τῆς πλάτης τοῦ ἄρνιοῦ. Ὑπῆρχαν μάλιστα καὶ μερικοὶ γέροι, πὺ μποροῦσαν νὰ διαβάσουν στὴν πλάτη αὐτῆ, σὰν σὲ ἀνοιχτὸ βιβλίο, τὸ μέλλον. Ἐνας ἀπὸ τοὺς γέρους λοιπὸν τῆς συντροφιάς τοῦ Κολοκοτρώνη διάβασε τὴν προφητικὴ πλάτη τοῦ ἄρνιοῦ, κι εἶδε γραμμένο μέσα τὸ εὐτυχισμένο προμήνυμα, πὺ μὲ τόση χαρὰ τοὺς ἀποκάλυψε.

Ὅλοι τότε γελαστοί, εὐθυμοι, χαρωποὶ σήκωσαν τὰ ποτήρια των κι ἐφώνασαν :

— Ἀπὸ τὸ στόμα σου καὶ στοῦ Θεοῦ τ' αὐτί. Καλὴ πατρίδα τοῦ χρόνου!

Γνώριζαν ὅτι ἡ εὐχὴ αὐτῆ ἐσήμαινε πόλεμο, ματοκύλισμα, θανατικό, κίνδυνο τῆς ζωῆς των, πὺ τὴν ὥρα περνοῦσε ἡσυχὰ κι

ἀμέριμνη. Ἄλλὰ δὲν τοὺς ἐμελλε. Γιὰ τὴν πατρίδα ἦσαν ἔτοιμοι νὰ δώσουν καὶ τὴ ζωὴ των.

Κι ὅταν τὸ πασχαλινὸ τραπέζι τέλειωσε, ὁ Κολοκοτρώνης σηκώθηκε πρῶτος, ἔκοψε ἓνα κλαδί ἀπὸ μιὰ φουντωτὴ δάφνη, ποὺ ἦταν ἐκεῖ κοντά, καὶ δείχνοντας μ' αὐτὴ τὸ ἀντικρινὸ κάστρο Χλουμούτσι, στὸ Μοριᾶ, τοὺς εἶπε μὲ συγκίνησι, ποὺ δὲν κατῶρθωνε νὰ κρύψη :

— Ὁ Θεὸς νὰ δώση, παιδιά, τοῦ χρόνου νὰ ψήσωμε τὰ πασχαλινὰ ἄρνια ἐκεῖ κάτω, ποὺ μᾶς καρτεροῦν τ' ἀδέλφια μας γιὰ τὴν ἐλευθερία!

Κι ἓνα δάκρυ κύλησε ἀπὸ τὰ μάτια του, ποὺ τὰ σκέπαζαν πυκνά, κατάμαυρα φρύδια.

Καὶ ἡ εὐχὴ γίνηκε πραγματικότης. Ὁ Κολοκοτρώνης δὲν ἄργησε νὰ μάθῃ τὶς ἐτοιμασίαις γιὰ τὴν Ἐπανάστασι. Οἱ Μοραῖτες δὲν ἐσηκῶνοντο, ἂν δὲν εἶχαν μαζί των τὸ πρωτοπαλλήκαρό των, τὸ Γέρο τοῦ Μοριᾶ.

Τὰ πράγματα ἦσαν πιά ἔτοιμα. Ἐπρεπε ὅμως νὰ φύγῃ, χωρὶς νὰ δώσῃ ὑποψία στὴν ἀγγλικὴ ἀστυνομία τῆς Ζακύνθου, ποὺ παρακολουθοῦσε τοὺς πατριῶτες μὲ σκοπὸ νὰ τοὺς ἐμποδίσῃ νὰ περάσουν στὸ Μοριᾶ. Ἄλλὰ ὁ Κολοκοτρώνης κατῶρθωσε νὰ τοὺς γελάσῃ, προφασισθεὶς ὅτι θὰ πήγαινε στὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου γιὰ ἐμπόριο.

Στὶς 16 τοῦ Γενάρη τοῦ 1821 ὁ Κολοκοτρώνης κατῶρθωσε νὰ φύγῃ μὲ καῖκι καὶ νὰ περάσῃ στὴ Μάνη, ὅπου κρύφθηκε στὸ σπίτι τοῦ Μούρτζινου, ἕως τὴν εὐλογημένη ἡμέρα, ποὺ σηκώθηκαν πιά οἱ Ἕλληνες.

Τὸ Πάσχα τοῦ 1821 τὸ πέρασε πολὺ διαφορετικὰ ὁ Κολοκοτρώνης. Δὲν εἶχε πιά τὴν ἡσυχία τοῦ καταπράσινου μαγικοῦ τοπίου τῆς Ζακύνθου, ὅπως τὸν περασμένο χρόνο. Ἄλλὰ πατοῦσε τὸ ἀγαπημένο του χῶμα, ἦταν στὸ Μοριᾶ του, καὶ μ' ὅλας τὰς στερήσεις, μ' ὅλους τοὺς κινδύνους, μ' ὅλες τὶς στενοχώριαι, ὁ Κολοκοτρώνης τὴν ἡμέρα ἐκείνη ἦταν χαρούμενος. Καὶ στὸ πασχαλινὸ του δεῖπνο θυμήθηκε τὸ σύντροφό του, ποὺ στὴ Ζάκυνθο εἶχε διαβάσει στὴν πλάτη τοῦ ἀρνιοῦ τὴν εὐτυχία, ποὺ εἶχε γίνῃ πιά πραγματικότης. Σήκωσε λοιπὸν τὸ ποτήρι, ὄχι μὲ δακρυσμένο μάτι, ἀλλὰ χαρούμενος, εὐτυχισμένος κι ἐβροντοφώνησε!

– Χριστὸς Ἄνέστη, παληκάρια! Ἡ Πατρίδα ἀνέστη!

– Ἀληθῶς Ἄνέστη, ἀπάντησαν οἱ σύντροφοί του.

Κι ἐφιλήθησαν ὅλοι μὲ τὸν ἀδελφικὸ ἀσπασμὸ τοῦ Πάσχα, εὐτυχισμένοι, θαρρετοί, βέβαιοι γιὰ τὴ νίκη...

Κώστας Καιροφύλας

20. Η ΗΜΕΡΑ ΤΗΣ ΛΑΜΠΡΗΣ

Καθαρώτατον ἥλιο ἐπρομηνοῦσε
τῆς αὐγῆς τὸ δροσᾶτο ὕστερο ἄστέρι,
σύγνεφο, καταχινιά, δὲν ἀπερνοῦσε
τ' οὐρανοῦ σὲ κανένα ἀπὸ τὰ μέρη·
καὶ ἀπὸ κεῖ κινημένο ἀργοφουσοῦσε
τόσο γλυκὸ στὸ πρόσωπο τ' ἀγέρι,
πού λές καὶ λέει μέσ' στῆς καρδιᾶς τὰ φύλλα :
« Γλυκιά ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος μαυρίλα! ».

Χριστὸς Ἄνέστη! Νέοι, γέροι καὶ κόρες,
ὅλοι, μικροὶ μεγάλοι, ἐτοιμαστῆτε
μέσα στὶς ἐκκλησιᾶς τὶς δαφνοφόρες
μὲ τὸ φῶς τῆς χαρᾶς συμμαζωχθῆτε·
ἀνοίξατε ἀγκαλιᾶς εἰρηνοφόρες
ἐμπροστὰ στοὺς Ἁγίους, καὶ φιληθῆτε·
φιληθῆτε γλυκὰ χεῖλη μὲ χεῖλη,
πέστε Χ ρ ι σ τ ὸ ς Ἄ ν έ σ τ η, ἐχθροὶ καὶ φίλοι.

Δάφνες εἰς κάθε πλάκα ἔχουν οἱ τάφοι,
καὶ βρέφη ὠραῖα στὴν ἀγκαλιά οἱ μαννάδες,
γλυκόφωνα, κοιτῶντας τὶς ζωγραφι-
σμένες εἰκόνες, ψάλλουνε οἱ ψαλτάδες.
Λάμπει τὸ ἀσήμι, λάμπει τὸ χρυσάφι,
ἀπὸ τὸ φῶς, πού χύνουνε οἱ λαμπάδες·
κάθε πρόσωπο λάμπει ἀπ' τ' ἄγιοκέρι,
ὅπου κρατοῦνε οἱ Χριστιανοὶ στὸ χέρι.

Διονύσιος Σολωμὸς

21. «Η ΓΩΝΙΑ ΤΟΥ ΠΑΡΑΔΕΙΣΟΥ»

... Ἐπάνω εἰς τὸν θαλασσόπληκτον βράχον, ὅπου τὰ κύματα φαίνονται νὰ τραγουδοῦν μυστηριῶδες νανούρισμα, ἐκεῖ ἄσπριζε ἀκόμη τότε τὸ παλαιὸν ἔρημο μοναστηράκι, προκῦπτον μέσα ἀπὸ τὴν βαθεῖαν χλόην, ἀνάμεσα εἰς τὰς πίτυς καὶ τὰς καστανάς, ὀλίγον ὑψηλότερα ἀπὸ τὴν ὠραίαν θαλασσίαν ἀγκάλην τοῦ Ἀσελήνου, ὅπου ἐβασίλευε γλυκά, σιγὰ ὁ ἥλιος, ὡς νὰ ἔκρυπτεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὰ χρυσᾶ καὶ στίλβοντα στολίδια του μέσα εἰς τὸν θησαυρόν του.

Κι ὅταν ἡ μικρὴ καμπάνα ἐκάλει τοὺς ἀγροίκους βοσκούς τοῦ βουνοῦ εἰς τὴν προσευχὴν — οἱ ὅποιοι δὲν ἐπήγαιναν, ἀλλ' ἔκαναν μακρόθεν ἓνα σταυρόν — κι ἐδιάβαζεν ὁ πάτερ Ἐφραίμ, ὁ πνευματικός, τὸν ἔσπερινὸν μαζί μὲ τὸν Μιχαῖαν, τὸν ὑποτακτικόν του, κατέβαινε τὰ σκαλοπάτια ὁ γέρων ἕως τὴν βρύσην, διὰ ν' ἀπολαύσῃ καὶ ἅπαξ ἀκόμη τὴν γλυκεῖαν μελαγχολίαν τῆς μοναξιάς, μέσα εἰς τὴν περιοχὴν ἐκείνην, τὴν ὁποίαν αὐτὸς εἶχεν ὀνομάσει « γωνίαν τοῦ Παραδείσου ». Καὶ τῆς βρύσης τὸ μάρμαρον, τὸν κρουνὸν καὶ τὴν λεκάνην τὰ εἶχε φάγει τὸ νερόν. Καὶ μόλις ἤμποροῦσε νὰ διαβάσῃ τις, μισοσβησμένους τοὺς ἱαμβικούς στίχους, τοὺς ὁποίους εἶχε γράψει ποτὲ ἐπὶ τοῦ μετώπου τῆς πηγῆς, ὁ διάσημος ἀσκητῆς Διονύσιος :

Χεῖρας, πρόσωπα καὶ πόδας νίπτων ἀβρῶς,
ὁμοῦ δὲ καὶ διαυγῆς νῦν ὕδωρ πίνων
τῆς καλλιρρείθρου τῆσδε τῆς κρήνης, ξένε,
ψυχῆς τότε μνήσθητι Διονυσίου.

Καὶ ψηλὰ εἰς τὸ πλάγι, σιμὰ εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ, ἴστατο ἀκόμη ὀρθὸς ὁ χιλιετῆς πεῦκος, ὅπου εἰς τοὺς κλάδους ἐπάνω, ἀνάμεσα εἰς τοὺς κλῶνας του, εἶχεν εὑρεθῆ ἓνα καιρὸν αἰωρουμένη ἡ λαμπρὰ εἰκὼν τῆς Παναγίας.

Ὁ πεῦκος ὁμοιάζει μὲ ἄνθρωπον, ὅπου δὲν ἐκάρη τὴν κόμην εἰς ὄλην του τὴν ζωὴν. Ἀπὸ τριακοσίων χρόνων καὶ πλέον κανεὶς δὲν ἐξάμωσε νὰ κόψῃ φύλλον ἀπὸ τὸ γιγαντιαῖον δένδρον. Ὅλοι οἱ κωνίσκοι, οἱ καρποὶ τοῦ πεύκου, μυριάδες ἀναρίθμητοι, ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων ἐκρέμοντο ἀνάμεσα εἰς τοὺς κλῶνας του.

Εἶναι βέβαιον ὅτι ἐκεῖ ἐπάνω εὑρέθη μίαν πρωίαν εἰς τὰ χίλια ἐξακόσια τόσα, ἡ εἰκὼν τῆς Παναγίας. Ἦτο ζωγραφισμένη ὡς προ-

τομή παιδίσκης, χωρίς νά ἔχη τὸν Χριστὸν βρέφος εἰς τὰς ἀγκάλας
της, καὶ διὰ τοῦτο ἐσχετίσθη μὲ τὰ εἰσόδια, ὅταν προσεφέρθη ὡς
« τριετίζουσα δάμαλις » εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὁ ναῖσκος τοῦ μι-
κροῦ ἀσκητηρίου ἐτιμᾶτο ἐπ' ὀνόματι τῶν Εἰσοδίων. Ἡ εὐρεθεῖσα
παραδόξως τότε εἰκὼν ἐφάνη εἰς τοὺς χριστιανούς, τοὺς τότε, ὡς νὰ
ἦτο κόρη εὐαίσθητος, ἣτις ἐνέδωκεν εἰς τὴν ἐπιθυμίαν νὰ κάμη κούνια,
νὰ λικνισθῆ, αἰωρουμένη ἐπὶ τῶν κλάδων τοῦ δένδρου. Καὶ διὰ τοῦτο
ὠνομάσθη « Παναγία Κουνιστριώτισσα ».

Ἄλέξανδρος Παπαδιαμάντης

... και η ...

... και η ...

... και η ...

... και η ...

... και η ...

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗΝ ΖΩΗΝ

1. ΥΜΝΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΝ

1

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψι
τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή,
σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὄψι,
ποῦ μὲ βία μετράει τὴ γῆ.

2

Ἄπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά,
καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
Χαίρε, ὦ, χαίρε, Ἐλευθεριά!

3

Ἐκεῖ μέσα ἑκατοικοῦσες
πικραμένη, ἐντροπαλή,
κι ἓνα στόμα ἀκαρτεροῦσες,
ἔ λ α π ά λ ι, νά σοῦ πῆ.

4

Ἄργειε νά ἴθῃ ἐκείνη ἡ μέρα
καὶ ἦταν ὅλα σιωπηλά,
γιατὶ τὰ ἴσκιαζε ἡ φοβέρα
καὶ τὰ πλάκωνε ἡ σκλαβιά.

5

Δυστυχής! Παρηγορία
μόνη σοῦ ἔμενε νά λές
περασμένα μεγαλεῖα
καὶ διηγῶντας τα νά κλαῖς.

6

Καὶ ἀκαρτέρει, καὶ ἀκαρτέρει
φιλελεύθερη λαλιά,
ἓνα ἐκτύπαε τ' ἄλλο χέρι
ἀπὸ τὴν ἀπελπισιά,

7

κι ἔλεες : « πότε, ἄ! πότε βγάνω
τὸ κεφάλι ἀπὸ τς. ἔρμιές ; »
Καὶ ἀποκρίνοντο ἀπὸ πάνω
κλάψες, ἄλυσες, φωνές.

8

Τότ' ἐσήκωνες τὸ βλέμμα
μέσ' στὰ κλάιματα θολό,
καὶ εἰς τὸ ροῦχο σου ἔσταζ' αἶμα,
πλήθος αἶμα ἑλληνικό.

9

Μὲ τὰ ροῦχα αἵματωμένα
ξέρω ὅτι ἔβγαίνες κρυφὰ
νά γυρεύης εἰς τὰ ξένα
ἄλλα χέρια δυνατά.

10

Μοναχὴ τὸ δρόμο ἐπῆρες,
ἐξανάλθες μοναχὴ·
δὲν εἶν' εὐκόλες οἱ θύρες,
ἐὰν ἡ χρεῖα τὲς κουρταλῆ.

11

Ἄλλος σοῦ ἔκλαψε εἰς τὰ στήθια,
ἄλλ' ἀνάσασιν καμμιὰ·
ἄλλος σοῦ ἔταξε βοήθεια
καὶ σὲ γέλασε φρικτά!

12

Ἄλλοι, οἴμέ! στὴ συμφορὰ σου
ὅπου ἐχαίροντο πολὺ,
« σύρε νά ἴβρης τὰ παιδιὰ σου,
σύρε », ἐλέγαν οἱ σκληροί.

13

Φεύγει ὀπίσω τὸ ποδάρι
καὶ ὀλογλήγορο πατεῖ
ἢ τὴν πέτρα ἢ τὸ χορτάρι,
πού τῆ δόξα σου ἐνθυμεῖ.

14

Ταπεινότατη σοῦ γέρνει
ἢ τρισάθλια κεφαλή,
σάν πτωχοῦ, πού θυροδέρνει
κι εἶναι βάρος του ἡ ζωή.

« Ἄπαντα », ἔκδ. Α. Πολίτη, 1948, σ. 71-73.

15

Ναί· ἀλλὰ τώρα ἀντιπαλεύει
κάθε τέκνο σου μὲ ὄρμη,
πού ἀκατάπαυστα γυρεύει
ἢ τῆ νίκη ἢ τῆ θανά.

16

Ἄπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά,
καὶ σάν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
Χαῖρε, ὦ, χαῖρε, Ἐλευθεριά!

Διονύσιος Σολωμός

2. Η Δ Ο Ξ Α

Δόξα στὸ πνεῦμα τῶν ἀρχαίων,
παγκόσμιον φωτὸς πηγὴν,
δόξα στὰ ὄπλα ἡρώων νέων,
πού λύτρωσαν αὐτὴν τὴν γῆν.

Μ' ἐκείνων τῆ χρυσῆ σοφία,
μὲ τούτων τὴν ἀγία ὄρμη,
νέαν ἄς πλάσωμεν ἱστορία
γεμάτη δόξα καὶ τιμή.

Ἔχει στεφάνι ἡ Νίκη ἀκόμη
στὸ δέντρο της τὸ ἱερό.
Ἄπάτητοι τῆς Δόξας δρόμοι
προσμένουν ἥρωα τολμηρό.

Ἐμπρός! Στῶν ἔργων τὸν ἀγῶνα!
ἐκεῖ εἶν' ὁ πύρινος παλμός.
Ἐκεῖ τῆς νίκης ἡ κορώνη
κι ἀθανασίας ἀσπασμός.

Ἄριστομένης Προβελέγγιος

3. Ο ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ

Δικαίως θαυμάζεται ὁ Ἀριστείδης περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον πολιτικὸν ἄνδρα τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν διὰ τὴν σὺφρονα διαγωγὴν του καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ πολιτικοῦ του βίου.

Ὁ Ἀριστείδης παρευρεθεὶς καὶ εἰς τὰς τρεῖς ἐνδόξους κατὰ τῶν Περσῶν μάχας, ὄχι μόνον ἀνδρείως ἠγωνίσθη, ἀλλ' εἰς ἐκάστην ἐξ αὐτῶν ἔδωσε μεγάλα καὶ σωτήρια μαθήματα ἀρετῆς καὶ φιλοτιμίας,

Εἰς τὸν Μαραθῶνα μᾶς ἐδίδαξεν ὅτι δὲν εἶναι ἐξευτελισμὸς, ἀλλὰ μάλιστα ἐντιμὸν εἰς ἡμᾶς καὶ σωτήριον εἰς τὴν πατρίδα, τὸ νὰ παραχωρῶμεν τὰ πρωτεῖα εἰς τοὺς ἐμπειροτέρους καὶ ἰκανωτέρους ἡμῶν.

Εἰς τὴν μάχην τῆς Σαλαμίνας μᾶς ἐδίδαξεν ὅτι ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ βωμοῦ τῆς πατρίδος κάθε προσωπικὸν πάθος πρέπει προθύμως νὰ θυσιάζωμεν, κάθε ἔχθραν νὰ λησμονῶμεν καὶ καλὸν ἀντὶ κακοῦ ν' ἀποδίδωμεν, πᾶν δὲ προτέρημα καὶ πᾶσαν ὑπερόχην τοῦ ἐχθροῦ μας δημοσίως ν' ἀναγνωρίζωμεν.

Εἰς δὲ τὴν μάχην τῶν Πλαταιῶν, μᾶς ἐδίδαξεν ὅτι εἶναι μωρία τὸ νὰ ζητῶμεν τιμὴν ἀπὸ τὰς θέσεις, διότι αἱ θέσεις δὲν τιμοῦν τοὺς κατέχοντας αὐτάς, ἀλλ' ἡ ἰκανότης καὶ ἡ ἀρετὴ τιμοῦν τὰς θέσεις καὶ ὅτι χωρὶς ἔνωσιν καὶ ὁμόνοιαν κανὲν μέγα ἔργον δὲν κατορθώνεται διὰ τὸ καλὸν τῆς πατρίδος.

Μετὰ τὴν μάχην τοῦ Μαραθῶνος, ὅτε τὰ στρατεύματα τῶν Ἀθηναίων ἐπανῆλθον εἰς τὰς Ἀθήνας, ἀφῆκαν τὸν πτωχόν, ἀλλ' ἐνάρετον Ἀριστείδην, νὰ φυλάξῃ τοὺς αἰχμαλώτους Πέρσας καὶ τὰ πλουσιώτατα λάφυρα.

Ἐν τῷ μέσῳ δὲ τόσης ἀφθονίας χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, χωρὶς οὐδεμίαν ἐπιτήρησιν, οὔτε αὐτὸς ἠθέλησε νὰ ἐγγίση τίποτε ἀπὸ τὰ λάφυρα, οὔτε εἰς ἄλλον ἐπέτρεψε νὰ λάβῃ τίποτε ἀπὸ αὐτά. « Χρεωστοῦμεν », ἔλεγε πρὸς τοὺς συμπολίτας του, « νὰ ὑπηρετῶμεν τὴν πατρίδα, ὄχι διὰ νὰ πλουτίσωμεν ἢ διὰ νὰ δοξασθῶμεν, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐκπληρώσωμεν τὰ πρὸς αὐτὴν ἱερὰ τοῦ πολίτου καθήκοντα, ἔστω καὶ χωρὶς πληρωμῆν, ἔστω καὶ χωρὶς δόξαν ».

Εἰς τὴν εὐγενῆ του ψυχὴν ἡ ἀγάπη τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς πατρίδος ἐμδένιζε κάθε ἄλλο αἶσθημα, ἐπομένως καὶ τῶν χρημάτων τὴν ἀγάπην καὶ τῆς δόξης τὴν δίψαν.

Ἐὰν ὁ Ἀριστείδης καὶ οἱ πλείστοι τῶν συμπολιτῶν του δὲν

ἦσαν τοιοῦτοι, ἀλλὰ φιλοχρήματοι, τρυφηλοὶ καὶ πολυτελεῖς, ἡ ἔνδοξος μάχη τῶν Πλαταιῶν δὲν ἤθελε σώσει τὴν Ἑλλάδα ἐκ τοῦ περσικοῦ ζυγοῦ, ἡ δὲ ἑλληνικὴ ἐλευθερία, τὰ φῶτα καὶ ὁ πολιτισμὸς ἤθελον ἐκλείψει ἔκτοτε διὰ παντός.

Ὁ Ξέρξης, ἀναχωρήσας ἐντροπιασμένος εἰς τὴν Ἀσίαν, ἀφῆκεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸν στρατηγὸν τοῦ Μαρδόνιον, διὰ νὰ ὑποδουλώσῃ τοὺς ἐλευθέρους Ἕλληνας. Ὁ δὲ Μαρδόνιος, νομίζων ὅτι εὐκολώτερον ἦτο νὰ ὑποδουλώσῃ αὐτοὺς διὰ τοῦ χρυσίου παρὰ διὰ τῶν ὀπλων, ἀπέστειλε πρέσβυν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους. Οὗτοι τότε δυστυχεῖς, πένητες καὶ ἄστεγοι εἶχον ἐπανέλθει εἰς τὰς Ἀθήνας, τὰς ὁποίας τὸ πῦρ καὶ ὁ σίδηρος τοῦ Ξέρξου εἶχον ἐρημώσει καὶ καταστρέψει.

Ὁ πρέσβυς τοῦ Μαρδονίου ἐπρότεινε λοιπὸν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους τὰ ἑξῆς : Ὁ Μαρδόνιος εἶναι ἔτοιμος ν' ἀνιδρύσῃ δι' ἐξόδων του ὅλας τὰς κατακαείσας οἰκίας σας καὶ τοὺς καταστραφέντας ναοὺς, νὰ σᾶς χορηγήσῃ δὲ ἄφθονα χρήματα καὶ νὰ σᾶς κάμῃ κυρίους τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, ἐὰν ἐδέχεσθε νὰ καταθέσητε τὰ ὄπλα σας.

Οἱ Σπαρτιαῖται, γνωρίζοντες τὴν ἄκραν πτωχείαν, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχον καταντήσει οἱ Ἀθηναῖοι ἀπὸ τὴν καταστροφὴν τῆς πόλεως καὶ τὴν ἐρήμωσιν τῶν ἀγρῶν των, ἐφοβήθησαν μήπως εἰς τὴν ἀπελπισίαν των παραδεχοῦν τὰς χρηματικὰς προτάσεις τοῦ Μαρδονίου. Δι' αὐτὸ ἔστειλαν συγχρόνως πρέσβεις εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ παρεκάλουν τοὺς Ἀθηναίους νὰ ἀπορρίψουν τὰς περσικὰς προτάσεις καὶ νὰ ἐξακολουθήσουν ἀγωνιζόμενοι ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος.

Τότε ὁ Ἀριστείδης, ἐκφράζων καὶ τὰ ἰδικά του καὶ τῶν συμπολιτῶν του τὰ αἰσθήματα, ἔδωκε τὴν ὠραίαν ἐκείνην καὶ ἀξιοθαύμαστον ἀπάντησιν, ἡ ὁποία καὶ μόνη ἦτο ἱκανὴ ν' ἀπαθανάτισῃ τὸ ὄνομά του. Ἴδου ἡ ἀπάντησις τοῦ πτωχοῦ Ἀριστείδου.

« Συγχωροῦμεν εἰς τοὺς Πέρσας νὰ νομίζουν ὅτι τὰ πάντα δύνανται νὰ ἐξαγορασθοῦν μὲ τὰ χρήματα, διότι αὐτοὶ οὐδὲν πολυτιμότερον τοῦ χρυσίου γνωρίζουν. Ἀλλ' ἀγανακτοῦμεν κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν, οἱ ὁποῖοι, ἀποβλέποντες εἰς τὴν πτωχείαν καὶ δυστυχίαν μας, λησμονοῦν τὴν ἑλληνικὴν ἀρετὴν καὶ φιλοτιμίαν μας. Ἄς πληροφορηθοῦν οἱ Λακεδαιμόνιοι ὅτι οὔτε δι' ὅλον τὸ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἐντὸς αὐτῆς χρυσίου ἤθελαν ποτὲ πωλήσει οἱ Ἀθηναῖοι τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος. Ἄς μάθῃ δὲ καὶ ὁ Μαρδόνιος ὅτι μόνον,

ὅταν ὁ ἥλιος παύσῃ τὸν δρόμον του, θέλομεν παύσει καὶ ἡμεῖς ἀγωνιζόμενοι ὑπὲρ τῆς πατρίδος καὶ τῆς ἐλευθερίας ».

Μετὰ τὴν γενναίαν ταύτην ἀπάντησιν, ἡ ἔνδοξος μάχη τῶν Πλαταιῶν ἔγινε, ὁ Μαρδόνιος κατεστράφη καὶ ἡ Ἑλλὰς ἐσώθη.

« Ὁ Γεροστάθης »

Λέων Μελάς

4. Σ Α Λ Α Μ Ι Ν Α

1

Σαλαμίνα, νησὶ πολυδόξαστο!
 πού ὁ ὀμορφότερος κόλπος θωπεύει
 τὰ λευκὰ σου ἀκρογιάλια κι ὡς μάγουλα
 ντροπαλῆς κοκκινίζουν παρθένας,

2

τὰ νερά σου τὸ θαῦμα τὸ ἀσύγκριτο
 τῶν αἰῶνων κρατᾶνε βαθιὰ τους,
 καὶ ρυθμοὶ μακρυντίλαλοι οἱ φλοῖσβοι τους
 νικητήριους παιᾶνες ἀρμόζουν.

3

Τῆς Εὐρώπης ἐσὺ ἄφταστο Τρόπαιο
 κι ἐσὺ τάφος ὑγρὸς τῆς Ἀσίας,
 οἱ γενιές πού διαβαίνουνε θά ῥχωνται
 σὰν σ' αἰθέριο ναὸ καὶ γαλαζιο,

4

νὰ προσφέρουν λατρείας ἀφιερώματα
 στὴν ψυχὴ τῆς Ἑλλάδας τὴν ἴδια,
 πού θεὰ ἀναδυομένη στὰ κύματα
 τὰ γλαυκὰ σου ἀφρολούζεται αἰώνια.

« Ἀπολλώνιον Ἄσμα », 1919

Σωτήρης Σκίπης

5. Η ΑΡΓΕΙΑ ΤΕΛΕΣΙΛΛΑ

Ἡ Τελέσιλλα, λυρική ποιήτρια ἀπὸ τὸ Ἄργος, εἶχε καρδίαν εὐαίσθητον, ἐξευγενισθεῖσαν μὲ τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν μάθησιν. Ἐχουσα δὲ καρδίαν, ἠγάπα θερμῶς τὴν πατρίδα τῆς.

Ὅθεν, ὅτε οἱ Ἀργεῖοι εἶχον πόλεμον κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν, ἡ Τελέσιλλα κατῶρθωσε νὰ σχηματίσῃ τάγμα ἐξ Ἀργείων γυναικῶν καὶ ἀφοῦ ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς αὐτοῦ, συνηγωνίσθη ἀνδρείως μετὰ τῶν συμπολιτῶν τῆς, ἐξάπτουσα τὴν φιλοπατρίαν καὶ τὴν γενναιότητά των διὰ τῆς ποιητικῆς τῆς λύρας καὶ διὰ τοῦ ἰδίου τῆς παραδείγματος.

Τοιοιουτρόπως οἱ Σπαρτιᾶται ἐνίκηθησαν καὶ εἰς τὴν Τελέσιλλαν προσεφέρθη ὁ στέφανος τῆς νίκης. Ἐντὸς δὲ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀφροδίτης ἀνήγειραν οἱ Ἀργεῖοι τὸ ἄγαλμα τῆς ἡρώιδος, φέρον ἐμβλήματα τῆς ποιήσεως καὶ τῆς ἥρωικῆς φιλοπατρίας.

Ὅρθότατα ἔλεγεν ὁ σοφὸς Σόλων ὅτι ἐκεῖνοι αἱ πόλεις εὐδαιμονοῦν, εἰς τὰς ὁποίας οἱ μὲν ἀγαθοὶ τιμῶνται, οἱ δὲ κακοὶ τιμωροῦνται. Ἐνόσω οἱ Ἕλληνες ἐτίμων τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν φιλοπατρίαν, ἀπαθανατίζοντες μὲ εἰκόνας καὶ ἀνδριάντας τὰς Τελεσίλλας καὶ τοὺς ἄλλους εὐεργέτας τῆς πατρίδος, ἡ Ἑλλάς ἠϋτύχει καὶ ἐδοξάζετο. Παρήκμασε δὲ καὶ κατεστράφη, ὅτε οἱ μὲν μοχθηροὶ καὶ διεφθαρμένοι, οἱ ἀμαθεῖς καὶ οἱ ἄρπαγες Κλέωνες καὶ Δημάδαι ἐτιμήθησαν, οἱ δὲ ἐνάρετοι Σωκράται καὶ Φωκίωνες ἔπιναν εἰς τὸ δεσμωτήριον τὸ κώνειον.

« Ὁ Γεροστάθης »

Λέων Μελάς

6. Ο Λ Υ Μ Π Ι Α

Ἐνας ἥλιος γεννιέται μέσα εἰς τὰ ροδόφυλλα τῆς αὐγῆς.

Ἐνας ἥλιος γεννιέται καὶ γλυκοφιλεῖ τ' ἀρκαδικὰ βουνά.

Μέσα εἰς τὸ λευκὸν μεθύσι τοῦ φωτὸς σπινθηρίζουν τρελὰ

τ' ἀσημένια νερὰ τοῦ Ἀλφειοῦ, σπινθηρίζουν τρελὰ τ' ἀσημένια

νερὰ τοῦ Κλαδέου κάτω ἀπὸ τὰς σιωπηλὰς σκιάς.

Καὶ ὁ ἀθάνατος λαὸς* τῶν μαρμάρων θριαμβεῦει μέσα εἰς τὴν πρᾶσινάδες τῆς Ἀλτῆως.

Ἐνας ἥλιος γεννιέται μέσα εἰς τὰ ροδόφυλλα τῆς αὐγῆς
καὶ γλυκοφιλεῖ τ' ἀρκαδικὰ βουνά.

Οἱ σάλπιγγες δονοῦν τὸν πρωινὸν ἀέρα, ὦ νεότης. Καὶ ἡ καλλιστέφανος ἐλαία χαμηλώνει τοὺς κλάδους τῆς κάτω ἀπὸ τὰ μάρμαρα τοῦ προστύλου. Αἱ πύλαι τοῦ ναοῦ ἀνοίγονται ἐμπρὸς σου. Ὁ θρόνος τοῦ Θεοῦ ἀστράφτει ἀντικρὺ σου ἀπὸ τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἐλέφαν* καὶ τοὺς τιμίους λίθους. Καὶ ἐπ' αὐτοῦ διφρηλατεῖ* ὁ ἥλιος. Ὁ αἰώνιος, μὲ τὴν χρυσοῦν χαίτην τοῦ σου δείχνει τὴν χρυσελεφαντίνην Νίκην καὶ ὑψώνει ἐνώπιόν σου ἐπὶ τοῦ ἀστραφτεροῦ σκήπτρου τὸν Ἄετον.
Ἄομοσε*, ὦ νεότης, τὸν ἱερὸν ὄρκον!

Αἱ σάλπιγγες δονοῦν τὸν πρωινὸν ἀέρα. Ρίψε τὴν χλαμύδα καὶ δεῖξε θριαμβευτικὸν ὑπὸ τὸν ἥλιον τὸ ἐφηβικὸν σῶμα. Πέτα, ὦ νεότης! Ἡ γῆ γλιστρᾷ κάτω ἀπὸ τὰ πόδια καὶ ὁ ἀέρας σχίζεται ἐμπρὸς σου καὶ σοῦ φιλεῖ τὸ ἰδρωμένον μέτωπον καὶ σοῦ ἀνεμίζει τὴν ξανθὴν κόμην.

Οἱ θαλλοὶ τῶν φοινίκων ὑψώνονται εἰς τὸ τέρμα, ἔτοιμοι νὰ φιλήσουν τοὺς βοστρύχους τῆς κόμης σου. Ὁ Πραξιτέλης μεθᾶ εἰς τὸ ἀνθισμα τῆς σαρκὸς σου καὶ τὸ μάρμαρον, μὲ τὸ ὁποῖον πλάττει τοὺς θεοὺς, ἀνατριχιάζει μέσα εἰς τοὺς κόλπους τῆς γῆς.

Ἡ αἰωνία Ἄλτις ἀπλώνεται ἐμπρὸς μας.

Ὁ ἥλιος γλυκοφιλεῖ τ' ἀρκαδικὰ βουνά καὶ τὰ διαμάντια τοῦ Κλαδέου.

Ἡ καλλιστέφανος ἐλαία γέρνει τ' ἀθάνατα κλαδιά τῆς ἐπάνω εἰς τοὺς κροτάφους τῆς παντοτινῆς νεότητος.

« Φύσις καὶ ζωή »

Παῦλος Νιρβάνας

7. Ο ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΟΛΥΜΠΙΟΥ ΔΙΟΣ

Εἰς τὸ Ζάππειον μᾶς ἐλκύουν τὰ ἐρείπια τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διός· καὶ πλησιάζομεν. Τί γίγαντες, τί κολοσσοὶ μᾶς φαίνονται οἱ δέκα ἕξ ἐκεῖνοι στῦλοι, οἱ ὁποῖοι μακρόθεν, ὅπως ἴστανται μεμονωμέ-

νοι ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἀπεράντου χώρου, μᾶς κάμνουν ἐντύπωσιν κομψοτεχνήματος! Ἄρκει νὰ σταθῶμεν παρὰ τὴν βᾶσιν των καὶ νὰ ὑψώσωμεν τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὰ ἐπάνω, διὰ νὰ ἐννοήσωμεν ἐν φόβῳ καὶ τρόμῳ ὅλην μας τὴν μικρότητα. . .

Τί θὰ ἦτο λοιπὸν ὁ ναὸς αὐτὸς δλόκληρος, ὅταν ὀλίγα του μόνον λείψανα μᾶς καταπλήττουν σήμερον μὲ τόσον μεγαλεῖον! Φαντασθῆτε ὅτι σώζονται μόνον δέκα ἕξ κίονες, ἐνῶ τὸ οἰκοδόμημα εἶχεν ἐν ὄλῳ ἑκατὸν τέσσαρας! Κάμετε τώρα τὴν σύγκρισιν καὶ συλλογισθῆτε τί ἕκτασιν κατεῖχεν ὁ κολοσσιαῖος αὐτὸς ναὸς, μεγαλύτερος τοῦ ὁποίου δὲν ὑπῆρξε κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, παρὰ μόνον ὁ ἐν Ἐφέσῳ ναὸς τῆς Ἄρτεμιδος.

Ἐκ τῶν δέκα ἕξ αὐτῶν κίωνων μόνον οἱ δεκαπέντε σώζονται ὀρθοί. Ὁ δέκατος ἕκτος κατακείται « μέγας μαγαλωστί », ὅπως λέγει ὁ Ὅμηρος, ριφθεὶς ὑπὸ σφοδροτάτου ἀνέμου τὴν νύκτα τῆς 26ης Ὀκτωβρίου 1852. Οἱ σπόνδυλοι του, τὰ τεμάχια δηλαδὴ ἐκ τῶν ὁποίων ἀποτελεῖται, εὐρίσκονται κατὰ γῆς τὸ ἐν πλησίον τοῦ ἄλλου κατὰ σειρὰν, ὅπως, ὅταν ρίπτῃ κανεὶς στήλην νομισμάτων.

Αὕτῃ εἶναι ἡ τελευταία μεταβολή, ἡ ὁποία ἐπῆλθεν εἰς τὸ ἔνδοξον ἐρείπιον. Ἄλλὰ πρὸ αὐτῆς, κατὰ τὴν μακρὰν σειρὰν τῶν αἰώνων, πόσαι ἄλλαι δὲν ἠλλοίωσαν τὴν ὄψιν του! Οἱ σεισμοὶ καὶ οἱ ἄνεμοι δὲν θὰ εἶχον τόσῃν ὀλεθρίαν ἐπίδρασιν ἐπ' αὐτοῦ, ἂν τὸ ἔργον των δὲν συνεπλήρωναν αἱ καταστρεπτικαὶ χεῖρες τοῦ ἀνθρώπου. . . Ποσάκις δὲν ἐκάη, δὲν ἐσυλήθη, δὲν ἐγυμνώθη, δὲν ἠκρωτηριάσθη! Εἶναι γνωστὸν ὅτι κάποιος Βοϊβόδας τῶν Ἀθηνῶν ἔκαυσε καὶ μετεποίησεν εἰς ἄσβεστον ἓνα τῶν κίωνων χάριν ἄλλης οἰκοδομῆς. Ἄλλὰ πόσαι δὲν εἶναι αἱ ἄγνωστοι βεβηλώσεις καὶ καταστροφαί, τὰς ὁποίας φαντάζεται τις μόνον, βλέπων σήμερον ὀλίγα ἐρείπια εἰς τὴν θέσιν τοῦ παμμεγίστου ναοῦ.

Ὁ ναὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς εἶναι ἀπὸ τὰ πλέον περιπετειώδη οἰκοδομήματα, τὰ ὁποῖα γνωρίζει ἡ ἱστορία. Φαντασθῆτε ὅτι ἀπὸ τῆς ἡμέρας, κατὰ τὴν ὁποίαν, ἐπὶ τῶν Πεισιστρατιδῶν ἀκόμα, ἐτέθησαν τὰ θεμέλιά του ἐπὶ χώρου ἀνέκαθεν ἀφιερωμένου εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Διὸς, ἐδέησε νὰ παρέλθουν ἕξ αἰῶνες δλόκληροι, διὰ νὰ τελειώσῃ! Μετὰ τὴν ἐξορίαν τοῦ Ἰππίου ἡ οἰκοδομὴ διεκόπη. Κατὰ τοὺς Ρωμαϊκοὺς χρόνους ὁ Ἀντίοχος ἐπανήρχισε τὸ ἔργον, ἀναθέσας αὐτὸ εἰς τὸν Ρωμαῖον ἀρχιτέκτονα Δέκιμον Κοσσούτιον. Ἄλλὰ μετὰ

τὸν θάνατον τοῦ Ἀντιόχου τὰ χρήματα ἔλειψαν καὶ τὸ οἰκοδόμημα πάλιν ἐγκατελείφθη. Παρήλθον σχεδὸν τρεῖς αἰῶνες ἀκόμα, καὶ τὸ ἔργον ἐσυνεχίσθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ. Αὐτὴν τὴν φορὰν ὁμως ἐπερατώθη, καὶ τὸ φθινόπωρον τοῦ ἔτους 129 μ.Χ. ἐτελέσθησαν πανηγυρικώτατα τὰ ἐγκαίनिά του, παρισταμένου τοῦ φιλαθηναίου καὶ μεγαλοδῶρου αὐτοκράτορος, ἐκφωνήσαντος δὲ θαυμάσιον πανηγυρικὸν τοῦ ἐκ Σμύρνης ρήτορος Ἀντωνίου Πολέμωνος.

Ἄλλ' οἱ Ἀθηναῖοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δὲν ἦσαν πλέον οἱ Ἀθηναῖοι τῆς μεγάλης Ἑλληνικῆς ἀκμῆς. Ἦσαν οἱ ταπεινοί, οἱ κατακτημένοι ὑπὸ τῶν Ρωμαίων Ἀθηναῖοι, οἱ κολακεύοντες τοὺς ἰσχυροὺς δεσπότης, διὰ νὰ λαμβάνουν χάριτας καὶ προνόμια. Καὶ ὁ ναὸς ἐκεῖνος, ὁ προωρισμένος ἀρχαίῳθεν διὰ τὴν λατρείαν τοῦ Διός, ἀποπερατωθεὶς τόσον ἀργά, ἐπέπρωτο νὰ γίνη καὶ ναὸς τοῦ Ἀδριανοῦ· οὕτω δέ, παρὰ τὸ ἄγαλμα τοῦ Διός, ἐστήθη καὶ τὸ ἄγαλμα τοῦ ἀποθεωθέντος αὐτοκράτορος, ὁ δὲ ἱερεὺς, ὁ προσφέρων θυσίας καὶ ὕμνους εἰς τὸν ἄνακτα τῶν θεῶν καὶ τῶν ἀνδρῶν, ἔθυε συγχρόνως καὶ εἰς τὸν νέον θεὸν τῶν Ἀθηναίων!

Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι δὲν εἶχαν καὶ πολὺ ἄδικον νὰ κολακευθοῦν καὶ νὰ κολακεύσουν τόσον. Ὁ Ρωμαῖος ἐκεῖνος αὐτοκράτωρ ἠγάπησε καὶ εὐηργέτησε τὴν πόλιν των, ὅσον οὐδεὶς ἄλλος. Μεγαλοπρεπῆς, φιλόκαλος, γενναιόδωρος, ὁ Ἀδριανὸς μετέβαλε τὴν ὄψιν τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν καὶ ἔδωκε νέαν αἴγλην καὶ νέαν ζωὴν εἰς τὴν ἀθάνατον πόλιν. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην αἱ Ἀθῆναι τοῦ Ἀδριανοῦ ἀνεδείχθησαν ἐφάμιλλοι τῶν ἐπὶ Περικλέους.

Δὲν ἐκοσμήθη δὲ μόνον διὰ νέων οἰκοδομῶν ἢ παλαιὰ πόλις, ἀλλὰ καὶ νέα ἰδρύθη παρ' αὐτὴν, ὡς παράρτημα καὶ συνέχεια. Ὁ ναὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διός ἔμελλε νὰ εἶναι τὸ κέντρον τῆς νέας ταύτης συνοικίας ἢ μᾶλλον τῆς νέας πόλεως. Ἡ μεγάλη αὐτὴ ἔκτασις, ἢ παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ἰλισσοῦ, ἔρημος σχεδὸν τέως καὶ μᾶλλον ἐξοχική, κατεκοσμήθη ἤδη διὰ περιστύλων καὶ δενδροφύτων περιπάτων, διὰ ρωμαϊκῶν λουτρῶν καὶ διὰ λαμπρῶν ἐπαύλεων. Τὸ ἀδριάνειον ὑδραγωγεῖον, ἄλλο μεγαλοπρεπὲς ἔργον, σωζόμενον ἀκόμη, ἤρδευε πλουσίως τὴν συνοικίαν ταύτην, τὴν τερπνὴν καὶ κατάφυτον. Τὸ παλαιὸν τεῖχος τοῦ Θεμιστοκλέους, τὸ περιβάλλον τὴν ἀρχαίαν πόλιν, κατερρίφθη εἰς ἓν μέρος, διὰ νὰ ἐνωθῆ μετ' ἐκείνης καὶ ἡ νέα πόλις, παρ' αὐτὸ δὲ τὸ τεῖχος καὶ ἐκεῖ, ὅπου κατέληγε μία μεγάλη ὁδὸς

ἀπὸ τὰ βορειοδυτικὰ τῆς Ἀκροπόλεως ἀρχομένη, ἀνιδρῦθη ὁ ὄρος, ὁ κοινῶς λεγόμενος ἄψις, ἡ πύλη τοῦ Ἀδριανοῦ.

Τὰ ἐρείπια τῆς πύλης ταύτης σώζονται παρὰ τοὺς στύλους τοῦ Ὀλυμπίου. Εἶναι μιὰ μεγάλη ἄψις, χαλκόχρους πλέον ἐκ τοῦ χρόνου, ἔχουσα ἄνοιγμα πλάτους ἐξ μέτρων. Ἄλλοτε ἐκοσμεῖτο διὰ κίωνων κορινθιακοῦ ρυθμοῦ, τῶν ὁποίων οἱ στυλοβάται φαίνονται ἀκόμη. Ἄνωθεν τοῦ περιστυλίου, διὰ κιονίσκων σχηματίζονται τρία ἀνοίγματα, ὅμοια μὲ θυρίδας — ἄλλοτε κλειστάς διὰ λεπτῶν μαρμαρίνων πλακῶν —, καὶ τὸ ὅλον ἐπεστέφετο δι' αἰτώματος. Τὸ ἐπιστύλιον, τὸ ἄνωθεν τοῦ τόξου, φέρει ἀπὸ μίαν ὄψιν, τὴν ἐστραμμένην πρὸς τὴν Ἀκρόπολιν, τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν :

Αἶδ' εἰς' Ἀθῆναι, Θησεῶς ἡ πρὶν πόλις.

Δηλαδή: αὐταὶ ἐδῶ εἶναι αἱ Ἀθῆναι, ἡ ἀρχαία πόλις τοῦ Θησεῶς. Εἰς τὴν ἄλλην δὲ ὄψιν, τὴν ἐστραμμένην πρὸς τὴν νέαν πόλιν, ὑπάρχει ἡ ἐξῆς ἐπιγραφὴ:

Αἶδ' εἰς' Ἀδριανοῦ καὶ οὐχὶ Θησεῶς πόλις.

Δηλαδή: αὐταὶ ἐδῶ εἶναι αἱ Ἀθῆναι οὐχὶ τοῦ Θησεῶς, ἀλλ' ἡ νέα πόλις τοῦ Ἀδριανοῦ.

Καὶ ὁ ἰστάμενος παρὰ τὸν ὄρον, παρὰ τὸ σύνορον τοῦτο, καὶ ἔχων ἄφ' ἑνὸς μὲν τὰ ἐρείπια τοῦ Παρθενῶνος, ἄφ' ἑτέρου δὲ τὰ ἐρείπια τοῦ Ὀλυμπίου, ἀναπλάττει διὰ τῆς φαντασίας τὰς δύο πόλεις, τὴν ἀρχαίαν καὶ τὴν νέαν, ὡς ἦσαν ποτε ἐν ἀκμῇ, συναμιλλώμεναι. Πόλιν τόσον περικαλλῆ καὶ τόσον ἐνδοξον εἰς ἀναμνήσεις, ὅσον ἦσαν αἱ Ἀθῆναι κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας μετὰ Χριστόν, δὲν εἶχεν ἄλλην ἢ ἀρχαιότης. Φαίνεται δὲ ὅτι τὸ θαῦμα τῆς συγκεντρώσεως τόσων ὠραίων οἰκοδομῶν καὶ καλλιτεχνημάτων μόνον μίαν φορὰν ἐγένεεν εἰς τὸν κόσμον!

Γρηγόριος Ξενόπουλος

8. Ο Λ Υ Μ Π Ι Α Κ Ο Σ Υ Μ Ν Ο Σ

Ἀρχαῖο πνεῦμ' ἀθάνατο, ἄγνὲ πατέρα
τοῦ ὠραίου, τοῦ μεγάλου καὶ τοῦ ἀληθινοῦ,
κατέβη, φανερώσου κι ἄστραψε ἐδῶ πέρα
στὴ δόξα τῆς δικῆς σου γῆς καὶ τ' οὐρανοῦ.

Στὸ δρόμο καὶ στὸ πάλεμα καὶ στὸ λιθάρι,
στῶν εὐγενῶν Ἀγώνων λάμψε τὴν ὄρμη
καὶ μὲ τ' ἀμάραντο στεφάνωσε κλωνάρι
καὶ σιδερένιο πλάσε κι ἄξιο τὸ κορμί.

Κάμποι, βουνὰ καὶ πέλαγα φέγγουν μαζί σου
σὰν ἕνας λευκοπόρφυρος μέγας ναός.
Καὶ τρέχει στὸ ναὸ ἐδῶ προσκυνητὴς σου,
'Ἀρχαῖο Πνεῦμ' ἄθάνατο, κάθε λαός.

« Ἡ Ἀσάλευτη Ζωή »

Κωστῆς Παλαμᾶς

9. Τ Ο Σ Τ Α Δ Ι Ο Ν

Βλέπω μπροστὰ στὰ πρόθυρα βωμὸ αἵματοβαμμένο.
'Εκεῖ τ' ὀλάστραφτο σχοινί, δεμένο ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη,
προσμένει νὰ τ' ἀφήσουμε κάτω στὴ γῆ νὰ πέση,
νὰ δώση αὐτὸ τὴν προσταγή, τὸ τρέξιμο ν' ἀρχίσῃ.

'Ολόρθη μπρὸς τοῦ στέκεται τετράγωνη κολόνα,
χιονόλευκη μέσ' στὴ σκιά κι ἀστραφτερὴ στὸν ἥλιο.
Βουβὴ σὰν τ' ἄλλα μάρμαρα δὲν εἶναι· ἡ θεία χάρη
βροντόφωνη τὴν ἔστησε κι « ΑΡΙΣΤΕΥΕ » φωνάζει.

'Εχει δυὸ ἄλλες ἀδελφές, ὅμοιες μ' αὐτὴ στὴν ὄψι.
'Ἡ τρίτη στέκεται μακριά, κατὰ τὴν ἄλλη ἄκρη,
περήφανη, καμαρωτὴ κι αὐτὴ φωνάζει : « ΣΤΡΕΨΕ ».

'Ἡ δεύτερη σηκώνεται ἀνάμεσα στὶς δυὸ των
καὶ δίνει θάρρος καὶ ζωὴ σ' αὐτούς, ποὺ τρέχουν πλάγια
καὶ λέγει στὸν καθένα των : « Βιάσου νὰ ξεπεράσῃς ! ».

Ἰωάννης Πολέμης

10. Ο ΧΡΥΣΟΥΣ ΤΡΙΠΟΥΣ ΚΑΙ ΟΙ ΕΠΤΑ ΣΟΦΟΙ

Ἐνῶ μερικοὶ Κῶοι ἔσυρον ἐκ τῆς θαλάσσης τὸ δίκτυόν των, μερικοὶ Μιλήσιοι ἠγόρασαν ὅσα μὲ αὐτὸ ἐπρόκειτο ν' ἀνασυρθοῦν.

Ἄλλὰ τὸ δίκτυον μεταξύ τῶν ἰχθύων ἀνέσυρε καὶ ἓνα χρυσοῦν τρίποδα, τὸν ὁποῖον ἐλέγετο ὅτι ἡ Ἐλένη τοῦ Μενελάου εἶχε ρίψει ἐντὸς τῆς θαλάσσης.

Ἐγεννήθη τότε φιλονικία μεταξύ τῶν πωλητῶν καὶ τῶν ἀγοραστῶν περὶ τοῦ χρυσοῦ τούτου τρίποδος. Διότι οἱ μὲν διετείνοντο ὅτι μόνον ἰχθύς ἐπώλησαν, οἱ δὲ ὅτι ἠγόρασαν πᾶν τὸ περιεχόμενον ἐντὸς τοῦ δικτύου. Ἄλλὰ τὸ μαντεῖον τοῦ Ἀπόλλωνος διέλυσε τὴν διαφορὰν, διότι, ἐρωτηθεῖσα ἡ Πυθία, ἀπήντησεν ὅτι ὁ τρίπους ἔπρεπε νὰ δοθῆ εἰς τὸν σοφώτατον πάντων.

Ὅθεν οἱ Κῶοι προθύμως προσέφερον τὸν χρυσοῦν τρίποδα εἰς τὸν Θαλῆν, ἂν καὶ Μιλήσιον, διότι αὐτὸν ἐσέβοντο περισσότερο μεταξύ τῶν τότε ἑπτὰ σοφῶν τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Θαλῆς ὅμως δὲν ἐδέχθη τὴν προσφορὰν, εἰπὼν ὅτι σοφώτερον τοῦ ἑαυτοῦ του θεωρεῖ τὸν Βίαντα. Ἄλλὰ καὶ ὁ Βίας ἀπέστειλε τὸν τρίποδα εἰς ἄλλο ἐκ τῶν ἑπτὰ σοφῶν.

Τοιουτοτρόπως ὁ τρίπους περιῆλθε καὶ τοὺς ἑπτὰ σοφούς, ἀλλ' οὐδεὶς ἐδέχθη αὐτόν, διότι ἡ μετριοφροσύνη, θυγάτηρ τῆς ἀληθοῦς σοφίας, δὲν ἐσυγχῶρει εἰς κανένα ἐξ αὐτῶν νὰ νομισθῆ σοφώτερος τῶν ἄλλων.

Ὅθεν ὁ χρυσοῦς τρίπους ἀφιερῶθη τότε ὑπὸ τῶν Κῶων εἰς τὸν θεὸν Ἀπόλλωνα, ὡς τὸν σοφώτερον πάντων.

« Γεροστάθης »

Λέων Μελάς

11. ΟΡΚΟΣ ΑΘΗΝΑΙΩΝ ΕΦΗΒΩΝ

« οὐ καταισχνῶ ὄπλα τὰ ἱερά... »

Θὰ τὰ κρατῶ τὰ ὄπλα αὐτὰ καὶ δὲ θὰ τὰ ντροπιᾶσω
καὶ μόνος καὶ μὲ συντροφιὰ κι ἐδῶ κι ὅπου κι ἂν λάχω.

Θὰ πολεμήσω ἀκούραστα κι ἀφρόντιστα θὰ πέσω,
καὶ τὴν πατρίδα μιὰ φορὰ μεγάλη θὰ τὴν κάμω.

Καὶ τοὺς δικαίους θ' ἀγαπῶ καὶ θὰ τιμῶ τοὺς νόμους,

θὰ κατατρέχω τὸν κακό, θὰ σφάζω τὸν προδότη,

κι ἂν ἴσως ψέματα μιλῶ, κολάστε με, θεοί μου!

« Ὑμνος εἰς τὴν Ἀθηνᾶν », 1889, σελ. 22.

Κωστῆς Παλαμᾶς

12. ΠΩΣ ΕΣΩΘΗ Ο ΠΑΡΘΕΝΩΝ

Όταν άποφασίσανε οί Έλληνες νά έλευθερωθοῦνε καί άρπάξανε τά όπλα, έτυχε ό φοβερός Όδυσσεύς, ό γιός τοῦ Άνδρούτσου, νά πολιορκή τήν Άκρόπολι τῶν Άθηνῶν, όπου εύρίσκοντο κλεισμένοι οί Τούρκοι καί τήν ύπερασπίζοντο με μεγάλη καρτεροψυχία. Τότε άκόμη καί ό πόλεμος έγινετο καθώς εις τόν καιρό τοῦ Όμήρου. Μάλιστα εις τίς πολιορκίες έπροχωροῦσε άργά. Οί άνθρωποι έσκοτώνοντο με τήν ήσυχία τους, δέν έγνωρίζοντο όλα εκείνα τά καταστρεπτικά μέσα, όπου ή φιλανθρωπία τῶν έθνῶν καί ή χριστιανοσύνη τῶν βασιλέων έφεύρηκαν μετά ταῦτα καί δέν ήτο σπάνιο κάπου νά βλέπης τά έναντία χέρια σταυρωμένα καί άνεργα διά τήν έλλειψι από πολεμοφόδια. Κάτι παρόμοιο θά συνέβαινε βέβαια καί τήν ήμέραν, όπου έτυχε τὸ άκόλουθον συμβάν.

Έξύπνησαν κάποια παλληκάρια τοῦ Όδυσσέως πρῶι - πρῶι καί ρίχνοντας κατά τύχη τά μάτια επάνω εις τήν Άκρόπολι, ροδοκόκκινη από τὸ πρῶτο γλυκοχάραγμα, έμειναν έκστατικοί βλέποντας τοὺς Τούρκους άνεβασμένους επάνω στὸν Παρθενῶνα καί έργαζομένους με μεγάλη βία νά χαλοῦν τά ώραϊα εκείνα μνημεϊα. Τόσο παράξενη καί άκατανόητη τοὺς έφάνη τέτοια άνωφελής βαρβαρότης, όπου έτρεξαν άμέσως νά ειδοποιήσουν τὸν Όδυσσεά. Άφοῦ ό στρατηγός έβεβαιώθηκε με τά μάτια του, απέλυσε τρία τέσσαρα από τά παλληκάρια του νά πλησιάσουν στήν Άκρόπολι καί νά ρωτήσουν τοὺς Τούρκους, γιατί έδειχναν τέτοιαν άγριότητα με τά μάρμαρα, τά όποϊα δέν τοὺς προξενοῦσαν καμμία βλάβη. Έπέταξαν με μιᾶς εκείνοι οί γενναϊοι καί ὕστερα από λίγην ὠραν έφεραν στὸ στρατηγὸ τήν άπόκρισι ὅτι οί Τούρκοι, μη έχοντας άλλο μολύβι διά νά χύσουν βόλια καί ξανοίξαντες ὅτι μέσα εις εκείνα τά μάρμαρα εύρίσκετο τοῦτο τὸ μέταλλο χωμένο έπίτηδες, διά νά δίνη δύναμι καί σταθερότητα, ειχαν άποφασίσει νά προστρέξουνε εις εκείνο τὸ χαλασμό, διά νά δυνηθοῦν νά εξακολουθήσουνε τὸν πόλεμο.

Τέτοια άπόκρισι έπροξένησε μεγάλη άπελπισία εις τοὺς Έλληνες καί αφοῦ έστοχάστηκαν τί νά πράξουν, διά νά σώσουν από τὸν ὄλεθρο τά μνημεϊα τοῦ μεγαλείου των, ὅλοι με μιᾶ φωνή άπεφάσισαν νά μηνύσουν εις τοὺς άποκλεισμένους νά παύσουν τήν καταστροφήν καί ήσαν έτοιμοι νά τοὺς προμηθεύσουν ὅσο μολύβι τοὺς έχρειάζετο,

διὰ τὴν ὑπεράσπισίν τους. Οὕτω καὶ ἐγένετο. Ἔστερξαν οἱ Τοῦρκοι καὶ οἱ Ἕλληνες, δίδοντας εἰς τοὺς ἐχθροὺς βόλια, διὰ νὰ τοὺς σκοτώσουν, ἐξαγόρασαν μὲ τὸ αἷμα τους τὰ πολύτιμα ἐκεῖνα μάρμαρα, τὰ ὁποῖα ἦσαν προωρισμένα νὰ ζήσουν, διὰ νὰ ἴδουν καὶ πάλιν ἀναστημένο ὁλόγυρά τους ἐκεῖνο τὸ ἔθνος, τὸ ὁποῖον ἀπὸ τόσους αἰῶνας ἐφαίνετο βυθισμένο σὲ λήθαργο.

Ἄριστοτέλης Βαλαωρίτης

13. ΟΙ ΚΟΡΕΣ ΤΟΥ ΚΑΣΤΡΟΥ

Ὅταν ὁ μιλόρδος ἐπῆρε τὴ μιὰ ἀπὸ τὶς ἕξ κόρες τοῦ Κάστρου, ἄφησε παραγγελία στοὺς Τούρκους νὰ τοῦ κουβαλήσουν καὶ τὶς ἄλλες τὴ νύχτα. Ἄλλὰ ἐκεῖ ποὺ πήγαιναν νὰ τὶς βγάλουν, τὶς ἀκοῦν νὰ σκούζουν λυπητερά καὶ νὰ φωνάζουν τὴν ἀδερφή τους. Οἱ Τοῦρκοι τρομαγμένοι ἔφυγαν καὶ μὲ κανένα λόγο δὲν ἤθελαν νὰ δοκιμάσουν νὰ τὶς βγάλουν. Καὶ ἄλλοι πολλοὶ κάτω ἀπὸ τὸ Κάστρο τὶς ἀκούγαν τὶς μαρμαρένιες κόρες νὰ κλαῖνε τὴ νύχτα γιὰ τὴν ἀδερφή τους, ποὺ τοὺς τὴν πῆραν.

« Παραδόσεις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ »

Νικόλαος Πολίτης

14. Η ΕΓΚΡΑΤΕΙΑ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

Μεταξὺ τῶν πολλῶν προτερημάτων, τὰ ὁποῖα ἀνέδειξαν μέγαν τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Ἀλέξανδρον, ἦτο καὶ ἡ ἐγκράτεια. Πολὺ βασιλικώτερον ἐθεώρει ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος τὸ νὰ νικᾷ τὰ πάθη του, παρὰ τοὺς ἐχθροὺς του. Μὲ τὴν ἐγκράτεια σωζόμεθα ἀπὸ πλῆθος κινδύνων καὶ δυστυχιῶν καὶ ζῶμεν ἐλεύθεροι καὶ εὐτυχεῖς.

— Εἶναι πολὺ χειρότερον, ἔλεγεν ὁ Πυθαγόρας, νὰ εἴμεθα δοῦλοι τῶν παθῶν, παρὰ δοῦλοι τῶν τυράννων. Εἶναι δὲ ἀδύνατον νὰ εἶναι τὶς ἐλεύθεροι, ἂν εἶναι δοῦλος τῶν παθῶν του καὶ κυριεύεται ἀπὸ αὐτά.

Ὅτε ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος, ἀφοῦ ἐκυρίευσεν τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, διώρισε βασιλίτισσαν τῆς Καρίας τὴν Ἄδαν, αὕτη ὡς δεῖγμα τῆς εὐγνωμοσύνης τῆς ἔστειλε πρὸς αὐτὸν καθ' ἡμέραν ποικίλα φαγητὰ

καί ζυμαρικά. Ἐπί τέλους δὲ τῷ ἔστειλε τοὺς καλυτέρους μαγείρους καὶ ἄρτοποιούς της, νομίζουσα ὅτι θὰ ἠὺχαρίσται τὸν εὐεργέτην της.

Ἄλλ' ὁ Ἀλέξανδρος οὔτε τὰ ὠραία φαγητὰ τῆς Ἄδας ἐγεύετο οὔτε τοὺς περιφήμους μαγείρους της ἐδέχθη, εἰπὼν ὅτι « πολὺ καλυτέρους μαγείρους ἔδωκεν εἰς αὐτὸν ὁ παιδαγωγὸς τοῦ Λεωνίδα· αὐτοὶ δὲ ἦσαν ὁ πρῶινός του περίπατος διὰ τὸ νοστιμώτατον γεῦμα του καὶ ἡ εἰς τὸ γεῦμα του ὀλιγοφαγία διὰ τὸ ὀρεκτικώτατον δεῖπνον του ».

Ἐκστρατεῶν δὲ κάποτε μετὰ τοῦ ἵππικοῦ του διὰ μέσου ξηρῶν καὶ ἀνύδρων τόπων, πρὸς καταδίωξιν τοῦ Δαρείου, βασιλέως τῆς Περσίας, ὑπέφερε καὶ αὐτὸς καὶ οἱ ἵππεις νου δίψαν μεγίστην. Κατὰ καλὴν δὲ τύχην ἀπήντησαν Μακεδόνας τινάς, οἱ ὅποιοι ἔφερον μακρόθεν ὀλίγον ὕδωρ. Οἱ Μακεδόνες, ὅτε εἶδον τὸν Ἀλέξανδρον πάσχοντα ἐκ δίψης, προθύμως τῷ ἔδωκαν νὰ πῖη. Ὁ Ἀλέξανδρος λαμβάνει ἀνὰ χεῖρας τὸ ὕδωρ, ἀλλὰ στρέψας τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τοὺς ἵππεις του καὶ παρατηρήσας ὅτι τὸ ὕδωρ δὲν ἔπαρκεῖ δι' ὅλους, χωρὶς νὰ τὸ ἐγγίση εἰς τὰ διψῶντα χεῖλη του, τὸ ἐπέστρεψεν εἰς τοὺς Μακεδόνας, εἰπὼν ὅτι « δὲν ἀνέχεται αὐτὸς μὲν νὰ πῖη, οἱ δὲ Μακεδόνες του νὰ διψοῦν ».

Τὴν ἐγκράτειαν αὐτὴν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου θαυμάσαντες οἱ στρατιῶται του καὶ ἐνθουσιασθέντες διὰ τὴν πρὸς αὐτοὺς ἀγάπην του, ἐλησμόνησαν ἀμέσως καὶ τὴν δίψαν καὶ τοὺς κόπους των καὶ κτυπήσαντες τοὺς ἵππους των ἐφώνησαν :

—Ἐμπρός! Μὲ τοιοῦτον ἀρχηγὸν οὔτε δίψαν οὔτε κόπους αἰσθανόμεθα, ἀλλ' οὔτε ὅτι εἴμεθα θνητοὶ πιστεύομεν.

« Γεροστάθης »

Λέων Μελάς

15. ΖΗ Ο ΒΑΣΙΛΙΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ;

Μέσ' στὸ πλατὺ τὸ πέλαγο καράβι ταξιδεύει.

Τριγύρα νύχτ' ἀπλώνεται

καὶ μὲ τὸ ἀγέρι, πού ἐλαφρὰ τὰ κύματα χαϊδεύει,
τὸ μπρίκι τὸ ἀσπροφόρετο κουνιέται, ἀργοσαλεύει
σὰ νύφη, πού ὄλο καὶ λυγᾶ καὶ γλυκοκαμαρώνεται.

Μὰ ξάφνω, σὰ νὰ κάρφωσε σ' ἄμμουδιαστὸ ἀκρογιάλι
 τὶς δυὸ του ἄγκυρες μαζί,
 τὸ μπρίκι στέκει καὶ μπροστὰ στὴν πλώρη του προβάλλει
 Γοργόνα θαλασσόβρεχτη μὲ ἀγριωπὸ κεφάλι.
 — Ὁ βασιλιάς Ἀλέξανδρος ἀπέθανε γιὰ ζῆ;

Βροντολογᾷ τὸ στόμα της καὶ τὰ νερὰ ἀναδεύει
 μὲ τὴν ψαρήσια της οὐρὰ
 καὶ τὸ γυναικίκο της αὐτὶ ἀπόκρισι γυρεύει.
 — Ὁ βασιλιάς Ἀλέξανδρος στὸν κόσμο βασιλεύει,
 ὁ ναύτης ἀποκρίνεται, ζωὴ νὰ ἔχης, Κυρά!

Ἄλλοίμονο, ἂν τῆς ἔλεγε πὼς εἶναι πεθαμένος
 ἀπὸ τὰ χρόνια τὰ παλιά!
 Εὐθύς τὴν ἴδια τὴ στιγμὴν ὁ ναύτης ὁ καημένος
 μαζί μὲ τὸ καράβι του θὰ βούλιαζε πνιγμένος
 καὶ ἡ Γοργόνα θ' ἄρχιζε νὰ κλαίῃ τὸ βασιλιά.

Μὰ τώρα, πόμαθε πὼς ζῆ, τὴν ὄψι της ἀλλάζει
 καὶ μ' ὁμορφιᾶς στολίζεται·
 γίνεται κόρη λυγερή, στὰ κύματα πλαγιάζει,
 μὲ δυὸ ματάκια ὀλόγλυκα τριγῦρο της κοιτάζει
 κι ἀπ' τὰ ξανθὰ της τὰ μαλλιά τὸ πέλαγος φωτίζεται.

Τὸ μπρίκι πάλι ξεκινᾷ καὶ σιγαλαρμενίζει
 στὴ θάλασσα τὴ γαλανὴ
 καὶ ἡ Γοργόνα στὸν ἄφρὸ σὰ γλάρος φτερουγίζει.
 Λύρα κρατάει ὀλόχρυση καὶ παίζοντας ἀρχίζει
 νὰ τραγουδῆ στὸ πέλαγος μ' οὐράνια φωνή!

Γεώργιος Δροσίνης

16. ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΚΑΙ ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΗΣ

Α'

1

Τὰ Διονύσια τελεῖ
τῆς Ἀθηναῖς ἢ φίλη πόλις
καὶ θεαταὶ ἐκεῖ πολλοὶ
ἐκ τῆς Ἑλλάδος ἦλθον ὅλης.

2

Πολλὰ θεάματα αὐτῇ
θὰ περιλάβη ἢ ἡμέρα.
Ὡς μία παύση τελετῇ
ἀμέσως θ' ἄρχεται ἑτέρα.

3

Τῆς Ἀκροπόλεως ἔμπρὸς
τὸ μέγα θέατρον ἀνέρπει
καὶ ὑπεράνω του λαμπρὸς
ὁ Παρθενῶν τὸ βλέμμα τέρπει.

4

Δραματικὸς ἐκεῖ ἄγων
θὰ γίνη πάντας προσελκύνων,
κι εἰς τὸν νικῶντα χορηγὸν
θὰ δοθῇ τρίπους ὡς βραβεῖον.

5

Μ' εὐθύμους ὁ λαὸς φωνὰς
κατὰ τὸ θέατρον προβαίνει.
Διψῶν μεγάλας ἡδονάς,
τὴν ὥραν κἄν δὲν περιμένει.

6

Πολλὰ ἐδώλια πληροῦν
οἱ πρέσβεις μόνοι τῶν συμμάχων,
ὅσοι ὡς φόρον θεωροῦν
τῆς Ἀκροπόλεως τὸν βράχον.

7

Οἱ ἄρχοντες, ἐγγὺς αὐτῶν,
ἐπὶ πυκνῶν πατοῦν στρωμάτων.
Ἀρχῆς σημεῖον φθονητόν,
στέμμα κοσμεῖ τὰ μέτωπά των.

8

Καὶ ὑπεράνω αἱ σειραὶ
τῶν ἐπιλοίπων Ἀθηναίων.
Εἶν' αἱ φωναὶ των τολμηραὶ
κι ἦθος ἐμφαίνουσι γενναῖον.

9

Οἱ δοῦλοι ὄρθιοι μακρὰν
βαναύσως παίζουν ἢ ληροῦσι
καὶ τὴν δουλείαν τὴν πικρὰν
ἐντὸς τῆς τύρβης λησιμονοῦσι.

10

Ὅλων τὸ βλέμμα προσήλοι
αὐτὸς ἐδῶ ὁ νεανίας.
Ἔχει μορφὴν περικαλλῆ
καὶ σῶμα ἔμπλεον μαγείας.

11

Εἶν' ἡ στολὴ αὐτοῦ χρυσοῦ
καὶ εἰς τὸ κάλλος του προσθέτει.
Ἀλκιβιάδῃ, εἶσαι σὺ
εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς δόξης ἔτι.

12

Ὁ Εὐριπίδης παρεκεῖ
τὸ νέον δράμα περιμένει.
Εἶναι τὸ ἦθος του γλυκὺ
καὶ νοῦν ὑπέρτερον ἐμφαίνει.

13

Θὰ ἴδ' ἡ δάφνη ποιητοῦ
ἄλλου τὸ μέτωπον νὰ στέφη,
χωρὶς τὸ μέτωπον αὐτοῦ
νὰ συσκιάζουν φθόνου νέφη.

B'

15

Ἄλλος ἀνυπομονῶν,
ὅτι βραδύν' ἡ ὥρα βλέπει
καὶ διὰ κρότων καὶ φωνῶν
τέλος ν' ἀρχίσωσι προτρέπει.

16

Ἄλλ' αἴφνης γίνεται σιγὴ
καὶ ἡ αὐλαία πίπτει ἅμα.
Εὐδαίμων ὅστις χορηγεῖ !
« Νεφέλαι » λέγεται τὸ δράμα.

17

Χαίρε, μεγάλε ποιητά !
Εἰς τὴν σκηνὴν καθὼς ἐφάνης,
ἀπὸ τὰ στόματα πετᾶ
ὄνομα ἔν : « Ἀριστοφάνης ».

18

Ὅλων εὐφραίνει τὴν ψυχὴν
τῆς στιχουργίας σου τὸ μέλος,
κι εἰς πάντα στίχον σου τραχύν
ἄσβεστος ρήγνυται ὁ γέλως.

19

Πλὴν διὰ τί τοὺς θεατὰς
τόση χαρὰ καταλαμβάνει ;
Τί ὄνομ' ἄραγε πετᾶς
εἰς τὸν λαόν, Ἀριστοφάνη ;

20

Ἐχθρὸς ραγδαῖος τῆς τρυφῆς
τὰ χαλαρὰ μαστίζεις ἤθη
ἢ τοὺς ἀσήμους συγγραφεῖς,
οἵτινες φθείρουσι τὰ πλήθη ;

14

Ὡς πρὸς τὰ ἤθη θεωρῶν
ἐπιβλαβεῖς τὰς κωμωδίας,
κάθηται μ' ἤθος λυπηρὸν
ὁ εὐσεβὴς ἐκεῖ Νικίας.

21

Τῶν ἀναιδῶν δημαγωγῶν
ἐμπαίζεις ἴσως τὰς μωρίας,
ὅσοι τὸν φαῦλον των ζυγὸν
καλύπτουν μ' ἄνθη κολακείας.

22

Ἐκεῖ τὸν Κλέωνα ἰδέ,
πῶς τρέμει ὅλος περιμένων
νέον σου βέλος, ἀοιδέ,
εἰς δηλητήριον βαμμένον.

23

Ἄλλ' ὄχι ! Τῆς σκηνῆς αὐτῆς
ἡ μνήμη ἄς ταφῆ εἰς ζόφον.
Ἐβρίζει μέγας ποιητῆς
τὸν ἀρχηγὸν τῶν φιλοσόφων !

24

Ὁ ὄχλος ἐπληττε σκληρὰ
καὶ ἀπηττεῖτο παιδιὰ τις,
καὶ τῷ ἐρρίφθη ὡς βορὰ
μεγάλῃ δόξα, ὁ Σωκράτης.

25

Ναί, ὁ Σωκράτης ! Ἀγενεῖς
μ' αὐτὸν γελῶσιν οἱ πολῖται.
Αὐτὸς ἐπάνω τῆς σκηνῆς
βαρβάρως τώρα κωμωδεῖται.

26

Εἰς σοφιστὴν, τῶν σοφιστῶν
ἐχθρὸς ἐκεῖνος, μετεβλήθη,
ἀπὸ ἀσέβειαν μεστὸν
καὶ φενακίζοντα τὰ πλήθη.

27

Ἄλλὰ μὴ χάρης, ποιητά,
διὰ τὸ νέον τοῦτο στέμμα.
Ἄν θάλλη τώρα, σ' ἀπατᾷ.
Ταχέως θὰ βαφῆ μὲ αἷμα !

29

Τῶν Ἀθηναίων ἡ ψυχὴ
εἰς τὸ δριμύ ἐθέλχθη δρᾶμα
καὶ ἀκροῶντ' ἐν προσοχῇ
τῆς στιχουργίας του τὸ νᾶμα.

30

Μάλιστα εἰς τῶν θεατῶν
ὑπὲρ τοὺς ἄλλους πάντα χαίρει,
προσεκτικῶς ἐπικροτῶν
τὰ εὐτελεῖ τοῦ ἔργου μέρη.

31

Πρεσβύτης οὗτος κεκυφώς,
εἶναι βαθεῖς οἱ ὀφθαλμοὶ του,
καὶ ἀπὸ μύχιόν τι φῶς
λάμπουσα φαίνεται ἡ μορφή του.

32

Λευκὸν ἱμάτιον φορεῖ,
ἄνευ ματαίων κοσμημάτων,
πρὸς τὴν θυμέλην θεωρεῖ
ὄψιν γαλήνιον φυλάττων.

33

Εἶν' ὁ Σωκράτης. Εὐλαβεῖς
οἱ μαθηταὶ αὐτὸν κυκλοῦσι.
Μετὰ δικαίας συντριβῆς
τὴν ἀδικίαν θεωροῦσι.

34

Πρὸ πάντων δὲ ὁ Ξενοφῶν
ὑπὲρ τοὺς ἄλλους διαπρέπει.
Τὸν πέριξ ὄχλον ἀψηφῶν
ὀργῆς ἀκράτου ρίπτει ἔπη.

28

Μίσους ἀρχὰς εἰς τὸν λαὸν
ἐνσπείρει τὸ γλυκύ σου ζῆσμα
καὶ ὀπισθὲν σου μειδιῶν
τὸ τοῦ Μελίτου βλέπω φάσμα.

35

Ἐαυτοῦ πλέον δὲν κρατεῖ,
ζέσεως πλήρης ἀδαμάστου.
Ἄλλ' ὁ Σωκράτης νουθετεῖ
καὶ καταστέλλει τὰς ὀρμὰς του.

36

Τοὺς ὀφθαλμοὺς των πρὸς αὐτὸν
ἔχουσι πάντες ἐστραμμένους
καὶ τὸν δεικνύουν πολιτῶν
ἄπειροι δάκτυλ' εἰς τοὺς ξένους.

37

Εἶδ' ὁ Σωκράτης τὸν λαόν,
νὰ τὸν ἰδῆ, ὅτι ἐπόθει,
καὶ γαληναίως μειδιῶν
ἐπὶ τῆς ἔδρας ἀνωρθώθη.

38

Ἄντὶ μακρὰν τῶν θεατῶν
περιδεῆς ν' ἀποχωρήσῃ,
φαιδρὸς προσέφερ' ἑαυτὸν
κι εἰς εἰρωνείας καὶ εἰς μίση.

39

Τὸ πλῆθος ἔπαυσε γελῶν
εὐθύς, κι εἰς σέβας ἐκινήθη.
Ἦ ποιητὰ τῶν « Νεφελῶν »,
ὁ ὑβρισθεὶς ἐξεδικήθη.

40

Αὐτὸν καὶ μόνον εὐφημεῖ
ἡ πόλις ἅπασα συνάμα,
καὶ παραβλέπει — ὦ τιμῆ !
χάριν τοῦ ἤρωος τὸ δρᾶμα.

Γ'

41

Πλήν τοῦ Σωκράτους ἀπαθῆς
 ἔμειν' ἢ ὄψις ἢ γλυκεία.
 Γνωρίζει ὅτι ἀσταθῆς
 εἶναι τοῦ ὄχλου ἢ φιλία.

43

Συμβάντων ἔμπλεοι αὐτοὶ
 ἤδη ἐπέρασαν οἱ χρόνοι.
 Καὶ ἤδη πάλιν τελετῇ
 τοὺς Ἀθηναίους συνενώνει.

44

Τῶν Ἀθηνῶν ἡ ἀγορὰ
 πρὸς τί λαοῦ τοσοῦτου βρίθει ;
 Καὶ πόθεν ἄραγ' ἡ χαρὰ,
 ἦτις κατέλαβε τὰ πλήθη ;

45

Ἄγγελος ἴσως φθὰς ταχύς
 νίκης ἐκόμισεν εἰδήσεις
 καὶ διὰ τοῦτο εὐτυχεῖς
 φαίνονται ἅπαντες ἐπίσης ;

46

Ἄλλ' ὄχι, ἡ πόλις ἀφρονεῖ
 κι ἔγκλημα εἶναι ἡ χαρὰ της.
 Πάθη ἐξάψας ἀγεῖν,
 κώνειον πίνει ὁ Σωκράτης.

47

Δρόμον διέτρεξεν εὐρύν.
 Πλήν θῦμα ἀχρείων κατηγορῶν,
 σήμερον ἔτισε βαρὺν
 τῆς εὐφυΐας του τὸν φόρον.

48

Τοιαύτη ὑπῆρξ' ἡ ἀμοιβὴ
 τῶν ὑψηλῶν του διδαγμάτων,
 ὅσα μὲ χεῖρα εὐλαβῆ
 τῆς λήθης ἔσωσεν ὁ Πλάτων !

42

Γέλως, τοὺς ἄλλους ἀπατῶν,
 ἐπὶ τὰ χεῖλη του ἀνέβη.
 Ὑπὸ τὸν θρίαμβον αὐτὸν
 ἴσως τὸ κώνειον μαντεύει.

Δ'

49

Διὰ τοῦ θείου του νοὸς
 κατὰ τῆς φύσεως παλαιῶν,
 ἀκόμη δὲν ἦτο θεός,
 ἀλλ' ἄνθρωπος δὲν ἦτο πλεόν.

50

Ἀπεκαλύφθη εἰς αὐτὸν
 τῆς Ἰουδαίας ἡ θρησκεία.
 Κι ἐμάντευ' ἴσως τὸν Χριστόν,
 ἐνῶ ἐλάτρευε τὸν Δία.

51

Ὅταν προβαίνει ἡ αὐγή,
 ἐρυθριῶσα ἔτι κόρη,
 πρὶν φωτισθῆ ἡ ἄλλη γῆ,
 τὰ ὑψηλὰ φωτίζει ὄρη.

52

Ὁ κοῦφος ὄχλος μὲ χαρὰν
 διὰ τὸν θάνατον ὠμίλει
 καὶ μίαν ὕβριν ἢ ἀρὰν
 ὄλων ἐπρόφερον τὰ χεῖλη.

53

— Δὲν ἦτον φίλος τῶν θεῶν.
 — Διαφθορεὺς τῶν νέων ἦτον.
 — Ἐβλαπτε λίαν τὸν λαόν,
 ψευδῆ σοφίσματα κηρύττων.

54

Ὁ περίξ ὄχλος μὲ θυμὸν
 αὐτὰ καὶ ἄλλα ἐβλασφήμει,
 νὰ μείνη μὴ ἐπιθυμῶν.
 ἄγνη τοῦ μάρτυρος ἡ μνήμη.

Ε'

55

Μακράν τῶν ἄλλων πολιτῶν
 ἄνηρ βαρὺς βαδίζει μόνος.
 Εἰς πρώτην ὄψιν ἐπ' αὐτὸν
 καταφανῆς εἶναι ὁ πόνος.

56

Τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ τὸν θολὸν
 συχνὰ ὑפוῖ πρὸς τοὺς αἰθέρας
 καὶ τότε φαίνεται λαλῶν
 σιγὰ μὲ ὄν τι ἄλλης σφαίρας.

57

Εἶναι αὐτὸς ὁ ποιητής,
 ὁ ἐξυβρίσας τὸν Σωκράτην.
 Πρὸ τῆς πικρᾶς του τελευταῖης
 θλίβεται σήμερον εἰς μάτην.

58

Ἐπὶ τὸ πνεῦμα τῶν ἐτῶν
 ἢ παλαιὰ ἐσβέσθη πλάνη
 κι ἔνοχον βλέπει ἑαυτὸν.
 ὦ, σὲ λυποῦμ' Ἀριστοφάνη!

63

Ἐνῶ βαδίζει ἐμβριθῆς
 κι εἶν' ἡ ὀδύνη του μεγάλη,
 φωνὴ γλυκεῖα, συμπαθῆς
 αἴφνης τὰ ὄτα του προσβάλλει.

64

«Ἀκάνθας φαίνεται κακὰς
 μὲ ἄνηθ' ἄλλοινα τυλίσσεις,
 κι ἔχουσι λίαν τραγικὰς
 αἰ κωμωδία σου τὰς λύσεις».

59

Πλήρης θελγήτρων δαφιλῶν,
 ὅταν ἐποίεις τὰς «Νεφέλας»,
 διὰ τὸ ἔργον τὸ καλὸν
 ἴσως ἠγάλλεσο κι ἐγέλας.

60

Ἄλλ' ἂν σοὶ ἔλεγε κανεῖς,
 ἐνῶ τὸν κάλαμον ἐκράτεις,
 ὅποιας ἐμελλε θαναῖς
 νὰ τύχη τώρα ὁ Σωκράτης.

61

Καὶ ὅτι σύ, ἀπατηθεῖς,
 εἰς τὴν θανάην του θὰ συντείνης,
 μακράν θὰ ἔρριπτες εὐθύς
 τὸν κάλαμόν σου μετ' αἰσχύνης.

62

Πλὴν τὸ ἠγνόεις, κι ἐκφυγὸν
 μακράν ἐπέταξε τὸ βέλος.
 Πρὸς παιδιὰν ἦν ὁ ἀγὼν
 κι αἱματηρὸν ἔλαβε τέλος.

ΣΤ'

65

Ἐπιθυμῶν νὰ ἴδῃ, τίς
 ὁ τὰς μελέτας του ταράττων,
 στρέφεται εὐθύς ὁ ποιητής
 καὶ βλέπει ὅτι εἶν' ὁ Πλάτων.

66

Ἀπὸ τοῦ φόνου τὴν σκηνὴν
 μὲ βαρὺ βῆμα ἐπιστρέφει
 καὶ τὴν ὀδύνην ἀλγεινὴν
 εἰς τὴν καρδίαν ἔτι τρέφει.

67

Πρὸ τῶν βημάτων του εὐρών Ἐὰν εὕρισκεσο παρῶν
τὸν ὕβριστήν τοῦ διδασκάλου, κι ἔβλεπες θνήσκοντα ἐκείνον,
σκῶμα τῷ ἔρριψεν ἄβρόν, θρήνον θὰ ἦνους γοερὸν
δεῖγμα τοῦ πόνου τοῦ μεγάλου. μὲ τῶν ἐταίρων του τὸν θρήνον.

68

Ἐπληξ' ἡ φράσις ἡ δεινὴ
τὸν δυστυχῆ Ἀριστοφάνη.
Ὡς ἡ ἀμείλικτος φωνὴ
τοῦ συνειδότης τῷ ἐφάνη.

69

Θέλων νὰ μάθη ἀκριβῶς
σκηνὴν ἀκόμη πλήρη ζόφου,
προσαγορεύει εὐλαβῶς
τὸν μαθητὴν τοῦ φιλοσόφου :

70

— Εἰπέ μοι, Πλάτων, θλιβεράς
ν' ἀκούσω θέλω ἀληθείας.
Ἐνῶ ἐξέπνεεν, ἄρας,
εἰπέ, μοὶ ἔστελλεν ἀγρίας;

71

— Λόγοι γαλήνης ψυχικῆς
οἱ ἔσχατοὶ του ἦσαν λόγοι.
Κι εἰς φίλους κι εἰς ἐχθροὺς γλυκὺς,
ἐπίσης ἅπαντας ηὐλόγει.

72

Εἶχ' εἰς τὰ βῆθη τοῦ νοὸς
ζωῆς μελλούσης προαισθήσεις.
Ἦτο ἀνέφελος ἡὼς
ὁ θάνατός του, ὄχι δύσις.

73

Ἐδίδασκ' ἔτι ἀπαθής,
ἐνῶ τὴν κύλικα ἐκράτει,
καὶ στοχασμὸς ἦτο βαθὺς
καὶ ἡ πνοή του ἡ ἐσχάτη.

74

Ἐὰν εὕρισκεσο παρῶν
τὸν ὕβριστήν τοῦ διδασκάλου, κι ἔβλεπες θνήσκοντα ἐκείνον,
σκῶμα τῷ ἔρριψεν ἄβρόν, θρήνον θὰ ἦνους γοερὸν
δεῖγμα τοῦ πόνου τοῦ μεγάλου. μὲ τῶν ἐταίρων του τὸν θρήνον.

75

Πῶς συνεχῶρει ἐκ ψυχῆς
τοὺς ὕβριστὰς ἂν ἠκροᾶσο,
διὰ τοὺς στίχους τοὺς τραχεῖς
σύ σεαυτὸν θὰ κατηρᾶσο.

76

Διότι εἶναι ἀγαθὴ,
Ἀριστοφάνη, ἡ ψυχὴ σου,
καὶ μὲ δακρῶν θὰ πλυθῆ
χοὰς ἀφθόνους ἡ κηλὶς σου.

77

Ἄλλὰ σ' ἀφήνω. Ἱερὸν
νὰ ἐκπληρώσω χρέος πρέπει,
ἀπὸ τὰς τύχας τῶν καιρῶν
τ' ἀθάνατά του σώζων ἔπη.

78

Θὰ τὰ συλλέξω, ποιητὰ,
μετ' εὐλαβοῦς ἐγὼ καλάμου,
κι εἰς τοὺς αἰῶνας θὰ πετᾷ
μὲ τ' ὄνομά του τ' ὄνομά μου.

79

Ὡς γλύπτῃς ὄνομα θνητοῦ
εἰς θεοῦ ἀγαλμα χαράττων,
ἐπὶ τὰ θεῖα ἔργα αὐτοῦ
τρέμων κι ἐγὼ θὰ γράφω «Πλάτων».

80

Ὁ τοῦ Σωκράτους προσφιλῆς
ὑπὸ λυγμῶν πικρῶν ἐπνίγη.
Κι ἐκεῖ νὰ κλαύση συσταλεῖς
μετὰ τοῦ πλήθους ἀνεμίγη.

81

Σκοτία ἤδη ζοφερά
περικαλύπτει τὰς Ἀθήνας.
Καὶ εἰς τοὺς οἴκους τὰ πυρὰ
ἀμυδρὰς ρίπτουσιν ἀκτῖνας.

82

Τὸ πλῆθος φεύγει τὸ πολὺ
διατριβὰς ζητοῦν ἑτέρας,
καὶ φεῦγον ἔτι ὀμιλεῖ
διὰ τὸ νέον τῆς ἡμέρας.

85

Πέπλον ἐπίσημον σιγῆς
ἀπανταχοῦ ἢ νύξ ἐκτείνει.
Δὲν ρίπτει φῶς ἐπὶ τῆς γῆς
κρυμμέν' εἰς νέφη ἢ σελήνη.

86

Ἄλλ' ἐνῶ ἅπασα κοινῇ
ἢ ἡχηρὰ κοιμᾶται πόλις,
τίς ἢ σκιά ἢ σκοτεινή,
ἤ τις ἐκεῖ ὄραται μόλις ;

Ζ'

83

Καὶ ὁμως μόνος του μακρὰν
ὁ ποιητῆς ἐκεῖ βαδίζει
καὶ ἀκουσίως τὴν πικρὰν
ἀκόμη χλεύην ψιθυρίζει :

84

« Ἀκάνθας φαίνεται κακὰς
μὲ ἄνθη θάλλοντα τυλίσσεις
κι ἔχουσι λίαν τραγικὰς
αἰ κωμωδίαι σου τὰς λύσεις ».

87

Εἶναι ἀνὴρ γονυπετῶν
ἐμπρὸς εἰς μάρμαρον ὠραῖον
κι ἐκεῖ ἐπάνω ἀναρτῶν
θάλλοντα στέφανον ἀνθέων.

88

Φθόγγους ἀτάκτους ἐκφωνεῖ,
πάντοτε λήγοντας εἰς θρήνους
καὶ εἰς τὸ πνεῦμ' ἀνακινεῖ
συλλογισμοὺς πολυωδύνους.

89

Ἡ Φοίβη πρὸς στιγμὴν χρυσῆ
ἐν μέσῳ λάμπει τῶν συννέφων...
Ἄριστοφάνη, εἶσαι σύ,
τὸ τοῦ Σωκράτους μῆμα στέφων.

«Ἔργα»

Ἄλέξανδρος Βυζάντιος

17. Δ Η Λ Ο Σ

Ἐνα ταξίδι μὲ μιὰ φανταστικὴ μηχανή, πού δὲ διασχίζει μόνο τὴ θάλασσα, ἀλλὰ καὶ τοὺς αἰῶνας, εἶναι τὸ ταξίδι τῆς Δήλου. Ἀποβιβάζεται κανεὶς ἀπὸ τὸ πλοῖο στ' ἀκρογιάλια τοῦ νησιοῦ καὶ νομίζει πῶς βρῖσκεται αἰῶνας πίσω.

Μόλις πατήση ὁ ταξιδιώτης τὸ πόδι του στὴν ξηρά, πληροφορεῖται ὅτι πρὶν ἀπὸ λίγες μέρες εἶχαν ἐκεῖ γεννητούρια.

— Βλέπετε ἐκεῖ ἐπάνω μιὰ μικρὴ λίμνη, ποὺ γυαλίζει μέσα στὰ καλάμια ; Πληροφορεῖ τοὺς νεοφερμένους ταξιδιωτὲς ὁ ξεναγὸς τοὺς καθηγητῆς τῆς ἀρχαιολογίας. Λοιπόν, ἐκεῖ κοντά, κάτω ἀπὸ μιὰ φοινικιά γέννησε ἡ καημένη ἡ Λητώ.

Τόσο ἦταν βέβαιο ὅτι τὸ πρᾶγμα εἶχε γίνεи μόλις τώρα, ὥστε πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ταξιδιωτὲς νόμισαν πὼς ἄκουσαν καὶ τὶς φωνοῦλες τοῦ μωροῦ.

Τὸ μυστήριο αὐτὸ τῆς Δήλου, ὅπου γίνεται κανεὶς σύγχρονος ὄλων τῶν αἰώνων, ποὺ πέρασαν ἐπάνω της, ὀφείλεται ἀποκλειστικὰ στὴν παρουσία ὄλων ἐκείνων τῶν πραγμάτων, ποὺ ἦρθαν σ' ἄμεση ἐπαφή πρὸς τὴν ἰδιαίτερη ζωὴ τῶν ἀρχαίων ἀνθρώπων.

Βέβαια, τὰ μάρμαρα τῶν ναῶν, τῶν κιόνων, τῶν ἀγαλμάτων, τῶν στοῶν, ὁ ἀπέραντος λευκὸς σωρὸς τῶν ἐρειπίων, ποὺ ἀπλώνεται ἐμπρὸς στὸν σημερινὸν ἀνθρώπου, ὄλ' αὐτὰ μᾶς μιλοῦν γιὰ μιὰ πολὺ μακρινὴ ἐποχὴ. Ἄλλὰ τὸ σπίτι, ὅπου ἔζησαν οἱ ἀνθρώποι, τὰ δρομαλάκια, ὅπου περπάτησαν, τὰ μαγαζιά, ὅπου ἔκαμαν τὰ ψώνια τους, αὐτὰ εἶναι κοντά, πολὺ κοντά μας.

Μόλις ἀποβιβαστῆ κανεὶς στὴν ξηρά, βρίσκεται ἀμέσως ἐμπρὸς στὶς ἀποθήκες τοῦ λιμένος, ὅπου ἀποβιβάζονταν τὰ πλοῦσια ἐμπορεύματα, ποὺ ἔφταναν ἀπ' ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου.

Νὰ ἀκόμη ἀνάμεσα στοὺς τοίχους μιὰ ἀποθήκη κι ἓνας μαρμαρίνος λουτήρας. Δὲν εἶναι λουτήρας ὁμως, εἶναι ἓνα εἶδος παναρχαίου κανταριοῦ. Μόνον οἱ ἀρχαῖοι χαμάληδες λείπουν, γιὰ νὰ πάρη ὁ τόπος ὅλη τὴ δαιμονισμένη κίνησι τοῦ ἐμπορικοῦ λιμανιοῦ.

Ἐπάνω στὸ λόφο ἀπλώνεται ἡ πόλι. Εἶναι κι αὐτὴ χτεσινὴ. Νομίζεις ὅτι ἓνας σεισμὸς χτεσινὸς τὴ γκρέμισε. Περπατεῖ κανεὶς στὰ δρομαλάκια της, μπαίνει στὰ σπίτια της, τριγυρίζει στὰ δωμάτιά τους, πατεῖ ὠραῖα μωσαϊκὰ τῆς κεντρικῆς αὐλῆς τους.

Αὐτὸ τὸ σπίτι θὰ ἦταν βέβαια κάποιου ἀρχαίου πλουσίου ἐφοπλιστοῦ. Ἔχει τὰ σήματά του χαραγμένα στὸ ψηφιδωτὸ τῆς εἰσόδου : μιὰν ἄγκυρα κι ἓνα Τρίτωνα.

Σταθήκαμε καὶ καμαρώναμε τὸ ἀρχοντόσπιτο.

— Κρίμα νὰ μὴν εἶναι ὁ ἴδιος ὁ οἰκοδεσπότης ἐδῶ νὰ μᾶς περιποί-

ηθῆ ! εἶπε ὁ ὀδηγός μας. Ἐνα γλυκὸ κι ἕνα ποτήρι νερὸ θὰ ᾽ξιζε ὁ,τι πῆς αὐτὴ τὴν ὥρα.

Ἐνας μικρός, πού μᾶς εἶχε ἀκολουθήσει, πουλῶντας λουκούμια συριανὰ καὶ κρύο νερό, ἔτρεξε τότε νὰ μᾶς περιποιοθῆ, σὰ νὰ εἶχε καταλάβει τὴν ἐπιθυμίαν μας καὶ σὰ νὰ ᾽θελε νὰ ἱκανοποιήσῃ τὸν οἰκοδεσπότη.

— Λουκούμια καὶ νερὸ, κύριοι !...

Τὰ δεχτήκαμε μὲ τὴ μεγαλύτερη εὐχαρίστησι. Κάποιος τότε γύρισε πρὸς τὸ μικρὸ καὶ τοῦ εἶπε :

— Δὲ μοῦ λές, παιδί μου, ἀρχαῖος εἶσαι καὶ σύ ;

ἽΟ μικρὸς δὲν κατάλαβε.

— Μάλιστα, κύριε, εἶπε. . .

Καὶ σὰν παιδί τοῦ πέμπτου αἰῶνος πρὸ Χριστοῦ, ὅπως τὸ εἶχαμε φανταστῆ, μοίραζε ὀλόγυρα λουκούμια καὶ νερό. Πιστεύαμε ὅτι τὴν περιποίησι μᾶς τὴν ἔκανε ὁ φιλόξενος οἰκοδεσπότης. Τότε ἕνας ξένος, πού ἦταν μαζί μας στὴν ἐκδρομὴ, ἔβγαλε τὸ σημειωματάριό του καὶ σημείωσε :

« Στὰ σπίτια τῆς ἀρχαίας Δήλου προσφέρονται στοὺς ἐπισκέπτας ὠραῖα συριανὰ λουκούμια καὶ δροσερὸ νερό. . . »

— Ἐπὸ ποῦ πᾶνε στὸ ἐπάνω πάτωμα, παιδί μου ; Ρωτήσαμε τότε τὸν μικρὸ.

— Ὅριστε ἠ σκάλα, κύριε ! μᾶς ἀπαντᾷ ὁ μικρός. Δὲν τὴ βλέπετε ;

Ἐμπρὸς ἦταν πραγματικὰ ἠ σκάλα, πού ἔφερε στὸ ἐπάνω πάτωμα. Ἐλλὰ τί εἶναι αὐτὰ τὰ παιδικίστικα ὀρνηθοσκαλίσματα, πού βρίσκονται χαραγμένα στὸ σοβᾶ τοῦ τοῖχου ; Δὲν ἀργεῖ νὰ τὸ καταλάβῃ κανεῖς. Τὰ παιδιὰ τοῦ 450 π.Χ. εἶχαν τὴ κακὴ συνήθεια, ὅπως καὶ τὰ σημερινὰ παιδιὰ, νὰ γράφουν ἀνοησίες ἐπάνω στοὺς τοίχους. Ὁ μικρὸς Ἐρμίας, λοιπόν, ἔπαιζε τὰ κότσια μὲ τὸ μικροῦλη Δημήτριον — παιδιὰ πλουσίων πατέρων — καὶ ὁ Ἐρμίας ἔκλεβε τὸν ἄλλο, χωρὶς νὰ παίρνη εἶδησι. Κάποιος ἄλλος μικρὸς τότε, πού εἶχε μυριστῆ τὴν ἀπάτη, ἔπιασε κι ἔγραψε ἐπάνω στὸν τοῖχο μὲ τὸ παιδικὸ ὕφος, μὲ ταυτολογίες καὶ ἐπαναλήψεις :

« Δημήτριος τυφλός, οὐδὲ βλέπει οὐδέν, παίζων ἀστραγάλους. Ἐκλεψεν αὐτῷ Ἐρμίας ἀστραγάλους ». Δηλαδή :

« Ὁ Δημήτριος εἶναι στραβὸς καὶ δὲ βλέπει τίποτε, ὅταν παίζῃ κότσια. Ὁ Ἐρμίας τοῦ ἔκλεψε κάμποσα κότσια ».

— Ἐσὺ τὰ ἄγραφες, παιδί μου, αὐτά ; εἶπα στὸ παιδάκι μὲ τὰ συριανὰ λουκούμια.

Ὁ μικρούλης τὰ χρειάστηκε.

— Ὅχι, μπάμπτα ! φώναξε. Δὲν τὰ ἄγραφα ἐγώ.

Καὶ ὁμως δὲν ἦταν καθόλου ἀπίθανο νὰ τὰ εἶχε γράψει αὐτό.

Στὴ Δῆλο γίνεται κανεὶς σύγχρονος ὄλων τῶν αἰώνων.

« Ἡμερολόγιον Ὀδοιπορικοῦ Συνδέσμου »

Παῦλος Νιρβάνας

18. ΚΑΛΛΙΠΑΤΕΙΡΑ

— Ἀρχόντισσα Ροδίτισσα, πῶς μπήκες ;

Γυναῖκες διώχνει μιά συνήθεια ἀρχαία ἐδῶθε.

— Ἐχω ἓνα ἀνίψι, τὸν Εὐκλέα,
τρία ἀδέρφια, γιό, πατέρα Ὀλυμπιονίκες

νὰ μὲ ἀφήσετε πρέπει, Ἑλλανοδίκες,
καὶ γὼ νὰ καμαρώσω μέσ' στὰ ὠραῖα
κορμιά, πού γιὰ τὸ ἀγρίλι τοῦ Ἡρακλέα
παλεύουν, θαυμαστὲς ψυχὲς ἀντρικίες.

Μὲ τίς ἄλλες γυναῖκες δὲν εἶμαι ὁμοία
στὸν αἰῶνα τὸ σόι μου θὰ φαντάζει
μὲ τῆς ἀντρεῖᾶς τὰ ἀμάραντα προνόμια.

Μὲ μάλαμα γραμμένους τὸ δοξάζει
σὲ ἀστραφτερὸ κατεβατὸ μαρμάρου
ῥυμος χρυσὸς τοῦ ἀθάνατου Πινδάρου.

« Ἔργα »

Λορέντζος Μαβίλης

19. ΔΕΛΦΙΚΟΣ ΥΜΝΟΣ

Ἐσένα, τὸν κιθαριστὴ τὸν κοσμοξακουσμένο,
θὰ ψάλω τοῦ τρανοῦ Διός, Ἐσένα τὸ βλαστάρι,
τὰ λόγια Σου τ' ἀθάνατα θὰ τραγουδήσω ἐκεῖνα,
πού φανερώνεις, ὦ Θεέ, γιὰ τοὺς ἀνθρώπους ὅλους

κοντά στο χιονοστέφανο τὸ βράχο! Θὰ κηρύξω
τὸ μαντικὸ τὸν τρίποδα, ποὺ ὤρμησες καὶ πῆρες,
τὸν τρίποδα, ποὺ ὁ δράκοντας ὁ ἐπίβουλος κρατοῦσε
σφυρίζοντας, ἀλύπητος· καὶ πῶς μὲ τὸ δοξάρι
τοῦ τρύπησες τὸ παρδαλό, τὸ στριφογυρισμένο
κορμί! Καὶ πῶς ἐκράτησες παράλυτο μπροστά Σου,
μ' ὅλη του τὴν παλληκαριά, τὸν ἄπιστο Γαλάτη*!
Τοῦ βροντεροῦ Διὸς Ἑσεῖς πανώριες θυγατέρες*,
ποὺ ὀρίζετε πυκνόδεντρο τὸν Ἑλικῶνα, ἐλάτε,
καὶ μὲ τραγούδια καὶ χοροὺς ὑμνεῖτε, διαλαλεῖτε
τ' ἀδέρφι σας τὸ θεϊκό, τὸ χρυσομάλλη Φοῖβο.
Ἄπάνου κεῖ στοῦ Παρνασοῦ τοὺς δίκورφους τοὺς θρόνους,
στὰ κρουσταλλένια τὰ νερά τῆς Κασταλίας προβάλλει
ἀνάμεσα στὰ Δελφικὰ τὰ πανηγύρια Ἀφέντης
τοῦ φημισμένου αὐτοῦ βουνοῦ, τοῦ μαντικοῦ τοῦ βράχου.
Καὶ χαῖρε, ὦ πολυδόξαστη μεγάλη χώρα, Ἀθήνα,
τῆς πολεμόχαρης θεᾶς λάτρισσα, ριζωμένη
σὲ γῆν ἀπάνου ἀσάλευτη γι' αὐτὴ σου τῆ λατρεία!
Ὁ Ἥφαιστος καὶ ἀραβικὸ θυμίαμα σκορπίζει
ψηλὰ - ψηλὰ ὡς τὸν Ὀλυμπο μαζὶ μὲ τὴ φωτιά Του.
Χίλια λαλήματα κι ὁ αὐλὸς ὁ λυγερός* κυλάει,
ῥυθμὸς κι ἡ γλυκερόφωνη χρυσὴ κιθάρα ἀπλώνει.
Τῶν Ἀθηναίων ὁ λαὸς, Θεέ, σὲ προσκυνάει.

Κωστής Παλαμᾶς

20. ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΙ ΗΡΩΙΣΜΟΙ ΕΙΣ ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ

Ὁ τρόπος, κατὰ τὸν ὁποῖον διεξάγονται σήμερον οἱ πόλεμοι,
δὲν βοηθεῖ νὰ λάβωμεν πλήρη ιδέα τῶν καταστροφῶν, αἵτινες κατὰ
τοὺς μέσους χρόνους ἀνέμενον τοὺς κατοίκους τοῦ ἡττηθέντος κρά-
τους, ἅμα ὁ ἐχθρὸς εἰσῆρχετο εἰς τὰς πόλεις, τὰς ὁποίας κατελάμβαν-
εν. Ὁ φόνος, ὁ ἔξανδραποδισμὸς* καὶ ἡ ἀτίμωσις ἦσαν ἡ διαβολι-
κὴ τριάς, ἡ ὁποία μὲ τοὺς πολιορκητικὸς κριοὺς ἐκλόνιζε καὶ συνέτρι-
βε τὰς πόλεις. Ἡ θέσις τῶν γυναικῶν ἦτο τότε λίαν ὀδυνηρά. Καὶ
διὰ νὰ σχηματίσωμεν ἀμυδράν* ιδέα τῆς πόλεως παραδοθείσης ὡς

λείας εις τὸν νικητὴν αὐτῆς, ὡς ἀπεισώμεν τὴν ζωντανὴν εἰκόνα, ποὺ ἐζωγράφησεν Ἰωάννης ὁ Ἀναγνώστης, περιγράφων τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἄλωσιν τῆς Θεσσαλονίκης κατὰ τὸν ΙΕ΄ αἰῶνα.

Πανταχοῦ, διηγεῖται ὁ χρονογράφος, ἠκούοντο οἰμωγαὶ* καὶ ἔρρεον δάκρυα. Τὰ νήπια, ὅσα ἐφέροντο εἰς τὴν μητρικὴν ἀγκάλην, ἐκλαυθμύριζον ἐλεεινά, ζητοῦντα τὰς μητέρας, ποὺ ἔτρεχον θρηνοῦσαι καὶ δεικνύουσαι αἰμοσταγεῖς ἀπὸ τὸν κοπετὸν* παρειάς. Κύπτουσαι αἱ δυστυχεῖς μητέρες ἀνὰ μέσον τῶν συντριμμάτων ἠρεύνων, ὅπως ἀνακαλύψουν τὰ μικρὰ των. Οἱ ἄνδρες, βλέποντες τὰς γυναῖκας των νὰ ἔχουν περιέλθει εἰς τὴν ἐξουσίαν ἄλλων, ὠδύροντο καὶ αὐτοί, ἐνῶ ἄλλα πλήθη γυναικῶν ἐθεῶντο, περιερχόμενα τὰς σκηνάς, ὅπου ἠρώτων πρὸς ὅλα τὰ σημεῖα μὲ τὰ δάκρυα εἰς τὰ μάτια, διὰ νὰ εὔρουν καὶ πάλιν τοὺς συζύγους των. Τὸν μεγαλύτερον ὅμως θόρυβον τὸν ἐπροξένουν τὰ παιδιὰ ὅλων τῶν ἡλικιῶν, ποὺ δὲν ἤμποροῦσαν νὰ ὑποφέρουν τὴν στέρησιν τῶν γονέων των.

Ἡ φρικιαστικὴ μοῖρα, ἣ ὁποία ἀνέμενε τὰς γυναῖκας τῶν βυζαντινῶν πόλεων, ἔκαμεν αὐτὰς νὰ ἐγκαταλείπουν τὰς οἰκιακὰς των ἀσχολίας καὶ εἰς ἡμέρας κοινῶν κινδύνων νὰ ἀναλαμβάνουν ὁμοῦ μετὰ τῶν ἀνδρῶν τὴν ὑπεράσπισιν τῶν τειχῶν.

Αἱ γυναῖκες τῆς Θεσσαλονίκης, κατὰ τὴν μοιραίαν ὑπὸ τῶν Τούρκων πολιορκίαν της, ἔδειξαν ἀνδρείαν ὄντως ἐπικήν*. Διότι καὶ γυναῖκες ἐξ αὐτῶν ἀκόμη τῶν ἐπιφανῶν συμμετεῖχον τοῦ πολέμου ἀνδρικῶς, κομίζουσαι μὲ ὅλην των τὴν ψυχὴν ἐπὶ τῶν τειχῶν λίθους καὶ δοχεῖα πλήρη ζέοντος* ὕδατος, ὅπως ἐκσφενδονίζωνται κατὰ τῶν ἐπιχειρούντων ἐφόδους ἐχθρῶν. Πολλὰ μάλιστα ἀπὸ αὐτὰς, λησμονήσασαι ὅτι ἦσαν γυναῖκες, ἐπεδείκνυον ἐντελῶς ἀνδρικὸν θάρρος, ἰστάμεναι παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν ἀνδρῶν καὶ προτρέπουσαι αὐτοὺς νὰ ἀγωνίζωνται κατὰ τῶν ἐχθρῶν μὲ ἀντοχὴν καὶ γενναϊότητα.

Δὲν φαίνεται δὲ νὰ περιορίζεται τὸ γυναικεῖον ἐνδιαφέρον, κατὰ τοὺς ἀγῶνας αὐτοὺς, μόνον εἰς πολεμικὰς ἀσχολίας. Ἡ φιλαλληλία δὲν τὰς ἀπησχόλει καὶ τότε ὀλιγώτερον.

Βεβαίως, τὴν ἐποχὴν ἐκείνην δὲν ὑπῆρχον οὔτε οἱ σημερινοὶ Ἐρυθροὶ Σταυροὶ οὔτε αἱ ὠργανωμέναι ὑπηρεσίαι εἰς τοὺς στρατοὺς. Ἄλλ' ὡς ἄγγελοι παρηγορίας, ἀκόμη καὶ κατὰ τοὺς μακρινοὺς ἐκείνους αἰῶνας, δὲν ἔπαυον νὰ κύπτουν παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν τραυ-

ματιῶν, νὰ παρέχουν εἰς αὐτοὺς τὰς πρῶτας βοθηθείας καὶ νὰ τοὺς ἀνακουφίζουν ἀπὸ τὰς ἀλγηδόνας* τῶν ὀδυνηρῶν πληγῶν, ποὺ ἦνοιγον εἰς τὸ σῶμα των τὰ ἀγκιστρωτὰ βέλη καὶ αἱ βαρεῖαι λόγχοι.

Κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων εἰς τὰ 1422, γυναῖκες τῆς πρωτευούσης, κατὰ τὴν ἀφήγησιν Ἰωάννου τοῦ Κανανοῦ*, ὅσαι δὲν μετέφερον πέτρας εἰς τὸ τεῖχος, ἐκρατοῦσαν «ὡὰ καὶ στουππία* καὶ τοὺς λαβωμένους ἰάτρευον». Ἔσπευδον πρὸς τὰ μέρη, ὅπου ἐμαίνετο ἡ συμπλοκή, καὶ ἐκεῖ, ὑπὸ χάλαζαν βελῶν, λίθων καὶ ἀκοντίων, μέσα εἰς τὰ δαιμονιώδη κρημνίσματα, τὰ ὅποια ὑφίσταντο τὰ ρηγνύμενα* τεῖχη, ἔδιδον νὰ δροσιθοῦν καὶ νὰ τονώσουν τὰς δυνάμεις των οἱ ἀπὸ τὸν ἀγῶνα ἐξηντλημένοι ὑπερασπισταί, διὰ νὰ τρέξουν πάλιν καὶ νὰ τοξεύσουν κατὰ τῶν ἐχθρῶν βέλη περιτυλιγμένα διὰ στουππίων ἀλειμμένων μὲ τὸ ὑγρὸν πῦρ.

Τὰ ἐπὶ τῶν τειχῶν τρεχάματα αὐτὰ τῶν γυναικῶν μιᾶς πόλεως ὑφισταμένης ἐπίθεσιν δὲν ἦσαν ἀκίνδυνα, παρατηρεῖ δὲ ὁ χρονογράφος ὅτι κατὰ τὴν πολιορκίαν αὐτὴν μερικαὶ γυναῖκες ἐκ τῶν εὐρισκομένων ἐκεῖ ἐπάνω «ἐλαβῶθησαν μὲ σαγίττας». Ὁ κίνδυνος ὅμως, ὁ ὅποιος δὲν ἠπείλει μόνον αὐτάς, ἀλλὰ καὶ τὰ μικρὰ παιδιὰ των, τοὺς ἔδιδε πάντοτε θάρρος, ὡς φαίνεται, μεγαλύτερον ἐκείνου, ποὺ ἐνέπνεε κάποτε τοὺς συζύγους των. Διὰ τοῦτο ἀναδεικνύομεναι ἡρώιδες μυθικῶν χρόνων, ἔνεκα τοῦ μητρικοῦ των φίλτρου, ἐσήκωναν τὰ φορέματά των καὶ ἀνερριχῶντο* μέχρι τῶν ἐπισφαλεστέρων μερῶν τῶν προμαχῶνων κατὰ «τοὺς γνησίους αὐτῶν ἀδελφούς καὶ τέκνα καὶ τοὺς ὁμοζύγους κατεμπόδιζον μὴ καταβῆναι ἀπὸ τοῦ τεύχους τοῦ κάστρου».

Ὁ ρόλος ὁ ἥρωικὸς τῶν γυναικῶν εἰς ὅλας ἐν γένει τὰς πόλεις τὰς ὑφισταμένας ἐφόδους μαρτυρεῖται παρὰ τῶν ἱστορικῶν. Ὑπάρχει μάλιστα καὶ εὐσεβῆς θρύλος διασωθεὶς μέχρις ἡμῶν παρὰ τῶν χρονογράφων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, σύμφωνα πρὸς τὸν ὅποιον, κατὰ τὴν κρισιμωτέραν στιγμήν τῆς τουρκικῆς ἐφόδου ἐναντίον τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, οἱ Ἀγαρηνοὶ εἶδον μετὰ θάμβους νὰ περιπατῆ ἐπὶ τῶν προμαχῶνων μία γυναῖκα, στολισμένη μὲ φορέματα ἰόχροα*, ἐπὶ τῇ θεᾷ τῆς ὁποίας ἐσκοτίσθησαν οἱ ἐπιτιθέμενοι, κατελήφθησαν ὑπὸ τρόμου καὶ ἐτράπησαν εἰς φυγὴν. Εἰς ἄλλην ἐποχὴν

προγενεστέραν, όταν οί *Αβαροι έπολιόρκουν τήν Πόλιν, ή ίόχρωμος όπτασία έφάνη και πάλιν επί τών τειχών και, όταν ό έχθρός έξηφανίσθη από τόν όρίζοντα δεκατισθείς*, έτονίσθη έμπρός εις τήν είκόνα της ό θριαμβευτικός ψαλμός :

Τῆ ὑπερμάχῳ Στρατηγῶ τὰ νικητήρια !

Μήπως κατά τὰ τέλη τοῦ ένάτου αιώνος δέν συνετρίβησαν τὰ πλοία τών Ρώσων, πού είχον φράξει τόν Βόσπορον, χάρις εις τήν τρικυμίαν τήν έγερθεΐσαν μόλις ή καλύπτρα της έβυθίσθη εις τό γαληνιαΐον παράλιον ;

Οὕτως επί κεφαλῆς τών άγωνιζομένων γυναικῶν εύρίσκετο, κατά τήν πίστιν τοῦ λαοῦ, ή Παναγία, ὑπό τήν σκέπην τῆς όποίας είχε ταχθῆ ή Θεοφύλακτος*, και από τούς ναούς και τὰ μοναστήρια τῆς όποίας άνήρχοντο ὕμνοι λατρείας, χαιρετίζοντες τήν βλαστήσαν τόν ρόδον τόν άμάραντον, τήν τέξασαν τόν μήλον τόν εὔσομον.

«Η Βασίλισσα και αι Βυζαντιναι άρχόντισσαι», 1920 σ. 117 - 121.

Πλάτων Ροδοκανάκης

21. Ο ΑΓΓΕΛΟΣ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΣΟΦΙΑΣ

Ήκόμη και σήμερα, όταν εισερχώμεθα εις τόν ναόν τῆς Ἁγίας Σοφίας, μένομεν έκθαμβοι. Τί θα ήσθανόμεθα, αν εισηρχόμεθα κατά τήν ώραν τῆς λειτουργίας κατά τήν βυζαντινήν έποχήν. . . Ἁ μουσική ήτο άνάλογος πρὸς τό μεγαλειόν τῆς άρχιτεκτονικῆς της. Ἁ εκείνη ή μουσική, με τήν όποίαν οί Βυζαντινοί ὕμνουν τόν Θεόν κατόπιν από μεγάλας νίκας ή τόν παρεκάλουν εις τὰς δυσκόλους στιγμάς, ήτο άπλή, χωρίς τήν σημερινήν τετραφωνίαν. ἉΗτο όμως τόσον μεγαλοπρεπῆς, τόσον σοβαρά και κατανυκτική*, ώστε έφερε συγκινήσιν εις τὰς καρδίας όλων.

Διά τήν κτίσιν τῆς Ἁγίας Σοφίας ὑπάρχουν πολλά παραδόσεις. Μία έξ αὐτῶν είναι και ή έξῆς :

ἉΟ Ἰουστινιανὸς μίαν ήμέραν, πολύ λυπημένος, έστεκεν εις τό μέσον τοῦ ναοῦ και παρηκολούθει τούς κτίστας, οί όποιοι ειργάζοντο. Πέντε χιλιάδες έκτιζον εις τήν μίαν πλευράν και πέντε χιλιάδες εις τήν άλλην. ἉΗ οίκοδομή είχεν ὑψωθῆ άρκετά ! Πῶς νά είπη εις όλους εκείνους ότι θα σταματήση ή εργασία, διότι δέν είχε χρήματα νά τούς πληρώση ;

Ἦδη εἰς πολλοὺς ἔχρεώσται τὰ ἡμερομίσθια. Καὶ ὁμως μὲ πόσον ζῆλον εἶχεν ἀρχίσει τὸ ἔργον! Μετὰ τὸν ἀγιασμόν εἶχε τοποθετήσῃ ὁ ἴδιος τὸν θεμέλιον λίθον, ἐπῆρην ὁ ἴδιος ἀσβέστην μὲ τὰ βασιλικά του χέρια καὶ πρῶτος αὐτὸς ἤρχισε νὰ κτίζῃ.

Τώρα, μὲ σκυμμένην τὴν κεφαλὴν ἐσκέπτετο καὶ δὲν παρετήρησεν ὅτι κάποιος τὸν ἐκοίταζε προσεκτικά... Ὡμοίαζε μὲ ἄρχοντα, διότι ἦτο πλουσιώτατα ἐνδεδυμένος.

Ὁ ἄγνωστος τὸν ἐπλησίασε.

— Δέσποτα Βασιλεῦ, τὸν ἐρωτᾷ, διατί εἶσαι τόσον λυπημένος;

Ὁ Ἰουστινιανὸς εἶπε τὸν λόγον, διὰ τὸν ὁποῖον ἐστενοχωρεῖτο.

— Μὴ στενοχωρῆσαι, Δέσποτα· ἀπαντᾷ ὁ ἄρχων. Στείλε τοὺς πιστοὺς σου ἀνθρώπους εἰς τὴν Χρυσῆν Πύλῃν, ὅπου μένω, στείλε καὶ ζῶα. Θὰ σοῦ δανείσω ὅσα χρήματα χρειάζεσαι.

Ἔτσι καὶ ἔγινεν.

Ὅταν ἔφθασαν οἱ ἀπεσταλμένοι εἰς τὴν Χρυσῆν Πύλῃν, εἶδον ἐμπρὸς εἰς τὴν θύραν ἑνὸς ὠραίου παλατίου τὸν ἴδιον ἐκείνον ἄρχοντα νὰ τοὺς περιμένῃ. Μόνος ἐβόηθησε νὰ φορτώσουν τὰ ζῶα μὲ βαρεῖς σάκκους. Ἦσαν ὅλοι γεμάτοι μὲ χρυσᾶ νομίσματα.

Ἔστειλεν ἀμέσως ὁ Ἰουστινιανὸς νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν γενναῖον δωρητὴν, νὰ τὸν προσκαλέσῃ νὰ ἔλθῃ, νὰ γνωρισθοῦν περισσότερο.

Ἐκπληκτοὶ ὁμως διεπίστωσαν οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ Αὐτοκράτορος ὅτι οὔτε παλάτι ὑπῆρχε πλέον εἰς ἐκείνην τὴν θέσιν οὔτε ἄνθρωπος!

Ἦτο ἄγγελος, τὸν ὁποῖον ὁ Θεὸς εἶχε στείλει...

Ὅταν ἐτελείωσεν ἡ οἰκοδομή, τὴν ἐκαλλώπισεν* ἐσωτερικῶς ὁ Ἰουστινιανὸς πλουσιώτατα. Τὸν ἄμβωνα τὸν ἐστόλισε μὲ χρυσὸν καὶ μὲ πολυτίμους λίθους. Πλησίον τοῦ ἄμβωνος ἔφερε καὶ ἔστησε τὸ ἴδιον τὸ στόμιον τοῦ φρέατος, ἐπάνω εἰς τὸ ὁποῖον ὁ Χριστὸς ἐκάθισεν, ὅταν ἐδίδασκε τὴν Σαμαρείτιδα.

Γύρω δὲ ἀπὸ τὴν Ἀγίαν Τράπεζαν ἐχάραξε τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν:

« Τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν σοὶ προσφέρωμεν, Χριστέ, οἱ δοῦλοί σου Ἰουστινιανὸς καὶ Θεοδώρα. Δέξου τα, Σὺ, ὁ δι' ἡμᾶς σταυρωθεὶς ».

« Ἡ Ἀσημένια Στέγη », 1922, σ. 14-17.

* Ἀρσινόη Παπαδοπούλου

22. ΘΟΥΡΙΟΣ ΥΜΝΟΣ

Ὡς πότε, παλληκάρια, νὰ ζῶμεν στὰ στενά,
 μονάχοι σὰ λιοντάρια στὶς ράχες, στὰ βουνά ;
 Σπηλιές νὰ κατοικῶμεν, νὰ βλέπωμεν κλαδιά,
 νὰ φεύγωμ' ἀπὸ τὸν κόσμον γιὰ τὴν πικρὴ σκλαβιά ;
 Νὰ χάνωμεν ἀδέλφια, πατρίδα καὶ γονεῖς,
 τοὺς φίλους, τὰ παιδιὰ μας κι ὅλους τοὺς συγγενεῖς ;
 Καλύτερα μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωὴ,
 παρὰ σαράντα χρόνους σκλαβιά καὶ φυλακὴ.
 Τί σ' ὠφελεῖ κι ἂν ζήσης καὶ εἶσαι στὴ σκλαβιά ;
 Στοχάσου πὼς σὲ ψήνουν καθ' ὥραν στὴ φωτιά !
 Ἐλάτε μ' ἕνα ζῆλον σὲ τοῦτον τὸν καιρὸ,
 νὰ κάμωμεν τὸν ὄρκον ἐπάνω στὸν Σταυρὸν.
 Σᾶς κράζει ἡ πατρίδα, σᾶς θέλει, σᾶς πονεῖ,
 ζητᾷ τὴν συνδρομὴ σας μὲ μητρικὴ φωνή.

(Ἀπόσπασμα)

Ρήγας Φεραῖος

23. ΤΟ ΚΡΥΦΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Ἄπ' ἔξω μαυροφόρ' ἀπελπισιά,
 πικρῆς σκλαβιάς χειροπιαστὸ σκοτάδι,
 καὶ μέσα στὴ θολόχτιστη ἐκκλησιά
 (στὴν ἐκκλησιά, πού παίρνει κάθε βράδυ
 τὴν ὄψι τοῦ σχολειοῦ),
 τὸ φοβισμένο φῶς τοῦ καντηλιοῦ
 τρεμάμενο τὰ ὄνειρατα ἀναδεύει
 καὶ γῦρο τὰ σκλαβόπουλα μαζεύει.
 Ἐκεῖ καταδιωγμένη κατοικεῖ
 τοῦ σκλάβου ἡ ἀλυσόδετη πατρίδα.
 Βραχνὰ ὁ παπᾶς ὁ δάσκαλος ἐκεῖ
 θεριεύει τὴν ἀποσταμένη ἐλπίδα
 μὲ λόγια μαγικά·
 ἐκεῖ ἡ ψυχὴ πικρότερο ἀγροικᾷ
 τὸν πόνο τῆς σκλαβιάς τῆς, ἐκεῖ βλέπει
 τί ἔχασε, τί ἔχει, τί τῆς πρέπει.

Κι ἀπ' τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ ψηλά,
 πού ἐβούβανε τὰ στόματα τῶν πλάνων
 καὶ ρίχνει καὶ συντρίβει καὶ κυλᾷ
 στὴν ἄβυσσο τοὺς θρόνους τῶν τυράννων,
 κι ἀπὸ τὴ σιγαλιά,
 πού δένει στὸ λαιμὸ πνιγμοῦ θηλιά,
 κι ἀπ' τῶν προγόνων τ'ἀφθαρτα βιβλία,
 πού δείχνουν τὰ πανάρχαια μεγαλεῖα,

ἕνας ψαλμὸς ἀκούγεται βαθὺς
 σὲ μελωδίε ἐνὸς κόσμου ἄλλου
 κι ἀνατριχιάζει ἀκούοντας καθεὶς
 προφητικὰ τὰ λόγια τοῦ δασκάλου
 μὲ μιὰ φωνὴ βαριά :
 « Μὴ σκιάζεστε στὰ σκότη. Ἡ λευτεριά,
 σὰν τῆς αὐγῆς τὸ φεγγοβόλο ἀστέρι,
 τῆς νύχτας τὸ ξημέρωμα θὰ φέρη ».

« Ἀλάβαστρα »

Ἰωάννης Πολέμης

24. Κ Λ Ε Φ Τ Ι Κ Ο

Χορεύουν τὰ κλεφτόπουλα, γλεντᾶνε, τὰ καημένα.
 Κι ἕνα μικρὸ κλεφτόπουλο δὲν παίζει, δὲ χορεύει.
 Μόν' τ' ἄρματα συγύραγε καὶ τὸ σπαθὶ τροχάει.
 « Τουφέκι μου περήφανο, σπαθὶ μου παινεμένο,
 πολλές φορές μὲ γλύτωσης, βόθηα κι αὐτὴ τὴν ὥρα,
 νὰ σ' ἀσημώσω μάλαμα, νὰ σὲ σμαλτώσω ἀσήμι ».

« Ἐκλογαὶ Ν. Πολίτου »

Δημοτικὸ

25. Ο ΟΛΥΜΠΟΣ ΚΙ Ο ΚΙΣΣΑΒΟΣ

Ὁ Ὀλυμπος κι ὁ Κίσσαβος, τὰ δυὸ βουνά, μαλώνουν,
 τὸ ποιὸ νὰ ρίξη τὴ βροχή, τὸ ποιὸ νὰ ρίξη χιόνι.
 Κι ὁ Κίσσαβος ρίχνει βροχή κι ὁ Ὀλυμπος τὸ χιόνι.
 Γυρίζει τότε ὁ Ὀλυμπος καὶ λέγει τοῦ Κισσάβου :

- Μή μὲ μαλώνης, Κίσαβε, μπρὲ τουρκοπατημένε,
 πού σὲ πατάει ἡ Κονιαριά κι οἱ Λαρσινοὶ ἀγάδες.
 Ἐγὼ εἶμ' ὁ γερο-Ἄλυμπος, στὸν κόσμον ξακουσμένος·
 ἔχω σαράντα δυὸ κορφές κι ἐξήντα δυὸ βρυσούλες·
 κάθε κορφὴ καὶ φλάμπουρο*, κάθε κλαδὶ καὶ κλέφτης.
 Κι ὅταν τὸ παίρνη ἡ ἀνοιξὶ κι ἀνοίγουν τὰ κλαδάκια,
 γεμίζουν τὰ βουνὰ Κλεφτιὰ καὶ τὰ λαγκάδια σκλάβους.
 Ἐχω καὶ τὸν χρυσὸν αἰτό, τὸν χρυσοπλουμισμένο,
 πάνω στὴν πέτρα κάθετα καὶ μὲ τὸν ἥλιο λέγει :
- Ἦλιε μ' δὲν κροῦς τ' ἀποταχύ, μόν' κροῦς τὸ μεσημέρι,
 νὰ ζεσταθοῦν τὰ νύχια μου, τὰ νυχοπόδαρά μου ;

Συλλογὴ Ν. Πολίτου

Δημοτικὸν

26. ΑΙ ΠΑΡΑΜΟΝΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Ὁ πατέρας μου κατήγετο ἀπὸ ἓν χωρίον τῆς Παρνασσίδος. Εἶχε ἀποκατασταθῆ εἰς τὴν Ἀμφισσαν καὶ ἔκαμνεν ἐκεῖ τὸν πραγματευτὴν μέχρι τοῦ ἔτους 1807. Τότε ἠναγκάσθη ἐξαφνα νὰ φύγῃ διὰ νυκτὸς καὶ νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν Ἰθάκην, διὰ τὸν ἐξῆς λόγον :

Ἐνας Τοῦρκος ἀγᾶς ἐκ τῶν προκρίτων τῆς Ἀμφίσσης ἠγόρασε πολλὰς πραγματείας ἀπὸ τὸν πατέρα μου, τὰς ὁποίας δὲν ἐπλήρωσεν ἀμέσως, ἠρνήθη δὲ καὶ κατόπιν νὰ πληρώσῃ. Ὁ πατέρας μου ἐπέμενεν εἰς τὸ δίκαιόν του καὶ ἔφερε τὴν ὑπόθεσιν εἰς τὸν Τοῦρκον δικαστὴν, τὸν κατὴν. Ἄλλ' ὁ ἀγᾶς, ζητῶν πάντοτε πρόφασιν, ἐθεώρησε τὴν ὑπόληψίν του προσβληθεῖσαν καὶ τόσον ἐξηγριώθη, ὥστε ἠπειλήσεν, ὅτι θὰ φονεύσῃ τὸν πατέρα μου καὶ θὰ καύσῃ τὸ μαγαζί του. Καὶ ἐπειδὴ δὲν ἤθελε πολὺ, διὰ νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἀπειλήν του, ὁ πατέρας μου ἀνησυχῶν ὄχι τόσον περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του, ὅσον περὶ τῆς μητρὸς μου, τοῦ μικροτέρου ἀδελφοῦ μου καὶ ἐμοῦ, μᾶς ἐπῆρε μίαν νύκτα τοῦ Νοεμβρίου σκοτεινὴν, ἐπῆρε καὶ τὰς πολυτιμοτέρας πραγματείας του, κατέβημεν εἰς τὸ Γαλαξίδιον καὶ ἀπ' ἐκεῖ διὰ τοῦ πλοίου ἐνὸς κουμπάρου του μετὰ δύο ἡμερῶν ταξίδιον ἐφθάσαμεν εἰς τὴν Ἰθάκην.

Τότε ἤμην μόλις ὀκτῶ ἐτῶν, ἀλλ' ἐνθυμοῦμαι πολὺ καλὰ τὸ δυσάρεστον ἐκεῖνο ταξίδιον. Εἰς τὴν Ἰθάκην εἶχαμεν πλήρη ἀσφάλειαν

καί συγγενεῖς ἐκεῖ ἀπό τὴν μητέρα μου, οἱ ὅποιοι μᾶς ἐβοήθησαν εἰς τὴν ἀρχήν, καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἔστρωσαν αἱ ἐργασίαι τοῦ πατέρα μου καὶ ἐπῆραν καλὸν δρόμον. Ἄλλὰ τοῦτο δὲν ἐλάττωσε τὴν διαρκῆ λύπην, πού τὸν κατεῖχεν, ὅτι ἄφησε τὴν πατρίδα του, καὶ ἔβραζε μέσα του κρυμμένον τὸ μῖσος ἐναντίον τῶν Τούρκων, μῖσος πατροπαράδοτον, πού τὸ ἐδυνάμωσεν ἡ τελευταία αὐτῆ περίστασις.

Εἰς τὴν Ἰθάκην ὁ πατέρας μου ἐφρόντισε πῶς νὰ ἐκπαιδεύσῃ τὸν ἀδελφόν μου Θανάσῃν καὶ ἐμέ. Ὁ Θανάσῃς ἦτο τρία ἔτη μικρότερός μου καὶ ὁ πατέρας μου τὸν ἠθελε νὰ γίνῃ παπᾶς· ἐμένα ἠθελε νὰ μὲ κάμῃ πραγματευτήν, βοηθὸν εἰς τὴν ἐργασίαν του. Μᾶς ἔστειλεν εἰς ἑνὸς γέροντος διδασκάλου τὸ σπίτι, ὅπου μαζὶ μὲ πέντ' ἕξ ἄλλα παιδιὰ ἐμανθάναμεν ἀνάγνωσιν καὶ γραφήν, κατήχησιν καὶ ἱστορίαν. Ὁ διδάσκαλος αὐτὸς δὲν ἦτον πολυμαθῆς καὶ σοφός, εἶχεν ὅμως πολὺ ζῆλον καὶ ἐκτὸς τούτου δὲν περιωρίζετο εἰς τὸ νὰ μᾶς μάθῃ ξερὰ γράμματα, ἀλλὰ ἐφρόντιζε πῶς νὰ μᾶς ἐμπνεύσῃ δύο μεγάλα αἰσθήματα, ἀγάπην πρὸς τὴν ἀρετὴν καὶ ἀφοσίωσιν πρὸς τὴν πατρίδα.

Τὸν ἐνθυμοῦμαι ἀκόμη κοντόν, σκυφτόν, μὲ τὰ ἄσπρα του γένεα, μὲ τὰ μικρά του μάτια καὶ τὰ μεγάλα γυαλιὰ εἰς τὴν μύτην, μὲ τὴν φαλακρὰν κεφαλὴν του, πού τὴν ἐσκέπαζε διαρκῶς μαῦρος σκοῦφος. Τὸν ἐνθυμοῦμαι, πῶς ἤναπτεν ἡ ὄψις του ἡ γεροντικὴ, πῶς ἐσπιθοβολοῦσαν τὰ μάτια του, ὅταν μᾶς ὠμιλοῦσε διὰ τὴν πατρίδα μας τὴν δουλωμένην. Μᾶς διηγεῖτο πῶς ἦτο μεγάλη εἰς τοὺς παλαιοὺς χρόνους, πῶς αὐτὴ ἦτο πρώτη εἰς τὸν πολιτισμὸν, ὅταν οἱ ἄλλοι ὅλοι ἦσαν βάρβαροι. Καὶ ἀνεστηλώνετο ἕξαφνα καὶ ἐφαίνετο νεώτερος, ὅταν μᾶς παρίστανε τὸν Λεωνίδα πολεμοῦντα εἰς τὰς Θερμοπύλας, τὸν Θεμιστοκλέα τρέποντα εἰς φυγὴν τὸν περσικὸν στόλον εἰς τὸ στενὸν τῆς Σαλαμίνοσ, τὸν μέγαν Ἀλέξανδρον κατακτῶντα τὴν Ἀσίαν. Καὶ ἐχαμήλωνε τὴν κεφαλὴν καὶ δάκρυα ἔτρεχαν ἀπὸ τὰ μάτια του, ὅταν ἤρχετο ἔπειτα εἰς τὰ μαῦρα ἔτη τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας: τὴν πτώσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸν θάνατον τοῦ τελευταίου Παλαιολόγου, τὴν κατὰκτησιν τῶν Τούρκων.

— Ἐχάθη πλέον ἡ Ἑλλάς, ἔλεγε μὲ ἀναστεναγμόν, κατήντησε ταπεινὴ σκλάβα τῶν Τούρκων αὐτὴ ἡ βασίλισσα τῆς Ἀνατολῆς.

Ἄλλ' ἕξαφνα ἀνεσῆκωνε τὴν κεφαλὴν, ὡσὰν νὰ ἤκουε μακρινὴν φωνήν, ἐκάρφωνε τὰ βλέμματα ὑψηλὰ πρὸς τὸν τοῖχον, ὡσὰν νὰ

διέκρινε μακρινόν σημείον, καί με φωνήν ζωηράν καί με ὄψιν φωτισμένην ἀπὸ ἐνθουσιασμόν ἐπρόσθετεν :

— "Ὅχι, ὄχι ! δὲν εἶναι μακριὰ ἡ ἡμέρα τῆς ἐλευθερίας. Ὁ σπόρος τοῦ Ρήγα θὰ φυτρώσῃ καί σεῖς θὰ θερίσετε τὸν καρπὸν ὄχι με δρέπανα, ἀλλὰ με σπαθιά. Νὰ εἰπῆτε τὸν θούριόν του τώρα καί ἔπειτα νὰ σχολάσετε :

Καί ὁ γέρον διδάσκαλος με φωνήν τρέμουσαν ἀπὸ συγκίνησιν ἀπήγγελλε τοὺς φλογεροὺς στίχους, καί ἡμεῖς ὅλοι μαζί τοὺς ἐπαναλαμβάναμεν :

Ὡς πότε, παλληκάρια, νὰ ζῶμεν στὰ στενά,
μονάχοι σὰν λιοντάρια στὶς ράχες, στὰ βουνά !

Ἄλλὰ καί εἰς τὸ σπίτι ὁ πατέρας μου, ἂν καί δὲν ἤξευρεν ἱστορίαν, μᾶς ὠμιλοῦσε ὁμως διὰ σύγχρονα ἢ χθεσινὰ πράγματα, διὰ τοὺς ἀγῶνας τῶν Σουλιωτῶν, διὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1770, διὰ τὸν ἥρωα Λάμπρον Κατσώνην καί τὸν μάρτυρα Ρήγαν Φεραῖον, διὰ τὰς φοβερὰς σκληρότητας τῶν Τούρκων. Μᾶς ἔλεγεν, ὅτι ἡ κατάστασις αὐτὴ δὲν ἤμπορεῖ νὰ διαρκέσῃ πλέον ἐπὶ πολὺ καί ἴσως εἰς τὰς ἡμέρας ἡμῶν τῶν νέων ἦτο γραμμένον νὰ ἐλευθερωθῇ ἡ Ἑλλάς. Καί ἡ μητέρα μου ἀκόμη μᾶς εἶχε μάθει εἰς τὴν προσευχήν μας τὸ βράδυ κοντὰ εἰς τὰ ἄλλα νὰ προσθέτωμεν καί τὴν παράκλησιν :

— Παναγία μου, νὰ ἐλευθερώσῃς τὴν πατρίδα μας !

Καί δὲν ἤξεύρω διατί, ὅταν ἔλεγα τὰ λόγια αὐτὰ ἐμπρὸς εἰς τὰς εἰκόνας, ἤσθανόμην κάτι εἰς ὅλον μου τὸ σῶμα, ὡσὰν νὰ μ' ἔβρεχεν ἕξαφνα παγωμένον νερόν.

Ἀπὸ τὰ 1814 ἤρχισα νὰ βοηθῶ τὸν πατέρα μου εἰς τὴν ἐργασίαν του. Ὅλην τὴν ἡμέραν ἔμενα εἰς τὸ μαγαζὶ μας κάτω εἰς τὴν προκουμαίαν καί μόνον ὅταν ἐνύκτωνε, ἐπηγαίναμεν εἰς τὸ σπίτι. Ἀνθρωποὶ πολλοὶ ἤρχοντο εἰς τὸ μαγαζὶ· οἱ περισσότεροὶ διὰ ν' ἀγοράσουν πραγματείας, μερικοὶ διὰ νὰ ἰδοῦν τὸν πατέρα μου καί νὰ συνομιλήσουν ὀλίγον. Ἐγὼ ἅμα ἔβλεπα κανένα εἰς τὴν θύραν, εὐθύς ἐκάρφωνα τὸ βλέμμα ἐπάνω του. Καί ἂν μὲν ἔβλεπα ὅτι ἔρχεται διὰ ν' ἀγοράσῃ τίποτε, ἔτρεχα νὰ τὸν περιποιηθῶ, ἂν ὁμως ἤρχετο με τὸν σκοπὸν ἀπλῆς ἐπισκέψεως καί συνομιλίας, ἐγύριζα ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος τὰ μάτια μου δυσσαρεστημένος, ὅτι ἤρχετο νὰ μᾶς χασομερήσῃ ἀδίκως.

Μὲ μεγάλην περιέργειαν λοιπὸν εἶδα ἓνα πρῶτὸν τὸν πρῶτον ἂν-

θρωπον, πού έμβήκεν εις τὸ μαγαζί μας. Ἦτον μεσόκοπος μὲ μαῦρα γένεια, σκεπασμένος μὲ μακρόν, χονδρὸν ἔπανωφόρι καὶ εἰς τὴν κεφαλὴν ἔφοροῦσε καλογηρικὸν σκοῦφον. Ἐφαίνετο ὅτι ἦτον ξένος καὶ ὅτι ἤρχετο ἀπὸ ταξίδι. "Αμα τὸν εἶδα, εἶπα μέσα μου :

— Ἐδῶ θὰ κάνωμε καλὴ δουλειά !

Καὶ ἔτρεξα γελαστὸς νὰ τὸν προῦπαντήσω. Αὐτὸς ὅμως μοῦ λέγει μὲ σοβαρὸν ὕφος :

— Ποῦ εἶναι ὁ πατέρας σου ;

— Ἐδῶ εἰμ' ἐγὼ νὰ σᾶς ὑπηρετήσω εἰς ὅ,τι θέλετε. Προστάξτε !

— Καλά, παιδί μου, σ' εὐχαριστῶ, μὰ θέλω τὸν ἴδιον τὸν πατέρα σου, ἔπαναλαμβάνει μὲ σοβαρὸν καὶ προστακτικὸν τρόπον.

Ὁ πατέρας μου ἦτον ὀπίσω εἰς τὴν ἀποθήκην τοῦ μαγαζιοῦ καὶ ἤνοιγε μερικὰ κιβώτια μὲ πανικά, πού μᾶς εἶχαν ἔλθει ἀπὸ τὴν Τεργέστην. Ἐτρεξα νὰ τοῦ φωνάξω, πειραγμένος ὀλίγον ἀπὸ τὸν τρόπον τοῦ ξένου, πού δὲν μ' ἔκρινεν ἄξιον ἐμένα, ἀλλὰ ἤθελε καὶ καλὰ τὸν πατέρα μου.

— Δὲν πειράζει, εἶπεν ὁ ξένος, ἄφησέ τον εἰς τὴν ἐργασίαν του πηγαίνω ἐγὼ καὶ τὸν εὐρίσκω. Καὶ ἐπροχώρησε κατ' εὐθείαν πρὸς τὸ βᾶθος.

Εἶδα ὅτι ἔδωκεν ἐν γράμμα εἰς τὸν πατέρα μου καὶ ὁ πατέρας μου τὸ ἐδιάβασε μὲ προσοχήν. Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν μοῦ ἐφάνηκε ὅτι κάπως ἐταράχθηκε· ἀπλωσε τὸ χέρι του εἰς τὸν ξένον καὶ εἶπε :

— Καθίστε μίαν στιγμὴν καὶ τελειώνω.

Τὸν ἔβαλε καὶ ἐκάθισεν ἐκεῖ ὀπίσω εἰς τὴν ἀποθήκην καὶ ἔκλεισε τὴν θύραν, ἀφοῦ μοῦ εἶπε :

— Δῆμο, ὅποιος μὲ ζητήσῃ, πὲς πὼς ἔχω δουλειὰ καὶ νὰ ξαναπεράσῃ. Τὸν νοῦν σου ἐσὺ στὸ μαγαζί.

Τί ἔλεγον ἐκεῖ ὀπίσω ἀπὸ τὴν κλειστὴν θύραν ἐπὶ δύο ὥρας ὁ πατέρας μου καὶ ὁ ἄγνωστος, δὲν ἤξεύρω. Θὰ ἦσαν ὅμως πολὺ σοβαρὰ πράγματα. Ὅταν ἐπὶ τέλους ἤνοιξεν ἡ θύρα καὶ ἐξῆλθεν ὁ ξένος διὰ νὰ φύγῃ, ἡ φυσιογνωμία τοῦ πατέρα μου μοῦ ἐφάνηκε πολὺ συλλογισμένη. Ὁ ξένος ἐπέρασε κοντὰ μου, ἐστάθηκε ἐμπρὸς μου καὶ μ' ἐκοίταξε μέσα εἰς τὰ μάτια· ἔπειτα μ' ἐκτύπησε μὲ τὸ χέρι εἰς τὸν ὦμον καὶ εἶπε :

— Καρδιά, παλληκάρι μου !

Καὶ ἐχάθηκε...

‘Ο τρόπος, πού μοῦ τὰ εἶπεν αὐτὰ τὰ λόγια, ἦτο παράξενος· τὸ ὄλον φέρσιμον τοῦ ἀγνώστου μ’ ἔβαλεν εἰς ἀπορίαν καὶ ἀνησυχίαν. Ἐτόλμησα νὰ ἐρωτήσω τὸν πατέρα μου :

— Τί ἄνθρωπος εἶναι αὐτός ;

Καὶ ἐκεῖνος μοῦ ἀποκρίθηκε ξηρὰ - ξηρὰ καὶ μοῦ ἔκοψε κάθε ἄλλην ἐρώτησιν :

— Ἐνας καλὸς πατριώτης· μοῦ ἔφερε γράμμα ἀπὸ τὸν δεσπότην μας τὸν Ἡσαΐαν.

Ἐκτοτε δὲν τὸν εἶδα πλέον τὸν ἄνθρωπον αὐτόν, παρὰ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1821. Ἐμβῆκε πάλιν μὲ τὸν ἴδιον τρόπον ἕνα πρῶτῃ καὶ ὁ πατέρας μου τὸν ἐπῆρεν εἰς τὴν ἀποθήκην καὶ ἔμειναν ὦραν κλεισμένοι μαζί. Ἐπειτα ἐξῆλθε καὶ ἐστάθηκεν ὀλίγον ἐμπρὸς μου. Μοῦ ἐφάνηκεν ὅτι εἶχε πολὺ καταβληθῆ καὶ γηράσει ἀπὸ τὸν καιρὸν, πού τὸν εἶχα πρωτοῖδεῖ. Τὴν φορὰν αὐτὴν δὲν μ’ ἐκτύπησεν εἰς τὸν ὦμον· μοῦ ἔδωκε τὸ χέρι καὶ μοῦ εἶπε σιγαλά :

— Δῆμο, ὅ,τι σοῦ εἶπῃ ὁ πατέρας σου εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ προσταγὴ τῆς πατρίδος !

Καὶ ἐχάθηκε πάλιν...

Τόσον μ’ ἐτάραζαν οἱ λόγοι αὐτοῖ τοῦ ξένου, ὥστε δὲν εἶχα νοῦν νὰ ἐργασθῶ ἐκείνην τὴν ἡμέραν. Τὸν πατέρα μου δὲν ἐτόλμησα νὰ τὸν ἐρωτήσω· τὸν ἔβλεπα καὶ ἐκεῖνον πολὺ συγχυσμένον καὶ μίαν στιγμὴν μοῦ ἐφάνη ὅτι μὲ τὸ δάκτυλον ἐσφόγγισε τὰ δακρυσμένα μάτια του.

Τέλος πάντων τὸ βράδυ, ὅταν ἦταν ὦρα νὰ κλείσωμεν, μοῦ λέγει :

— Κλείσε ἀπὸ μέσα τὴν πόρτα, βάλε τὸν λύχνον ἐκεῖ κι ἔλα κάθησε νὰ σοῦ εἰπῶ.

Ἄφου ἔκαμα ὅπως μοῦ εἶπεν, ἀρχίζει μὲ φωνὴν, πού ἔτρεμε ἀπὸ συγκίνησιν :

— Δῆμο μου, παιδί μου, ὅ,τι θὰ σοῦ εἰπῶ εἶναι μεγάλο μυστικό. Ξεύρω τὴν καρδιά σου καὶ σοῦ τὸ ἐμπιστεύομαι. Δὲν εἶναι μυστικό δικό μας, εἶναι τῆς πατρίδος. Δὲν θέλω νὰ μοῦ ὀρκισθῆς πὼς θὰ τὸ κρατήσης· ἂν εἶχα τὴν παραμικρὰν ἀμφιβολίαν, δὲν θὰ σοῦ τὸ ἔλεγα. Λοιπὸν ἄκουσε· ὄλα εἶναι ἔτοιμα, εἰς ὀλίγον καιρὸν ἢ φωτιά θὰ ἀνάψῃ ἀπ’ ἄκρη σ’ ἄκρη· οἱ Τοῦρκοι θὰ διωχθοῦν καὶ ἡ Ἑλλάς θὰ ἐλευθερωθῆ ἀπὸ τοὺς τυράννους της. Τότε θὰ γυρίσωμεν πάλιν

εἰς τὴν πατρίδα μας, νὰ περάσωμεν ἐκεῖ τὰ ὑστερνὰ μας χρόνια, ἂν τὸ θελήσῃ ὁ Θεός ! Ὁ ξένος αὐτός, πού εἶδες σήμερα, εἶναι ἕνας ἄξιος πατριώτης, ἀπόστολος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, καὶ γυρίζει ἀπὸ τόπον εἰς τόπον καὶ ἀδελφώνει τοὺς ἄλλους πατριώτας εἰς τὴν ἰδέαν τῆς Ἑταιρείας. Σκοπὸς τῆς Ἑταιρείας εἶναι νὰ συνενώσῃ ὅσον τὸ δυνατόν περισσοτέρους πατριώτας, διὰ νὰ ἐργασθοῦν ὅλοι μαζὶ καὶ τὸ κατὰ δύναμιν καθένας διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος. Ἡ Ἑταιρεία ἔχει πολλοὺς καὶ μεγάλους προστάτας καὶ τὰ μέλη της μετροῦνται κατὰ χιλιάδας εἰς ὅλην τὴν Ἀνατολὴν καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην. Τί λὲς λοιπόν ;

Ἔσον ἄκουα αὐτά, τὸ αἷμα ἀνέβαινε εἰς τὴν κεφαλὴν μου, ἡ καρδιά μου ἐκτυποῦσε δυνατὰ εἰς τὰ στήθη. Ἀντὶ ἄλλης ἀπαντήσεως ἔπεσα εἰς τὴν ἀγκάλην τοῦ πατέρα μου :

— Σ' εὐχαριστῶ, πατέρα ! ἐπιθύρισα.

Καὶ τὸν ἐκαταφιλοῦσα δακρυσμένος καὶ τὸν εὐχαριστοῦσα καὶ διὰ τὴν χαρμόσυνον αὐτὴν εἶδησιν καὶ διὰ τὴν ἐμπιστοσύνην, πού μοῦ ἔδειχνε μὲ τὸ φανέρωμα τοῦ ἱεροῦ μυστικοῦ. Ἐπειτα ἀνατινάχθηκα ἐπάνω· μία ἰδέα ἦλθεν εἰς τὸν νοῦν μου :

— Πατέρα, ὅταν οἱ ἄλλοι θὰ πολεμοῦν ἐκεῖ, ἐγὼ θὰ κάθωμαι μὲ τὸν πῆχυν ἐδῶ στὸ μαγαζί ;

— Ὅχι, παιδί μου, αὐτὴν τὴν προσβολὴν δὲν θὰ τὴν κάμω εἰς ἐσένα καὶ εἰς τὴν οἰκογένειάν μας. Ἐγὼ εἶμαι ἀνίκανος πλέον, ὁ ἀδελφός σου ὁ Θανάσης μικρὸς καὶ ἀρρωστιάρης, ἐσὺ θὰ πᾶς γιὰ ὅλους μας, ὅταν ἔλθῃ ἡ ὥρα. Θὰ σὲ στείλω εἰς τὸν κατετὰν Πανουριᾶ. Πρὸς τὸ παρὸν ἡ μητέρα σου καὶ ὁ ἀδελφός σου νὰ μὴ μάθουν τίποτε. Σιωπή ! Ἄς πηγαίνωμεν τώρα στὸ σπίτι, νὰ μὴν ἀνησυχοῦν, πού ἀργοῦμε. Εἶσαι ἄνδρας, δὲν εἶσαι πιά παιδί τώρα. Θάρρος καὶ φρόνησις, Δῆμο μου !

« Ὁ Μπαρμπα - Δῆμος »

Γεώργιος Δροσίνης

27. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΑΛΗ ΠΑΣΑ

Ἐπέσανε τὰ Γιάννενα, σιγὰ νὰ κοιμηθοῦνε,
ἐσβήσανε τὰ φῶτα τους, ἐκλείσανε τὰ μάτια.

Ἡ μάννα σφίγγει τὸ παιδί βαθιὰ στὴν ἀγκαλιά της,
γιατὶ εἶναι χρόνοι δίσεχτοι καὶ τρέμει μὴν τὸ χάσῃ.

Τραγούδι δὲν ἀκούγεται, ψυχὴ δὲν ἀνασαίνει.
 Ὁ ὕπνος εἶναι θάνατος καὶ μνήμα τὸ κρεβάτι,
 κι ἡ χώρα κοιμητήριον κι ἡ νύχτα ρημοκκλήσι.
 Ἄγρυπνος ὁ Ἄλῃ πασᾶς, ἀκόμη δὲ νυστάζει,
 κι εἰς ἓνα δέρμα λιονταριοῦ βρίσκεται ξαπλωμένος.
 Τὸ μέτωπό του εἶναι βαρὺ, θολό, συγνεφιασμένο
 καὶ τὸ ἄβαλον ἀντίστυλο τὸ χέρι του, μὴν πέση.
 Χαϊδεύει μὲ τὰ δάχτυλα τὰ κάτασπρά του γένεια,
 ποὺ σέρνονται στοῦ λιονταριοῦ τῆ φοβερῆ τῆ χαίτη.
 Ἄγκαλιασμένα τὰ θεριά, σοῦ φαίνονται πῶς ἔχουν
 ἓνα κορμὶ δικέφαλο· τὸ μάτι δὲν γνωρίζει
 ποιοὶ τάχα νὰ ᾽νὲ τὸ ζωντανὸ καὶ ποιοὶ τὸ σκοτωμένο.

« Ἔ ρ γ α »

Ἄριστοτέλης Βαλαωρίτης

28. Τ Η Σ Δ Ε Σ Π Ω Σ

(25 Δεκεμβρίου 1803)

Ἄχος βαρὺς ἀκούεται, πολλὰ τουφέκια πέφτουν.
 Μῆνα σὲ γάμο ρίχνονται, μῆνα σὲ χαροκόπι ;
 Οὐδὲ σὲ γάμο ρίχνονται, οὐδὲ σὲ χαροκόπι.
 Ἡ Δέσπω κάνει πόλεμον μὲ νύφες καὶ μ' ἀγγόνια.
 Ἄρβανιτιὰ τὴν πλάκωσε στοῦ Δημουλᾶ τὸν πύργο.
 — Γιώργαινα, ρίξε τ' ἄρματα, δὲν εἶν' ἐδῶ τὸ Σούλι.
 Ἐδῶ εἶσαι σκλάβα τοῦ πασᾶ, σκλάβα τῶν Ἄρβανίτων.
 — Τὸ Σούλι κι ἂν προσκύνησε κι ἂν τούρκεψεν ἡ Κιάφα,
 ἡ Δέσπω ἀφέντες Λιάπηδες δὲν ἔκαμε, δὲν κάνει.
 Δαυλὶ στὸ χέριν ἄρπαξε, κόρες καὶ νύφες κράζει.
 — Σκλάβες Τουρκῶν μὴ ζήσωμε, παιδιὰ μ' μαζί μου ἐλάτε.
 Καὶ τὰ φυσέκια ἀνάψανε, κι ὅλοι φωτιὰ γενῆκαν.

Δημοτικὸ

29. Ο ΒΥΡΩΝ ΣΤΗ ΣΚΛΑΒΩΜΕΝΗ ΑΘΗΝΑ

Στὰ 1810 ἡ σκλαβωμένη Ἀθήνα φιλοξενεῖ τὸ μεγάλο Ἄγγλον
 ποιητὴ καὶ θερμὸ φιλέλληνα λόρδο Βύρωνα.

Λίγα κιτρινιασμένα φύλλα ἀπόμειναν πιά στὴ μεγάλη κλημα-

ταριά, πού σκεπάζει ὅλο τὸ παζάρι· γῦρο στὸ συντριβάνι εἶναι τοποθετημένοι μεγάλοι πάγκοι, γιὰ νὰ χωροῦν τοὺς κατακτητές, πού κάθονται σταυροπόδι. Ὁ καφετζῆς πηγαινοέρχεται, κι αὐτοὶ καπνίζουν τὸ τσιμπούκι τους ἢ ρουφοῦν τὸ ναργιλέ τους, εὐχαριστημένοι πού ἔχουν σκλάβα μιὰ τέτοια ὁμορφὴ χώρα.

Εἶδαν νὰ διαβαίνῃ ἀποκεῖ καὶ νὰ τοὺς περιεργάζεται ὁ Βύρων. Τὸν φώναξαν νὰ πάρῃ καφέ καὶ αὐτὸς δέχτηκε. Ἦταν ὅλοι εὐθυμοὶ καὶ γελαστοὶ καὶ ἀκόμη — σπάνιο πρᾶμα γιὰ τοὺς κατακτητές — ἦταν ὁμιλητικοί.

Εἶπαν πολλὰ καὶ διάφορα. Ἀνάμεσα στὰ ἄλλα ἓνας εἶπε, πὼς τῆ νύχτα βρέθηκε σκοτωμένος ἓνας ἐπίσημος Ἀθηναῖος καὶ κανεὶς δὲν ἔμαθε ποιὸς τὸν σκότωσε.

— Μὴ σκοτίζεστε γι' αὐτὸ, εἶπε εἰρωνικὰ ἓνας ἄλλος, θὰ τὸν ἔφαγε ἡ Λάμια...

— Αὐτὸ θὰ εἶναι, αὐτὸ θὰ εἶναι !... εἶπαν κ' οἱ ἄλλοι, κι ἔβαλαν ὅλοι τὰ γέλια.

Ὁ Βύρων θύμωσε πολὺ. Σηκώθηκε σὲ λίγο κι ἔφυγε, χωρὶς καλὰ - καλὰ νὰ τοὺς χαιρετίσῃ. Εἶχε πάρει ὅμως τὸ μάτι του ἓνα χριστιανό, πού κοντοστεκόταν καὶ κρυφάκουγε τὴν κουβέντα τῶν κατακτητῶν.

Ἦταν ἓνα ὠραῖο καὶ εὐρωστο παλληκάρι ὁ νέος αὐτός. Πιὸ κάτω ὁ Βύρων τοῦ γνέφει νὰ σταθῇ.

Εἶσαι Ἕλληνας ; τοῦ λέει.

— Ναί, Μιλόρδε.

— Ἀθηναῖος ;

— Μάλιστα.

— Πῶς σὲ λένε ;

— Νικόλα Σαρῆ.

— Ἄκουσες τί ἔλεγαν οἱ ἀγάδες καὶ γελοῦσαν ;

— Τὸ ἄκουσα.

— Καὶ τραβᾷς τὸ δρόμο σου ; Στάσου !... Ὅχι ἔτσι ταπεινά. Στάσου ἴσια ! Δυστυχησμένοι πῶς καταντήσατε !

— Μᾶς τσάκισε ἡ σκλαβιά, Μιλόρδε, εἶπε ὁ νέος.

— Ἡ σκλαβιά αὐτὴ θηρίο εἶναι ;

— Μεγάλο καὶ φοβερό.

— Τότε σκοτῶστε το.

— Ἐχει ἓνα σωρὸ κεφάλια.

— Και σεις έχετε ένα σωρό χέρια.

— Τὰ χέρια τί ώφελούν σαν...

— Σαν δέν έχετε καρδιά ;

— Σαν δέν έχομε άρματα.

— Τὰ λιοντάρια έχουν άρματα ;

Τότε ό Σαρής ησυχα - ησυχα και με κάποια άξιοπρέπεια του λέει :

— "Ακουσέ με, Μιλόρδε. "Αν σηκώση κανεις από μās χέρι πάνω σε κάποιον κατακτητή, δέ θα χαθή μονάχα αυτός. Θα πάθη όλο του τó σοί. Θα πάθουν άθώοι άνθρωποι. Καμμιά φορά κι όλη ή χώρα. "Επειτα τί να κάμουν δυò και τρεις άνθρωποι ;

— Φρόνιμα τὰ λές, δυστυχησμένε ραγιά ! Μά ή φρονιμάδα δέ χρησιμεύει πάντα. Φρονιμώτερο άπ' τή δειλία δέν ύπάρχει στον κόσμο. Πάντα έχει τó δικίο της. Μά όταν σās σκλάβωσαν οί κατακτητές, ήταν φρόνιμο ; Τó άλυσοδεμένο χέρι πρέπει να προσπαθή να σπάση τις άλυσίδες του, όχι να ζητᾶ βοήθεια από τον ούρανό. "Ενας άλυσοδεμένος σκλάβος σήκωσε μιὰ φορά ψηλά τó χέρι του και ζητούσε τήν προστασία του ούρανού· και ξέρεις τί έκαμε τότε ό ούρανόσ ; "Ερριξε κεραυνό και τó έκαψε. . . "Όταν ένας κάμη τó χρέος του στην πατρίδα του, τó κάνουν, χωρίς να τó καταλάβουν, κι όλοι οί άλλοι μαζί. Φαίνεται πώς ή φωτιά σας έσβησε πιά ! "Όλο κυπαρίσσια είναι γεμάτη ή "Αθήνα σας. Δέν είδα πουθενά μυρτιές !. . . Δέ σās άξίζει πιά ούτε άγάπη ούτε έλπίδα !

Ό Σαρής, όσο μιλά ό Βύρων, αλλάζει όλοένα έκφρασι στο πρόσωπό του. Και τώρα σκεπάζει τó πρόσωπό του με τὰ δυò του χέρια και κλαίει.

Ό Βύρων αλλάζει άμέσως, μαλακώνει και τόν πλησιάζει.

— Δυστυχησμένο παιδί !. . . Μήν αλλάζης τó αίμα σου σε δάκρυα ! "Από τή σκλαβιά ως τήν έλευθερία και τόν τάφο ή έκλογή είναι εύκολη. Σώνει πιά. "Αν ή χώρα σας είναι σκλαβωμένη, τὰ βουνά σας κι ή θάλασσα είναι έλεύθερα. Τί έχετε να φοβάστε εκεί ;

Ό Σαρής προχωρεί δυò - τρία βήματα και γυρίζει πίσω. Είναι τώρα άλλος άνθρωπος.

— Μιλόρδε ! Κάθε φορά πού βρίσκεται σκοτωμένος κι από ένας χριστιανός — τó ακούσατε — οί κατακτητές μās έμπαίζουν και μās λένε πώς τόν έφαγε ή Λάμια. . .

— Λοιπόν ;

— Σοῦ ὀρκίζομαι, Μιλῶρδε, πῶς ἡ Λάμια θ' ἀρχίση ἀπὸ τώρα νὰ τρώη καὶ κατακτητές.

Καὶ φεύγει. Τὰ μάτια του πετοῦν φλόγες.

Κι ὁ Βύρων ἀπὸ τ' ἄλλο μέρος τραβᾷ μὲ βῆμα γοργό.

Ἐκ τούτου, ἀλήθεια, βρίσκονταν συχνὰ σκοτωμένοι καὶ κατακτητές : Τοὺς σκότωνε ὁ Σαρῆς, ποὺ εἶχε γίνει ἀντάρτης καὶ μὲ τὰ παλληκάρια του εἶχε πάρει τὰ βουνὰ τῆς Ἀττικῆς.

Δημήτριος Καμπούρογλου

30. ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ

Κόβω γιὰ σέ τὰ βάγια
τοῦ τραγουδιοῦ ἱερά,
στὸ μέτωπο στὰ πλέκω
στεφάνια γιορτερά.

Βωμὸς τὸ μέτωπό σου !
Θυμᾶσαι ; Μιὰ φορὰ
στὸ ἄγγιξαν καὶ στ' ἀγίασαν
τῆς Δόξας τὰ φτερά.

« Στροφές »

Κωστῆς Παλαμᾶς

31. Ο ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ ΟΜΙΛΕΙ ΕΙΣ ΤΑ ΕΛΛΗΝΟΠΟΥΛΑ

« Παιδιά μου ! Εἰς τὸν τόπον τοῦτον, ὅπου ἐγὼ πατῶ σήμερα, ἔπατοῦσαν καὶ ἐδημηγοροῦσαν τὸν παλαιὸ καιρὸ ἄνδρες σοφοὶ καὶ ἄνδρες μὲ τοὺς ὁποίους δὲν εἶμαι ἄξιος νὰ συγκριθῶ καὶ οὔτε νὰ φθάσω τὰ ἴχνη των !

Ἐγὼ ἐπιθυμοῦσα νὰ σᾶς ἰδῶ, παιδιά μου, εἰς τὴν μεγάλην δόξαν τῶν προπατόρων μας, καὶ ἔρχομαι νὰ σᾶς εἰπῶ ὅσα εἰς τὸν καιρὸν τοῦ ἀγῶνος μας, καὶ πρὸ αὐτοῦ καὶ ὕστερα ἀπὸ αὐτόν, ὁ ἴδιος ἐπαρτήρησα.

Εἰς τὸν τόπον, τὸν ὅποιον κατοικοῦμεν, ἔκατοικοῦσαν οἱ παλαιοὶ Ἕλληνας, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἡμεῖς καταγόμεθα καὶ ἐλάβαμε τὸ ὄνομα

τοῦτο. Αὐτοὶ διέφεραν ἀπὸ ἡμᾶς εἰς τὴν θρησκείαν. Ἐποὺ ὕστερα ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον ὁ Χριστός, οἱ λαοὶ ὅλοι ἐπίστευσαν εἰς τὸ Εὐαγγέλιόν Του καὶ ἔπαυσαν νὰ λατρεύουν τὰ εἰδῶλα. Δὲν ἐπῆρε μαζὶ Του οὔτε σοφοὺς οὔτε προκομμένους, ἀλλὰ ἀπλοῦς ἀνθρώπους, χωρικούς καὶ ψαρῆδες, καὶ μὲ τὴν βοήθεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἔμαθαν ὅλες τὶς γλῶσσες τοῦ κόσμου. Μολονότι καὶ οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ τύραννοι τοὺς κατέτρεχαν, δὲν ἠμπόρεσε κανένας νὰ τοὺς κάμη τίποτα. Αὐτοὶ ἔστερέωσαν τὴν πίστι.

Οἱ παλαιοὶ Ἕλληνες, οἱ πρόγονοί μας, ἔπεσαν εἰς τὴν διχόνοϊαν καὶ ἐτρώγονταν μεταξύ τους καὶ ἔτσι ἔλαβαν καιρὸ πρῶτα οἱ Ῥωμαῖοι καὶ ἔπειτα ἄλλοι βάρβαροι καὶ τοὺς ὑπέταξαν. Ὅστερα ἦλθαν οἱ Μουσουλμάνοι καὶ ἔκαμαν ὅ,τι ἠμποροῦσαν, διὰ νὰ ἀλλάξῃ ὁ λαὸς τὴν πίστιν του. Ἐκοψαν γλῶσσες εἰς πολλοὺς ἀνθρώπους, ἀλλ' ἐστάθη ἀδύνατον νὰ τὸ κατορθώσουν. Τὸν ἕνα ἔκοπταν, ὁ ἄλλος τὸν σταυροῦ τοῦ ἔκαμε.

Οἱ ἔμποροι καὶ οἱ προκομμένοι, μὴ ὑποφέροντες τὸν ζυγόν, ἔφυγαν καὶ οἱ γραμματισμένοι ἐπῆραν καὶ ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, τὴν πατρίδα των, καὶ ἔτσι ἔμεινε ὁ λαός, ὅστις, στερημένος ἀπὸ τὰ μέσα τῆς προκοπῆς, ἐκατάντησεν εἰς ἀθλίαν κατάστασι. Καὶ αὐτὴ αὔξανε κάθε ἡμέρᾳ χειρότερα.

Εἰς αὐτὴν τὴν δυστυχημένην κατάστασι μερικοὶ ἀπὸ τοὺς φυγάδες γραμματισμένους ἐμετάφραζαν καὶ ἔστελναν εἰς τὴν Ἑλλάδα βιβλία.

Καὶ εἰς αὐτοὺς πρέπει νὰ χρεωστοῦμε εὐγνωμοσύνη, διότι, εὐθὺς ὅπου κανένας ἀνθρώπος ἀπὸ τὸν λαὸ ἐμάνθανε τὰ κοινὰ γράμματα, ἐδιάβαζεν αὐτὰ τὰ βιβλία καὶ ἔβλεπε ποίους εἶχαμε προγόνους, τί ἔκαμεν ὁ Θεμιστοκλῆς, ὁ Ἀριστείδης καὶ ἄλλοι πολλοὶ παλαιοὶ μας καὶ ἐβλέπομε καὶ εἰς ποίαν κατάστασι εὐρισκόμεθα τότε. Ὅθεν μᾶς ἦλθεν εἰς τὸν νοῦν νὰ τοὺς μιμηθοῦμε καὶ νὰ γίνωμε εὐτυχέστεροι. Καὶ ἔτσι ἔγινεν καὶ ἐπροώδευσεν ἡ Ἐταιρεία*.

Ὅταν ἀποφασίσασαμε νὰ κάμωμε τὴν Ἐπανάστασιν, δὲν ἐσυλλογισθήκαμε οὔτε πόσοι εἴμεθα, οὔτε πῶς δὲν ἔχομε ἄρματα, οὔτε ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἐβαστοῦσαν τὰ κάστρα καὶ τὰς πόλεις, οὔτε καὶ κανένας φρόνιμος μᾶς εἶπε « ποῦ πᾶτε ἐδῶ νὰ πολεμήσετε μὲ σταροκάραβα β α τ σ ἔ λ α * », ἀλλὰ ὡς μία βροχὴ ἔπεσεν εἰς ὅλους μας ἡ ἐπιθυμία τῆς ἐλευθερίας μας.

Καί ὅλοι, καί οἱ κληρικοί καί οἱ προεστοί καί οἱ καπεταναῖοι καί οἱ πεπαιδευμένοι καί οἱ ἔμποροι, μικροί καί μεγάλοι, ὅλοι ἐσυμφωνήσαμε καί ἐκάναμε τήν Ἐπανάστασι.

Εἰς τόν πρῶτο χρόνο τῆς Ἐπαναστάσεως εἶχαμε μεγάλη ὁμόνοια καί ὅλοι ἐτρέχαμε σύμφωνοι. Ὁ ἕνας ἐπήγεν εἰς τόν πόλεμον, ὁ ἀδελφός του ἔφερνε ξύλα, ἡ γυναῖκα του ἐζύμωνε, τὸ παιδί του ἐκουβαλοῦσε ψωμί καί μπαρουτόβολα εἰς τὸ στρατόπεδον. Καί ἂν αὐτὴ ἡ ὁμόνοια ἐβαστοῦσε ἀκόμη δύο χρόνους, ἠθέλαμε κυριεῦσει καί τὴν Θεσσαλία καί τὴν Μακεδονία καί ἴσως ἐφθάναμεν καί ἕως τὴν Κωνσταντινούπολι. Τόσον ἐτρομάξαμε τοὺς Τούρκους, ὅπου ἄκουγαν Ἑλληνα καί ἔφευγαν χίλια μίλια μακριά. Ἐκατὸν Ἑλληνες ἐβραζαν πέντε χιλιάδες ἐμπρός καί ἕνα καράβι μίαν ἀρμάδα.

Ἄλλὰ δὲν ἐβάσταξεν. Ἦλθαν μερικοὶ καί ἠθέλησαν νὰ γένουν μπαρμπέρηδες εἰς τοῦ κασίδη τὸ κεφάλι. Μᾶς πονοῦσε τὸ μπαρμπέρισμά τους. Μὰ τί νὰ κάνωμε ; Εἶχαμε καί αὐτουνοῶν τὴν ἀνάγκη. Ἀπὸ τότε ἤρχισεν ἡ διχόνοια καί ἐχάθη ἡ πρώτη προθυμία καί ὁμόνοια. Καί ὅταν ἔλεγες τὸν Κώστα νὰ δώσῃ χρήματα διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ Ἔθνους ἢ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸν πόλεμον, τοῦτος ἐπρόβαλλε τὸν Γιάννη. Καί τοῦτο ἐγίνετο, ἐπειδὴ δὲν εἶχαμε ἕνα ἀρχηγὸ καί μίαν κεφαλή.

Ἴσως ὅλοι ἠθέλαμε τὸ καλὸ, πλὴν καθένας κατὰ τὴ γνώμη του. Ὅταν προστάζουνε πολλοί, ποτὲ τὸ σπίτι δὲν κτίζεται οὔτε τελειώνεται. Ὁ ἕνας λέγει ὅτι ἡ πόρτα πρέπει νὰ βλέπῃ εἰς τὸ ἀνατολικὸ μέρος, ὁ ἄλλος εἰς τὸ ἀντικρινὸ καί ὁ ἄλλος εἰς τὸν βορέα, σὰ νὰ ἦταν τὸ σπίτι εἰς τὸν ἀραμπᾶ καί νὰ γυρίζῃ καθὼς λέγει ὁ καθένας. Μὲ τοῦτο τὸν τρόπο δὲν κτίζεται ποτὲ τὸ σπίτι, ἀλλὰ πρέπει νὰ εἶναι ἕνας ἀρχιτέκτων, ὅπου νὰ προστάξῃ πῶς θὰ γενῆ.

Παρομοίως καί ἡμεῖς ἐχρειαζόμεθα ἕνα ἀρχηγὸ καί ἕνα ἀρχιτέκτονα, ὅστις νὰ προστάξῃ καί οἱ ἄλλοι νὰ ὑπακούουν καί νὰ ἀκολουθοῦν. Ἄλλ' ἐπειδὴ εἴμεθα εἰς τέτοια κατάστασι ἐξ αἰτίας τῆς διχονοίας, μᾶς ἔπεσε ἡ Τουρκία ἐπάνω μας καί κοντέψαμε νὰ χαθοῦμε. Καί εἰς τοὺς στερνούς ἐπτὰ χρόνους δὲν κατωρθώσαμε μεγάλα πράγματα.

Εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν ἔρχεται ὁ βασιλεὺς, τὰ πράγματα ἡσυχάζουν καί τὸ ἐμπόριο καί ἡ γεωργία καί οἱ τέχνες ἀρχίζουν νὰ προοδεύουν καί μάλιστα ἡ παιδεία. Αὐτὴ ἡ μάθησις θὰ μᾶς αὐξήσῃ

καί θά μᾶς εὐτυχήσῃ. Ἄλλὰ διὰ νά αὐξήσωμεν, χρειάζεται καί ἡ στερεώσις τῆς πολιτείας* μας.

Πρέπει νά φυλάξετε τὴν πίστι σας καί νά τὴν στερεώσετε, διότι, ὅταν ἐπιιάσαμε τὰ ἄρματα, εἶπαμε πρῶτα ὑπὲρ πίστεως καί ἔπειτα ὑπὲρ πατρίδος. Ὅλα τὰ ἔθνη τοῦ κόσμου ἔχουν καί φυλάττουν μιὰ θρησκεία.

Νά μὴν ἔχετε πολυτέλεια, νά μὴν πηγαίνετε εἰς τοὺς καφενέδες. Νά δοθῆτε εἰς τὰς σπουδὰς σας καί καλύτερα νά κοπιάσετε ὀλίγον δυὸ καί τρεῖς χρόνους καί νά ζήσετε ἐλεύθεροι εἰς τὸ ἐπίλοιπο τῆς ζωῆς σας, παρὰ νά περάσετε τέσσαρους - πέντε χρόνους τῆ νεότητά σας καί νά μείνετε ἀγράμματοι. Νά σκλαβωθῆτε εἰς τὰ γράμματά σας. Νά ἀκούετε τὰς συμβουλὰς τῶν διδασκάλων καί τῶν γεροντοτέρων καί, κατὰ τὴν παροιμία, « μύρια ἤξευρε καί χίλια μάθαινε ».

Ἡ προκοπὴ σας καί ἡ μάθησί σας νά μὴν γίνῃ σκερπᾶνι μόνον διὰ τὸ ἄτομόν σας, ἀλλὰ νά κοιτάζῃ τὸ καλὸ τῆς Κοινότητος, καί μέσα εἰς τὸ καλὸ αὐτὸ εὐρίσκεται καί τὸ δικό σας.

Ἐγώ, παιδιά μου, κατὰ κακὴ μου τύχη, ἐξ αἰτίας τῶν περιστάσεων, ἔμεινα ἀγράμματος καί διὰ τοῦτο σᾶς ζητῶ συχώρεσι, διότι δὲν ὁμιλῶ καθὼς οἱ διδάσκαλοί σας.

Σᾶς εἶπα, ὅσα ὁ ἴδιος εἶδα, ἤκουσα καί ἐγνώρισα, διὰ νά ὠφελθῆτε ἀπὸ τὰ περασμένα καί ἀπὸ τὰ κακὰ ἀποτελέσματα τῆς διχόνοιας, τὴν ὁποίαν νά ἀποστρέψετε καί νά ἔχετε ὁμόνοια. Ἐμᾶς μὴ μᾶς τηρᾶτε πλέον. Τὸ ἔργο μας καί ὁ καιρὸς μας ἐπέρασε. Καί αἱ ἡμέραι τῆς γενεᾶς, ἡ ὁποία σᾶς ἄνοιξε τὸ δρόμο, θέλουν μετ' ὀλίγον περάσει. Εἰς σᾶς μένει νά ἰσάσετε καί νά στολίσετε τὸν τόπο, ὅπου ἡμεῖς ἐλευθερώσαμε. Καί διὰ νά γίνῃ τοῦτο, πρέπει νά ἔχετε ὡς θεμέλια τῆς πολιτείας τὴν ὁμόνοια, τὴν θρησκεία καί τὴν φρόνιμον ἐλευθερία.

Τελειῶνω τὸν λόγο μου.

Ζήτη ὁ βασιλεὺς μας Ὁθων ! Ζήτη οἱ σοφοὶ διδάσκαλοι ! Ζήτη ἡ ἑλληνικὴ Νεολαία ! ».

« Ἱστορικὸν Λεῦκωμα »

Γεώργιος Τερτσέτης

32. ΤΡΟΠΑΙΟ ΣΤΗ ΜΕΘΩΝΗ

Στις είκοσι ἑπτὰ τοῦ Ἀπρίλη τὰ καράβια τοῦ Μιαούλη, πού ἐπῆγαν νὰ φέρουں τρόφιμα καὶ νερὸ γιὰ τὸ στόλο, ἔμαθαν τὴν ἄλωσι τῆς Σφακτηρίας. Ὁ ναύαρχος ἀπόμεινε ἀμίλητος καὶ συντριμμένος.

Σὲ δυὸ μέρες πέρασε ἔξω ἀπὸ τὸ Ναυαρίνο, νὰ ἰδῆ τί γίνεται. Ἄκουσε τὸ φοβερὸ κανονίδι, πού ἐδούλευε ἀκατάπαυστα. Ὁ Ἰμπραήμ χτυποῦσε τὸ κάστρο. Ὁ Μιαούλης φώναξε τοὺς καπετάνιους στὸ καράβι του.

— Ἡ καρδιά μου ραγίζει, τοὺς εἶπε, νὰ βλέπω τὴν καταστροφή καὶ νὰ μὴν μπορῶ νὰ δώσω βοήθεια. Ἀλλὰ δὲν πρέπει ν' ἀπελπίζω-μαστε. Ὁ Θεὸς εἶναι μεγάλος. Θὰ μᾶς λυπηθῆ. Ἔχω τὴ γνώμη πὼς πρέπει νὰ πᾶμε στὸ Μαραθωνήσι, νὰ κοιτάξωμε τὶς ἐλλείψεις τῶν караβιῶν μας καὶ νὰ περιμένουμε νὰ μᾶς ἔρθουν μπουρλότα*. Τότε, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, νὰ πασχίσωμε νὰ δώσωμε στὸν ἐχθρὸ κανένα δυνατὸ χτύπημα. Προσέχετε νὰ μὴν παραλύσουν τὰ πληρώματα. Ἡ ψυχὴ μᾶς ἀπόμεινε· ἂν τὴ χάσωμε κι αὐτή, ὁ ἀφανισμὸς μας θὰ γίνῃ τέλειος.

Οἱ καπετάνιοι συμφώνησαν.

Λίγο πρὶν χαράξη, πῆρε νὰ φυσήξῃ κάπως. Ὁ Μιαούλης μὲ τὰ καράβια του ἀρμενίζει. Εἶναι σκοτάδι ἀκόμη κι ἔχει πέσει ὀμίχλη στὸ πέλαγο.

Ὁ ναύαρχος, προσμένοντας πάντα βοήθειες ἀπὸ τὴν Ὑδρα, γυρίζει καὶ ξαναγυρίζει στὸ μυαλό του τὸ πὼς θὰ δώσῃ τὸ χτύπημα. Θέλει νὰ ἐτοιμάσῃ τὰ μπουρλότα.

Λίγο πρὶν ἀπὸ τὸ μεσημέρι, ὅταν ὁ Πιπίνος κι ὁ Πολίτης ἐτοίμαζαν τὰ μπουρλότα καὶ τὰ πληρώματά τους, εἶδαν ἔξαφνα νὰ τοὺς ζυγώνῃ μιὰ μικρὴ κολώνα καραβιῶν. Ὅλοι ἀνάσαναν, ἅμα τὰ εἶδαν νὰ σηκώνουν τὴν ἐπαναστατικὴ σημαία. Ἦταν ἡ βοήθεια, πού πρόσμεναν ἀπὸ τὴν Ὑδρα.

Ἡ μορφή τοῦ Μιαούλη φωτίστηκε ἀπὸ χαρὰ κι ἐλπίδα. Στὴ στιγμή πῆρε τὴν ἀπόφασιν νὰ χτυπήσῃ. Φώναξε τοὺς καπετάνιους τῶν μπουρλότων· βεβαιώθηκε πὼς ὅλα ἦταν ἐτοιμα κι ἔβαλε πλώρη γιὰ τὸ Νιόκαστρο*.

Ἐκεῖ πού ἀρμενίζαν τὸ ἀπόγευμα στὰ ἀνοιχτὰ τῆς Σαπιέτζας, ἀπάντησαν ἓνα καράβι ἐφτανησιώτικο. Ὁ καραβοκύρης, Θιακόδης,

τούς ζύγωσε γιά νά τούς πῆ : « Ἄν πᾶτε γιά τόν ἐχθρό, δέν εἶναι πιά στό Νιόκαστρο· στά Μοθωκόρωννα τραβάτε. Αὐτοῦ εἶναι ἀραγμένος ».

Κι ἔτσι ἀπλοϊκᾶ γυρίζει καί λέει στόν Ἀντώνη Κριεζῆ :

— Μωρὲ δέν πᾶτε νά τόν κάψτε ;

Ὁ καπεταν - Ἀντώνης ἔβαλε τὰ γέλια· τρέχει νά τὸ πῆ στόν Μιαούλη.

Ὁ ναύαρχος σηκώνει στή στιγμή τὸ σῆμα : « Ἀκολουθήτε τὰ κινήματά μου ! ».

Κι ἔβαλε πλῶρη γιά τὸ στενό, ἀνάμεσα Σαπιέτζας καί στεριᾶς, πρὸς τὴ Μεθώνη. Ἦταν ἀνήσυχος γιά τὴν τύχη τοῦ φίλου του καπεταν - Ἀναστάση Τσαμαδοῦ, τοῦ Σταύρου Σαχίνη καί τόσων Ὑδραίων. Ἔβλεπε πὼς ἦταν ἀνάγκη νά βρεθῆ τρόπος νά σηκωθῆ τὸ πεσμένο φρόνημα τῶν ἀνδρῶν. Εἶχε κανονίσει νά μπῆ ἔξαφνα στό λιμάνι τῆς Μεθώνης, νά παραλύσει τὸν ἐχθρό μὲ τὴ ξαφνικὴ παρουσία του, νά μὴν προφτάσει νά κάμῃ τὸ παραμικρό.

Δέν ἔχουν ζυγώσει στό λιμάνι ἀκόμα. Κατεβαίνει στὴν κάμαρά του. Ἀπὸ τὴ μιά τῆς πάντα, πίσω ἀπὸ μιὰ μεγάλη κουρτίνα, εἶναι τὸ ἐκκλησάκι τοῦ καραβιοῦ. Μέσα στό μισόφωτό, ψηλὰ στό εἰκονοστάσι, φαντάζουν οἱ μορφές τῶν ἀγίων. Ἐνα καντήλι καίει σὲ τούτῃ τῆ σεπτῆ μοναξιά.

Ὁ Μιαούλης μπαίνει στό ἐκκλησάκι. Στέκεται μὲ τὸ κεφάλι γυρτὸ μπροστά στά εἰκονίσματα. Σταυροκοπιέται καί δέεται ἀπὸ τὰ βάρη τῆς ψυχῆς του :

« Ταπεινὸς κι ἀμαρτωλὸς δοῦλος Σου εἶμαι, Κύριε· καί τὸ Γένος μου ἔχει μακρύνει πολλές φορές ἀπὸ τὸ δρόμο Σου. Μὰ κάμε τώρα τὸ ἔλεός Σου. Καί συμπόνεσε τὰ πάθη μας. Καί βοήθα νά συντριψομε τὸν Ἀγαρηνό*... ».

Ἐκεῖ τὸν βρῆκε ὁ λοστρόμος του, γιά νά τοῦ δώσει τὴν εἶδησι πὼς εἶναι ἀγνάντια στὴ Μεθώνη. Βρίσκεται στὴ στιγμή στό κατάστρωμα, στὴν πρύμη, πάνω ἀπὸ τὸ δοιάκι, στὴ συνηθισμένη θέσι του, μὲ τὸ κιάλι καί τὴν τρόμπτα - μαρίνα.

Μὲ τὴ χαρούμενη λαχτάρα τοῦ γερακιοῦ, πού ξανοίγει ἀπὸ ψηλὰ μπόλικο κινήγι, βλέπει δάσος τὰ κατάρτια στό λιμάνι. Εἶναι ὡς εἰκοσιοχτῶ καράβια, δεκάξι πολεμικά, τὰ περισσότερα ἀλγερίνικα, καί δώδεκα φορτηγά.

Μπαίνει στο λιμάνι σαν κεραυνός με γεμάτα πανιά, σηκώνοντας το ἄλικο* σῆμα τοῦ πολέμου. Ἡ ναυαρχίδα καὶ τὰ καράβια του ἀδειάζουν τὶς μπαταρίες τους στὸν ἀραγμένο ἐχθρό, πρὶν προφτάση καλὰ - καλὰ νὰ καταλάβῃ τί γίνεται.

Ἦταν κάτι ἀφάνταστο ἢ σύγχυσι καὶ ἡ ταραχὴ στὰ δεμένα καράβια τῶν ἀραπάδων. Μεγάλο μέρος ἀπὸ τὰ πληρώματά τους εἶναι στὴ στεριά. Οἱ ἀξιωματικοί, πού βρίσκονται ἐπάνω, τοὺς κρᾶζουν μὲ ἀπελπισμένα σήματα, νὰ τρέξουν νὰ βοηθήσουν. "Ἄλλοι ἀκοῦν καὶ φτάνουν. "Ἄλλοι φεύγουν. Κι ὅσοι βρίσκονται στὰ καράβια δὲ ξέρουν τί νὰ κάμουν. "Ἄλλοι κόβουν τὶς ἄγκυρες, χωρὶς ὡστόσο νὰ εἶναι κι εὐκόλο νὰ κουνήσουν τὰ καράβια. Καὶ ἡ τρομάρα καὶ ἡ παραζάλη κυριαεῖ ὅλους, μεγάλους καὶ μικρούς.

Ὁ Μισούλης δὲν τοὺς ἀφήνει νὰ συνέλθουν. Πάνω στὸ πρῶτο σάστισμα τοῦ ἐχθροῦ κάνει σημεῖο στὰ μπουρλότα νὰ προχωρήσουν. Προβαίνουν τὸ ἕνα ὕστερα ἀπ' τὸ ἄλλο κι ἔχουν ὅλα μπροστά τους πλούσια τροφή. Ἄγνάντια του στέκει ἡ «Ἄσια», περήφανη φρεγάδα, μὲ πενήντα τέσσερα κανόνια, ἕνα πολεμικὸ ἀπ' τὰ καλύτερα τοῦ Ἰμπραῆμ· μιά ἄλλη φρεγάδα μὲ τριανταεξ κανόνια· δυὸ κορβέτες μὲ εἰκοσιεξ κανόνια ἢ κάθε μιά· καὶ τέλος τὰ πολεμικὰ μπρίκια.

Τὰ τέσσερα πρῶτα μπουρλότα μοιράζονται τὰ μεγάλα κομμάτια· τ' ἄλλα δυὸ πέφτουν μέσα στὰ μπρίκια καὶ τὰ φορτηγά. Στὸν καπνὸ καὶ στοὺς βρόντους τῶν κανονιῶν προβαίνουν τὸ ἕνα ὕστερα ἀπ' τὸ ἄλλο τὰ καράβια τοῦτα τῆς καταστροφῆς. "Ὅσοι πυροβοληταὶ βρέθηκαν στ' ἀραγμένα καράβια πάσχισαν νὰ χτυπήσουν μὲ τὰ κανόνια· μὰ γρήγορα παρατήθηκαν· οἱ μπάλες τους χτυποῦσαν τοὺς δικούς τους. Δὲν τοὺς ἀπόμεινε παρὰ ἡ φιλὴ φωτιά· μὲ τούτη δούλευαν. Μὰ τοῦ κάκου. Ἡ λύσσα τῶν μπουρλοτιέρηδων εἶναι τόση, πού δὲν μπορεῖ νὰ τοὺς κρατήσῃ τίποτε. Κανεὶς δὲ χάνει τὸ σκοπὸ του· καὶ τὰ ἔξ μπουρλότα πού ὤρμησαν, καὶ τὰ ἔξ κόλλησαν στὶς φρεγάδες καὶ στὶς κορβέτες. Κι οἱ φλόγες ἄρχισαν ν' ἀνεβαίνουν σὲ λίγο καλὰ θρεμμένες.

Σὰ νὰ ἦταν ἀπὸ θέλημα Θεοῦ, σηκώθηκε ἐπάνω στὴν ὦρα δυνατὸς ἀέρας· κι ἐφυσούσε ἀπ' τὴν εἴσοδο γεμάτα κι ὀλόισα στὸ λιμάνι· καὶ δὲν ἄφηνε τὰ καράβια τοῦ ἐχθροῦ νὰ σηκώσουν πανιά. Καὶ τὰ ἔσπρωχνε νὰ πέφτουν τὸ ἕνα ἐπάνω στὸ ἄλλο. Καὶ συδαύλιζε μὲ μανία τὶς φωτιές.

“Όταν βράδιασε, όλα τὰ καράβια είχαν πάρει φωτιά, οὐτ’ ἓνα δὲν εἶχε μείνει.

Οἱ βάρκες τῶν μπουρλότων εἶχαν γυρίσει στὰ καράβια. Κανείς δὲν ἔπαθε. Ὁ Μιαούλης ἔκαμε σημεῖο νὰ τὸν ἀκολουθήσουν· τραβήχτηκε καὶ στάθηκε στὶς μικρὲς βόλτες.

Νύχτωσε. Οὐρανός, στεριά, πέλαγο ἔφεγγαν ἀπ’ τὴν τεράστια πυρκαϊά. Οἱ φλόγες ἀπὸ τὰ εἴκοσι ὀχτῶ καράβια ἔφτιαναν ἓνα πελώριο τόξο, τετράψηλο καὶ κυματιστό. Ἐγλείφαν ὅλο τὸ λιμάνι, σπίντια κι ἀποθήκες. Χυνόνταν μέσα σ’ αὐτὴ τὴν πόλι κι ἀνέμιζαν ψηλά-ψηλά στὰ οὐράνια μὲ ἄπειρα πύρινα κρόσσια.

Ὁ ἄνεμος βογγοῦσε. Κάθε τόσο ἀκούοταν κι ἓνας φοβερός κρότος ἀπ’ τὶς μπαρουταποθῆκες τῶν караβιῶν. Σύνγεφα πυκνὰ σκέπασαν σὲ λίγο τὴ Μεθώνη. Ὡς τὰ μεσάνυχτα ἔβλεπαν ἀπ’ τὰ καράβια τοῦτο τὸ ἀτελείωτο πυροτέχνημα.

Ἀποτραβήχτηκαν. Πρῶι - πρῶι τοὺς ἔφεραν εἶδησι γιὰ τὸν χαμὸ τοῦ Τσαμαδοῦ καὶ τοῦ Σαχίνη. Ὁ Μιαούλης θλίβεται. Ἡ μὴν του παρηγοριά εἶναι πῶς ἐκδικήθηκε τὸν ἔχθρὸ γιὰ τὸ θάνατό τους. Πρόσταξε νὰ γίνῃ μνημόσυνο γιὰ τὴν ψυχὴ τους καὶ δοξολογία γιὰ τὸ τρόποιο στὴ Μεθώνη.

Ὁ Στόλος εἶχε ξαναῦρει τὸ θάρρος του !

« Ναύαρχος Μιαούλης »

Σπύρος Μελάς

33. Τ Ο Τ Α Μ Α Τ Ο Υ Κ Α Ν Α Ρ Η

Μεσάνυχτα ὁ πυρπολητὴς ἐγύρισε
κι ἐπήδησε ἀπ’ τὸ γλήγορο καῖκι,
πιστὸς νὰ φέρῃ μὲ τὰ πόδια ὀλόγυμνα
στὴν ἐκκλησιά τὸ τάμα γιὰ τὴ νίκη.

Τὸ χέρι, πού ἄτρομο ἔσπειρε τὸ θάνατο
μὲ τὸ δαυλὸ — τὸ φοβερὸ τὸ χέρι —
τώρα ταπεινωμένο καὶ τρεμάμενο
στὴν Παναγιάν ἀνάφτει ἓνα ἀγιοκέρι.

« Πύρινη Ρομφαία »

Γεώργιος Δροσίνης

34. Τ Ο Φ Ι Λ Η Μ Α

Εἰς τὸ Μανιάκι, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου, ἐκ τῶν τριακοσίων μαχητῶν δὲν ἀπέμεινεν οὔτε ἓνας ζωντανός. Ὁ ἥλιος, προβάλλων ἀπὸ τὰς χιόνας τῶν βουνῶν, τοὺς ἐχαιρέτισεν ὀρθίους ὄλους, ἐφώτισε τὰς λευκὰς φουστάνελας, ἐχάιδευσε τὰς μαύρας κόμας των, ἀπήστραψεν εἰς τοὺς φλογερούς των ὀφθαλμούς, ἐχρύσωσε τῶν ἀρμάτων των τὰς λαβὰς. Καὶ τώρα, δύνων ἐκεῖ κάτω μέσα εἰς τὸ πέλαγος, τοὺς ἀποχαιρετίζει λυπημένος νεκρούς, σκορπισμένους ἐπάνω εἰς τὸ χῶμα, καὶ χάνεται ἀργὰ - ἀργὰ, ὡς μέγα κλειόμενον ἔρυθρόν ὄμμα, ὅπερ σβῆνον θέλει ἀκόμη νὰ ρίψη τελευταῖον βλέμμα πρὸς τοὺς γενναίους.

Ὅλην τὴν ἡμέραν ἄσιτοι καὶ ἄποτοι ἐπάλαισαν πρὸς τὴν θύελλαν τῶν σφαιρῶν, ἀντέστησαν εἰς τὴν χάλαζαν τῶν βομβῶν, ἐχλεύασαν τὴν ὀρμὴν τῆς ρομφαίας καὶ τὴν βίαν τῆς λόγχης.

Καὶ ἀφοῦ ἔφαγαν τὴν μπαρούτην μὲ τὴν φούχταν, ἀφοῦ καὶ ὁ ἔσχατος κόκκος τῆς ἐσώθη, ἀφοῦ ἐρραγίσθη καὶ τοῦ τελευταίου ὄπλου των ἡ κάννα, ἀφοῦ καὶ τὸ ὕστατον γιγατάρι ἐσπασε μέσα εἰς τὸ χέρι των, ἔπεσαν χαμαί, ἄψυχοι ναί, ἡττημένοι ὄχι. Κι ἐν τῷ μέσῳ των ὁ Παπαφλέσσας, ὁ πρῶτος ἀρχίσας τὴν σφαγὴν καὶ τελευταῖος σταματήσας, πελιδνός, ἐξηπλωμένος, μὲ πλατεῖαν πληγὴν ἐπὶ τοῦ στήθους, κρατῶν ἀκόμη τὸ θραυσμένον τμήμα αἰμοστάζον μὲ σφιχτὰ δάκτυλα.

Καὶ ὁ Αἰγύπτιος ἀνέρχεται ἐν καλπασμῷ ἵππων καὶ κλαγγῇ ξιφῶν, ἐν ἤχῳ τυμπάνων καὶ σαλπίγγων βοῆ, ἐνῶ αἱ σημαῖαι του ἀναπεπταμέναι φρίσσουν εἰς τὸν ἄνεμον τῆς ἐσπέρας. Μυρμηκιῶ ἀνὰ τὴν πεδιάδα καὶ τὰ ὑψώματα ὁ συρφετός, καὶ βαρὺ ἀκούεται τὸ βῆμα του.

Ἦδη ὁ ἀρχηγός των ἔφθασεν εἰς τὴν ὄφρυν τοῦ λόφου, ἀνέβη, ἐστάθη ἐπ' αὐτῆς, περιέφερε τὸ βλέμμα, ἐκοίταξε τὸ κοκκινίσαν ἔδαφος, ὅπερ πίνει λαιμάργως τὸ αἷμα τῶν ἀνδρείων, ἐπεσκόπησεν τὸν ἀνερχόμενον στρατόν, εἶδε κύκλῳ τοὺς πεσόντας. Καὶ μ' ἀνοικτὸν τὸ ὄμμα, ἐκπληκτον, ἀναμετρᾷ τοὺς ὑψηλοὺς κορμούς των, τὰ εὐρέα στέρνα των, τοὺς βραχίονάς των τοὺς νευρώδεις, τὰς ὠραίας των μορφάς, τὰ μέτωπά των τὰ ἀγέρωχα. Καὶ εἰς τὴν ὄψιν του νέφος τι

διέρχεται, τὸ βλέμμα του θολοῦται ἑλαφρῶς, παλμὸς συσπᾶ τὰ χεῖλη του.

— Κρίμα νὰ χαθοῦν τέτοιοι λεβέντες !

Καὶ βλέπει, βλέπει γῦρο, βλέπει θαυμάζων, βλέπει ἀπορῶν, ὡσὰν νὰ μὴ πιστεῦη ὅτι ἐχάθησαν τοιοῦτοι ἄνδρες.

— Ποῖος εἶναι ὁ Παπαφλέσσας ;

Οἱ ὁδηγοὶ του ἔσπευσαν, ἔδειξαν τὸ πτώμα, διάβροχον, περιρρέομενον ἐκ τοῦ ἰδρώτος τοῦ ἀγῶνος, καταρρακωμένον τὰ φορέματα, μαῦρον ἀπὸ τὸν καπνόν.

— Σηκῶστε τον, πιάστε τον... Πλύντε τον, πλύντε τὸ παλληκάρι...

Δύο ἄνδρες ἔλαβον αὐτὸν ἀπὸ τῶν μασχαλῶν, τὸν ἤγειραν, τὸν ἔστησαν ἐπάνω εἰς τοὺς πόδας του, κι ἐβάδισαν διευθυνόμενοι πρὸς παραρρέουσαν πηγῆν. Ἐκεῖ τοῦ ἔπλυναν τὰς χεῖρας καὶ τὸ πρόσωπον, ἐξέτριψαν τὸν πηλόν καὶ τὸν ἰδρώτα, τὸν ἐκαθάρισαν ἐκ τοῦ κονιορτοῦ καὶ τοῦ καπνοῦ, τὸν ἐσπόγγισαν, ἐτακτοποίησαν τὰ ξεσχισμένα ἐνδύματά του κι ἐγύρισαν πίσω φέροντές του.

— Στήστε τον ἐκεῖ ἀπὸ κάτω. . .

Οἱ ἄνδρες κρατοῦντες αὐτὸν, ὤδυσαν πρὸς τὸ δειχθὲν δένδρον, τὸν ἀπέθηκαν παρὰ τὴν ρίζαν του, τὸν ὑψωσαν καὶ τὸν ἀκούμβησαν, τὸν ἔστερέωσαν εἰς τὸν κορμὸν αὐτοῦ, ὡσανεὶ ζῶντα. Ἐπειτα ἐτραβήχθησαν, ἀπεμακρύνθησαν καὶ τὸν ἀφήκαν μόνον, βασταζόμενον ὑπὸ τῆς ἰδίας του δυνάμεως. Τὸ πτώμα ἐναπέμεινε ἀκίνητον, μὲ προτεταμένον τὸν θώρακα καὶ ὑψηλὰ τὴν κεφαλὴν.

Τότε ὁ Ἰμπραήμ πλησιάζει βραδέως πρὸς τὸ δένδρον, ἴσταται καὶ βλέπει σιγηλὸς τὸ πτώμα τοῦ ἀντιπάλου του καὶ ὑπὸ τὸ φῶς τῆς σελήνης, ἥτις ἀνέτελλε τὴν ὥραν ἐκείνην, αἱματοχρους, ὡσεὶ βαφεῖσα καὶ αὐτὴ ἐκ τοῦ χυθέντος αἵματος, φιλεῖ παρατεταμένον φίλημα τὸν ὄρθιον νεκρόν.

Μιχαὴλ Μητσάκης

35. ΤΟ ΝΕΡΟ ΤΩΝ ΔΙΨΑΣΜΕΝΩΝ

Ἄλλο γέρο - ἀγωνιστὴς ἐκοίταζε τὸ θολὸ νερὸ μέσα στὸ ποτήρι, ἀνεβοκατέβαζε τὰ κατάσπρα δασιά του φρύδια καί, κουνῶντας τὸ κεφάλι του, εἶπε :

— Μωρέ, ποῦ κατάντησε τὸ δόλιο τὸ Μεσολόγγι μ' αὐτὸν τὸν θεο-

σκοτωμένο τὸ Δήμαρχο ! Οὔτε στὸν « κλεισμόν » δὲν πίναμε τέτοιο νερό . . .

Ὁ γερο - ἀγωνιστῆς εἶχε τὴν ἀδυναμία καὶ τὴν τέχνη ἀπὸ κάθε κουβέντα, μ' ἓνα πῆδημα νὰ φτάνη στὴν πολιορκία καὶ στὴν ἐξοδο, καὶ χρεωστοῦσε μάλιστα χάρη σὲ μένα, πού, παιδάκι τότε λαίμαργο γιὰ ἱστορίες, ἤμουν ὁ πιὸ καλόβολος ἀκροατῆς του.

— Οὔτε στὸν κλεισμό, μωρὲ παιδί μου, μὰ τοῦτον τὸ σταυρό, νὰ τὸν κάμω καὶ νὰ βγῆ ἡ ψυχὴ μου.

Τὸν καιρό, πού ὁ Μπραίμης μᾶς ἔκοψε τὸ νερό, πάντεχε πὼς θὰ παραδοθοῦμε τὴν ἄλλη μέρα ἢ θὰ σκάσωμε σὰν τὰ ποντίκια· ἐμεῖς ὁμως ἀνοίξαμε πηγάδια στὸν Ἄι - Νικόλα, στὶς τάπιες, ὅπου βλέπαμε χῶμα γλυκό, καὶ βγάλαμε νερό. Θὰ πῆς κακὸ καὶ ψυχρὸ, ἀρμυρὸ, θολό, βαρὺ, μὰ κείνο μᾶς ἔφτανε, γιὰ νὰ μὴν κάμωμε τὸ χατήρι τοῦ Μπραίμη καὶ τοῦ Κιουτάγια. Αὐτοὶ μάθαιναν τί νερὸ πίναμε καὶ ἀποποῦσαν πῶς ἀκόμα βαστᾶμε.

Μιὰ φορὰ κάμαμε ράι (ἀνακωχὴ) καὶ μᾶς στείλανε μέσα τρεῖς μπέηδες, νὰ μᾶς προτείνουν νὰ παραδοθοῦμε. Πολλὲς φορὲς τὸ ἔκαναν αὐτό.

Τὸ περισσότερον ὁμως ἤθελαν νὰ ἰδοῦν τί νερὸ πίναμε, γιὰ νὰ καταλάβουν πόσο θὰ κρατήσωμε ἀκόμα.

Ὁ Θανάσης ὁ Ραζηκότσικας ἦταν τότε πολιτάρχης. Αὐτὸς εἶχε θηλυκὸ μυαλὸ καὶ κατάλαβε τὸ σκοπὸ τους.

— Σταθῆτε, λέει, καὶ θὰ ἰδῆτε καὶ μένα.

Κράζει τὶς γυναῖκες, πού μᾶς ἔδιναν τὰ φυσέκια καὶ μᾶς ἔφερναν τὸ φαί, καὶ τὶς διατάζει νὰ βγάλουν νερὸ ἀπὸ τὸ καλύτερο πηγάδι, νὰ τὸ στραγγίσουν καλὰ καὶ νὰ τὸ περάσουν πολλὲς φορὲς ἀπὸ πανὶ ἐξήντα νούμερο, καὶ ἅμα λαγαρίση καλὰ, νὰ γεμίσουν μ' αὐτὸ ἓνα ἄσκι. Κράζει καὶ τὸν Ντάγλα, πού ἦταν ἔξυπνος καὶ πιστὸς καὶ τὸν εἶχε στὸ σπίτι του ὁ πολιτάρχης, καὶ τὸν ὀρμηνεύει τί νὰ κάμη, σὰν ἔρθουν οἱ μπέηδες.

Ἦρθαν οἱ μπέηδες καὶ πῆγαν στὸ σπίτι τοῦ Κότσικα. Ἐκεῖ, πού εἶναι ἀκόμα τῶρα τὸ Κοτσικαῖικο, τότε ἦταν χαμηλὰ ἀκόμα τὸ ἐπάνω πάτωμα· τὸ εἶχαν χαλάσει οἱ μπόμπες καὶ οἱ ἴδιοι οἱ νοικοκυραῖοι τὸ εἶχαν ἀπογκρεμίσει.

Ἐκαμαν τεμενᾶδες, ρώτησαν « πῶς τὰ περνᾶμε » καὶ ὕστερα ἦρθαν στὴν κουβέντα.

— Καπεταν - Θανάση, τοῦ λένε, τί περιμένετε ; δὲ βλέπετε, πού εἶστε κλεισμένοι ἀπ' ὄλες τίς μεριές ; Νὰ παραδοθῆτε τώρα, καὶ κάνεις δὲ θὰ σᾶς κατηγορήσῃ. Οἱ πασαῖδες σᾶς χαρίζουν τὴ ζωὴ καὶ τὸ βιό σας, νὰ ζήσωμε, ὅπως καὶ πρὶν, ἤσυχοι καὶ ἀγαπημένοι.

Ὁ Ραζηκότσικας τοὺς λέει :

— Καὶ νὰ θέλαμε, μπέηδες μου, νὰ παραδοθοῦμε, εἶναι ντροπὴ μας τώρα, πού περιμένομε ὦρα τὴν ὦρα τὸν καπετὰν Μιαούλη, καὶ μᾶς φέρνει τοῦ κόσμου τὰ καλά.

Υἑματα τοὺς ἔλεγε.

Κάμαμε κι ἄλλες κουβέντες καὶ κάποια ὦρα οἱ μπέηδες καμώθηκαν πῶς δίψασαν καὶ ζήτησαν νερό.

Ὁ πολιτάρχης πρόσταξε τὸν Ντάγλα νὰ φέρῃ τ' ἀσημένιο τάσι. Ὁ Ντάγλας, ὅπως ἦταν ὀρμηνεμένος, εἶχε δυὸ ἀσκιά, ἓνα μὲ τὸ καθαρό, πού εἶχαν λαγαρίσει οἱ γυναῖκες, καὶ ἓνα μὲ τὸ νερό, πού πίναμε.

Λύνει τὸ ἀσκί μὲ τὸ θολὸ νερὸ καὶ γεμίζει τὸ τάσι.

— Γιὰ νὰ σοῦ εἰπῶ, τοῦ λέει ὁ πολιτάρχης, ἀπὸ τὸ νερὸ πού ἔχομε γιὰ τὰ ζᾶ μας δίνεις στοὺς μπέηδες ;

Τοῦ δίνει ἓνα μπάτσο, δίνει καὶ μιὰ κλοτσιὰ στ' ἀσκί καὶ χύνει ὄλο τὸ νερό.

Ὁ Ντάγλας λύνει τὸ ἄλλο ἀσκί, γεμίζει τρία τάσια μὲ καθαρὸ νερὸ καὶ τὰ δίνει στοὺς μπέηδες.

Ἐκεῖνοι, σὰ βγήκαν γελασμένοι, χαιρετᾶν καὶ φεύγουν. Πᾶνε στοὺς πασαῖδες καὶ λένε « τὸ καὶ τό, οἱ Μεσολογγίτες ἔχουν καθαρὸ νερὸ καὶ ἐκεῖνο τὸ θολὸ τό 'χουν γιὰ τὰ ζᾶ τους καὶ τὸ χύνουν ἀλύπητα ». Οἱ πασαῖδες ἀπελπίστηκαν τότε, πῶς θὰ παραδοθοῦμε.

Τέτοιος ἦταν ὁ πολιτάρχης μας. Τώρα κάνομε δημάρχους καὶ μουλάρια.

Ἐσύ, μωρέ, νὰ γράψῃς αὐτά, σὰ μεγαλώσῃς, νὰ τὰ μάθῃ ὁ κόσμος· νὰ ἰδῇ πῶς τὸ βαστάξαμε τὸ Μεσολόγγι.

— Θὰ τὰ γράψω, μπαρμπα - Γεωργούλα.

Καὶ νά, πού ἐκτελῶ τὴν ὑπόσχεσί μου, τώρα πού ἔγινα κι ἐγὼ μπαρμπα - Ἀντώνης.

« Ἀναμνήσεις καὶ Ἐντυπώσεις »

Ἀντώνης Τραυλαντώνης

36. ΑΠΑΝΤΗΣΙ ΤΟΥ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΙΜΠΡΑΗΜ

“Όταν ὁ Ἰμπραήμ μὲ τὸν κεχαγιᾶ του ἔστειλεν εἰς τὴν Μεσσηνίαν διαταγὴν νὰ προσκυνήσουν, διότι ἄλλως, καθὼς ἠπεῖλει, « θ’ ἀκολουθήσῃ φωτιὰ καὶ τσεκούρι », ὁ Κολοκοτρώνης ἀπήντησεν, « ὄχι ἀπὸ μέρος του, ἀπὸ μέρος τοῦ λαοῦ τῆς Μεσσηνίας » :

« Αὐτό, ὅπου μᾶς φοβερίζεις, νὰ μᾶς κόψῃς καὶ κάψῃς τὰ καρποφόρα δένδρα μας, δὲν εἶναι τῆς πολεμικῆς ἔργον· διατὶ τὰ ἄψυχα δένδρα δὲν ἐναντιώνονται εἰς κανένα· μόνον οἱ ἄνθρωποι, ὅπου ἐναντιώνονται ἔχουνε στρατεύματα καὶ σκλαβώνουν· καὶ ἔτσι εἶναι τὸ δίκαιον τοῦ πολέμου· μὲ τοὺς ἄνθρώπους καὶ ὄχι μὲ τὰ ἄψυχα δένδρα· ὄχι τὰ κλαριά νὰ μᾶς κόψῃς, ὄχι τὰ δένδρα, ὄχι τὰ σπίτια, πού μᾶς ἔκαψες, μόνον πέτρα ἐπάνω στὴν πέτρα νὰ μὴ μείνῃ, ἐμεῖς δὲν προσκυνοῦμεν· τί τὰ δένδρα μας ἂν τὰ κόψῃς καὶ τὰ κάψῃς, τὴν γῆν δὲν θέλει τὴν σηκώσῃς. Καὶ ἡ ἴδια ἡ γῆ, πού τὰ ἔθρεψε, αὐτὴ ἡ ἴδια ἡ γῆ θὰ μένῃ δική μας καὶ τὰ ματακάνει. Μόνον ἓνας Ἕλληνας νὰ μείνῃ, πάντα πολεμοῦμε καὶ μὴν ἐλπίζῃς πῶς τὴν γῆν μας θὰ τὴν κάμῃς δική σου, βγάλατο ἀπὸ τὸ νοῦ σου ».

« Ἀπομνημονεύματα »

Γεώργιος Τερτσέτης

37. ΤΩΝ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΑΙΩΝ

Λάμπουν τὰ χιόνια στὰ βουνὰ κι ὁ ἥλιος στὰ λαγκάδια,
λάμπουν καὶ τάλαφρα σπαθιά τῶν Κολοκοτρωναίων,
πῶχουν τάσῃμια τὰ πολλά, τὶς ἀσημένιες πάλες,
τὶς πέντε ἀράδες τὰ κουμπιά, τὶς ἔξι τὰ τσαπράζια·
ὅπου δὲν καταδέχονται τὴ γῆ νὰ τὴν πατήσουν.
Καβάλα τρῶνε τὸ ψωμί, καβάλα πολεμᾶνε,
καβάλα πᾶν στὴν ἐκκλησιά, καβάλα προσκυνᾶνε,
καβάλα παίρν’ ἀντίδερο ἀπ’ τοῦ παπαῦ τὸ χέρι.
Φλωριά ρίχνουν στὴν Παναγιά, φλωριά ρίχνουν στοὺς ἅγιους,
καὶ στὸν ἀφέντη τὸ Χριστὸ τὶς ἀσημένιες πάλες.
« Χριστέ μας, βλόγα τὰ σπαθιά, βλόγα μας καὶ τὰ χέρια ».

« Δημοτικὸ »

38. Η ΑΝΑΣΥΣΤΑΣΙΣ ΤΩΝ ΟΛΥΜΠΙΑΚΩΝ ΑΓΩΝΩΝ

Εἰς τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας πᾶσα συγκέντρωσις οἰασθήποτε φύσεως ἔδιδεν ἀφορμὴν νὰ τελῶνται ἀγῶνες. Καὶ οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες ἐξειλίχθησαν ἀπὸ θρησκευτικὰς τελετὰς. Οἱ ἀγῶνες οὗτοι ἐτελέσθησαν πρώτην φορὰν τὸ 884 π.Χ. ὑπὸ τοῦ Ἰφίτου, βασιλέως τῆς Ἥλιδος, ὁ ὁποῖος ἠθέλησε νὰ δώσῃ εἰς τὴν πανήγυριν παμπελοποννησιακὸν χαρακτήρα. Ἐκτοτε οἱ ἀγῶνες ἐτελοῦντο τακτικῶς ἐν Ὀλυμπίᾳ ἀνὰ πᾶσαν τετραετίαν. Τὸ μεταξὺ δὲ ἐκάστης ἑορτῆς τετραετὲς διάστημα ἐκαλεῖτο Ὀλυμπιάς. Ἡ Ὀλυμπιάς ἐχρησιμοποιεῖται ὡς κοινὴ χρονολογία τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.

Τὰς Ὀλυμπιάδας ὅμως ἐτακτοποίησε πρῶτος καὶ ἠρίθμησεν ὁ Ἥλειος Ἰππίας. Καθωρίζετο δὲ ἡ Ὀλυμπιάς μὲ τὸν αὖξοντα ἀριθμὸν τῆς καὶ μὲ τὸ ὄνομα τοῦ σταδιονίκου. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὡς πρώτη Ὀλυμπιάς καθωρίσθη ἐκείνη, ἡ ὁποία ἤρχισε τὸ 776 π.Χ., ὅτε νικητὴς τοῦ σταδίου ἀνεκηρύχθη ὁ Ἥλειος Κόροιβος. Οἱ ἀγῶνες, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἐτελοῦντο κατὰ Ἰούλιον μῆνα. Μέγιστον δὲ ἦτο τὸ πλῆθος τῶν θεατῶν. Προσῆρχοντο, ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν κυρίως Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰς ἀποικίας, διὰ νὰ θαυμάσουν τοὺς ἀλκίμους ἀθλητάς.

Ἀπὸ τοῦ Κοροΐβου καὶ ἐντεῦθεν οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες ἐτελέσθησαν 293 φορές. Τὸ 394 μ.Χ., ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου, οἱ περίλαμπροι παλαιοὶ ἀγῶνες κατηργήθησαν καὶ δὲν ἐτελέσθησαν πλέον.

Ἡ ἀνασύστασις τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγῶνων τὸ 1896 ἐθεωρήθη ὡς μέγα βῆμα τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τὸ μέγιστον γυμναστικὸν γεγονός τοῦ 19ου αἰῶνος. Τὴν ιδέαν τῆς ἀνασυστάσεως συνέλαβεν ὁ Γάλλος βαρῶνος ντὲ Κουμπερτέν καὶ τὴν ἐξέθεσε τὸ 1893 εἰς Παρισίους κατὰ τὸν ἑορτασμὸν τῆς πέμπτῃς ἐπετείου τῆς Ἐνώσεως τῶν ἀθλητικῶν σωματείων τῆς Γαλλίας. Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1894 εἰς Παρισίους ἔγινε διεθνὲς ἀθλητικὸν συνέδριον, εἰς τὸ ὁποῖον εὐθύς ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τὸ θέμα τῆς ἀναβιώσεως τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγῶνων ἐκυριάρχησε τῶν ἄλλων θεμάτων. Τὴν πρώτην αὐτὴν ἡμέραν ἠκούσθη καὶ ὁ ὕμνος τοῦ Ἀπόλλωνος, ὁ ὁποῖος τότε προσφάτως εἶχεν ἀνευρεθῆ εἰς τὰ εῤεῖπια τῶν Δελφῶν. Ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸ συνέδριον ἐκεῖνο ἦτο ὁ συγγραφεὺς καὶ ποιητὴς Δημήτριος Βικέλας.

Όταν ἐλήφθη ἡ ἀπόφασις νὰ ἀνασυσταθοῦν οἱ περίφημοι ἀγῶνες διὰ τὸ ἔτος 1896, ὁ Βικέλας, ὡς μέρος τελέσεως αὐτῶν, προέτεινε τὰς Ἀθήνας. Καὶ εἶπεν εἰς τοὺς συνέδρους :

— Δὲν ἔχομεν τὰ μέσα νὰ τελέσωμεν ἑορτὰς μεγαλοπρεπεῖς, ἀλλὰ τὸ ἐγκάρδιον τῆς ὑποδοχῆς θ' ἀναπληρώσῃ τὰς πολλὰς ἑλλείψεις μας. Δὲν θὰ παράσχωμεν εἰς τοὺς ξένους μας διασκεδάσεις ἀξίας τῆς περιστάσεως. Ἀλλ' ἔχομεν νὰ δεῖξωμεν τὰ μνημεῖα καὶ τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαιότητος, θὰ τοὺς ὀδηγήσωμεν ἐκεῖ, ὅπου οἱ ἀρχαῖοι ἐτέλουν τοὺς ἐνδόξους ἀγῶνας των, εἰς τὴν Ὀλυμπίαν, τὴν Ἰσθμίαν, τοὺς Δελφούς, τὴν Ἐπίδαυρον.

Τὸ συνέδριον ἐκθυμῶς ἀπεδέχθη τὴν πρότασιν. Ἀλλ' ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τῆς Ἑλλάδος τὴν ἐποχὴν ἐκείνην δὲν ἦτο τόσον ἀνθηρὰ καὶ ἡ κυβέρνησις τοῦ Τρικούπη μὲ κανένα λόγο δὲν ἐδέχετο νὰ συνδράμῃ ὑλικῶς τὸ ἔργον. Παρὰ ταῦτα, ὁ λαὸς εἶχε καταληφθῆ ἀπὸ θύελλαν ἐνθουσιασμοῦ ὑπὲρ αὐτοῦ.

Πολυμελὴς τότε ἐπιτροπὴ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ τότε διαδόχου Κωνσταντίνου ἀνέλαβε νὰ δώσῃ σάρκα καὶ ὄσπ' εἰς τὴν μεγάλην ἰδέαν. Τὸ οἰκονομικὸν ὅμως πρόβλημα πάντοτε δὲν ἦτο τόσον εὐκολον διὰ νὰ λυθῆ. Οἱ ἔρανοι, οἱ ὅποιοι ἐγίναν, δὲν ἦταν τόσον ἱκανοποιητικοί. Ἐχρειάζετο κολοσσιαῖον ποσόν, διὰ νὰ παρουσιασθῆ τὸ στάδιον, τὸ ὅποιον τότε ἦτο ἀκαλλιέργητος ἀγρός, πλήρης μαρμαρίνων συντριμμάτων, ὅπου παῖδες διεξῆγον τὰ διάφορα παιγνίδια των.

Εὐτυχῶς, ἐν ἐκ τῶν μελῶν τῆς δωδεκαμελοῦς ἐπιτροπῆς, ὁ Γεώργιος Ρῶμας, προτείνει ν' ἀποσταλῆ εἰς Ἀλεξάνδρειαν ὁ μέγας φιλόπατρις Τιμολέων Φιλήμων, διὰ νὰ ζητήσῃ τὴν συνδρομὴν τοῦ μεγάλου εὐεργέτου τοῦ ἔθνους Γεωργίου Ἀβέρωφ. Ὁ Διάδοχος ἐνθουσιάζεται μὲ τὴν πρότασιν καὶ ἀποστέλλει τὸν Φιλήμονα εἰς Ἀλεξάνδρειαν κομιστὴν ἰδιογράφου ἐπιστολῆς του πρὸς τὸν Ἀβέρωφ. Ὁ γενναῖος ἔθνικὸς χορηγός, εὐθύς ὡς ἀνέγνωσε τὴν ἐπιστολήν, ἐδήλωσεν ὅτι ἀναλαμβάνει ὀλόκληρον τὴν δαπάνην διὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ Παναθηναϊκοῦ σταδίου. Καὶ μειδιῶν ἔδειξε τότε εἰς τὸν Φιλήμονα ἐν παλαιὸν φύλλον τῆς ἡμερηίδος « Αἰὼν » τοῦ 1872, εἰς τὸ ὅποιον ὁ ἴδιος ὁ Φιλήμων, ἐμπνεόμενος ἀπὸ ἄλλας γενναιοδωρίας τοῦ Ἀβέρωφ, εἶχε γράψαι : « Θὰ ἔλθῃ ἡμέρα, καθ' ἣν ὁ Γεώργιος Ἀβέρωφ θὰ καταστῆ ὁ πρῶτος Ὀλυμπιονίκης, ἀ-

νασυνιστῶν τοὺς ἀγῶνας τῆς ἀρχαιότητος διὰ τῶν γενναίων χορηγιῶν του ».

Μετὰ τὴν ἐπιστροφήν τοῦ Φιλήμονος, ἡ ἐπιτροπὴ ἀμέσως ἀνέλαβε τὴν φροντίδα τῆς ἀνοικοδομήσεως τοῦ σταδίου ἐπὶ σχεδίων τοῦ ἀρχιτέκτονος Ἀναστασίου Μεταξᾶ. Καὶ τὸ στάδιον μετ' ὀλίγον ὑψοῦτο ἀρκετὰ ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους, κατάλευκον ἐκ πεντελησίου μαρμάρου μεγαλούργημα. Συγχρόνως ἡ ἐπιτροπὴ ἀπέστειλεν ἀνὰ τὴν ὑφήλιον προσκλήσεις συμμετοχῆς διὰ τοὺς πρῶτους Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος.

Οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ παγκοσμίου ἀθλητισμοῦ, οἱ ὅποιοι ἐφιλοδοξήσαν ὡς ὑψίστην τιμὴν τὴν ἀπόκτησιν ἐνὸς στεφάνου ἀπὸ κότινον, ἔσπευσαν ἀθροοὶ πρὸς τὴν φωνὴν τῆς Ἑλλάδος, τῆς μεγάλης Μητρὸς τοῦ πολιτισμοῦ.

Καὶ οἱ πρῶτοι νέοι Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες ἐτελέσθησαν ἐν Ἀθήναις μὲ πᾶσαν μεγαλοπρέπειαν. Τὴν Κυριακὴν τοῦ Πάσχα τοῦ 1896 ἔγιναν τὰ ἀποκαλυπτήρια τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Ἀβέρωφ, παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ σταδίου. Τὴν δ' ἐπομένην, ἡ ὁποία ἦτο καὶ ἡ 25ῃ Μαρτίου, ἤρχισαν οἱ ἀγῶνες. Ὁ ἑλληνικὸς λαός, ὁ εὐγενὴς καὶ ἐκ κληρονομικότητος φίλαθλος, μὲ τὸ ἀγωνιστικὸν του πνεῦμα ἐχάρισεν εἰς τοὺς ξένους συγκινήσεις, τὰς ὁποίας οὔτοι ἠγνόησαν κατὰ τὰς ἐπομένας Ὀλυμπιάδας.

Τὸ στάδιον, ἐπειδὴ τὸ προϋπολογισθὲν ποσὸν εἶχεν ἐξαντληθῆ, πρὶν ἀκόμη ἀποπερατωθῆ τὸ ἔργον, κατὰ τὸ ἄνω αὐτοῦ διάζωμα εἶχε συμπληρωθῆ διὰ σανίδων. Τὸ 1899 ὁ ἐθνικὸς εὐεργέτης ἀπέθανε. Διὰ διαθήκης του ὁμῶς ὥριζε τὸ ἐν πέμπτῳ τῆς περιουσίας του νὰ διατεθῆ ἀποκλειστικῶς διὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ σταδίου. Τοιοῦτοτρόπως τὸ μέγα ἔργον συνεπληρώθη τάχιστα.

Στέλιος Σπεράντσας

39. Ο ΚΕΡΚΕΖΟΣ

Εἰς τοῦ Σαΐτονικολῆ ἐμοίραζαν τοὺς πρῶτους σισανέδες, ποὺ ἔφερε τὸ « Πανελλήνιον ». Μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους ἐπῆγε καὶ ὁ Ἀνδρουλιὸς νὰ πάρῃ, ἀλλ' ἐνῶ ἔφθασεν ἐκ τῶν πρῶτων, ἐπλησίασε μὲ τοὺς τελευταίους, ὅταν ἔμεναν ἀκόμη τέσσαρα ἢ πέντε μόνον τουφέκια καὶ οἱ ἀπαιτηταὶ ἦσαν δεκαπέντε καὶ περισσότεροι. Ὁ Ἀναγνώστης ὁ Πλατῆς, καθήμενος, κατέγραφεν ἐκείνους, ποὺ ἐλάμβανον ὄπλα,

ὁ δὲ Σαΐτονικολῆς, ὄρθιος, τὰ ἐμοίραζεν ἀπευθύνων εἰς ἕκαστον μίαν εὐχὴν :

— Καλορρίζικο ! Τιμημένο νὰ τὸ βαστᾷς καὶ τιμημένο νὰ σὲ βγάλῃ ! Καὶ ἄλλα τοιαῦτα.

Ἦτο Ἄνδρουλιός, ὑποχωρῶν εἰς ὄλους, ἀπωθούμενος* καὶ ἀπωθῶν ἐκινδύνευε νὰ μὴ πάρῃ τίποτε· ἀλλ' ἐπὶ τέλους εὐρέθη ἐνώπιον τοῦ Σαΐτονικολῆ, ὅστις ἦτο γυρισμένος τὴν στιγμὴν ἐκείνην πρὸς τὴν γωνίαν, ὅπου εἶχον τοποθετηθῆ τὰ ὄπλα, καὶ ὅστις ἐστράφη κρατῶν ἕνα σισανέν. Ἦνοιγε δὲ τὸ στόμα νὰ εἴπῃ τὴν ἀπαραίτητον εὐχὴν καὶ ὁ Ἄνδρουλιός ἐκινήθη νὰ πάρῃ τὸ τουφέκι, ὅτε ὁ Σαΐτονικολῆς τὸν εἶδε καὶ ἔκαμε κίνημα ἐκπλήξεως καὶ δισταγμοῦ :

— Μωρέ, δὲν ἀφήνεις, καημένε Ἄνδρουλιό, νὰ τὸ πάρῃ κανεὶς ἄλλος ; τοῦ εἶπε μὲ δυσφορίαν ἀνθρώπου, ποὺ ἀναγκάζεται νὰ φανῆ σκληρός. Ἐσὺ, τί νὰ σοῦ πῶ ; . . .

Ἦτο ὁ Σαΐτονικολῆς ἤθελε νὰ εἴπῃ : Ἐσὺ τί νὰ τὸ κάμῃς ;

Καὶ ὁ Ἄνδρουλιός, ὅσον καὶ ἂν ἦτο πρᾶος καὶ ταπεινός, ἐταράχθη. Δὲν εἶπεν ὅμως τίποτε, ἀλλ' ἀπεσῦρθη ἀποσβολωμένος εἰς μίαν ἄκρην, ὡς νὰ μὴ ἐβλεπε τὴν θύραν διὰ νὰ φύγῃ. Ὁ Σαΐτονικολῆς μετενόησεν ἀμέσως καὶ ἐλυπήθη διὰ τὴν σκληρὰν του φράσιν, ἀλλ' ἦτο πλέον ἄργά, διότι ἔσπευσαν καὶ ἤρπασαν τὰ ὑπολειπόμενα τουφέκια, χωρὶς μάλιστα νὰ περιμένουν τὴν εὐχὴν.

— Τὸ πιστεύεις αὐτό, ποὺ σοῦ ἔπα Ἄνδρουλιό, κι ἀφῆκες νὰ πάρῃ ἄλλος τὸ τουφέκι ; ἐφώνησε πρὸς αὐτὸν γελῶν, διὰ νὰ συγκαλύψῃ τὸ πρᾶγμα. Ἐγὼ σὲ θαρροῦσα γιὰ πιὸ ζυπητητό. Ἄκους, ν' ἀφήσῃ νὰ τοῦ πάρῃ ἄλλος τὸ τουφέκι !

— Δὲ θέλω σισανέ, καπετὰν Νικολῆ, ἀπήντησεν ὁ Ἄνδρουλιός. Καλύτερα, ποὺ τὸν πῆρε ἄλλος. Ἐχω μιά παλιολαζαρίνα ἐγώ. . . κάνει κι αὐτὴ δουλειά.

Καὶ τὰ ἔλεγεν αὐτὰ χωρὶς πικρίαν, χωρὶς παράπονον· ἐμειδιά* μάλιστα τῶρα τὸ σὺνηθες καλοκάγαθον μειδιάματό του, ἀλλ' εἰς τὰ γαλανὰ του μάτια ἐκυλίετο ἕν δάκρυ.

Ἦτο Ἄνδρουλιός ἦτο νέος ἄνθρωπος, τριάντα περίπου ἐτῶν, κοντός, μὲ παχὺ ξανθὸν μουστάκι καὶ μὲ κνήμας ἰσχνάς.

Ἄλλ' ἄς μὴ ὑποθέσῃ κανεὶς ὅτι ὁ Ἄνδρουλιός ἦτο ἐλαφρὸν καὶ μάταιον* ὑποκείμενον. Ὅλιγοὶ ἦσαν φιλόπονοι ὡσὰν αὐτὸν εἰς τὸ χωριό. Ἄμα ἐτελείωνε τὰς ἀγροτικὰς του ἐργασίας, ἐπηγγέλλετο*

ἐπί τινας μῆνας τὸν κτίστην, εὗρισκε δὲ καιρὸν ἐν τῷ μεταξύ νὰ ἐπιτηρῇ καὶ τὸν νερόμυλον, τὸν ὁποῖον εἶχε μετὰ τοῦ ἀδερφοῦ του. Ἐθεώρει θεάρεστον ἔργον νὰ ἐκτελῇ χρέη νεωκόρου, νὰ κρούη τὸν κώδωνα τῆς ἐκκλησίας, νὰ φέρη φωτιὰν διὰ τὸ θυμιατόν, νὰ ἀνάβῃ καὶ νὰ περιποιῆται τὰ κανδήλια, νὰ βοηθῇ τὸν ἱερέα κατὰ τὰ βαπτίσιον· ἔλυπετο δέ, διότι δὲν ἐγνώριζε γράμματα, διὰ νὰ δύναται νὰ ἐκτελῇ χρέη ψάλτου, ἀλλ' ὅπωςδὴποτε καθ' ὅλην τὴν λειτουργίαν δὲν ἔπαυε νὰ συνοδεύῃ μὲ σιγανὸν μουρμούρισμα τὴν ψαλμωδίαν.

Δὲν περιορίζετο δὲ ἡ εὐσέβειά του μόνον εἰς αὐτά, ἀλλ' εἶχεν ἀληθεῖς χριστιανικὰς ἀρετάς. Ἀπὸ τὸ στόμα του δὲν ἐξήρχετο ποτὲ ψυχρὸς λόγος, καὶ τόσον ἦτο καλοκάγαθος καὶ ταπεινός, ὥστε οἱ χωριανοὶ τὸν ἐφαντάζοντο ὡς μὴ δυνάμενον νὰ κακοποιήσῃ καὶ Τοῦρκον ἀκόμη.

Δὲν εἶχε κανένα ἐχθρόν, φυσικά, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἀγάπην, τὴν ὁποίαν ἐνέπνεε, δὲν ἔλειπεν ὀλίγη εἰρωνεία. Εἰς τοῦτο δὲ συνετέλει πρὸ πάντων ἡ κατασκευὴ του, ἡ σχεδὸν καχεκτική, καὶ τὸ μικρόν του ἀνάστημα. Καὶ ὅταν εἰς τὸν χορὸν ἐπεδείκνυεν εὐστροφίαν καὶ ἐχοροπήδα, αἱ γυναῖκες ἐδάγκωναν τὰ χεῖλη, διὰ νὰ μὴ ξεκαρδιοθῶν.

Ἄλλ' ὁ Ἄνδρουλιός, καὶ ὅταν φανερὰ ἔβλεπεν ὅτι τὸν ἐχλεύαζον*, δὲν ὠργίζετο, οὐδὲ ἐδυσθύμει*. Ἐνίστε μάλιστα συνεμερίζετο* τοὺς γέλωτας τῶν ἄλλων, ὡς διὰ νὰ διασκεδάσῃ περισσότερον τοὺς θεατὰς.

Δὲν γνωρίζω, ἂν διὰ τῶν ὑπερβολικῶν τούτων χοροπηδημάτων του ἤθελε νὰ ἐπιδείξῃ παλληκαρισμόν. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι οὐδέποτε ἐπροκάλεσε φιλονικίαν καί, ἂν κάποτε ἄλλοι τὸν προεκάλουν, αὐτὸς ὑπεχώρει.

Ἐγέλα λοιπὸν ὁ κόσμος μαζί του. Ὅταν δὲ ἤρχισεν ἡ Ἐπανάστασις καὶ ἠκούσθη ὅτι ὁ Ἄνδρουλιός θὰ λάβῃ μέρος εἰς τὸν πόλεμον, ἐγέλασαν καὶ τὰ νήπια. Πάει ἡ Τουρκία! Τινὲς ἐξέφραζον τὸν φόβον, ὅτι δὲν ἤξευρε νὰ κάμῃ χρῆσιν τοῦ τουφεκιοῦ καὶ ἄλλοι, ὅτι θὰ τὸ ἐγέμιζε μέχρι στομίου. Κάποιος μ' ἐβεβαίωεν ὅτι ὁ Ἄνδρουλιός ἐξελάμβανε τὸν πόλεμον ὡς χειροπάλαιμα καὶ ὅτι εἶχε κόψει τὰ μαλλία του σύρριζα, διὰ νὰ μὴ τὸν πιάνουν ἀπ' αὐτὰ οἱ Τοῦρκοι.

Ὡς εἶδομεν, καὶ αὐτὸς ὁ Σαῖτονικολῆς δὲν εἶχε καλυτέραν ἰδέαν. Ἄλλ' ὁ Ἄνδρουλιός δὲν ἐμνησικάκησε* μετὰ τινος ὥρας μάλιστα

εφαίνετο, ὡς νὰ εἶχε παντελῶς λησμονήσει τὴν πικρὰν τοῦ ὄπλαρχηγοῦ φράσιν. Καὶ εἰς τὴν πρώτην ἀψιμαχίαν* ἔλαβε μέρος μετὰ τὴν λαζαρίναν του. Τί γέλια ἔγιναν μὲ ἐκείνην τὴν παλιολαζαρίναν, τῆς ὁποίας τὸ σπασμένο κοντάκι ἦτο δεμένον μετὰ σπάγγους καὶ ἡ ὁποία εἶχε μᾶκρος τριῶν πήχεων !

— Μωρὲ αὐτό, Ἄνδρουλιό, εἶναι τοῦ Διγενῆ τοῦ Σαραντάπηχου τὸ τουφέκι, εἶπε κάποιος.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μάχης τὸν ἔχασαν· εἶχεν ἀναμειχθῆ ἴσως μετὰ ξενοχωριανούς ἢ πιθανώτερον εἶχε κρυφθῆ. Μόνον δὲ κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν τὸν ἐπανεῖδον καὶ τὸ φέσι του ἦτο τρυπημένον ἀπὸ δύο σφαίρας. Ἐξάπαντος τὸ εἶχε κρεμάσει καὶ τὸ ἐπυροβόλησεν μετὰ τὴν λαζαρίναν του. Τούλάχιστον ἐξησκεῖτο εἰς τὴν σκοποβολὴν.

Ἄλλ' εἰς τὴν ἐπομένην μάχην ἡ κακολογία ἐβουβάθη. Ὁ Ἄνδρουλιὸς ἐμάχετο ὄρθιος, ἐντελῶς ἀπροφύλακτος. Ἐνόμισαν ὅτι τὸ ἔκαμνεν ἀπὸ ἄγνοιαν τοῦ κινδύνου καὶ τοῦ ἐφώναζαν νὰ πιάσῃ μετερίζι*.

Ἄλλ' ὁ Ἄνδρουλιὸς δὲν ἠθέλησε νὰ ἀκούσῃ.

— Ἐμένα δὲν μετὰ πιάνει μπάλα, εἶπε μετὰ τὴν μάχην.

— Δὲν σὲ πιάνει μπάλα ; Πῶς τὸ κατέχεις* ;

— Ἐχω τίμιον ζύλο.

— Ἀλήθεια ;

— Ἐχω αὐτό, ἀπήντησεν ὁ Ἄνδρουλιὸς σοβαρῶς καὶ ἔκαμε τὸν σταυρόν του. Δὲν τὸ κατέχετε ; Ὅποιος κάνει τὸ σταυρόν του, ἄρμα ἔχει στὸ πλευρόν του.

Μετὰ τινὰ καιρὸν ἀπεβιβάσθησαν ἐθελονταὶ εἰς τὴν ἐπαρχίαν. Ἀμέσως ὅμως στρατὸς τουρκικὸς πολυἀριθμὸς τοὺς κατεδίωξε μέχρι τοῦ ὄροπεδίου τοῦ Λαπάθου, ὅπου τοὺς περιεκύκλωσεν. Ἐθελονταὶ ἐφονεύθησαν πολλοί· θὰ ἐξωλοθρεύοντο δὲ ὅλοι, ἂν δὲν τοὺς ἐβοήθει ἡ ὁμίχλη καὶ ἂν ἔλειπαν οἱ ἐντόπιοι ἐπαναστάται, οἵτινες ὑπεστήριξαν τὴν ὑποχώρησίν των καὶ τοὺς ὠδήγησαν νὰ διαφύγουν διὰ ἀτραπῶν καὶ χαραδρῶν.

Μεταξὺ τῶν Κρητῶν ἦτο καὶ ὁ Ἄνδρουλιός, ὁ ὁποῖος πολλοὺς ἐθελοντὰς ἔσωσεν. Εἰς τὸ ἀνακάτωμα δὲ ἐκεῖνο καὶ ἐντὸς τῆς ὁμίχλης διέκρινεν ἐγγύτατα ἓνα φοροῦντα ὑψηλὸν σκοῦφον.

— Ἀπὸ δῶ, πατριώτῃ ! τοῦ ἐφώναξε. Μὴν πᾶς ἀπ' αὐτοῦ, θὰ πέσης στὸς Τούρκους.

Ὁ φορῶν τὸν ὑψηλὸν σκοῦφον διηυθύνθη πρὸς αὐτόν, ἀλλ'

ὅταν ἐπλησίασεν, ὁ Ἄνδρουλιὸς διέκρινεν ὅτι ἦτο Κιρκάσιος. Δὲν ἐπρόφθασεν ὅμως νὰ τὸ καλοσκεφθῆ καὶ ἐκεῖνος, τὸν ὁποῖον κατ' ἀρχὰς εἶχε νομίσει ὡς ἐθελοντὴν, ὥρμησε κατ' αὐτοῦ μὲ τὴν λόγχην.

Ἐπισηθὲν τοῦ Ἄνδρουλιοῦ ἦτο κρημνός, στρωμένος μὲ χαλίκια, ἣ δὲ ἀπόστασις μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Κιρκασίου ἦτο τόσον μικρά, ὥστε δὲν ἔλαβε καιρὸν νὰ στρέψῃ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ τὴν μακρὰν λαζαρίναν.

Ἡ λόγχη ἐπήρχετο κατὰ τοῦ στήθους του, ἀλλ' ὁ Ἄνδρουλιὸς συγχρόνως ἐρρίπτετο εἰς τὸν κρημνὸν μὲ μίαν ἀναφώνησιν :

— Θεέ μου !

Καὶ μετὰ πατάγου, παρασύρων τοὺς χάλικας, κατεκυλίσθη εἰς τὸν κρημνόν, προπορευομένης μὲ τὸν μεταλλικόν της θόρυβον τῆς λαζαρίνας. Εἰς τὸ κάτω μέρος ἔμεινε ἀκίνητος. Ὁ δὲ Κιρκάσιος, ἀφοῦ ἐπὶ τινὰς στιγμὰς τὸν ἔβλεπε κατακυλιόμενον, τῶρα ἐζήτησε μέρος διὰ νὰ κατέλθῃ μέχρις αὐτοῦ καὶ νὰ τὸν αἰχμαλωτίσῃ ἢ νὰ τὸν ἀποτελειώσῃ. Ἐπὶ τέλους εὔρε μονοπάτι καὶ ἤρχισε νὰ καταβαίνει, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐκινήθη καὶ ὁ Ἄνδρουλιός. Ὁ Θεὸς εἶχε βοηθήσει, ὥστε μόνον ἀσημάντους τινὰς ἐκδορὰς καὶ ἐλαφρὰν ζάλην εἶχε πάθει. Ἄλλὰ μόλις ἐσηκώθη, ἠκούσθη πυροβολισμὸς καὶ μία σφαῖρα ἐπέρασε πλησίον του. Ἡ λαζαρίνα ἦτο ἐνώπιόν του καὶ ὁ Ἄνδρουλιὸς τὴν ἤρπασεν, ἔρριψε ταχὺ βλέμμα εἰς τὴν πιάστραν καὶ κρά - κρά τὴν ἔστριψε κατὰ τοῦ Κιρκασίου. Νέος πυροβολισμὸς ἀντήχησεν εἰς τὴν χαράδραν καὶ ὁ Κιρκάσιος κατεκυλίσθη μέχρι τῶν ποδῶν τοῦ Ἄνδρουλιοῦ νεκρός. . .

Τὴν ἐπιούσαν* ἔξαφνα ἐνέσπειρε πανικὸν εἰς τὸ χωριὸ ἢ κραυγὴ «Τουῦρκοι ! Κερκεζίοι ! ».

Ὁ κόσμος ἐγίνετο ἄνω κάτω καὶ ἄλλοι μὲν ἔτρεχον νὰ πάρουν τὰ τουφέκια των, ἄλλοι νὰ προφυλάξουν τὰ παιδιὰ των, ἄλλοι νὰ ἀποκρούσουν τὴν εἰσβολὴν. Ἄλλ' ἀντὶ Τουρκῶν καὶ Κιρκασίων εἶδον ἕνα μόνον Κιρκάσιον, ὅστις παραδόξως ἔφερεν ἐπ' ὤμου δύο τουφέκια, ἔνευε* δὲ μακρόθεν καθησυχαστικῶς καὶ ἐφώναζεν ἑλληνιστί :

— Μωρ' ἐγὼ ἔγω ἔγω ! Ἐγὼ ἔγω ! Μὴ φοβᾶστε !

Δύνασθε νὰ φαντασθῆτε τὸν θαυμασμὸν καὶ ἔπειτα τὴν εὐθυμίαν τῶν χωριανῶν, ὅταν ἀνεγνώρισαν τὸν Ἄνδρουλιὸν ἐντὸς τοῦ Κιρκασιανοῦ ἱματισμοῦ, ὁ ὁποῖος, σημειώσατε, τοῦ ἤρχετο ὀλίγον μακρὺς καὶ ὑπὲρ τὸ δέον πλατύς.

Τὸν ὑπεδέχθησαν μὲ ἀλαλαγμὸν χαρᾶς καὶ περικυκλώσαντες αὐτὸν τὸν ἠρώτων, ἐνῶ συγχρόνως μετὰ περιεργείας ἐξήταζον τὸν καυκασιανὸν ἱματισμὸν του, τοῦ ὁποῖου τὸ στῆθος ἐκάλυπτον ἀλλεπάλληλοι σειραὶ φυσιγγιοθηκῶν.

Παρακάτω συνήντησε τὸν καπετὰν Σαϊτονικολῆν καὶ ὁ Ἄνδρουλιὸς τοῦ προσέφερε τὸ ὄπλον τοῦ Κιρκασίου, λέγων :

— Αὐτὸ τὸ σισανεδάκι πρέπει νὰ τὸ ἔχῃς τοῦ λόγου σου, καπετὰν Νικολῆ.

Ὁ Σαϊτονικολῆς παρετήρησε μὲ θαυμασμὸν καὶ πόθον τὸ ὠραῖον καὶ ἐλαφρὸν ὄπλον. Ἄλλ' ἐνθυμηθεὶς ἴσως τὴν προσβολήν, τὴν ὁποίαν ἔκαμε πρὸς τὸν Ἄνδρουλιόν, τοῦ εἶπε μὲ φωνὴν στενοχωρημένην :

— Ὅχι ! ὄχι ! Ἐσὺ τὸ πῆρες, ἐσὺ νὰ τὸ ἔχῃς.

Ὁ Ἄνδρουλιὸς ἀπήντησεν ἡρεμώτατα καὶ φυσικώτατα :

— Ἐγὼ θὰ πάρω ἄλλο, καπετάνιο.

Ἄπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ὁ Ἄνδρουλιὸς ἐπωνομάσθη Κερκέζος.

« Ὅταν ἤμουν δάσκαλος »

Ἰωάννης Κονδυλάκης

40. ΗΡΩΙΣΜΟΣ ΜΙΑΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ

Α'

Ὁ ἀρχηγός, τὸ ὄνομα τοῦ ὁποῖου ἀνεμίμησε τόσας νίκας, ἡ δὲ ἀνδρεία του ἐγέννα τόσας ἐλπίδας, ἐκάθητο σύννουσ καὶ κατηφῆς πρὸ οἰκίσκου, τὸν ὁποῖον εἶχε μεταβάλει εἰς ἀρχηγεῖον, περικυκλούμενος ὑπὸ τῶν παλληκαριῶν του. Ἡ σκυθρωπότης του ἀντεκατοπτρίζετο ἐπὶ τῶν προσώπων των καὶ ἡ σιωπὴ του ὠμίλει καὶ ἔλεγε λόγους θλιβεροὺς εἰς τὴν καρδίαν ἐκάστου. Δὲν εἶχον πλέον τροφάς, δὲν εἶχον πλέον πολεμοφόδια. Ὁ ἐχθρὸς, προσλαβὼν ἐπικουρίας, ἀφοῦ ἔκλεισε πᾶσαν ὁδὸν σωτηρίας, ἠπεῖλει ἤδη καὶ τὸ χωρίον, τοῦ ὁποῖου ἐτάχθησαν φρουροί.

— Ἐναν ἄνθρωπο νὰ εἶχα γιὰ πέταμα. . . εἶπε τέλος ὁ ἀρχηγός συνεχίζων σκέψιν, τὴν ὁποίαν πρὸ πολλοῦ ἐνεκυμῶνει ἡ κεφαλὴ του.

— Ἐναν ἄνθρωπο ; Καὶ τί εἴμαστε ;

— Καὶ δὲν εἶναι κανεὶς ἀπὸ μᾶς ἄξιος ; ἠρώτησαν τὰ παλληκάρια τὸν ἀρχηγόν των.

— Για πέταμα ; "Όχι ! ἀπήντησε διὰ βαρείας φωνῆς ὁ ἀρχηγός, περιβάλλων ὅλους ὁμοῦ δι' ἡδέος καὶ φιλοστόργου βλέμματος. Μετὰ μικρὰν δὲ σιωπὴν, προσέθηκε :

— Ἄφῃστε νὰ συλλογιστῶ ἀκόμη.

Θρησκευτικὴ σιγὴ ἐπηκολούθησε, διακοπτομένη πότε καὶ πότε ὑπὸ θορυβῶδους φυσήματος, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ ἀρχηγὸς ἐξέπεμπεν ἐκ τοῦ στόματός του τὸν καπνὸν τοῦ βραχέος τσιμπουκίου του καὶ τὴν ἐντὸς τοῦ στήθους του κοχλάζουσαν βαρυθυμίαν.

— Ἄς περάσῃ καὶ ἀπόψε, εἶπε τέλος ἐγειρόμενος. Ἔχει ὁ Θεός. Ἄς πάῃ καθένας στὴ θέσι του. Ὅλοι - ὅλοι ἀπομείναμε εἰκοσιδύο. Ὅποιος κάμῃ τίποτε χωρὶς τὴ διαταγὴ μου, εἶναι σὰ νὰ σκοτώῃ δέκα χριστιανούς. Συλλογισθῆτε πόσοι κρέμονται ἀπὸ μᾶς !

Καὶ στραφεὶς ἐπροχώρησε μὲ βῆμα βραδύ πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ οἰκίσκου.

Ὁ λόφος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐξετείνετο τὸ χωρίον, ἦτο δυσπρόρητος. Οἱ ἐχθροὶ τὸ ἐγνώριζον καλῶς καὶ δὲν ἐτόλμων νὰ κάμουν τρίτην ἔφοδον, ἀφοῦ τόσον ἀκριβὰ εἶχον πληρώσει τὰς δύο προγενεστέρας. Ἐκριναν φρονιμώτερον νὰ καταβάλουν τοὺς χριστιανούς διὰ τῆς πείνης καὶ ὀχρωθέντες εἰς τὰς πέριξ διόδους ἀνέμενον τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἀποκλεισμοῦ.

Ὁ ἀρχηγός, ἐνοήσας τὸ σχέδιον, ἐμαίνετο ὡς λέων ἐν κλωβῷ. Νὰ ἀποτολμῆσι ταχεῖαν κάθοδον, θὰ ἦτο τὸ αὐτὸ ὡς νὰ ὠδήγει τοὺς ὀπλίτας του εἰς βεβαίαν παγίδα. Νὰ περιμένῃ ; Ἄπὸ δύο ἡμερῶν εἰς ἐκείνους μὲν εἶχε διανέμει τέταρτον σιτηρεσίου, αὐτὸς δὲ δὲν ἔφαγε καθόλου.

Καὶ τί θὰ ἔλεγον οἱ καλοθεληταὶ του, ὅταν θὰ ἐμάνθανον, ὅτι ἐκ τῆς ἀδεξιότητός του βέβαια καὶ αὐτὸς ἔπεσε καὶ τοὺς ἀνθρώπους του κατέστρεψε, χωρὶς νὰ παρεμποδίσῃ τὴν πρόοδον τοῦ ἐχθροῦ ;

— Βέβαια, τὰ λόγια εἶναι εὐκόλα ! . . ἐμονολόγει χαμηλοφώνως. Αὐτὸ θὰ ποῦνε, ἄς εἶμαι καὶ σκοτωμένος. Ἐκείνη ἡ μαϊμού, ὁ Κοντονικόλας, πού δὲν εἶναι γιὰ τίποτε ἄξιος, θὰ κάμῃ τὴ φωνή μου — θαρρῶ πὼς τὸν βλέπω — καὶ θὰ λέῃ ὅ,τι τοὺς εἶπα, σὰν τοὺς ἀποχαιρευτούσα : « Ἔννοια σας ! Ἐγὼ θὰ εἶμαι ἐκεῖ ! » Νὰ τώρα . .

Καὶ ἀνοίξας τοὺς δακτύλους τῆς δεξιᾶς χειρὸς κατέφερε βαρέως τὴν παλάμην ἐπὶ τοῦ προσώπου του.

B'

— Γιατί βαρυβογγᾶς ἔτσι, καπετάνιο μου ; ἠρώτησε πλησιάζουσα γραῖα ἐξηκοντοῦτις περίπου, βραχύσωμος καὶ ἰσχνή. Σὲ βλέπω καὶ ραγίζεται ἡ καρδιά μου.

— Ἄ ! ἐσύ εἶσαι, κερα - Χρυσῆ ;

— Ἐγώ, γιέ μου.

— Ἄμ' τί νὰ ἔχω ; Δὲν τὰ βλέπεις καὶ τοῦ λόγου σου ; Ἐχαθήκαμε, κερα - Χρυσῆ !

— Ἐχει ὁ Θεός, παιδί μου. . .

— Τὸ ξέρω, μά. . . πρέπει νὰ ἴχωμε καὶ μεῖς.

Καὶ ἐκτύπησε διὰ τῆς χειρὸς τὴν κεφαλὴν του.

— Καὶ μήγαρις εἶναι δικό σου τὸ φταιξιμο ;

— Μὴ κοιτάζης τί εἶναι, τί θὰ ποῦνε. . .

— Μπορῶ νὰ σὲ ρωτήσω ἓνα λόγο, σὰ μάννα σου, ποῦ εἶμαι στὰ χρόνια ;

— Στους ὀρισμούς σου, κερα - Χρυσῆ, ρῶτα.

— Εἶπες πρωτύτερα στὰ παλληκάρια. . . ἤμουνα στὴν πόρτα καὶ τ' ἄκουσα. . . εἶπες πὼς ἂν εἶχες ἓναν ἄνθρωπο γιὰ πέταμα. . .

— Αἱ ! Τί ! Ξέρεις κανένα ; ἀνέκραξεν ἀνορθούμενος ὁ ἀρχηγός.

— Παιδί μου. . . Μὴ θυμώσης. . . Δὲν κάνω ἐγώ ; . . . ἠρώτησε μετὰ δειλίας ἐκφέρουσα ἐκάστην συλλαβὴν ἡ γραῖα.

Ὁ ἀρχηγὸς κατέπεσεν ἐπὶ τῆς στρωμνῆς, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐκάθητο, μετὰ προφανοῦς ἀπογοητεύσεως.

— ὦ, ἀδελφή, εἶπα ἄνθρωπο, δὲν εἶπα γυναῖκα. Ἄσε με στὸ χάλι μου, κερα - Χρυσῆ, δὲν εἶναι δική σου δουλειά. . .

Καὶ περιτυλιχθεὶς ἐντὸς τῆς κάπας του ἐστράφη ἀντιθέτως, ὅπως κοιμηθῆ δῆθεν. Ἄλλὰ ποῦ νὰ κοιμηθῆ ; Τὸν ἔβλεπε συστρεφόμενον ἐπὶ ὦραν καὶ πλέον ἡ κερα - Χρυσῆ, τὸν ἤκουσε φυσῶντα καὶ στεναζόντα καὶ ἐρραγίζετο πράγματι ἡ συμπαθὴς τῆς καρδία.

Αἴφνης ἡ βαρεῖα φωνὴ του ἠκούσθη εὐκρινῶς λέγουσα :

— Ἐπήγαινα ἐγώ, μὰ ὕστερα ; Θὰ τοὺς κατάκοβαν ὅλους. Νὰ ἀφήσω χωρὶς σκύλο τὸ μαντρί ;

Τὸ σῶμα του ἐν τούτοις δὲν ἐκινεῖτο.

— Θὰ παραμιλᾷ, ἐσκέφθη ἡ γραῖα, καὶ ἐπλησίασεν ἤρεμα.

— . . . Νὰ τότε στείλω, ἐξηκολούθησε λέγων ὁ ἀρχηγός, ν' ἀνεβῆ

εις τὸν γκρεμισμένο πύργου καὶ νὰ σηκώσῃ ἐπάνω μιὰ σημαία μὲ σταυρό. Βέβαια δὲν θὰ γύριζε, μὰ οἱ Τοῦρκοι τὸ πρωί, γιὰ νὰ μὴ βρεθοῦν ἀνάμεσα σὲ δυὸ φωτιές, θὰ μ' ἄδειαζαν τὴ ρεματιά καὶ θὰ γλύτωνα. . .

— Ἄ! Αὐτὸ ἦταν. . . εἶπε καθ' ἑαυτὴν ἡ κερα - Χρυσὴ καὶ ἀνέμεινε ν' ἀκούσῃ ἀκόμη.

Ἄλλ' ἤδη ὁ ἀρχηγὸς ἐκοιμᾶτο καὶ δὲν παρελήρει πλέον.

Ἡ κερα - Χρυσὴ ἦτο ὁ μόνος θῆλυς κάτοικος τοῦ χωρίου, ἀρνηθεῖσα νὰ ἀκολουθήσῃ τὰ λοιπὰ γυναικόπαιδα καὶ παραμείνασα, ἵνα περιποιῆται τὸν καπετάνιον, πρὸς τὸν ὁποῖον ἔτρεφε μητρικὴν στοργήν. Ἀπὸ δύο ἡμερῶν συνεμερίζετο ἀγογγύστως τὴν ἀσιτίαν του, ἄυπνος δὲ ἐφρούρει αὐτόν, ὡς ὁ ἄριστος τῶν ὑπασπιστῶν.

Γ'

Ἦδη ὑφαρπάσασα τὸ σχέδιον, ὅπερ ἠδυνάτει ἐκεῖνος νὰ ἐκτελέσῃ, ὑπὸ παραδόξου κατείχετο ταραχῆς. Ἐνόμιζεν ὅτι ὁ Θεὸς τῆς τὸ ἀπεκάλυψεν, ἵνα αὐτὴ τὸ ἐκτελέσῃ. Ἐνόμιζεν ὅτι εἰς τὰς χεῖρας τῆς ἦτο ἤδη ἡ ζωὴ ὄλων, ὅτι πᾶσα στιγμή βραδύτητος θὰ κατέστρεφε τὸ σχέδιον.

— Θὰ χαθῶ, ἐσκέπτετο, μὰ θὰ σώσω εἴκοσι παλληκάρια καὶ τὸν ἀρχηγό. Εἶδες τί εἶπε ; Καθένας τους ἀξίζει γιὰ δέκα. Θεέ μου, δῶσε μου φώτισι καὶ δύναμι.

Ἦνοιξε μικρὸν σακκίδιον, ὅπερ περιεῖχε ὅλας τὰς ἀποσκευὰς τοῦ ἀρχηγοῦ, ἀνέσυρεν ἐξ αὐτοῦ μικρὰν κυανὴν σημαίαν, φέρουσαν λευκὸν σταυρόν, καὶ ἠσπάσθη αὐτόν.

— Θεέ μου, δῶσε μου φώτισι καὶ δύναμι, ἐπανέλαβε καθ' ἑαυτὴν, νὰ κάμω ἕνα τόσο μεγάλο καλό, ποῦ μήτε τὸ ὠνειρεύτηκα ποτέ μου.

Καὶ ἐξῆλθεν ἀκροποδητὶ ἐκ τῆς ἐτέρας θύρας τοῦ οἰκίσκου.

Ὁ Θεὸς τὴν περιέβαλε διὰ νέφους, ὥστε νὰ διέλθῃ ἀπαρατήρητος διὰ μέσου τῶν ἐχθρῶν ; Ὁ Θεὸς ἐνίσχυσε τοὺς τρέμοντας πόδας τῆς πρεσβύτιδος καὶ τῆς ἔδωκε πτερὰ νὰ τὴν φέρουν μακρὰν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ παρακειμένου λόφου ; Ὁ Θεὸς τὴν ἐβόηθησε ν' ἀνέλθῃ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ γκρεμισμένου πύργου καὶ νὰ ὑψώσῃ ἐπὶ κλάδου τὴν σημαίαν τοῦ σταυροῦ καὶ τῆς σωτηρίας ; Ὁ Θεὸς ἔπεμψε τοὺς ἀγγέλους του νὰ τὴν παραλάβουν ὡς ψυχὴν δικαίου καὶ νὰ τὴν ἐπαναφέρουν διὰ μέσου τῶν ἐχθρῶν πάλιν, ζῶσαν, μετὰ

δίωρον κοπιώδη ὁδοιπορίαν ἐν τῷ χωρίῳ, ἐν τῷ οἰκίσκῳ, ὅπου ἀκόμη ἐκοιμᾶτο ὁ ἀρχηγός ; Ὁ Θεὸς βέβαια, ὁ ἄρωγός πάσης ἀγαθῆς πράξεως τῶν μετὰ πίστεως καὶ ἀγάπης ἐπικαλουμένων τὸ ὄνομά του.

Τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου προηγῆθη ἡ ἔγερσις τοῦ ἀρχηγοῦ. Μὲ βαρεῖαν τὴν κεφαλὴν ἐξῆλθεν οὗτος εἰς τὴν ὁδὸν καί, ὡς ἔβλεπε καθ' ὅλην τὴν νύκτα τὸν γκρεμισμένον πύργον, πρὸς αὐτὸν ἐστράφη πάλιν τὸ πρῶτον τοῦ βλέμμα.

— Ὀνειρεύομαι ; εἶπε, μὴ δυνάμενος νὰ πιστεύσῃ εἰς ὅ,τι ἔβλεπεν. Ὀνειρεύομαι ἀκόμη ; Κύριε, ἐλέησον !

Καὶ ἔκαμε τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, διευθύνων ὅλην τὴν δύναμιν τῆς ὀράσεώς του ἐπὶ τοῦ κυανολεύκου ὑφάσματος, ὅπερ σειόμενον ὑπὸ τῆς πρωινῆς αὔρας διεγράφετο ἤδη εὐκρινῶς ἐπὶ τοῦ ροδόχρου οὐρανοῦ.

— Κώστα ! Φραγγιό ! Μιχάλη ! ἀνέκραξε.

Μετ' ὀλίγα λεπτά οἱ πλεῖστοι περιεκύκλουν τὸν ἀρχηγόν των.

— Δέτε, εἶπε δεικνύων τὴν σημαίαν· ὁ Θεὸς μᾶς ἔσωσε ! . .

Ὅτε κατόπιν ἐσώθησαν καὶ ἐζήτησαν νὰ ἐξηγήσουν τὸ θαῦμα, οὐδεὶς ἀπέδωκε τοῦτο εἰς τὴν κερα - Χρυσῆν. Ἐκείνη δέ ; Ἐκείνη ἐντράπη καὶ νὰ ὀμιλήσῃ. Δὲν τῆς εἶπεν ὁ ἀρχηγός, ὅτε ἐκείνη προσεφέρετο : « δὲν εἶναι δική σου δουλειά » ; Δὲν εἶπε μετέπειτα εἰς τοὺς ἄλλους : « Ὁ Θεὸς μᾶς ἔσωσεν » ;

Ἰωάννης Δαμβέργης

41. ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΑΝΤΕΠΙΤΙΘΕΝΤΑΙ

Προτοῦ ὁ πόλεμος μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων κηρυχθῆ τὸ θέρος τοῦ 1913, οἱ Βούλγαροι ἤρχισαν αἰφνιδιαστικὰ ἐπιθέσεις κατὰ διαφόρων ἐλληνικῶν στρατιωτικῶν τμημάτων, ἀκόμη καὶ ἐντὸς τῆς Θεσσαλονίκης.

. . . Ἡ μεραρχία εἶχε κινήσει ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην τὸ ἀπόγευμα τῆς ἐπιούσης* τῆς πρωτακούστου μάχης, πού διεξήχθη* ἀπὸ παραθύρου εἰς παράθυρον καὶ ἀπὸ τῶν δρόμων καὶ πλατειῶν κατὰ τῶν βουλγαρικῶν οἰκημάτων. Εἶχε περάσει ἀπὸ τὴν Ἐγνατίαν ὁδὸν ἀνάμεσα ἀπὸ πεζοδρόμια ἐπευφημοῦντα. Οἱ στρατιῶται ἐτραγουδοῦσαν :

« Τί ζητοῦν οἱ Βούλγαροι
 στή Μακεδονία ; ...
 Τί ζητοῦν' οἱ βάρβαροι
 στὸν Ἑλληνισμό ; ... ».

Καὶ τώρα ἐβάδιζαν, γιὰ νὰ τοὺς διώξουν. Ἔτσι ἔφθασεν ἡ μεραρχία εἰς τὸ Ἀϊβάτι*. Μετὰ ὀλιγόωρον ἀνάπαυσιν, τὴν αὐγὴν τῆς ἄλλης ἡμέρας, εἶχε ξεκινήσει διὰ τὸ Δριμίγκλαβα. Καὶ ὅταν ἐνεφανίσθη εἰς τὰ μάτια τῶν στρατιωτῶν τὸ Κιλκίς, ὁ ἥλιος ἐπύρωνε τὰ ὑψώματα τοῦ Ἀλμπάνκιοι καὶ ἄστραφτεν ἀριστερά, εἰς τὸ βάθος τοῦ χρυσοκιτρίνου κάμπου, ὁ Ἀξιός. Γύρο ἀπὸ τὸν κωνοειδῆ λόφον τοῦ Ἀγίου Γεωργίου τοῦ Κιλκίς ἐγεννῶντο καὶ διελύοντο αἱ μικραὶ λευκαὶ τολύπαι* τῆς ἐκρήξεως τῶν ἑλληνικῶν βολιδοφόρων.

Μαγνήτης ἀληθινὸς ἔσυρεν ἀκαταμάχητα κατ' ἀπάνω του τὴν ὄργην τὴν ἑλληνικὴν. Ἔτρεχεν ὁ ἰδρῶς ποτάμι ἀπὸ τὰ ὄρειχάλκινα πρόσωπα τῶν στρατιωτῶν, ἀλλ' αἱ στάσεις ἦσαν σύντομοι. Τὰ μάτια ἀστραποβολοῦσαν. Τὰ στήθη ἐσυγκρατοῦσαν τὴν παντοδυναμίαν των, γιὰ νὰ τὴν ἐξαπολύσουν παντοδύναμον κατὰ τῆς φωλεᾶς ἐκείνης τῶν κομιτατζήδων. Τὰ συντάγματα ἐπροχωροῦσαν. Ἀπὸ τὰ βάθη τοῦ ὀρίζοντος πρὸς βορρᾶν τὸ κανόνι ἐκαλοῦσε με ἀκαταμάχητον μανίαν :

— Ἐλᾶτε ! ἐλᾶτε ! τρέξτε ! πετάξτε ! Σᾶς περιμένει ἡ Δόξα !
 Ὁ Θάνατος ! Ἡ Νίκη ! Ἐμπρός ! Ἐμπρός !

Οἱ Βούλγαροι, συνηθισμένοι εἰς εὐκόλους αἰφνιδισμούς, ἐνόμισαν ὅτι θὰ ἦρκει μία νυκτερινὴ προέλασις των, γιὰ νὰ μᾶς ἀπωθήσῃ* εἰς τὴν γραμμὴν ἀμύνης τῆς Θεσσαλονίκης. Καὶ ὅταν τὴν νύκτα, κάτω ἀπὸ τὰ ἄστρα, πού ἐμάρμαιραν* θριαμβευτικά, ὁ χεῖμαρρος τῆς βουλγαρικῆς δολιότητος ἐπροχωροῦσεν ἀπὸ τὸ Ἀλμπάνκιοι πρὸς τὰ πρανή, πού ἀνέβαιναν ἐλαφρὰ κατὰ τὸ Δριμίγκλαβα, συνήντησε τὸν κυματοθραύστην τῶν ἑλληνικῶν στηθῶν.

Πῶς ἔγινε τὸ πρᾶγμα, κανεὶς δὲν ἔμπορεῖ νὰ περιγράψῃ. Μέσα εἰς ὀλίγας στιγμὰς ἠκούσθη κατ' ἀρχὰς ὁ ξηρὸς διακεκομμένος κρότος τῶν πυροβολισμῶν τῶν προφυλακῶν. Ἐπειτα ἐπηκολούθησε δαιμονιώδης συμφωνία φωνῶν, ζητωκραυγῶν, ἐκπυρσοκροτήσεων, ἀλαλαγμῶν, κτυπημάτων, παραγγελμάτων, θόρυβος κυλιομένων χαλικιῶν, δοῦποι πετάλων, ὅλα αὐτὰ κάτω ἀπὸ ἄστρα, πού ἐμάρ-

μαιρον θριαμβευτικά και μέσα εις τὰς φωτεινὰς ἀναλαμπάς. Ἐξαφνα ἢ μεραρχία ἠσθάνθη ἕκτασιν ἀνοικτὴν ἐνώπιόν της· ὁ σάλαγος εἶχε κοπάσει ἀποτόμως, ὁ ἔχθρὸς ὑπεχώρησεν εἰς τὰ χαρακώματά του καὶ ἡ αὐγὴ ἐπρόβαινε τώρα χρυσορρόδινη ἀπὸ τὰ δεξιὰ ὑψώματα μὲ κάποιες μακρόσυρτες αἱματόχρυσες πινελιές εἰς τὸν αἴθριον οὐρανόν, ὅπου ἔσβηναν τρέμοντα τ' ἄστρα.

Πίσω ὠρθώνετο γλαυκὴ ἢ σιλουέτα* τοῦ βουνοῦ τοῦ Δριμίγκλαβα μὲ τὰς δύο ὀξείας κορυφάς. Ἀπὸ τὰ δεξιὰ ἔφθανε τὸ μούγκρισμα τοῦ κανονιοῦ· ἐπολεμοῦσαν ἐκεῖ αἱ μεραρχίαι τοῦ δεξιοῦ μας. Τὰ στεφάνια τοῦ καπνοῦ τῶν βολιδοφόρων μας ἔζωναν τώρα στενώτερα τὸν λόφον τοῦ Ἀγίου Γεωργίου τοῦ Κιλκίς. Ἀριστερὰ ἐφαίδρυνε τὸν ξανθὸν κάμπον τῶν σπαρτῶν ἕνα δροσερώτατον πυκνὸ-δενδρον δάσος. Τὸ ἀριστερὸν τῆς μεραρχίας ἠνοίχθη πρὸς τὰ ἐκεῖ· τὸ ὑπεδέχθησαν αἱ ἔχθρικά ὀβίδες· ἀτάραχον ὤρμησε πρὸς τὰ δένδρα. Μετὰ τινα ὥραν μία μαύρη πυκνὴ γραμμὴ φυγάδων ἐβγήκεν ἀπὸ τὸ βόρειον μέρος τοῦ δάσους καί, ἐλισσομένη ὡσάν φίδι πληγωμένο μέσα εἰς ἕνα ρέμα, πλαισιούμενον ἀπὸ καλαμιές, ἔσπευδε πρὸς τὸ Κιλκίς.

— Ἐτσάκισαν ! Ἐτσάκισαν στὸν δεξιόν τους !

Ἡ ἀναφώνησις αὕτη τοῦ ἀξιωματικοῦ ποῦ παρηκολούθει μὲ τὰς διόπτρας τὴν δρᾶσιν τοῦ ἀριστεροῦ μας, ἐπενήργησεν ὡς κέντρισμα εἰς τὸ σύνταγμα τοῦ κέντρου. Ἐνα γιγαντιαῖον ἄλμα πρὸς τὰ ἔμπρός. Νὰ τὸ πρῶτον ἔχθρικὸν χαρακώμα ! Μία ἐλαφρὰ λάμψις, μία ἐλαφροτέρα καταχνιὰ καπνοῦ καὶ ἕνας βαρὺς κρότος συμπυροσροκότησεως ἀπλώθη διὰ μιᾶς εἰς τὴν γραμμὴν τοῦ χαρακώματος.

Δύο, τρεῖς, δέκα, εἴκοσι στρατιῶται κάνουν μίαν ἐξαφνικὴν στροφὴν περὶ ἑαυτοὺς καὶ πέφτουν. Οἱ λόχοι ὁρμοῦν πρὸς τὸ χαρακώμα ὅπως ὁ Σιμούν. Μιὰ ἀστραπὴ λογχῶν, ἕνα πανδαιμόνιον φωνῶν καὶ τὸ χαρακώμα τὸ βουλγαρικὸν εἶναι δικό μας. Τὸ σύνταγμα προχωρεῖ. Ὁ ἥλιος φλέγει τώρα, ἀλλὰ κανεὶς δὲν αἰσθάνεται τὴν φλόγα του. Ἀπὸ ὑψώματος εἰς ὑψωμα, ἀπὸ βράχου εἰς βράχον, ἀπὸ χάνδακος εἰς ρεματιὰν διεξάγεται τὸ θανάσιμον κυνηγητό. Αἱ ὀβίδες τοῦ ἔχθρου ἐκρήγνυνται ἔμπρός, ὀπίσω, δεξιὰ, ἀριστερὰ, ἀπάνω ἀπὸ τὰς κεφαλὰς τῶν προελαυνόντων. Ὁ ἔχθρὸς ἐγκαταλείπει τὰ χαρακώματά του καὶ φεύγει· φεύγει πρὸς τὸ Κιλκίς.

Πρὸς δυσμὰς ἀναλύονται εἰς ἀχνοκύανον ἀτμόν, κάτω ἀπὸ χρυσοῦν βροχὴν τοῦ ἡλιακοῦ φωτός, τὰ ὑψικάρηνα βουνὰ τῆς Καρατζόβας. Τὸ κανόνι μαίνεται γῦρο ἀπὸ τὸ Κιλκίς. Ἐνας διαγγελεὺς φέρνει τὴν εἶδησι ὅτι ἡ πέμπτη μεραρχία προελαύνει μὲ μεγάλας θυσίας, ἀλλὰ νικᾷ. Κάτω πρὸς τὸν κάμπον, διακρίνεται μακρὰ συνοδεία, πού βραδυπορεῖ παραλλήλως τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς. Εἶναι οἱ τραυματῖαι μας. Τὸ θέαμα ἐξοργίζει τοὺς μαχητὰς καὶ μία φρικιώδης βλασφημία συνταράσσει τὰς ἑλληνικὰς γραμμὰς καὶ πνίγεται ἀμέσως εἰς ἓνα ἀλαλαγμόν :

— Ἐμπρός, παιδιά ! Ἐμπρός ! Πιαστούς !

Ὁ κάματος εἶναι λέξις χωρὶς σημασίαν. Ἄγρία χαρὰ καὶ ἀκαταμάχητος λύσσα σπρώχνει, συναρπάζει, φτερώνει, ἐξαυλώνει, θεοποιεῖ, φλογίζει, πυρακτώνει*, μεθᾷ τὶς καρδιές, περιδινεῖ* τὶς ψυχές, κάμνει θεοὺς τοὺς ἀνδρείους, ἥρωας τοὺς ἀδυνάτους καὶ καλεῖ πρὸς τὰ ἔμπρός, ἔμπρός, τὴν ἑλληνικὴν λαίλαπα.

Ἐκοιμήθη κανεὶς τὴν νύκτα ; Τὸ κανόνι ὠρύετο πρὸς βορρᾶν, βαθιοὶ ἀντίλαλοι ὑπόκωφοι ἀπὸ τὰ δεξιὰ κάμουν τοὺς πολεμιστὰς καὶ ἀνασκιρτοῦν κάθε στιγμήν.

— Μάχονται στὸ Λαχανᾶ ! Θὰ τσακίσουν καὶ ἀπ' ἐκεῖ !

Ὅταν ἐξημέρωσε, τὸ Κιλκίς ἐκαίετο. Κάτω ἐλαμπύριζεν ὁ Γαλλικός, εἰς τὰς ὄχθας τοῦ ὁποῖου ἐπέπρωτο νὰ γράψουν μίαν αἵματηρὰν ἐποποιίαν* οἱ στρατιῶται τῆς Ἑλλάδος.

« Πόλεμος Ἑλλάδος - Βουλγαρίας »

Νικόλαος Καρβούνης

42. Ο ΓΥΦΤΟΔΑΣΚΑΛΟΣ

Ἀπρίλης ἦταν· χαρούμενος ὁ ἥλιος ἀσήμωνε τοῦ Στρυμόνος τὰ διάπλατα νερὰ καὶ μὲ ὄρμη γονιμοποιοῦσε τὴν ὁμορφὴν, τὴν πλοῦσια, τὴν ἐλεύθερη γῆ τῆς Ἀνατολικῆς μας Μακεδονίας. Τὸ ἓνα κοντὰ στὸ ἄλλο περάσαμε τὰ χωριά της τὰ δροσερὰ κι εὐτυχισμένα καὶ φτάσαμε στὸ χωριό, ὅπου ἔμελλε νὰ περάσωμε τὴ νύχτα μας. Πηγαίναμε μὲ τὸ πέμπτο στρατοδικεῖο ἐκστρατείας ἀπὸ τὸ Μακὲς τῶν Σερρῶν στὴ Μουσθαῖνη τοῦ Παγγαίου.

Τὴν ἰδιαιτέρη συντροφιά μου ἀποτελοῦσαν ὁ πρόεδρος τοῦ στρατοδικείου μας, ὁ βασιλικὸς ἀντεπίτροπος καὶ ὁ ἀντεισηγητής,

ὁ μόνος μεταξύ μας νέος, ὁ Θανάσης Π. . . , συμπολίτης μου καὶ φίλος μου ἐξαιρετικὰ ἀγαπημένος.

Καταλύσαμε σ' ἓνα ἀπέραντο παλιὸ τουρκόσπιτο, ὅπου τώρα κατοικοῦσε πολυάνθρωπη οἰκογένεια προσφύγων καλομίλητων καὶ νοικοκυρεμένων.

Τὴν ἄλλη μέρα, περιμένοντας καὶ τ' ἄλλο προσωπικό, μείναμε στὸ ἴδιο χωριὸ καὶ θελήσαμε νὰ τὸ γνωρίσουμε, γυρίζοντας τὰ στενὰ καὶ σκιερά του μονοπάτια.

Ἦταν ἄλλοτε χωριὸ καθαρὰ τουρκικό, μὰ τώρα ἀπὸ τὸν κατακτητὴ πεντακοσίων χρόνων ἄλλο ἴχνος δὲν ἔμεινε παρὰ δυὸ τρία τζαμιά.

Στὸ μεσοχώρι βρήκαμε καθισμένους στὸ πεζούλι νὰ δροσιζονται ἀπὸ τὸν ἥσκιο τὸ βαθὺ ἐνὸς πλατάνου καὶ τὸ νεράκι, πὺ κελάρυζε σὲ ἓνα πλατὺ καὶ καθαρὸ αὐλάκι, λίγους γέρους καθαρούς, ἄν καὶ φτωχοντυμένους.

Προσηκώθηκαν, τοὺς εἶπαμε νὰ καθίσουν καὶ πιάσαμε κουβέντα.

Ὁ καθένας ἀπὸ μᾶς εἶχε κάτι τὸ ἐνδιαφέρον νὰ ρωτήσῃ. Ἐγὼ ρώτησα ποῦ εἶναι τὸ σχολεῖο τους. Μοῦ ἔδειξαν ἓνα σπίτι ψηλὸ στερεό, μὲ ἓναν ἀπέραντο κῆπο· μᾶς εἶπαν ὅτι ἦταν ἄλλοτε τούρκικο σχολεῖο.

— Καὶ τί ἔχετε ; δάσκαλο ἢ δασκάλα ; ρώτησε κάποιος ἀπὸ μᾶς.

— Οὔτε δάσκαλο οὔτε δασκάλα, εἶπε ὁ πιὸ ὀμιλητικὸς ἀπὸ τοὺς γέρους, ἴσως ὁ πρόεδρος.

— Γιατί ;

— Γιατί ἔτσι· γιατί δὲν μᾶς ἔστειλε ἡ Κυβέρνησι.

— Ἄκου τά, κύριε ἐκπαιδευτικὲ σύμβουλε· μοῦ εἶπε ὁ πρόεδρος.

— Ἴσως, εἶπα, ἐπειδὴ εἶναι ὅλοι ἑλληνόφωνοι ἐδῶ καὶ ἔχομε μεγάλη ἔλλειψι ἀπὸ δασκάλους, νὰ προτιμήθηκαν τὰ ξενόφωνα χωριά.

— Μὰ δὲ μοῦ λές, πατριώτη, ἐδῶ κοντὰ κανένα ἄλλο χωριὸ δὲν ἔχει δάσκαλο νὰ στέλνετε τὰ παιδιὰ σας ;

Κάπως κρύα μᾶς ἀπάντησε ὁ γέρος :

— Εἶναι δάσκαλος ἐκεῖ καὶ μᾶς ἔδειξε λίγο πιὸ πέρα ἓνα συνοικισμό, πὺ φαίνονταν πολὺ μικρὸς καὶ πολὺ φτωχός· ἦταν ἓνα μεγάλο κονάκι μὲ τὴν ἀποθήκη του καὶ γῦρο ἀπὸ αὐτὸ μερικὰ καλυβόσπιτα.

— Καὶ γιατί λοιπὸν δὲν στέλνετε ἐκεῖ τὰ παιδιὰ σας, ἀφοῦ εἶναι τόσο κοντὰ ;

‘Ο γέρος δὲν ἀπάντησε.

— Μίλα βρέ· τοῦ εἶπε μὲ ἄγριο ὁ βασιλικὸς ἀντεπίτροπος, γιατί δὲν τὰ στέλνετε ἐκεῖ στοῦ σχολεῖο ;

— Γιατ’ ἔτσι.

— Τί θὰ πῆ γιατί’ ἔτσι ;

— Νά, γιατί αὐτὸ εἶναι Γυφτοχώρι· στοῦ Γυφτοδάσκαλο θὰ στείλωμε τὰ παιδιὰ μας ;

Μᾶς γεννήθηκε περιέργεια.

— Πᾶμε τὸ δειλινὸ σ’ αὐτὸ τὸ Γυφτοχώρι ;

— Πᾶμε.

— Καὶ κοίταξε καλά, εἶπε ὁ πρόεδρος, ἂν εἶναι κανένας καλὸς δάσκαλος καὶ δὲν τὰ στέλνετε, τώρα, πού θὰ περάσῃ ὁ στρατηγός, θὰ σᾶς δέσῃ ὅλους.

— Τί καλός, καπετάνιο μου ; Γυφτοδάσκαλος, τί ἄλλο νὰ σοῦ πῶ !

Ἦταν ἀκόμη ζέστη, ὅταν πήραμε τὸ δρόμο γιὰ τὸ Γυφτοχώρι, ὅπως μᾶς τὸ εἶχαν ὀνομάσει.

Στὸ δρόμο μάθαμε πὼς ὠνομαζόταν Πύργος· καὶ τὸ μάθαμε ἀπὸ ἓνα μεγάλο παιδί, πού πήγαινε ἐκεῖ μὲ ἓνα κουτί κρεμασμένο στοῦ λαιμοῦ του.

— Καὶ σὺ εἶσαι ἀπὸ τὸν Πύργο ; τὸν ρωτήσαμε.

— Ἄ ! μπᾶ ! μᾶς εἶπε μὲ κάποια ἀποστροφή. Ἐγὼ εἶμαι πρόσφυγας.

— Καὶ τί πᾶς νὰ κάμῃς στοῦ Γυφτοχώρι ;

— Πᾶω, τώρα πού θὰ σκολάσουν τὰ γυφτόπουλα, νὰ τοὺς πουλήσω σταφίδες.

— Ἄ ! γι’ αὐτὸ πᾶς ! γιὰ νὰ μάθῃς γράμματα δὲν πᾶς ! Καὶ πῶς σὲ λένε ;

— Εὐρυβιάδη.

— Τίνος εἶσαι ;

— Ἐκείνου τοῦ Χαρίση πόχει τὸ μαγαζὶ στοῦ σχολεῖο, πού περάσατε καὶ ρωτήσατε γιὰ τὸ δρόμο.

— Καλὰ· στάσου νὰ μᾶς δείξῃς καὶ μᾶς τὸ δρόμο γιὰ τὸν Πύργο.

‘Ο ἥλιος ἔγερνε στὴ δύσι του· τὰ κοπάδια γύριζαν ἀπὸ τῆς βοσκῆς, τὰ σιτάρια ἦτανε μεστωμένα καὶ οἱ βρίζες ἦτανε ψηλότερες ἀπὸ τὸ ἀνάστημά μας. Εὐτυχισμένη χώρα· ὕστερα ἀπὸ τόσα

βάσανα είχε ακόμα κοπάδια και σιτάρια, είχε ακόμα πλούτο και χαρά.

— Νά, εκείνο είναι τὸ σχολεῖό, μᾶς εἶπε ὁ Εὐρυβιάδης.

— Μὰ τώρα ἔχουν σχολάσει τὰ παιδιά, εἶπε κάποιος ἀπὸ μᾶς.

— Ἄ ! μπᾶ ! εἶπε ὁ Εὐρυβιάδης, ἂν δὲν πέσει ὁ ἥλιος, δὲ σκολάει ὁ Γυφτοδάσκαλος.

Καὶ ἀλήθεια· ὁ χαρωπὸς ἐκεῖνος θόρυβος, πού χαρακτηρίζει τὸ σχολεῖο, μᾶς εἰδοποίησε ἀπὸ μακριά, ὅτι ὁ Γυφτοδάσκαλος ἐρ-
γαζόταν ἀκόμα.

— « Συναυλία τις μὲ φθάνει, ἄρμονία γλυκυτάτη », εἶπε ὁ πρόε-
δρος, πού εἶχε διαβάσει καὶ θυμόταν πολλὰ ποιήματα τῶν παλαιο-
τέρων χρόνων.

Τὸ σχολεῖο ἦταν ἓνα εὐρύχωρο καὶ στερεὸ ἀπλὸ κτήριο μὲ
κῆπο στὶς τρεῖς πλευρές του· ἡ πόρτα ἦταν ἀνοιχτὴ καὶ μπήκαμε
μὲ τὴν ἱεραρχικὴ πάντα τάξι.

— Μᾶς ἐπιτρέπεις, δάσκαλε ; ρώτησε ὁ πρόεδρος μπαίνοντας.

— Ὅριστε, καπεταναῖοι μου, εἶπε ὁ δάσκαλος, χωρὶς νὰ διακόψῃ
τὸ μάθημά του.

Μέσα τὸ σχολεῖο δὲν ἦταν πλούσιο, ἀλλὰ καὶ τίποτε δὲν τοῦ
ἔλειπε ἀπὸ τὰ ὄργανα πρώτης ἀνάγκης.

Στὰ θρανία του, χοντροκομμένα, ἀλλὰ ἄνετα, κάθονταν καμμιά
τριανταριά παιδάκια μικρὰ καὶ μεγάλα, ἀγόρια καὶ κορίτσια, ὅλα
βαθιὰ μελαχροινά, μὲ κατὰμαυρα ζωηρὰ μάτια καὶ μὲ καθαρὰ τὰ
χέρια τους, τὰ πρόσωπά τους, τὰ φτωχικὰ φορέματά τους.

Ὁ δάσκαλος ἦταν γέρος, ἀλλὰ καλοστεκούμενος, μὲ φορέματα
ἐγχώρια, μὲ ἓνα ζευγάρι ματογυάλια στὴν ἄκρη ἀπὸ τὴ χοντρή του
μύτη καὶ μιὰ χοντρή ξύλινη ρίγα στὸ χέρι· στεκόταν πολὺ κοντὰ
στὰ παιδιά καὶ τοὺς ἔκανε ἀριθμητικὴ ἀπὸ μνήμης.

Ἔδωσε ἓνα πρόβλημα τόσο σύνθετο, πού ἐγὼ ἀμέσως σχημά-
τισα τὴν ἰδέα πὼς ἀπὸ μέθοδο δὲν ἔνοιωθε πολλὰ πράγματα ὁ Γυ-
φτοδάσκαλος. Μ' ὅλα ταῦτα λίγα παιδάκια ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα
σήκωσαν τὰ μελαψὰ χέρια τους. Ἐνα κοριτσάκι, τὸ μεγαλύτερο
ἀπ' ὅλα, μὲ μάτια πού ἄφηναν ἀστραπές, εἶπε ἀμέσως τὴν ἀπάν-
τησι μὲ μεγάλῃ ἐπιτυχία.

— Σιωπῆ, Θεσσαλονίκη, τῆς εἶπε ὁ δάσκαλος, γιατί θὰ σὲ δεῖρω.

— Γιατί τήν καημένη ; ρώτησε ὁ Θανάσης.

— Γιατί δὲν ἀφήνει ἄλλον νὰ μιλήσῃ.

Ἡ Θεσσαλονίκη ἔκρυψε τὸ πρόσωπο στὰ χέρια της ἐπάνω στὸ θρανίο καὶ ἔκλαιε· ὡς τόσο μὲ τὸ ἓνα της ματάκι κοίταζε γελαστά τὸ Θανάση μὲ εὐγνωμοσύνη.

Τὸ ἓνα πρόβλημα ἀκολούθησε ἄλλο καὶ τὰ παιδιὰ ἀπαντοῦσαν, ἂν ὄχι πάντα μὲ ὀρθότητα, ἀλλὰ πάντα μὲ σέψι καὶ μὲ ζωρότητα πνεύματος.

Νόμισα πὼς θὰ εἶχε κάποια εἰδικότητα στὴ λογιστικὴ ὁ δάσκαλος ἢ κάποια ἰδιοφυΐα τὰ παιδιὰ, καὶ ζήτησα νὰ διαβάσουν· ὕστερα ζήτησα νὰ ποῦν Ἱστορία, Γεωγραφία, Θρησκευτικά, νὰ μᾶς δείξουν τὴ γραφή τους, ἔπιασα κουβέντα μὲ τὰ μικρά, ρώτησα γιὰ τὸ χωριό τους, γιὰ τὴν πατρίδα τους. Ἐκαμα δηλαδή μιὰ ἐπιθεώρησι ἀρκετὰ ἐπαγγελματικὴ καὶ τὸ συμπέρασμα ἦταν πὼς ὅλοι μας πέφταμε ἀπὸ θαυμασμὸ σὲ θαυμασμό, ὅσο πού ἄρχισαν νὰ ὑγραίνωνται τὰ μάτια ὄλων μας καὶ ὁ καθένας προσπαθοῦσε νὰ κρύψῃ ἀπὸ τὸν ἄλλον τὴ συγκίνησί του.

Ὁ δάσκαλος μ' ἄφησε ἐλεύθερον· ἀκολουθοῦσε μόνο μὲ τὰ μάτια ζωηρέμενα τώρα σὰ μάτια νεανικά, πότε τὰ παιδιὰ του καὶ πότε ἰμένα. Τὰ ρώτησα :

— Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ, ξέρετε ἄλλη γλῶσσα ;

Ξέρομε, ἀπάντησε μονάχα ἡ Θεσσαλονίκη.

Ὁ δάσκαλος πῆγε κοντὰ της σιγά - σιγά.

— Καὶ πὼς τὸ λένε τὸ ψωμί σ' αὐτὴ τὴ γλῶσσα ;

— Μαρό· εἶπε ἡ Θεσσαλονίκη.

— Σιωπὴ ! εἶπε μὲ ὀργὴ ὁ δάσκαλος· καὶ ἡ ρίγα του μ' ἓναν ξηρὸ κρότο στὸ θρανίο συμπλήρωσε τὴν παιδαγωγικὴ τοῦ Γυφτοδασκάλου.

— Ξέρουν καὶ τραγούδια, δάσκαλε ;

— Πὼς δὲν ξέρουν ; θέλετε τροπάρια ἐκκλησιαστικά ;

— Τὸν ὕμνο στὴν Ἐλευθερία τὸν ξέρουν ;

— Τί θὰ πῆ αὐτό ; τὸν ὕμνο δὲ θὰ ξέρουν ; Τὸν ἤξεραν καὶ τὸν τραγουδοῦσαν οἱ μαννάδες τους στὸν καιρὸ τῆς σκλαβιάς καὶ δὲ θὰ τὸν ξέρουν αὐτὰ ;

Τὰ παιδάκια σηκώθηκαὶν, διώρθωσαν τὰ φτωχικά τους φορέματα, ὁ δάσκαλος ἔβγαλε μιὰ σκούφια, πού φοροῦσε στὸ φαλακρό

του κεφάλι, βγάλαμε και μεις τὰ πηλήκια και σταθήκαμε σὲ προσοχή. Ὁ δάσκαλος χτύπησε μιὰ ρίγα στὸ θρανίο και τὰ γυφτόπουλα εἶπαν τὸν ὕμνο· εἶπαν πολλές στροφές, ἔλεγαν ὅλα τὰ λόγια σωστά και ἡ μουσική τους δὲν ἦταν πολὺ παράτονη· μόνο πού ὁ δάσκαλος χτυποῦσε πολὺ συχνὰ τὸ θρανίο μὲ τὴ ρίγα και κινούσε τόσο ζωηρὰ τὰ χέρια του και τὰ πόδια του, ὥστε τοῦ λύθηκε μιὰ καλτσοδέτα, ἀλλὰ δὲν ἔσκυψε νὰ τὴ δέση· εἶχε ἰδρώσει και μεις δὲν κοιτάζαμε πιὰ νὰ κρύψουμε ὁ ἓνας ἀπὸ τὸν ἄλλον τὰ μάτια μας τὰ δακρυσμένα.

Ἡ Θεσσαλονίκη μὲ μιὰ δυνατὴ και γλυκιὰ φωνή, ἀρκετὰ ἀρμονική, πρωτοστατοῦσε και μὲ τὸ στόμα της και μὲ τὰ μάτια της.

Ὁ δάσκαλος τὴ χάρειψε, ὅταν τελείωσε, και τῆς εἶπε :

— Γιὰ τελευταία φορὰ θὰ σοῦ συγχωρήσω τὸ μεγάλο ἔγκλημα, πού ἔκαμες σήμερα Θεσσαλονίκη.

— Ἄν τὸ ξανακάνω, δάσκαλε, νὰ μὲ σκοτώσης.

— Δὲν ἔχω ἀνάγκη, φτάνει νὰ τὸ πῶ τῆς Μαρίας.

— Ἡ Μαρία, πού τὴ φοβέρισες, ποιά εἶναι ; ρωτήσαμε.

— Ἡ μάννα της· ἔτσι ἦταν και κείνη ζωηρὴ· μὰ τώρα ἔγινε ἡ καλύτερη νοικοκυρὰ.

— Τὴν εἶχες μαθήτρια και τὴ μητέρα της ;

— Και τὴ μητέρα τῆς μητέρας της· ἔχω σαράντα χρόνια δάσκαλος σ' αὐτὸ τὸ χωριό· νὰ, σὲ τρεῖς μῆνες κλειοῦν σαράντα χρόνια ἐδῶ, πού βλέπετε.

— Και ποιός σὲ πληρώνει ;

— Οἱ χωρικοί· ποιός θὰ μὲ πλήρωνε ; ὁ ἀγᾶς, πού εἶχαμε, πού μᾶς ἔβγανε ἀπὸ τὴ λειτουργία μὲ τὸ βούρδουλα, γιὰ νὰ μᾶς στείλη νὰ θερίσωμε τὴν Κυριακή ; Οἱ χωρικοὶ οἱ καημένοι μου 'διναν μιὰ λίρα τὸ μῆνα και τὸ ψωμί μου και ὅ,τι ἄλλο εἶχαν κι αὐτοί. Φτωχόκοσμος, βλέπεις, τὸ χωριό ἦταν σιφλικί· δὲν εἶχαν δικά τους χωράφια. Κι ἔπειτα εἶναι ἐργατικοὶ πολὺ και οἰκονόμοι· ξέρουν και τὴν τέχνη· πλέκουν καλάθια. Τώρα, δόξα νὰ 'χη ὁ Θεός, πού ἀπόχτησαν χωράφια, ζοῦν καλύτερα, μου αὔξησαν και μένα τὸ μισθό μου.

— Μὰ τώρα δὲ σὲ πληρώνει ἡ Κυβέρνησι ; ρώτησε ὁ βασιλικὸς ἀντεπίτροπος.

— Ὅχι, δυστυχῶς δὲν ἀναγνωρίστηκε· νὰ ποῦμε τὴν ἀλήθεια, δὲν εἶχα και κανένα προσόν· δὲν ἔχω οὔτε ἀπολυτήριο σχολαρχείου· πῶς νὰ ἀναγνωρισθῶ ;

— Καί τὰ γράμματα ποῦ τὰ ἔμαθες λοιπόν ;

— Ποιά γράμματα, καπετάνιο μου ; τὰ σπουδαῖα γράμματα, ποῦ ξέρω ; Ἔ! σαράντα χρόνια κάνω τὸ δάσκαλο· πήγαινα καί καμμιὰ φορά καί στὴν Καβάλα, καί πρὸ πάντων στὶς Σέρρες, ὅπου εἶχαμε ἕνα μεγάλο παιδαγωγό, τὸ Μαρούλη· μὲ προστάτευε πολὺ καί μ' ὠδηγοῦσε. Ἔ! ἔτσι κάτι ἔμαθα. Τὸν ὕμνο τὸν διάβασα σ' ἕνα βιβλίο καί τὸν ἔμαθα ὅλον ἀπ' ἔξω· ἔπειτα ἄκουσα νὰ τὸν ψάλῃ μιὰ δασκάλα ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, ποῦ εἶχαν στὸ Πράβι· τὸν δίδασκε κρυφὰ στὴ Μητρόπολι. Ἔ! ἔτσι κάτι πῆρα· τώρα καλὰ - καλὰ ἢ δουλειὰ ἔγινε· αὐτὸ μποροῦσα. αὐτὸ ἔκαμα.

— ὦ! καί ἔκαμες τόσα πολλά, φτωχέ μου δάσκαλε! Σχόλασε τώρα τὰ παιδιά, νὰ μὴν περιμένουν.

— Ἄ! δὲν τὰ μέλει· τοὺς ἀρέσει πολὺ νὰ βλέπουν Ἕλληνες ἀξιωματικούς καί ν' ἀκοῦν τὶς κουβέντες τους! Ἄ! δόξα νὰ ἔχῃ ὁ μεγαλοδύναμος· ζήσαμε καί τὸ εἶδαμε· φτάνει αὐτό. Ἔλα τώρα, προσευχή καί νὰ φύγετε· καί φρόνιμα στὸ δρόμο, καί σύ, Θεσσαλονίκη, εἶπαμε ἄλλη φορά...

— Ἐννοια σου, δάσκαλέ μου, ἔννοια σου.

Στὴν πόρτα στεκόταν ὁ Εὐρυβιάδης μὲ τὸ κουτί του καί διαλαλοῦσε τὶς σταφίδες του. Μὰ δύο μόνο παιδάκια εἶχαν πεντάρες, γιὰ ν' ἀγοράσουν· τὸ ἕνα ἀπ' αὐτὰ ἦταν ἡ Θεσσαλονίκη. Ἐφαγε κι αὐτή, μοίρασε καί στὰ μικρά, ποῦ τὴν τριγύρισαν.

Αὐτὸ ἔφερε μιὰ ἔμπνευσι στὸν ἀντεπίτροπο.

— Πόσο θέλεις, Εὐρυβιάδη, γιὰ ὅλο τὸ κουτί σου ; ρώτησε τὸ προσφυγόπουλο.

— Τρεῖς δραχμές, πάρε το дуόμιση.

Ὁ ἀντεπίτροπος πλήρωσε, δώσαμε κάτι καί οἱ ἄλλοι καί πήραμε ὅλη τὴ σταφίδα καί τὴ μοιράσαμε στὰ παιδιά!

Τὸ τί ἔγινε, ὁ καθένας τὸ φαντάζεται· πόση εὐτυχία σκόρπιζε ἢ μαυρομάτα τοῦ Μοριᾶ στὰ μαυρομάτικα ἐκεῖνα γυφτόπουλα! Στὸ τέλος μᾶς ἔκαμαν διαδήλωσι σωστὴ φωνάζοντας ζήτω.

— Θέλετε τώρα νὰ ἰδῆτε καί τὸ χωριό μας; μᾶς ρώτησε ὁ δάσκαλος.

— Ἄκοῦς, δὲ θέλομε ;

— Ἐχομε καί μιὰ παλιὰ ἐκκλησία καί ἕνα ἀγίασμα καί ἕνα Εὐαγγέλιο θαυματουργό· πᾶμε νὰ τὰ ἰδῆτε πρὶν νυκτώση.

Πήγαμε. Στὸ δρόμο κουβεντιάζοντας μάθαμε πῶς ὁ δάσκαλος

λεγόταν Γεώργιος Οικονομίδης — σάν τί μπορεί νά πῆ ἓνα τέτοιο ὄνομα! — πὼς ἦταν ψάλτης, παντρεμένος μὲ πέντε παιδιά καὶ ὅτι τὰ δύο ἀπ' αὐτά, τὰ μικρότερα, ἦταν στρατιῶτες, καθὼς καὶ ἓνα ἑγγόνι του ἀπὸ τὸ μεγαλύτερο κορίτσι του, ἄλλα στὴν παλιά Ἑλλάδα καὶ ἄλλα στὴν Ἥπειρο. Μάθαμε ἀκόμα ὅτι τὸ σχολεῖο τὸ εἶχαν χτίσει μὲ τὰ χέρια τους οἱ χωρικοί, ὅτι τὰ θρανία καὶ τοὺς πίνακες τὰ εἶχε φτειάσει μὲ τὰ χέρια του ὁ δάσκαλος, ὅτι τὸν τόπο καὶ τὴν πέτρα τὰ εἶχε παραχωρήσει ἓνας παλιὸς ἀγᾶς, πληρώνοντας ἔτσι τὴ θεραπεία τῆς γυναίκας του, πού τὴ χρωστοῦσε στὸ ἀγίασμα τῆς ἀγίας Μαρίας.

Μπήκαμε στὴν ἐκκλησία· μιὰ ἐκκλησία παλιά, βαθιά, σκοτεινή, σωστὴ δουλείας ἐκκλησία καὶ γιὰ τοῦτο πιὸ ἐπιβλητικὴ, πιὸ κατανουχτικὴ.

Ὁ δάσκαλος μᾶς ἔδειξε τὸ θαυματουργὸ Εὐαγγέλιο. Ἦταν ἓνα Εὐαγγέλιο παλιό, πού τὰ ξώφυλλά του ἦταν στολισμένα βαριά μὲ ἀσήμι καὶ μὲ χρυσάφι. Φιλήσαμε μὲ ἀληθινὴ εὐλάβεια τὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Γυφτοχωριοῦ καὶ μπήκαμε ἀπὸ κεῖ στὸν περίβολο, πού ἀποτελοῦσε ὅλο σχεδὸν τὸ χωριό.

Στὴ μέση ἡ μεγάλη σιταποθήκη τοῦ ἀγᾶ καὶ γῦρο τὰ καλυβόσπιτα τῶν ραγιάδων. Γυναikoῦλες καὶ γέροι κάθονταν στὶς πορτοῦλες τους καὶ ἐπλεκαν καλάθια· παιδιά πλῆθος φτερούγιζαν στὸν ἐλεύθερο ῶρο, πού ἦταν ἀνάμεσα ἀπὸ τὴ σιταποθήκη καὶ τὰ καλυβόσπιτα καὶ θορυβοῦσαν σὰ σπουργίτια· σταθήκαμε σὲ μιὰ πορούλα καὶ καλησπερίσαμε μιὰ γριά καὶ μιὰ νέα, πού ἐπλεκε κάλτσα.

— Ἐσὺ δὲν πλέκεις καλάθια ;

— Ἐ! Δόξα σοι ὁ Θεὸς ἐπλεξα κι ἐγὼ πολλὰ!

— Αὐτὴ, μᾶς εἶπε ὁ δάσκαλος, εἶναι ἡ Μαρία, πού ἀκούσατε, ἡ μητέρα τῆς Θεσσαλονίκης.

— Ἄ! νὰ σοῦ ζήση, κυρα - Μαρία, εἶναι τόσο ἐξυπνο κοριτσάκι καὶ τόσο ὁμορφο, εἶπε κάποιος ἀπὸ μᾶς.

— Κάλλιο νὰ μὴ μοῦ ζήση! εἶπε ἡ κυρα - Μαρία, καὶ τὰ κατάμαυρα μάτια της ἄστραψαν ἄγρια· ἂν δὲν μάθη γνῶσι, κάλλιο νὰ μὴ μοῦ ζήση· ἢ λέτε, πὼς δὲν τὰ 'μαθα ἐγὼ τὰ παλιόλογα, πού εἶπε στὸ σχολεῖο μέσα ; Ἄλλὰ ποῦ εἶναι τὴν ; Τὸ κατάλαβε καὶ τράβηξε κάτω στὸ χωράφι, στὸν πατέρα της· μὰ κάποτε θὰ 'ρθῃ καὶ θὰ λογαριαστοῦμε.

Και δάγκασε με μανία τὸ δάχτυλό της ἢ Μαρία.

— Μὰ τί εἶπε ; ρωτήσαμε με ἀπορία.

— Αὐτό, πού σᾶς εἶπε, μᾶς ἐξήγησε ὁ δάσκαλος, πῶς λένε τὸ ψωμί· ἐδῶ δὲν ἐπιτρέπουμε αὐτὴ τὴ γλῶσσα, ἀλλὰ καμμιά φορά τὴν ἀκοῦν τὰ παιδιὰ ἀπὸ τοὺς γέρους.

— Ποιούς γέρους, δάσκαλε ; ρώτησε με θυμὸ ἢ γριά, ἢ μάννα τῆς Μαρίας· δὲν ξέρεις τί λὲς τοῦ λόγου σου καὶ νὰ με συμπαθᾶς· ποιὸς μιᾶ σπίτι μας ἄλλη ἀπὸ τὴ γλῶσσα μας !

— Μὰ δὲ σοῦ εἶπα, χριστιανή μου, στὸ σπίτι σας, μὰ νά, οἱ πολὺ γέροι τὴ θυμοῦνται, βλέπεις, ἀκόμα...

Τὴ στιγμή ἐκείνη ἔγινε τριγῦρό μας, μιὰ μικρὴ τρικυμία· ἓνα κοριτσάκι ὤρμησε με φωνὲς καὶ κρύφτηκε πίσω ἀπὸ τὸ δάσκαλο καὶ μιὰ γυναίκα ἀγριεμένη τὸ κυνηγοῦσε.

— Θὰ σὲ σκοτώσω, με τὰ παλιόλογα πού λὲς...

Γνωρίσαμε ἀμέσως τὴν κακομοίρα τὴν Θεσσαλονίκη καὶ τὴ φοβερὴ τὴ μάννα της καὶ καταλάβαμε πῶς πλήρωνε ἀκριβὰ τὸ « μαρό », πού μᾶς εἶχε πεῖ. Τὴν κρύψαμε λοιπόν, ὅσο μπορούσαμε, ἀλλὰ ἡ Μαρία ἦταν ἀκαταμάχητη. Καὶ τότε, σὰν ξεθύμανε, γέλασε λίγο καὶ γύρισε καὶ ἔφυγε με βάδισμα θριαμβευτικό.

Ὅταν φύγαμε ἀπὸ τὸ Γυφτοχώρι καὶ ἀποχαιρετίσαμε τὸ Γυφτοδάσκαλο, εἶχαμε ἀκόμα τὸ γέλιο στὸ στόμα καὶ τὰ δάκρυα στὰ μάτια, ἀλλὰ σωπαίναμε :

— Ἐγώ, μοῦ εἶπε κάποια στιγμή ὁ Θανάσης, ἂν ἦμουν σὰν ἐσένα, γυρίζοντας στὴν Ἀθήνα θὰ ἔκανα μιὰ ἐγκύκλιο σὲ ὅλους τοὺς δασκάλους τῆς Μακεδονίας καὶ θὰ τοὺς φοβέριζα πῶς, ἂν δὲν γίνουν ὅλοι σὰν τὸ Γυφτοδάσκαλο, θὰ τοὺς παύσω.

— Κι ἐγώ, εἶπε ὁ πρόεδρος, ἀντὶ γιὰ ὅλα αὐτὰ, θὰ ἔκανα σὲ ὅλους τοὺς δασκάλους καὶ σὲ ὅλους τοὺς ὑπαλλήλους καὶ σὲ ὅλους τοὺς Ἑλληνας μιὰ ἐγκύκλιο με μιὰ μόνη λέξι, πού περιλαμβάνει κάθε συμβουλή καὶ κάθε σύστημα καὶ φιλοσοφία.

— Δηλαδή ;

— Τὴ μαγικὴ λέξι, πού ἄφησε γιὰ διαθήκη του στὴν ἀνθρωπότητα ὁ Σεπτίμιος Σεβήρος : « Λαμπορέμους ».

Ἔως ἔργαζόμεθα.

Ἄντωνιος Τραυλαντώνης

43. Θ Ο Υ Ρ Ι Ο Ν

Ἡ λόγχη μου ἔχει ἀνάψει κι ἀστράφτει ἀπὸ ψυχὴ !
 Ἄκου ! Ἡ φωνὴ τοῦ Γένους σὰν πόλεμος ἤχει.
 Μοῦ γνέφει ὁ βασιλιάς μου σ' ἄλογο, ὀρθός, λαμπρός !
 Γιὰ μᾶς, γιὰ τὰ παιδιά μας, γιὰ τὴν Ἑλλάδα, ἐμπρός !

Χαρὰ στὸν πού χυμῆξη, γεράκι ὀρμητικό,
 καὶ νικητήρια κράξη σὲ πρόχωμα ἐχθρικό.
 Στῆς φλόγας τὸ μεθύσι, στῶν κανονιῶν τὴ βοή,
 χίλιες ζωές θὰ ζήση ἀφήνοντας μιὰ ζωὴ !

Τῆς νιότης τῶν Ἑλλήνων ἡ θύελλα σὰν κινᾶ,
 τί χαμηλὰ εἶν' τὰ ὕψη, τί κάμποι τὰ βουνά !
 Σὲ τέτοια ὄρμη προσμένω τὴ νέα μου τὴν καρδιά
 νὰ τήνε κάψης, τοῦ Ἔθνους ἀθάνατη φωτιά !

« Στρατιωτικὰ τραγούδια »

Ζαχαρίας Παπαντωνίου

44. ΟΧΙ, ΠΟΤΕ ΣΚΛΑΒΑ ΖΩΗ !

Εἶπεν ὁ νέος ἀνταρσιασμένος :

— Ὅχι, ποτὲ σκλάβα ζωὴ !
 Καὶ τοῦ χαλύβδωσε τὸ μένος
 καρδιά καὶ σῶμα καὶ ψυχὴ.

Κι ὅπως οἱ πρόγονοί του, νά τον,
 γράφει καὶ πάλι μὲ ἀστραπές,
 μέσ' στὸ βιβλίο τῶν ἀθανάτων,
 καινούργιες πράξεις ἥρωικές.

Γειά σου, παλληκαράκι, γειά σου !
 ξεπεταροῦδι, χρυσαετέ !
 Πολέμα γιὰ τὴ λευτεριά σου,
 καὶ δὲ θὰ ξεχαστῆς ποτέ !

Καί ζωντανὸ καὶ ἀποθαμένο,
 ἢ Ἑλλάδα μπρὸς σου — ποιά τιμή! —
 μὲ τὸ δεξί της ὑψωμένο
 θὰ σκύβῃ καὶ θὰ σ' εὐλογῇ.

« Σπαθὶ καὶ λόρα »

Μιλτιάδης Μαλακάσης

45. Ν Ι Κ Η

Παιδιά μου, ὁ πόλεμος γιὰ σᾶς περνάει θριαμβευτής,
 τῶν ἄδικων ὁ πόλεμος δὲν εἶν' ἐκδικητής·
 εἶναι ὁ θυμὸς τῆς ἀνοιξης καὶ τῆς δημιουργίας.
 Ἡ Ἑλλάδα εἶναι ἀβασίλευτη, μὲ δάφνες καὶ μὲ κρίνα
 τῆς νίκης. Παντοδύναμος τὴν ἔπλασε τεχνίτης.
 Ἡ δόξα τὸ καμάρι της· ἡ ἀλήθεια εἶναι δική της.
 Κι ἂν εἶναι, καὶ στὸν πόλεμο μέσα, ἡ ζωὴ θυσία,
 ὁ τάφος εἶναι πέρασμα πρὸς τὴν ἀθανασία!

Κωστῆς Παλαμᾶς

46. Π Ι Ν Δ Ο Σ

Τῶν προγόνων βλαστοί, μ' ἀτσαλένια κορμιά,
 τοῦ πολέμου περνῶντας τὴ φρίκη,
 τῆς καρδιάς μας τὴ φλόγα τὴ φέραμε μιά
 ὡς ἐκεῖ, πού μᾶς πρόσμενε ἡ Νίκη.

Μὲ τὴ λόγχη χαράξαμε ἄδρὸ στὰ βουνά
 τ' ὄνομά μας — γαλάζιο λουλούδι —,
 νὰ τὸ πάρῃ ὡς στὰ πέρατα ὁ θρῦλος ξανά,
 στοὺς λαοὺς νὰ τὸ κἀνῃ τραγούδι.

Προσταγὴ στὴ φυλὴ μας, σὰ νόμος βαριά,
 τὸ παλιὸ ν' ἀναστήσωμε θᾶμα.
 Νά 'ναι αἰώνια σὲ τούτῃ τὴ γῆ ἡ λευτεριά,
 κάποιος μοίρας ὀρίζει τὸ τάμα.

Μάννα Ἑλλάδα, δική σου μιὰ σάλπιγγα ἤχεϊ,
 λές ἀκόμα στῆς Πίνδου μιὰ κόχη,
 στοὺς λαοὺς νὰ θυμίζη, γεμᾶτο ψυχή,
 τὸ τρανό, πού ξεστόμισες « Ὅχι ».

« Γαλάζιες Ρίμες »

Στέλιος Σπεράντσας

47. ΤΟ ΕΘΝΙΚΟΝ ΕΛΑΤΤΩΜΑ

Ὅλοι βεβαίως γνωρίζετε, κατ' ὄνομα τοῦλάχιστον, τὸν μέγαν Ἄγγλον ποιητὴν, ὁ ὁποῖος ἠγάπησε τόσον τὴν πατρίδα μας, ὥστε ν' ἀφιερῶσιν εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς καὶ ζωῆς καὶ περιουσίας. Ὅλοι γνωρίζετε ὅτι ὁ Βύρων κατῆλθε τῷ 1823 εἰς τὴν Ἑλλάδα, διὰ νὰ συμπολεμήσῃ μὲ τοὺς ἥρωικούς Ἕλληνας, καὶ ὅτι ἀπέθανεν εἰς τὸ Μεσολόγγι, ἀπὸ κρυολογήματα, πρὶν προφθάσῃ νὰ ἴδῃ τὸ ὄνειρόν του πραγματοποιούμενον.

Δὲν ἦτο αὐτὴ ἡ πρώτη φορά, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπεσκέπτετο τὴν κλασσικὴν* γῆν. Κατὰ τὴν νεότητά του ἔκαμεν ἄλλα δύο ταξίδια εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Μία κρίσις τοῦ Βύρωνος περὶ τῶν νέων Ἑλλήνων, ὑπάρχουσα εἰς ἐπιστολὴν του γραμμένην, νομίζω, ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι, μοῦ ἔκαμε τὴν μεγαλυτέραν ἐντύπωσιν : « Οἱ Ἕλληνες — ἔγραφεν ὁ μέγας φιλέλληνας — ἔχουν ἀνάγκην ἀπὸ πολλὰ πράγματα· πρὸ πάντων ἀπὸ ὁμόνοιαν καὶ πειθαρχίαν ». Καὶ παρακάτω ἐξηγοῦσε διὰ ποίους λόγους, κατὰ τὴν γνώμην του, οἱ Ἕλληνες οὔτε ὁμονοοῦν, οὔτε πειθαρχοῦν εὐκόλως, συμπεραίνων ὅτι ἡ ἀνυποταξία καὶ ἡ ἀπειθαρχία εἶναι τὸ κυριώτερον γνώρισμα τοῦ χαρακτῆρος των. Οὕτως εἰπεῖν*, τὸ ἐθνικὸν των ἐλάττωμα.

Αὐτό, καθὼς σᾶς εἶπα, μοῦ ἔκαμεν ἐντύπωσιν, διότι μολονότι παρῆλθεν ὀλόκληρος σχεδὸν αἰὼν ἀπὸ τὴν ἐποχὴν, πού τὸ ἔγραφεν ὁ Βύρων, μολονότι ἡ Ἑλλάς, ἐλευθέρα ἔκτοτε, ἔκαμε τόσας προόδους καὶ μολονότι οἱ ἥρωικοὶ Ἕλληνες, οἱ ἄξεστοι*, οἱ ἀγράμματοι, οἱ ἡμιμάγριοι τοῦ καιροῦ ἐκείνου, ἐξεπαιδεύθησαν, ἐλεπτύνθησαν, ἐξεπολιτίσθησαν, ἐν τούτοις διατηροῦν τὸ γνώρισμά των, τὸ ἐλάττωμά των.

Εἶναι, ἀγαπητοί μου, μία πικρὰ ἀλήθεια. Μικροὶ καὶ μεγάλοι οἱ Ἕλληνες οὔτε ὁμονοοῦμεν, οὔτε πειθαρχοῦμεν. Δὲν ἀναγνωρί-

ζομεν κανένα άνωτερόν μας, κανένα καλύτερόν μας. Μόλις κρατοῦμεν τήν ιεραρχίαν* εκείνην, άνευ τῆς όποίας κοινωνία δέν ὑπάρχει.

Πόσον εἶναι κακόν και όλέθριον δέν εἶναι άνάγκη νά σᾶς τό εἶπω. Τό έννοεῖτε, όπως τό έννοοῦμεν όλοι. Καί όμως δέν βάζομεν τά δυνατά μας νά τó κόψωμεν. Συλλογίζομαι ότι, άν κατά τύχην, όταν εἶχα τήν ώραιάν, τήν τρυφεράν ήλικίαν σας, άνεγίνωσκα τήν κρίσιν τοῦ Βύρωνος, θά μοῦ έκαμνε μεγάλην έντύπωσιν και θά κατέβαλλα πᾶσαν προσπάθειαν, διὰ νά εἶμαι όσο τό δυνατόν περισσότερον πειθήνιος* εἰς τοὺς άνωτέρους μου και πειθαρχικός. Πρέπει νά μάθη κανεῖς πρώτα νά ὑπακούη, διὰ νά ήξεύρη κατόπιν νά διατάσση. Δι' αυτό έσυλλογίσθην νά σᾶς όμιλήσω σήμεραν και νά σᾶς αναφέρω τήν κρίσιν τοῦ Βύρωνος.

Έν τούτοις, όταν εἶπα πρὸ όλίγου εἰς ένα φίλον μου : « Θά τó γράψω στὰ παιδιὰ τῆς Διαπλάσεως », ό φίλος μου με άπέτρεψε*. « Μή, μοῦ εἶπε, διότι ήξεύρεις τί θά πάθης ; Θά ίσχυροποιήσης τήν έμφυτον* άνυποταξίαν και άπειθαρχίαν τῶν Έλληνοπαίδων. Εἰς τó έξῆς θά δικαιολογοῦνται λέγοντες με καμάρι : « Μπᾶ ! εἶναι τó έθνικόν μας έλάττωμα ! . . . ».

Έ παρατήρησις αὐτῆ με έκανε νά σκεφθῶ : Μήπως ό φίλος μου έχει δικαίον ; 'Αλλ' όχι ! Αὐτός δέν ήμπορεῖ νά γνωρίζη τόσον τοὺς Έλληνόπαιδας, όσον εἰγώ, πού έπικοινωνῶ μαζί των τόσα χρόνια ! Οἱ Έλληνόπαιδες δέν εἶναι και τόσον άνόητοι, διὰ νά καυχηθοῦν δι' ένα έλάττωμα, εἶτε άτομικόν εἶτε έθνικόν. 'Απεναντίας, όσάκις τοῦ λοιποῦ θά αισθάνωνται τó αίμα των νά βράζη και νά έξωθῆ πρὸς τήν διχόνοιαν, πρὸς τήν άπειθαρχίαν, θά ένθυμοῦνται, εἶμαι βέβαιος, τοὺς λόγους τοῦ Βύρωνος και θά όμονοοῦν και θά ὑποτάσσωνται !

« Περιοδικόν Διάπλασις »

Γρηγόριος Ξενόπουλος

48. Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΣΤΟΝ ΕΘΝΙΚΟ ΑΓΩΝΑ

Τό έπεισόδιο, πού θ' άφηγηθοῦμε, εἶναι έξακριβωμένο και αυθεντικό. Έγινε στὰ 1940 σέ κάποιο χωριό τῆς Κύπρου.

Ό γάμος εἶχε τελειώσει στήν έκκλησία και ή γαμήλιος πομπή, μ' έπικεφαλῆς τοὺς νεοῦμφους και τοὺς « κουμπάρους » (στήν Κύπρο οἱ κουμπάροι εἶναι πολλοί, κάποτε και δέκα και εἴκοσι ζεύ-

γη), περνούσε τούς δρόμους τοῦ χωριοῦ, κατευθυνομένη στό σπίτι τοῦ γαμπροῦ.

Σέ κάποιο δρόμο ἡ πομπή συναντήθηκε μέ τρεῖς ἀγνώστους κυρίου, πού, ὅπως φαίνονταν ἀπό τὸ ντύσιμό τους, εἶχαν ἔρθει ἀπὸ τὴν πόλι. Ἐνας χωρικός ἀποσπιάστηκε ἀπὸ τὴν πομπή καὶ μέ τὴν προθυμία τῆς παντοτινῆς ἑλληνικῆς φιλοξενίας ρώτησε τούς τρεῖς πολῖτες τί ἤθελαν. Σέ λίγο ἀπὸ στόμα σὲ στόμα, ἐνῶ ἡ πομπή ἐξακολουθοῦσε νὰ προχωρῆ, ἐμαθεύτηκε ὁ λόγος τῆς ἐπισκέψεώς των, πού ἔφθασε στό τέλος καὶ στ' αὐτιά τῆς νύφης. Ἀμέσως ἐκείνη σταμάτησε καὶ μαζί της σταμάτησαν κι ὅλοι οἱ ἄλλοι.

— Τί ζητοῦν ; εἶπε ἡ νύμφη. Ἐράνους γιὰ τὸν πόλεμο ;

Καὶ μέ μιᾶς σηκώνει τὸ λευκὸ της πέπλο, βγάζει τὰ σκουλαρίκια ἀπὸ τ' αὐτιά της καὶ καλῶντας κοντά της τούς τρεῖς κυρίου, τούς τὰ δίνει.

— Δὲν ἔχω λεπτά, εἶπε.

Τότε, μέ μιᾶς, χωρὶς καμμιά συνεννόησι, ἐντελῶς αὐθόρμητα, ἀδίστακτα καὶ πρόθυμα, ἄρχισαν ὅλοι, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, νὰ προσφέρουν, ἐκεῖ, καταμεσῆς τοῦ δρόμου, ὅ,τι μπορούσαν. Οἱ τρεῖς ἀπεσταλμένοι ἀπὸ τὴν πόλι ἔκλαιαν. Ὅλων τὰ μάτια εἶχαν βουρκώσει.

Ἀφηγηθήκαμε πλατύτερα τὸ ἐπεισόδιο αὐτό, γιατί εἶναι πολὺ χαρακτηριστικὸ τῶν αἰσθημάτων, πού δонуῦν καὶ τὴν ἐθνικὴ κυπριακὴ ψυχὴ, ὅπως καὶ γενικώτερα τὴν πατριωτικὴ ψυχὴ ὅλου τοῦ ἔξω Ἑλληνισμοῦ.

Ἀπ' τὸν καιρὸ τοῦ τρωικοῦ πολέμου ἡ Κύπρος, πάντα βαθύτατα ἑλληνικὴ στὴν ψυχὴ καὶ στό φρόνημα, ἔλαβε μέρος σ' ὅλους τούς ἀγῶνας τοῦ Ἐθνους, πότε πιὸ ἐνεργητικὰ καὶ πότε πιὸ παθητικὰ, πάντοτε αὐθόρμητα καὶ πρόθυμα, συμβαδίζοντας πιστὰ καὶ ἀναπόσπαστα μέ τὴ μητέρα Πατρίδα τὸν μακραίωνα δοξασμένο δρόμο της.

Ἔτσι καὶ τώρα δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ ὑστερήσῃ ἡ Κύπρος στὴ γενικὴ ἔκρηξι τοῦ πατριωτικοῦ ἐνθουσιασμοῦ, τῆς ἀποφασιστικότητος καὶ τῆς αὐτοθυσίας τῆς φυλῆς μας ἐνώπιον τῆς ὑπόουλου ἐπιθέσεως ἐναντίον τῆς χώρας μας. Καὶ μόλις ἐξεδηλώθη ἡ ἐπιβουλή, ὁ κυπριακὸς λαὸς ἐξηγέρθη καὶ αὐτὸς μαζί μέ ὅλον τὸν Ἑλληνισμό καὶ ἐξεδήλωσε κατὰ τρόπον ἀληθινὰ μεγαλειώδη τὴν ἀλληλεγγύη του μέ τὴν μητέρα Πατρίδα.

Σὲ πολλὰς χιλιάδες ἀνέρχονται οἱ ἐθέλονταί, πού ἔσπευσαν ἀμέσως νὰ γραφοῦν, γιὰ νὰ πολεμήσουν ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ.

Καὶ οἱ ἐθνικοὶ ἔρανοι, πού ἄρχισαν ἀπὸ τὶς πρῶτες μέρες τοῦ πολέμου μὲ ἀφάνταστον ἐνθουσιασμό, σ' ὅλες τὶς πόλεις καὶ τὰ χωριά τῆς Μεγαλονήσου, ἔφθασαν σὲ χιλιάδες λίρες.

Ἐξ ἄλλου, οἱ γυναῖκες τῆς Κύπρου ἔπλεκαν διαρκῶς κι αὐτές, ὅπως ὅλες οἱ Ἕλληνίδες, μάλλινα εἶδη γιὰ τοὺς στρατιώτας μας, ὑπῆρξαν δὲ τόσο πρόθυμες καὶ σημαντικὲς οἱ ἰδιαιτέρες προσφορὲς τῶν Κυπρίων στὸν Ἑλληνικὸ Ἐρυθρὸ Σταυρὸ, ὥστε νὰ δημοσιεύσῃ ἰδιαιτέρη εὐχαριστήριον ἀνακοίνωσι στὸν Τύπο, γιὰ νὰ τονίσῃ τὸ γεγονὸς καὶ νὰ τὸ προβάλλῃ ὡς παράδειγμα πρὸς μίμησιν.

Ὅλ' αὐτὰ σημειώνονται, ὄχι γιὰ νὰ ἐξάρουν τὸν κυπριακὸ πατριωτισμὸ, ὁ ὁποῖος εἶναι γνωστότατος καὶ ἐξεδηλώθη πάντοτε σὲ κάθε ἐθνικῇ περιπέτεια κατὰ τὸν θερμότερο καὶ ἐντονώτερο τρόπο. Οἱ γραμμὲς αὐτὲς γράφονται, γιὰ νὰ δώσουν μίαν ἀκόμα εἰκόνα τῆς βαθυτάτης ἐθνικῆς ἀλληλεγγύης καὶ τῆς ἀδιαρρήκτου ἐθνικῆς ἐνότητος, πού συνδέουν ὅλα τὰ τμήματα τοῦ ἑλληνισμοῦ. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀληθινὴ ἐθνικὴ ψυχὴ τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς.

Μελῆς Νικολαΐδης

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΝ ΖΩΗΝ

1. Ο ΓΑΜΟΣ

- Τοῦ ποιοῦ 'ν' τὸ συμπεθερικό, τοῦ ποιοῦ 'ν' αὐτὸ τὸ ψίκι*,
ποῦ κατεβαίνει ἀπ' τὰ βουνὰ πεζούρα καὶ καβάλα,
μὲ τὰ ψηλὰ τὰ φλάμπουρα, μὲ τὰ διπλᾶ παιγνίδια,
μὲ τὰ τραγούδια τὰ πολλὰ, μὲ τὰ βαριὰ τουφέκια.
σὰ νὰ σηκώθη ὁ βασιλιάς καὶ σύναξε τ' ἀσκέρια
κι ὅλον τὸν κόσμον κάλεσε νὰ πάη νὰ πολεμήσῃ ;
- Ὁ Φλῶρος κάνει τὴ χαρὰ, παντρεύει τὸν υἱό του,
τὸ γιό του τὸ μονάκριβο, τὸ μοσχαναθρεμμένο,
κι ὅλο τὸν κόσμον κάλεσε κι ὅλο τ' ἀρχοντολόγι.
Τρεῖς χρόνους γράφαν τὰ προικιά καὶ τρεῖς τὰ πανωπροίκια
καὶ τρεῖς ὅπου συνάζονταν καὶ χάλναγαν τὸν κόσμον.
Πᾶν τὰ παιγνίδια ἀπὸ μπροστά, τὰ φλάμπουρα ἀπὸ πίσω,
κι ἀράδ' ἀράδ' ἀπὸ κοντὰ πάνου οἱ συμπεθεροί.
Καὶ μέσ' στὸ ψίκι ἀνάμεσα πᾶν ὁ γαμπρὸς κι ἡ νύφη
καβάλα σ' ἄλογα ψαριὰ καὶ χρυσοσελωμένα.
Λάμπουν τ' ἀσήμια τοῦ γαμπροῦ καὶ τὰ χρυσᾶ τῆς νύφης.
Δεξιά - ζερβὰ παίζουν νουνὸς καὶ βλάμης τ' ἄλογά τους,
κι ὅλο κοιτᾶν τὰ νιογάμπρα κι ὅλο χαμογελᾶνε.
Πάει ὁ γαμπρὸς σὰν ἀετός, ὀρθὸς χαμηλωμένος,
κι ἡ νύφη πάει σὰν πέρδικα, γλυκιά, χαμηλομάτα.
Βγαίνει στήν πόρτα νὰ δεχτῆ τὴ νύφη ὁ γερο - Φλῶρος
καὶ χύνει σίκλους τὸ κρασί, τὸ ρύζι χοῦφτες χύνει.
Τήνε φιλεῖ στὰ μάγουλα, τήνε φιλεῖ στὰ μάτια,
κι εὔχεται καλορρίζικα κι εὔχεται γεννητούρια.
Στὶς μαρμαρόστρωτες αὐλὲς πεζεύει ὅλο τὸ ψίκι.
"Οξω τὸ στρώνουν στὸ χορὸ καὶ μέσα στεφανώνουν
καὶ στὰ τραγούδια τὰ πολλὰ καὶ στὰ πολλὰ τουφέκια,
ἄλλοι χρυσὲς δίνουν εὐχὲς κι ἄλλοι καλοτυχίζουν.
- Χαρὰ στὰ δυὸ τὰ νιοπάντρα, χαρὰ καὶ στοὺς γονιοὺς τους !

« Ὁ τραγουδιστὴς τοῦ χωριοῦ καὶ τῆς στάνης »

Κώστας Κρυστάλλης

2. ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΠΟΥ ΓΕΝΝΗΘΗΚΑ

Τὸ σπίτι, πού γεννήθηκα, ἴδιο στὴν ἴδια στράτα,
 στὰ μάτια μου ὄλο ὑψώνεται καὶ μ' ὄλα του τὰ νιάτα.
 Κι ἀπέραχτο κι ἀνέγγιχτο στὴ μοῖρα ἀγνάντια στέκει,
 κι ἀπὸ τὸν κῆπο του γιὰ μὲ χλωρὰ στεφάνια πλέκει.
 Ἐπὶ τὴν ἠσκιερὴ ἔμπατὴ στὴ φωτισμένη σάλα
 μὲ τ' ἀκριβὸ ρολοὶ χρυσὸ στὴν κρουσταλλένια γυάλα,
 ὄλα βαλμένα ρυθμικά, γιορτιάτικα ντυμένα,
 πρόσωπα, ἀντικείμενα, μὲ καρτεροῦν ἐμένα.
 Τὸ σπίτι, πού γεννήθηκα — κι ἄς τὸ πατοῦν οἱ ξένοι —
 στοιχειό, καὶ σὰν ἀπάτητο, μὲ ζῆ καὶ μὲ προσμένει.

« Τὰ παράκαιρα »

Κωστής Παλαμᾶς

3. ΝΑΝΟΥΡΙΣΜΑ

Ἔγνε μου, πάρε τὸ παιδί, νὰ μοῦ τὸ σεργιανίσης
 στὰ ρόδα τῶν περιβολιῶν, στὰ κρύα νερὰ τῆς βρύσης.
 Πάρ' το καὶ δεῖξε του νὰ βρῆ τῶν παλατιῶν τὴ στράτα,
 πού ν' αἶ τοῦ ρήγα οἱ θησαυροὶ μὲ τὰ κωνσταντινάτα.
 Καὶ χάρισέ του τὰ κλειδιά, ν' ἀνοίξη καὶ νὰ πάρη
 μαργαριτάρι ἀτρύπητο, σπυρὶ μαργαριτάρι.

Κοιμήσου, φῶς μου, κι ὁ Χριστὸς σοῦ παραστέκει πλάι.
 Κοιμήσου κι ἡ μαννούλα σου τὴν κούνια σου κουνάει.
 Τὴν κούνια σου τὴν ἔστρωσα μὲ μαλακὸ σεντόνι,
 πού τό ἔπλυναν καὶ τό ἔκαναν Νεραίδες σὰν τὸ χιόνι.
 Στὸ πάπλωμά σου κέντησα αἰτούς, νὰ σὲ στολίζουν,
 γαρύφαλλα τῆς Βενετιᾶς, νὰ σοῦ μοσκομουρίζουν.
 Σοῦ κέντησα μιὰ Παναγιὰ στ' ἄχνὸ προσκέφαλό σου
 κι ἀκόμα τὴν Ἁγία Σοφιά, νὰ ἔχῃς στὸ μάγουλό σου.

« Ὅταν φεύγουν οἱ ὥρες »

Στέλιος Σπεράντσας

4. ΠΩΣ ΓΕΝΝΩΝΤΑΙ ΑΙ ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ

Όταν, μετά την εργασία τῆς ἡμέρας, μέσα εἰς ἀνοικτὸν ἔδαφος καὶ εἰς καθαρὸν καὶ μυρωμένον ἀέρα τῆς πλαγιαῖς, ἐπιστρέφῃ ὁ γέρος, τὴν ὥραν ποῦ ἀρχίζει νὰ γέρῃ ὁ ἥλιος, ἀπὸ τὸ πράσινον ἀμπέλι του καὶ ἀπὸ τὸ κόκκινο χωράφι του εἰς τὸ μικρὸ του χωριό. . . τότε, μετὰ τὸ λιτὸν καὶ ὑγιεινὸν δεῖπνον, ποῦ τοῦ παρεσκεύασεν ἡ γυναῖκα του, ἀφοῦ δοξάσῃ εἰς τὸ τέλος τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος δὲν φροντίζει μόνον διὰ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, πίνει καὶ ἄλλη μιά, κροταλίζει καὶ τὴν γλῶσσαν του, καὶ κατόπιν βγαίνει καὶ κάθεται εἰς τὸ πεζούλι τῆς χαμοκέλας του, ἕως τὴν ὥραν ποῦ θὰ κουρνιασοῦν οἱ κότες του καὶ θὰ ποθήσῃ καὶ αὐτὸς τὸ ἀχυρόστρωμά του.

Νάτος ! Ἕσυχος - ἤσυχος, μόνος καὶ ἀκίνητος, κρατεῖ μὲ τὰ δυὸ του χέρια τὸ ραβδί του, στηριγμένον εἰς τὴν γῆν, καὶ εἰς τὴν ἄκρην του ἀκουμπᾷ τὸ πηγούνι του. Ὁμοιάζει μὲ ἀττικὸν νεκρικὸν ἀνάγλυφον. Ἄλλ' ἂν φαίνεται θλιμμένος, θλίψιν δὲν ἔχει κατὰ βάθος. Εἶναι μόνον συλλογισμένος.

Βλέπει καὶ κρίνει. Χωρὶς νὰ ἐκδηλώῃ τοῦτο, διὰ τῆς κινήσεως τῶν ματιῶν του παρατηρεῖ πάντας, πάσας καὶ τὰ πάντα, ποῦ διέρχονται ἐντὸς τῆς ὀπτικῆς του ἀκτίνος. Παρακολουθεῖ τὰς διαφόρους σκηναὶς τοῦ κοινωνικοῦ βίου, ἀδιαφορῶν ἂν τὰ πρόσωπα τῶν σκηνῶν αὐτῶν εἶναι ἀνθρωποὶ ἢ ζῶα. Κουνεῖ τὸ κεφάλι του, χαμογελᾷ καὶ κάπου - κάπου ἐκστομίζει καὶ κάποιαν ἔκφρασιν. Ἡ ἔκφρασις αὐτὴ εἶναι ἡ παροιμία.

Βλέπει τώρα τὸν συμπέθερόν του τὸν Θανάση, ποῦ τρέχει δεξιά καὶ ἀριστερά, ἐπάνω καὶ κάτω, ψάχνοντας νὰ ἴβρῃ τὸν γαῖδαρόν του. Ὁ γέρος εἶχε παρατηρήσει ὅτι τὸν ἐξεσαμάρωσε, τοῦ ἔβαλε εἰς ἓνα κουρούπι* πίτουρον, εἰς ἓνα ἄλλο νερόν, καὶ ἔφυγεν. Ὁ γέρος ὁμως εἶχε παρατηρήσει καὶ κάτι ἄλλο· ὅτι τὸ ζῶον ἦτο λυτὸν, ὅτι ἀνέμιζε τὴν οὐράν του καὶ ὅτι, ἅμα ἢ μυῖγα τοῦ ἐχώθη καὶ εἰς τὸ ρουθούνι, ἄρχισε τὶς κλωτσιάς.

Καὶ τώρα, ποῦ ἀπελπισμένος ὁ Θανάσης τὸν πλησιάζει καὶ τοῦ λέγει : « Νὰ μὴν εἶδες, συμπέθερε, κατὰ ποῦ ἔκαμε ὁ γαῖδαρός μου ; », ὁ γέρος, ἀντὶ ἀπαντήσεως ἄλλης, τοῦ ἐκστομίζει, ἐμμέτρως μάλιστα, τὸ ἔξης :

« Κάλιο γαῖδουρόδενε, παρὰ γαῖδουρογύρευε ».

Καί ὅταν βλέπη νά κατηφορίζη ὁ γείτονας του ὁ Σιδέρης μέ τὸ ταγάρι εἰς τὸν ὤμον, ποῦ κάπου χασομέρησε καί τώρα μόλις φθάνει εἰς τὸ χωριό, ἰδρωμένος καί μέ τή γλῶσσα του ἔξω ἀπὸ τὴν τρεχάλα, τὸν κοιτάζει μόνο καί χαμογελά. Καί ἐκεῖνος τοῦ λέγει πρῶτος :

— Μὴν τὰ γυρεύεις γείτονα. Ξέχασα τὸ ταγάρι μου κρεμασμένο στὸν πεῦκο, καί γύρισα πίσω πάλι, γιὰ νὰ τό ἴβρω. Μιά ὥρα δρόμο!

Καί ὁ γέρος μέ κίνησιν τῆς κεφαλῆς καί μέ μορφασμὸν χαρακτηριστικὸν τοῦ ἀπαντᾶ :

« Ὅποιος δὲν ἔχει μυαλό, ἔχει ποδάρια ».

Αἱ παροιμίαι, τὰς ὁποίας ἀπὸ αἰῶνων δημιουργεῖ ὁ λαϊκὸς νοῦς — ἐκδηλώσεις δυνατὰς καί συμπετυκνωμένας τοῦ ὑπὸ τὴν τέφραν τῆς ἀμαθείας σωζομένου ἑλληνικοῦ πνεύματος — ὁμοιάζουν σὰν τὸ ἐξαφικὸν καθρέπτισμα ἡρέμου ρυακίου. Τὸ νερὸ τοῦ ρυακίου αὐτοῦ κατηφορίζει, αἰῶνας τώρα, καθαρὸν καί διαυγέστατον, ἀπὸ τὴν παντοτεινὴν καί ἀστείρευτον πηγὴν τοῦ ἑλληνικοῦ κορφοβου-νιοῦ μέσα εἰς λεῖα πέτρινα αὐλάκια — τὰ ὁποῖα τὸ ἴδιο τὸ νερὸ ἐσχημάτισε τρέχοντας ἀνάμεσα εἰς τοὺς βράχους, — χώνεται κατόπιν μέσα εἰς τὰ βάτα καί τοὺς ἀγριοκισσοὺς τῆς ρεματιᾶς, καί πάλιν ἀναφαίνεται κάπου - κάπου, ὡς διὰ νὰ σκορπισθῇ ἐπάνω του τοῦ ἡλίου ἢ ζωῆ καί τοῦ φεγγαριοῦ ἢ παρηγορία. Ὅσακις τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα ἀναφαίνεται, δημιουργεῖται ἓνα ποίημα, ἓνα τραγούδι, μία παροιμία.

Ὅλαι αἱ παροιμίαι, ὅσαι δὲν εἶναι λείψανα λησμονημένων μεγαλυτέρων ἔργων, πάντοτε ἔχουν καί ἀπὸ μίαν ἀφορμὴν, ἢ ὁποία τὰς ἐγέννησεν. Αὐτὴν τὴν ἀφορμὴν τὰς περισσοτέρας φορὰς τὴν ἐπῆρε μαζί του εἰς τὸν τάφον ὁ γέρος, ποῦ τὰς ἐδημιούργησε. Καί ψάχνουν νὰ εὔρουν, μέ τὴν κρίσιν, μέ τὴν σύγκρισιν, μέ τὴν φαντασίαν, ἀνεπιτυχῶς πολλάκις ὅ,τι ὁ γέρος μέσα ἀπὸ ἓνα εἰρωνικὸ χαμόγελο θὰ ἤμποροῦσε νὰ ἐξηγήσῃ ἀπλοῦστατα μέ δύο μόνον λέξεις.

5. Τ Ο Δ Ω Ρ Η Τ Η Ρ Ι Ο Ν

— Σᾶς παρακαλῶ, μίαν ὑπογραφήν, κύριε.

Κοντὰ εἰς τὸ τραπέζι τοῦ συμβολαιογράφου κάθονται τρία πρόσωπα· ἓνας γέρος χωρικός, ἡ γυναῖκα του καὶ ἓνα καλοδεμένο παλληκάρι, χωρικός κι αὐτός. Ὁ γέρος ἔχει μεγάλα γαλανὰ μάτια, γεμᾶτα ἀπὸ ἀγνοίαν ὄλων τῶν πραγμάτων, ποὺ εὐρίσκονται ἔξω ἀπὸ τὰ σύνορα τοῦ χωραφιοῦ του. Ἡ γυναῖκα του εἶναι συνηθισμένος τύπος γραίας χωρικῆς, ἠλιοκαμένη καὶ λιπόσαρκος.

Ὁ συμβολαιογράφος, μὲ τὰ γυαλιὰ κατεβασμένα εἰς τὸ τελευταῖον σημεῖον τῆς μύτης του, διαβάζει τὸ συμβόλαιον· ἐπρόκειτο περὶ δωρεᾶς τῆς γραίας πρὸς τὸ παιδί ἑνὸς σπιτιοῦ, ποὺ τὸ εἶχεν ἀπὸ κληρονομιά.

— Δὲν μᾶς λέτε δά, νὰ ξεύρωμε καὶ μεῖς, γιὰ ποιά αἰτία χαρίζει ἡ κυρὰ στὸ παιδί τὸ σπίτι ;

— Καλύτερα νὰ σᾶς τὴν πῆ ἢ ἴδια ἡ κουμπάρα ἀπὸ δῶ, ἀπαντᾷ ὁ συμβολαιογράφος μὲ ἑλαφρὸν χαμόγελο στὰ χεῖλη του. Πές του τα ἐσύ, κερὰ κουμπάρα· καλὸ εἶναι νὰ τὰ ξέρη καὶ ὁ μάρτυρας, ποὺ θὰ ὑπογράψῃ, τῆς λέγει.

Σηκώθηκε αὐτὴ τότε, πλησίασε περισσότερο στὸ τραπέζι, ἀκούμπησε καὶ μὲ τὰ δύο της τὰ χέρια ἐπάνω. Ξερόβηξε, ξεροκατάπιε, κοκκίνισε ὀπωσδήποτε, ἴδρωσε, σκουπίστηκε καὶ ἄρχισε :

— Τὸ παιδί αὐτὸ δὲν τὸ ἔχω γενιά· οὔτε συμπεθεριά δὲν ἔχομε.

— Ἔχει πατέρα, ἔχει καὶ μάννα ;

— Καὶ πατέρα ἔχει καὶ μάννα.

— Ἔσεῖς δὲν ἔχετε παιδιά ;

— Ἔχομε δύο· κορίτσι δὲν ἔχομε.

— Μά, τότε, γιατί χαρίζεις στὸν ξένο τὸ σπίτι ;

Ἡ χωρική ἐστενοχωρήθη· κοίταξε τὸν ἄντρα της, παρατήρησε γῦρό της (ὁ συμβολαιογράφος ἔκανε πῶς ἐπρόσεχεν ἄλλοῦ) καὶ μὲ φωνὴν δυνατωτέραν τῆς συνήθους, φωνὴν ποὺ μεταχειρίζεται ὁ χωρικός, ὅταν τὸν ἀναγκάζῃ νὰ πῆ κάτι, ποὺ δὲν τὸ πολυθέλει, καὶ τὸ ἀποφασίσῃ στὰ τελευταῖα, ἄρχισε νὰ λέγῃ :

— Τὰ παιδιά μας τὰ καλοπαντρέψαμε. Καὶ πήρανε κι ηῦρανε. Αὐτουνοῦ τοῦ κακομοίρη (καὶ ἔδειξε τὸ παιδί) ὁ πατέρας ἦτανε κι αὐτὸς καλὸς νοικοκύρης· εἶχε σπίτια, εἶχε ἀμπέλια, εἶχε ζᾶ, εἶχε κάρο . . .

μὰ ἔπαθε ζημιές καί τοῦ τὰ πουλήσανε οὔλα. Τώρα καθόντουνε μὲ νοίκι· ἀκοῦς, μὲ νοίκι. Μοῦ λέει ὁ ἄντρας μου, σὰν ἔμαθε τὴ συμφορά, πού τους βρῆκε : « Γυναίκα, τί θ' ἀπογίνῃ ὁ γείτονας δίχως σπίτι, πού 'χει καὶ παιδί καὶ τρία κορίτσια τῆς παντριᾶς ; ». Ἦθελα νὰ τοῦ πῶ τὸ καλό, πού μοῦ 'ρθε στὸ νοῦ μου· ἦθελε νὰ μοῦ τὸ πῆ κι αὐτός, μὰ φοβηθήκαμε, μὴν ἀποπάρῃ ὁ ἕνας τὸν ἄλλον. Ξεθαρρεύτηκα ἐγὼ καὶ τοῦ λέω : « Ἄντρα, σὰν πεθάνωμε, σὲ ποιόν ἀπὸ τὰ παιδιὰ μας θ' ἀφήσωμε τὸ σπίτι, πού 'χω κληρονομιά ; ». « Σ' ὅποιον ἀπὸ τους δυὸ τ' ἀφήσωμε, θὰ βαρυγγωμάῃ ὁ ἄλλος », λέει ὁ γέρος μου. « Νὰ τ' ἀφήσωμε καὶ στοὺς δυό, θὰ μαλώσουν », τοῦ λέω ἐγώ. « Νὰ τὸ πουλήσωμε, τί θὰ πιάσωμε καὶ τί νὰ τὰ κάνωμε τὰ λεφτά ; Δόξα νὰ 'χη ὁ Μεγαλοδύναμος, ἔχομε νὰ φᾶμε », μοῦ λέει αὐτός. « Ξέρεις, τί συλλογίστηκα ; τοῦ λέω ἐγώ· νὰ τὸ δώσουμε γιὰ τὴν ψυχὴ μας στὸ παιδί τοῦ γείτονα ». « Καλὰ λές, γυναίκα, μοῦ λέει. Ἔτσι νὰ κάμωμε· θὰ μαζώξῃ τὴ φαμελιά του μέσα, θὰ 'χη κι αὐτὸς μιὰ μέρα δικό του σπίτι καὶ θὰ μᾶς συχωρνᾷ ». « Αὐτὸ εἶναι, γκρ... γκρ... μὲ κάνατε καὶ τὸ εἶπα ».

Ξεροκατάπιε πάλι, σφούγγισε τὸν ἰδρῶτα τῆς καὶ ξανακάθισε στὴ θέσι τῆς.

Δημήτριος Καμπούρογλου

6. ΟΙΚΟΚΥΡΙΟΣ ΚΑΙ ΚΛΕΠΤΗΣ

Οἰκοκύριος, ἀπλούστατος τὸν νοῦν, ἐσηκώθη μίαν τῶν νυκτῶν ἀπὸ τὴν κλίνην καὶ ἐπρόβαλεν εἰς τὸ παράθυρον, νὰ μάθῃ πόθεν ἦρχετὸ ὁ ἀκούμενος κτύπος. Καὶ ὡς εἶδε κλέπτην πριονίζοντα τὴν θύραν του· ἄνθρωπε, ἐφώνασε, τί κάνεις αὐτοῦ ; Δὲν βλέπεις, τὸν ἀπεκρίθη ὁ κλέπτης, ὅτι σημαίνω λύραν ; Καὶ διατί δὲν ἀκούω λύρας ἦχον, εἶπε πάλιν ὁ οἰκοκύριος. Αὔριον, ἀπεκρίθη ὁ κλέπτης, θέλεις τὸν ἀκούσει. Τὸν ἐκαλονύκτισεν ὁ οἰκοκύριος καὶ στρέψας εἰς τὴν κλίνην του ἔπεσεν εἰς ὕπνον βαθύτατον. Τὸ δὲ πρωινὸν ἐξυπνήσας, πλὴν τῆς κλίνης, ἄλλο τίποτε δὲν εὔρεν εἰς τὸν οἶκον του.

Τόσῃν πάσχουσι τυφλότητα πολλοί, ὥστε δὲν αἰσθάνονται μηδὲ παρόντα τὸν κίνδυνον.

« Γνώμαι »

Ἄδαμάντιος Κοραῆς

7. Η ΣΤΑΧΟΜΑΖΩΧΤΡΑ

Μεγάλην ἐξέφρασεν ἐκπληξιν ἡ γειτόνισσα, τὸ Ζερμπινιώ, ἰδοῦσα τῇ ἡμέρᾳ τῶν Χριστουγέννων τοῦ 1878 τὴν θεία - Ἀχτίτσα φοροῦσαν καινουργῇ μανδήλαν καὶ τὸν Γέρον καὶ τὴν Πατρῶναν μὲ καθαρὰ ὑποκαμισάκια καὶ μὲ νέα πέδιλα.

Τοῦτο δέ, διότι ἦτο γνωστότατον, ὅτι ἡ θεία - Ἀχτίτσα εἶχεν ἰδεῖ τὴν προίκα τῆς κόρης της πωλουμένην πρὸς πληρωμὴν τῶν χρεῶν ἀναξίου γαμβροῦ, διότι ἦτο ἔρημος καὶ χήρα καὶ διότι ἀνέτρεφε τὰ δύο ὄρφανὰ ἔγγονά της, μετερχομένη ποικίλα* ἐπαγγέλματα. Ἡ γειτόνισσα, τὸ Ζερμπινιώ, ᾤκτιρε* τὰς στερησεις τῆς γραίας καὶ τῶν δύο ὀρφανῶν, ἀλλὰ μήπως ἦτο καὶ αὐτὴ πλουσία, διὰ νὰ ἔλθῃ αὐτοῖς ἀρωγός* καὶ παρήγορος ;

Εὐτυχῆς ὁ μακαρίτης μπαρμπα - Μιχαλιός, ὅστις προηγῆθη εἰς τὸν τάφον τῆς Ἀχτίτσας, χωρὶς νὰ ἴδῃ τὰ δεινὰ τὰ ἐπικείμενα αὐτῇ μετὰ τὸν θάνατόν του. Ἦτο καλῆς ψυχῆς, — ὡς εἶχε ζωὴ ! — ὁ συχωρεμένος. Τὰ δύο παιδιὰ, ὁ Γεώργης καὶ ὁ Βασίλης, ἐπνίγησαν βυθισθείσης τῆς βρατσέρας των τὸν χειμῶνα τοῦ ἔτους 1864. Ἡ βρατσέρα ἐκείνη ἀπωλέσθη αὐτανδρός* — τί φρίκη ! τί καημός ! — Τέτοια τρομάρα καμμιᾶς καλῆς χριστιανῆς νὰ μὴν τῆς μέλλῃ.

Ὁ τρίτος ὁ γιός της, ὁ σουρτούκης*, ἐξενιτεύθη καὶ εὐρίσκετο, ἔλεγαν, εἰς τὴν Ἀμερικὴν. Πέτρα ἔρριξε πίσω του. Μήπως τὸν εἶδε ; Μήπως τὸν ἤκουσεν ; Ἄλλοι πάλιν πατριῶτες εἶπαν ὅτι ἐνυμφεύθη εἰς ἐκεῖνα τὰ χῶματα, κι ἐπῆρε, λέει, μιὰ φράγκα, πού δὲν ἤξευρε νὰ μιλήσῃ ρωμαίικα. Μὴ χειρότερα ! Τί νὰ πῆ κανεῖς. Ἦμπορεῖ νὰ καταρασθῇ τὸ παιδί του, τὰ σωθικά του, τὰ σπλάχνα του ;

Ἡ κόρη της ἀπέθανεν εἰς τὸν δεύτερον τοκετόν, ἀφείσα αὐτῇ τὰ δύο ὄρφανὰ κληρονομίαν. Τί νὰ κάμῃ ; Ἐβαλε τὰ δυνατὰ της κι ἐπροσπαθοῦσε ὅπως - ὅπως νὰ ζήσῃ τὰ δύο ὄρφανὰ. Τί ἀξιολύπητα τὰ καημένα !

Κατὰ τὰς διαφόρους ὥρας τοῦ ἔτους ἐβοτάνιζεν, ἀργολογοῦσεν, ἐμάζωνεν ἐλιές, ἐξενοδοῦλευν. Ἐμάζωνε κούμαρα καὶ τὰ ἔβγαζε ρακί. Μερικὰ στέμφυλα ἀπ' ἐδῶ, κάμποσα κότσια ἀραβοσίτου ἀπ' ἐκεῖ, ὅλα τὰ ἐχρησιμοποῖει. Εἶτα*, κατὰ Ὀκτώβριον, ἅμα ἦνοιγαν τὰ ἐλαιοτριβεῖα, ἔπαιρνεν ἓνα εἶδος πῆχυν, ἐν πενηντάρι ἐκ λευκοσιδήρου, μίαν στάμναν μικράν, κι ἐγύριζεν εἰς τὰ ποτόκια*,

όπου κατεστάλαζον αἱ ὑποστάθμαι* τοῦ ἐλαίου, κι ἐμάζωνε τὴν μούργα. Διὰ τῆς μεθόδου ταύτης ὠκονόμει ὄλον τὸ ἐνιαύσιον ἔλαιον τοῦ λυχναριοῦ τῆς.

Ἄλλὰ τὸ πρῶτιστον εἰσόδημα τῆς θεία - Ἀχτίσας προήρχετο ἐκ τοῦ σταχομαζώματος. Τὸν Ἰούνιον, κατὰ ἔτος, ἐπεβιβάζετο εἰς πλοῖον, ἔπλεεν ὑπερπόντιος καὶ διεπεραιούτο εἰς Εὐβοίαν. Ἐκεῖ μετ' ἄλλων πτωχῶν γυναικῶν ἠσχολεῖτο συλλέγουσα τοὺς στάχους, τοὺς πίπτοντας ἀπὸ τῶν δραγμάτων τῶν θεριστῶν, ἀπὸ τῶν φορτωμάτων καὶ κάρων. Κατ' ἔτος οἱ χωρικοὶ τῆς Εὐβοίας καὶ τὰ χωριατόπουλα ἔρριπτον κατὰ πρόσωπον αὐτῶν τὸ σκῶμμα* : « Νά ! οἱ φ'στάνες ! Μᾶς ἦρθαν πάλι οἱ φ'στάνες ! » Ἄλλ' αὕτη ἔκυπτεν ὑπομονητικῆ, σιωπηλῆ, συνέλεγε τὰ ψιχία ἐκεῖνα τῆς πλουσίας συγκομιδῆς τοῦ τόπου, ἀπήρτιζε τρεῖς ἢ τέσσαρας σάκκους, ὀλόκληρον ἐνιαυσίαν ἐσοδεῖαν δι' ἑαυτὴν καὶ διὰ τὰ δύο ὄρφανά, τὰ ὁποῖα εἶχεν ἐμπιστευθῆ ἐν τῷ μεταξύ εἰς τὰς φροντίδας τῆς Ζερμπινιώδ, καὶ ἀποπλέουσα ἐπέστρεφεν εἰς τὸ παραθαλάσσιον χωρίον τῆς.

Πλὴν ἐφέτος, δηλ. τὸ ἔτος ἐκεῖνο, ἀφορία εἶχε μαστίσει* τὴν Εὐβοίαν. Ἀφορία εἰς τὸν ἐλαιῶνα τῆς μικρᾶς νήσου, ὅπου κατῳκεῖ ἡ θεία - Ἀχτίσα. Ἀφορία εἰς τὰς ἀμπέλους καὶ εἰς τοὺς ἀραβοσίτους, ἀφορία σχεδὸν καὶ εἰς αὐτὰ τὰ κούμαρσ, ἀφορία πανταχοῦ.

Εἶτα, ἐπειδὴ οὐδὲν κακὸν ἔρχεται μόνον, βαρὺς χειμῶν ἐνέσκηψεν εἰς τὰ βορειότερα ἐκεῖνα μέρη. Ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου μηνὸς χωρὶς σχεδὸν νὰ πνεύση νότος καὶ νὰ πέση βροχή, ἤρχισε νὰ χιονίζει. Μόλις ἔπαυεν εἰς νιφετὸς* καὶ ἤρχιζεν ἄλλος. Ἐνίστε ἔπνεε ξηρὸς βορρᾶς, σφίγγων ἔτι μᾶλλον τὰ χιόνια, τὰ ὁποῖα δὲν ἔλειωναν εἰς τὰ βουνά. « Ἐπερίμεναν ἄλλα ».

Ἡ γραῖα μόλις εἶχε προλάβει νὰ μεταφέρῃ ἐπὶ τῶν ὤμων τῆς ἀπὸ τῶν φαραγγῶν καὶ δρυμῶν ἀγκαλίδας τινὰς ξηρῶν ξύλων, ὅσαι μόλις θὰ ἤρκουν διὰ δύο ἐβδομάδας ἢ τρεῖς, καὶ βαρὺς ὁ χειμῶν ἐπέπεσε. Περὶ τὰ μέσα τοῦ Δεκεμβρίου μόλις ἐπῆλθε μικρὰ διακοπή, καὶ δειλαὶ τινες ἀκτίνες ἡλίου ἐπεφάνησαν ἐπιχρυσοῦσαι τὰς ὑψηλοτέρας στέγας. Ἡ θεία - Ἀχτίσα ἔτρεξεν εἰς τὰ « ὀρμάνια »*, ἵνα προλάβῃ καὶ εἰσκομίσῃ καυσόξυλα τινα. Τὴν ἐπαύριον ὁ χειμῶν κατέσκηψεν* ἀγριώτερος. Μέχρι τῶν Χριστουγέννων οὐδεμία ἡμέρα εὐδίας *, οὐδεμία γωνία οὐρανοῦ ὄρατῆ, οὐδεμία ἀκτὶς ἡλίου.

Κραταιὸς καὶ βαρύπνοος βορρᾶς, « χιονιστής », ἐφύσα κατὰ τὰς

παραμονάς τῆς ἁγίας ἡμέρας. Αἱ στέγαι τῶν οἰκιῶν ἦσαν κατάφορτοι ἐκ σκληρυθεισῆς χιόνος. Τὰ συνήθη παίγνια τῶν ὁδῶν καὶ τὰ χιονοβολήματα ἔπαυσαν. Ὁ χειμὼν ἐκεῖνος δὲν ἦτο φιλοπαίγμων*. Ἐκ τῶν κεράμων τῶν στεγῶν ἐκρέμαντο ὡς ὄριμοι καρποὶ σπιθαμιαῖα κρύσταλλα, τὰ ὅποια οἱ μάγκαι τῆς γειτονιάς δὲν εἶχον πλέον ὄρεξιν νὰ τρώγουν.

Τὴν ἑσπέραν τῆς 23 ὁ Γέρος εἶχεν ἔλθει ἀπὸ τὸ σχολεῖον περιχαρῆς*, διότι ἀπὸ τῆς αὔριον ἔπαυον τὰ μαθήματα. Πρὶν ξεκρεμάσει τὸν « φύλακα »* ἀπὸ τῆς μασχάλης του, ὁ Γέρος, πεινασμένος, ἤνοιξε τὸ δουλάπι, ἀλλ' οὐδὲ ψωμὸν ἄρτου εὔρεν ἐκεῖ. Ἡ γραῖα εἶχεν ἐξέλθει, ἴσως πρὸς ζήτησιν ἄρτου. Ἡ ἀτυχῆς Πατρῶνα ἐκάθητο ζαρωμένη πλησίον τῆς ἐστίας, ἀλλ' ἡ ἐστία ἦτο σβεστή. Ἐσκάλιζε τὴν στάκτην, νομίζουσα ἐν τῇ παιδικῇ ἀφελείᾳ της (ἦτο μόλις τετραετὲς τὸ πτωχὸν κοράσιον) ὅτι ἡ ἐστία ἔχει πάντοτε τὴν ιδιότητα νὰ θερμαίνει, καὶ ἄς μὴ καίη. Ἄλλ' ἡ στάκτη ἦτο ὑγρά. Σταλαγμοὶ ὕδατος, ἐκ χιόνος τακεῖσης* ἴσως διὰ τινος λαθραίας καὶ παροδικῆς ἀκτίνας ἡλίου, εἶχον ρεῦσει διὰ τῆς καπνοδόχου. Ὁ Γέρος, ὅστις ἦτο ἑπταετής, μόλις ἔτοιμος νὰ κλαύσῃ, διότι δὲν εὔρισκε ψυχίον τι πρὸς κορεσμόν τῆς πείνης του, ἤνοιξε τὸ μόνον παράθυρον, ἔχον τριῶν σπιθαμῶν μῆκος. Ὁ οἰκίσκος ὅλος, χθαμαλός, ἡμιφάντως*, μὲ εἶδος σοφᾶ, εἶχεν ὕψος δύο ἴσως ὀργυῶν ἀπὸ τοῦ ἐδάφους μέχρι τῆς ὀροφῆς.

Ὁ Γέρος ἀνεβίβασε σκαμνίον τι ἐπὶ τοῦ λιθίνου ἐρείσματος* τοῦ παραθύρου, ἀνέβη ἐπὶ τοῦ σκαμνίου, ἐστηρίχθη διὰ τῆς ἀριστερᾶς ἐπὶ τοῦ παραθυροφύλλου ἀνοικτοῦ, ἐστυλώθη μετὰ τόλμης πρὸς τὴν ὀροφήν, ἀνέτεινε τὴν δεξιάν καὶ ἀπέσπασεν ἐν κρύσταλλον ἐκ τῶν κοσμοῦντων τοὺς « σταλαγμοὺς »* τῆς στέγης. ἤρχισε νὰ τὸ ἐκμυζᾷ* βραδέως καὶ ἡδονικῶς* καὶ ἔδιδε καὶ εἰς τὴν Πατρῶνα νὰ φάγῃ. Ἐπέεινεν τὰ κακόμοιρα.

Ἡ γραῖα Ἀχτίτσα ἐπανῆλθε μετ' ὀλίγον φέρουσα πρᾶγμα τι τυλιγμένον εἰς τὸν κόλπον της. Ὁ Γέρος, ὅστις ἐγνώριζεν ἐκ τῆς παιδικῆς του πείρας ὅτι ποτὲ ἄνευ αἰτίας δὲν ἐφούσκωναν οἱ κόλποι τῆς μάμμης του, ἀναπηδήσας ἔτρεξεν εἰς τὸ στήθος της, ἐνέβαλε τὴν χεῖρα καὶ ἀφῆκε κραυγὴν χαρᾶς. Τεμάχιον ἄρτου εἶχεν « οἰκονομήσει » καὶ τὴν ἑσπέραν ἐκείνην ἡ καλή, καίτοι ὀλίγον αὐστηρά, μάμμη, τίς οἶδεν* ἀντὶ ποίων ἐξευτελισμῶν καὶ διὰ πόσων ἐκλιπαρήσεων*!

Καὶ τί δὲν ἠθελεν ὑποστῆ, πρὸ ποίας θυσίας ἡδύνατο νὰ ὀπι-

σθοδρομήση, διὰ τὴν ἀγάπην τῶν δύο τούτων παιδίων, τὰ ὅποια ἦσαν δις παιδία δι' αὐτήν, καθόσον ἦσαν τέκνα τοῦ τέκνου τῆς ! Ἐν τούτοις δὲν ἤθελε νὰ δεικνύη αὐτοῖς μεγάλην ἀδυναμίαν καὶ « ἡμερο μάτι δὲν τοὺς ἔδιδε ». Ἐκάλει τὸν ἄρρενα « Γέρον », διότι εἶχε τὸ ὄνομα τοῦ ἀληθοῦς γέρου τῆς, τοῦ μακαρίτου μπαρμπα - Μιχαλίου, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα τῆς ἐπόνει ν' ἀκούσῃ ἢ νὰ προφέρῃ. Τὸ ταλαίπωρον θῆλυ τὸ ἐκάλει Πατρῶναν θωπευτικῶς, μὴ ἀνεχομένη νὰ ἀκούῃ τὸ Ἄργυρώ, τὸ ὄνομα τῆς κόρης τῆς, ὅπερ ἐδόθη ὡς κληρονομία εἰς τὸ ὄρφανόν. Πλὴν τοῦ ὑποκορισμοῦ τούτου, οὐδεμίαν ἄλλην ἐπιδεικτικὴν τρυφερότητα ἀπένεμεν εἰς τὰ δύο πτωχὰ πλάσματα, ἀλλὰ μᾶλλον πρακτικὴν ἀγάπην καὶ προστασίαν.

Ἡ ταλαίπωρος γραῖα ἔστρωσε διὰ τὰ δύο ὄρφανά, ἵνα κοιμηθῶσιν, ἀνεκλίθη καὶ αὐτὴ πλησίον των, τοῖς εἶπε νὰ φυσῆσῃσι ὑποκάτω τοῦ σκεπάσματος των διὰ νὰ ζεσταθοῦν, τοῖς ὑπεσχέθη, ψευδομένη, ἀλλ' ἐλπίζουσα νὰ ἐπαληθεύσῃ ὅτι αὐριον ὁ Χριστὸς θὰ φέρῃ ξύλα καὶ ψωμί καὶ μίαν χύτραν κοχλάζουσαν ἐπὶ τοῦ πυρός, καὶ ἔμεινεν ἄυπνος πέραν τοῦ μεσονυκτίου, ἀναλογιζομένη τὴν πικρὰν τύχην τῆς.

Τὸ πρῶν, μετὰ τὴν λειτουργίαν (ἦτο παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων), ὁ παπα - Δημήτρης, ὁ ἐνορίτης τῆς, ἐπαρουσιάσθη αἵφνης εἰς τὴν θύραν τοῦ πενιχροῦ* οἰκίσκου.

— Καλῶς τὰ ἐδέχθης, τῆς εἶπε μειδιῶν.

« Καλῶς τὰ ἐδέχθη » αὐτὴ ! Καὶ ἀπὸ ποῖον ἐπερίμενε τίποτε ;

— Ἐλαβα ἓνα γράμμα διὰ σέ, Ἄχτίτσα, προσέθηκεν ὁ ἱερεὺς, τινάσσων τὴν χιόνα ἀπὸ τὸ ράσον του καὶ τὸ σάλι του.

— Ὅριστε, δέσποτα ! Καὶ μακάρι ἔχω τὴ φωτιά, ἐπιθύρισε πρὸς ἑαυτήν, ἢ τὸ γλυκὸ καὶ τὸ ρακὶ νὰ τὸν φιλέσω ;

Ὁ ἱερεὺς ἀνέβη τὴν τετράβαθμον κλίμακα καὶ ἐλθὼν ἐκάθισεν ἐπὶ τοῦ σκαμνίου. Ἠρεύνησε δὲ εἰς τὸν κόλπον του καὶ ἐξήγαγε μέγαν φάκελον μὲ πολλὰς καὶ ποικίλας σφραγίδας καὶ γραμματόσημα.

— Γράμμα, εἶπες, παπαῖ, ἐπανέλαβεν ἡ Ἄχτίτσα, μόλις τότε ἀρχίσασα νὰ ἐννοῇ τί τῆς ἔλεγεν ὁ ἱερεὺς.

Ὁ φάκελος, ὃν εἶχεν ἐξαγάγει ἀπὸ τοῦ κόλπου του, ἐφαίνετο ἀνοικτὸς ἀπὸ τὸ ἓν μέρος.

— Ἀπόψε ἔφθασε τὸ βαπόρι, εἶπεν ὁ ἐφημέριος· ἐμένα μοῦ τὸ ἔφεραν τώρα, μόλις ἔβγαίνα ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν.

Καὶ ἐνθεις* τὴν χεῖρα ἔσω τοῦ φακέλου ἐξήγαγε διπλωμένον χαρτίον.

— Τὸ γράμμα εἶναι πρὸς ἐμέ, προσέθηκεν, ἀλλὰ σὲ ἀποβλέπει.

— Ἐμένα ; ἐμένα ; ἐπανελάβεν ἔκπληκτος ἡ γραῖα.

Ἐπαπα - Δημήτρης ἐξεδίπλωσε τὸ χαρτίον.

— Εἶδεν ὁ Θεὸς τὸν πόνον σου καὶ σοῦ στέλνει μικρὰν βοήθειαν, εἶπεν ὁ ἀγαθὸς ἱερεὺς. Ὁ γιὸς σου σοῦ γράφει ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴν.

— Ἀπ' τὴν Ἀμερική ; Ὁ Γιάννης ; Ὁ Γιάννης μὲ θυμήθηκεν ; ἀνέκραξεν περιχαρῆς, ποιοῦσα τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ἢ γραῖα.

Καὶ εἶτα προσέθηκεν :

— Δόξα σοι ὁ Θεὸς !

Ἐπαπα ἔβαλε τὰ γυαλιὰ του καὶ ἐδοκίμασε ν' ἀναγνώσῃ.

— Εἶναι κακογραμμένα, κι ἐγὼ δυσκολεύομαι νὰ διαβάσω αὐτὲς τὶς τζίφρες, ποὺ ἔβγαλαν τώρα, ἀλλὰ θὰ προσπαθήσωμεν νὰ βγάλωμεν νόημα.

Καὶ ἤρχισε μετὰ δυσκολίας, καὶ σκοντάπτων συχνά, ν' ἀναγνώσῃ :

« Παπα - Δημήτρη, τὸ χέρι σου φιλῶ. Πρῶτον ἐρωτῶ διὰ τὸ αἴσιον κλπ. κλπ. Ἐγὼ λείπω πολλὰ χρόνια καὶ δὲν ἤξεύρω αὐτοῦ τί γίνονται, οὔτε ἂν ζοῦν ἢ ἀπέθαναν. Εἶμαι εἰς μακρινὸν μέρος πολὺ βαθιά, εἰς τὸν Παναμᾶν, καὶ δὲν ἔχω καμμίαν συγκοινωνίαν μὲ ἄλλους πατριῶτες, ποὺ εὐρίσκονται εἰς τὴν Ἀμερικὴν. Πρὸ τριῶν χρόνων ἀντάμωσα τὸν (δεῖνα) καὶ τὸν (δεῖνα), ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ἔλειπαν χρόνους πολλοὺς καὶ δὲν ἤξευραν τί γίνεται εἰς τὸ σπίτι μας.

» Ἐάν ζῆ ὁ πατέρας ἢ ἡ μητέρα μου, εἰπέ τους νὰ μὲ συγχωρήσουν, διότι διὰ καλὸ πάντα πασχίζει ὁ ἄνθρωπος καὶ εἰς κακὸ πολλὰς φορὰς βγαίνει. Ἐγὼ ἀρρώστησα δυὸ φορὰς ἀπὸ κακὰς ἀσθένειες τοῦ τόπου ἐδῶ καὶ ἔκαμα πολὺν καιρὸν εἰς τὰ σπιτάλια*. Τὰ ὅ,τι εἶχα καὶ δὲν εἶχα ἐπῆγαν εἰς τὴν ἀσθένειαν καὶ μόλις ἐγλύτωσα τὴν ζωὴν μου. Εἶχα ὑπανδρευθῆ πρὸ δέκα χρόνων κατὰ τὴν συνήθειαν τοῦ τόπου ἐδῶ, ἀλλὰ τώρα εἶμαι ἀπόχηρος καὶ ἄλλο καλύτερον δὲν ζητῶ παρὰ νὰ πιάσω ὀλίγα χρήματα, νὰ ἔλθω εἰς τὴν πατρίδα, ἂν προφθάσω τοὺς γονεῖς μου, νὰ μ' εὐλογήσουν. Καὶ νὰ μὴ ἔχουν παράπονον εἰς ἐμέ, διότι ἔτσι θέλει ὁ Θεὸς καὶ δὲν ἠμποροῦμε ἐμεῖς νὰ πᾶμε κόντρα. Καὶ νὰ μὴ βαρυγνωμοῦν*, διότι, ἂν δὲν εἶναι θέλημα Θεοῦ, δὲν μπορεῖ ἄνθρωπος νὰ προκόψῃ.

»Σοῦ στέλλω ἐσωκλείστως ἐδῶ ἓνα συνάλλαγμα ἐπ' ὀνόματί σου, νὰ ὑπογράψης ἢ ἀγιωσύνη σου καὶ νὰ φροντίσουν νὰ τὸ ἐξαργυρώσουν ὁ πατέρας ἢ ἡ μητέρα, ἐὰν ζοῦν. Καὶ ἂν, ὃ μὴ γένοιτο, εἶναι ἀποθαμένοι, νὰ τὸ ἐξαργυρώσης ἢ ἀγιωσύνη σου, νὰ δώσεις εἰς κανέναν ἀδελφόν μου, ἐὰν εἶναι αὐτοῦ, ἢ εἰς κανένα ἀνίψι μου καὶ εἰς ἄλλα πτωχά. Καὶ νὰ κρατήσης καὶ ἡ ἀγιωσύνη σου, ἐὰν οἱ γονεῖς μου εἶναι ἀποθαμένοι, ἐν μέρος τοῦ ποσοῦ αὐτοῦ διὰ τὰ σαρανταλείτουργα...»

Πολλὰ ἔλεγεν ἡ ἐπιστολὴ αὕτη καὶ ἐν σπουδαῖον παρέλειπε. Δὲν ἀνέφερε τὸ ποσὸν τῶν χρημάτων, δι' ὅσα ἦτο ἡ συναλλαγματική. Ὁ παπα - Δημήτρης, παρατηρήσας τὸ πρᾶγμα, ἐξέφερε τὴν εἰκασίαν*, ὅτι ὁ γράψας τὴν ἐπιστολήν, λησμονήσας, νομίζων ὅτι εἶχεν ὀρίσει τὸ ποσὸν τῶν χρημάτων παραπάνω, ἐνόμισε περιττὸν νὰ τὸ ἐπαναλάβῃ παρακατιῶν*, διὸ καὶ ἔλεγε « τοῦ ποσοῦ αὐτοῦ ».

Ἐν τούτοις ἄφατος ἦτο ἡ χαρὰ τῆς Ἀχτίτσας, λαβούσης μετὰ τόσα ἔτη εἰδήσεις περὶ τοῦ υἱοῦ της. Ὡς ὑπὸ τέφραν κοιμώμενος ἀπὸ τόσων ἐτῶν ὁ σπινθὴρ τῆς μητρικῆς στοργῆς ἀνέθορον* ἐκ τῶν σπλάχνων εἰς τὸ πρόσωπόν της καὶ ἡ γεροντικὴ, ρικνὴ καὶ ἐρρυτιδωμένη* ὄψις της ἠγλαίσθη* μὲ ἀκτίνα νεότητος καὶ καλλονῆς.

Τὰ δύο παιδιὰ, ἂν καὶ δὲν ἠννόουν περὶ τίνος ἐπρόκειτο, ἰδόντα τὴν χαρὰν τῆς μάμμης των, ἤρχισαν νὰ χοροπηδῶσιν.

Ἡ γραῖα Ἀχτίτσα, εἰς φοβερὰν διατελοῦσα ἐνδειον*, ἔλαβε τὸ παρὰ τοῦ υἱοῦ της ἀποσταλὲν γραμματίον, ἐφ' οὗ ἐφαίνοντο γράμματα κόκκινα καὶ μαῦρα, ἄλλα ἐντυπα καὶ ἄλλα χειρόγραφα, ἐξ ὧν δὲν ἠννόει τίποτε οὔτε ὁ γηραιὸς ἐφημέριος οὔτε αὐτή, καὶ μετέβη εἰς τὸ μαγαζὶ τοῦ κυρ - Μαργαρίτη.

Ὁ κυρ - Μαργαρίτης ἐρρόφησε δραγμίδα* ταμβάκου, ἐτίναξε τὴν βράκαν του, ἐφ' ἧς ἐπιπτε πάντοτε μέρος ταμβάκου, κατεβίβασε μέχρι τῶν ὀφρῶν τὴν σκούφιαν του, ἔβαλε τὰ γυαλιά του, καὶ ἤρχισε νὰ ἐξετάζῃ διὰ μακρῶν τὸ γραμματίον.

— Ἐρχεται ἀπὸ τὴν Ἀμερική ; εἶπε. Σ' ἐθυμήθηκε, βλέπω, ὁ γιός σου. Μπράβο, χαίρομαι.

Εἶτα ἐπανέλαβεν :

— Ἐχει τὸν ἀριθμὸν δέκα, ἀλλὰ δὲν ξέρομε τί εἶδους μονέδα νὰ εἶναι, δέκα σελίνια, δέκα ρούπιες, δέκα κολονάτα ἢ δέκα. . .

Διεκόπη, παρ' ὀλίγον νὰ ἔλεγε « δέκα λίρες ».

Τῇ στιγμή ἐκείνῃ εἰσῆλθε νέον πρόσωπον.

Ἦτον ἔμπορος Συριανός, παρεπιδημῶν* δι' ὑποθέσεις εἰς τὴν μικρὰν νῆσον. Ἄμα εἰσελθὼν διηυθύνθη μετὰ μεγίστης ἐλευθερίας καὶ θάρρους εἰς τὸ λογιστήριον, ὅπου ἴστατο ὁ κυρ - Μαργαρίτης.

— Τί ἔχουμε, κυρ - Μαργαρίτη ; Τ' εἶν' αὐτό ; εἶπεν, ἰδὼν πρόχειρον ἐπὶ τοῦ λογιστηρίου τὸ γραμματίον τῆς πτωχῆς γραΐας.

Καὶ λαβὼν τοῦτο εἰς χεῖρας :

— Συναλλαγματικὴ διὰ δέκα ἀγγλικὰς λίρας ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴν, εἶπε καθαρᾷ τῇ φωνῇ, ποῦ εὐρέθη ἐδῶ ; Κάμνεις καὶ τέτοιες δουλειές, κυρ - Μαργαρίτη ;

— Γιὰ δέκα λίρες ! ἐπανέλαβεν αὐθορμήτως ἡ Ἀχτίτσα, ἀκούσασα εὐκρινῶς τὴν λέξιν.

— Ναί, διὰ δέκα ἀγγλικὰς λίρας, εἶπε καὶ πάλιν στραφεὶς πρὸς αὐτὴν ὁ Ἑρμουπολίτης. Μήπως εἶναι δικό σου ;

— Μάλιστα !

Ἡ θεια - Ἀχτίτσα, ἐν καταφάσει, ἔλεγε πάντοτε ναί, ἀλλὰ νῦν ἠπόρει καὶ αὐτὴ πῶς εἶπε « μάλιστα » καὶ ποῦ εὔρε τὴν λέξιν.

— Διὰ δέκα ναπολεόνια θὰ εἶναι ἴσως, εἶπε δάκνων* τὰ χεῖλη ὁ κυρ - Μαργαρίτης.

— Σοῦ λέγω διὰ δέκα ἀγγλικὰς λίρας, ἐπανέλαβε καὶ αὖθις ὁ Συριανός ἔμπορος. Παίρνεις ἀπὸ λόγια ;

Καὶ ἔρριψε δεῦτερον μακρὸν βλέμμα ἐπὶ τοῦ γραμματίου.

— Εἶναι σίγουρος παρᾶς, ἀρζάν - κοντάν, σοῦ λέω. Θὰ τὸ ἐξοφλήσης ἢ τὸ ἐξοφλῶ ἀμέσως ;

Καὶ ἔκαμε κίνημα διὰ νὰ ἐξαγάγῃ τὸ χρηματοφυλάκιόν του.

— Μπορεῖ νὰ τὸ πάρῃ κανεὶς γιὰ ἑννέα λίρες... γαλλικέ, εἶπε διστάζων ὁ κυρ - Μαργαρίτης.

— Γαλλικέ ; ... τὸ παίρνω ἐγὼ διὰ ἑννέα ἀγγλικέ.

Καὶ στρέψας ὀπισθεν τὸ φύλλον χάρτου, εἶδε τὴν ὑπογραφήν, ἣν εἶχε βάλει ὁ ἱερεὺς, παρέβαλεν αὐτὴν μὲ τὸ ὄνομα, τὸ φερόμενον ἐν τῷ κειμένῳ καὶ τὴν εὔρε σύμφωνον, καί, ἀνοίξας τὸ χρηματοφυλάκιον του, ἐμέτρησεν εἰς τὴν χεῖρα τῆς θειᾶς Ἀχτίτσας καὶ πρὸ τῶν ἐκθάμβων ὀφθαλμῶν αὐτῆς, ἑννέα στυλπνοτάτας* ἀγγλικὰς λίρας.

Καὶ ἰδοὺ διατί ἡ πτωχὴ γραΐα ἐφόρει τῇ ἡμέρᾳ τῶν Χριστουγέννων καινουργῆ « ἄδολην » μανδύην, τὰ δὲ δύο ὀρφανὰ εἶχον

καθαρὰ ὑποκαμισάκια διὰ τὰ ἰσχνὰ μέλη των καὶ θερμὴν ὑπόδυσιν
διὰ τοὺς παγωμένους πόδας των.

« Ἄπαντα »

Ἄλέξανδρος Παπαδιαμάντης

8. Η ΕΛΕΗΜΟΣΥΝΗ

Θεὰ τοῦ πόνου, ταπεινὴ περνᾷς τὰ μονοπάτια,
πού φέρνουν στ' ἄχαρα λημέρια,
κι ἔχεις πλουσία τὴν καρδιὰ καὶ πρόθυμα τὰ χέρια
κι ἀγγέλου ἀγαθότητα στὰ σπλαχνικά σου μάτια.

Εἶσαι ἡ πλουσιώτερη τῆς γῆς, Ἐλεημοσύνη,
κι ὅταν ἀκόμα φτωχικά τὸ χέρι σου χαρίζη.
Δὲν εἶναι πλούσιος κανεὶς γιὰ ὅσα θησαυρίζει,
ἀλλὰ γιὰ ὅσα μὲ χαρὰ καὶ μὲ ἀγάπη δίνει.

Διαβαίνεις, κι ὁ ἀγέρας σου παρηγοριὰ σκορπίζει,
λουλούδια ὀλόγυρά σου σπέρνεις.
Δίνεις χαρὰ κι ἀνάστασι, καὶ γιὰ μισθό σου παίρνεις
δάκρυ, πού σὰν ἀγίασμα τὰ χέρια σου ραντίζει.

Λάμπει ἡ ἐλπίδα, ἅμα φανῆς, σὲ μάτι ἀπελπισμένο,
τὸ κλάμα γίνεται τραγούδι.
Καὶ ἡ ζωὴ, πού κοίτεται σὰ δένδρο μαραμένο
νοιώθει κοντὰ σου ἄνοιξι, πετᾷ γιὰ σὲ λουλούδι.

Μέσ' στὴν καλύβη τοῦ φτωχοῦ τὴν πιὸ σκοτεινιασμένη
τὸ φωτεινό σου θρόνο στήνεις,
κι ἡ ὄψι σου φεγγοβολᾷ σὰν ἄστρο τῆς γαλήνης
λαμπρότερη μέσ' στὴν καρδιὰ τὴν πιὸ δυστυχησμένη.

Κρύβεσαι, ἀλλ' ἡ χάρη σου σὲ μύριες ὄφες λάμπει,
σ' ἀμέτρητες καρδιὲς μυρίζει.
σὰ λούλουδο, πού ταπεινὸ βαθιὰ στὰ χόρτα ἀνθίζει,
μὰ στὸ γλυκό σου ἀνάσασμα μυροβολοῦν οἱ κάμποι.

Τῆ δύναμί σου, ὦ θεά, τῆ μαγεμένη, οὐράνια,
 δὲν κτίζεις σὺ μὲ περηφάνεια,
 ἐπάνω εἰς τὰ μάταια τοῦ κόσμου μεγαλεῖα
 τῆ θεμελιώνεις στὴν εὐχὴ καὶ εἰς τὴν εὐλογία.

Οἱ πιὸ ἀδύνατοι τῆς γῆς, ἰδοὺ ἡ δύναμί σου.

Χῆρες, παιδάκια ὠρφανεμένα,
 ποὺ τὰ γλυκαίνει ὡσὰν τὸ φῶς ἡ μητρικὴ στοργή σου,
 σηκώνουνε τὸ θρόνο σου σὲ χέρια εὐλογημένα.

Ἐλεημοσύνη, ταπεινὴ περναῖς τὴν οἰκουμένη,
 κι ἐνῶ τὸ γόνυ ἐμπρὸς σου κλίνει
 καὶ μ' εὐλογίης καὶ μ' εὐχῆς καὶ δάκρυα σὲ ραίνει,
 σὺ γονατίζεις σπλαχνικὴ στῆς συμφορᾶς τὴν κλίνη.

« Παιδικὴ λύρα »

Ἀριστομένης Προβελέγγιος

9. ΜΗ ΤΟ ΞΥΠΝΑΤΕ

Ἐνα σκυλάκι εἶχε ἀποκοιμηθῆ γλυκύτατα εἰς τὸν κόλπον τῆς μητέρας του, ἡ ὁποία εἶχεν ἐγκατασταθῆ κάποτε εἰς τὴν γωνίαν τῆς γειτονικῆς μάνδρας. Ποῖος ἤξεύρει ὕστερα ἀπὸ ποῖον διωγμὸν !

Αἴφνης τὸ εἶδομεν, εἰς τὴν θέσιν αὐτὴν τοῦ μακαριωτάτου τῶν ὕπνων, νὰ σαλεύη τὴν οὐρίτσα του, νὰ κινή τὰ ποδαράκια του καὶ νὰ ἀφήνη ἀπὸ τὸ στοματάκι του, ὑγρὸν ἀκόμη ἀπὸ τὸ μητρικὸν γάλα, μικρὰ χαρούμενα γαυγίσματα.

Προφανῶς τὸ σκυλάκι ὠνειρεύετο. Ἄλλὰ τί ἤμπορεῖ νὰ ὄνειρεύεται ἓνα σκυλάκι εἰς τὸν κόλπον τῆς μητέρας του. Ὅ,τι ἤμπορεῖ νὰ ὄνειρευθῆ καὶ ἐν ἀνθρώπινον βρέφος. Πάντοτε ἓνα Παράδεισον. Τὰ κακὰ ὄνειρα ἔρχονται ἀργότερον, μαζὶ μὲ τὰς φροντίδας τῆς ζωῆς, διὰ τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τοὺς σκύλους.

Ἡ δυστυχισμένη του μητέρα θὰ ἐμάντευε τὸ ὄνειρόν του καὶ θὰ ἐγνώριζε πόσον ἦτο διαφορετικὸν ἀπὸ τὴν ζωὴν της καὶ ἀπὸ τὴν ζωὴν, ἡ ὁποία ἐπερίμενε τὸ τέκνον της, διότι μᾶς ἐκοίταζε μὲ ἰκετευτικὸν βλέμμα, ὡς νὰ μᾶς ἔλεγε :

— Μὴ τὸ ξυπνάτε ! ... Μὴ τὸ ξυπνάτε ! ...

Χρονογράφημα

Παῦλος Νιρβάνας

10. ΤΟ ΔΡΑΜΑ ΤΟΥ ΜΙΚΡΟΥΛΗ

‘Η γιαγιά έτινάχθη έπάνω.

— Μπα ! τρομάρα μου ! . . .

Αί ρυτίδες, πού κατεβαίνουν από τὰ πτερύγια τῆς μύτης της πρὸς τὸ σαγόνι, διεστάλησαν εκπληκτικῶς, εἰς τὰ βαθιά της γαλάζια μάτια, πίσω ἀπὸ τὰ γυαλιὰ τῶν αὐτιῶν ἐζωγραφίσθη ἀνησυχία, ἡ πλάκα τὸ σαπούνη τῆς ἔπεσε ἀπὸ τὰ χέρια, ἐπέταξε τὸ ρούχο πού ἔτριβε στὴ σκάφη κι ἐβγήκε ὡς ἄνεμος ἀπὸ τὴν πόρτα. ‘Ο κόκορας τῆς αὐλῆς, μὲ τὸ λειρι πῖπτον κουτσαβάκικα, ὡς φέσι ἀσίκη εὐζώνου τῆς φρουρᾶς, καὶ ὄλους τοὺς θησαυροὺς τοῦ Κροίσου εἰς τὴν οὐράν, ἐφαντάσθη ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ αἰωνίου ζητήματος τῶν ἀκαθαρσιῶν του κι ἐτράπη πάλιν εἰς φυγὴν, μὲ κρᾶυγὴν κινδύνου. Κὸτ - κὸτ - κὸτ - κὸτ ! . . . Καθαρὰ παρεξήγησις. Δὲν ἐπρόκειτο τῶρα περὶ αὐτοῦ. ‘Η γιαγιά εἶχε ρίξει τὴν ματιὰ της εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς ἰσογείου κατοικίας, ὅπου φιγουράρει ὁ παλαιὸς κομμὸς, ἡ λάμπα μὲ τὸ θαμπὸ ἀμπαζούρ, τὴ φουρκέτα καὶ τὸ χάρτινο τριαντάφυλλο (δὲν τὴν ἀνάβουν ποτέ, εἶναι ὡς κάτι ἀπιστεῦτως πολύτιμον, γιατί τὴν ἔχουν ;) ἐκοίταξε κατόπιν τὴν θέσιν, ὅπου ἔπαιζεν ὁ μικρὸς πρὸ ὀλίγου, καί, ὅταν ἐβγαίνεν ἀπὸ τὴν πόρτα τῆς μάνδρας, ἐφώνησε :

— Τὸ παιδί !

Τὰ πάντα ἦσαν πράγματι ἐν τάξει κάτω ἀπὸ τὴν μικρὴ γαζία: τὰ περιέργα χωματένια κάστρα, τὰ παλαιὰ τενεκεδένια κουτιὰ σαρδελῶν, μιὰ κουβαρίστρα καὶ μάλιστα ἓνα μικρὸ στεφάνι ἀπὸ βαρέλι. ‘Ο Λάκης ὅμως, ὁ τοσοδούλης, ὁ μπόμπιρας, μὲ τὴ μεγάλη ξανθὴ κεφάλα, τὴν πλατσουδερὴ μύτη καὶ τὰ ἐξυπνα μάτια, εἶχεν ἐξαφαισθῆ.

Δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορά. ‘Ο διαβολάκος αὐτός, ἀπὸ τὴν ἡμέραν, πού ἄρχισε νὰ περπατῆ, κατελήφθη κατ’ ἐπανάληψιν ἀπὸ παραφροσύνην τῶν κάτω ἄκρων. ‘Η συνοικία στέλνει ὀπισθὲν του ὀλόκληρον καταδιωκτικὸν ἀπόσπασμα. Τῆς δὲ γιαγιάς, τῆς καημένης, τῆς πηγαίνει τὸ στόμα ἐκάστοτε στὸ αὐτί.

Διότι στὸν κόσμον δὲν ἔχει ἄλλον ἀπ’ αὐτὸ τὸ παιδάκι. ‘Ο Λάκης, ὁμοίως, δὲν ἔχει ἄλλον ἀπ’ αὐτὴν. ‘Η μητέρα του, κόρη τῆς γριάς, ἀπέθανε, ὁ πατέρας του ἔπεσεν εἰς τὴν μάχην. Καὶ ὁ μικρὸς δὲν ἔχει

ἄλλα χέρια νὰ τὸν χαϊδέψουν ἀπ' αὐτὰ τ' ἀδύνατα καὶ ὀστεώδη, τὰ ὁποῖα ὄλην τὴν ἡμέρα ξενοπλένουν, γιὰ νὰ τὸν θρέψουν. Ἡ γιὰ-γιὰ τοῦ χρησιμεύει ὡς πατέρας, ὄχι μόνον ὑπ' αὐτὴν τὴν ἔννοιαν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τὴν ἄλλην, ὅτι τῆς τραβᾷ τὰ μουστάκια (διότι ἔχει).

Μὲ μίαν λέξιν τὸν λατρεύει μὲ τὴν τρυφερότητα ἐκείνην τῆς ζωῆς, ποὺ σβήνει, πρὸς τὴν ἄλλην, ποὺ μόλις βλαστάνει. Ἄν ὁ βίος της δὲν εἶναι μαῦρος ὡς κατράμι, τὸ χρεωστῆι σ' αὐτόν. Ἐνα χαμόγελο, ἓνα λογάκι δικό του, καὶ ξεχνᾷ ὅλα τὰ πάθη της : τὴν κόρη, ποὺ ἔχασε, τὸν γαμβρό της, τὸν ἄντρα της, τοὺς ἀφόρητους κόπους τοῦ καθημερινοῦ της ἀγῶνος. Τὸν πλένει, τὸν κτενίζει, τὸν ταΐζει, τὸν ντύνει « σὰν πριγκιπόπουλο », τὸν χορεύει, τὸν τραγουδαίει. Ὅλα γίνονται θωπεία πέριξ του.

Καὶ αὐτὸς ὁ ἄθλιος φεύγει. Μὰ γιατί ; Τί τὸν πιάνει ! Ξέρω κι ἐγώ ; Φαντασία : Πίσω ἀπὸ τὴν μάντρα, μὲ τὴν σκάφη καὶ τὶς αἰώνιες σαπουνάδες, εἶναι ὁ μέγας, ὁ ἀχανὴς κόσμος. Διατηρεῖτε τὰς ἀναμνήσεις τῶν παιδικῶν σας χρόνων ; Ἐνθυμεῖσθε τί κολοσσιαῖον πρᾶγμα σᾶς ἐφαίνετο καὶ τὸ τελευταῖον παλιοσοκάκι ; Καὶ τί ἐκπλήξεις, τί θελκτικά, τί νέα καὶ ἄγνωστα πράγματα ! . . .

Ἄπὸ τὴν ἡμέραν, ποὺ ὁ μικρὸς ἐπρόβαλε τὴν κεφάλα του ἀπὸ τὴν μεγάλην αὐλόπορτα εἰς τὸν δρόμον, δὲν ἔχει μαζεμούς ! Ἐννοεῖ νὰ μεταναστεύη. Ἐχει τὸ αἶσθημα δεσμώτου καταδίκου, ὁ ὁποῖος ἄλλην σκέψιν δὲν ἔχει ἀπὸ αὐτὴν· νὰ διαφύγη τὴν προσοχὴν τῆς φρουρᾶς, γιὰ νὰ δραπετεύσῃ. Ἀρκεῖ νὰ λησμονηθῆ γιὰ μιὰ στιγμὴν ἢ γιὰ μιὰ ἐκεῖ, ποὺ ἀνεβοκατεβάζει ρυθμικῶς τοὺς ὤμους ἐπάνω στὴ σκάφη, καὶ ν' ἀρχίσῃ νὰ συλλογίζεται τὰ περασμένα, τὸ μακαρίτη μὲ τὶς μπότες, τὸν ἀραμπᾶ, ποὺ τοὺς ἔκαναν « κατὰσκεσι », τὸ σπιτάκι, ποὺ « ἀποθήκεψαν », κι ὕστερα τὸ πούλησαν, γιὰ νὰ βρῆ ὁ Λάκης καιρὸ - φράστ ! . . . νὰ τὸ στρίψῃ.

Τὴ μιὰ φορὰ τὸν ἔπιασαν πέντε δρόμους παρακάτω, ἐν μέσῳ παρέας ἐκ μικροσκοπικῶν, οἱ ὁποῖοι τὸν ἔκαναν ἄλογο.

Ἄλλὰ ὁ φίλος ἐδευτέρωσεν. Αὐτὴ τὴ φορὰ εἶχεν ἀγκυροβολήσει ἐνώπιον ἐνὸς ταβλᾶ μὲ παστέλι. Τὰ τρυφερά του μέλη ἐγνώρισαν τώρα τὰ κεντήματα τῆς καρφίτσας.

Ἄλλ' αὐτὴ ἡ τελευταία ἀπόδρασις μοῦ φαίνεται κάπως δικαιολογημένη. Μὰ ἦτο ζωὴ αὐτὴ ; Ἐκεῖ κάτω στὸν ἄλλο δρόμο, στὸ χαρτοπωλεῖο, τί πράγματα, σᾶς παρακαλῶ ! Μιὰ φούσκα τόσο

μεγάλη, πιό μεγάλη κι από τὸ κεφάλι τοῦ Λάκη, γυαλιστερή καὶ πράσινη, γεμάτη, ποιός ξέρει μὲ τί καρραγκιοζάκια, πού κάνουν τοῦμπες, ἀλογάκια, σιδηρόδρομοι, σάλπιγγες, τούμπανα, στρατιωτάκια κι ἕνας φασουλῆς, πού κλείνει τὰ χέρια του καὶ κτυπάει δυὸ τενεκεδάκια. Κι αὐτόν, τὸν Λάκη, ὁ ὅποιος τὰ εἶδε ἀντίπροχθες, πού περάσανε μὲ τὴ γιαγιά, δὲν τὸν ἀφήνουν νὰ κάνη βῆμα ! Δὲν τὸν ἀφήνουν οὔτε νὰ τὰ ἰδῆ ! Τὸ σκῆς ἦ δὲν τὸ σκῆς ;

Ὁ φουκαρᾶς συνελήφθη, ἐνῶ ἐχάζευσεν ἐμπρὸς εἰς αὐτὰ τὰ ἐξαίσια πράγματα. Πρὶν βάλουν χέρι ἐπάνω του, ἤρχισε νὰ κλαίη σπαρρακτικώτατα. Ἰκέτετε τὴ γιαγιά του νὰ τοῦ τ' ἀγοράση ὄλα. Τὸν ἀπήγαγεν ἐν σιωπῇ, ἐνῶ αὐτὸς κλωτσοῦσε τὸν ἄερα. Τὰ μάγουλά του καὶ ἡ πλατσουδερὴ του μυτίτσα ἐμούσκευαν στὰ δάκρυα. Ὁ προὔπολογισμὸς τῆς γιαγιᾶς δὲν ἀντέχει δυστυχῶς εἰς τὰς πολυτελείας αὐτάς. Ἄλλωστε δὲν ἔχει ἀκόμη πληρωθῆ αὐτὴ τὴν τελευταία πλύσι ! Σᾶς παρακαλῶ, ἂν συναντήσετε μεθαῦριο στὸ χέρι τῆς αὐτὸν τὸν ὄρφανούλη στὸ μεγάλο δρόμο μὲ τὰ παιγνίδια, πάρτε του ἕνα φασουλή, ἕνα μεγάλο φασουλή, πού νὰ κλείνη τὰ χέρια. Γιατὶ φοβοῦμαι πολὺ ὅτι θὰ δώση γι' αὐτόν ἡ γριούλα τοὺς κόπους μιᾶς ὀλόκληρης μαρτυρικῆς ἐβδομάδος.

Χρονογράφημα

Σπῦρος Μελάς

11. Ο ΒΟΡΙΑΣ ΠΟΥ Τ' ΑΡΝΑΚΙΑ ΠΑΓΩΝΕΙ

I.

Ἦταν νύχτα. Στὴ στέγη ἐβογοῦσε
ὁ βοριάς καὶ ψιλὸ ἔπεφτε χιόνι . . .
Τί μεγάλο κακὸ νὰ ἐμνηοῦσε
ὁ βοριάς, πού τ' ἀρνάκια παγώνει ;

Μέσ' στὸ σπίτι μιὰ χαροκαμένη,
μιὰ μητέρα ἀπὸ πόνους γεμάτη,
στοῦ παιδιοῦ τῆς τὴν κούνια σκυμμένη,
δέκα νύχτες δὲν ἔκλεισε μάτι.

Εἶχε τρία παιδιά πεθαμένα,
ἀγγελοῦδια λευκὰ σὰν τὸ κρίνο.

Κι ένα μόνο τῆς ἔμεινεν, ἕνα
καὶ στὸν τάφο κοντὰ ἦταν κι ἐκεῖνο.

Τὸ παιδί της μὲ κλάμα ἐβογοῦσε,
ὡς νὰ ἐζήτη τὸ δόλιο βοήθεια.
Κι ἡ μητέρα σιμά του ἔθρηνοῦσε
μὲ λαχτάρια χτυπώντας τὰ στήθια.

Τὰ γογγύσματα ἐκεῖνα καὶ οἱ θρήνοι
ἐπληγῶναν βαθιὰ τὴν ψυχὴ μου.
Σύντροφός μου ἡ ταλαίπωρη ἐκείνη,
ἄχ, καὶ τ' ἄρρωστο ἦταν παιδί μου.

Στοῦ σπιτιοῦ μου τὴ στέγη ἐβογοῦσε
ὁ βοριάς καὶ ψιλὸ ἔπεφτε χιόνι.
"Ἄχ, μεγάλο κακὸ μοῦ ἐμνηοῦσε
ὁ βοριάς, ποὺ τ' ἀρνάκια παγώνει.

II.

Τὸ γιατρὸ καθὼς εἶδε, ἐσηκώθη
σὰν τρελή. "Ολοὶ γῦρο ἐσωπαῖναν.
Φλογεροὶ τῆς ψυχῆς της οἱ πόθοι
μὲ τὰ λόγια ἀπ' τὸ στόμα της βγαῖναν.

- "ὦ, κακὸ ποὺ μὲ βρῆκε μεγάλο !
Τὸ παιδί μου, γιατρέ, τὸ παιδί μου . . .
"Ἐνα τό 'χω, δὲν μοῦ 'μεινεν ἄλλο.
Σῶσέ τό μου καὶ πάρ' τὴν ψυχὴ μου.

Κι ὁ γιατρός, μὲ τὰ μάτια σκυμμένα,
πολλὴν ὥρα δὲν ἄνοιξε στόμα.

Τέλος πάντων. "Ἄχ, λόγια χαμένα !

- Μὴ φοβάσαι, τῆς εἶπεν, ἀκόμα.

Κι ἐκαμώθη πῶς θέλει νὰ σκύψη
στὸ παιδί καὶ νὰ ἰδῆ τὸ σφυγμὸ του.

"Ἐνα δάκρυ ἐπροσπάθει νὰ κρύψη,
ποὺ κατέβη στ' ὠχρὸ πρόσωπό του.

Στοῦ σπιτιοῦ μας τὴ στέγη ἐβογοῦσε
ὁ βοριάς καὶ ψιλὸ ἔπεφτε χιόνι.
Ἄχ, μεγάλο κακὸ μᾶς μνηοῦσε
ὁ βοριάς, πού τ' ἀρνάκια παγώνει.

Ἡ μητέρα ποτὲ δακρυσμένο
τοῦ γιαιοῦ νὰ μὴ νοιώση τὸ μάτι,
ὅταν ἔχη βαριά ξαπλωμένο
τὸ παιδί της σὲ πόνου κρεβάτι.

Γεώργιος Ζαλοκώστας

12. Ο ΜΙΚΡΟΣ ΚΡΙΤΗΣ

Ὁ μικρὸς κριτής, Σπῦρος λεγόμενος, ἦταν καὶ δὲν ἦταν δέκα χρόνων, ὅταν γιὰ πρώτη φορά, ἀκολουθώντας τὸ ἀναγκαῖο ἔθιμο τῆς πατρίδος του, ξεκίνησε γιὰ τὴν ξενιτιά, τὴ Κίρκην αὐτὴ τοῦ Ἡπειρωτικοῦ κόσμου. Ὁ πατέρας του, ὁ κυρ - Χρῖστος, κριτής λεγόμενος ἀπ' ὅλη τὴν ἐπαρχία, γιὰτὶ ἦταν πραγματικῶς ὁ δικαστής της, τὸν συνώδεψε ὡς τὰ Γιάννενα. Τὴν ὥρα τοῦ ξεχωρισμοῦ, πού ὁ Ρόβας ὁ καρβανάρης εἶχε ἔτοιμα τὰ μουλάρια του καὶ τ' ἄλογά του καὶ φώναξε, σὰν ἄλλος δήμιος : « Τὸ καραβάνι εἶν' ἔτοιμο ! », ὅλοι οἱ συγγενῆδες, πού παρακολουθοῦσαν τοὺς ξενιτεμένους τους, τοὺς ξεμονάχιασαν καὶ τοὺς ἔλεγαν τὰ ὕστερα λόγια τοῦ ξεχωρισμοῦ.

Ἦταν καμμιά εἰκοσαριά οἱ ξενιτεμένοι. Ἄλλος εἶχε μάννα, ἄλλος πατέρα, ἄλλος θειὸ ἢ θειά κι ἄλλος μεγαλύτερο ἀδελφὸ ἢ ἀδελφή.

Τί πικρὴ ὥρα, ἡ ὥρα τοῦ χωρισμοῦ ! Ὅλο τὸ αἷμα μαζώνεται στὴν καρδιά, τὸ πρόσωπο σκυθρωπάζει καὶ τὰ μάτια βουρκώνουν ἀπὸ τὰ δάκρυα.

Ὁ καρβανάρης ὁ Ρόβας ἔσχιζε ἀπὸ τὴ μιὰ τὴν ἄκρη ὡς τὴν ἄλλη τὴν πλατύχωρη αὐλὴ τοῦ χανιοῦ κι ἔλεγε : « Τελείωσε γρήγορα, πέρασε ἡ ὥρα ».

Πῶς περνοῦν γρήγορα οἱ ὥρες τοῦ ξεχωρισμοῦ ! Οἱ καρδιὲς χτυποῦσαν δυνατώτερα. Τὰ μάτια δάκρυζαν καὶ κάπου ἀκούοντανε καὶ ξεφωνητὰ μάννας ἢ ἀδελφῆς. Πῶς περνοῦν γρήγορα οἱ

ᾠρες τοῦ ξεχωρισμοῦ ! Καί φτερά ἄν εἶχαν, δὲν θὰ περνοῦσαν καὶ δὲν θὰ 'φευγαν γρηγορώτερα !

Τέλος ὁ καρβανάρης καβαλίκεψε ἕνα χρυσοκάπουλο μουλάρι καὶ χτυπῶντάς το μὲ τοὺς φτερινιστῆρες του, πετάχτηκε ἔξω ἀπὸ τὴν ὀρθάνοιχτη θύρα τοῦ χανιοῦ σὰν ἀστραπή. "Ὅλοι οἱ ξενιτεμένοι ἀγκαλιάστηκαν καὶ φιλήθηκαν μὲ τοὺς δικούς τους καὶ καβαλίκεψαν κι αὐτοὶ μὲ μάτια θολωμένα ἀπὸ δάκρυα τοῦ πόνου τῆς πατρίδος, τοῦ σπιτιοῦ καὶ τῶν δικῶν τους, κι ἔκαναν τὸ σταυρό τους.

Τὴν ᾠρα, ποῦ ὁ Σπῦρος δρασκελοῦσε τὴ θύρα τοῦ χανιοῦ, τοῦ φώναξε ὁ πατέρας του μὲ παραπονετικὴ φωνή :

— Σπῦρο μου, στάσου, νὰ σοῦ πῶ δυὸ λόγια ἀκόμα . . .

Ὁ Σπῦρος σταμάτησε τὸ μουλάρι, κι ὁ κυρ - Χρῖστος μαραμένος ἀπὸ τὸν πόνο τοῦ ξεχωρισμοῦ τοῦ πρώτου παιδιοῦ του, καὶ τοῦ πιὸ ἀγαπημένου ἀπ' ὅλα, τοῦ λέγει :

— Παιδί μου, ἄμα σκαπετήσης τὸ Μέτσοβο, εἶσαι ἢ δὲν εἶσαι παιδί μου εἶναι τὸ ἴδιο. Δὲν σὲ ξέρει κανένας. Ἄλλὰ σὺ νὰ μὴ λησμονήσης ποτὲ ὅτι εἶσαι παιδί μου. Μακριὰ ἀπὸ ψέμα, κλεψιά καὶ φονικό ! Καὶ στὸ βάθος τῆς θάλασσας ἄν βρεθῆς, νὰ μὴ χάσης τὴν ἐλπίδα σου ἀπὸ τὸ Θεό ! Καὶ βασιλιάς ἄν γίνης, νὰ μὴ λησμονήσης τὴν πατρίδα σου. Τ' ἄκουσες παιδί μου ;

— Τ' ἄκουσα, πατέρα μου !

— "Ωρα καλὴ σου τώρα ! Ὁ Θεὸς κι ἡ εὐχή μου μαζί σου.

Τὸ παιδί χτύπησε τὸ μουλάρι, γιὰ νὰ φτάση τὸ ξεμακριμένο караβάνι, κι ὁ πατέρας του σωριάστηκε στὸ πεζούλι τοῦ χανιοῦ κι ἄρχισαν νὰ τρέχουν τὰ μάτια του σὰ βρῦσες.

Τὴν ἄλλη μέρα ὁ κυρ - Χρῖστος βρισκότανε στὸ χωριὸ καὶ δικάζε τοὺς πατριῶτες του, ποῦ ἔτρεχαν σ' αὐτὸν νὰ βροῦν τὸ δίκιο τους, κι ὁ Σπῦρος εἶχε σκαπετήσει τὸ Μέτσοβο, κι ὅσους ἀπαντοῦσε στὸ δρόμο κανέναν δὲ γνώριζε κι οὔτε τὸν γνώριζαν !

Τὸ караβάνι τραβοῦσε γιὰ τὴν Πόλι ὅλο τῆς στεριάς. Εἴκοσι ἡμέρες χρειάζονταν τότε, γιὰ νὰ πάη κανεὶς ἀπὸ τὰ Γιάννενα στὴν Πόλι, ἄν δὲ τύχαινε στὸ δρόμο κανένα ἐμπόδιο. Εἶχαν περάσει δέκα μέρες δρόμο. Πέρασαν τὴ Θεσσαλονίκη, χωρὶς νὰ τοὺς τρέξη κανένα κακό. Ἦταν ὅλοι ἀγαπημένοι, ὅλοι μιὰ χαρά, καὶ περνοῦσαν τὸ δρόμο τους τραγουδῶντας καὶ κουβεντιάζοντας σὰν ἀδέλφια.

Ἐκείνη τὴν ἡμέρα μπῆκε ὁ πειρασμὸς στὴ μέση. Τοῦ ἐνὸς ἀπὸ τὸ καραβάνι εἶχε πέσει ἡ σακκούλα του, μὲ ὅ,τι χρήματα εἶχε, καὶ τὴν εἶχε βρεῖ ἓνας ἄλλος ἀπὸ τοὺς εἴκοσι συνταξιδιώτες καὶ τοῦ τὴν ἔδωκε, κρατῶντας τὰ μισὰ γιὰ βρετικά. Ἐκείνος, ποὺ εἶχε χάσει τὴ σακκούλα, γύρευε ἀκέραιο τὸ χρηματικὸ ποσό, ποὺ εἶχε μέσα, κι ἐκείνος, ποὺ τὴν εἶχε βρεῖ, δὲν τὸ ἔδινε, λέγοντας ὅτι εἶχε δικαίωμα νὰ βαστάξῃ τὰ μισὰ γιὰ βρετικά, κι ἀπὸ λόγο σὲ λόγο πιάστηκαν κι ἄρχισαν νὰ χτυπιῶνται στὰ γερά, φωνάζοντας τὸ « βίός μου » ὁ ἓνας, τὸ « δίκιο μου » ὁ ἄλλος. Μπῆκαν οἱ ἄλλοι νὰ τοὺς χωρίσουν, ἀλλὰ κι αὐτοὶ χωρίστηκαν σὲ δύο· ἄλλοι μὲ τὸν ἓναν κι ἄλλοι μὲ τὸν ἄλλον. Ἐκείνος, ὅπου εἶχε βρεῖ τὴ σακκούλα, ἐπέμενε νὰ βαστάῃ τὰ μισὰ, λέγοντας :

— Δικαιοῦμαι νὰ βαστάξω τὰ μισὰ, διότι, ἂν δὲν τὸ φανέρωνα ὅτι ἤῤῥα τὴ σακκούλα, μπορούσα νὰ τὰ φάω ὅλα τὰ χρήματα, ποὺ εἶχε μέσα.

Ἐκείνος πάλι, ποὺ τὴν εἶχε χάσει, ἐπέμενε νὰ τὰ ζητᾷ ὅλα λέγοντας :

— Δὲν δικαιούσαι νὰ μοῦ βαστάξῃς τὰ μισὰ, διότι δὲν εἴμαστε ἀπ' ἄλλο καραβάνι σὺ κι ἀπ' ἄλλο ἐγώ, ἀλλ' εἴμαστε ἀπ' τὸ ἴδιο καραβάνι· κι εἴμαστε συντρόφοι, κι ὡς συντρόφοι εἴμαστε ἀδελφία καὶ ὑποχρεούμαστε ὁ ἓνας νὰ βοηθήῃ τὸν ἄλλο, κι ὄχι νὰ κερδίζουμε ὁ ἓνας ἀπὸ τὸν ἄλλο.

Φιλονικῶντας - φιλονικῶντας ἔφτασαν σ' ἓνα χάνι, ἡσύχασαν λίγο, ὅσο νὰ φᾶν, κι ἄρχισαν πάλι τὴ φιλονικία.

Ἔδωκε πῆρε ὁ Ρόβας, ὁ καρβανάρης, νὰ τοὺς εἰρηνέψῃ, ἀλλὰ δὲν μπόρεσε, καὶ τὰ δύο μέρη εἶχαν κάποιον δίκιο, τὸ καθένα γιὰ τὸν ἑαυτό του. Ἡ φιλονικία κατέληξε στὰ χέρια καὶ μέσα στοῦ μαλλιολιοτράβηγμα κάποιος εἶπε μὲ πόνον καρδιακό :

— Ἐ, καὶ νὰ ξεφύτρωνες, Θεέ μου, τὸν κυρ - Χρῖστο στο ἔδω πέρα ἀπὸ καμμιά μεριά, πῶς θὰ ἔφυγε ὁ τρισκατάρματος ἀπὸ τὴ μέση μας καὶ πῶς θὰ γένονταν ὅλα μέλι - γάλα.

— Μοῦ ἔρθε μιὰ ἰδέα, εἶπε ἓνας ἄλλος.

— Τί ; τὸν ρώτησαν.

— Τί ; . . . ἔχουμε τὸ παιδί του ἐδῶ τώρα . . .

— Καὶ σὰν τὸ ἔχουμε ;

— Νὰ τὸ βάλωμε στὴ θέσι τοῦ πατέρα του . . . κριτή !

— Μπρέ ἀλήθεια ! Νὰ τὸ βάλωμε κριτῆ. Ἄν καὶ μικρὸ ἀκόμα, θὰ ξέρι νὰ εἰπῆ κάτι, ὡς παιδί τοῦ κριτῆ μας. Σπῦρο ! φώναξε, Σπῦρο ! Τί γίνεται ὁ Σπῦρος τοῦ κυρ - Χρίστου ;

Ὁ Σπῦρος δὲν ἀκούονταν· τὸν εἶχε καταβάλει ὁ κόπος τοῦ δρόμου κι ἅμα ἔφαγε, ἀκούμπησε στὸν τοῖχο κι ἀποκοιμήθηκε, ἔχοντας προσκέφαλο τὸ δισάκι του, στῶμα τῆ βελεντζούλα του καὶ σκέπασμα τὴν κάπα του.

Ἡ πρότασι ν' ἀναθέσουν τὴν κρίσι στὸ παιδί εἶχε γίνει δεκτὴ ἀπ' ὅλη τὴ συνοδεία, ὁ Ρόβας ὅμως ἀκούοντας καὶ παίρνοντας τὸ πρᾶγμα γιὰ ἀστεῖο, τοὺς εἶπε :

— Τί λόγια εἶν' αὐτά, πού λέτε ; Ἄφῃστε τὸ παιδί νὰ κοιμηθῆ. Τί ξέρει αὐτό;

— Ὅχι ! ὄχι ! ἐφώναξαν πολλοί, πρέπει νὰ ξυπνήσωμε τὸ παιδί.

Τοῦ φώναξαν. Τὸ παιδί ἄνοιξε τὰ μάτια του, κοίταξε γῦρο - γῦρο καὶ τὸ πῆρε παράπονο.

— Γιατί παραπονιέσαι ; τοῦ εἶπε ὁ Ρόβας.

— Ἐβλεπα στὸν ὕπνο μου ὅτι ἦμουν στὸ σπῆτι μου μὲ τὸν πατέρα μου καὶ μὲ τ' ἀδέλφια μου . . . Μάννα δὲν εἶχα . . .

Καὶ λέγοντας αὐτά, ἄρχισε νὰ κλαίη.

— Μπρέ κριτῆ, πού σοῦ διάλεξαν ! εἶπε μόνος του ὁ καρβανάρης.

— Ξέρεις γιατί σὲ ξυπνοῦμε, Σπῦρο ; τοῦ εἶπε ἕνας ἀπὸ κείνους, πού τὸν ξύπνησαν.

— Ποῦ νὰ ξέρω, εἶπε ὁ Σπῦρος, τρίβοντας τὰ μάτια του.

— Σὲ ξυπνήσαμε, γιὰ νὰ μᾶς κάνης κρίσι τῆς φιλονικίας.

Τὸ παιδί τὸν κοίταξε μὲ στόμα ἀνοιχτό.

— Μπρέ, τί σᾶς ἔφταιγε τὸ καημένο καὶ τοῦ χαλάσατε τ' ὄνειρο, εἶπε ὁ καρβανάρης.

— Ἄντε, παιδί μου, κρίνε τους, εἶπε ὁ γεροντότερος ταξιδιώτης τοῦ караβανιου, γνωρίζεις τὴν αἰτία. Ἄπ' αὐτοῦ θὰ καταλάβωμε, ἂν θὰ γίνης σὰν τὸν πατέρα σου . . .

Τὸ παιδί καλοκάθισε σταυροπόδι κι εἶπε στοὺς μαλωμένους μὲ ὕφος ἀληθινοῦ κριτῆ :

— Ἐλάτε ἐδῶ !

Πῆγαν καὶ οἱ δυὸ μπροστά του μὲ τὰ χέρια σταυρωμένα.

— Ξέρετε ποῦ εἴμαστε ; τοὺς ρώτησε σοβαρά.

‘Ο καρβανάρης άνοιξε τὰ μάτια του, προσέχοντας ν’ άκούση καλύτερα. Οί μαλωμένοι δέ μιλούσαν.

— Νά σᾶς εἰπῶ ποῦ εἶμαστε. Εἶμαστε, κακορρίζικοι, δέκα μέρες μακριά ἀπό τόν τόπο μας· εἶμαστε ξένοι, πεντάξενοι ! Δέ μᾶς γνωρίζει κανένας ἐδῶ γῦρα ! ‘Η ξενιτιά μᾶς ἀδερφώνει ὅλους.

‘Ο καρβανάρης ἄρχισε ν’ ἀπορῆ με τή νοημοσύνη τοῦ μικροῦ κριτῆ.

— Μπρέ, τὸ παλιόπαιδο ! Αὐτὸ εἶναι σοφὸ !

— Θέλετε νὰ σᾶς κάνω κρίσι ; Τούς ρώτησε σοβαρὰ - σοβαρὰ.

— Θέλομε, τοῦ ἀπολογήθηκαν, κι ὅσα μᾶς πῆς θ’ ἀκολουθήσω με. Ἔτσι κάναμε καὶ με τὸν πατέρα σου . . .

— Γιὰ νὰ σᾶς κάνω τὴν κρίσι, πρέπει πρῶτα ν’ ἀγκαλιαστῆτε καὶ νὰ φιληθῆτε, κι ὕστερα νὰ σᾶς κρίνω.

Οἱ δυὸ μαλωμένοι κοίταξαν ὁ ἕνας τὸν ἄλλο περίλυτοι, σὰ νὰ ντρέπονταν νὰ κάνουν ἐκεῖνο, πού τοὺς ἔλεγε. Οἱ ἄλλοι, βλέποντας τὸ δισταγμὸ τους, τοὺς φώναξαν :

— Κάνετε, ὅπως σᾶς λέγει ὁ κριτῆς ! Τί καμαρώνετε !

Οἱ μαλωμένοι ἀγκαλιάστηκαν καὶ φιλήθηκαν κλαίοντας.

— Πηγαίνετε τώρα ! εἶπε τὸ παιδί, τελείωσε ἡ κρίσι σας !

— Καὶ πῶς τελείωσε, εἶπαν οἱ πολλοί, ὁ ἕνας κρατάει κι ὁ ἄλλος ἔχει νὰ λάβη.

— Τελείωσε ! εἶπε τὸ παιδί· ἡ διαφορὰ τους ἦταν τὸ μῖσος. Ἐφοῦ μπῆκε ἡ ἀγάπη ἀνάμεσά τους, τὸ μῖσος ἔφυγε καὶ τὸ δίκαιο ἔρχεται μόνο του.

Καὶ πραγματικά, ἐκεῖνος, πού βαστοῦσε τὰ μισὰ χρήματα, τᾶβγαλε ἀπὸ τὸν κόρφο του καὶ τὰ ἔδωσε στὸν ἄλλο, πού τὰ ζητοῦσε, λέγοντας :

— Πάρ’ τα, ἀδελφέ !

Καὶ κείνος, πού τὰ ζητοῦσε, τοῦ ἀπολογήθηκε :

— Ὁχι, ἀδελφέ, ὅλα ! Βάστα τὰ βρετίκια σου. Κράτα ὅσα θέλεις, κράτα τα κι ὅλα . . .

— Ὁχι, ὄχι, εἶναι δικό σου βιό, εἶπε ἐκεῖνος, πού τὰ εἶχε βρεῖ μακριά ἀπὸ μένα τὸ ἄδικο !

— Πάρ’ τα ! τοῦ ἐφώναξαν οἱ ἄλλοι, ἀφοῦ σοῦ τὰ δίνει ὁ ἄνθρωπος.

Τὰ πῆρε τότε ἐκεῖνος καὶ τὰ ἔβαλε στὴ σακκούλα, κι ἀφοῦ τὴν

έβαλε στὸν κόρφο του, ξαναγκαλιάστηκε καὶ ξαναφιλήθηκε μὲ τὸν ἀντίθετό του.

— Μπράβο, Σπύρο! ἐφώναζαν οἱ ἄλλοι, εἶσαι ἀληθινὸ παιδι τοῦ κυρ - Χρίστου!

Καὶ πῆγαν ὅλοι καὶ τὸ φίλησαν τὸ παιδι καὶ τοῦ εὐχήθηκαν νὰ προκόψῃ.

Ὁ καρβανάρης, ποὺ κοροίδευε πρῶτα τὸ μικρὸ κριτή, τὸν ἀγκάλιασε καὶ τὸν φίλησε, λέγοντας :

— Παιδι μου, νὰ μὲ χωρέσης. Ἐγὼ εἶμαι μεγάλος στὰ χρόνια καὶ σὺ μεγάλος στὸ νοῦ. Μιὰ μέρα θὰ γίνῃς ἀφέντης.

Καὶ πραγματικὰ ἔζησε καὶ πρόκοψε.

« Διηγήματα τῆς ξενιτιάς »

Χρῖστος Χριστοβασιλῆς

13. Η ΑΝΙΚΗΤΗ ΕΛΠΙΔΑ

Ἄνήμερα τὰ Φῶτα, τὸ δειλινὸ τῆς παραμονῆς τοῦ Ἄι - Γιαννιοῦ, ἡ Μήτραινα, ὅπως ὅλες τῖς παραμονές τοῦ Ἄι - Γιαννιοῦ, ἔσφαξε μιὰ παχιὰ καὶ μεγάλη κόττα, ἀπὸ τῖς δέκα - δώδεκα κοττοῦλες ποὺ εἶχε, τὴ ζεμάτισε, τὴ μάδησε καὶ τὴν ἔβαλε νὰ βράσῃ. Συγύρισε τὸ σπιτοκάλυβό της, ἔστρωσε στὴ γωνιὰ τὰ νυφιάτικὰ της μάλλινα στρωσίδια, ἔδωσε τὴ σκύλα καὶ περίμενε, ὅπως ὅλες τῖς παραμονές, νὰ ῥθῃ ὁ ξενιτεμένος της ὁ Γιάννης, ξημερώνοντας τ' Ἄι - Γιαννιοῦ.

Αὐτὴ ἡ ἱστορία ἐξακολουθοῦσε χρόνια τώρα. Ἦταν ἀκόμα νέα ἡ Μήτραινα, ὅταν, χήρα, ξεκίνησε τὸ μονάκριβό της, ὁ Γιάννης, γιὰ τὴν ἔρμη ξενιτιά. Δὲν εἶχε ἀκόμα ἄσπρη τρίχα στὰ κατάμαυρα μαλλιά της, ὅταν τὸν φίλησε γιὰ ὕστερη φορὰ καὶ τὸν εἶδε ψηλὰ ἀπὸ τὴ ραχοῦλα μὲ δακρυόπνιχτα μάτια νὰ χάνεται στὸ μάκρος τοῦ δρόμου καὶ νὰ γίνεται ἄφαντος.

Χρόνια καὶ χρόνια ἀπὸ τότε ἡ δόλια Μήτραινα περνοῦσε τὴ ζωὴ της μονάχη στὸ σπιτοκάλυβό της, ἔχοντας γιὰ μόνη συντροφιά τοὺς τέσσερους τοίχους, τὸ εἰκόνισμα, τὴ γωνιὰ, μιὰ γίδα, μιὰ γάτα καὶ καμμιὰ δεκαριά κοττοῦλες, μ' ἕναν ὁμορφο πετεινὸ, ποὺ τῆς χρησίμευε κάθε πρωὶ σὰ ρολόγι νὰ τὴν ξυπνᾷ, γιὰ ν' ἀνάβῃ τὴ φωτιά

της και ν' ἀρχινᾷ τὸ ἐργόχειρό της : Ρόκα ἢ πλέξιμο ἢ μπάλωμα ἢ γιὰ νὰ πηγαίνει στὸ λόγγο νὰ κουβαλᾷ ξύλα.

Τὰ νιόπαιδα τοῦ χωριοῦ πήγαιναν κι ἔρχονταν στὴν ξενιτιά, ποιὸ σὲ τρία, ποιὸ σὲ τέσσερα και ποιὸ σὲ πέντε χρόνια, τὸ βαρὺ, βαρὺ· ἀλλὰ ὁ Γιάννης τῆς Μήτηρταινας οὔτε φαινόταν οὔτε ἀκουγόταν πουθενά ! Ὁλος ὁ κόσμος τὸν θεωροῦσε χαμένο και ὁ προεστὸς τοῦ χωριοῦ τὸν ξέγραψε ἀπὸ τὸ δεφτέρι του, γιὰ νὰ μὴν πληρώνῃ ἢ κακομοίρα ἢ Μήτηρταινα τοὺς φόρους του. Καὶ ὁμως ἡ Μήτηρταινα ἔσκισε τὰ ρούχα της, ἅμα ἔμαθε ὅτι τῆς ξέγραψε ὁ προεστὸς τὸ παιδί της και πήγε στὸ σπίτι του νὰ παραπονεθεῖ :

— Ἀκοῦς ἐκεῖ, ἔλεγε, βγαίνοντας ἀπὸ τοῦ προεστοῦ, νὰ μοῦ σβήση τὸ παιδί μου ! Τί τὸν μέλει αὐτόν, σὰν πληρώνω ἐγώ ;

Εἶχε πάντα τὴν καρδιά της γεμάτη ἐλπίδα και τῆς φαινόταν ὅτι τὸ παιδί της εἶναι γερὸ και καλά, ὅτι κέρδιζε χρήματα μὲ τὸ σωρὸ κι ὅτι βρίσκεται στὸ δρόμο νὰ ῥχεται. Ζοῦσε ἡ καημένη μὲ τὸ ἐργατικό, πότε στ' ἀμπέλια και πότε στὰ χωράφια χωριανῶν της, κι ἐνῶ ὁλος ὁ κόσμος τὴ συμπονοῦσε, αὐτὴ δὲν τὸ ἔβανε κάτω, ἀλλὰ ἀπολογιοῦταν μὲ θυμὸ :

— Μὴ σᾶς πέρασε ἡ ἰδέα ὅτι χάθηκε τὸ παιδί μου και δὲ θὰ μοῦ ἔρθῃ ; αὐτὸ ζῆ και βασιλεύει, δόξα σοι ὁ Θεός ! Ἔτσι μοῦ τὸ λέει ἡ ἐλπίδα, ποῦ ἔχω μέσα στὴν καρδιά μου !

Κάθε δειλινό, χειμῶνα - καλοκαίρι, ὅταν ἔτρεμε ὁ ἥλιος νὰ βασιλέψῃ, ἄφηνε τὴν ἐργασία της και γνέθοντας πήγαινε ψηλὰ στὴ ραχούλα, στ' ἀγνάντια τοῦ χωριοῦ, κι ἐκεῖ καθόταν κι ἀγνάντευε τὸ δρόμο, ὡς μιὰ ὥρα μακριὰ — ὅσο ἔκοβε τὸ μάτι της — και μὲ ἀνίκητη ἐλπίδα ἀκολουθοῦσε τοὺς διαβάτες, ποῦ ἔρχονταν, και μονολογοῦσε :

— Νά ! αὐτὸς εἶναι ! Αὐτὸς ὁ καβαλάρης ! Κοίτα πῶς τρέχει τὸ μουλάρι του ! Καλῶς ὠρισε, παιδί μου !

Και ξεφώνιζε, κι ἄνοιγε τὴν ἀγκαλιά της μ' ἄφατη χαρά, και ροβολοῦσε δυὸ - τρία βήματα, ἀλλὰ ὁ καβαλάρης ἐκεῖνος δὲν ἦταν ὁ Γιάννης τῆς Μήτηρταινας, οὔτε καν χωριανὸς της, γιατί, ἅμα πλησίαζε πρὸς τὸ χωριό, ἔπαιρνε τὸν ἄλλον τὸ δρόμο, τραβῶντας γιὰ ξένο χωριό. Κι ἡ Μήτηρταινα, χαρωπὴ-χαρωπὴ, ἔπαιρνε κοντὰ μὲ τὸ βλέμμα της ἄλλον καβαλάρη διαβάτη γιὰ τὸ Γιάννη της, ὅσο ποῦ κι αὐτὸς ἔπαιρνε ἄλλο δρόμο. Καὶ δὲν ἔφευγε ἀπὸ τὴ ραχούλα, παρὰ ὅταν

ἄρχιζε νὰ χύνεται τὸ σκοτάδι ἐπάνω στὴ γῆ. Τότε, γύριζε στὸ σπιτοκάλυβό της γελαστή καὶ χαρωπὴ, ὅπως πάντα, μὲ τὴν καρδιά της γεμάτη ἐλπίδα, κουνώντας τὸ κεφάλι της καὶ λέγοντας :

— Ποιὸς ξέρει τὸ μοναχὸ μου ποῦ νὰ νυχτώθηκε ! Δὲν τὸν ἄφησε ἡ κούραση τοῦ δρόμου νὰ φθάση ἀπόψε ! Κι αὔριο ἡμέρα τοῦ Θεοῦ ξημερώνει ! Αὔριο ἔρχεται.

Αὐτὴ ἡ δουλειὰ ἐξακολούθησε χρόνια καὶ χρόνια. Ἡ ἐλπίδα φώλιαζε βαθιὰ στὰ φυλλοκάρδια τῆς Μήτηραινας. Καὶ τίποτε δὲν μπορούσε νὰ τὴ διώξη ἀπὸ κεῖ μέσα. Ὅταν δούλευε μὲ τὴν ἐργατιά, αὐτὴ ἔφερνε πάντα τὸ τραγούδι καὶ τραγουδοῦσε ὅλο τραγούδια γιὰ τὸν ξενιτεμένο τὸ γιό της, ποῦ πάντα ἐρχόταν καὶ ποτὲ δὲ φαινόταν !

Ὅλος ὁ κόσμος, ἄντρες καὶ γυναῖκες, τὴν ψυχοπονοῦσαν τὴν κατημένη τὴ Μήτηραινα κι ἔλεγαν μέσα τους :

— Ὁ Θεὸς νὰ τῆς αὐξάινῃ τὴν ἐλπίδα τῆς ὀρφανῆς !

Ἔτσι περνοῦσαν τὰ χρόνια καὶ ἡ Μήτηραινα ἐξακολουθοῦσε νὰ ἐλπίζῃ, κι ὅλο νὰ ἐλπίζῃ. Κάθε βράδυ περίμενε τὸ Γιάννη της καὶ κάθε βράδυ ξενυχτοῦσε ἔρημη καὶ μοναχὴ στὸ σπιτοκάλυβό της, χωρὶς ν' ἀδημονῆ, χωρὶς ν' ἀπελπίζεται.

Εἶχε χάσει τὸ λογαριασμὸ πόσα χρόνια εἶχε ὁ Γιάννης της στὰ ξένα. Δὲ θυμόταν πόσα χρόνια τῆς βάραιναν τὴ ράχη, κι ἀπὸ τὴν ἡμέρα, ποῦ ξεκίνησε τὸ μονάκριβό της, εἶχε σκεπάσει τὸν καθρέπτη της, ποῦ εἶχε κρεμασμένο δεξιὰ στὴν πόρτα της, καὶ ἀπὸ τότε δὲν εἶχε δεῖ τὸ πρόσωπό της ! Τὰ μαλλιά της εἶχαν ἀσπρίσει ὅλα, τὸ πρόσωπό της εἶχε ζαρώσει, ἡ ράχη της εἶχε κυρτώσει κι αὐτὴ δὲν τὸ γνώριζε !

Ἄν κάθε δειλινὸ ἔβγαινε στ' ἀγνάντια ἡ Μήτηραινα, γιὰ νὰ ἰδῆ τὸ παιδί της νὰ ῥχεται, ὅμως οὔτε φαῖ ἐτοίμαζε, οὔτε ἔστρωνε, οὔτε τὴ σκύλα ἔδενε, γιὰ νὰ μὴν ἀλυχτᾶ τοὺς χωριανούς. Μόνο τὴν παραμονὴ τοῦ Ἁι - Γιαννιοῦ ἔκανε αὐτὴ τὴ δουλειά.

Τὸ εἶχε κομποδεμένο ἐκεῖνη τὴν ἡμέρα ὅτι θὰ ἐρχόταν ὁ Γιάννης της χωρὶς ἄλλο, ξημερώνοντας ἡ γιορτὴ του. Γι' αὐτὸ ἀπὸ τὴν παραμονή, χωρὶς νὰ βγῆ καθόλου στ' ἀγνάντια, ἔσφαζε τὴν παχύτερὴ της κόττα, τὴ ζεματοῦσε, τὴ μαδοῦσε καὶ τὴν ἔβανε νὰ βράσῃ, σκούπιζε τὸ σπῆτι καλὰ - καλὰ, ἔστρωνε καθαρὰ κι ἔδενε τὴ σκύ-

λα, για νά 'ναι όλα έτοιμα τὸ πρωὶ καὶ νά μὴν ἔχη ἄλλη δουλειά, παρὰ νά πάη μόνο στὴν ἐκκλησιά κι οὐδ' ἄλλο, κι οὐδ' ἄλλο.

Τόσοι 'Αι - Γιάννηδες πέρασαν καρτέρει καὶ καρτέρει, πού μποροῦσαν νά κάμουν ἀκέριο μῆνα, κι ὁ Γιάννης τῆς Μήτραινας δὲ φαινόταν ! Τί νά εἶχε γίνει ὁ Γιάννης ! Χωρὶς ἄλλο θὰ ἔλειωσαν τὰ κόκκαλά του κάτω ἀπὸ τὸ μαῦρο μνήμα, χωρὶς κερὶ, χωρὶς λιβάνι, χωρὶς τρισάγιο, χωρὶς λουλούδια, χωρὶς δάκρυα !

'Αλλὰ ποῦ περνοῦσαν αὐτὰ ἀπὸ τὸ νοῦ τῆς Μήτραινας !

Ὅταν ἔβρασε καλὰ ἡ κόττα, εἶχε βασιλέψει ὁ ἥλιος. Τότε ἡ Μήτραινα τὴν ἔβγαλε ἀπὸ τὴ φωτιά, τὴν ἀπόθεσε ψηλὰ κι ὕστερα ἔκαμε τὸ σταυρὸ της ἐμπρὸς στοῦ εἰκόνισμα, παρακαλῶντας τὴν Παναγία καὶ τὸν 'Αι - Γιάννη νά τῆς φέρουν τὸ παιδί της γερὸ καὶ καλὰ ἀπὸ τὰ ξένα. Χάλασε καὶ σκέπασε τὴ φωτιά, ἔσβησε τὸ λυχνάρι καὶ πλάγιασε νά κοιμηθῆ, γιατί ἦταν περασμένη ἡ ὥρα.

Τὰ πρόσφορα τὰ εἶχε ἔτοιμα ἀπὸ τὴν ἡμέρα τοῦ Σταυροῦ. Τὸ βαθὺ πρωὶ, νύχτα ἀκόμη, πρὶν λαλήσουν οἱ πετεινοί, ἄμα ἄκουσε τὸ σήμαντρο τῆς ἐκκλησίας, σηκώθηκε, νίφτηκε, ἄναψε τὸ καντήλι στοῦ εἰκόνισμα, ἔκανε τὸ σταυρὸ της κι ἄναψε τὴ φωτιά. Ἔφτιασε τρία τέσσερα κερὶά, γέμισε τὸ ροῖ της λάδι, πῆρε τὸ πρόσφορὸ της καὶ κίνησε γιὰ τὴν ἐκκλησία.

Ξεκινῶντας ἔκλεισε πίσω της τὴν πόρτα μόνο μὲ τὸ μάνταλο, γιὰ νά μπορέση νά μπῆ μέσα μονάχο του τὸ ξενιτεμένο της παιδί. Ἦταν τόσο βέβαιη ὅτι θὰ ἐρχόταν χωρὶς ἄλλο ὁ Γιάννης της ἐκεῖνο τὸ πρωὶ !

Στὴν ἐκκλησία κάθισε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς λειτουργίας ὡς τὸ τέλος καί, ὅπως συνήθιζε πάντα, πῆγε στὴν πύλη τοῦ ἱεροῦ πρώτη — πρώτη, γιὰ νά πάρη ἀντίδωρο πρωτύτερα ἀπ' ὄλο τὸ ἄλλο χωριὸ καὶ νά πάη γρήγορα στοῦ σπίτι της, νά δεχτῆ τὸ παιδί της, πού ἐρχόταν ἀπὸ τὴν ξενιτιά.

Ἔτσι ἔκανε πάντα, κι ὁ παπαῶς, πού ἤξερε αὐτὴ τὴν ἀδυναμία της, τῆς ἔδινε ἀντίδωρο πρῶτα ἀπ' ὄλους· κι αὐτὴ παίρνοντας τ' ἀντίδωρο βγήκε τρεχάτη ἀπὸ τὴν ἐκκλησία κρατῶντας στοῦ χέρι τὸ ἀδειανὸ ροῖ καὶ τράβηξε ἴσια γιὰ τὸ σπιτοκάλυβό της.

Δὲν εἶχε φέξει καλὰ, ὅταν γύριζε, κι ἡ συννεφιά ἡ βαριά, πού κρεμόταν στοὺν αἰθέρα, ἔκανε τὸν οὐρανὸ μαῦρο καὶ φοβερό. Ὁ ἄνεμος φυσοῦσε δυνατὰ κι ἡ Μήτραινα ἔτρεχε γρήγορα πατῶντας

ὅπως τύχαινε μέσα στις λάσπες, γιὰ νὰ φτάση τὸ γρηγορώτερο στὸ σπιτοκάλυβό της καὶ νὰ σφίξη στὴν ἀγκαλιά της τὸ παιδί της.

Μπαίνοντας στὴν αὐλὴ κοίταξε ὀλόγυρα, γιὰ νὰ ἰδῆ ἂν εἶναι κανένα μουλάρι, καὶ μὴ βλέποντας τίποτε ἀπόθεσε κάπου τὸ ροῖ της, βγῆκε στὸ δρόμο καὶ τράβηξε ἴσια κατὰ τ' ἀγνάττια. Καὶ ἅμα ἔφτασε στὴ μεριά, πού εἶχε χωριστῆ μὲ τὸ Γιάννη της, φώναξε μὲ μεγάλη φωνή :

— Γιάννη η η η ! Γιάννη, οὔουου !

— Ὅριστεεε ! ἀπολογήθηκε μιὰ φωνὴ ἀπὸ μακριά.

— Χτύπα γρήγορα, παιδάκι μου, γιὰτὶ σ' ἔφαγε τὸ κρῦο. Τοῦ ἀπολογήθηκε ἡ Μήτηρταινα.

Σὲ λίγο τὸ ποδοβολητὸ τοῦ μουλarioῦ ἀκουγόταν ξαστερώ-
τερα, ἀλλὰ ἡ Μήτηρταινα δὲν τὸ κουνουῖσε ἀπὸ ἐκείνη τὴ μεριά.

Τὸν περίμενε ἐκεῖ τὸ Γιάννη της, ὡς πού ἦρθε.

— Παιδάκι μου ! Ψυχούλα μου !

— Μαννούλα μου ! Ποιὸς σοῦ πῆρε τὰ συχαρίκια καὶ βγῆκες τέ-
τοια ὦρα ἐδῶ, νὰ μὲ καρτερῆς :

— Ἡ ἐλπίδα μου, ψυχούλα μου ! Ἡ ἀνίκητη ἐλπίδα μου, πού
φώλιασε μέσα ἐδῶ, στὴν καρδιά μου βαθιά !

Ὁ Γιάννης κατέβηκε ἀπὸ τὸ μουλάρι, ἡ Μήτηρταινα ἄνοιξε τὴν ἀγκαλιά καὶ μάννα καὶ παιδί ἔγιναν ἓνα ἀπὸ τὸ σφιχταγκάλιασμα. Ἐκεῖ, στὴν ἴδια τὴ μεριά, πού ἀγκαλιάστηκαν καὶ φιλήθηκαν μάν-
να καὶ παιδί τὸ πικρὸ ἀγκάλιασμα καὶ φίλημα τοῦ χωρισμοῦ, ἐδῶ
καὶ τόσα χρόνια, ἐκεῖ, στὴν ἴδια τὴ μεριά πάλι, μάννα καὶ παιδί
ξαναφιλιόνταν καὶ ξαναγκαλιάζονταν τὸ χαρμόσυνο φίλημα κι ἀγ-
κάλιασμα τοῦ ἐρχομοῦ.

Κι ἔτσι ἀγκαλιασμένοι ἔφτασαν στὸ σπιτοκάλυβο.

Μιὰ βαριά τουφεκιά ἔπεσε στὸν αὐλόγυρο τῆς Μήτηρταινας,
πού βρόντησε ὅλο τὸ χωριό.

Ἡ χαρὰ τῆς Μήτηρταινας οὔτε γράφεται οὔτε μολογιέται !

Πρῶτη φορά, ἀφότου ξενιτεύτηκε ὁ Γιάννης, θρονιαζόταν ἡ
χαρὰ στὸ ταπεινὸ σπιτοκάλυβο τῆς Μήτηρταινας.

14. ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΞΕΝΙΤΕΜΕΝΟΥ

Εἶν' ἓνα μικρό, φτωχὸ σπιτάκι,
λάμπει ὁ ἥλιος πάνου του χρυσός·
κάθε χαρωπὸ παραθυράκι
στ' ἄσπρο μου γενέθλιο σπιτάκι,
τό 'χει ζῶσει πράσινος κισσός.

Δυὸ μορφές κεῖ μέσ' ἀγαπημένες,
ἓνας γέρος τώρα καὶ μιὰ γριά,
κάθονται σκυφτές καὶ λυπημένες,
δυὸ μορφές γλυκιές, ἀγαπημένες,
γιὰ τὸ γιό τους πού 'φυγε μακριά.

Πότε θὰ 'ρθης, μέρα εὐλογημένη,
νὰ ριχτῶ τρελὸς στήν ἀγκαλιά
τῶν γλυκῶν γονιῶν μου, πού κλαμένοι,
μὲ χαρὰ στὰ μάτια τους χυμένη,
δὲ θὰ μὲ χορταίνουν στὰ φιλιὰ.

Νικόλαος Χατζηδάκης

15. Ο ΞΕΝΙΤΕΜΕΝΟΣ

Σὰν πῆγε στήν Ἀμερική,
ἐγύριζεν ὁ νοῦς του πίσω
καθημερινή καὶ Κυριακή.

Σὰν ἄρχιζε νὰ γράψη γράμμα,
« καλή μου μάννα κι ἀδερφή »,
ἐκεῖ τὸν ἔπιανε τὸ κλάμα.

'Επέρασε καιρὸς πολὺς,
στὰ ξένα ἀσπρίσαν τὰ μαλλιά του,
γυρίζει πίσω παραλής.

Τὰ πλούτη του εἶναι περισσά.
Ἔφερε γοῦνες καὶ ρολόγια,
ἔχει τὰ δόντια του χρυσά.

Πηγαίνει στο σπιτάκι ἴσια.
 Ἐμάννα του ; . . . ἢ ἀδερφή ;
 Εἶναι κι οἱ δυὸ στὰ κυπαρίσσια.

Ἄς ξαναζοῦσαν μιὰ βραδιά
 — κι ἄς ἦτανε καὶ στ' ὄνειρό του ! —
 Θὰ ἴδινε ὀλάκερο τὸ βιό του !

Ζαχαρίας Παπαντωνίου

16. Η ΦΙΛΟΞΕΝΙΑ

Ἦταν Γενάρης μῆνας, καρδιά τοῦ χειμῶνα. Μέσα στοῦ σπίτι ζέστα καὶ λαμπρή, χοντροκάρβουνη καὶ κουτσουροθρεμμένη φωτιά, κι ἔξω φριχτὸ σκοτάδι κι ἄγριο ἀνεμόβροχο, ποὺ ξερρίζωνε δέντρα. Χαρὰ σὲ κείνον, ποὺ ἦταν μέσα, κι ἄς ἦταν καὶ γύφτος, κι ἀλλοίμονο σὲ κείνον, ποὺ ἦταν ἔξω, κι ἄς ἦταν καὶ βασιλιάς !

Τὸ σπίτι, ποὺ φέρομε στὴ διήγησί μας, ἦταν τὸ πρωτόσπιτο τοῦ χωριοῦ. Αὐτὸ δεχόταν τοὺς ξένους κι ἀγνώστους, ἐνῶ τ' ἄλλα τὰ σπίτια δεχόταν τοὺς γνώριμους μόνον. Ἐνας γέρος, ὁ γερο - Δῆμος, ἦταν ὁ ἀρχηγὸς τοῦ σπιτιοῦ, ὁ νοικοκύρης, κι ἡ Γιώργαινα ἢ νύφη του, ἡ νοικοκυρά. Πέντε ἀγρόνια του, δύο ἀρσενικά καὶ τρία θηλυκά, ἀποτελοῦσαν τὴ φυτεία τοῦ σπιτιοῦ. Ὁ γιὸς τοῦ γέρου, ἄντρας τῆς χήρας καὶ πατέρας τῶν παιδιῶν, εἶχε σκοτωθῆ ἄδικα στὰ Γιάννενα ἀπὸ ἕνα Τουρκαρβανίτη, Χαμίτ Γκόγκα λεγόμενο, ἀπὸ τὸ Προγονάτι τῆς Λιαπουργιάς. Ὑστερα ἀπὸ τὸ φόνο, ὁ φονιάς βγήκε στὰ βουνά.

Ζύγωνε ἡ ὥρα τοῦ δείπνου. Ὁ ὑπηρέτης ἔκλεισε μὲ πάταγο τὴν αὐλόθυρα, ἀπόλυσε τὰ δυὸ σκυλιὰ ἀπὸ τὶς ἀλυσίδες, ἀνέβηκε τὴ σκάλα καὶ μπαίνοντας ξεκουμπώθηκε κι εἶπε στοῦ γερο - Δῆμο :

— Κάθισα ὡς αὐτὴ τὴν ὥρα στοῦ Μεσοχώρι καὶ δὲ φάνηκε κανένας ξένος.

— Καλά, παιδί μου, εἶπε ὁ γερο - Δῆμος, ἄς στρωθῆ τὸ τραπέζι, νὰ δειπνήσουμε, κι ἂν ἔρθη κανένας ἀργότερα, ἡ θύρα μας εἶναι γνωστὴ κι ἀνοίγει εὐκολα.

Στὸ πρόσταγμα τοῦ γέρου μπήκε ἡ ψυχοπαίδα, κρατῶντας ἕνα μακρὺ τραπέζι, καὶ τὸ ἀπόθεσε καταγῆς, βάνοντας τὸ κεφαλο-

τράπεζο πρὸς τὸ μέρος, ποὺ καθόταν ὁ γέρος. Σὲ λίγο ὅλη ἡ οἰκογένεια, παιδιά, μάννα καὶ πάππος, δειπνοῦσε.

Δὲν εἶχαν φτάσει ἀκόμη στὴ μέση τοῦ φαγητοῦ, ὅταν τὰ σκυλιὰ τῆς αὐλῆς, ὁ Κοράκης κι ὁ Τραχήλης, ἄρχισαν ν' ἀλυχτοῦν καὶ σὲ λίγο ἀκούστηκε καὶ ποδοβολητὸ ἔξω ἀπὸ τὴν αὐλόπορτα. Τὰ σκυλιὰ, ἀκολουθῶντας ἀπὸ μέσα τὸ ποδοβολητὸ κι ἀλυχτῶντας, ἔφτασαν στὴν αὐλόθυρα, ὅπου εἶχε σταθῆ ἄνθρωπος, κι ἐκεῖ πλέον εἶχαν γίνεи θηρία καὶ τὰ δυό, κι ἂν δὲν ἦταν τὰ σανίδια τῆς θύρας, θὰ τὸν κατακομμάτιαζαν.

— Ἐβγα στὴν κρεβάτα, προστάζει ὁ γέρος τὸν ὑπηρέτη, καὶ ἰδὲ γιατί ἀλυχτοῦν τὰ σκυλιὰ . . . Μοῦ φαίνεται ὅτι κάποιος ξένος εἶναι ἔξω ἀπὸ τὴν αὐλόθυρα καὶ δὲν τολμᾷ νὰ χτυπήσῃ . . .

Ὁ ὑπηρέτης βγῆκε ἔξω κι ἀμέσως φώναξε :

— Ποιὸς εἶναι ;

Τὰ σκυλιὰ στὸ ἄκουσμα τῆς φωνῆς ἀνταριάστηκαν περισσότερο καὶ πῶς νὰ μπορούσαν νὰ τρυπήσουν τὴ θύρα, γιὰ νὰ δείξουν ὅτι ἐκτελοῦν τὸ καθῆκον τους καὶ ὅτι τρῶν τὸ ψωμί μὲ τὸ δίκιο.

— Ἄνθρωπος εἶμαι, ἀπολογήθηκε μιὰ φωνὴ τρεμάμενη ἀπὸ τὸ κρῦο, διαβάτης, ἄγνωστος . . .

— Ποῦθε εἶσαι ; ξαναρώτησε ὁ ὑπηρέτης.

— Μακριὰ, ἀπὸ πολὺ μακριὰ . . .

— Τοῦρκος εἶσαι ἢ Ρωμιός ;

— Τοῦρκος, ἀπολογήθηκε δειλὰ - δειλὰ ὁ ξένος.

— Νὰ πάρ' ἡ κατάρα, μουρμούρισε ὁ ὑπηρέτης· τέτοιον καιρὸ καὶ τέτοια ὥρα νὰ σοῦ τύχη καὶ ἀντίχριστος !

— Μπαίνοντας μέσα εἶπε περίλυπα στὸ γέρο - νοικοκύρη :

— Ἐνας ἀντίχριστος !

— Τί σημαίνει ; ἀπολογήθηκε ὁ γερο - Δῆμος, ἄνθρωπος δὲν εἶναι ; Δὲ ζητᾷ νὰ μπῆ στὸ σπίτι μας ὡς Τοῦρκος ἢ χριστιανός, ἀλλ' ὡς ἄνθρωπος. Κατέβρα ἀμέσως κάτω καὶ δέσε γιὰ μιὰ στιγμή τὰ σκυλιὰ κι ἀνοιξέ του τὴ θύρα, νὰ ῥθῆ ἐπάνω !

Ὁ ὑπηρέτης, θέλοντας καὶ μὴ, βγῆκε ἔξω καὶ σὲ λίγο ὁ ξένος ἔμπαινε μέσα.

— Καληῶρα σας, εἶπε, μπαίνοντας μέσα, ἐνῶ τὰ σκυλιὰ τῆς αὐλῆς ἔπνιγαν τὴ φωνὴ του μὲ τ' ἀλυχτήματά τους.

— Καλῶς ὠρισε, τοῦ ἀπολογήθηκε ὁ γερο - Δῆμος καὶ τοῦ

ἀπλωσε τὸ χέρι, γιὰ νὰ τὸν χαιρετίση· κάθισε νὰ φᾶμε !

Τὰ σκυλιὰ κόβονταν στὴν αὐλή, ἀλυχτῶντας πρὸς τὴ θύρα τοῦ σπιτιοῦ κι ὄχι πρὸς τὴν αὐλόθυρα, ὅπως πρὶν νὰ μπῆ μέσα ὁ ξένος.

Ὁ ξένος κρέμασε τὴν κατάβρεκτη κάπα του, ἔβγαλε τὰ μουσκεμένα τσαρούχια του, ξεζώστηκε τ' ἄρματωμένο σελάχι του καὶ τὸ ἀπόθεσε, τίναξε τὴ φουστανέλα του καὶ κάθισε στὸ πλάγι τοῦ γέρου στὸ τραπέζι κι ἄρχισε νὰ τρώγη, λέγοντας :

— Καλῶς σᾶς ηὔρα στὸ σπίτι σας, νὰ ζήσετε, κι ἂν ἔχετε ξενιτεμένο, νὰ τὸν καλοδεχθῆτε . . .

— Καλῶς, ὦρισε, τοῦ εἶπε ὁ γέρος· νὰ πᾶς καλὰ στὸ σπίτι σου καὶ νὰ βρῆς καὶ τοὺς δικούς σου καλά.

Ὁ Τουρκαρβανίτης ἄρχισε νὰ τρώη, σὰ λιμασμένο θεριό, ἀλλὰ καὶ τ' αὐλόσκυλα περισσότερο ἀλυχτοῦσαν στὴν ἐσωτερικὴ θύρα.

— Μπα, πού νὰ σᾶς μάση λύσσα ! ξεφώνισε ὁ γέρος.

Κι ὕστερα γυρίζοντας πρὸς τὸν ὑπηρέτη τοῦ εἶπε :

— Τί ἔχουν αὐτὰ τὰ σκυλιὰ ἀπόψε καὶ κόβονται ἔτσι ; αὐτὰ κάνουν σὰ νὰ μπῆκε λύκος στὸ σπίτι.

Κι ἐπειδὴ ἡ παρομοίωσι μποροῦσε νὰ παρθῆ ἀπὸ τὸν ξένον γιὰ προσβολή, τοῦ εἶπε :

— Μὲ συγχωρεῖς, ἀγᾶ μου, δὲν ἐννοῶ τὴν ἀφεντιά σου . . . ὁ λόγος τὸ ἔφερε.

Ὅστερα βγῆκε στὴν κρεβάτα κι ἀπὸ τὸν ἐξώστη μάλωσε τὰ σκυλιὰ, γιὰ νὰ σωπάσουν.

Ἄλλὰ ποῦ ν' ἀκούσουν τὰ σκυλιὰ !

Τότε ὁ γέρος κατέβηκε στὴν αὐλή μ' ἓνα ραβδί καὶ τὰ κτύπησε καὶ τὰ ἔδωξε ἀπὸ τὴ θύρα, κι ἔτσι ἔπαψαν ν' ἀλυχτοῦν στὴν ἐσωτερικὴ θύρα, ἀλλὰ κι ἐκεῖ πού πῆγαν, στὴν ἄλλη ἄκρη τῆς αὐλῆς, ὅλο γκρίνιαζαν.

Δὲ χρειάστηκε νὰ βάλουν ἢ νὰ ἐτοιμάσουν ἄλλο φαγητό· ὅ,τι ἦταν στὸ τραπέζι, γιὰ νὰ φάη ἡ οἰκογένεια, ἔφατσε καὶ παράφατσε. Ὅστερα ἀπὸ τὸ φαγητό ἡ ψυχοπαίδα σήκωσε τὸ τραπέζι, ὁ ὑπηρέτης σκούπισε καὶ ἡ νοικοκυρὰ καληνύχτησε καὶ τραβήχτηκε μὲ τὰ παιδιὰ τῆς στὸ δωμάτιό τῆς, κι ἔμειναν γιὰ μιὰ στιγμὴ ὁ γέρος μὲ τὸν ξένο μονάχοι.

Ὁ ξένος εἶπε στὸ γέρο :

— Ἦθελα νὰ μείνωμε μόνοι. . . Ἔχω νὰ σοῦ ξεμυστηρευτῶ. . .

Ἄκουοντας αὐτὰ ὁ γερονοικοκύρης φώναξε, γιὰ νὰ τὸν ἀκούσουν ὁ ὑπηρέτης καὶ ἡ ψυχοπαίδα, ποὺ ἦσαν στὴν κρεβάτα :

— Νὰ μὴ μπῆ κανένας μέσα, χωρὶς νὰ πάρῃ ἄδεια.

Ἔστερα γύρισε πρὸς τὸν ξένο καὶ τοῦ εἶπε :

— Τώρα πές μου τὸ μυστικό σου.

— Εἶμαι, ποὺ λές, κακὸς ἄνθρωπος . . .

— . . . . .

— Εἶμαι φονιάς ! . . . εἶμαι ληστής !

— Φονιάς καὶ ληστής ; Ἄς εἶσαι ὅ,τι κι ἂν εἶσαι ! Ἡ σκέπη τοῦ σπιτιοῦ μου εἶναι μικρὸς οὐρανός· σκεπάζει καὶ καλοὺς καὶ κακοὺς.

— Μὲ κυνηγοῦν οἱ παγάνες . . .

— Ἄς σὲ κυνηγοῦν . . .

— Πολέμησα τρεῖς ὥρες . . . Μὲ εἶχαν περικυκλωμένο ἀπὸ τρεῖς μεριές ὁ στρατός κι ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά τὸ ποτάμι, ὁ Καλαμαῖς. Τί νὰ κάμω ; ἔμπρὸς βαθὺ καὶ πίσω ρέμα. Τὸ ἀδιάβατο καὶ θολὸ ποτάμι, ποὺ κυλοῦσε τ' ἄγρια νερά του μ' ἓνα φοβερὸ βουητό, μοῦ φάνηκε σπλαχνικώτερο καὶ ἡμερώτερο ἀπὸ τ' ἄγρια πρόσωπα τῶν στρατιωτῶν, ποὺ ἤθελαν νὰ μοῦ ἀρπάξουν τὴ ζωὴ. Πῶς νὰ γλυτώσω ; Κλείω τὰ μάτια μου καὶ ρίχνομαι μέσα στὸ ποτάμι. Ἄλλὰ γιὰ τὴν καλὴ μου τύχη κρατήθηκα στὴ διχαλωσιὰ ἐνὸς πλατάνου. Ὁ πλατάνος αὐτὸς εἶχε τὸν κορμὸ του κούφιο καὶ στὴ στιγμή χώνομαι μέσα στὴν κουφάλα. Οἱ στρατιῶτες, ποὺ μὲ κυνηγοῦσαν, νόμισαν πῶς ἔπεσα ἀληθινὰ στὸ ποτάμι. Ἔμεινα ὅλη τὴν ἡμέρα στὴν κουφάλα. Ἄμα νύχτωσε, βγήκα ἔξω καὶ τράβηξα σ' ἓνα μαντρί. Πρῶι - πρῶι ἔφυγα, λημέριασα σ' ἓνα σύνδενδρο καὶ κατὰ τὸ δειλινὸ τράβηξα γιὰ δῶ, γιὰ νὰ φάω, νὰ πάρω λίγο ψωμί μαζί μου καὶ νὰ φύγω. Δὲν μπορῶ νὰ μείνω πολὺ, γιὰ τὸ δικό σου τὸ καλὸ καὶ γιὰ τὸ δικό μου. Τώρα διάταξε νὰ μοῦ δώσουν ψωμί, νὰ φύγω . . .

Ἐκείνη τὴ στιγμή ἀνταριάστηκαν τὰ σκυλιὰ στὴν αὐλὴ κι ὅλα τὰ σκυλιὰ τοῦ χωριοῦ, καὶ σὲ λίγο τὸ Μεσοχώρι ἀντήχησε ἀπὸ ποδοβολητὰ καβαλαραίων στρατιωτῶν.

— Ἡ παγάνα φώναξε ! ὁ ξένος. Ἄν εἶσαι χριστιανὸς καὶ πιστεῦης Θεό, μὴ μὲ προδώσης ! Στὸ Θεὸ καὶ στὰ χέρια σου ! Σὲ τοῦτον τὸν κόσμον σοῦ παραδίδω τὸ κορμί μου καὶ στὸν ἄλλον θὰ σοῦ τὸ ζητήσω.

— Μὴ φοβᾶσαι, ἀγᾶ μου ! εἶπε ὁ γέρος. Ὅσο ποὺ βρῖσκεσαι

κάτω ἀπὸ τὴ στέγη τοῦ σπιτιοῦ μου, εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ σὲ ὑπερασπιστώ καὶ νὰ σὲ φυλάξω. Προτιμῶ νὰ κινδυνέψω μαζί σου, παρὰ νὰ σὲ παραδώσω.

Τὰ σκυλιὰ τοῦ χωριοῦ καὶ τοῦ σπιτιοῦ κόβονταν στ' ἄλυχτήματα, κι οἱ Τοῦρκοι στρατιῶτες φώναζαν στὴν ἐξώθυρα. Τὸ σπίτι ἀναστατώθηκε.

Ὁ γέρος λέει στὸν ὑπηρέτη φωναχτὰ :

— Κατέβει κάτω, πιάσε τὰ σκυλιὰ, κι ἀνοιξε τὶς θύρες, νὰ δοῦμε τί θέλουν οἱ βασιλικοὶ οἱ ἄνθρωποι !

Ἄλλὰ τοῦ λέει κρυφὰ :

— Νὰ μὴ φανερώσης μὲ κανένα τρόπο ὅτι ὑπάρχει ξένος ἄνθρωπος στὸ σπίτι.

Στὸ τέλος γιὰ νὰ ἐξασφαλιστῆ πλειότερο τοῦ λέει :

— Δὲν εἶναι Τοῦρκος ! Ψέματα μᾶς τὸ εἶπε. Εἶναι χριστιανὸς σὰν κι ἐμᾶς . . . βαφτισμένος . . . Ἄκοῦς ; Χριστιανός !

Ἐνῶ ὁ ὑπηρέτης κατέβαινε στὴν αὐλὴ νὰ πιάσῃ τὰ σκυλιὰ καὶ ν' ἀνοίξῃ τὶς θύρες, ὁ γέρος μὲ τὴ νύφη του ἀνέβασαν τὸ ληστὴ μέσα στὸν καπνοδόχο μὲ ὅλα τὰ πράγματά του. Ὁ καπνοδόχος ἦταν πλατύς κι εἶχε καὶ σκαλοπάτια καὶ καθίστρα. Πρὶν ν' ἀνεβῶν οἱ στρατιῶτες ἐπάνω, ὁ γέρος εἶχε λάβει ὅλα τὰ μέτρα, ὥστε νὰ μὴν προδοθῆ ἢ κρυψῶνα τοῦ ξένου του.

Μπαίνοντας ἔπειτα στὸ σπίτι ὁ ἀξιωματικὸς τῆς παγάνας εἶπε στὸ νοικοκύρη :

— Γέρο ! γρήγορα νὰ μοῦ παραδώσης τὸν Χαμίτ Γκόγκα, τὸν ληστὴ, ποὺ ἦρθε στὸ σπίτι σου ἀπόψε, ἂν θέλῃς νὰ μὴν πάθῃ.

Ἄστραπὴ τοῦ ἦρθε τοῦ γέρου, ὅταν ἄκουσε τὸ μισητὸ ὄνομα τοῦ Χαμίτ Γκόγκα, τοῦ φοιᾶ τοῦ γιοῦ του, ποὺ τὸν εἶχε κρυμμένο στὸν καπνοδόχο. Μεγάλος πόλεμος πιάστηκε ἐκείνη τὴ στιγμή μέσα στὴν καρδιά του μεταξὺ τῆς ἔχθρας καὶ τῆς φιλοξενίας.

— Γιατί δὲν ἀπολογίεσαι, ὦρὲ γέρο ; ρώτησε ὁ ἀξιωματικὸς τὸν γερο - Δῆμο.

— Καὶ τί ἀπολογία θέλεις νὰ σοῦ δώσω σ' αὐτό, ποὺ μὲ ρωτᾷς ; τοῦ ἀπάντησε ὁ γέρος μὲ ἄθυμια. Δὲν ξέρεις ὅτι ὁ Χαμίτ Γκόγκας εἶναι ὁ φοιᾶς τοῦ παιδιοῦ μου ; Εἶναι ἐκεῖνος, ποὺ ἔκανε τὴ νύφη μου χήρα, τ' ἄγγονιά μου ὀρφανὰ καὶ ἐμένα χωρὶς παιδί ;

Τόσο τὸν εἶχε πλημμυρίσει ἐκείνη τὴ στιγμή τὸ αἶσθημα τῆς

ἔχθρας, ὥστε λίγο ἔλειψε νὰ τοῦ εἰπῆ : « Ἔλα νὰ σοῦ τὸν παραδώσω τὸν ἀντίχριστο ! ». Ἀλλὰ βαστάχτηκε.

— Καὶ ὅμως ἓνας καταδότης τὸν πῆρε στὸ κοντὸ καὶ τὸν ἔφερε ὡς τὸ σπίτι σου ! Δὲν εἶναι μιὰ ὥρα . . . εἶπε ὁ ἀξιωματικός.

— Ἀλήθεια, ἐδῶ καὶ μιὰν ὥρα ἓνας ἄνθρωπος χτύπησε τὴ θύρα μου κι ἡ θύρα μου ἄνοιξε, ὅπως ἀνοίγει σὲ κάθε ἄνθρωπο, πού τὴ χτυπήσει ζητῶντας φιλοξενία. Νὰ μὴ μοῦ τὸ χρωστάη ὁ Θεὸς νὰ κλείσω τὴ θύρα μου σὲ κείνον, πού μοῦ ζητήση ψωμί, νερὸ ἢ στέγη ! Τώρα μοῦ λέτε σεῖς ὅτι αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος ἦταν ὁ ἐχθρὸς μου, ὁ φονιάς τοῦ παιδιοῦ μου, ὁ Χαμίτ Γκόγκας ! Ποῦ νὰ τὸ ἤξερα ἐγώ ;

— Ποῦ ἔναι τος, λοιπόν, αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος ;

— Κάθισε στὸ τραπέζι μας, ἔφαγε, ἔπινε, μᾶς εὐχήθηκε καλὸ ξημέρωμα . . . κι ἔφυγε ! . . .

Ἰδρωσε ὁ γέρος, ὥσπου νὰ βγάλῃ τὴν τελευταία λέξι ἀπὸ τὸ στόμα του.

Δάγκασε τὰ χεῖλη του ὁ ἀξιωματικὸς ἀκούοντας τὴν τελευταία λέξι ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ γέρου, πού μάθαινε ἐκείνη τὴ στιγμή ὅτι ἦταν ὁ ἄσπονδος ἐχθρὸς τοῦ ληστοῦ, πού κυνηγοῦσε, κι ἤλπιζε πιάνοντάς τον ζωντανὸ ἢ φονεύοντάς τον νὰ προαχθῆ. Δὲν εἶχε κανένα λόγο νὰ μὴν πιστέψῃ τὰ λόγια τοῦ γέρου, πρῶτα γιατί ὁ Χαμίτ Γκόγκα ἦταν Τοῦρκος κι ὁ γέρος χριστιανός, καὶ δεύτερο, τὸ καὶ μεγαλύτερο, πού τόση μεγάλη ἔχθρα βασίλευε ἀνάμεσά τους. Τέλος περιωρίστηκε νὰ ρωτήσῃ :

— Καταλάβατε κατὰ ποῦ ἔκανε τουλάχιστο ;

— Αὐτὸ ὁ ὑπηρέτης μπορεῖ νὰ τὸ κατάλαβε κατὰ ποῦ ἔκαμε.

Ρωτοῦν τὸν ὑπηρέτη, κι αὐτὸς ρυθμίζοντας τὴν διαγωγὴ του πρὸς τὴν διαγωγὴ τοῦ ἀφεντικοῦ του, ἀποκρίθηκε μὲ φυσικὴ ἀπάθεια :

— Ἔκαμε τὸν κατήφορο κατὰ τὸν ποταμό.

— Ἔχει πολλὴ ὥρα ;

— Ὅση εἶναι ἀπὸ τὴ στιγμή, πού ἦρθατε σεῖς, πρόλαβε ν' ἀπαντήσῃ ὁ γέρος.

Ὁ ἀξιωματικὸς νομίζοντας ὅτι βρίσκεται ἀκόμα πολὺ κοντὰ ὁ καταζητούμενός του, καβαλίκεψε καὶ τράβηξε τὸν κατήφορο κατὰ τὸν ποταμό, σέρνοντας μαζί του ὅλους τοὺς στρατιῶτες του.

Φεύγοντας οί Τουρκοί, γυρίζει ό ύπηρέτης και λέγει του γέρου :

— Και τώρα, άφεντικό, τί λογίων ξεμπερδεμα θα κάμωμε του άντί-χριστου, που έχουμε μέσα στο σπίτι μας ;

— Θα σου είπω. Τό μόνο μου όνειρο κι ή μόνη μου εύχαρίστησι ήταν να τον βρω σε καμιά μεριά και να μου είπουν : Αύτός είναι ό φονιάς του παιδιού σου, ό Χαμίτ - Γκόγκας ! Και να χυθώ άπάνω του, αλλά τώρα . . . ήρθαν άνάποδα τά πράγματα. Ό έχθρός μου ό άσπονδος έχει προστάτη τό σπίτι μου ! Κάθισε στο τραπέζι μου, έφαγε τό ψωμί μου, έπие τό νερό μου, άκουσε τις εύχές μου, κι άκουσα τις δικές του . . . Τί να του κάμω ; "Ας τό βρή άπό τό Θεό κι όχι άπό μένα.

— Κι ως πότε θα τον φυλάμε μέσα έδω ;

— "Ακουσε. Έγώ πηγαίνω με τή νύφη μου στο δωμάτιο, που κοιμούνται τά παιδιά, για να μή συναντηθώ μ' αυτόν κι άνάψη ή έχθρα, τό μίσος στην καρδιά μου και κάμω ό,τι δέν πρέπει να κάμω, και συ πήγαινε στην τραπεζαρία, κατέβασέ τον άπό τον καπνοδόχο, που τον έχω κρυμμένο, και βγάλε τον έξω άπό τό χωριό, δείξε του τό δρόμο, που είχαν πάρει οί στρατιώτες, κι αυτός όποιο δρόμο θελήση άς πιάση.

Ό ύπηρέτης τράβηξε για τήν τραπεζαρία, μα ό γέρος κάτι είχε λησμονήσει ακόμα, κι έκραξε τον ύπηρέτη :

— Για να σου είπω. Βάλε του κι ένα μεγάλο κομμάτι ψωμί στο σακούλι.

Και λέγοντας αυτά έπιασε τή νύφη του άπό τό ένα χέρι και πήγαν κι οί δυό μαζί στο δωμάτιο, που κοιμόνταν τά όρφανά, για να μην ίδούν να περνά ή φονιάς του πατέρα τους, του άνδρός της και του μοναχογιού του !

Περ. « Πανακοθήκη »

Χρίστος Χριστοβασίλης

17. ΕΡΓΑΣΙΑ

Ξημερώνει αύγή δροσάτη
 με τό πρώτο της πουλί,
 λές και κράζει τον έργάτη
 στη φιλόπονη ζωή.

Πρὶν νὰ σβήσῃ κάθε ἀστέρι,
 μὲ χαρούμενη καρδιά,
 νέοι, μεσόκοποι καὶ γέροι,
 τρέξετ' ὅλοι στὴ δουλειά.

Πέρα ἐκείθεν οἱ φροντίδες
 ἄς πετάξουνε, καθῶς
 ξαφνιασμένες νυχτερίδες,
 ὅπου ἀγνάντεψαν τὸ φῶς.

Μὴ σᾶς εἶναι ὁ ξένος πλοῦτος
 ἐν' ἀγκάθι στὴν καρδιά·
 πέστε ἀζήλευτα : εἶναι τοῦτος
 ἐργασίας κληρονομιά.

Σηκωθῆτε, ἡ γῆ χαρίζει
 μόνον ἄφθονο καρπὸ,
 ἂν ὁ κόπος τὴν ποτίζῃ
 μ' ἕναν ἴδρωτα συχνό.

Σὰν ἐσᾶς, ἀδέλφια, ἰδρώνει
 κι ὁ σοφός, ποὺ μὲ τὸ νοῦ
 κάμπους ἄμετρος ὀργώνει
 γιὰ θροφή τοῦ λογισμοῦ.

Δίχως ἄνεσι καὶσχόλη
 πάντα ὁ ἄξιος δουλευτής,
 τὸ ἀνθρώπιατο περιβόλι
 σκάφτει, σπέρνει, ὁ ποιητής.

Πάντα, ναί, τοῦ τίμιου κόπου
 οἱ γλυκύτατοι καρποὶ
 νὰ 'ναι μόνοι, ποὺ τ' ἀνθρώπου
 σῶμα θρέφουν καὶ ψυχή.

Γεράσιμος Μακρορᾶς

18. ΥΠΗΡΕΤΡΑ

Α'

Τὴν ἐσπέραν τῆς παραμονῆς τῶν Χριστουγέννων τοῦ ἔτους . . . ἡ δεκαοκταέτις κόρη, τὸ Οὐρανιώ τὸ Διόμικο, μελαχροινή, νοστιμούλα, ἐκλείσθη εἰς τὴν οἰκίαν τῆς ἐνωρίς, διότι ἦτο μόνη.

Ὁ πατήρ τῆς, ὁ ἀτυχῆς μπαρμπα - Διόμας, ἀρχαῖος ἐμποροπλοίαρχος πτωχεύσας, ὅστις κατήντησε νὰ γίνῃ πορθμεὺς εἰς τὸ γῆρας του, εἶχεν ἐπιβῆ τῆς λέμβου του περὶ μεσημβρίαν, ὅπως πλεύσῃ εἰς τὴν νῆσον Τσουγκριάν, τρία μίλια ἀπέχουσαν, καὶ διαπορθμεύσῃ ἐκεῖθεν εἰς τὴν πολίχνην ἑορτασίμους τινὰς προμηθείας. Ὑπεσχέθη ὅτι θὰ ἐπανήρχετο πρὸς ἐσπέραν, ἀλλ' ἐνύκτωσε καὶ ἀκόμη δὲν ἐφάνη.

Ἡ νέα ἦτο ὄρφανὴ ἐκ μητρὸς. Ἡ μόνη πρὸς μητρὸς θεία τῆς, ἦτις τῆς ἐκράτει ἄλλοτε συντροφίαν, διότι αἱ οἰκίαι τῶν ἐχωρίζοντο δι' ἐνὸς τοίχου, ἐμάλωσε καὶ αὐτὴ μαζί τῆς διὰ δύο στρέμματα ἀγροῦ, καὶ δὲν ὠμιλοῦντο πλέον. Ἡ νεᾶνις ἐκάθησεν πλησίον τοῦ πυρός, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀνάψει εἰς τὴν ἐστίαν, περιμένουσα τὸν πατέρα τῆς, καὶ ἐκράτει τὸ οὖς τεταμένον εἰς πάντα θόρυβον, εἰς τὰ φαιδρὰ ἄσματα τῶν παιδῶν τῆς ὁδοῦ, ἀνυπόμονος καὶ ἀνησυχοῦσα, πότε ὁ πατήρ τῆς νὰ ἔλθῃ.

Αἱ ὄραι παρήρχοντο καὶ ὁ πτωχὸς γέρων δὲν ἐφαίνετο. Τὸ Οὐρανιώ εἶχεν ἀπόφασιν νὰ μὴ κατακλιθῆ, ἀλλ' ἔμεινεν οὕτως ἡμίκλητος πλησίον τῆς ἐστίας.

Παρήλθε τὸ μεσονύκτιον καὶ ἤρχισαν ν' ἀντηχῶσιν οἱ κώδωνες τῶν ναῶν, καλοῦντες τοὺς χριστιανοὺς εἰς τὴν εὐφρόσυνον τῆς ἑορτῆς ἀκολουθίαν.

Ἡ καρδιά τῆς νέας ἐκόπηκε μέσα τῆς.

— Πέρασαν τὰ μεσάνυκτα, εἶπε, κι ὁ πατέρας μου ! . . .

Συγχρόνως τότε ἤκουσε θόρυβον καὶ φωνὰς ἔξωθεν. Ἡ γειτονιά εἶχεν ἐξυπνήσει καὶ ὅλοι ἠτοιμάζοντο διὰ τὴν ἐκκλησίαν.

Ἡ δύστηνος Οὐρανιώ δὲν ἀντέσχευε, ἀλλ' ἔλαβε τὴν τόλμην νὰ ἐξέλθῃ εἰς τὸν σκεπαστὸν καὶ περιφρακτὸν ὑπὸ σανίδων ἐξώστην τῆς οἰκίας, ὅπου κρυπτομένη εἰς τὸ σκότος προέβαλε διὰ τῆς θυρίδος τὴν κεφαλὴν.

Μία γειτόνισσα λάλος καὶ φωνασκὸς εἶχεν ἐγερθῆ πρώτη καὶ

ἀφύπνιζε διὰ τῶν κραυγῶν τῆς τοὺς γείτονας ὄλους, ὅσων ὁ ὕπνος ἀντίστατο εἰς τῶν κωδῶνων τὸν κρότον, προσπαθοῦσα νὰ ἐξυπνήσῃ τὸν ἄνδρα καὶ τὰ παιδιὰ τῆς. Ὁ σύζυγός τῆς Νταραδήμος εἶχεν ἀνάγκην μοχλοῦ, διὰ νὰ σταθῇ εἰς τοὺς πόδας του.

Ἡ θύρα τῆς οἰκίας των ἦτο ἀντικρὺ τῆς τοῦ μπαρμπα - Διόμα. Τὸ Οὐραγιῶ ἔβλεπε καθαρῶς ἀπέναντί τῆς τὴν γυναῖκα ἐκείνην, κρατοῦσαν φανόν, φωτίζουσαν οἰκτιρμόνως τὰ σκότη τῆς ὁδοῦ διὰ τοὺς διαβάτας καὶ τοὺς γείτονας. Διότι τὸ σκότος ἦτο βαθύ καὶ ἐλαφρὸς ἄνεμος ἔπνεεν, ὅσος ἤρκει διὰ νὰ μεταφέρῃ ἐκ τῶν χιονοσκεπῶν βουνῶν τὸ ψῦχος καὶ τὸν παγετὸν εἰς τὰς φλέβας τῶν ἀνθρώπων.

Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν διήλθεν ἀνθρωπὸς τις, ὃν ἰδοῦσα καὶ ἀναγνωρίσασα τὸ Οὐραγιῶ δὲν ἠδυνήθη νὰ μὴ μειδιάσῃ.

— Πῶς ! κι ὁ Ἀργυράκης πάει στὴν ἐκκλησία ; . . . ἐψιθύρισεν.

Ὁ Ἀργυράκης τῆς Γαρουφαλιᾶς, ὅστις εἶχε τὸ προνόμιον νὰ προσωνυμῆται ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τῆς συζύγου του, εἶχεν εἰπεῖ ἄλλοτε καὶ τὸ λόγιον ἔμεινε παροιμιῶδες « ὁπότε πάω στὴν ἐκκλησία βᾶία μοιράζουσε ». Ἀλλὰ τὴν φορὰν αὐτὴν τὸν ἐξύπνησε βιαίως ἡ Γαρουφαλιὰ καὶ τῷ ἐπέταξε νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, διότι εἶδε κακὸν ὄνειρον, εἶπεν.

Ὁ εὐπειθὴς Ἀργυράκης, ὅστις μόλις ἔφθανε μέχρι τῶν ὤμων τοῦ ἀναστήματός τῆς, ἠγέρθη, ἐζώσθη τὸ κόκκινον ζωνάρι του, τρεῖς σπιθαμὰς πλατύ, ὑπέδησεν εἰς τοὺς πόδας τὰ πέδιλά του, καὶ ἐξῆλθεν εἰς τὴν ὁδόν.

Ταυτοχρόνως εἶχεν ἐξέλθει καὶ ὁ Νταραδήμος, ὅστις ἔπιασεν ὀμιλίαν μὲ τὸν Ἀργυράκην τῆς Γαρουφαλιᾶς.

— Δὲν ξέρομε, νὰ ἦλθε τάχα ὁ γείτονας ; εἶπε τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἡ σύζυγος τοῦ Νταραδήμου ρίπτουσα ἐκφραστικὸν βλέμμα πρὸς τὴν οἰκίαν τοῦ μπαρμπα - Διόμα.

— Σωπάτε, εἶπε φέρων τὸν δάκτυλον εἰς τὸ στόμα ὁ Ἀργυράκης, εἶπαν πῶς βούλιαξε . . .

— Τί ; εἶπεν ἡ σύζυγος τοῦ Νταραδήμου.

Ὁ Ἀργυράκης ἠτοιμάζετο νὰ διηγηθῇ πῶς καὶ ποῦ τὰ ἤκουσεν, ἀλλὰ τὴν αὐτὴν στιγμὴν γοερὰ καὶ σπαρακτικὴ κραυγὴ ἤκουσθη ἀπὸ τῆς σιγηλῆς οἰκίας, πρὸς ἣν ἔβλεπον οἱ τρεῖς ὀμιληταί.

Ἀπὸ τοῦ σκεπαστοῦ καὶ περιφράκτου ἐξώστου ἡ δυστυχὴς

τὸ Οὐρανιῶ εἶχεν ἀκούσει τὴν λέξιν τοῦ Ἀργυράκη καὶ ἀφῆκε τὴν κραυγὴν ἐκείνην.

Ἡ ἄστοργος θεία, ἣτις ἀπὸ ἔτους καὶ πλέον δὲν εἶχε καλημερῖσει τὴν ἀνεψιάν της, ἤκουσε τὴν γοερὰν κραυγὴν καὶ λησμονήσασα τότε τὰ δύο στρέμματα τοῦ ἄγρου, ἔτρεξε πρὸς βοήθειαν τῆς περιαλοῦς κόρης.

Β'

Περὶ τὴν μεσημβριάν τῆς αὐτῆς ἡμέρας ὁ ἀτυχῆς μπαρμπα - Διόμας εἶχε φορέσει μέχρι τῶν ὠτων καταβαίνον ὄρθιον τὸ παμπάλαιον φέσι του καὶ καταβὰς εἰς τὸν αἰγιαλὸν ἔλυσε τὴν μικράν, ἐλαφροτάτην καὶ ὑπόσαθρον λέμβον καὶ λαβὼν τὰς κώπας ἤλανε πρὸς τὴν μεσημβρινώτερον κειμένην μικράν νῆσον Τσουγκριάν.

Μόνῃ ἔμεινε τὸ Οὐρανιῶ εἰς τὴν οἰκίαν καὶ μόνος ὁ μπαρμπα - Διόμας ἐπέβαινε τῆς λέμβου του, ναύτης ὁ αὐτὸς καὶ κυβερνήτης καὶ πρῶρεῦς.

Ναυτίλος ἀπὸ τῆς δωδεκαετοῦς ἡλικίας του ὁ μπαρμπα - Διόμας ἀπέκτησεν ἀμοιβαδὸν σκοῦνες, γολέτες καὶ βρίκια, ὕστερον ὑπεβιβάσθη εἰς βρατσέραν καὶ τέλος ἔμεινε κύριος τῆς μικρᾶς ταύτης λέμβου, δι' ἧς ἐξετέλει βραχείας ἀλιευτικὰς ἢ πορθμευτικὰς ἐκδρομὰς. Τὰ περισσεύματα τῶν κόπων του τὰ ἔφαγαν ἄλλοι πάλιν φίλοι, ἀτυχῆσαντες καὶ αὐτοὶ εἰς τὰς θαλασσίας ἐπιχειρήσεις των. Εἰς τὸ γῆρας του δὲν τῷ ἔμεινε ἄλλο τι, εἰμὴ σιδηρᾶ ὑγεία, δι' ἧς ἠδύνατο ἀκόμη ν' ἀντέχη εἰς τοὺς θαλασσίους κόπους, χάριν τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου ἐργαζόμενος. Ἐνίστε, ἐλλείψει ὀμιλητοῦ, διηγεῖτο τὰ παράπονά του εἰς τοὺς ἀνέμους καὶ τὰ κύματα :

— Πῆγα δὰ καὶ στὴν Ἀθήνα, στὴν Πιτροπή, ὁ ἕνας γιατρὸς μὲ ἠῦρε γερό, ἄλλος σακάτη, κι αὐτοὶ δὲν ἤξευραν. . . ὕστερα γύρισα στὸ Ὑπουργεῖο καὶ μοῦ εἶπαν, « σῦρε στὸ σπίτι σου ». Ἐπῆρα κι ἐγὼ τὴν « πηρέτρα » καὶ πασκίζω νὰ βγάλω τὸ ψωμί μου.

« Πηρέτρα ἢ Ὑπηρέτρα » ἦτο τὸ ὄνομα τῆς λέμβου, ὅπερ αὐτὸς τῇ ἔδιδε.

Καὶ παύων νὰ μονολογῇ ἤρχιζε νὰ τραγωδῇ διὰ τῆς τραχείας καὶ μονοτόνου φωνῆς του :

« Βασανισμένο μου κορμί, τραγνισμένα νιάτα ! . . . ».

Καὶ δὲν ἔλεγε ἄλλον στίχον.

Καταπλεύσας εἰς τὴν τερπνὴν νῆσον Τσουγκριὰν ὁ μπαρμπα - Διόμας ἐφόρτωσεν ἐπὶ τῆς « Ὑπηρέτρας » πέντε ἢ ἕξ ζεύγη ὀρνίθων, κοφίνους τινὰς ὠῶν καὶ τυροῦ, δύο ἢ τρεῖς ἰνδιάνους καὶ ἄλλα τινὰ πράγματα καὶ ἠτοιμάζετο νὰ λύσῃ τὰ ἀπόγεια τῆς λέμβου καὶ ν' ἀποπλεύσῃ. Ἀλλὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην προσῆλθεν ὁ κουμπάρος του Σταθαρός, ὁ ποιμὴν τῆς Τσουγκριάς, καὶ τὸν παρεκάλεσε νὰ τοῦ κάμῃ τὴν χάριν νὰ παραλάβῃ ὀχληρὸν συμπλωτῆρα . . . « υἱὸν ὑποζυγίου », ὠριμον πρὸς ἐπίσαξιν . . . ὅπως κομίσῃ αὐτὸν πρὸς ἓνα ἐκ τῶν πολυαριθμῶν κουμπάρων του εἰς τὴν πολίχνην.

Ὁ μπαρμπα - Διόμας ἐσυλλογίσθη τὸ βάρος καὶ ἔρριψεν ἀμήχανον βλέμμα εἰς τὸ στενόχωρον καὶ τὴν ἐλαφρότητα τῆς « Ὑπηρέτρας », ἀλλ' ἀφ' ἐτέρου ἐσκέφθη ὅτι μία δραχμὴ, ὁ ναῦλος τοῦ ὄναριου, ἦτο κάτι δι' αὐτόν, ἦτο ὁ καπνὸς καὶ ὁ οἶνος τῶν τριῶν σχολασίμων ἡμερῶν τῶν Χριστουγέννων, καὶ ἀπεφάσισε νὰ προσλάβῃ τὸν πῶλον.

Ὁ κουμπάρος Σταθαρός εὐχαριστηθεὶς τὸν ἐφίλευσεν ὀλίγα αὐγά, μίαν μυζήθραν, καὶ ὁ μπαρμπα - Διόμας, ἐπιβιβάσας τὸν πῶλον, ἔλαβε τὰς κώπας καὶ ἔστρεψε τὴν πρῶραν πρὸς τὸν λιμένα.

Ἀπεμακρύνθη, ἔκαμε πανιὰ καὶ διανύσας ὑπὲρ τὸ ἓν μίλιον, ἀπέιχεν ἐξ ἴσου σχεδὸν τῆς Τσουγκριάς καὶ τῆς πολίχνης. Καίτοι βορειοδυτικὸς ὁ ἄνεμος, Γραῖγος, ὑπεβοήθει ἐκ πλαγίου τὸ ἰστίον, διότι ὁ μπαρμπα - Διόμας ἔδιδε βορειοδυτικὴν εἰς τὴν λέμβον διεύθυνσιν.

Ἀλλ' ὁ πῶλος, ὅστις ἔβοσκεν ἡσύχως τὸν χόρτον του καὶ δὲν ἐφαίνετο ν' ἀνησυχῇ πολὺ περὶ τοῦ διαπλου, αἴφνης ἐσήκωσε τὸν πόδα, ἔδωκεν ἄτακτων λάκτισμα εἰς τὴν σανίδα . . . καὶ τὸ μαδερὶ τῆς εὐθραύστου καὶ ὑποσάθρου λέμβου διερράγη.

Τὸ ὕδωρ ἤρχισε νὰ εἰσρέῃ εἰς τὸ κύτος. Ἡ λέμβος ἤρχισε νὰ βυθίζεται.

Ταχύς ὡς ἀστραπὴ ὁ μπαρμπα - Διόμας ἀπέβαλε τὸ βαρύτερον φόρεμα, τὸν ἀμπᾶ του, τὸν ὅποιον εἶχε φορέσει μόνον ἐνὸς ἡμέρας εἰς τὸ πηδάλιον, ἔγειρε πρὸς τὸ μέρος τῆς σκότας τοῦ πανίου ἀριστερά, ἐκρεμάσθη ἐπὶ τῆς πλευρᾶς τοῦ σκάφους καὶ κατῶρθωσε νὰ μπατάρῃ τὴν λέμβον.

Μέγας ἔγινεν ὁ θρῆνος ὑπὸ τὴν ἀνατραπείσαν τρόπιδα. Ὁρνιαθες, ἰνδιᾶνοι, κόφινοι καὶ ὁ αἴτιος τῆς συμφορᾶς, ὁ πῶλος, ὄλα κατῆλθον εἰς τὸν πυθμένα.

Ὁ μπαρμπα - Διόμας, ὅστις ἐκολύμβη ὡς ἔγγχευς, εἶχε καὶ στήριγμα τὴν ἀνατραπέισαν « Ὑπηρέτραν », τὴν ὁποίαν ἠμipόδισε τοῦ νὰ βυθισθῆ.

Δ.

Περὶ τὰς δύο ὥρας ἔμεινε οὕτως ὁ μπαρμπα - Διόμας ἐπίστομα ἐπὶ τῶν δύο πλευρῶν τοῦ σκάφους, κρατούμενος διὰ τῶν χειρῶν ἀπὸ τῆς τρόπιδος, μὴ τολμῶν νὰ στηριχθῆ ὅλος ἐπὶ τῶν σανίδων, διότι ἡ λέμβος θὰ ἐβυθίζετο.

Τέλος, περὶ τὴν ἀμφιλύκην, ἐνόσω ὑπῆρχεν ἀκόμη ἀρκετὸν φῶς, ὅσον ἔρριπτεν ἡ ἀνταύγεια τῶν χιονοσκεπῶν πέριξ ὁρέων, ἐφάνη μακρόθεν ἐν ἰστίον.

Ὁ μπαρμπα - Διόμας ἤρχισε νὰ φωνάζη μὲ ὄσπην δύναμιν τῷ ἔμεινε ἀκόμη. Ὁ ἄνεμος ἦτο βοηθητικὸς διὰ τὸ ἐρχόμενον πλοῖον, ὅπερ ἔπλεεν ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμᾶς. Ἦτο μέγα τρεχαντήριον φορτωμένον.

Αἱ φωναὶ τοῦ μπαρμπα - Διόμα δὲν ἠκούοντο, ὁ ἄνεμος τὰς ὤθει μακρὰν, πρὸς τὸν λίβα. Ἄλλὰ τὸ τρεχαντήριον ἐπλησίαζε καὶ ὁ μικρὸς μαῦρος ὄγκος τῆς ἀνατραπέισης λέμβου διεκρίνετο ὡς φωλεὰ ἀλκυόνος ἐπὶ τῶν κυμάτων.

Καθ' ὅσον ὁμως ἐπλησίαζεν, ἠδύναντο ν' ἀκουσθῶσι καὶ αἱ φωναί. Διότι τὸ ἀνατραπὲν σκαφίδιον, ὠθούμενον ὑπὸ τῶν κυμάτων, εἶχε μετατοπισθῆ πολλὰς δεκάδας ὀργυιῶν πρὸς τὰ νοτιοδυτικὰ καὶ ὁ γέρον ναυαγὸς συνέβαλε καὶ αὐτὸς εἰς τοῦτο διὰ τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν.

Τέλος τὸ τρεχαντήριον προσήγγισε καὶ ἀπέλυσε τὴν λέμβον. Ὁ μπαρμπα - Διόμας ἤκουσε κώπας πλαταγούσας πλησίον του, ἀλλὰ τόσον μόνον ἤκουσεν. Εὐθὺς κατόπιν ἐλιποθύμησεν.

Οἱ δύο κωπηλάται ἀνέσυρον τὸν μπαρμπα - Διόμαν παγωμένον καὶ ἡμιθανῆ καὶ τὸν ἀνεβίβασαν εἰς τὸ τρεχαντήριον. Ἀφοῦ τοῦ ἠλλάξαν τὰ ἐνδύματα, δι' ἐμπνοῶν καὶ προστριβῶν προσεπάθησαν νὰ τὸν ἀνακαλέσωσιν εἰς τὴν ζωὴν.

Ὁ κυβερνήτης διέταξε νὰ στρέψωσι πρῶραν πρὸς τὸν λιμένα, ὅπως τὸν ἀποδώσωσι νεκρὸν ἢ ζῶντα εἰς τοὺς οἰκείους του.

Τέλος ὁ πτωχὸς ναυαγὸς ἠνοιξε τοὺς ὀφθαλμούς. Οἱ καλοὶ ναῦται ἠθέλησαν νὰ τῷ προσφέρωσι πούντς καὶ ἄλλα θερμὰ ποτὰ.

Ἄλλ' ἅμα ἀνοίξας τοὺς ὀφθαλμούς ὁ μπαρμπα - Διόμας διὰ τοῦ

πρώτου βλέμματος είδε βαρέλια. Τὸ πλοῖον ἦτο φορτωμένον οἶνους.
— "Ὅχι πούντς, ὄχι, εἶπε διὰ πεπνιγμένης φωνῆς· κρασί δώστε μου !

Οἱ ναῦται τῷ προσήνεγκον φιάλην πλήρη ἡδυγεύστου μαύρου οἴνου καὶ ὁ μπαρμπα - Διόμας τὴν ἐρρόφησεν ἀπνευστί.

Ε΄

Ἐπέφωσκειν ἤδη ἡ ἡμέρα τῶν Χριστουγέννων καὶ ἡ θεία εἰς μάτην προσεπάθει νὰ παρηγορήσῃ τὴν σφαδάζουσαν ὑπὸ ἄλγους Οὐραنيῶ. Ἄλλ' ἡ σύζυγος τοῦ Νταραδήμου ἐλθοῦσα τότε ἀνήγειλεν ὅτι ὁ μπαρμπα - Διόμας ἐναυάγησε μὲν, ἀλλ' ἐσώθη καὶ ὅτι ἔφθασεν ὑγιής.

Ὁ Ἀργυράκης καὶ ἄλλοι τινὲς ἀγρόται εἶχον ἴδει, φαίνεται, μακρόθεν τὴν ἀνατροπὴν τῆς λέμβου καὶ ἐντεῦθεν διεδόθη ὅτι ὁ γέρων ἐπνίγη. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐνύκτωσε, δὲν εἶδον καὶ τὸ σωστικὸν καὶ οἰνοφόρον τρεχαντήριον.

Ὁ μπαρμπα - Διόμας ἐλθὼν μετ' ὀλίγον καὶ ὁ ἴδιος, ἐνηγκαλίσθη τὴν κόρην του. ὦ, πενιχρὰ ἀλλ' ὑπερτάτη εὐτυχία τοῦ πτωχοῦ !

Τὸ Οὐραγιῶ ἔχυνεν ἀκόμη δάκρυα, ἀλλὰ δάκρυα χαρᾶς. Ὁ πατὴρ τῆς δὲν τῆς εἶχε φέρει οὔτε αὐγὰ οὔτε μυζῆθρες οὔτε ὄρνιθες, ἀλλὰ τῆς ἔφερε τὸ σκληραγωγημένον καὶ θαλασσόδαρτον ἄτομόν του καὶ τὰς δύο στιβαρὰς καὶ χελωνοδέρμους χεῖρας του, δι' ὧν ἠδύνατο ἀκόμη ἐπὶ τινα ἔτη νὰ ἐργάζηται δι' ἑαυτὸν καὶ δι' αὐτήν.

« Ἐφημερίς » 15 - 12 - 1888

Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης

19. Ο ΘΕΡΙΣΜΟΣ

Α΄

Ἀπὸ τοὺς σκιερούς κλώνους τοὺς ἄδρους τῆς δρυὸς κρέμανται γῦρο - γῦρο σακκίδια μὲ ἄρτον τῶν θεριστῶν καὶ τὰ φλασκιά τοῦ ὕδατος, νὰ μὴ τὰ εὐρίσκη ὁ ἥλιος, τοῦ ὁποίου αἱ ἀκτῖνες φλογίζουν τὴν θέραισθην τὸν μῆνα. Τὸ καῦμα, ὅσο προχωρεῖ ἡ ἡμέρα, προβαίνει πύρινον, πυρπολοῦν τὸν ἐργαζόμενον. Οἱ ἄτμοι ἀόριστοι,

ὡς ἀερόπλεκτοι πέπλοι, θαρρεῖς ὅτι εἶναι καπνὸς πυρκαϊᾶς, ἡ ὁποία βόσκει κάτω ἀπὸ τὰ χρυσᾶ στάχυα καὶ τὴν ὁποίαν προσπαθεῖ νὰ ἐξανάψη ὁ ἥλιος.

“Ὀλος ὁ κάμπος γῦρο, πλησίον καὶ μακράν, ὀλόχρυσος καὶ μόνον τὰ φύλλα τῆς δρυὸς τῆς ἀδρᾶς πρασινίζουσι, ἡ ὁποία μονογενὴς καὶ μονάκριβη ἐγείρεται εἰς τὸ μέσον τοῦ κάμπου, τοῦ ὁποίου ὄλαι αἱ γαῖαι, ἔτοιμοι πρὸς θερισμόν, χρυσοβολοῦσαν ὀλόχρυσοι. Οὔτε ἐν μικρὸν ἀνθύλλιον δὲν ἀπέμεινε πλέον, ἔστω καὶ πρὸς μαρτυρίαν ν’ ἀνθῆ καὶ νὰ λέγη ἐκεῖ ὅτι ὑπῆρξε ποτὲ χλόη μετὰ παχείας ἀνθοβολῆς.

“Ὀλοι πλησίον καὶ μακράν, ὄλοι τοῦ κάμπου οἱ ἀγροὶ κατακίτρινοι, καὶ μόνον ἡ δρυὶς πρασινίζει, περιφρονοῦσα τὸ καῦμα καὶ τὸν μῆνα τὸν θεριστῆν.

Μόλις ἐχάραξεν, τὰ εἶδεν ὁ βοσκὸς χορεύοντα, τὰ εἶδε τραγουδοῦντα τὰ χρυσᾶ στάχυα. Ἐτραγουδοῦσαν τὸ τελευταῖον των ἐωθινὸν καὶ ἐχόρευον τὸν τελευταῖον των χορόν, λυγίζοντα τὴν μέσην των συμφώνως πρὸς τοῦ βορρᾶ τὴν λύραν τὴν ἀρμονικὴν. Ἔσεισαν διὰ τελευταίαν φορὰν τὴν ὀλόχρυσον κόμην τῆς ξανθῆς κεφαλῆς των καὶ ἔψαλαν διὰ τελευταίαν φορὰν τῶν καρποφόρων ἀγρῶν τὸ ζωηφόρον ᾄσμα.

Ἀπὸ τὸ ἴδιον μέρος, ἀπὸ τὸ ὁποῖον πρὸ μικροῦ εἰσέδυνεν ἡ κελαδοῦσα αὔρα, ἡ δροσίζουσα τὴν καλάμην τῶν παγκάρπων σταχῶν, ἀπὸ τὸ ἴδιον μέρος εἰσδύει τὸ δρέπανον μετ’ ὀλίγον καὶ ἀρχίζει νὰ κόπτη τὸν στάχυν, νὰ θερίζῃ τὴν ζωὴν του.

Εἰς μακράν γραμμὴν αἱ ζωηραὶ θερίστριαι μετὰ τὰ δρέπανα τὰ κοπτερὰ θερίζουσι καὶ τραγουδοῦν. Μετὰ τὴν μανδήλαν των μέχρι χειλέων, κύπτουσαι μέσα εἰς τὸ κατάχρυσον χωράφιον, εἰσάγουσι τὸ δρέπανον εἰς τὰ πυκνὰ ὀλόχρυσα στάχυα καὶ προχωροῦν. Ἄλλαι ἐργάτριαι κατόπιν, ἔχουσαι ἔτοιμα τὰ πλέγματα τοῦ σπάρτου, περιδένουσι τὰ θερισθέντα στάχυα, τὰ ὁποῖα ἐδῶ καὶ κεῖ κείνται εἰς τὸ μέσον τῆς καλαμιᾶς βωβᾶ καὶ ἀκίνητα εἰς τοὺς καρποφόρους κάμπους, μέλλοντα μετὰ τὸν θάνατόν των νὰ δώσουν ζωὴν εἰς τοὺς ζῶντας.

Β'

Κάτω ἀπὸ τὴν δρυὴν ἐκείνην τὴν ἀδρᾶν, ὅπου μόνη πρασινίζει τὸν μῆνα τοῦτον τὸν θεριστῆν, τὸν μῆνα τὸν Ἰούνιον, μέσα εἰς τὴν

όλοξανθον εικόνα του κάμπου ένας - ένας την μεσημβριαν συνήχθησαν οί θερισταί. Ήξεκρέμασαν τὰ σακκιδιά των, έξεκρέμασαν και τὰ φλασκία των. Ή σκιά τῆς δρυός είναι κατάπυκνος. Αί άκτινες του φλέγοντος ήλιου προσπίτουν εις τὰ φυλλόφορτα κλωνάρια, άλλ' άνίσχυροι νά προχωρήσωσιν, επανέρχονται εις την καιούσαν έστίαν των.

Οί θερισταί τρώγοντες βλέπουν με χαράν τὰ δεμάτια τών σταχύων, τὰ όποια κατάκεινται επάνω εις την άπομείνασαν καλαμιάν του άγρου, ή όποια στίλβει και λάμπει προς τό άκτινοβόλημα του ήλιου, ως προς άργυρον. Οί θερισταί αυτοί είναι και οί γεωργοί. Αυτοί είναι και οί άγρόται. Και αί γυναίκες, αί θερίστριαι, είναι αί θυγατέρες και αί σύζυγοι.

Ουδέποτε μισθωτός ειργάσθη με τόσην ευγνωμοσύνην, με όσην χαράν λειώνουν μέσα εις την καυσιν την άφορητον οί θερισταί, θερίζοντες τούς άγρούς των. "Εως ότου φθάσουν εις τās χαρμοσύνους αυτάς ήμέρας του θεριστου, πόσας βροχάς έφαγον κατά την σποράν και πόσους κινδύνους έδοκίμασαν από τῆς βλαστήσεως, μέχρις ότου ψηθῆ ή αναφυεις καρπός του στάχυος ! Πόσους φόβους δέν έπροξένησεν εις την έλπίζουσαν ψυχήν των ή παγετός και πόσας θλίψεις του Μαΐου ή λίβας ή έπίφοβος, ή λίβας ή θανατηφόρος.

Ή τελευταία όμως χαρά έχει τό προνόμιον νά θάπτη εις τόν τάφον τῆς λήθης όλας τās προηγηθείσας θλίψεις. Και τώρα, όπου οί θερισταί τρώγουν τόν βασανισμένον αυτόν εκ του καύσωνος άρτον, βλέπουν τὰ δέματα τών σταχύων τὰ πολύτιμα και πληροῦται από χαρμονήν ή ψυχή των. Διότι μετ' όλίγας ήμέρας θ' άλωνίσουν πρώτα την κριθήν, θά στείλουν τὰ πρωτόλεια εις τόν υδρομυλον και θά φάγουν τόν πρώτον τῆς έσοδείας άρτον, μοσχοβολούντα την όσμήν τῆς έργασίας την εύλογημένην.

Μετά την μεσημβριαν, επαναληφθέντος του θερισμου, όταν ή ήμέρα τσακίση και γύρη προς την δύσιν ή ήλιος κατακόκκινος, ή όποιος τόσον βραδυπορεί τόν μήνα τόν θεριστήν, τόν μήνα τόν Ίουνιον, ως νά μη έχη δύσιν, αί κόραι του άγρότου, αί θυγατέρες αί φιλόπονοι, κατάκοποι σωριάζονται ως δεμάτια και αυται επάνω εις τών σταχύων τὰ δεμάτια. Τὰ τρυφερά χεράκια των ήτόνησαν πλέον από τόν θερισμόν, έπληγώθησαν από τās άκάνθας και τὰ βάτα, ένῶ οί δάκτυλοί των έκοκκίνισαν από την σκληράν του δρεπάνου λαβήν.

Καὶ ὁ πατήρ ὁ γεωργὸς ἐνισχύων τὰς φιλέργους θυγατέρας του, ἀπαριθμεῖ τὰ καλὰ, τὰ ὁποῖα θὰ ἐπακολουθήσουν ὄλον αὐτὸν τὸν βαρὺν κόπον μεθαύριον, ὅτε στολισμένοι εἰς τὸ μέσον τῆς ἀνθοφορούσης αὐλῆς τῆς καλύβης των, θὰ τρώγουν τῆς ἀληθινῆς εὐφροσύνης τὸν ἄρτον, τὸν μοσχοβολοῦντα τὴν ἀλησμόνητον εὐωδία τοῦ σπιτήσιου ψωμοῦ, τὸν ἄρτον τὸν κρίθινον, ὁ ὁποῖος τόσον τρέφει τῶν ἀγροτῶν τὰ παιδία.

— Μιὰ ζεψιά, Ζωίτσα μου, ἀκόμη καὶ ξεκάνομε τοῦτο τὸ χωράφι . . . Νὰ ἰδῆς μεθαύριο, Φλωράκι μου, νὰ ἰδῆς κουλλούρια ἑφτάζυμα, σιμίτια ζαχαρένια . . .

Παροτρύνει ὁ πατήρ ὁ γεωργὸς τὰς θυγατέρας του, αἱ ὁποῖαι ἐξησθενημένοι ἔκλιναν τὰ κατάκοπα σώματά των, δεμάτια ζωντανὰ ἐπάνω εἰς τὰ δεμάτια τὰ ἄψυχα τῆς κριθῆς καὶ τοῦ σίτου, μὲ τὰ δρέπανά των γυρμένα κάτω, ὡς νεαρὰ σελήνη εἰς τὴν δύσιν της.

Ὁ ἥλιος κατακόκκινος, ὡς ἀναμμένος δίσκος ἄνθρακος, σπεύδει νὰ κρυφθῆ ὀπίσω ἀπὸ τὰ ὀλόχρυσά τῆς δύσεως νέφη, ἀφήνων τὰς τελευταίας θερμὰς ἀκτῖνας του εἰς τοὺς θερισμένους ἀγρούς, ἐπάνω εἰς τὴν καλαμιάν, τῶν ὁποίων κεῖνται τὰ δεμάτια τῶν σταχυῶν βωβὰ καὶ ἀκίνητα, ὡς ἥρωικοὶ νεκροὶ τῆς τιμιωτέρας μάχης.

Πνοαὶ ζεφύρου πνεύσασαι τότε δροσιζοῦσι τὴν φλεγόμενην γῆν καὶ τοὺς ἀποκαμόντας ζωογονοῦσι θεριστάς. Καὶ εἰς τὰς πνοὰς ἐκείνας τοῦ δροσεροῦ ζεφύρου ἐμψυχῶνων ὁ πατήρ τὰς τρυφεράς του θεριστριάς, τὰ παιδιὰ του, καλεῖ πρὸς ἀναχώρησιν :

— Νὰ ἰδῆς κουλλούρια ἑφτάζυμα, σιμίτια ζαχαρένια ! . . .

« Μὲ τοῦ Βοριᾶ τὰ κύματα »

Ἁλέξανδρος Μωραΐτιδης

20. Σ Τ' Α Λ Ω Ν Ι Α

Στ' ἀλώνια καλοσάρωτα καὶ ξεχορταριασμένα,
θὰ ξαπλωθοῦν οἱ θημωνιές, ξανθόμαλλες πλεξίδες.
Τὰ στάχια τρίβει καὶ μασᾷ περνῶντας ἡ ροκάνα*,
πλατάνι τὸ σαγόνι της, τὰ δόντια της στουρνάρια.
Τὰ βόδια σέρνουν τὸ θεριὸ ζευγαρωτὰ δεμένα
καὶ δαμασμένο τὸ πατᾶ, τὰ βόδια κυβερνῶντας,
ὠραία ἄρματοδρόμισσα λαμπαδωτὴ στημένη.

Στὰ χεῖλη της ὁ σάλαγος γλυκόφωνο τραγούδι,
 στὰ χέρια της ἀπόνετο καλάμι εἶν' ἡ βουκέντρα.
 Ὁ νοικοκύρης τοῦ ἄλωνιου μὲ ἄσκι κρασί στοῦ γόνα
 κερνᾷ τοὺς ξένους, πού περνοῦν, καὶ κρᾶζει τοὺς γειτόνους.
 Κι ἕνας λυράρης, παίζοντας τυφλὸς τυφλὰ τὴ λύρα,
 μοιράζει εὐχὲς γιὰ τὴ σοδεῖά κάθε φορὰ πού πίνει.

Κι ἀρχίζει τὸ ξανέμισμα τὶς νύχτες μὲ τ' ἀπόγειο.
 Σύννεφο ἀπ' τὰ ξυλόφτυρα στὰ οὐράνια ἀναπετῶντας
 τ' ἄχυρο φεύγει ἀνάλαφρο καὶ τὸ σιτάρι πέφτει
 γῦρο στοῦ φῶς τῶν φαναριῶν, χρυσεὶ ψυχάλα ἀπ' τ' ἄστρα.
 Σωρὸς σιτάρι ἂν καρτερῆ τοῦ μετρητῆ τὰ χέρια,
 πρὶν ἀπ' τὰ χέρια τὸ μετροῦν τὰ πόδια καὶ τὰ μάτια.
 Τὰ πόδια μὲ τὸ πῆδημα, μὲ τὴ ματιὰ τὰ μάτια.
 Φτεροῦ τοῦ νιοῦ τὸ πῆδημα, σοφὴ ἡ ματιὰ τοῦ γέρου.

Ἄβρεχτη καὶ ἄκαγη ἡ σοδεῖά σηκώνεται ἀπ' τ' ἄλωνι,
 λίβας δὲν τὴν καψάλισε κι ἡ μπόρα δὲν τὴν πῆρε.
 Χρονιάρια τροφοδότισσα γειμίζει τὶς κουβέλες.

Γεώργιος Δροσίνης

21. Τ Ο Ψ Ω Μ Ι

Καλόδεχτο τὸ φόρτωμα, πού θά ῥθη ἀπὸ τὸ μύλο,
 πρωτόσταλτο, πρωτάλεστο, πρώτη χαρὰ τῆς σκάφης.
 Ζυμώνουν τὰ ἀνασκουμπωτὰ τῆς πρωτονύφης χέρια
 καὶ πλάθουν τὰ πρωτόπλαστα ψωμιά μὲ τὶς παλάμες
 μέσ' στὴν καλοπέλεκητὴ πινακωτὴ — προικιὸ τῆς.
 Τὸ φοῦρνο καίει, τεχνίτισσα στοῦ φοῦρνο, ἡ γριὰ κυρούλα,
 ξανανιωμένη, ἀφήνοντας τὴ συντροφιά τῆς ρόκας.

Ἦ βραδινὸ συμμαζέμα στοῦ σπιτικὸ κατώφλι,
 καρτέρεμα ἀνυπόμονο τοῦ πυρωμένου φούρνου !
 Κι ὦ μέθυσμα ἀπ' τὴ μυρωδιὰ πρώτου ψωμιοῦ, πού ἀχνίζει
 κομμένο ἀπὸ τὸ γέροντα παπποῦ χωρὶς μαχαίρι
 καὶ μοιρασμένο στὰ παιδιὰ, στὶς νύφες καὶ στ' ἀγγόνια.

Καὶ σύ, θυσία τῶν ταπεινῶν στὴ θεία καλωσύνη,
σημαδεμένο ἀνάμεσα μὲ τοῦ σταυροῦ τὴ βούλα,
καλοπλάσμενο πρόσφορο τῆς Ἐκκλησιᾶς μεράδι,
ποῦ θὰ κοπῆς τὴν Κυριακὴ μέσ' στ' ἀργυρὸ ἀρτοφόρι
καὶ στ' ἅγιο δισκοπότηρο μὲ τὸ κρασί θὰ σμίξης !

Γεώργιος Δροσίνης

22. ΤΡΥΓΟΣ ΣΤΟ ΜΟΡΙΑ

Ὁ τρύγος εἶναι τὸ μεγαλύτερο πανηγύρι τοῦ Μοριᾶ, τοῦ ἀπέραντου ἀμπελιοῦ, ποῦ ἀπλώνεται στους κάμπους, κατεβαίνει ὡς τὴν ἄμμο τῶν γραφικῶν κόλπων, ὅπου τὰ κλήματα πίνουν τοὺς ἀφρούς τῶν κυμάτων, σκαρφαλώνει στὶς πλαγιές τῶν βοιωνῶν, γκρεμίζεται στὶς ρεματιές καὶ σκεπάζει μὲ τὴ χαρμόσυνη φυλλωσιά του καὶ τὴν τελευταία γωνίτσα καλλιεργήσιμης γῆς. Ὁ τρύγος εἶναι τὸ μεγάλο πανηγύρι μέσα στὸν πράσινο αὐτὸ ὠκεανό. Εἶναι ἡ ἀποθέωσί του.

Στὸν ἀγνὸ κόλπο τῆς φύσεως σκιρτοῦν μόνον τὰ νιάτα. Οἱ κάμποι, τὰ πλάγια, οἱ ρεματιές, οἱ λόφοι ἀρχίζουν ἕνα πρωὶ νὰ ζωντανεύουν, νὰ γελοῦν, νὰ φωνάζουν, νὰ μεθοῦν, νὰ τραγουδοῦν μ' ἕνα σύνθημα, σὰ νὰ πλημμύρισαν χαρὰ τὰ ἔγκατα τῆς Γῆς καὶ νὰ ξεχείλισαν. Κι ἔξαφνα, νά ! ξεχύθηκε, σὰν πλατιά βοή. Μὰ πρέπει νὰ βρεθῆ κανεὶς τὴν ὥρα, ποῦ χαράζει, κάτω ἀπὸ τὸ αἰωνόβιο πλατάνι, κοντὰ στὴν πέτρινη βρύση, ποῦ χύνει πεντάκρουνα τὰ κρύσταλλά της, ἀνάμεσα στὰ διαμαντοστολισμένα πολυτρίχια, γιὰ νὰ μὴ χάση τίποτε ἀπὸ τὸ βιβλικὸ θέαμα τῆς ἐξόδου τοῦ χωριοῦ γιὰ τὸν τρύγο. Δὲν κλείνει μονάχα τὸ μικρὸ μαγαζάκι τῆς πλατείας... Κλείνουν κι ὅλα τὰ σπίτια. Δὲ μένει ψυχὴ, σχεδὸν οὔτε σκύλος. Τὸ χωριὸ φεύγει « σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις ».

Ἐπάρχουν ἐκεῖ κάτω, στὴν ἄκρη τῶν σταφιδαμπελιῶν, τὰ « λι- νὰ », μικρὲς κατοικίες, ὑπόστεγα γιὰ τὸ νέο σύστημα, ποῦ ξηραίνονται τὴ σταφίδα στὴ σκιά, ἡ ἀποθηκίτσα γιὰ τὸν καρπὸ, καὶ τὸ ἄλωνι. Ἐκεῖ θὰ μείνουν οἱ οἰκογένειες, ὥσπου νὰ μαζευτῆ τελειωτικὰ ἡ σταφίδα.

Ὁ γραφικὸς ἀνθρωποχείμαρρος κυλιέται κατὰ τ' ἀμπέλια, πρὶν

ἡ αὐγὴ σκάση ἀκόμη στὴν κορυφογραμμὴ τοῦ Παναχαϊκοῦ. Μπροστὰ ἀπὸ κάθε μικρὸ караβάνι περπατεῖ ἡ μάμμα ἢ κι ἡ γιαγιά μ' ἓνα μικρὸ κάτασπρο σύννεφο μαλλί στὴ ρόκα τῆς καὶ τὸ ἀδράχτι ἀεικίνητο, γιατί ἀπὸ τὸ χρονο, ποὺ ὁ καλὸς Θεὸς μᾶς ἔδωσε νὰ ζήσωμε, δὲν πρέπει οὔτε στιγμή νὰ φεύγει στὰ χαμένα. Ὑστερα ἔρχεται ἡ κόρη μὲ τὸ μαντήλι στὰ πλούσια μαλλιά, μὲ τὰ μανάρια καὶ τὴ γίδα. Κι ὕστερα χύνονται ἀνακατεμένα ὑποζύγια, παιδιὰ, χεροκόφια, πανιὰ γιὰ τὸ σκέπασμα τῆς σταφίδος, σκυλιά, φανάρια, κοντάρια, ὅ,τι φανταστήτε. Κι αὐτὸς ὁ χείμαρρος βουίζει καὶ λιανοτραγουδεῖ καὶ συνοδεύεται ἀπὸ ἄρρυθμα γλυκὰ κουδουνίσματα. Εἶναι ζωντανὴ σελίδα ἀπὸ τὴ Βίβλο.

Ὁ ἥλιος δὲν ἔχει στείλει ἀκόμη τὶς πρῶτες ἀχτίδες του στὸν κάμπο, ὅπου τὰ τρυγομάχαιρα δουλεύουν στὰ κλήματα, τ' ἀλαφρώνουν ἀπὸ τὸ βάρος τοῦ καρποῦ. Τὰ δροσόχνοδα τσαμπιὰ πέφτουν ἀπαλὰ στὸ χεροκόφιο. Οἱ λεπτὲς δροσερώτατες φωνούλες τῶν κοριτσιῶν γεμίζουν τὸν ἀέρα μὲ τὶς στροφὲς τοῦ τραγουδιοῦ.

Ὅταν τὸ τρυγοκόφιο γεμίσει, τότε ἡ κόρη τὸ πετάει ἐλαφρὰ στὸν ὦμο καὶ φεύγει σὰν πέρδικα μέσα ἀπὸ τὰ μονοπάτια, ποὺ σχίζει τ' ἀμπέλι στὰ δύο, γιὰ τὸ ἀλώνι, ὅπου ἄλλα πολλὰ κορίτσια κρεμοῦν μὲ γέλια τὰ τσαμπιὰ στὰ σύρματα τῆς τζιβιέρας γιὰ νὰ ξεραθοῦν.

Σπῦρος Μελάς

23. Ο ΤΡΥΓΟΣ

Ὅταν ἀνθίξει ἡ ἀγράφμηλη κι ἀπλώνει τὰ κλαδιά τῆς στὸν σχοῖνο, στὸ χαμόδενδρο, στοῦ πεύκου τὰ κλωνάρια, στὰ ρέματα τοῦ ποταμοῦ, στὸν ἐγκρεμὸ τοῦ βράχου, κι ἀγέρα, κάμπους καὶ βουνά, τὴν πλάσι πέρα ὡς πέρα, γιομίζει ἀπὸ μοσχοβολιὰ μὲ τὸν ἀνασασμὸ τῆς, πυκνὸ - πυκνὸ κι ὀλόμανρο μελισσολόι πετιέται μέσ' ἀπὸ βράχους καὶ κρινιά, μέσ' ἀπὸ ἐρμιές καὶ κήπους, καὶ τ' ἄνθη τῆς βοσκολογᾶ καὶ παίρνει τὸν ἀχνὸ τους καὶ διαλαλαίει μ' ἓνα βοητὸ τὸν ἀναγαλλιασμὸ του. Ἔτσι οἱ κοπέλες τοῦ χωριοῦ πετιοῦνται ἀπὸ τὰ σπιτία,

κι εἰς κάμπους κι εἰς βουνὰ σκορποῦν, κι ὅπ' εἶν' ἀμπέλια τρέχουν
 μὲ τὰ καλάθια τὰ πλεχτὰ καὶ μὲ τὰ βατοκόπια
 καὶ μὲ τραγούδια, μὲ χαρές, ὅταν ἀρχίζη ὁ τρύγος.
 Ἄναταράζονται οἱ ἔρημιές, ἀχολογοῦν τ' ἀμπέλια,
 λὲς κι ἀπὸ κάθε πέτρα ὀρθή, λὲς κι ἀπὸ κάθε βάτον,
 ὅπου στὸ χόρτον σέρνεται, κόρης κορμὶ φυτρώνει.
 Πράσινη ἀπλώνεται ἡ φυτειά κι οἱ ράγες μεστωμένες,
 μαῦρες καὶ κίτρινες, ξανθιές, μαυρολογοῦν, γυαλίζουν
 στὴν πρώτη ἀχτίδα τοῦ ζεστοῦ τοῦ ἡλίου ὅπ' ἀνατέλλει.
 Οἱ βέργες οἱ καμαρωτὲς λαμποκοποῦν κι ἐκείνες,
 κι οἱ περγολιές ξαπλώνονται στὰ δίπλατα κρεβάτια
 καὶ στὴν πυκνὴ τους χλωρασιά καὶ στὸν βαθύ τους ἦσκιο,
 τὴν ἰδρωμένην ἀργατιὰ δροσιζοῦν, ἀνασαίνουν,
 τὴν ἀργατιὰ, ποὺ ὀλημερίς ὄλο τρυγáει κι ἀπλώνει.

.....
 Ὁ ἥλιος ἐχάθη ὀλότελα καὶ τὰ βουνὰ σουρπῶσαν,
 θόλωσαν τ' ἀνοιχτὰ νερὰ κι ἀπάνου βγῆκαν τ' ἄστρα.
 Διπλᾶ ἀνασαίν' ἡ ἀργατιὰ κι ἀπαρατάει τὸ ἔργο,
 κι ἐκεῖ, ποὺ κληματόβέργες κι ἀπὸ παλιούρια φράχτες
 καλύβι ὀλόρθο πλέκουνε, δεῖπνον ἀπλὸ κυκλώνουν
 καὶ τὸν ἀπλὸ τὸ δεῖπνο τους φωτáει θαμπὸ λυχνάρι.
 Ὕστερα εἰς κάθε μιὰ φυτειά, κάθε ὄχτο, κάθε ἀμπέλι
 τρανὲς ἀνάβονται φωτιές μὲς' στ' ἀπλωτὸ σκοτάδι.
 Ὀλόυρα - ὀλόυρα ἀπ' τὲς φωτιές στήνουν χορὸ οἱ κοπέλες·
 στρώνονται χάμου οἱ γέροντες κι οἱ νιοί, κι ἀπ' ὄλους ἕνας
 τοὺς συνοδεύει τὸ χορὸ μ' ἕνα ἀπαλὸ τραγούδι
 καὶ μ' ἕνα λάλημα γλυκὸ - γλυκὸ τοῦ ταμπουρᾶ * του.
 Ὠσπου τ' ἀστέρια τ' οὐρανοῦ τὸ μεσονύχτι δείχνουν,
 καὶ τότες οἱ χοροὶ χαλοῦν, σκορποῦν οἱ δουλευτάδες.
 Στρώνουν γιὰ στρώματα κλαδιὰ κι ἀποσταμένοι γέρνουν.
 Κι ἐκεῖ ποὺ σβήνονται οἱ φωτιές ἔρμες ἀνάρια - ἀνάρια,
 τὸ νυχτοπούλι τ' ἄγρυπνο γλυκὰ τοὺς νανουρίζει,
 ὦσπου νὰ σκάση ὁ αὐγερινός, ποὺ θὰ ξυπνήσουν πάλι,
 πάλι στὸ ἔργο τους νὰ μποῦν, στὸ ζηλεμένο τρύγο.

« Ὁ τραγουδιστὴς τοῦ χωριοῦ καὶ τῆς στάνης »

Κώστας Κρυστάλλης

24. ΕΝΑΣ ΛΑΟΣ ΚΑΙ ΕΝΑΣ ΒΑΣΙΛΙΑΣ

Βρέθηκα κάποτε ανάμεσα σ' έναν εύτυχισμένο λαό. 'Ο λαός αυτός ήτανε χαριτωμένος. "Ημερος, αγαθός, ειρηνικός. "Έπαιρνε τή ζωή, όπως τήν παίρνουν οί άγνές ψυχές. Χαιρότανε τόν ήλιο, τόν άέρα, τισ όμορφιές τής Πλάσης, χωρίς τίποτε νά τοῦ λείπη, χωρίς τίποτε νά γυρεύη. 'Ο κόσμος ήτανε πλασμένος γι' αυτόν, όσο πιό τέλεια μπορούσε. Καί δέν είχε κανένα παράπονο μέ τὸ Θεό, πού τόν έπλασε, καμμιά βαρυγγώμια γιά τούς νόμους, πού τόν κυβερνάνε, καμμιά ύποψία γιά τή θεία Δικαιοσύνη. "Όλα τριγῦρο του ήτανε τέλεια, ώραία, αγαθά. Καί μέσα του βασίλευε ή άπόλυτη γαλήνη τής ψυχής, ή λαμπρότερη ξαστεριά τοῦ λογισμοῦ.

'Ο λαός αυτός δέν ήξερε από επαναστάσεις, από πολέμους, από αίματα. Δέν είχε ιδέα από κοινωνικές θεωρίες, ούτε παλιές, ούτε καινούργιες. Δέν είχε ανάμεσά του ούτε φιλοσόφους, ούτε ρήτορες. 'Η όμόνοια και ή αγάπη βασίλευε στήν πολιτεία του. "Ηξερε καλά ώστόσο τά καθήκοντά του και τά δικαιώματά του. Ποτέ όμως καθήκοντα και δικαιώματα δέ βρέθηκαν σέ άμάχη μέσα στο λαό αυτό ! Καί ποτέ στή ζωή τοῦ λαοῦ αὐτοῦ δέν έτυχε ό ένας νά κλέψη τὸ δίκιο τοῦ άλλου. Τά δώρα τοῦ Θεοῦ ήτανε κοινά γιά όλους και δίκαια μοιρασμένα. Πλούσιοι και φτωχοί δέν είχανε σταθῆ ποτέ στο λαό αυτό. "Όλοι μαζί ήτανε πλούσιοι κι όλοι μαζί φτωχοί. "Όταν είχε τροφή ό ένας, είχε και ό άλλος. Καί πάλι, όταν ή δυστυχία έπεφτε επάνω τους, κανένας δέν ήτανε πιό δυστυχισμένος από τόν άλλον, και γι' αυτό, και στή δυστυχία ακόμα, ήτανε όλοι εύτυχισμένοι.

Αὐτό τό 'βλεπε κανείς ζωγραφισμένο στα ήμερα, τά φωτεινά μάτια τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, πού τὸ ανάβλεμμα τους καθρέφτιζε τόν οὐρανὸ και ήτανε σα μιὰ προσευχή και σαν ένας ύμνος πρὸς τὸ Δημιουργό.

'Ο λαός αυτός είχε και τὸ βασιλιά του. "Ενα βασιλιά ξένο απ' τή γενιά του. Μά αυτό δέν εμπόδιζε νά εἶναι ό καλύτερος βασιλιάς τοῦ Κόσμου, μέσα στον καλύτερο λαό τής Γῆς. 'Ο λαός αυτός τριγύριζε τὸ βασιλιά του μέ αγάπη και άφοσίωσι. Τίποτε άλλο δέν τοῦ ζητούσε από τήν αγάπη του. Κι αυτός δέ ζητούσε απ' τὸ λαό του τίποτε περισσότερο απ' ό,τι ζητάει ένας πατέρας απ' τὰ παιδιά του. 'Ο βασιλιάς κρατοῦσε ένα απλό σκῆπτρο από άγριλιά στο χέρι του και μ' αυτό κυβερνοῦσε. Μά τὸ σκῆπτρο του ήτανε

παντοδύναμο. « Μπροστά » ἔδειχνε τὸ σκῆπτρο ; Μπροστά ὅλοι.
 « Πίσω ; » Πίσω. Τραβοῦσε μπροστά ὁ βασιλιάς ; Τὸν ἀκολουθοῦσε
 ὁ λαός του. Στεκότανε νὰ ξεκουραστῆ ; Ὁ λαός του τὸν τριγύριζε
 μὲ λαχτάρα. Ἦτανε ἕνας βασιλιάς, ποὺ ποτέ δὲ θὰ χάσῃ τὸ θρόνο
 του. Γιατί ὁ θρόνος αὐτὸς ἦτανε θεμελιωμένος ἐπάνω στὴν ἀγάπη
 καὶ στὴν ὁμορφιά.

Βρέθηκα κάποτε ἀνάμεσα σ' ἕνα λαὸ κι ἕνα βασιλιά. Δὲν εἶναι
 πολὺς καιρὸς ἀπὸ τότε, οὔτε μακρινὸς ὁ τόπος. Ἦτανε κάποιος ἀπ'
 τ' ἀνοιξιὰτικὰ αὐτὰ δειλινὰ καὶ ἦτανε ἐπάνω στὸν καταπράσινο
 κάμφο τῆς Ἀθήνας : Ἕνας γέρος βοσκὸς ἔβροσκε τὸ κοπάδι του!

Παῦλος Νιρβάνας

25. ΖΩΗ ΣΤΟ ΒΟΥΝΟ

Στὶς στάνες τῶν βουνῶν καὶ στὰ λημέρια
 μιὰν ὁμορφὴ ζωὴ καλοπερνῶ.
 Σὰν κάτι παίρνει ὁ νοῦς μου ἀπ' τὸ βουνό
 καὶ προσευχὴ τὸ πάει ψηλὰ στ' ἀστέρια.

Ξυπνῶ μὲ τὴν αὐγὴ τὴ μυρωμένη,
 τὸ μύρο ἀπ' τὰ πεῦκα περισσό.
 Καὶ βλέπω ἀπὸ τὴ θάλασσα χρυσό,
 περήφανο τὸν ἥλιο ν' ἀνεβαίνει.

Στὰ φύλλα εἶναι διαμάντι ἢ δροσοστάλα.
 Τ' ἀγέρι δυναμώνει τὸ κορμί.
 Καὶ χαίρομαι τὸ μαῦρο τὸ ψωμί
 νὰ τρώγω μὲ μυζήθρα καὶ μὲ γάλα.

Συχνὰ μὲ τοὺς βοσκούς πηγαίνω ὡς πέρα,
 στὴν πράσινη χαρὰ κάποιας πλαγιᾶς,
 ποὺ στὸ ξωκκλήσι πάει τῆς Παναγιᾶς.
 Τοὺς τραγουδῶ κι αὐτοὶ βαροῦν φλογέρα.

Οί νύχτες μαγεμένες· μοῦ φωτίζουν
 μικρὲς πυγολαμπίδες. Σιγαλιά.
 Γαυγίζουν μόνο κάπου τὰ σκυλιά,
 μουλάρια μακριὰ σὰν κουδουνίζουν.

ᾠ ! ἄς ζοῦσα πάντα ἐδῶ, νὰ ᾿χα κονάκι
 μιὰ δλόφτωχη καλύβα ἀπὸ κλαδιά,
 νὰ πίνω ἀπὸ τοῦ βράχου τὴν καρδιά
 τὸ κρύσταλλο, τὸ ἀθάνατο νεράκι.

Περιοδ. « Ἐρυθρὸς Σταυρὸς », 1939

Στέλιος Σπεράντσας

26. Ο Γ Ε Ρ Ο Β Ο Σ Κ Ο Σ

Πόσα χρόνια πέρασα
 κι ἄσπρισα καὶ γέρασα
 πάνω στὰ ψηλῶματα
 βόσκοντας τὰ πρόβατα !

Τις κορφὲς ἐπάτησα
 καὶ νυχτοπερπάτησα
 καὶ σὲ δέντρα γέρικά
 εἶδα κι εἶδα ἀγερικά.

Σὲ ψηλὲς ἀνηφοριὲς
 σὰν κοτσύφι ἐχύθηκα,
 κι ἔπεσα σὲ ρεματιὲς
 καὶ λαγοκοιμήθηκα.

Πάνω στὴν καπότα μου
 — φορεσιά καὶ στρῶμα μου —
 εἶδα ὄνειρατα, γυρτός,
 ξυπνητὸς καὶ κοιμιστὸς.

Σ' αἰτορράχη ἐσκάλωσα,
 μὲ τὸ λύκο ἐμάλωσα

κι άναψα τρανές φωτιές
σέ τετράψηλες κορφές.

Είδα τ' άστρι στο βουνό,
που τó λένε αύγερινό,
καί στην καθαρή βραδιά
χόρτασα τήν ζαστεριά.

Μύρμηγκα δέ ζήμωσα
κι άνθρωπο δέ θύμωσα.
Πήρα τά μικρά τ' άρνια
σάν παιδιά στην άγκαλιά.

Μιά ζωήν έπέρασα
κι είπ' ό Θεός και γέρασα,
καί τó χιόνι τó πολύ
μου 'πεσε στην κεφαλή.

"Αιντε, προβατάκια μου,
περπατάτε, άρνάκια μου,
πάμετε σιγά - σιγά
καί μās πήρεν ή βραδιά.

Ζαχαρίας Παπαντωνίου

27. ΗΘΕΛΑ ΝΑ 'ΜΟΥΝ ΤΣΕΛΙΓΚΑΣ

"Ηθελα νά 'μουν τσέλιγκας, νά 'μουν κι ένας σκουτέρης
νά πάω νά ζήσω στο μαντρί, στην έρημιά, στα δάση,
νά 'χω κοπάδι πρόβατα, νά 'χω κοπάδι γίδια
κι ένα σωρό μαντρόσκυλα, νά 'χω και βοσκοτόπια,
τό καλοκαίρι στα βουνά και τό χειμώ στους κάμπους.
Νά 'χω από πάλιουρα βορό και στρούγγα από ροδάμι,
νά 'χω και σε ψηλήν κορφή καλύβα από ρουπάκια,
νά 'χω με τά βοσκόπουλα σε κάθε σκάρο γλέντι,
νά 'χω φλογέρα νά λαλώ ν' αντιλαλοῦν οί κάμποι.

« Ό τραγουδιστής του χωριού και της σάνης » Κώστας Κρυστάλλης

28. ΒΟΣΚΟΥ ΠΑΙΔΑΡΙΟΝ

Πολλά καὶ μεγάλα βόδια ἔβοσκε μικρὸν παιδάριον καὶ μὲ πολὺ μικρὸν ραβδίον τὰ κατεύθυνεν εἰς τὸν δρόμον. Τοῦτο βλέπουσα γραῖά τις, τέκνον μου, τὸν εἶπε, δὲν γνωρίζεις πόσον κίνδυνον τρέχεις· ἀλλ' ὡς ἂν ἦσο ἄλλος Ἑρακλῆς, κτυπᾷς τόσα μεγάλα ζῶα, ἐν ἀπὸ τὰ ὅποια μόνον ἀρκεῖ νὰ καταπατήσῃ πολλοὺς ἄνδρας ; Μηδ' ὁ Ἑρακλῆς, ἀπεκρίθη τὸ παιδάριον, ὦ μητερ μου, ἠθέλεν εἶσθαι καλὸς νὰ τὰ κυβερνήσῃ, ἐὰν εἶχαν ὅσου ἔχω λογικοῦ τὸ ἦμισυ.

Ἄδύνατος φρόνιμος νικᾷ πολλοὺς ἰσχυροὺς ἀνοήτους.

Ἄδαμάντιος Κοραῆς

29. ΟΙ ΠΤΕΡΩΤΟΙ ΝΟΜΑΔΕΣ

Ὁ πελαργὸς ἀποτελεῖ μίαν ἀπὸ τὰς χαρακτηριστικωτέρας φυσιογνωμίας τῶν ἐπιμήκων πλουσίων πεδιάδων, διὰ μέσου τῶν ὁποίων ρέουν οἱ μικρασιατικοὶ ποταμοί.

Ἄν ἡ ἀφοβία τῶν ζώων αὐτῶν εἶναι ἀσφαλὲς δεῖγμα τῆς ἡμεροτήτος των, θὰ ἔφθανε κανεὶς εἰς περίεργα συμπεράσματα ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ὁ πελαργὸς δὲν συναντᾶται σχεδὸν εἰς ὅλην τὴν νοτιῶς τῆς Θεσσαλίας Ἑλλάδα.

Αἱ φωλεαὶ του εἰς τ' ἀετώματα ἢ τὴν κορυφὴν τῶν στεγῶν ἢ τῶν μιναρέδων ἀρχίζουσιν νὰ συναντῶνται ἀπὸ τὸν θεσσαλικὸν κάμπον καὶ ἄνω. Εἰς τὰς μικρασιατικὰς πεδιάδας τὸ πτερωτὸν τοῦτο εἶδος ἀφθονεῖ. Ἡ ἐξήγησις τοῦ φαινομένου εἶναι διττή : ἐν πρώτοις ὁ πελαργὸς εἶναι κάτοικος ὄχι τῶν ὀρεινῶν τόπων, ἀλλὰ τῶν ποταμίων πεδίων, ὅπου εὐρίσκει τροφήν. Ἐπειτα οἱ Τοῦρκοι σέβονται τὰ ζῶα — τετράποδα ἢ πτερωτά —, τὸ δὲ κυνήγι οὐδέποτε ὑπῆρξεν ἀσχολία τῶν μωαμεθανικῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς. Ὁ σιδηρόδρομος καὶ ἡ μηχανικὴ πρόοδος τῶν ἀνθρώπων τὸν ἐκτοπίζουσιν ἀπὸ τὴν ἀδιατάρακτον γαλήνην τῶν κατοικιῶν του, ἐνῶ ἡ φυσικὴ τοῦ Τούρκου ραστώνη τὴν ἐγγυᾶται.

Ζῆ κατὰ χιλιάδας εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Μαιάνδρου, τοῦ Καῦστρου, τοῦ Ἐρμου καὶ τῶν ἄλλων ποταμῶν, ὅσοι κυλίουσιν τὰ νερὰ τῶν ὑψιπέδων τοῦ ἐσωτερικοῦ εἰς τὸ Αἰγαῖον. Εἶναι κάτοχος προαιωνίου

κοινωνικῆς ὀργανώσεως καὶ ἡ κοινωνία του στηρίζεται ἐπὶ τῆς συνεργασίας καὶ διέπεται ἀπὸ μίαν περίεργον κοινὴν γνώμην.

Τὸ φθινόπωρον εἰδικοὶ πεπειραμένοι πελαργοὶ ἀσκοῦν τὸ ἐπάγγελμα τοῦ πιλότου τῶν ἀποδημούντων χελιδονῶν, τῶν ὁποίων τὰς ἑναερίους διχαλωτὰς λεγεῶνας ἐπανοδηγοῦν τὴν ἀνοιξιν ἀπὸ τὰς λιβυκὰς χειμερινὰς ἐστίας.

Ἔχουν ἀνεπτυγμένον τὸ συναίσθημα τῆς ἰδιοκτησίας τῆς φωλεᾶς των καὶ ἀπαρτίζουν στοργικὰς οἰκογενείας.

Οἱ ἀγρόται εὐρίσκονται εἰς φιλικωτάτας σχέσεις μὲ τοὺς πελαργούς, ἴσως ἐπειδὴ τοὺς θεωροῦν χρησίμους, ἰδίως κατὰ τοὺς πρώτους θερινούς μῆνας. Εἶναι τότε ἡ ἐποχὴ, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ χωρικοὶ καίουν τὰ ὑψηλὰ χόρτα τῶν παραποταμίων πεδίων, διὰ νὰ λιπανθῇ ἀπὸ τὴν τέφραν των ἡ γῆ καὶ ν' ἀναθάλη νέα χλόη διὰ τὰ ζῶα των. Μόλις φουντώσῃ εἰς τὴν πεδιάδα ὁ πρῶτος καπνός, λαρυγγώδεις χαρωπαὶ φωναὶ διαμείβονται ἀπὸ φωλεᾶς εἰς φωλεὰν πελαργοῦ. Συντάσσονται ἀμέσως ἐνωμοταῖα πτερωταί, αἱ ὁποῖαι ἀρχίζουν νὰ διαγράφουν ταχεῖς ὑπεράνω ἐκάστης πυρᾶς κύκλους. Ὅταν ἡ πυρὰ ἀπλωθῇ, οἱ πελαργοὶ ἀρχίζουν νὰ ἐκτελοῦν χαμηλὰς ἑναερίους περιπολίας γῦρο ἀπὸ τὰ κράσπεδά της. Ἀπὸ τὴν φλεγομένην ἔκτασιν ἐξέρχονται ἐν πανικῶ φίδια, χελῶνες, βάτραχοι, σαῦρες. Καὶ ἐναλλάξ οἱ πελαργοὶ καταπίπτοντες ὄρμητικὰ πρὸς τὸ ἔδαφος ἀρπάζουν τὴν ἀφθονον λείαν. Ὑψώνουν μὲ τὰ ράμφη των τὰς χελώνας καὶ τὰ φίδια, ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὸ μέρος τῆς πυρᾶς καὶ ἀφήνουν τὴν λείαν των νὰ καταπέσῃ εἰς τὴν γῆν καὶ νὰ συντριβῇ. Ἐπειτα τὴν ἀρπάζουν καὶ πάλι καὶ πετοῦν εἰς τὰς φωλεὰς των. Ἡ πτερωτὴ παροικία εὐωχεῖται.

Ἀπὸ τὰς κορυφὰς τοῦ Τμώλου καὶ τοῦ Σιπύλου ξεσποῦν κατὰ τὸ θέρος ἰσχυραὶ ριπαὶ ἀνέμου πρὸς τὰς ποταμίας πεδιάδας. Βαρυθροοῦν καμπτόμενοι οἱ αἴγειροι καὶ στενάζουν καὶ τρίζουν αἱ βαλανιδιᾶς καὶ κυματίζουν βιαίως οἱ καλαμῶνες καὶ τὸ χρυσοῦν πέλαγος τῶν σπαρτῶν μὲ ταραχῶδες συριστικὸν θρόισμα. Τὰ βόδια μαζεῦσθαι ἀπὸ τὰ σκέλη των τοὺς θυσάνους τῶν οὐρῶν καὶ στρέφουν τὰ ὀπίσθια πρὸς τὴν φορὰν τοῦ αἰφνιδίου ἀνέμου. Ὅμοίως καὶ τὰ ἄλογα, τῶν ὁποίων τὴν χαίτην βασανίζει ὁ ἄνεμος καὶ τὴν ρίπτει ὑπεράνω τῶν ἀνησυχῶν αὐτιῶν ἐπὶ τοῦ μετώπου των. Μόνοι οἱ πελαργοὶ δέχονται ἀτάραχοι τὸν ἀνεμῶδη καταιονισμόν*.

Στηρίζονται εἰς τὸ ἓνα πόδι των, κλίνουν τὰ ράμφη πρὸς τὸ στήθος των καὶ ἔστραμμένοι πρὸς τὴν βίαν τοῦ ἀνέμου, τὸν ἀφήνουν νὰ γλιστρᾷ γύρω ἀπὸ τὸ στέρνον των, ταλαντευόμενοι, ἀλλ' ἰσορροποῦντες ἐπάνω εἰς τὸ πόδι των.

Μὲ τὰ πρωτοβρόχια ἐτοιμάζονται διὰ τὴν ἀποδημίαν, ἀφοῦ πρῶτον συμπληρώσουν τὰ σχετικὰ γυμνάσια οἱ κατὰ τὸ θέρος ἐκκολαφθέντες. Καὶ μίαν φθινοπωρινὴν αὐγὴν ἐρμημώνονται ἀθρόως αἱ φωλεαί. Κάπου - κάπου εὐρίσκουν εἰς τὰ χωράφια οἱ χωρικοὶ κανένα νεκρὸν πελαργόν. Εἶναι ἀπὸ τοὺς ἡττημένους τῆς ἐναερίου βιοπάλης, οἱ ὅποιοι δὲν ἦτο πεπρωμένον νὰ ἴδουν τὴν λιβυκὴν φωλεάν των.

Νικόλαος Καρβούνης

30. Τ Ο Ν Α Υ Τ Ο Π Ο Υ Λ Ο

Μὲ τὸ γλυκὸ φθινόπωρο ἄραξαν γιὰ λίγες μέρες στ' ὄμορφονησί τὰ καράβια. Καὶ πάλιν ἔκαναν πανιὰ γιὰ τὰ ταξίδια τὰ μακρινά. Ὅλο τὸ νησί στὸ πόδι, ἄλλοι στὸ ἀκρογιάλι κι ἄλλοι στὰ λιακωτά. Κουνοῦν τ' ἄσπρα μαντήλια καὶ φωνάζουν :

— Στὸ καλὸ ! Στὸ καλὸ !

Τελευταία ἔμεινε ἡ γολέτα τοῦ καπετὰν Παλιούρα, ἡ « Βαγγελίστρα ». Οἱ ναῦτες καὶ τὸ ναυτόπουλο εἶναι στὴ θέσι τους, μὰ ὁ καπετάνιος ἄργεῖ. Θέλει ν' ἀκούσῃ λίγο ἀκόμη τὰ βιολιά καὶ νὰ κεράσῃ μιὰ φορὰ ἀκόμη τοὺς φίλους. Τέλος μπαίνει κι αὐτὸς καὶ ἡ γολέτα κίνησε.

Τὸ ναυτόπουλο ρίχνει μιὰ ματιὰ σ' ἓνα χαμηλὸ σπιτάκι ἐπάνω στὸ βράχο. Στὸ λιακωτὸ εἶναι ἡ μάννα του, χήρα μαυροντυμένη, καὶ τὸ μικρὸ του τὸ ἀδερφάκι. Κουνοῦν τὰ μαντήλια τους. Βγάζει κι αὐτὸς τὸ μαντήλι του, τοὺς χαιρετᾷ καὶ ρίχνεται γρήγορα στὴ δουλειά· λύνει τὰ πανιὰ καὶ βοηθᾷ νὰ σηκώσουν τὴν ἄγκυρα.

Τὴν ὥρα, ποὺ βασίλευε ὁ ἥλιος, χανόταν σιγὰ - σιγὰ κι ἡ « Βαγγελίστρα » στὸν ὀρίζοντα. Τὸ ναυτόπουλο, ἀνεβασμένο στὸ ψηλὸ κατάρτι, βλέπει γιὰ τελευταία φορὰ τὸ νησάκι, ποὺ χρυσώνεται ἀπὸ τὸ ἀντιφέγγισμα τοῦ ἡλίου. Ψηλὰ στὴν κορφή τοῦ βουνοῦ ἀσπρίζει τὸ ἐκκλησάκι τοῦ προφήτη Ἡλία. Ἐκεῖ θὰ πηγαίνη

ταχτικά ή μάννα του ν' ανάβη τὰ καντήλια καὶ ν' ἀγναντεύη τὴ θάλασσα. Πότε θὰ γυρίση ἡ « Βαγγελίστρα » μὲ τὸ γιό της, ποῦ θὰ φέρη τὴν προίκα νὰ παντρέψῃ τὴν ἀδερφή του ! . . .

Ἦρθε τοῦ Ἁγίου Νικολάου καὶ ἡ « Βαγγελίστρα » δὲ φάνηκε. Οὔτε τὰ Χριστούγεννα οὔτε τὰ Φῶτα, ποῦ βαφτίζονται τὰ νερά. Ἐνα γράμμα ἦρθε γιὰ τὴ μητέρα του, τὴ χαροκαμένη. Τῆς γράφει τὸ ναυτόπουλο ἀπὸ τὴν Πόλι πὼς ἐμποδίστηκε, γιὰτὶ βρῆκε δουλειά. Νὰ μὴν ἔχη ὅμως φόβο, γιὰτὶ τὸ καράβι εἶναι καλοτάξιδο καὶ δὲ φοβάται τις φορτοῦνες. Τώρα θὰ πᾶνε στὴ Μασσαλία κι ἀπὸ κεῖ τὴ Λαμπρή, πρῶτα ὁ Θεός, θὰ εἶναι στὴν ἀγκαλιά της. Ἐκεῖ στὴ Μασσαλία θὰ ψωνίση καὶ τὰ προικιά.

Ξημερώνει τὸ Μεγάλο Σάββατο καὶ ἡ « Βαγγελίστρα » εἶναι ἔξω ἀπὸ τὸ νησί. Μὰ νὰ πιάση στὸ λιμάνι δὲ μπορεῖ. Ὡς ἐδῶ πῆγε πρῶτος ὁ καιρός. Τώρα ἄλλαξε κι ἔγινε βοριάς караβοπνίχτης. Βουνά εἶναι τὰ κύματα καὶ τὸ καράβι παιγνίδι τῶν κυμάτων. Σκισμένα τὰ πανιά, σπασμένα τὰ κατάρτια, κι εἶναι βαθὺ τὸ σκοτάδι καὶ οἱ ξέρες κοντά του.

— Γιὰ τὸ Θεό ! λέει ὁ καπετάνιος θυμωμένος, ἔξω ἀπὸ τὸ νησί μας καὶ νὰ χαθοῦμε !

— Μάννα μου ! συλλογίζεται τὸ ναυτόπουλο. Ἐντὶ νὰ βγάλῃς τὰ μαῦρα, θὰ βάλῃς κι ἄλλα γιὰ μένα ! . . .

Οἱ θαλασσινοί, ὅταν νοιώσουν τὸν κίνδυνο, γίνονται ἄλλοι ἄνθρωποι. Ὁ καπετὰν Παλιούρας θυμώσε μὲ τὸ βοριά.

— Ἐ, γιὰ τὸ Θεό ! εἶπε πάλι. Ἐξω ἀπὸ τὸ νησί μας νὰ χαθοῦμε !

Ἀποφάσισε νὰ παλέψῃ καὶ νὰ νικήσῃ. Εἶπε στοὺς ναῦτες νὰ πιάσουν τις θέσεις τους στὸ κατάστρωμα, πρόσταξε τὸ ναυτόπουλο ν' ἀνεβῆ στὸ κατάρτι καὶ νὰ κοιτάξῃ, ἄγρυπνα, κι ἐκεῖνος χούφτωσε μὲ τὸ δυνατὸ χέρι του τὸ τιμόνι.

— Μάινα πανιά ! πρόσταξε.

Ἴδρωσαν οἱ ναῦτες γιὰ νὰ κάμουν τὸ θέλημα τοῦ καπετάνιου, ἴδρωσε κι ὁ καπετάνιος, γιὰ νὰ ὀρθοπλωρίσῃ τὴ γολέτα στὸν ἄνεμο. Τὸ ναυτόπουλο στὸ ψηλὸ κατάρτι νοιώθει τὸν ἄνεμο νὰ τοῦ βελονιάζῃ τὰ χέρια καὶ πολλὰς φορὲς τὸ κῦμα τοῦ μπατατίζει τὸ πρόσωπο. Τὰ μάτια του πονοῦν καὶ δακρύνουν, μὰ ποῦ νὰ τὰ κλείσῃ ! Κοιτάζει μέσα στὸ σκοτάδι καὶ φωνάζει κάθε τόσο δυνατά :

— Ξέρα δεξιά ! Ξέρα ἄριστερά μας !

Ἄκουει ὁ καπετάνιος, γυρίζει τὸ τιμόνι καὶ ἡ γολέτα ἀλλάζει τὸ δρόμο της.

Πήγαινε δεξιά, ἀριστερὰ γυρίζει. Πήγαινε ἀριστερὰ, δεξιά ἀργοπλέει.

Ἔτσι παιδεύτηκε γιὰ ὥρες τὸ πλήρωμα. Ἡ γολέτα, σὰν πουλάρι ἀπολυμένο στὸν κάμπο, γυρίζει ἀδιάκοπα στὴ σκοτεινὴ καὶ ἀγριεμένη θάλασσα. Οἱ ὥρες φαίνονται χρόνος !

Τέλος πῆρε νὰ γλυκοχαράζη καὶ φάνηκε σὰ μαῦρος ὄγκος τὸ νησί ἐμπρὸς στὸ σταχτόμαυρο ὀρίζοντα. Ὁ καπετάνιος μάντεψε τὸ πατρικὸ λιμάνι καὶ γύρισε κατὰ κεῖ τὴν πρῶρα τῆς « Βαγγελίστρας ».

Τὴν ὥρα, πού ἔβγαιναν οἱ ἐπιτάφιοι ἀπὸ τὶς ἐκκλησίες, ἔμπαινε καὶ ἡ γολέτα στὸ λιμάνι.

— Ἦρθα, μάννα μου ! παράγγειλε τὸ ναυτόπουλο, μόλις ἔρριξε τὴν ἄγκυρα.

Τὴ νύχτα, στὴν Ἀνάστασι, πῆγε τὸ ναυτόπουλο μὲ τοὺς δικούς του στὴν ἐκκλησία. Ἐφαγαν ἅμα γύρισαν καὶ ξαπλώθηκε νὰ κοιμηθῆ. Ἦταν τόσο κουρασμένο !

Τὸ μεσημέρι ντύθηκε καὶ πῆγε στὴν Ἀγάπη. Ἀντιλαλοῦν τὰ σήμαντρα καὶ σημαίνουν οἱ καμπάνες. Ὅλο τὸ νησί μοσκοβολᾷ σὰν ἐκκλησάκι.

— Χριστὸς Ἀνέστη !

— Ἀληθῶς Ἀνέστη !

Ἀπὸ κεῖ πηγαίνουν στὸ χοροστάσι. Χορεύουν οἱ λυγερὲς μὲ τὰ κίτρινα φακίολια καὶ τὰ λαμπρὰ ροῦχα τους, χορεύουν καὶ οἱ λεβέντες μὲ τὰ πλεχτὰ ζωνάρια τους. Χόρευε κι ἡ ἀδερφή του τὸ συρτὸ κι ὕστερα τὸν καλαματιανὸ μὲ τὸν ἀρραβωνιαστικὸ της. Τὸ ναυτόπουλο κοιτάζει καὶ καμαρώνει.

Τὴν Κυριακὴ τοῦ Θωμᾶ πάντρεψε τὴν ἀδερφή του τὸ ναυτόπουλο. Οἱ λυγερὲς τὴ στόλισαν καὶ τὴν τραγούδησαν :

Ἦλιος ἦταν προξενητής,

Αὐγερινὸς στεφανωτής.

Χαρὰ στὴ μάννα τοῦ γαμπροῦ

καὶ σ' ὅλο τὸ πεθερικό,

ὅπου θὰ πάρουν τέτοια νιά,
 ὁμορφὴ καὶ νοικοκυρά,

χρυσὸ καμάρι τοῦ σπιτιοῦ,
 βασίλισσα τῆς γειτονιάς.

Ἐπειτα ἦρθε ὁ γαμπρός, πῆγαν στὴν ἐκκλησία κι ὁ καπετὰν
 Παλιούρας ἄλλαξε τὰ στέφανα.

« Παιδικὰ Ἀναγνώσματα »

* Ἀνδρέας Καρκαβίτσας

31. ΤΟ ΣΠΙΤΑΚΙ ΣΤΟ ΛΙΒΑΔΙ

Ἦτο ὥρα δειλινοῦ καὶ ἀπὸ πρωΐας ὁ αἰθὴρ ἦτο θολωμένος καὶ
 σκότος ἐπέκρέματο καὶ συννεφιά μεγάλη. Τέλος οἱ καταρράκται τοῦ
 οὐρανοῦ ἠνοιγήσαν καὶ ἔγινε βροχή, θάλασσα, καταποντισμός. Τὸ
 κατώγιον τῆς γρια - Ραγιαδάιναις ἐγέμισε νερὸν ὡς δύο πήχεις. Τὸ
 ἔλαιοτριβεῖον τοῦ Λαυκιώτη ἐπατήθη μέχρι ἀναστήματος καὶ πλέον
 ἀπὸ τὸ νερὸν καὶ οἱ κοπάνες* ἐγέμισαν, αἱ ἔλαιαι παρεσύρθησαν ἀπὸ
 τὸν χαμηλὸν σοφᾶν*, τὸ ἄλογον ἐσταμάτησε καὶ ὁ Γιάννης ὁ Ἄρμα-
 μέντος ἔμεινε μὲ τὸ πτυάριον εἰς τὴν χεῖρα. Ἡ θεία - Μαριώ, ἡ Κατσι-
 κάκαινα, ἐβγήκεν ἔξω εἰς τὸ χαγιάτι καὶ συνέπλεκε τὰς χεῖρας εἰς
 προσευχὴν ἀγωνίας.

Ὁ στάβλος τοῦ γερο - Κουμενῆ εἶχε πλημμυρίσει καὶ τὸ γαιδούρι
 ἔπλεεν εἰς τὸ νερὸν. Ὁ κύριός του ἄλλο μέσον δὲν εὔρεν, παρὰ νὰ
 τραβήξῃ τὴν τριχιὰν ἀπὸ τὴν κλαβανὴν* ἐπάνω εἰς τὸ πάτωμα,
 ὥστε τὸ ζῶον νὰ πλῆθ τὸ σῶμα κάτω καὶ τὴν κεφαλὴν ν' ἀνατείνη
 ἐπάνω, μὲ κίνδυνον νὰ πινηγῇ ἀπὸ τὸ σχοινίον, πρὶν γλυτώσῃ ἀπὸ
 τὸ νερὸν. Πέραν εἰς τὸν κῆπον τοῦ Σαραφιανοῦ, ἡ πλημμύρα εἶχε
 ρίξει κάτω τοὺς τοίχους καὶ τὸ νερὸν ἐξέσπασε μέσα εἰς τὸν κῆπον
 παρασύρον καλύβας, στάβλους, φυτείας καὶ δένδρα. Ὁ Σαραφιανὸς
 μὲ τὸν κηρωτὸν ἐπενδύτην* του, μὲ τὰ ὑποδήματα μέχρι τῶν μηρῶν,
 ἐπροσπάθει νὰ ἐμβαλώσῃ ἐκ τῶν ἐνόντων τὸ ρῆγμα τοῦ τοίχου,
 κουβαλῶν χονδρὰ ξύλα καὶ κούτσουρα καὶ σωρεῶν ταῦτα διὰ νὰ
 φράξῃ τὴν ρωγμὴν. Ἡ γρια - Χιόνω ἀπὸ τὸ παράθυρον ἐφώναζε :

— Κάψε τα, γιέ μου, κάψε τα.

Ίσως ἐφαντάζετο ὅτι ὁ υἱὸς τῆς ἐσώρευε τὰ ξύλα διὰ νὰ ἀνάψη φωτιάν.

Κάτω εἰς τὸ ποτόκι* ὄλα ἦσαν θάλασσα. Τὰ κατώγια τῶν οἰκιῶν εἶχον πλημμυρίσει ὄλα. Τὸ βαρελάδικο τοῦ μαστρο-Στεφανῆ εἶχε γεμίσει νερὸ ὡς δύο μπόγια· ὁ βρόχινος ποταμὸς εἶχε ρίψει κάτω πρῶτον τὸ τσαρδάκι* ἢ τὸ μικρὸν παράπηγμα τοῦ Στεφανῆ, εἶτα παρέσυρε τὰ βαρέλια εἰς χορὸν ὄλα, ὅσα ἦσαν ἀπὸ κάτω εἰς τὸ τσαρδάκι, εἶτα εἰσώρμησεν εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ καλοῦ χειρώννακτος* καὶ τὸ ἔκαμε νὰ πλῆη. Ἄλλ' ἢ πλημμύρα ἦτο εἰς ὄλα τὰ ἰσόγεια καὶ ὅπου τὰ πατώματα ἦσαν χαμηλὰ ἐκινδύνευε νὰ τὰ φθάση. Ἡ γρια - Ραγιάδαινα ἐφώναζεν ἀπ' ἀντικρῦ νὰ πάγουν νὰ τὴν γλυτώσουν.

Θὰ ἐχρειάζετο βάρκα, διὰ νὰ τῆς κάμουν τὴν χάριν. Ἄλλὰ βάρκα δὲν ὑπῆρχεν ἄλλη, εἰμὴ τὰ βαρέλια τοῦ μαστρο-Στεφανῆ, ὅπου ἔπλεαν ὄλα εἰς τὴν σειρὰν μὲ γραφικὴν νωθρότητα*. Ὁ υἱὸς τοῦ βαρελά, ὁ μικρὸς, εἶχε καβαλικεύσει τὸ ἐν τούτων καὶ ἠῦρε μεγάλην διασκέδασιν, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσε ν' ἀνακαλύψῃ τὸ πηδάλιον τοῦ αὐτοσχεδίου πλοιαρίου. Ἐκλινε πότε μὲ τὸν ἕνα πόδα, πότε μὲ τὸν ἄλλον κατὰ τὸ ρεῦμα καὶ ἦτο ἕτοιμος κάθε στιγμὴν νὰ δώσῃ βουτιάν.

Ἐπάνω εἰς τὸ ὑψηλότερον μέρος τῆς συνοικίας, τὸ ἀνατολικόν, δὲν ἦτο φόβος νὰ φθάσῃ τὸ νερὸν εἰς τὰς οἰκίας. Ἐκεῖ ἦσαν τὰ Κοτρώνια, ὑψηλοὶ βράχοι, καμωμένοι ἐπίτηδες, διὰ νὰ κτίζουν φωλεὰς τὰ νυκτοπούλια καὶ διὰ νὰ ἀναβαίνουν τὰ παιδιὰ νὰ παίζουν μὲ τοὺς χαρτίνους ἀετούς, διὰ νὰ κάμουν τρέλας καὶ νὰ φωνάζουν. Ἡ γριά - Σακαράβαινα εἶχεν ἐξέλθει εἰς τὸν ἐξώστην καὶ ἐτραβοῦσε τὰ μαλλιά της καὶ ἐφώναζε :

— Τ' εἶν' αὐτό, Θεέ μου, τ' εἶν' αὐτό ! Ἄμαρτωλοὶ εἶναι καὶ θὰ τοὺς βουλιάξῃ ;

Καὶ ἡ θεια - Καρπέταινα, σύζυγος πλοιάρχου, ἐνθυμουμένη τὸν ἄνδρα τῆς καὶ τοὺς υἱοὺς τῆς, ὅπου ἔταξιδευαν μὲ τὸ καράβι, ἔκραζε :

— Παναγία μου, στὸ πέλαγο ! Παναγία μου, στὸ πέλαγο !

Ὁ γέρων πατήρ, ὁ καλὸς οἰκογενειάρχης μιᾶς πτωχῆς οἰκίας δίπλα στὸ βαρελάδικο, εἶχεν ὀπλισθῆ προχείρως μὲ σκαπάνην καὶ μὲ κουβᾶν καὶ εἶχε καταβῆ εἰς τὸ ἰσόγειον. Ἐπροσπάθει νὰ ἀδειάσῃ τὸ νερὸν ἀπὸ τὸ κατώγι, ἐπαιδεύετο νὰ φράξῃ ἕως δύο πιθαμὰς τὸ

κατώφλιον καὶ ἐπάσχιζε νὰ δέσῃ τὸ πιθάριον τοῦ ἐλαίου εἰς ἓνα κρίκον ἐπὶ τοῦ τοίχου. Ἦμην κι ἐγὼ ἐκεῖ· ἰστάμην εἰς τὸ παράθυρον, ἔβλεπα κι ἐπροσπαθοῦσα νὰ διώξω τὸν φόβον, νὰ διασκεδάσω. Γυναικες ἀνασκουμπωμένοι μέχρι γονάτων, πατοῦσαι εἰς τὰ νερά, ὁ βαρελᾶς κοπιάζων νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸ ἐργαστήριόν του, νὰ μαζώξῃ τὰ βαρέλια του, νὰ βάλῃ εἰς τὴν ἄκρην τὰ κλαδιὰ καὶ τὰ ξύλα ἀπὸ τὸ χαλασμένον παράπηγμά* του, ὅλα ἀπετέλουν παιδικὸν θέαμα. Ἡ φουρνάρισσα ἐφώναζεν ἀπ' ἀντικρὺ νὰ ὑπάγουν νὰ γλυτώσουν τὶς κλάρες* τῆς, ὅπου τὰς εἶχε παρασύρει τὸ ρεῦμα. Δύο ἢ τρεῖς γέροντες τῆς γειτονιᾶς ἦσαν μέχρι βουβώνων* εἰς τὸ νερόν, διὰ νὰ γλυτώσουν ὀλίγες κουτσοῦρες καὶ καυσόξυλα, ὅπου ἔπλεαν εἰς τὸν ποταμόν. Ἡ γρια - Μερεγκλίνα, ἀπὸ τὸ στενὸν μέσα, ἐφώναζε νὰ τῆς γλυτώσουν τὴν σκαφίδα τῆς, ὅπου τὴν εἶχε πάρει τὸ ρεῦμα καὶ τὴν ἔσπρωχνε κάτω πρὸς τὴν θάλασσαν.

Τὰ παιδιὰ ἀπὸ τὸ σχολεῖον εἶχαν κάμει γενικὴν ἔξοδον, καθὼς ἐκόπασεν* ἡ βροχὴ καὶ τὸ ρεῦμα τῆς πλημμύρας ἐφούσκωνεν ἀκόμη. Ἐξῆλθον δρομαίως μὲ ἀτάκτους φωνὰς καὶ ἔτρεχαν, ἔτρεχαν εἰς τὴν μεγάλην λίμνην τοῦ νεροῦ κάτω πρὸς τὸν αἰγιαλόν, διὰ νὰ προφθάσουν νὰ χορτάσουν καράβισμα καὶ παιγνίδι εἰς τὰ νερὰ μίαν φοράν, νὰ βραχοῦν, νὰ παίξουν μὲ τὸ ρεῦμα. Καὶ δύο κοπάδια πάπιες, ὅπου ἔπεσαν εἰς τὰ νερὰ ἅμα ἐσταμάτησεν ἡ βροχὴ κι ἐβουτοῦσαν, ἐτράπησαν εἰς φυγὴν ἔντρομοι.

Πτωχὴ χήρα, ἡ Μαρῖω ἢ Λιβαδάκαινα, μαζί μὲ τὴν κόρην τῆς τὴν Ματῶ, εὐρίσκοντο εἰς τὸν μεμονωμένον οἰκίσκον των εἰς τὸ χαμηλότερον μέρος τοῦ λιβαδιοῦ, πρὸς τὴν ἐσοχὴν, εἰς τὴν ἄκρην τοῦ χωρίου. Ἄμα ἤρχισεν ἡ καταιγὶς καὶ τὰ θεμέλια τῆς οἰκίας ταχέως κατεπλημμύρησαν. Ἄλλ' ἡ Μαρῖω δὲν ἐπρόσεχε κατ' ἀρχὰς εἰς τοῦτο. Εἶχε τὸ μάτι ὑψηλὰ κατὰ τὸ βουνόν. Ἦτον ἀφηρημένη.

— Μάννα, θὰ πλημμάρουμε, ἐφώναξε ἡ κόρη τῆς.

Ἡ μήτηρ ἐξηκολούθει νὰ κοιτάζῃ ὑψηλὰ εἰς τὸ βουνόν.

— Ἄς πὰ νὰ πλημμάρουμε, ἐπιθύρισε.

— Μάννα, πλημμάρουμε ! ἐπανέλαβε μετ' ὀλίγον ἡ Ματῶ.

Ἡ χήρα ἔστρεψε τὸ βλέμμα πρὸς τὰ παρὰ πόδας. Ὅλη ἡ στεφάνη τοῦ ἐδάφους ὀλόγυρα εἶχε πλημμυρίσει καὶ τὸ ἰσόγειον τῆς

οικίας ἦτο γεμᾶτον νερόν. Τὸ χαμηλὸν πάτωμα ἐκινδύνευε νὰ τὸ φθάσῃ. Θάλασσᾶ, ποταμός, πέλαγος.

— Πῶ, πῶ, πῶ ! ἔκαμεν ἡ μήτηρ συμπλέκουσα τὰς χεῖρας.

Ἐκείνη ἀπὸ τὴν στέγην τῆς οἰκίας εἶχαν ἀνοίξει δέκα ἕως δώδεκα σταλαγμοί. Τὰ φορέματα, ἡ «τέμπλα» μὲ τὰ στρώματα καὶ τὰ σινδόνια, τὰ πενιχρὰ ἔπιπλα, ὅλα ἦσαν καταβρεγμένα.

Ἡ κόρη τὰ μετέφερε καὶ τὰ ἐσώρευεν ὅλα μαζί, πότε εἰς τὴν μίαν γωνίαν καὶ πότε εἰς τὴν ἄλλην, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ἦνοιγε σταλαγμός. Τέλος τὰ ἐκουβάλησεν ὅλα εἰς τὴν μέσην· ἀλλ' ἐκεῖ ἦνοιξε μέγας σταλαγμός εἰς τὸν «καβαλάρην»* τῆς στέγης.

Τὴν προηγουμένην ἑβδομάδα εἶχαν ξανασύρει τὴν σκεπήν. Νὰ τὸ ἤξεραν νὰ μὴ βάλουν μᾶστορην! . . .

Ἄλλὰ καὶ τί τὸν ἤθελαν τὸν μᾶστορην; Μήπως ἦτο ἰδικόν τους τὸ σπίτι; Ὁ κυρ - Ἀργυρὸς ὁ Ξυγκοχέρης, ὁ πιστωτῆς των, τοὺς ἐφοβέριζε καθημερινῶς νὰ τοὺς βγάλῃ ἀπὸ τὸ σπίτι. Πρὸ δύο ἡμερῶν ἀκόμη εἶχε περάσει ἀπὸ ἐκεῖ καὶ τοὺς εἶπεν ὅτι θὰ τοὺς πάρῃ τὸ ποτάμι... Ἄς χαρῆ τῶρα.

— Πῶ, πῶ ! θὰ πνιγοῦμε, μάννα ! ὠλόλυξεν* ἡ κόρη, συμπλέκουσα τὰς χεῖρας, κοιτάζουσα διὰ τοῦ παραθύρου κάτω καὶ βλέπουσα ὅλον τὸ λιβάδι θάλασσαν. Δὲν ἐφαίνετο πουθενὰ πάτημα, διὰ νὰ πατήσῃ τις.

Καὶ ἡ βροχὴ ἐξηκολούθει ἀκόμη.

— Θὰ πνιγοῦμε ! ἐθρήνησεν ἡ μήτηρ, τραβοῦσα τὰ μαλλιά της. Καὶ ὁ ἀδελφός σου, ὁ ἀδελφός σου, ποὺ λείπει ἀπ' τὸ πρῶνι στὸ χωράφι, δὲν θὰ πνιγῆ ;

Σπαρακτικὴ ἦτο ἡ φωνὴ τῆς μητρός.

Ἀπέναντι, πρὸς τὸ μεσημβρινὸν μέρος, πεντακόσια βήματα μακράν, ἐκατοικοῦσεν ἡ Μαργαρώ ἡ Μποστаноῦ, ἐντὸς τοῦ λαχανοκήπου, τὸν ὁποῖον ἐκαλλιέργει ὁ σύζυγός της. Ὁ οἰκίσκος των, ὑψηλά, ἐπὶ λοφίσκου, ἀψηφοῦσε τὴν πλημμύραν. Ἡ γυνὴ εἶχεν ἀνοίξει τὸ παράθυρον καὶ ἐφώνησε πρὸς τὴν Μαριῶ τὴ Λιβαδάκαινα :

— Θὰ πνιγῆτε, χριστιανές !

Ἡ Μαριῶ ἦτον ἀφωσιωμένη ὅλη εἰς τὸν στοχασμὸν τοῦ υἱοῦ της, ἦτον παραδομένη εἰς τὴν ἀνησυχίαν της. Ἐκοίταζε τὸ βουνὸν

μέ ὄμμα ἀπλανές, ὡς νὰ ἔβλεπεν ὀπτασίαν*. Ὁ υἱὸς τῆς ποῦ νὰ εἶναι μέ αὐτὸν τὸν κατακλυσμόν ;

— Πνιγῆκατε, χριστιανές, ἐφώναξε πάλιν ἡ Μαργαρώ ἡ Μποστανοῦ.

Ὁλον τὸ λιβάδι πέλαγος. Καὶ ἂν ἐπροθυμεῖτό τις νὰ ὑπάγη εἰς βοήθειαν τῶν ἀγωνιόντων, δὲν θὰ ἠδύνατο πλέον.

Ὁ σύζυγος τῆς Μαργαρώς ἦτο κάτω εἰς τὸ ἰσόγειον καὶ διώρθωνε τὰ τσαπιά καὶ ἐτρόχιζε μέ ὄξυν τριγμὸν μικρὸν πριόνιον, τὸ ὁποῖον τοῦ ἐχρησίμευε διὰ τὸ κλάδευμα τῶν δένδρων. Τὸ νερόν ἔπρεπε ν' ἀναβῆ δύο μπόγια ἀκόμη, διὰ νὰ τοὺς φθάσῃ. Διὰ τῆς μικρᾶς θυρίδος ἔβλεπε καὶ αὐτὸς τὴν τεφράν, χωματόχρουν, κυματώδη θάλασσαν, τὴν κατακλύζουσαν ὅλα τὰ ἀλώνια καὶ τοὺς κάμπους.

— Καλέ, δὲν ἀκοῦς τί γίνεται, δὲν βλέπεις ! ἐφώναξεν ἄνωθεν, διὰ τῆς καταπακτῆς*, ἡ σύζυγός του. Θὰ χαλάσῃ ὁ Θεὸς τὸν κόσμον.

Ὁ κηπουρὸς κάτωθεν ἀπήντησεν εἰς τὴν ἐρώτησιν δι' ἄσματος, ψάλλων μέ τὴν βραχνὴν φωνὴν του :

Βρέχει ὁ οὐρανὸς καὶ βρέχομαι,
ξενάκ' εἶμαι καὶ ντρέπομαι.

Ἡ θέσις τῶν δύο γυναικῶν εἰς τὸ μοναχικὸν σπιτάκι τοῦ λιβαδιοῦ ἤρχισε νὰ γίνεται ἀπελπιστική. Ἡ κόρη, ἔκφρων* ὠλόλυζεν. Ἐκοίταξε βλοσυρὰ τὸ παράθυρον, τὸν ἐξώστην, τὴν ξυλίνην σκάλαν, ὅλα ἀπειλούμενα καὶ σαλευόμενα ἀπὸ τὴν πλημμύραν. Ἡ μήτηρ εἶχε παῦσαι ἀρτίως νὰ τραβᾷ τὰ μαλλιά της. Ἐσχίζε τὰς παρειάς, ἐκόπτετο κι ἐμοιρολογοῦσε. Δὲν ἔκλαιε τὸ σπίτι, δὲν ἔκλαιε τὴν κόρην της, οὔτε τὸν ἑαυτὸν της. Ἐκλαιε τὸν υἱὸν της, ὅστις ἦτο μακράν. Ἐκοίταζε κατὰ τὸ βουνόν, ἀλλὰ δὲν τὸ διέκρινε πλέον. Ὁ πελώριος σίφων, στύλος φοβερὸς ἐνώνων τὸν οὐρανὸν μέ τὴν γῆν, ὅπου διὰ πενθίμου ἀνταυγείας ἐφώτιζεν ἐκ διαλειμμάτων τὰ περίξ καὶ ἔκαμε τὸ βουνόν νὰ ξεχωρίζῃ, ἐσχίσθη ἤδη, διερράγη καὶ διελύθη, καὶ τὸ βουνόν, μαῦρος ἀτμός, ἔγινεν ἓν μέ τὸν αἰθέρα.

Ἐφαντάζετο ἤδη πνιγμένον τὸν υἱὸν της, πτώμα ἐλεεινόν, φοβερὸν τὴν θεάν, παρασυρόμενον ἀπὸ τὸ ρεῦμα, κτυπῶντα τὴν κεφαλὴν ἀπὸ βράχου εἰς βράχον, ἀγκιστρούμενον καὶ σφηνούμενον εἰς τοὺς βάτους καὶ τοὺς θαμνῶνας, ἀπὸ αἱμασίαν* εἰς αἱμασίαν. Ἡ σύζυγός του ἔσχεδιάζεν ἀκουσίως τὰ μοιρολόγια :

Πῶς θὰ σέ φέρουν, γιόκα μου, πνιγμένον μέσ' στοῦ ρέμα !
Πῶς θὰ σέ ἰδῶ ! . . .

Ἡ βροχή εἶχε παύσει καί ἡ πλημμύρα δέν εἶχε καταπέσει. Εἶχαν κατέλθει ὅλα τὰ ἀνώνυμα ρεύματα τοῦ ποταμοῦ, ὅλα τῶν κοιλάδων τὰ θολὰ ποτάμια, ὅλα τὰ χειμέρια κατακαθίσματα τῶν ὑπωρειῶν.

Τὸ μικρὸν σπιτάκι στοῦ λιβάδι ἔτριζεν, ἔτριζε, κατέρρευεν. Ἡ βοή τοῦ καταποντισμοῦ ἀνῆρχετο εἰς τὸν αἰθέρα, καί εἰς τὴν βοήν αὐτὴν δέν ἔχάνετο ὁ στεναγμὸς τῶν πενήτων διὰ τοὺς ἀγγέλους τοῦ Θεοῦ.

Τὸ σπίτι τῆς πτωχῆς χήρας εἶχε καθίσει ἀπὸ τὸ ἕν μέρος καὶ εἶχε λάβει στάσιν χωλοῦ, κλίνοντος πρὸς τὸν ἕνα ὄμον, πτωχοῦ γέροντος, στηριζομένου ἐπὶ τῆς ράβδου του. Δέν ὑπῆρχεν ὄρατὸν στήριγμα δι' αὐτό. Πλὴν ἀόρατος χεὶρ ἐφαίνετο νὰ τὸ κρατῆ ἀπὸ τὸ ἕν μέρος, διὰ νὰ μὴ καταρρεύσῃ ὅλον.

Ὅταν ἐκόπασεν ἡ βροχή, χωρικοὶ κατέβαινον τρέχοντες μὲ τὰ ὑποζύγια των. Ἐπανήρχοντο ἀπὸ τοὺς ἀγροὺς μισοπνιγμένοι, βρεγμένοι ὡς τὸ κόκκαλον. Διήρχοντο εἰς ἀπόστασιν ἑκατοντάδων βημάτων. Ἡ Μαριῶ ἴστατο εἰς τὸ παράθυρον, παρακαλοῦσα ἐκθύμως* τὴν Παναγίαν καὶ ἐρωτῶσα μεγαλοφώνως τοὺς διαβαίνοντας μακρὰν :

— Μὴν εἶδατε τὸν Μανώλη τὸν γιό μου ;

Οὔτε φωνὴ οὔτε ἀκρόασις. Ὁ καθεὶς ἔσπευδε διὰ νὰ ἴδῃ τί ἔγινε τὸ σπίτι του, ἢ φαμίλια του, καὶ δέν ἤκουε τί τὸν ἠρώτα ἢ χήρα τοῦ λιβαδιοῦ.

Ἄλλ' αὕτη δέν ἀπέκαμεν νὰ ἐρωτᾷ, ἐνόσω διέβλεπεν εἰς τὸ σκότος. Ἡ δεκεμβριανὴ ἡμέρα εἶχε δύσει, ἡ πλημμύρα κατέπιπτεν καὶ τὸ σκότος ἀπειλητικὸν ἐπεκρέματο εἰς τὰ φωσφορίζοντα νερά.

— Μὴν εἶδατε πουθενὰ τὸν γιό μου, τὸν Μανώλη ;

— Δέν τὸν εἶδαμε. . . , τῆς ἐφάνη, ὅτι ἤκουσεν ἄπαξ.

Καὶ ἡ ἀπάντησις ἦτο σπαραγμὸς δι' αὐτὴν. ὦ, Παναγία μου ! . . .

— Μάννα, ἀφοῦ γλυτώσαμε ὡς τώρα, πᾶμε νὰ κατεβοῦμε, κι ἄς πλέψουμε στοῦ ποτάμι. Τὸ σπίτι θὰ πέσῃ, μπορεῖ νὰ γλυτώσουμε !

— Πᾶμε νὰ ἰδοῦμε τί γίνηκε ὁ Μανώλης.

Ἡ κόρη ἔμπρός, ἡ μήτηρ ὀπίσω, ἔδοκίμασαν νὰ κατεβῶσι τὴν σαλευομένην καὶ σειομένην σκάλαν.

Εἶχον κατέλθει δύο σκαλοπάτια καὶ πλατάγισμα* ἠκούσθη μέσα εἰς τὸ νερόν. Ἐφάνη κάτι τι μεγαλόσωμον, διπλοῦν τὸ σχῆμα, τεράστιον, κενταυρικόν*, κατὰ τὸ ἥμισυ πλέον, κατὰ τὸ ἥμισυ πατοῦν, πηδῶν καὶ παραδέρνον μέσα εἰς τὸ ρεῦμα.

— Μάννα, εἶστε καλά ; Γλυτώσατε ;

Ἦτο ἡ φωνὴ τοῦ Μανώλη.

— ὦ γιέ μου ! ὦ, παιδί μου ! παιδάκι μου ! Εἶσαι καλά ; ἦρθες ;

Ἦτον ὁ Μανώλης, καθάλα εἰς τὸ ἄλογόν του. Ἐπήδησε κάτω ἕως τὴν μέσην εἰς τὸ νερόν καὶ ἠγκαλίσθη τὴν μητέρα του.

Τὴν ἔσπέραν ἐκείνην ἡ πτωχὴ οἰκογένεια ἐπῆγε καὶ διενυκτέρευσε εἰς τῆς Μαργαῶς τῆς Μποστανοῦς. Ὁ κηπουρὸς ἐσυμβούλευσε τὸν Μανώλη :

— Νὰ κάμης νόμο - τρόπο, λέω γώ, ν' ἀγοράσης ἓνα σπιτότοπο ἐπάνω στὰ Κοτρώνια, ἢ στὰ Γελαδάδικα, ἢ στὸν Ἀπάνω Μαχαλά, νὰ χτίσετε κανένα σπιτάκι, νὰ μὴ σᾶς πατῆ τὸ νερό.

Ἡ χήρα ἔλαβε τὸν λόγον :

— Καλὰ τὸ λές, γείτονα, μὰ κείνος ὁ Ξυγκάκιος, τοῦ χρωστοῦμε, λέει, δὲν ξέρω πόσα γίνονται, τριακόσιες δραχμές, ὅλο τὸ διάφορο* κεφάλι, τὸ διάφορο κεφάλι... κι ἄς τοῦ πληρώναμε ταχτικὰ τὸ διάφορο, μόνο δυὸ χρονιὲς δὲν τοῦ πληρώσαμε...

Ὁ κηπουρὸς ἔσεισε τοὺς ὤμους, ἔπτε μίαν εἰς ὑγείαν τῆς χήρας καὶ τῶν τέκνων της καὶ ἔψαλεν τὸ βραχνὸν ὄσμα του.

Καὶ ἡ Μαργαῶ, ἡ γυναῖκα του, εἶπεν :

— Ἐγλύτρωσε ὁ κοσμάκης καὶ τὴ φορὰ αὐτῆ, δόξα νὰ ᾿χη ὁ Θεός !

« Πρωτοχρονιάτικα Διηγήματα »

Ἄλέξανδρος Παπαδιαμάντης

32. Μ Ε Τ Α Π Α Ν Ι Α

Μεγάλη ἀπλοῦται ἡ Λήμνος, μακρὰ καὶ χθαμαλή, μὲ ὠραῖα ἀκρωτήρια, μὲ μεγάλους καὶ βαθύκολπους λιμένας, μὲ χρυσοκίτρι-
νους ἀγρούς θερισμένους, μὲ εὐμορφες ἀκρογιαλιές. Χωρὶς δάση, χω-
ρὶς χωριά, ἔρημος, θαρρεῖς, ἀκατοίκητος.

Ἐκ τῆν Λῆμνον ἔπειτα εἰς τῆν Τρωάδα καὶ ἀπὸ τῆν Τρωάδα εἰς τῆν πολύκωμον Ἰμβρον, ἀπὸ τῆν Ἰμβρον εἰς τῆν Τένεδον.

Βόλτες, θαλασσινοὶ περίπατοι, αἱ ναυτικαὶ λοξοδρομίαι.

Συντροφία μὲ τοὺς γλάρους.

Ἔ ! τῆν ἀγάπησα τῆν συντροφίαν τῆν λευκὴν τῶν γλάρων. Εἶναι ἀθῶα, ὡς εἶναι κάτασπρα τὰ πτερά των. Σὲ διασκεδιάζουν, χωρὶς νὰ σὲ κουράζουν. Σὲ συντροφεύουν, χωρὶς νὰ σὲ ἐνοχλοῦν. Ἄθρομβως καὶ σιωπηλῶς. Εὐγενῶς. Εἶναι καλόγνωμος ἡ συντροφία τῶν γλάρων. Ἐμφανίζονται ἐνώπιόν σου ἐκεῖ ὅπου δὲν τοὺς περιμένεις. Ὡς παλαιοὶ σου φίλοι. Δὲν ἐξίστασαι δι' αὐτό, ὡς νὰ τοὺς ἀνεζήσεις μετὰ κόπου. Νομίζεις κι ἔπλευσες δι' αὐτοὺς. Νομίζεις κι ὑπέφες δι' αὐτοὺς.

Κι ἐκεῖνοι πάλιν κάμνουν ὅ,τι θέλεις διὰ νὰ σὲ εὐχαριστήσουν· χορεύουν, βουτοῦν, παίζουν. Προηγοῦνται ὡς νὰ θέλουν νὰ σὲ ὀδηγήσουν εἰς τὰς κατοικίας των, τὰς δροσεράς, τὰς ὑγρὰς φωλεάς των, ὅπου τὸ κῦμα φωσφορίζει φέγγον, ὅπου ἡ δρόσος εἶναι αἰωνία.

Κι ἐνῶ προβαίνουν ταχύτεροι, αἴφνης ἴστανται καὶ σὲ περιμένουν καὶ σὲ κράζουν μὲ τὰ μονοσύλλαβα των, γλαριστί :

— Καλῶς τὸν φίλον μας ! Καλῶς τὸν φίλον μας !

Κι ἐνῶ περιμένουν, θωπεύουν τὸν ἀέρα μὲ τὰς κυρτάς των, ὡς δαμασικία, πτέρυγας. Καὶ φιλοῦν τὸ κῦμα μὲ τὰ ράμφη των. Πόθην ἦλθον ; Ποῦ πηγαίνουν οἱ φίλοι μου, οἱ κάτασπροι γλάροι τῆς Μυτιλήνης ; Εἶναι γλάροι τῆς Λήμνου, τῆς Τρωάδος εἶναι οἱ γλάροι ἢ τῆς Τενέδου ; Τοὺς ἔβλεπον τάχα καὶ οἱ Ἀχαιοὶ ;

Ἔ ! ἡ λευκὴ, ἡ καλὴ συντροφία μου, οἱ γλάροι τοῦ Αἰγαίου ! Καταμεσῆς στὸ πέλαγος ἀναμένουν νὰ χαιρετίσωσι τοὺς ταξιδεύοντας. Ἄγγελοι τοῦ αἰσίου πλοῦ, ὑπάρξεις ποθηταὶ ἐν τῇ κρυερᾷ τοῦ πόντου ἐρημίᾳ. Μειδιάμα γλυκὺ ἐν τῇ πικρᾷ μοναξίᾳ. Ἐλπὶς ὅτι ἐγγὺς που εἶναι ὁ κόσμος. Ἄφορμὴ μελέτης διὰ τὸν σοφόν. Ἐμπνευσις διὰ τὸν ποιητὴν. Παραμυθία διὰ τὸν ναύτην, ὅστις, ἐπακουμβῶν ἐπὶ τῆς κωπαστῆς, συνάπτει ἄφωνον διάλογον μὲ τὸν λευκὸν πτερωτὸν του σύμπλουν. Ναύτης πρὸς ναύτην. Θαλασσοδαρμένος πρὸς θαλασσοδαρμένον. Γλάρος πρὸς γλάρον.

Καὶ πετοῦν ἐνίοτε ψηλά. Πλησιάζουν εἰς τὰς κόφας τοῦ πλοίου, τρέχουν γῦρο καὶ χορεύουν περὶ τὸν θαλασσομάχον, τὸν ξύλινον τῆς πρῶρας ἀδελφόν των, ὅστις βουτᾷ καὶ αὐτὸς καθὼς καὶ αὐτοὶ.

ὡς δίστομον στιλέτον, κόπτων τὸ κύμα. Καὶ πολλάκις πολλοὶ - πολλοὶ περισυναχθέντες τριγυρίζουσι τὴν σκούναν, ἐν χαιρετισμοῖς, μεγάλην γλαρίναν.

Ἐκόπασε πλέον ὁ σάλος· τὰ κύματα καταπονηθέντα καθ' ὄλην τὴν νύκτα ἐπραϋνθήσαν. Ἡ θάλασσα γαληνιάζει πάλιν. Δευτέραν φοράν διερχόμεθα ἐγγὺς τῆς πολυσχιδοῦς Λήμνου ἡρέμα ἀπὸ τῆς ἀντιθέτου πλευρᾶς. Ἐπὶ τινος χρυσίζοντος λοφίσκου ὑπολευκάζει παρεκκλήσιον. Ὅλοι οἱ ναῦται, πρὸς αὐτὸ ἀτενίζοντες εὐλαβῶς, κάμνουν τὸν σταυρὸν των.

— Ἄι - Νικόλα ! λέγουσιν ὅλοι ἐγκαινιάζοντες τὸ ἄγνωστον παρεκκλήσιον ἐπ' ὀνόματι τοῦ θαλασσινοῦ των Ἁγίου.

Μικρὰ βρατσέρα πλέει πρὸς τὴν ἀκτὴν φοβισμένη, μετὰ τὸν σάλον ξετρυπώσασα.

Ἐξημέρωσε Κυριακή.

Οἱ ναῦται, ἀπηυδακότες ἀπὸ τῆς παρελθούσης τρικυμιώδους νυκτός, κοιμῶνται ἀκόμη, ἐνῶ ὁ μάγειρος ἐγερθεὶς ἀπολεπίζει ἰχθύδιὰ τινα, σημαδιακοὺς χάνους ἑκατοστάρικους, τοὺς ὁποίους εἶχομεν ἀλιεύσει κατὰ τὴν γαλήνην τῆς προτεραίας. Μόνον ὁ πηδαλιούχος, κουκουλωμένος ἀκόμη μετὰ τὸν χειμερινὸν μουσαμᾶν του, ἴσταται παρὰ τὸ πηδάλιον καὶ ὁ φρουρὸς τῆς πρῶρας, ἀνάσπας τὸ εἰκοστὸν σιγάρων κατὰ τὴν τετράωρον βάρδιαν του, βρεγμένος ἀκόμη, μετὰ τὸν κηρωτὸν μουσαμᾶν του, φρουρεῖ.

Τὰ πανιὰ ὅλα ἐπάνω τώρα. Καὶ ὁ μοναχογιὸς ὁ κόντρας, ὁ λεπτοκαμωμένος, ὁ γαλαζοαίματος. Ἡ ταχεῖα σκούνα, πετῶσα μαλακὰ - μαλακὰ, ἄνευ τιναγμῶν πλέον, προηγεῖται πέντε ἄλλων ἰστιοφόρων μεγάλων, ἅτινα μᾶς παρακολουθοῦσι μετὰ σπουδῆς, ὡς νὰ θέλουν κάτι νὰ μᾶς εἶπουν. Ἄλλ' ἢ σκούνα φεύγει, πετᾷ. Ἀπὸ τοῦ ὕψους, ἔνθα ἴσταμαι, νομίζω ὅτι δὲν ἄπτεται κὰν τῆς θαλάσσης. Τόσον γλυκὰ πλέει, θαρρεῖς, καὶ στὰ νύχια πατεῖ. Εἶναι ὑπερήφανος διὰ τὴν νυκτερινὴν νίκη.

— Σκάντζια βάρδια ! ἀνακράζει ὁ ναύκληρος, ἀκούσας κροτήσαντα τὰ ξύλινα κρόταλα τοῦ πηδαλιούχου, σημήναντος τὴν ὀγδόην ὥραν τῆς πρῶρας, καὶ συγχρόνως κρούει τὸν κώδωνα τῆς πρῶρας, τύπτων συνάμα τὸ κατάστρωμα διὰ τῶν ποδῶν του, ἄνω τοῦ θαλάμου τῶν ναυτῶν, ὅπως ἐξεγείρη αὐτοῦς.

Ταυτοχρόνως γλυκύτατα άντηχοῦσιν ὄπισθέν μας ἐν τῷ πελάγει οἱ κώδωνες τῶν δύο ἰστιοφόρων, ὡς παρεκκλήσια λειτουργοῦντα, σημαίνοντες τὴν ὀγδόην ὡσαύτως ὥραν.

Μετ' ὀλίγον οἱ ναῦται νιφθέντες κι ἐνδυθέντες κατέρχονται εἰς τὸν θάλαμον τοῦ πλοιάρχου, καλέσαντος αὐτούς, ὅπως προσευχηθῶσι — Κυριακῇ πρωὶ — κι εὐχαριστήσωσι τὸν Ἄγιον Νικόλαον, διασώσαντα αὐτούς ἀπὸ τῆς τρικυμίας.

Ὁ φαειρὸς καὶ πρόθυμος πάντοτε Γιαννάκης, ὁ υἱὸς τοῦ πλοιάρχου, ἀλλαγμένος γαλάζιαν μπλούζαν, ἐκτελεῖ χρέη καμαρώτου, παθόντος ἐκ ναυτίας τοῦ τοιούτου καὶ κοιμωμένου ἀκόμη, καὶ ἀνάψας κηρίον καὶ θέσας πῦρ μετὰ θυμιάματος εἰς τὸ ὀρειχάλκινον σπιλπνὸν θυμιατήριον θυμιᾷ πρῶτον εὐλαβῶς τὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Νικολάου, μικρὰν ἐπάργυρον, κρεμαμένην ἀπὸ τινος δοκοῦ ἐν τῇ ἄκρῃ τοῦ θαλάμου καὶ εἶτα πάντας τοὺς λοιπούς, ψάλλων καὶ τὸ μεγαλυνάριον τοῦ Ἁγίου « Ὁρφανῶν προστάτης ».

Τέλος ἀσπάζονται πάντες τὴν εἰκόνα τοῦ θαλασσινοῦ ἱεράρχου εὐωδιάζουσαν θάλασσαν, ὡς νὰ ἠγωνίζετο καὶ ὁ Ἄγιος μὲ τοὺς ναύτας ὅλην τὴν νύκτα, παλαίων κατὰ τῶν κυμάτων.

Οἱ ναῦται εἶτα εὐφροσύνως πίνουσι τὸ προσενεχθὲν αὐτοῖς ποτήριον ρουμίου καὶ ἀνέρχονται οἱ μὲν ν' ἀντικαταστήσωσι τὴν βάρδιαν, οἱ δὲ νὰ τακτοποιήσωσι τὰ ἐπὶ τοῦ καταστρώματος ἀντικείμενα, μετακινηθέντα ἐκ τοῦ νυκτερινοῦ σάλου.

Τὰ πανιὰ δουλεύουν.

« Μετὰ τὰ πανιὰ » (Ἀπόσπασμα)

Ἄλέξανδρος Μωραϊτίδης

33. Τ Ο Δ Ε Λ Φ Ι Ν Ι

Θὰ ἤμποροῦσε κανεὶς νὰ τὸ εἰπῇ « ἄλογο τῆς θάλασσης », γιὰ τὶ καὶ γρήγορο σὰν ἄλογο εἶναι καὶ στὴν ἀνάσα τὸ ἄλογο θυμίζει: φρρρ ! κάνει δυνατὰ κάθε φορά, ποὺ βγαίνει ἐπάνω, καὶ σὰν ἄλογο προσφέρεται γιὰ . . . ἵππασία.

Θυμηθῆτε τὸν θρύλο τοῦ Ἀρίονα. Δελφίνοι ἵππευσε ὁ ἀρχαῖος αὐτὸς μουσικὸς κι ἐδραπέτευσε ἀπὸ τὸ καράβι τῶν ληστῶν κι ἐσώ-

θηκε στο Ταίναρο. Νὰ κι ὁ « θεὸς τῆς θάλασσας » παρουσιάζετο πάντοτε καβάλα σ' ἓνα δελφίνι, ὅπως θέλει ὁ θρῦλος.

Ἄκόμα καὶ ὁ Πλίνιος διηγεῖται τὴν ἱστορία ἑνὸς παιδιοῦ, ποὺ ἐπηγαινοερχόταν στὸ σχολεῖο του καβάλα σὲ δελφίνι. Μιὰ ἱστορία συγκινητική. Δελφίνι καὶ παιδί ἐπιασαν, λέγει, φιλία στὴν ἀκτή. Τὸ παιδί ἔρριχνε ψωμί στὸ δελφίνι. Καὶ τὸ δελφίνι ἔπαιρνε τὸ παιδί στὴν πλάτη του καὶ τὸ ἐπερνοῦσε ἀντίπερα, στὴν ἄλλη ἀκτή, ὅπου εὐρισκόταν τὸ σχολεῖο. Κατόπιν ἐπήγαινε καὶ τὸ ξανάφερνε πίσω. Τὸ παιδί μιὰ μέρα ἀρρώστησε καὶ πέθανε. Καὶ τὸ δελφίνι γιὰ καιρὸ φαινόταν στὴν ἴδια θέσι, στὴν ἴδια ἀποβάθρα, κι ἐπερίμενε τὸν μικρούλη καβαλάρη. Καιρὸ κράτησε αὐτὴ ἡ δουλειά, ὅσο ποὺ πέθανε καὶ τὸ δελφίνι ἀπὸ μελαγχολία. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἱστορία.

Καὶ γιὰ μὲν τὴν καβάλα συμφωνοῦμε. Γιὰ τὴ μελαγχολία ὅμως ὄχι. Γιατί τὸ δελφίνι δὲν εἶναι πλασμένο γιὰ λύπη. Εἶν' ἓνα πλάσμα ζωηρό, χαρούμενο, ποὺ τοῦ ἀρέσουν τὰ παιγνίδια, ὁ χορὸς, ἡ μουσική, ἡ ἄλεγρία. Τὸ εἶδατε νὰ κολυμπᾷ, νὰ πηδᾷ, νὰ παίξει γύρω ἀπὸ τὰ καράβια ; Ἐχάσατε ! Καθὼς συναντᾷ τὸ πλεούμενο στὸ πέλαγος, τρέχει κοντὰ κι ἀρχίζει τὰ παιγνίδια. Χαριτωμένο θέαμα ! Καράβι καὶ δελφίνι πηγαίνουν πλάγι - πλάγι, σχίζουν καὶ τὰ δυὸ τὴ θάλασσα, σὰ νὰ παραβγαίνουν στὸ τρέξιμο. Εὐθεῖα τραβάει τὸ καράβι. Καμπύλες γράφει τὸ δελφίνι. Προχωρεῖ μ' ἔλιγμους, ἀνεβοκατεβαίνει, στρίβει δεξιά, στρίβει ἀριστερά, σὲ προσπερνᾷ, σὲ περιμένει, φεύγει, ξανἀρχεται. Κι ὅλο κοντὰ σου εἶναι. Ἄν ἔχης μάλιστα μαζί σου βιολιὶ ἢ φουσαρμόνικα καὶ τοῦ παίξης κανένα καλὸ κομμάτι μουσικῆς, δὲν ξεκολλᾷ ἀπὸ τὴ γειτονιά σου. Καὶ δὲν εἶναι ἓνα· εἶναι πολλὰ. Μιὰ θάλασσα ἀπὸ ράχες μαυροπράσινες κι ἀπὸ ρύγχη μυτερὰ. Τρέχουν, καλπάζουν, χαίρονται τὴ θάλασσα. Πλάσματα ξέγνοιαστα κι ἐλεύθερα, σὰν ἄγρια ἄλογα στὸν κάμπο, ἄτια τοῦ Ποσειδῶνα, ποὺ τρέχουν μέσα στὰ κύματα, ὅμοια μὲ κύματα κι αὐτά.

Οἱ θαλασσινοὶ τὰ καμαρώνουν. Περνοῦν τὴν ὥρα τους μαζί τους. Τοὺς ἀρέσει πολὺ αὐτὸ τὸ παιγνιδιάρικο θαλασσινὸ θηρίο, ποὺ δὲν πειράζει τὸν ἄνθρωπο ποτέ, ποὺ κολυμπᾷ σὰν γοργόνα, ποὺ ξετρελαίνεται γιὰ τὴ μουσική. Μὰ οἱ ψαρᾶδες γιὰ τὸ δελφίνι ἔχουν γνώμη διαφορετική, ἐντελῶς ἀντίθετη. Γι' αὐτοὺς εἶναι ἓνας φαγᾶς διάσημος, ἓνας ἐπικίνδυνος ἀνταγωνιστής, ποὺ ἐπιβουλεύεται σὲ μεγάλο βαθμὸ τὰ συμφέροντά τους.

Μὴν τοὺς μιᾶτε γιὰ μουσική, γιὰ ποίησι, γιὰ . . . θαλασσινῆς ἵπποδρομίες. Μετρήστε καλύτερα τὰ ψάρια, πού τοὺς κλέβει ὁ μεγάλος φαγᾶς! Ψάρια γιὰ ψάρια δὲν ἀφήνει. Κι ὅταν δὲν εὕρη ψάρια, ἀφανίζει τὰ χταπόδια καὶ τὰ καβούρια. Διακόσια δόντια ἔχει. Κι ὅλα πρέπει νὰ δουλέψουν. Πάλι καλά, πού γεννᾷ ἓνα παιδί. Ἄλλοι-ὄτικα τὰ ψάρια θὰ τὰ βλέπαμε μόνο στὸ ζωολογικὸ μουσεῖο.

« Ἐδῶ βυθὸς »

Θέμος Ποταμιάνος

34. ΤΟ ΠΥΡΟΦΑΝΙ

Καίει τὸ πυροφάνι τοῦ ψαρᾶ
κι οἱ σταλαχτίτες λάμπουν σὰν ἀστέρια
καὶ στῆς σπηλιᾶς τὰ διάφανα νερά
φεγγοβολοῦν καντήλια κι ἀγιοκέρια.

Τῆς νυχτερίδας τρίζουν τὰ φτερά
καὶ στὶς φωλιές ξυπνοῦν τὰ περιστέρια
καὶ σπαρταροῦν τὰ ψάρια ἀστραφτερά
ἀπ' τὸ καμάκι στοῦ ψαρᾶ τὰ χέρια.

Ἄπάνω στῆς σπηλιᾶς τὴν κορυφή,
μέσ' ἀπ' τὰ μούσκλια κι ἀπ' τὰ πολυτρίχια,
σταλάζει βρῦση ἀνώφελη, κρυφή.

Καὶ πέρα ἀπὸ μιὰ τρύπα σκοτεινὴ,
στοὺς βράχους ἀκονίζοντας τὰ νύχια,
μιὰ φώκια ἀπαρηγόρητα θρηνεῖ.

« Γαλήνη »

Γεώργιος Δροσίνης

35. ΟΙ ΣΠΟΓΓΑΛΙΕΙΣ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Αἱ πρῶται σκιαὶ τοῦ λυκόφωτος ἀπλῶνουν τὸ πένθος των εἰς τὰ λευκὰ σπιτάκια τῆς Ὑδρας. Ὁ ἥλιος, πελωρία αἱματόχρωμη σφαῖρα, ἐβυθίσθη εἰς τὴν ὀμίχλην τοῦ ὀρίζοντος καὶ αἱ τελευταῖαι μελαγχολαὶ τῶν χρωμάτων ἐχάθησαν σιγὰ - σιγὰ ὑποχωροῦσαι εἰς τὴν ἡρεμὴν γαλήνην τῆς σκιᾶς.

Ἐν τούτοις, μ' ὄλον ὅτι ἡ ζωὴ τῆς φύσεως φαίνεται νὰ καταλαγιάζη, φωνές, τραγούδια καὶ βιολιά φθάνουν ἀπὸ παντοῦ τῆς κωμοπόλεως. Βρυσμὸς ἀσυνήθιστος γεμίζει τὰ ἀνηφορικά δρομάκια καὶ τὴν προκυμαίαν, ὅπου τὰ σπογγαλιευτικά, καΐκια καὶ τεπόζιτα, σαλεύονται ἐλαφρὰ εἰς τὸν νωχελῆ κυματισμὸν τῆς ἐσπέρας.

Ὅμιλοι ναυτικῶν, μορφαὶ χαρακωμένοι καὶ ψημένοι εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς θαλάσσης. Ὑδραῖοι καὶ Συμαῖοι, Αἰγινῆται καὶ Κρανιδιώται, Καλύμνιοι καὶ Ρόδιοι, παρέες - παρέες, ἀγκαλιασμένοι συνοδεύουν μὲ βραχνὰ ξεφωνητὰ τὸν ἀμανὲ τοῦ συντρόφου των.

Εἶναι οἱ σπογγαλιεῖς, πού ἐτοιμάζονται γιὰ ταξίδι καὶ οἱ ὅποιοι ἀποχαιρετοῦν τὴν πατρίδα καὶ τὴν ζωὴν τῆς ξηρᾶς.

Ἄλλ' ἡ διασκέδασις αὐτὴ εἶναι πένθιμος, διότι κανεὶς δὲν εἶναι βέβαιος ἂν θὰ ξαναἰδῇ τὸν Ὀκτώβριον τὰ βουνὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ τὸ ἀσβεστόχριστο σπιτάκι, ὅπου εἶδε τὸ φῶς.

Καὶ ἡ εἰκὼν ἐξακολουθεῖ.

Ἐδῶ κάποιος ἐφοπλιστὴς συμφωνεῖ ἓνα δύτην· ἄλλος φιλονικεῖ μὲ τὸν κολαουζέρην του, δυὸ τρεῖς ροδαδες καὶ κουπαδες μετροῦν τὰ χρήματα, πού ἔχουν πάρει, καὶ εἰς τὴν γωνίαν τοῦ δρομίσκου ὀλόκληρη οἰκογένεια, σύζυγος, παιδιά, γέροι γονεῖς, ἀδέρφια, συνοδεύουν εἰς τὴν παραλίαν τὸν ἀγαπημένον των, τοῦ ὁποίου τὸ καΐκι κάνει ἀπόψε πανιά.

Εἰς τὴν νεόβαφη καὶ νεοπαλαμισμένη βρατσέρα ὁ παπα - Πάμφιλος, κρατῶν τὸ θυμιατὸν εἰς τὸ χέρι μέσα, εἰς τοὺς ἀσκεπεῖς σπογγαλιεῖς, σκορπίζει γῦρο τὸν καπνὸν τοῦ μοσχολιβάνου του.

« Κρὶν - κράν, κρὶν - κράν . . . ».

Ἡ θαυματουργὸς εἰκὼν τῆς Παναγίας, μεγαλοπρεπῶς ἐνθροισμένη εἰς ἓνα κόρκωμα, προεδρεύει τῆς τελετῆς, ἔχουσα ἐμπρὸς ἀργυροῦν δοχεῖον μὲ τὸν ἁγιασμόν.

« Ὑπὲρ εὐκρασίας ἀέρων, εὐφορίας τῶν καρπῶν τῆς γῆς καὶ καιρῶν εἰρηρικῶν . . . » ὑψώνεται ἡ φωνὴ τοῦ γέρου παπαῦ μὲ τὸ χιοσοπέφανον τῶν λευκῶν μαλλιῶν καὶ τὴν πατριαρχικὴν γενειάδα.

« Ὑπὲρ πλεόντων, ὀδοιπορούντων, νοσοῦντων, καμώντων καὶ τῆς σωτηρίας αὐτῶν . . . ».

« Ὑπὲρ τοῦ ἁγιασθῆναι τὸ ὕδωρ τοῦτο . . . ».

Γῦρο οἱ σπογγαλιεῖς, καπετάνιος, κουπαδες, ροδαδες, κολαουζέρηδες, στέκουν εὐλαβῶς μὲ σταυρωμένα τὰ χέρια, προσέχοντες εἰς

τήν παράκλησιν. Εἶναι μορφαὶ ἡλιοκαμένοι καὶ ἄρρενωπαί, κορμοὶ ψημένοι ἀπὸ τὴν ἄλμην τῆς θαλάσσης, λαιμοὶ ταύρειοι καὶ μπράτσα στρογγυλά, ἔχοντα τὴν ἀβρότητα σιδερένιων κοπάνων.

Καὶ ὁ παπα - Πάμφιλος, βουτῶν τὸ κλαδὶ τοῦ βασιλικοῦ εἰς τὸ διαβασμένο νερό, ἀγιάζει τὸ σκάφος καὶ τὰ σκάφανδρα, ραντίζει τὰ ἄρμενα, τὰ μηχανοκάικα καὶ τὰς ἀντλίας :

« Σῶσον, Κύριε, τὸν λαόν Σου
καὶ εὐλόγησον τὴν κληρονομίαν Σου . . . ».

“Οἱοι σταυροκοποῦνται καὶ ἔρχονται νὰ ἀσπασθοῦν κατὰ σειρὰν τὸν Σταυρόν, τὴν θαυματουργὸν εἰκόνα καὶ τὸ χέρι τοῦ παπαῶ. Ἐκεῖνος ραντίζει μὲ τὸν βρεγμένον βασιλικὸν τὰ χαρακωμένα μέτωπα καὶ δίδει ἔπειτα νὰ τοῦ φιλήσουν τὸ χέρι.

— Καλὸ ταξίδι ! . . . Καλὰ κέρδη ! . . .

“Ο διάκος παίρνει τότε εἰς τὰ χέρια του τὴν εἰκόνα. Ἡ ἔξοδος τῆς ἀπὸ τὴν βρατσέραν χαιρετίζεται μὲ βροντεροὺς πυροβολισμοὺς, ἐκ τῶν ὁποίων ἀντηχεῖ ὁ λιμὴν. Ὁ ἱερεὺς προχωρεῖ εἰς ἄλλα σκάφη, διὰ νὰ ἐπαναληφθῇ ἡ ἴδια σκηνή.

Ἡμέραν παρ’ ἡμέραν, τέσσερα πέντε σκάφη κάμνουν ἔξαφνα πανιὰ καὶ ἀφοῦ καθατζάρουν τὸν μόνον τοῦ μικροῦ λιμένος, ὀλίγον κατ’ ὀλίγον μικραίνουν καὶ χάνονται εἰς τὰ βάθη τοῦ ὀρίζοντος. Εἰς μίαν ἐβδομάδα ὅλα ἔχουν φύγει.

Ἡ ὕδρα ξαναπέφτει εἰς τὸ ἡσυχον φυτοζώημα τῶν μικρῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου, ὄνειρευομένη τὴν παλιὰν δόξαν τῆς !

« Σπογγαλιεῖς τοῦ Αἰγαίου » (Ἀπόσπασμα)

Ἄγγελος Τανάγρας

36. ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΧΘΥΑΓΟΡΑΝ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν Ἀθηνῶν συμβαίνει μὲ τὰ ψάρια ὅ,τι καὶ εἰς τὸν πορθμὸν τοῦ Εὐρίππου : ἄμπωτις καὶ πλήμμυρα. Ἔχομεν ἡμέρας, κατὰ τὰς ὁποίας δὲν γυαλίζει οὔτε λέπτι εἰς τὸν ὀρίζοντα. Τὰ ψαράδικα, κατάκλειστα, νεκρά, ὁμοιάζουν μὲ παράγκες ἐμποροπανηγύρεως, ἡ ὁποία ἐτερματίσθη πρὸ μιᾶς ἑβδομάδος : Εἶναι ἡ ἄμπωτις . . . Αἶφνης ἑκατοντάδες κασέλες ἀνοίγονται, κιβώτια ναυαγίων ἀρχαίων, ἀλιευθέντα εἰς τοὺς βυθοὺς τῶν θαλασσῶν, γεμᾶτα ἀπὸ μυθώδεις θησαυροὺς. Ἀπὸ τὸν ροδίζοντα χρυσὸν τῶν μουστακάτων μπαρμπουνίων, ἀπὸ τὸν στυλπνὸν ἄργυρον τῶν λαυράκων, ἀπὸ τὸν σαπφειρίζοντα τῆς σαρδέλας καὶ τὸν ὠξιδωμένον παλαιὸν ἄργυρον τῆς τσιπούρας μὲ σπάραχνα γαρύφαλλο καὶ μίαν σφήνα χρυσοῦ εἰς τὸ μεσόφρυδο : Εἶναι ἡ πλήμμυρα. Πλήμμυρα ψαριῶν καὶ πλήμμυρα πλήθους, χιλιάδων ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι ἀγωνίζονται, σπρώχονται, φωνάζουν, βραχνιάζουν, ἰδρώνουν πρὸ τοῦ ψαῤῥᾶ, ὅστις προσπαθεῖ νὰ ἐπιβληθῆ, κραυγάζων δυνατώτερα ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους :

— Ὑπομονή, βρὲ παιδιά ! Ποιὸν νὰ πρωτοκοιτάξω ; Ἐνα κεφάλι τό ἴχω κι αὐτὸ ρωμαϊκὸ !

Εἰς αὐτὰς τὰς ἡμέρας τῆς πλημμύρας μία διασκεδαστικὴ ἀσχολία εἶναι, ὅταν ἀπελπισθῆ κανεὶς, ὅτι θὰ κατορθώσῃ νὰ πάρῃ ψάρια, νὰ παρατηρῆ τοὺς διαφόρους τύπους τῶν πελατῶν, καὶ ἂν ἔχη καιρὸν διὰ χάσιμον, νὰ τοὺς κατατάσῃ.

Ἄς ἀρχίσωμεν ἀπὸ τὸν σπανιώτερον : Εἶναι ὁ « φλεγματικός », ἄγνωστον πῶς ἐξοκέλας ἐν μέσῳ ἡμῶν τῶν νευροσπᾶστων, τέρας ὑπομονῆς, ψωνιστῆς καλῶς ὠργανωμένος, μὲ τσαντάκι δικτυωτὸν στὸ ἓνα χέρι, τὰ χρήματα μετρημένα στὸ ἄλλο. Ξυπνᾷ εἰς τὰς πέντε τὸ πρωί, εἰς τὰς ἑξ εὐρίσκεται βιδωμένος εἰς τὴν κορνίζαν τοῦ σχετικοῦ πάγκου, ψυχρὸς, ἄκαμπτος, ἄγγλος πόλισμαν, βράχος. Δέχεται ἀτάραχος ὅλα τὰ κύματα τῶν ἀνυπομόνων εἰς τὴν ράχιν του, τοὺς ἀφήνει νὰ σπρώχωνται, νὰ διαπληκτίζωνται, νὰ κραυγάζουν, μ' ἓνα μειδίαμα μόλις ὄρατὸν εἰς τὰ χεῖλη. Εἶναι τὸ μειδίαμα τοῦ σοφοῦ πρὸς τοὺς ἀσόφους. Οὗτος γνωρίζει νὰ περιμένη καὶ νὰ ἐπιμένη σιωπῶν. Καὶ παίρνει πάντοτε καὶ παίρνει ἀσφαλῶς καὶ φεύγει μὲ τὸ δικτυωτὸν γεμᾶτο. Διότι δὲν ἔχει νεῦρα. Παρατηρεῖ

ψυχραίμως, ἐκλέγει τὴν κατάλληλον στιγμήν, πασσάρει τὰ χρήματά του, καὶ ἡ δουλειά του τελειώνει ἀμέσως, ἐνῶ, ἂν τὸν ἴδῃτε κολλημένον εἰς τὸν πάγκον, ἔχει τὸ ὕφος ὅτι αὐτὸς δὲν πρόκειται νὰ πάρῃ ψάρια ποτέ ! Προσέξτε αὐτοὺς τοὺς τύπους. Κάνουν εἰς τὴν ἀγορὰν ὅ,τι καὶ εἰς τὴν ζωὴν. Βαδίζουν μὲ ἀσφαλές, σταθερόν, μαθηματικόν, ἰσόχρονον βῆμα πρὸς τὴν ἐπιτυχίαν.

Ἐέλτε τώρα καὶ τὸν ἀντίποδά του ; Εἶναι ὁ συνηθέστερος τύπος, « ὁ καπετὰν Φασαρίας ». Φθάνει, δημιουργεῖ πάραυτα ἐπεισόδιον, καλεῖ τὸν ἐπόπτην, μόλις ἐξευρεθῇ μισθὸν ὀκτὼ, ψάχνει γιὰ σακκούλα, ἢ μισθὸν ὀκτὼ ἐξαφανίζεται, πιάνεται τότε μὲ τὸν σακκουλοπώλην, παρεμβαίνει ἕνας τρίτος, τσακώνεται καὶ μὲ τὸν τρίτον, διευθύνεται εἰς ἄλλον πάγκον, διαγκωνίζεται, φωνάζει ὅτι εὕρισκεται ἐκεῖ ἀπὸ τὰς τρεῖς τὸ πρῶν, ἐνῶ ἔρχεται συνήθως στὰς δέκα, τοῦ σχίζουν εἰς τὸν συνωστισμόν τὴ σακκούλα, τρέχει ν' ἀγοράσῃ ἄλλην, διευθύνεται εἰς τρίτον πάγκον, κατορθώνει ν' ἀνοίξῃ δρόμον, βλέπει ἕναν ἀξιωματικόν, κραυγάζει ὅτι δὲν εἶναι κατάστασις αὐτή, γίνονται προτιμήσεις, ἐπακολουθεῖ ἐπεισόδιον μὲ τὸν ἀξιωματικόν, χάνει τὴν σειρὰν του, διευθύνεται εἰς τέταρτον πάγκον, καὶ τέλος, ἂν κατορθώσῃ νὰ πάρῃ ψάρια, μεταβαίνει νὰ τὰ ζυγίσῃ πάλιν εἰς τὸ ἀγορανομικόν τμήμα, λείπουν ἐπτάμισυ δράμια, ἐπιστρέφει, ἐπιπίπτει ὡς κυκλῶν ἐναντίον τοῦ ψαρᾶ, διαμαρτυρία, ὕβρεις, πανδαιμόνιον, τέλος τοῦ παίρνουν πίσω τὰ ψάρια μαζί μὲ τὴ σακκούλα. Ἡ ὥρα εἶναι μία μετὰ μεσημβρίαν. Ὁ καπετὰν Φασαρίας εἶναι ἀκόμη στὴν ἀγορά : Ζητεῖ τὴ σακκούλα.

*Ἄλλος τύπος εἶναι « ὁ κύριος Μελέτης ». Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς πηγαίνει εἰς τὴν ἀγορὰν διὰ νὰ ψωνίσῃ ἢ διὰ νὰ κάμῃ φιλολογίαν ; Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι κάθεται εἰς σχετικὴν ἀπόστασιν ἀπὸ τὸν πάγκον καὶ σχολιάζει μεγαλοφώνως :

« Ἐρίτιμε κύριε ψαρᾶ, καταδεχθῆτε, παρακαλῶ, νὰ μᾶς ἀτενίσετε ἀπλῶς καὶ ἄς ἀποθάνωμεν ! *Ἀνθρωποὶ εἴμεθα καὶ ἡμεῖς, γνήσια τέκνα τοῦ Ἄδὰμ καὶ τῆς Εὐας, ὅπως καὶ ἡ ὑμετέρα εὐγενία . . . ».

Αἴφνης στρέφεται πρὸς μίαν κυρίαν :

« Ὅριστε, περᾶστε. Θαυμάσια ψάρια, ὠραῖον θέαμα. Καθίστε νὰ τ' ἀπολαύσωμεν ».

Εἶναι ἀνάγκη νὰ προσθέσω ὅτι αὐτὸς φεύγει σχεδὸν πάντοτε μὲ ἀδειανὰ τὰ χέρια ; Ἡ ζωὴ δὲν εἶναι φιλολογία.

Παρατηρήσατε τὸν ἀντίποδά του, « τὸν ἄρπαγα ». Φυσικῶς εἶναι ἄτλας. Μ' ἓνα διασκέλισμα, κλωτσᾷ ὅλους, ἀναποδογυρίζει ὅλους, εὐρίσκεται πρὸ τοῦ πάγκου. Ἀπλώνει τὸ χέρι του, τὸ ὅποιον εἶναι ὡς βραχίων βαρούλκου, χουφτώνει πέντε τσιποῦρες, τὶς βάζει ἀμέσως στὴ ζυγαριὰ μόνος του, καὶ πρὶν προλάβῃ κανεὶς ν' ἀναπνεύσῃ, ἔχει ψωνίσει. Ὁ ψαρᾶς πρέπει νὰ θεωρῆται πολὺ εὐτυχής, ἂν προφθάσῃ νὰ πληρωθῆ. Ὁ ἀπόγονος οὗτος τοῦ Νταβέλη εἶναι πολὺ κακὸν παράδειγμα. Κλονίζει σοβαρώτατα τὴν πίστιν πρὸς τὴν ἀξίαν τῆς ἠθικῆς.

Σπῦρος Μελάς

... και ούτως η μάχη των δυνάμεων των εθνικών ...
... και ούτως η μάχη των δυνάμεων των εθνικών ...
... και ούτως η μάχη των δυνάμεων των εθνικών ...

... και ούτως η μάχη των δυνάμεων των εθνικών ...
... και ούτως η μάχη των δυνάμεων των εθνικών ...

... και ούτως η μάχη των δυνάμεων των εθνικών ...
... και ούτως η μάχη των δυνάμεων των εθνικών ...

... και ούτως η μάχη των δυνάμεων των εθνικών ...
... και ούτως η μάχη των δυνάμεων των εθνικών ...

... και ούτως η μάχη των δυνάμεων των εθνικών ...
... και ούτως η μάχη των δυνάμεων των εθνικών ...

... και ούτως η μάχη των δυνάμεων των εθνικών ...
... και ούτως η μάχη των δυνάμεων των εθνικών ...

... και ούτως η μάχη των δυνάμεων των εθνικών ...
... και ούτως η μάχη των δυνάμεων των εθνικών ...

... και ούτως η μάχη των δυνάμεων των εθνικών ...
... και ούτως η μάχη των δυνάμεων των εθνικών ...

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΥΣΙΝ

1. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΥΣΙΣ

Ἐπιθυμῶ, ὄχι νὰ σᾶς περιγράψω, — πού θά ἦτο σχεδὸν ἀδύνατον, — ἀλλὰ νὰ σᾶς ἐξηγήσω τὴν ὠραιότητα τῆς ἑλληνικῆς φύσεως.

Διατί ἡ ἑλληνικὴ φύσις θεωρεῖται καὶ ὁμολογεῖται ὡς ἡ ὠραιότερα τοῦ κόσμου ; Ἔχει τίποτε τὸ ἐκτάκτως μέγα καὶ μεγαλοπρεπές ; Ὑπάρχει πουθενὰ εἰς τὴν Ἑλλάδα κανένας καταρράκτης τοῦ Νιαγάρα, κανένας Ἀμαζόνιος, κανὲν Λευκὸν Ὅρος, καμμία λίμνη τοῦ Κόμο, καμμία πεδιάς τῶν Ἀρδεννῶν, κανένας Μέλας Δρυμὸς ; Ὅχι, τίποτε ἀπ' αὐτά. Ὅλα, σχετικῶς μικρὰ καὶ κοινά. Βουναλάκια μᾶλλον καὶ λόφοι, μικροὶ ποταμοί, μικραὶ λίμναι, μικραὶ πεδιάδες. Καὶ οὔτε ἡ πλουσία βλάστησις τῶν Τροπικῶν οὔτε οἱ ἀτελείωτοι πάγοι καὶ αἱ λευκαὶ ἐκτάσεις τοῦ Βορῶ. Ἄλλ' οὔτε ἡφαίστεια καὶ καταρράκται οὔτε κανένα ἀπὸ τὰ λεγόμενα « Μεγάλα φαινόμενα τῆς φύσεως ».

Καὶ ὅμως, αὐτὴ ἡ ἑλληνικὴ φύσις, ἡ ἡμερος καὶ σχεδὸν πτωχὴ, εἶναι ἡ ὠραιότερα τοῦ κόσμου.

Πῶς ; Διατί ;

Ἕνας Γάλλος σοφός, ἀρχαιολόγος καὶ συγγραφεύς, ὁ ὁποῖος πολλάκις ἐπεσκέφθη τὴν Ἑλλάδα, τὸ ἐξηγεῖ θαυμάσια. Ἀφ' ἑνός, λέγει εἰς ἓν ἄρθρον του, πού ἀνέγνωσα πρὸ ἐτῶν καὶ τὸ ἐνθυμοῦμαι ἀκόμη, εἶναι ἡ μοναδικὴ διαύγεια τῆς ἑλληνικῆς ἀτμοσφαιρας, πού σὲ κάμνει νὰ διακρίνης καθαρῶτατα τὰ πλέον ἀπομεμακρυσμένα ἀντικείμενα. Ἀφ' ἑτέρου, ἡ διάταξις τῶν ποικιλιῶν τοῦ ἐδάφους εἶναι τοιαύτη, ὥστε τὸ ἓν πρᾶγμα νὰ μὴ κρύπτη καὶ νὰ μὴ βλάπτῃ τὸ ἄλλο. Ὑπάρχουν ὑψώματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ὁ θεατὴς περιφέρων τὸ βλέμμα ἡμπορεῖ νὰ συλλάβῃ ὀλόκληρον σχεδὸν τὴν ἑλληνικὴν χώραν. Νὰ ἰδῆ βουνὰ ἀλλεπάλληλα εἰς ἀτελείωτον βάθος μέχρι τῶν ἀπωτάτων, τὰ ὁποῖα συγχέονται πλέον μὲ τὸ κυανοῦν τοῦ οὐρανοῦ. Ἐπειτα, κοιλάδας, πεδιάδας, ποταμούς, κόλπους, θαλάσσης, ἀκρωτήρια, νησιά, ὅλα ὡς ἐπὶ ἄβακος ζατρικίου. Λοιπόν, παρόμοιον θέαμα δὲν ἀπαντᾷ κανεὶς πουθενὰ.

Καὶ τὰ πλέον φημισμένα τοπία τῆς Εὐρώπης — ἔξαφνα, τὰ πολυθρύλητα ἑλβετικὰ καὶ ἰταλικά — εἶναι σχετικῶς περιωρισμένα. Βλέπεις ἔξαφνα μίαν ὄροσειράν, ἢ ἓνα στεφάνι ἀπὸ βουνὰ μὲ μίαν

λίμνην ἐν τῷ μέσῳ, ἢ μίαν ἀπέραντον καὶ κατάφυτον πεδιάδα, ἀλλὰ τίποτε περισσότερον. Ἐνας πέπλος ἀέρινος, μία ὀμίχλη, στενεύει τὰ ὄρια τοῦ πανοράματος, καὶ ὅταν ἀκόμη δὲν ἐπιπροσθῆ ἓνας μεγάλος ὄγκος, φραγμὸς βαρῦς καὶ ἀπότομος.

Ἀπεναντίας, ἐδῶ εἰς τὴν Ἑλλάδα οἱ ὀρίζοντες εἶναι πάντοτε ἀνοικτοί, ἢ ὀπτική ἀκτίς ἀπεριόριστος καὶ μ' ἓνα βλέμμα ἀπὸ τῆς ἀπωτάτης θαλάσσης ἡμπορεῖς νὰ ἰδῆς τόσῃν ἔκτασιν ποικιλωτάτην, δι' ὅσῃν θὰ ἐχρειάζοντο ἄλλοῦ δέκα διάφοροι σκοπιαί.

Τὴν ἡμέραν, — καὶ ἦτο μία ὠραία ἡμέρα, — πού ἐταξίδευνα μὲ τὸν σιδηρόδρομον ἀπ' Ἀθηνῶν εἰς Πάτρας, ἀνεγνώριζα εἰς κάθε στιγμήν τὴν ἀλήθειαν αὐτῆς τῆς παρατηρήσεως. Ὅ,τι ἔβλεπα παρερχόμενον πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου εἰς τὸν αἰώνιον κυκλικὸν χορὸν τῶν τοπίων, αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ δὲν ἦτο τίποτε ἔκτακτον. Βουνὰ μᾶλλον ἄδενδρα, λόφοι γυμνοί, ποταμοὶ σχεδὸν ἄνυδροι, βλάστησις μετρία, πράγματα πού δὲν εἶχαν τίποτε τὸ ἐκπληκτικὸν καὶ τὸ γιγάντιον. Μὰ αὐτὰ ὅλα, χάρις εἰς τὴν σοφὴν των διάταξιν καὶ τὴν καθαρότητα τῆς ἀτμοσφαιράς, ἀποτελοῦν πάντοτε ἐν σύμπλεγμα μέγα, θαυμάσιον. Καὶ ἀπὸ τὸ παράθυρον τοῦ βαγονιοῦ μου, ἀπὸ τὸ ὅποιον βλέπω νὰ συγχορεύουν τὸ ἠλεκτρικὸν σύρμα, ὁ στῦλος, τὸ δένδρον, ἢ καλύβη, ἢ μάνδρα, ἢ γέφυρα, τὸ ποταμάκι, ὁ ἀγρός, τὸ χωριουδάκι στοὺς πρόποδας τοῦ βουνοῦ, τὸ βουνὸν αὐτὸ καὶ ἡ ὀπισθὲν του ὄροσειρά, πού σχίζεται, διὰ νὰ φανῆ ἄλλη θάλασσα μὲ νησιά καὶ ἄλλα ἀετώδη βουνὰ εἰς τὸν ὀρίζοντα, νομίζω κάθε τόσον ὅτι βλέπω... ὅλον τὸν κόσμον ἕως τὰ πέ-
ρατα!

Ἡ φύσις κάμνει τὸν ἄνθρωπον. Ἡ ἑλληνικὴ φύσις, ἡ ὠραιότερα τοῦ κόσμου, ἔκαμε μίαν φορὰν κι ἓνα καιρὸν τὸν Ἑλληνα, τὸν ὠραιότερον ἄνθρωπον σωματικῶς, ψυχικῶς, πνευματικῶς. Ἡ φύσις ἀπὸ τότε δὲν ἤλλαξε, μένει ἡ ἴδια. Μόνον πολιτικαὶ καὶ κοινωνικαὶ περιστάσεις ἔκαμαν τὸν νεώτερον Ἑλληνα νὰ ἐκπέση τοῦ παλαιοῦ μεγαλείου. Ἀλλὰ καὶ ὁ νεώτερος Ἑλληνας ἀπέκτησε πρὸ ἑνὸς καὶ πλέον αἰῶνος τὴν ἐλευθερίαν του καὶ ἐξακολουθεῖ ἀπὸ τότε νὰ ἐξελίσσεται καὶ νὰ προοδεύη. Ἡ ἑλληνικὴ φύσις θὰ ξανακάμῃ τὸ θαῦμα τῆς, καὶ μὲ τὸν καιρὸν θὰ δώσῃ εἰς τὸν κόσμον ἓνα νέον Ἑλληνα, ὠραιότερον ἀπ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, σωματικῶς, ψυχικῶς, πνευματικῶς. Μέγας πολιτισμὸς θὰ φανῆ εἰς αὐτὴν τὴν χώραν, καὶ πάλιν

θά γεννηθῆ μεγάλη τέχνη καὶ ἀληθινὴ ἐπιστήμη. Θὰ τὸ δημιουργήσῃ ἡ ὥραία, ἡ σύμμετρος, ἡ διαυγῆς ἑλληνικὴ φύσις.

« Ἡ Διάπλασις τῶν Παίδων »

Γρηγόριος Ξενόπουλος

2. Η ΕΞΟΧΗ

Ἐκ μὲν μικρὸ παιδάκι εἶχα πάντα τὴν ἐξοχὴν μπροστὰ στὰ μάτια μου. Τὴν ἔβλεπα ἀπὸ τὰ ψηλὰ παράθυρα τοῦ σπιτιοῦ μας. Κι εἶχα ἀκόμα τὸ περιβόλι μας, ποὺ ἦταν, σὰ νὰ ποῦμε, ἡ μικρογραφία τῆς : χῶμα, δένδρα, λουλούδια, πουλιά, πεταλοῦδες κι ἓνα ψηλὸ κυπαρίσσι γεμάτο φωλιές ! . . . Ἐπειτα οἱ περίπατοί μας γίνονταν τακτικὰ στὴν ἐξοχὴ, ποὺ τριγύριζε τὴ μικρὴ μας πόλι. Δὲν εἶχαμε ἀνάγκη ἀπὸ μεταφορικὰ μέσα, γιὰ νὰ βρεθοῦμε στὸν κάμπο, στὸ χωράφι, στὸ λόφο. Πηγαίναμε σὲ λίγα λεπτὰ μὲ τὰ ποδαράκια μας. Κι ὅταν κάπου - κάπου κανένα γιορτινὸ ἀμάξι μᾶς μετέφερε σὲ καμμιά πιὸ μακρινὴ ἐξοχὴ, ἔβλεπα κι ἐκεῖ πράγματα, ποὺ τὰ ἤξερα, ποὺ τὰ εἶχα ξαναἰδεῖ καὶ γι' αὐτὸ δὲ μοῦ ἔκαναν μεγάλη ἐντύπωσι. Ἡ ἐξοχὴ μὲ ἄλλους λόγους δὲ μοῦ ἀποκαλύφθηκε ποτὲ διὰ μιᾶς. Καὶ τέτοια βέβαια εἶναι ἡ περίπτωσι ὄλων τῶν παιδιῶν ἐδῶ στὴν Ἑλλάδα : Ζοῦν σὲ μικρὲς πόλεις, τριγυρισμένες ἀπὸ ἐξοχὴ. Μὲ δυὸ βήματα βρίσκονται στὸ χωράφι. Χωριστὰ τ' ἀναρίθμητα παιδιὰ, ποὺ ζοῦν στὸ χωράφι τὸ ἴδιο . . .

Κι ὅμως ! Ἐχω μιὰ ἀνάμνησι, ποὺ μοιάζει λίγο μὲ ἀποκάλυψι ἐξοχῆς : Εἶναι ἀπὸ τὴν πρώτη φορά, ποὺ ἔμεινα στὴν ἐξοχὴ νύχτα. Γιατὶ χτήμα στὸ νησί ἐμεῖς δὲν εἶχαμε, γιὰ νὰ μένωμε, ὅπως ἄλλες οἰκογένειες, ὅλο τὸ καλοκαίρι. Συνήθως ἐπισκεπτόμαστε κτήματα φιλικὰ καὶ πάντα οἱ ἐκδρομὲς μας ἦταν ἡμερινές· μόλις σουρούπωνε, μπαίναμε στ' ἀμάξι γιὰ τὴ χώρα. Κι ἀκόμα δὲν εἶχε σκοτεινιάσει γιὰ καλὰ, ὅταν γυρίζαμε στὸ σπίτι. Μόλις προφταίναμε ἔξω τὸ τραγοῦδι τῶν τριζονιῶν καὶ τὸ πέταγμα τῶν νυχτερίδων. Καὶ μόνο κάπου - κάπου τὴ φωνὴ τοῦ γκιώνη, ποὺ ἀρχίζει τὸ μοιρολόγι ἀργότερα.

Ἄλλὰ μιὰ φορὰ σ' ἓνα φιλικὸ κτήμα, ποὺ πήγαμε ἀπὸ τὸ πρῶν, δὲ μ' ἄφησαν τὸ βράδυ νὰ φύγω μὲ τοὺς δικούς μου. Ὁ μεγάλος

γιός — παιδί τῆς ἡλικίας μου — ἤθελε καὶ καλὰ νὰ μὲ κρατήση κοντά του δυὸ - τρεῖς μέρες. Ἐδίστασαν, ἀλλὰ μ' ἄφησαν. Αἶ, ἤμουν πιά μεγάλος . . . ὀχτῶ χρονῶν ! Καὶ τ' ἀμάξι μὲ τοὺς δικούς μου ἔφυγε κι ἐγὼ — τί χαρὰ μου ! — ἔμεινα στὸ κτῆμα μὲ τὸ φίλο μου, στὴν οἰκογένειά του καὶ τὴν οἰκογένεια τοῦ σέμπρου*.

Ἦταν Αὐγούστος. Ἡ σταφίδα σὲ μερικὰ ἀλώνια εἶχε ξεραθῆ πιά κι εἶχε σωριαστῆ. Σ' ἓνα τέτοιο σωρὸ, σκεπασμένο μὲ σταφιδόπανα, ἀφοῦ δειπνήσαμε στὴ σάλα τῆς βίλας, ξαπλωθήκαμε ὁ φίλος μου κι ἐγὼ, γιὰ νὰ μιλήσωμε καὶ νὰ ρεμβάσωμε. Πιὸ πέρα στ' ἀλώνι, σ' ἓνα στρῶμα μὲ πάπλωμα, εἶχε πλαγιάσει ὁ σέμπρος, πού θὰ φύλαγε τὴ σταφίδα καὶ . . . μᾶς. Παραξενεύτηκα μὲ πάπλωμα σκεπαζόταν καλοκαίρι καιρὸ ; Μοῦ ἐξήγησαν, πὼς τὴ νύχτα στὴν ἐξοχὴ ἔκανε κρύο, μὰ δὲν ἐννοοῦσα νὰ τὸ πιστέψω.

— Ἐγὼ ἐδῶ, εἶπα, ντυμένος θὰ κοιμόμουν μιὰ χαρὰ ὡς τὸ πρωί.

— Μὲ τὸ νοῦ σου ! ἀποκρίθηκε ὁ σέμπρος. Ἄμα προχωρήση ἡ νύχτα, θὰ πᾶτε κι οἱ δυὸ μέσα νὰ πέσετε στὸ κρεβάτι σας . . .

Ἦταν ὁμως ἀκόμα νωρίς. Καὶ μπορέσαμε νὰ μείνωμε δυὸ - τρεῖς ὥρες στ' ἀλώνι, κουβεντιάζοντας καὶ ρεμβάζοντας. Δυὸ πράγματα, θυμᾶμαι, μοῦ ἔκαναν τὴ μεγαλύτερη ἐντύπωσι· ἡ σιγαλιά τοῦ κάμπου κι ἡ λαμπρότης τοῦ ἑναστρου οὐρανοῦ.

Ἀλήθεια, ἡ σιγαλιά ἦταν τόση, πού μοῦ φαινόταν πὼς ὁ κόσμος ὅλος εἶχε σταματήσει, εἶχε πεθάνει. Σὰ νὰ μὴ ζούσαμε, παρὰ ἐμεῖς οἱ δυὸ. Οὔτε φωνή, οὔτε τραγούδι, οὔτε γαύγισμα. Κι ὁ σέμπρος σὲ λίγο κοιμήθηκε κι οὔτε ἀκούόταν. Τὰ τριζόνια εἶχαν πάψει, οἱ νυχτερίδες εἶχαν ἐξαφανισθῆ κι οἱ στριγγιές τῶν νυχτοπουλιῶν, μακρινές, στιγμιαίες, ἔκαναν ἀκόμα πιὸ βαθιὰ τὴ μυστηριώδη σιγαλιά . . . Τὸ αἶσθημα αὐτό, κρᾶμα φόβου καὶ θαυμασμοῦ, ἀληθινὰ πρώτη φορὰ τὸ δοκίμαζα. Δὲ φανταζόμουν πὼς ἡ ἐξοχὴ τὴ νύχτα ἦταν τόσο μεγάλη — καθαυτὸ ἀπέραντη, — τόσο ἄγρια καὶ τόσο ἡμερη μαζί.

Καὶ δυνάμωσε τὴν ἔκστασί μου ὁ οὐρανός, πού ἀπλωνόταν ἀπὸ πάνω μας, τὸ ἴδιο ἀπέραντος, τὸ ἴδιο πρωτογνώριστος. Ποτέ μου δὲν εἶχα δεῖ τόσο πολλὰ μαζὶ καὶ τόσο λαμπρὰ ἄστρα ! Ἐκείνη τὴ νύχτα ἦταν καὶ συχνὰ πεφτάστερα. Κάθε τόσο ἓνα ἀστέρι ξεκολλοῦσε, θὰ ἔλεγε, ἔτρεχε γράφοντας μιὰ φωτεινὴ γραμμὴ κι ἔσβηνε.

Μὰ ὁμως οἱ στριγγιές τῶν νυχτοπουλιῶν καὶ τὰ πεφτάστερα αὐτὰ δὲν ἔκαναν ἄλλο παρὰ νὰ δείχνουν ἀκόμα περισσότερο τὴν

ἀπεραντοσύνη τοῦ οὐρανοῦ. Συσχέτισα, χωρίς νά τὸ θέλω, τὰ δυὸ φαινόμενα καὶ κάθε φορά πού ἄκουα μιὰ στριγγιὰ περίμενα νὰ ξεκολληθῆ κι ἓνα ἀστέρι. Ἄ ! νά το !

Ἐπειτα ἄρχισε τὸ κρῦο. Νά κι ἄλλο πρᾶγμα, πού δὲ φανταζόμουν πῶς στήν ἐξοχήν ἢ θερινή νύχτα θά ἦταν τόσο. . . χειμωνιάτικη ! Χωρίς νὰ φυσᾷ καθόλου, κι ἂν εἶχαμε ξαπλώσει ντυμένοι, ἀνατριχιάζαμε πάνω στοῦ σωρό. Τὰ σταφιδόπανα λές κι ἦταν βρεγμένα . . . Κι ἄξαφνα, ἐκεῖ πού νομίζαμε τὸ σέμπρο κοιμισμένο, ἀκούσαμε τὴ φωνή του :

— Στὸ σπῆτι γρήγορα ! Πηγαίνετε τώρα νὰ κοιμηθῆτε, εἶναι ὥρα !

Ἔτσι εἶδα σάν μιὰ ἀποκάλυψι ἐξοχῆς — ἐξοχῆς ἄλλης ἀπὸ κείνη πού ἤξερα ὡς τότε, — τὴν ἀξέχαστη ἐκείνη νύχτα . . .

« Ἡ Διάπλασις τῶν Παίδων »

Γρηγόριος Ξενόπουλος

3. Η ΕΣΠΕΡΑ

Ὁ ἥλιος ἐκρύβη
εἰς νέφη πορφυρᾶ
κι ἡ μειδιῶσα Φοίβη
προβαίν' εἰς τὰ νερά.

Τὴν δρόσον ἀναπνέει
ἡ ἀναζῶσα γῆ,
κι εἰς τοὺς ἀέρας πλέει
γαλήνη καὶ σιγή.

Ἄστρα κεντοῦν τὸν θόλον
τοῦ οὐρανοῦ χρυσᾶ,
κι ἡ αὔρα μυροβόλον
τὸ πνεῦμα τῆς φυσᾶ.

Ἡ πλάσις ὄλη, μία
δοξάζουσα φωνή,
ὑψοῦτ' ἐν ἁρμονίᾳ,
τὸν Πλάστην ἐπαινεῖ.

(Ἄπαντα)

Ἀλέξανδρος Ραγκαβῆς

4. Φ Θ Ι Ν Ο Π Ω Ρ Ο

Σήμερα έκαμα μιὰ συγκινητική ἀνακάλυψι. Βρήκα τὰ πρῶτα κυκλάμινα. Καί δὲν ἦταν, νὰ πῆς λίγα. Ἔγιναν ἓνα σωστό μάτσο. Τὰ ἴβαλα μέσα σ' ἓνα κόκκινο μικρὸ κανάτι καί τὰ ἔχω κοντά μου. Εἶναι τὸ εὐγενικὸ ἀγριολούλουδο τοῦ φθινοπώρου. Τὰ βρήκα ξαφνικά, ψάχνοντας μέσα σὲ μιὰ λαγκαδιά γιὰ καρύδια. Σὰν ὠριμάσουν τὰ καρύδια, ἀνοίγει ἀπὸ μοναχό του τὸ πράσινο καρυδότσουφλο. Σκάει σταυρωτὰ καί πέφτει ἀπὸ ψηλὰ τὸ καρύδι, σὰ μέσα ἀπὸ τὴ χοντρή φασκιά ἐνὸς κάλυκα. Κι ἔτσι, πού ἡ λαγκαδιά εἶναι γιομάτη μέντες καί φτέρη καί φύλλα πεσμένα, πού σαπίζουν πάνω στὸ χῶμα, τὰ καρύδια κρύβονται καί ψάχνεις νὰ τὰ βρῆς.

Σὲ μιὰν ἀπόμερη γωνίτσα, κάτω ἀπὸ μιὰ τούφα πουρναρόκλαδα, τὰ βρήκα, μιὰ μεγάλη παρέα κυκλάμινα. Τὰ πρῶτα φετινά μας κυκλάμινα. Ἡ φρέσκη μοσκοβολία τους εἶναι ἀπ' τὰ πιὸ ἀκριβὰ χαρίσματα τούτης τῆς ἐποχῆς. Ἐδῶ στὴ Συκαμιναί, τὰ κυκλάμινα τὰ λένε ἀκόμα « καντινοῦλες », πού θὰ πῆ χανουμάκια. Ἔτσι τὰ παρωμοίασαν οἱ κάτοικοι τοῦ χωριοῦ, γιατί τοὺς θυμίζουν τὶς χανουμίτσες, πού ἀντάμωναν τὰ παλιὰ τὰ χρόνια στὰ σοκάκια τοῦ χωριοῦ καί τὶς ἔβλεπαν νὰ σταματοῦν μονομιᾶς παράμερα καί νὰ σκύβουν τὸ κεφαλάκι τους κάτ' ἀπὸ τὸ γιασμακί, ταπεινὲς καί ντροπαλές, νὰ μὴν τὶς δῆ ἀνθρώπου μάτι στὸ πρόσωπο. Ἔτσι κρύβονται καί τὰ σεμνὰ κυκλάμινα στὶς ὑγρὲς γωνίτσες. Ἔτσι κρύβονται παράμερα καί μυρίζουν μυστικὰ ἀνάμεσα στὰ κεντημένα τους φύλλα οἱ « καντινοῦλες » τῆς Συκαμιναῖς. Σὲ λίγες μέρες, σὰν κἀνὴ ἀκόμα μιὰ - δυὸ βροχές, θὰ πλουμίσουν μὲ τὸ μῶβ κέντημά τους τοὺς δασωμένους λόφους ὡς κάτω στὴν ἀκρογιαλιά. Θὰ πλημμυρίσουν τὸν κόσμο. Θὰ βγοῦνε παρέες - παρέες μέσα στοὺς χωραφόδρομους, μέσα στὰ λιοχτήματα, φουντωμένες σύρριζα στὶς « ποδόμες », ὅπως λέγονται ἐδῶ οἱ μακριὲς ξερολιθιές, πού εἶναι μέσα στὰ κατηφορικὰ χωράφια, γιὰ νὰ συγκρατήσουν τὸ χῶμα στὰ λιόδενδρα. Οἱ Συκαμινωτοπούλες τὶς ἀγαποῦνε πολὺ τὶς « καντινοῦλες ». Καί σὰν ἀρχίσουν νὰ ραβδίζουν τὶς ἐλιές, τὰ χωράφια γιομίζουν τραγοῦδια καί κοπέλες μὲ τὰ σαλβάρια, « μαζῶχτρες » δροσερές, μὲ τὸ καλαμένιο καλάθι στὸ μπράτσο, κάνουν μεγάλα δεμάτια, γιὰ νὰ πᾶνε τὸ βράδυ στὶς φτωχικὲς τους κάμαρες. Κάνουν ἀκόμα ὁμορφα μάτσα ἀπὸ τὰ φρεσκο-

κομμένα κυκλάμινα και τὰ προσφέρουν στὴν Παναγία, μαζί με τὶς μυστικὲς προσευχὲς τους, ποὺ εἶναι κι αὐτὲς ντροπαλὲς καὶ σκεπασμένες στ' ἀπόσκια τῆς καρδιᾶς τους. "Ἔτσι μῆτρε τὸ φθινόπωρο με ἕνα στεφάνι ἀπὸ κυκλάμινα στὸ κεφάλι.

Αὐτὸ εἶναι ἕνα μεγάλο γεγονός, ὅπως εἶναι ὅλα τὰ σπουδαῖα καὶ σημαντικὰ πράγματα, ποὺ γίνονται στὴν ἐξοχὴ καὶ στὴ θάλασσα τὶς τέσσερες ἐποχὲς τῆς χρονιάς. Στὴν πολιτεία δὲν παίρνουμε εἶδησι. Ἐκεῖ ἡ ζωὴ ξεφεύγει ἀνούσια ἀπ' τὸν ἡμεροδείκτη, ποὺ φυλλορροεῖ ἀδιάκοπα, με ἀνόητη ὁμοιομορφία, τὰ τετράγωνα χαρτάκια τῶν ἡμερῶν του. Ἐδῶ ὅμως ὅλα ἔχουν τόση σπουδαιότητα. "Ὅλες τὶς μέρες, ὅλες τὶς ὥρες γίνονται πράματα σοβαρὰ καὶ συγκινητικά. Γυρίζεις μέσα στὰ χωράφια, σκαλώνεις στὶς ρεματιές, ποὺ βρνάζουν τὰ μοσκόχορτα, φορτωμένα ἀπὸ πολύχρωμα ἔντομα καὶ μικροσκοπικὲς πεταλούδιτσες, μικρὲς σὰν πανσέδες. Ἐκεῖ μέσα βασιλεύουν τὰ ἀρχαῖα πλατάνια κι οἱ δροσερὲς καρυδιές. Οἱ γαλιὲς πηδᾶνε ἀπὸ δέντρο σὲ δέντρο τρομαγμένες. Τινάζονται πάνωθ' σου καὶ μόλις βλέπεις ἀνάερα τὸ φουσκωτὸ θύσανο τῆς οὐρᾶς τους νὰ χαϊδεύη τὸν ἀέρα. Ἀγαποῦν ξεχωριστὰ τὰ μύγδαλα αὐτὲς οἱ λειχοῦδες.

Προχτὲς οἱ χωριανοὶ εἶχαν πανηγύρι στὶς καρδιές. "Ἐρριξε μιὰ γερὴ, μιὰ καλὴ βροχὴ ὅλη τὴ νύχτα. Φέτος εἶναι καλὴ ἡ χρονιά, δόξα νὰ 'χη ὁ Θεός ! Ὁ ἐλιώνας εἶναι ἕνα καμάρι νὰ γυρίσης κάτω ἀπὸ τὰ δέντρα. Χοντρύναν οἱ ἐλιές, ψύχωσαν, ἄρχισαν κιόλας νὰ κοκκινίζουν. Καὶ περίμεναν ἕνα νερὸ πῶς καὶ πῶς. Ἐβρεξε λοιπὸν πάνω στὰ δέντρα, ἔβρεξε χαρμόσυνα. Ἄνοιξαν οἱ οὐρανοὶ πάνω στὴ ζεστὴ γῆ καὶ χύθηκε ποτάμι ἡ εὐλογία τοῦ Θεοῦ. Ἄν κρατήση ὡς τὸ τέλος ὁ καρπός, οἱ ἀγρότες θὰ ξεχρεώσουν πιὰ φέτος καὶ θὰ φᾶνε, λέω, μιὰ φέτα μερωμένο ψωμί.

Εἶδα ἕναν ἀπλὸν ἄνθρωπο νὰ στέκεται στὴ μέση τοῦ δρόμου, μέσα στὴ βροχὴ. Εἶχε τὸ πρόσωπό του σηκωμένο πρὸς τὸν οὐρανὸ καὶ τὸ νερὸ τοῦ Θεοῦ ἔπεφτε πάνω στὰ μάγουλά του τ' ἀργασμένα ἀπὸ τὸ λιοπύρι.

— "Ἐ, μπάρμπα, τοῦ φώναξα. θὰ γίνης μουσίδι !

Ἐγύρισε σιγὰ - σιγὰ τὸ κεφάλι του καὶ με κοίταξε ἤσυχχα. Τότες εἶδα πὼς χαμογελοῦσε φιλικὰ πρὸς τὸν οὐρανὸ.

Ἐσήκωσε τὸ χέρι του καὶ μοῦ ἔδειξε ψηλά. Εἶπε :

— Είδες ; Βρέχει . . .

Χαμογελοῦσε ἀκόμα καὶ ἐγὼ μόλις τότε κατάλαβα τὴ σπουδαία εἶδησι.

Πῆγα καὶ ξάπλωσα μιὰ ζεστή μέρα κάτω ἀπ' τὶς φυλλωσιές ἐνὸς « ποτιζόμενου ». Ἐνα χωράφι μὲ ὅλα τὰ φρούτα τῆς ἐποχῆς. Τὰ σταφύλια κρέμονται σκαλωμένα τετράψηλα πάνω στὶς λαμπαδωτὲς λεῦκες. Οἱ ροδιές. . . Πρέπει νὰ δῆτε τὶς ροδιές. Εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ ὁμορφα πλάσματα τῆς ἑλληνικῆς ἐξοχῆς. Ἡ κλάδωσί τους εἶναι λεπτή, ἡ φυλλωσιά τους ἔχει τόσο ἄφθονο τὸ πράσινο φῶς, πού γεμίζει τρυφεράδα τὸ τοπίο. Τὰ λουλούδια τους εἶναι ἐξάισια σύνθεσι ἐνὸς εἰδικοῦ κόκκινου μὲ τὸ τρυφερὸ πράσινο τῆς ροδιᾶς. Τώρα τὰ λυγερὰ κλωνιὰ τους λυγᾶνε ἀπ' τὸν καρπὸ. Τὰ ρόδια κρέμονται χοντρά, στρογγυλά, τσιτωμένα ἀπ' τὶς σφιχτὲς « ροδοπαπποῦδες », πού ζουλιοῦνται ἀλύπητα στριμωγμένες μέσα στὸν ἴδιο κορσέ. Τὸ ντόπιο παραμάντεμα ἔτσι ὀρίζει τὸ ρόδι : « Χίλιοι μύριοι καλογέροι σ' ἕνα ράσο τυλιγμένοι ». Μερικὰ ρόδια σκάνουν ἀπ' τ' ἀσυγκράτητο σφρίγος τους. Σκάνουν ψηλὰ σὰν εἰρηνικὲς χειροβομβίδες καὶ σὲ ραντίζουν μὲ τοὺς τριανταφυλλιοὺς σπόρους τους, πού ἀστράφτουν στὸν ἥλιο. Σὰ νὰ σοῦ ρίχνουν κατακέφαλα μιὰ φούχτα ρουμπίνια. Εἶναι μερικές, πού ἔχουν ὠριμασμένους τοὺς καρπούς καὶ τὴν κορφή τους στολισμένη ἀκόμα μὲ μερικὰ ἀπ' τὰ θαυμαστά λουλούδια τους. Μοιάζουν μὲ κοπέλες, πού φοροῦνε στ' αὐτὶ γαρύφαλλο κνικᾶτο*. Κοντὰ τους οἱ κυδωνιὲς σκύβουν ὡς κάτω τὰ ἐλαστικὰ κλωνάρια τους. Εἶναι δέντρα βεργᾶτα, χαριτωμένα, μὲ τὴ φυλλωσιά τους θαμπή καὶ σκούρα. Ἄμ' πῶς νὰ μὴ σκύψουν ; Οἱ καρποὶ τους κρέμονται ὀγκῶδεις, σκεπασμένοι ἀπὸ κιτρινωπὸ χνούδι. Τὸ παραμερίζεις μὲ τὸ δάχτυλο καὶ γυαλίζει ἀπὸ κάτω τὸ τσιτωμένο φλούδι. Εἶναι κάτι νέες κυδωνίτσες τόσο φορτωμένες, πού ἀπορεῖς πῶς τὸ σηκώνουνε τόσο πρᾶγμα.

Ἔτσι ὅλα τὰ δέντρα ἔτσι ἔσκυβαν μέσα σὲ τοῦτο τὸ χωράφι. Ἐρίμαζαν ὑπομονετικὰ τὰ μεγάλα φρούτα τους, ἐστέκονταν φορτωμένα ἀπ' τ' ἀγαθὰ τους, ἐστέκονταν σκυφτὰ καὶ περίμεναν νὰ ῥθουν οἱ ἄνθρωποι, νὰ τὰ ξαλαφρώσουν ἀπ' τὸ βᾶρος τῆς δημιουργίας τους. Εἶναι ἡ χαρὰ τοῦ « δίνειν ». Μὰ ὑπάρχει πιὸ μεγάλη εὐτυχία ἀπ' αὐτή ; Ἄν δὲν ὑπῆρχαν οἱ τρυγητὲς, ὅλη ἡ δημιουργία, ἡ κάθε δημιουργία, θὰ γινότανε δυστυχία πάνω στὴ γῆ.

Ξάπλωσα ἀποσταμένος γλυκά πάνω σέ νιοθέριστη φτέρη. Μύριζε δυνατά. Πάνω στίς ἀπλωμένες ρίγανες, παρέκει, ἐστέγνωναν τὰ σῦκα. Μέσα ἀπ' τοὺς ἀγριόβατους, πού τὰ βατόμουρά τους μαύριζαν πιά καί κανένας ἄλλος ἀπ' τὰ πουλιά δέν τὰ καταδέχεται, ἔβγαιναν ξαφνικοί, βιαστικοί κελαηδισμοί. Τὸ νερὸ ἔτρεχε μέσ' ἀπ' τὸ χορταριασμένο αὐλάκι καί τραγουδοῦσε. Εἶχα κλεισμένα τὰ μάτια καί ἄκουγα συγκινημένος. Ἕνας μαλακὸς δοῦπος μὲ ξάφνισε κοντά μου, πλάι στὸν ἀγκῶνα μου. Ἄνοιγω τὰ μάτια. Εἶναι ἓνα ροδάκινο μεγάλο σὰν τὴ γροθιά μου. Μοῦ τὸ ἔριξε τούτη ἡ σγουρή ροδακινίτσα, πού γέρνει ἀπὸ πάνω μου.

Τὸ παίρνω καί λέω δυνατὰ « εὐχαριστῶ ». Ζουλιέται στὰ δάχτυλά μου σὰν κερένιο. Χαϊδεύω τὸ δέρμα του, πού εἶναι λεπτότατο σὰν ἀτλαζένιο, πού εἶναι χνουδάτο καί διάφανο. Σ' ἓνα μέρος εἶναι πληγωμένο ἀπ' τὸ πέσιμο καί στάζει ὁ γλυκὸς χυμὸς του μέσα στὴ φούχτα μου.

Χώνω τὰ δόντια μου βαθιὰ στὴ σάρκα του καί σηκώνω τὰ μάτια μου καί χαμογελῶ στὴ σγουρὴ ροδακινίτσα. Ἔτσι χαμογελοῦσε πρὸς τὸν οὐρανὸ κείνος ὁ ἀπλὸς ἄνθρωπος, πού στεκόταν μέσα στὴ βροχή καί τὴ λουζόταν εὐτυχισμένος.

Πετῶ τὸ κοκκινωπὸ κουκούτσι, κι αὐτὸ κυλάει καί κρύβεται κάπου. Ξέρω. Τοῦ χρόνου σ' αὐτὸ τὸ μέρος θὰ τεντώση μὲ λαχτάρια τὰ φύτρα της μιὰ νέα ροδακινίτσα.

Στράτης Μυριβήλης

5. Ο ΕΡΧΟΜΟΣ ΤΟΥ ΜΑΡΤΗ

Λεύκα, πού ξεχειμώνιασεν
 ὀλόρθη, σὰν κατάρτι,
 μὲ παρακλάδια ἀπόστεγνα
 καί μ' ἄφυλλα κλαδιά,
 σὰν ἄκουσεν ἀπ' τὰ πουλιά
 τὸν ἐρχομὸ τοῦ Μάρτη,
 μέσ' στὸν κορμὸ της ἔνοιωσεν
 ἀνθρώπινη καρδιά.

Κι ὡς τὴν κορφή ἀναγάλλιασε
 κι ἄρχισε νὰ φυλλώνη
 τὸ κάθε παρακλάδι της,
 τὸ κάθε της κλαδί,
 κι ἀνάσανε κι ἐφλοίσβισε
 κι ἐκάλεσε τ' ἀηδόνι
 νὰ ῥχεται στὰ κλωνάρια της
 νὰ νυχτοκελαηδῆ.

« Τραγούδια τοῦ Μαρτίου »

Ἰωάννης Πολέμης

6. ΤΗΝ ΑΝΟΙΞΙ ΣΤΟ ΣΟΥΛΙ

Ἐνα πρωί. Ἐχουν περάσει χρόνια ἀπὸ τότε. Ἡ Ἑλλὰς γιόρταζε τὰ ἑκατὸ χρόνια τῆς ἐλευθερίας της καὶ κάθε βουνὸ καὶ κάθε γκρεμισμένο κάστρο ξαναζοῦσε τὴν ἱστορία καὶ τὴ δόξα του. Γύρο μοσχοβολοῦσε ἡ ἀνοιξίς, ἀνάστασι τῆς ἐλληνικῆς φύσεως καὶ τῆς ἐθνικῆς ζωῆς μαζί. Ἔτσι ἕνα τέτοιο ἀνοιξιάτικο πρωὶ τοῦ Μαΐου ὠδεύαμε — συνοδεῖς χαρούμενες — ὡσὰν σὲ προσκύνημα πρὸς τὰ Ἑπαιρωτικά ὕψη, μὲ κατεύθυνσι τὸ ἥρωικὸ Σούλι. Ἀφήνοντας πίσω μας τὸ Λοῦρο, τὸν ποταμό, τὰ πλατάνια του καὶ τὶς σελίδες, πού ἐγράφησαν γύρο του εἰς τοὺς νικηφόρους βαλκανικοὺς πολέμους τοῦ 12, ἀκολουθοῦμε τὸ δρόμο πρὸς τὸ Σούλι, τὸν τόπο, ὅπου στὸ Κούγκι ὁ μοναχὸς Σαμουὴλ ἔγραψε τὸ ἀθάνατο ἐλληνικὸ ἔπος, προσφέροντας τῇ ζωῇ του ὀλοκαύτωμα στὸ βωμὸ τῆς πατρίδος.

Μονοπάτια, στενὰ λημέρια, βουνά, ἀριστερὰ καὶ δεξιὰ χαράδρες ἄγριες, ὁ Ἀχέρων μὲ τὰ μαῦρα νερά του καὶ τὸ ὄρμητικὸ ἄγριο βουνὸ του καὶ οἱ θεόρατοι βράχοι, ἐπάνω ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐχόρευαν τεράστιοι ἀετοί. Ἡ ψυχὴ μας σφιγμένη ἀπὸ τὴν ἀγριότητα τῆς φύσεως. Ἐπάνω, ὅμως, στὴν ἀγριότητα ἡ ἐλληνικὴ ἀνθησι ὀλόκληρο ποίημα, πού μᾶς ἐσκόρπιζε βάλσαμο. Ἀνάμεσα ἀπὸ ἀγριοκουτσουπιές χοροπηδοῦσαν τρελὰ σπουργίτια καὶ τὸ φῶς, καθὼς ἔπεφτε ἐπάνω στὶς λαψάνες καὶ τὰ τρεχούμενα νερά, συνέθετε εἰκόνες ἀφαντάστου γοητείας καὶ θάμβους. Τραγουδοῦσαν τὰ νερά καὶ μαζί των ἀπὸ μακριὰ κοῦκοι καὶ σπῖνοι καὶ κοτσύφια

συνέχιζαν μιὰ συναυλία συμφωνική με ἄορατο ὑπέροχο μαέστρο τὴν ἑλληνική φύσι τῆς Ἡπείρου.

Ἄριστερά μας τώρα οἱ βράχοι τοῦ Ζαλόγγου ἔκαμαν τὴν ψυχὴ καὶ τὴ σκέψι μας νὰ γονατίζουν σ' ἓνα νοερὸ μνημόσυνο γιὰ τὶς Ἑλληνίδες γυναῖκες, ποὺ ἔπεσαν ἀπὸ τὰ ὕψη τῶν βράχων αὐτῶν, ὕστερα ἀπὸ ἓνα ἥρωικὸ χορὸ κι ἀπὸ ἓνα τραγούδι — τραγούδι ἀποχαιρετιστήριο τῆς ζωῆς :

Ἔχετε γειὰ βρυσούλες,
λόγγοι, βουνά, ραχοῦλες.

Μέσα στὴν ἄγρια αὐτὴ ἀνοιξιὰτικὴ σκηνοθεσία τῶν Ἡπειρωτικῶν βράχων καὶ τῆς Ἡπειρωτικῆς φύσεως, ἡ ἱστορία ὅλη, ὡσὰν νὰ ξαναζωντανεῖται μπροστά μας καὶ ὁ ὀραματισμὸς της, ὡσὰν νὰ φωτίζει παράδοξα τὴν ψυχὴ μας.

Προχωροῦμε γεμάτοι ἀπὸ ἔθνικὸ ἐνθουσιασμό. Στὸ δρόμο μας τώρα ἀκοῦμε ἀπὸ μακριὰ γαυγίσματα καὶ ἤχους κουδουνιῶν. Ὁ Θεόκριτος πλανιόταν γύρω στὰ λημέρια αὐτά. Καὶ αἰσθανόμεθα τώρα τὴ θρησκεία του. Ὁ Κρυστάλλης ἀγκάλιαζε τὴν ψυχὴ μας καὶ ζοῦμε τὴ βουκολικὴ ποίησι καὶ τὰ τραγούδια τῆς στάνης. Αὐτὴ ἡ ἄνοιξι με ὅλη τὴν ποικιλία τῆς ὁμορφιάς — κελαρύσματα τρεχάμενων νερῶν, τραγούδια πουλιῶν, ἤχους κυπριῶν καὶ φλογέρας — παρουσιάζουν τὴν Ἡπειρωτικὴ αὐτὴ ἔκτασι πρὸς τοὺς βράχους τοῦ ἥρωικοῦ Σουλίου, ὡσὰν μιὰ εἰκόνα γεμάτη ἐξωτισμὸ καὶ μυστήριο.

Γιὰ μιὰ στιγμή ἓνα σύννεφο ἀπλώνεται ἀπὸ πάνω μας. Καὶ τὸ σύννεφο γίνεται μολυβένιος ὄγκος καὶ ἀπειλὴ ἄγριας μπόρας. Κάπου ἐκεῖ σὲ ἓνα ἀπὸ τὰ βουνά ὁ Ζεὺς θὰ ἔχη καταφύγει με τοὺς κεραινοὺς καὶ τὴν ὄργη του.

Ξάφνου ἓνα γαύγισμα μᾶς ὀδηγεῖ σὲ κάποιον καταφύγιο, μιὰ στάνη. Αἰσθανόμαστε στὸ ἀνοιξιὰτικὸ σούρουπο νὰ μᾶς ραντίζει τὸ πρόσωπο ἢ πρώτη ψιλὴ βροχὴ, προμήνυμα μιᾶς ἄγριας μπόρας.

Ἡ στάνη φιλόξενη μᾶς προσφέρει καταφύγιο. Ἡ ἑλληνικὴ ζωὴ καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἄνοιξι μέσα στὴν ποιμενικὴ αὐτὴ κατοικία. Κάτω ἀπὸ ἓνα ἀσθενικὸ μισομαυρισμένο φῶς ἀγκαλιάζομε τὸν κόσμον της. Ἐνα πρόσωπο με φωτερά μάτια, κάποιες συμπαθητικὲς παιδιάστικες μορφές, ἡ σκιά μιᾶς γριούλας με τὸ δράχτι στὸ χέρι καὶ ἡ λεβεντιὰ κατόπιν τοῦ τσέλιγκα, ποὺ μᾶς ὑποδέχεται. Ἀθάνατη ἑλλη-

νική φυλή, πού ἐκληροδότησες ὅλες τὶς μεγάλες ἀρετές σου. Τὸ τραπέζι στρώνεται πλούσιο. Καὶ ἔξω ὕστερα ἀπὸ ἓνα δυνατὸ ἀέρα ἀρχίζει ἄγρια βροχή. Τὰ ματάκια μικρῶν συμπαθητικῶν μορφῶν τῆς στάνης ἀνοιγοκλείνουν ἀπὸ ξαφνιασμό καὶ φόβο καὶ ἓνα στοργικὸ χέρι — τὸ χέρι τῆς γιαιγιᾶς — ἀπλώνεται σ' ἓνα χᾶδι ἐπάνω ἀπὸ τὰ ξανθὰ καὶ τὰ καστανά των μαλλάκια. Ὁ τσελιγκας ἀρπάζει τὴ φλογέρα καὶ παίζει τὸ χαρούμενο παθητικὸ σκοπὸ, πού ἔχει καὶ χαρὰ καὶ κλάμα καὶ ἐλπίδα μαζί. Γιὰ μιὰ στιγμή ἡ γυναίκα μὲ τὰ φωτερά μάτια ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴ στάνη, γιὰ νὰ γυρίσῃ σὲ λίγο φέρνοντας στὴ θερμὴ ἀγκαλιά της μιὰ καινούργια ζωὴ. Ἐνα μικρὸ κατσικάκι, πού μόλις εἶχε γεννηθῆ καὶ ἐκλαυθμύριζε.

— Ἡ Μπλιώρα γέννησε.

Τὰ κούτσουρα, πού ἐδυνάμωναν τὴ φωτιά, ἐπάνω στὴν ὁποία ἔβραζε μιὰ μαυρισμένη χύτρα, ἀνέδωσαν τεράστιες φλόγες, κάτω ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἐφωτίσθηκαν τὸ πρόσωπο τῆς ὁμορφῆς τσελιγκοπούλας καὶ τὸ προσωπάκι τῆς καινούργιας ζωῆς τοῦ μικροῦ μαυριδεροῦ κατσικιοῦ, πού ἐγέννησε ἡ Μπλιώρα. Μιὰ βουκολικὴ ἱεροτελεστία τὴ στιγμή ἐκείνη. Τὸ τραγούδι ἀντήχησε ὡσὰν εὐχαριστήριος αἶνος καὶ ἡ ζωὴ πῆρε καινούργιο ρυθμὸ, χαιρετίζοντας τὸν ἐρχομὸ τῆς νέας ζωῆς τῆς στάνης. Ἡ μπόρα ἔξω ἔδερνε τὸ κάθε τι καὶ μᾶς ἀπεκοίμισε.

Τὸ πρωὶ ἡ θεία ἑλληνικὴ ἄνοιξι πάλι. Τὸ ποίημα τῆς ἄγριας Ἑπειρωτικῆς φύσεως καὶ ἡ ὁμορφιὰ τοῦ δρόμου πρὸς τὴ Σαμανίβα, τὸ πρῶτο χωριὸ τοῦ θρυλικοῦ Σουλίου. Περπατούσαμε μὲ ἐλαφρὲς πατημασιές. Τὸ ἔπος τοῦ Σαμουήλ μᾶς δонуσε τὴν ψυχὴ σὰν καμπανοκρουσίες χαρμόσυνες, ἀναστάσιμες, καὶ ἡ σκέψι μας γύριζε πάλι πρὸς τὴ νύχτα τῆς στάνης μὲ τὴν ἄγρια μπόρα. Ἡ θεοκριτικὴ ποίησι μᾶς ἔδενε στὰ δίχτυα της. Καὶ ἀκούαμε — ἃ, πόσο γλυκὰ ἀντηχοῦσε ἡ φωνούλα του ! — τὸ κλαυθμύρισμα τοῦ μικροῦ νεογνοῦ τῆς Μπλιώρας, πού τὸ θέρμαινε ἡ στοργικὴ ἀγκαλιά τῆς τσελιγκοπούλας μὲ τὸ φωτισμένο ἀπὸ δυὸ μεγάλα μάτια πρόσωπο.

Ἐπέρασαν δέκα χρόνια ἔκτοτε. Ἐνας ἑλληνικὸς Μάιος καὶ μιὰ ἄνοιξι στὰ βουνὰ καὶ στοὺς θρύλους τῆς ἠρωικῆς πολυτραγουδισμένης Ἑπείρου.

Βασίλειος Ἡλιάδης

7. Π Ρ Ω Τ Ο Μ Α Γ Ι Α

Τοῦ Μαΐου ροδοφαίνεται ἡ μέρα,
 ποὺ ὠραιότερη ἢ φύσι ξυπνάει
 καὶ τὴν κάνουν λαμπρὰ καὶ γελαίει
 πρασινάδες, ἀχτίνες, νερά·
 ἄνθη κι ἄνθη βαστοῦνε στὸ χέρι
 παιδιὰ κι ἄντρες, γυναῖκες καὶ γέροι·
 ἀσπροεντύματα, γέλια καὶ κρότοι,
 ὅλοι οἱ δρόμοι γιομαῖτοι χαρά·
 ναί, χαρῆτε τοῦ χρόνου τὴ νιότη,
 ἄντρες, γέροι, γυναῖκες, παιδιὰ.

« Ἄπαντα »

Διονύσιος Σολωμὸς

8. Τ Ο Κ Α Λ Ο Κ Α Ι Ρ Ι

Ὁ κόσμος λάμπει σὰν ἓνα ἀστέρι,
 γιορτάζουν κάμποι, δέντρα, νερά,
 φωνοῦλες, γέλια φέρνει τ' ἀγέρι
 μέσ' ἀπ' τ' ἀμπέλια τὰ καρπερά.

Τὴν ὥρα τούτῃ σκορπᾷ ἓνα χέρι
 χάδια καὶ πλοῦτῃ, μύρια καλά.
 Μοιάζει πορφύρα ζωῆς πλημμύρα
 τὸ καλοκαίρι, Θεοῦ χαρά.

Ἡ φύσι πέρα, ὦ νέοι καὶ γέροι,
 σὰ μὲν μητέρα μᾶς καρτερᾷ.

Ἡ φύσι ὅλη, σὰν περιβόλι,
 τὸ καλοκαίρι, Θεοῦ χαρά.

« Ἡ Διάπλασις τῶν Παιδῶν »

Κωστῆς Παλαμᾶς

9. Ο ΚΑΛΟΓΙΑΝΝΟΣ

Δέν ἐντρέπομαι νά ὁμολογήσω ὅτι καί ὡς γέρων ραψωδὸς παράξενος καί ὡς ἀπλὸς θνητὸς ἔχω καί ἐγὼ τὰς ἀδυναμίας καί τὰς ἰδιοτροπίας μου. Μεταξὺ τούτων ὑπάρχει καί ἡ ἀπέραντος συμπάθειά μου πρὸς ἐν τῶν κοινοτέρων καί τῶν ταπεινοτέρων φθινοπωρινῶν πτηνῶν μας, τὸν λάλον, τὸν ἀγαθὸν καλογιάννον.

Ἄγνοῶ πόθεν προῆλθε τὸ ὄνομά του ἢ ἂν ἀπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος οὕτω πῶς ὀνομάζεται ἡ ἐρυθανίς ἢ ἡ πυρραλίς τῶν ἀρχαίων. Καί τὸ μὲν δημοτικὸν ἑλληνικὸν ὄνομα μαρτυρεῖ πιθανῶς περὶ τῆς ἀγαθότητος τοῦ ἦθους καί τῆς φυσικῆς αὐτοῦ τάσεως πρὸς τὴν οἰκειότητα, τὸ δὲ ἀρχαῖον πηγάζει ἐκ τῆς ὠραίας ἐρυθροειδοῦς κηλίδος, ἣν γαυριῶν ἐπιδεικνυσιν ἐπὶ τοῦ τραχήλου.

Πολλαχοῦ τῆς ἐσπέρας Εὐρώπης τὰ χαριέστατα ταῦτα πτηνὰ ἐμφανίζονται κατὰ τὸ ἔαρ, ἀλλ' ἐν Ἑλλάδι μόνον κατὰ τὰς πρώτας βροχὰς τοῦ φθινοπώρου ἔρχονται καί δίδουν ζωὴν εἰς τὰ νεκρά μας δάση. Φθάνουν δὲ ταυτοχρόνως τόσον πολλὰ καί τόσον ἐκθύμως εὐθύς μετὰ τὴν ἄφιξίν των ἐπιδίδονται εἰς τὸ προσφιλὲς κελάδημά των, ὥστε μένει τις ἐκστατικὸς ἐνώπιον τοιαύτης συμφωνίας.

Ὁ καλογιάννος εἶναι τὸ πρωινώτερον τῶν πτηνῶν μας· δίδει εἰς τὸν γεωργὸν τὸ σύνθημα τῶν ἐργατικῶν ἐργασιῶν καί τὸν ἀνακουφίζει διὰ τοῦ ἄσματος του, ὅταν παρὰ τὸν κορμὸν τοῦ σκίεροῦ δένδρου ἀναπαύηται ἐκ πολλοῦ κόπου. Τὸ λάλημά του εἶναι μὲν βραχύ, ἀλλὰ γλυκύτατον, καί τὸ ἐπαναλαμβάνει ἀδιακόπως, χωρὶς νὰ ταραττήται καθόλου ἐκ τῆς παρουσίας τῶν ἀνθρώπων, μεθ' ὧν ἀρέσκεται νὰ συζῆ καί εἰς τὰς κατοικίας τῶν ὁποίων ἀφόβως εἰσέρχεται καί ζητεῖ τὴν τροφήν του, ὅταν ἡ χιῶν καλύπτουσα τὸ ἔδαφος κρύπτη τὰ ἔντομα, δι' ὧν συντηρεῖται. Ἐγὼ δὲ εἶδον αὐτὸν ἐνίοτε καθήμενον ἀταράχως ἐπὶ τῶν κεράτων τῶν ἀροτήρων βοῶν καί ψάλλοντα, χωρὶς νὰ φοβῆται διόλου οὔτε τὴν βουκέντραν οὔτε τὸν σάλαγον τοῦ ζευγηλάτου.

Μέγας φίλος καί προστάτης τῶν μικρῶν καί ἀδυνάτων πτηνῶν ἰσχυρίζεται ὅτι ὁ καλογιάννος εἶναι φύσει ζηλότυπος καί διηγεῖται ὅτι ἐκεῖνος, ὅστις ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἔζη ἐλεύθερος ἐν τῷ γραφείῳ του, ἐπετέθη μανιωδῶς κατὰ μιᾶς ἀηδόνας, ἣν εἶχεν ἀποκτήσει καί πρὸς τὴν ὁποίαν ἀπένειμεν ἐξαιρετικὰς περιποιήσεις. Πολλάκις δὲ τὸν

παρηνώχλει καθήμενος ἐπὶ τῶν δακτύλων ἢ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ὅταν κατελάμβανεν ὅτι ὁ κύριός του βεβυθισμένος εἰς τὴν μελέτην παρημέλει τὸν γηραιόν του φίλον.

Καὶ ὅμως τὸν καλογιάννον περιφρονοῦν οἱ ποιηταί. Δὲν τὸν καταδέχονται, εἶναι φτωχὸ πουλί, εἶναι χωριάτης. Δὲν ἔχει τοὺς ἐρωτικούς ρεμβασμούς τῆς ἀηδόνος, ἐξυπνᾷ πάρα πολὺ πρωί, εἶναι χυδαῖος, πάντοτε εὐθυμος, πάντοτε καλοκαρδισμένος, δὲν μελαγχολεῖ ποτέ, ἐνὶ λόγῳ εἶναι λαός.

Ἄλλ' ἐγὼ τὸν ἠγάπησα ἐκ νεαρᾶς μου ἡλικίας καὶ ὅταν κατὰ τὴν ἑναρξιν τοῦ φθινοπώρου συναντῶμαι μετὰ τοῦ πρώτου καλογιάννου καὶ τῆς πρώτης κυκλαμιᾶς, (διότι τὸ ἄνθος καὶ τὸ πτηνὸν συγχρόνως ἐμφανίζονται), ἡ καρδιά μου σκιρτᾷ, ὡς ἂν αἴφνης ἔβλεπον παλαιούς φίλους ἐπανερχομένους ἐκ μακρᾶς ἀποδημίας.

Ἀπέναντι τῶν παραθύρων τοῦ ἐν Μαδουρῆ ἑξοχικοῦ μου οἴκου ἐγείρεται παμμεγέθης ἐλαία, ἣτις εἶναι ἀληθῆς ἀγορὰ τοῦ λαοῦ τῶν καλογιάννων. Ἐκεῖ συνέρχονται, ἰδίως ὅταν ἐπίκειται χειμῶν ἢ τρικυμία, καὶ συναναστρέφονται μετ' ἐμοῦ καὶ μὲ εὐφραίνουν διὰ τῶν κελυθμάτων των. Χίλιες φορές μοῦ διεσκέδασαν τὰ μαῦρα νέφη τῆς φαντασίας! Χίλιες φορές μὲ παρηγόρησαν καὶ μοῦ ἐγλύκαναν τὰ κρυφὰ φαρμάκια τῆς ψυχῆς! Χρεωστῶ εἰς αὐτοὺς τόσῃν εὐγνωμοσύνην!

« Ἔργα »

Ἄριστοτέλης Βαλαωρίτης

10. Ο ΚΑΛΟΓΙΑΝΝΟΣ

Χειμῶνιασε καὶ φεύγουν τὰ πουλιά,
γοργὸς ὁ γερανὸς τὰ πελαγῶνει,
ἢ φλύαρη χελιδνοφωλιά
χορτάριασε παντέρημη καὶ μόνη.

Τοῦ σπίνου χάθηκε ἡ γλυκιὰ λαλιά,
φοβήθηκε ὁ μελισσοουργὸς τὸ χιόνι,
κι ἡ σουσουράδα στὴν ἀκρογιαλιά
δὲν τρέχει, δὲν πηδᾷ, δὲν καμαρώνει.

Στῆς λυγαριᾶς τ' ὀλόξερο κλαδί,
τοῦ φθινοπώρου φτωχικὸ παιδί,
ὁ καλογιάννος πρόσχαρος προβάλλει.

Μὲ λόγια σιγαλὰ καὶ ταπεινά,
μικρὸς προφήτης, φτερωτός, μηνᾶ
τὴν ἄνοιξι, πού θά γυρίση πάλι.

Γεώργιος Δροσίνης

11. Η ΟΡΝΙΘΑ ΚΙ Η ΚΟΥΚΟΥΒΑΓΙΑ

Στοὺς πρώτους - πρώτους καιροὺς ἡ ὄρνια ζοῦσε ἐλεύθερη
στὴν ἐρημιὰ κι ἡ κουκουβάγια ἔβλεπε κι ἐπετοῦσε στὸ φῶς τῆς
ἡμέρας.

Ἦσαν γειτόνισσες· κι ἡ γειτονιά, πού φέρνει τὴ φιλία στὴν
ἀρχή, στὸ τέλος γεννάει τὴν ἔχθρα. Ἡ κουκουβάγια εἶχε τὴ φωλιά
τῆς στὴν κορφή ἑνὸς δέντρου. Ἐκοίταζε ἀπὸ κεῖ τὴν ὄρνια, πού
πότε ἐσκάλιζε μὲ τὴ μύτη τῆς τὸ χῶμα γιὰ νὰ βρῆ κανένα σπόρο
ἢ σκουλήκι, πότε ἔτρεχε πρὸς τὴ ρεματιά, πότε ἠσύχαζε σὲ καμμιὰ
πέτρα, καὶ πότε κούρνιαζε* στὰ χαμόκλαδα. Καθὼς τὴν ἔβλεπε
χαμογελοῦσε καταφρονητικά.

Ἡ ὄρνια κάποτε, πίνοντας νερὸ στὸ αὐλάκι καὶ σηκώνοντας
τὸ κεφάλι τῆς ψηλά, καθὼς τὸ ἔχει συνήθεια, εἶδε τὸ πειραχτικὸ
χαμόγελο τῆς κουκουβάγιας καὶ τῆς ἔκακοφάνηκε.

— Τί ἔχεις καὶ γελᾶς ; τὴ ρώτησε. Δὲν κοιτᾶς καλύτερα τὰ μού-
τρα σου !

Ἡ κουκουβάγια χωρὶς νὰ χάση καιρὸ τῆς ἀποκρίθηκε :

— Εἶναι νὰ μὴ γελᾶ κανεὶς ; Τί πουλὶ εἶσ' ἐσύ, πού δὲν πετᾶς καὶ
πού ἔχεις τέτοιο ἄχαρο περπάτημα !

*Ὀρνιθά μου, γειά σου, γειά σου !

τί τὰ θέλεις τὰ φτερά σου ;

Καὶ τὰ πόδια σου τί ἀξίζουν,

ἀφοῦ ἐδῶ κι ἐκεῖ τρικλίζουν ;

Τόσο δὲν ἔχει ἀδικήσει

ἄλλο πλάσμα της ἢ Φύσι . . .

Νὰ γελῶ δὲν ἀγαπᾶς·

νὰ σὲ κλαίω μὴν προτιμᾶς ;

Τὸ περιπαιχτικὸ λιανοτράγουδο τῆς κουκουβάγιας γιὰ τὴν ὄρνιθα τ' ἄκουσε ὁ κότσυφας, ποῦ ἦταν κρυμμένος παραπέρα, πίσω ἀπὸ ἕνα κισσό, καὶ τὸ ξανατραγούδησε πετῶντας κάτω πρὸς τὴ χαμηλὴ ρεματιά. Ὁ κελαηδισμὸς του ἔμοιαζε σὰν σφύριγμα κι ἀντιλαλοῦσε σὲ ὅλο τὸ δάσος.

Ὁ κότσυφας εἶναι καλὸς τραγουδιστής. Γιὰ τοῦτο, σὰν ἄκουσε τὸ σκοπὸ του τὸ ἀηδόνι τὸ περήφανο, ποῦ ἦταν κρυμμένο στὰ κλαδιά, βάλθηκε νὰ τὸν ξαναπῆ μὲ πιὸ γλυκόφωνη τέχνη.

Σὲ λίγο ὅλο τὸ δάσος ἐβούιζε, σὰ ν' ἀντηχοῦσαν φλάουτα, πίφερα, λαγοῦτα, φλογέρες . . . Ὅλα τὰ πουλιὰ εἶχαν μάθει τὸ πειραχτικὸ λιανοτράγουδο καὶ τὸ ξανάλεγαν, καθένα μὲ τὴ δική του τέχνη. Ἦταν μιὰ συμφωνία !

Ἡ καμμένη ἢ ὄρνιθα, ντροπιασμένη καὶ θυμωμένη, δὲν ἤξερε τί νὰ κάμη, ποῦ νὰ πάη νὰ κρυφτῆ, γιὰ νὰ μὴν ἀκούη καὶ γιὰ νὰ μὴν τὴ βλέπουν . . .

— Τέτοια προσβολὴ δὲν μπορῶ νὰ τὴν ὑποφέρω, συλλογίστηκε. Θὰ πετάξω κι ἐγώ.

Ἄνοιξε τὰ φτερά της, ἔδωσε μὲ ὅλη της τὴ δύναμι ἕνα τίναγμα πρὸς τὰ πάνω κι ἔφτασε στὸ χαμηλότερο κλαδὶ τοῦ δέντρου, ποῦ βρισκόταν ἡ κουκουβάγια. Ἀπὸ ἐκεῖ ἀνέβηκε στὸ ἄλλο κλαδὶ καὶ βρέθηκε κοντὰ της.

— Σώπα πιά, κακορρίζικη, τῆς εἶπε. Νά με ! μαζί σου . . .

Κι ἄρχισε νὰ τινάζεται μὲ δυνατὸ φτεροκόπημα καὶ νὰ κακαρίζη σπαραχτικά, γιὰ νὰ τὴν ἀκούσουν ὅλα τὰ πουλιὰ καὶ νὰ τὴν ἴδουν πὼς ἦταν στὸ ἴδιο κλαδὶ μὲ τὴν κουκουβάγια. Κι ἐγύριζε προκλητικὰ τὸ λαιμὸ καὶ τὸ κεφάλι της μιὰ δεξιά, μιὰ ἀριστερά, μιὰ πάνω, μιὰ κάτω, καὶ τὰ μάτια της ἀστραφταν ὠργισμένα.

Ὅλα τὰ πουλιὰ τώρα ἔπαψαν νὰ τραγουδοῦν τὴ σάτιρα τῆς ὄρνιθας κι ἄρχισαν νὰ διασκεδάζουν μὲ τὴν κουκουβάγια. Μάλιστα μιὰ σουσουράδα μακρυνούρα, κάνοντας γύρους ἀνοιχτοὺς κι ἀδιάκοπους γύρω ἀπὸ τὸ δέντρο, ποῦ ἦταν ἡ κουκουβάγια μὲ τὴν ὄρνιθα, τραγουδοῦσε περιγελαστικά :

Στέκουνε κι οί δυò μαζί
 συντροφιά σ' ένα κλαδί,
 σὰ νὰ τούς ἐκάναν μάγια,
 ἢ ὄρνιθα κι ἡ κουκουβάγια . . .
 Κι εἶναι ἡ χάρη τους μεγάλη,
 πάρ' τὴ μιὰ χτύπα τὴν ἄλλη !

Ἡ κουκουβάγια δὲν μπορούσε νὰ ὑπομείνη τέτοιο ρεζίλημα κι ἐπέταξε πέρα. Πῆγε καὶ κρύφτηκε σὲ μιὰ σπηλιά, πού ἦταν φιδοφωλιά καὶ συλλογιζόταν πῶς νὰ ἐκδικηθῆ τὴν ὄρνιθα. Δὲν ἄργησε νὰ βρῆ τὸν τρόπο.

— Κάθεσαι ξέγνοιαστα στὴ φωλιά σου, εἶπε στὸ φίδι, καὶ μῆτε φαντάζεσαι πῶς ἡ ὄρνιθα σοῦ ἐτοιμάζει μεγάλο κακό. Μοῦ εἶπε πῶς μὲ τὴ μύτη της θὰ σοῦ βγάλῃ τὰ μάτια, γιὰ νὰ μὴ βλέπης καὶ νὰ μὴ μπορῆς νὰ τρῶς τ' αὐγά της. Φυλάξου, κι ἂν μπορῆς, κοίταξε γρήγορα νὰ τὴν ξεκάμης, πρὶν προφτάσῃ νὰ σὲ βλάψῃ.

Ἄμέσως τὸ φίδι ξεκίνησε νὰ βρῆ τὴν ὄρνιθα. Καθὼς πήγαινε εἶδε τὴ σουσουράδα.

— Γιατί σέρνεσαι τόσο βιαστικά ; τὸ ρώτησε.

— Πάω νὰ πνίξω τὴν ὄρνιθα, τῆς ἀποκρίθηκε.

Τότε ἡ σουσουράδα, πού 'ναι πονόψυχη, γοργοπέταξε κι ἔφερε τὸ κακὸ μήνυμα στὴ δυστυχισμένη τὴν ὄρνιθα.

Ἡ ὄρνιθα συλλογίστηκε πῶς δὲν θὰ μπορέσῃ πιά νὰ γλυτώσῃ στὸ λόγγο ἀπὸ τὸν κίνδυνο τοῦ φιδιοῦ κι ἀμέσως ἐπῆρε τὴ μεγάλην ἀπόφασι : ἔφυγε κι ἔτρεξε στὸ χωριό· βρῆκε τὸν ἄνθρωπο κι ἐζήτησε τὴν προστασία του.

— Σῶσε με, τοῦ 'πε, κι ἐγὼ νὰ 'μαι δούλα σου γιὰ πάντα καὶ τ' αὐγά μου δικά σου.

Ὁ ἄνθρωπος τὴν καλοδέχτηκε καὶ τὴν ἔκλεισε γι' ἀσφάλεια μέσα στὴν αὐλὴ τοῦ σπιτιοῦ του.

Στὸ λόγγο τώρα ἡ σουσουράδα κελαηδοῦσε :

Ἡ ὄρνιθα πῆγε ταξίδι,
 νὰ γλυτώσῃ ἀπὸ τὸ φίδι,
 μῆτε θὰ ξαναγυρίσῃ
 καὶ μᾶς ἔχει παρατήσει.
 Τὴ ζωὴ της, ἡ καημένη,
 θέλει νὰ 'χῃ ἀσφαλισμένη.

Ἄκουσαν τὸ τραγούδι τ' ἄλλα πετούμενα καὶ τὸ ἔλεγον.

Ἄπὸ στόμα σὲ στόμα ἔφτασε καὶ στ' αὐτιά τοῦ αἰτοῦ, τοῦ βασιλιᾶ τῶν πουλιῶν, πού ζήτησε κι ἔμαθε ὅλα τὰ καθέκαστα. Σιχάθηκε τὴ συκοφάντισσα τὴν κουκουβάγια καί, σὰν ἥρωική ψυχὴ πού ἔναι, ἀμέσως ἐπῆρε τὴν ἀπόφασιν νὰ τὴν καταδικάσῃ σὲ θάνατον. Ὄταν ἔστειλε νὰ τὴν πιάσουν, ἡ κουκουβάγια τὸ ἔχε μάθει καὶ κρύφτηκε. Καὶ κρύβεται ἀκόμα καὶ θὰ κρύβεται γιὰ πάντα. Ποτὲ δὲν φανερώνεται τὴν ἡμέρα, τόσο πού ξεσυνήθισε νὰ βλέπῃ στὸ φῶς καὶ ξανοίγει μόνο μέσα στὸ σκοτάδι, καὶ μήτε λαλεῖ γιὰ νὰ μὴν τὴν ἀκούσουν καὶ προδοθῆ τόσο πού βουβάθηκε. Κι ἔτσι τριγυρίζει μισητὴ καὶ καταφρονημένη τὶς νύχτες ὀλομόναχη μέσα στὰ σκοτάδια καὶ στὶς ἐρημιὲς ἀναζητῶντας λίγη τροφή, γιὰ νὰ μὴν ψοφήσῃ.

Τόσες χιλιάδες χρόνια τώρα ἡ κουκουβάγια ζῆ ἔξω ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ βασανίζεται γιὰ τὸ ψέμα, πού εἶπε, καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ξαγοράσῃ τὸ κρῖμα της, γιὰτὶ μονάχα ἡ συκοφαντία εἶναι ἀσυχώρητη.

« Ἐκλεκτὲς σελίδες », 1952, σ. 121 - 124

Μαρίνος Σιγοῦρος

12. Η Μ Π Ε Κ Α Τ Σ Α

Προσοχή, διότι ἔχετε ἀπέναντί σας τὴν « ἀγγλοπρεπεστάτην » κυρίαν τοῦ ἑλληνικοῦ λόγου. Πάντα τὰ κατ' αὐτὴν εἶναι μέθοδος, ρυθμός, τάξις, πρόγραμμα.

Θὰ πετάξῃ ἀπὸ τὰ χαμόκλαδα, ἅμα φανῆ τὸ πρῶτον ἄστρον. Τὸ δρομολόγιόν της εἶναι τόσο τυπικόν, ὥστε παλαιοὶ πρακτικοὶ κυνηγοὶ βεβαιοῦν ὅτι τὸ γνωρίζουν μέχρι τελευταίας γραμμῆς καὶ τὸ παραθέτουν εἰς τὰ βιβλία των ὡς πρόγραμμα τελετῆς : Τὴν τάδε ὥραν βγαίνει ἀπὸ τὰ χαμόκλαδα, τὴν δεῖνα θὰ περάσῃ ἀπὸ ἐκεῖ, τώρα εἶναι εἰς τὸν λόφον, ὕστερα θὰ εἶναι εἰς τὸ ρεῦμα. Ἄν εἶναι ὑγρασία, ἴδετε ἀνατολικά· ἂν εἶναι ξηρὸς καιρὸς, κατεβῆτε τοὺς ὄχθους, κτυπήσατε ἐκείνην τὴν τούφαν κλπ.

Ἄφοῦ λοιπὸν τὸ πουλί αὐτὸ ἔχει τόσην τάξιν εἰς τὴν ζωὴν του, ἀφοῦ τὸ πρόγραμμά του κατῶρθωσε νὰ τὸ μάθουν οἱ κυνη-

γοί, ἀφοῦ ἐπὶ πλέον ἔχει τὸ νοστιμώτερον κρέας ἀπὸ ὅσα τρέφει ὁ λόγγος, πῶς ζῆ ἀκόμη, πῶς, μολονότι αὐξάνονται καὶ πληθύνονται οἱ κυνηγοί του, αὐτὸ μ' ὅλα ταῦτα ἔρχεται κάθε χρόνον ἀφθονώτερον μὲ τὰ δροσόπαγα τοῦ Ὀκτωβρίου ;

Εἶναι βεβαιωμένον ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἔπλασε κανὲν πλάσμα μὲ τόσην στοργικὴν πρόνοιαν. Πρῶτα - πρῶτα εἶναι διφυῆς ὕπαρξις : χωριστὴ ζωὴ ἡ μῦτη της, χωριστὴ ζωὴ ἡ μπεκάτσα.

Ἡ μῦτη της ἀναμοχλεύει τὴν γῆν διὰ σκουλήκια καὶ τὰ μάτια της, ξένα ἀπ' αὐτὴν τὴν ἐνασχόλησιν, ἀνιχνεύουν σκιάς, θορούβους, ἀνέμους, φύλλα, κάθε πνοὴν τοῦ λόγγου. Ἄν ἀντιληφθῆ τὸν κίνδυνον μακρινόν, σπεύδει νὰ πετάξῃ κατ' ἀρχὰς τρικλίζουσα εἰς τὸν ἀέρα, ὡσὰν νὰ εἶναι μεθυσμένη, καὶ κατόπιν εὐθυγραμμίζουσα τὸ πέταγμά της ὡς βέλος. Δι' αὐτὸ οἱ πολύπειροι κυνηγοὶ συνιστοῦν ἀναμονὴν, μέχρις ὅτου « στρώση », τουτέστι μέχρις ὅτου πάρῃ τὸ γραμμικὸν πέταγμα.

Ἄμα ὁμως ὁ κίνδυνος εἶναι πολὺ πλησίον, ὥστε νὰ μὴ ἔχῃ καιρὸν νὰ πετάξῃ, τότε στρώνεται ἐπάνω εἰς τὸ χῶμα καὶ γίνεται « ἕνα » μ' ἐκεῖνο. Ἄν τυχὸν ὁ χρωματισμὸς της εἶναι ἀταίριαστος, τὸ πιθανώτερον εἶναι νὰ τὴν πάρετε ὡς ἕνα λίθον ἢ διὰ μίαν τούφαν ξηρῶν φύλλων ἢ διὰ μίαν ρίζαν, παρὰ νὰ νομίζετε ὅτι ἐκεῖνο, ποὺ βλέπετε, εἶναι ζωντανὸν πρᾶγμα.

Κανεὶς δὲν τῆς ἠρνήθη τὴν σοφίαν διὰ τὸν τρόπον, μὲ τὸν ὁποῖον ἐκλέγει τὰ βοσκοτόπια της. Δὲν πρέπει νὰ ἔχουν μόνον σκουλήκια καὶ ἔντομά, ἀλλὰ καὶ νὰ μὴ κάμνουν καμμίαν παραφωνίαν μὲ τὸν χρωματισμὸν της.

Ἐν μόνον λησμονεῖ κάποτε : Ὅτι ἡ γῆ σφίγγει τὴν νύκτα ἀπὸ τὸν πάγο καὶ τὸ πρῶτὴν τὴν εὐρίσκουν οἱ χωρικοὶ ὡσὰν σπαθὶ σφιγμένην μὲ τὴν μῦτην της εἰς τὸ χῶμα.

Τί τῆς εἶχεν ὁμως γράφει ἡ μοῖρα της ! Νὰ τὴν ἐνδύσῃ ὁ Θεὸς μὲ τόσην πρόνοιαν, νὰ τῆς χάριση τόσην νοημοσύνην, ὥστε νὰ χρησιμοποιοῖ τὰ εἰς χρώματα, εἰς μῦτην καὶ εἰς μάτια δῶρα της, καὶ νὰ τῆς παρουσιασθῆ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ὁ τηλεγράφος.

Αὐτὸ τὸ πουλὶ στερεῖται τηλεγραφικοῦ αἰσθητηρίου. Ἄν εἶναι ἐμπρὸς του τηλεγραφικὸν σύρμα, θὰ πέσῃ ἐπάνω του καὶ θὰ σκοτωθῆ. Πρὶν ἀνακαλυφθῆ ὁ τηλεγράφος, ἐχθροὺς μεγάλους εἶχε μόνον τοὺς φάρους. Οἱ φυσιοδίφαι ἀπελπισθέντες ν' ἀνακαλύψουν ἀπὸ

ποῦ ἔρχεται καὶ ποῦ πηγαίνει, ἐζήτησαν μὲ μελέτας ἐπὶ τῶν φάρων
ν' ἀνακαλύψουν τὴν προέλευσίν του καὶ τὴν διεύθυνσίν του.

Ἄλλ' ἐπὶ τέλους, ἀφοῦ ἐχύθη τόση μελάνη, ὄση διὰ τὴν ἐξέ-
λιξιν ἑνὸς πλανήτου, κατέληξαν εἰς τὴν βεβαίωσιν ὅτι ἔρχεται ἀπὸ
παντοῦ καὶ πηγαίνει παντοῦ.

« Τὰ ἄγρια καὶ τὰ ἡμερὰ τοῦ βουνοῦ καὶ τοῦ λόγγου » Στέφανος Γρανίτσας

13. Ο ΚΟΤΣΥΦΑΣ

Κάνει κρύο, κάνει τσίφι
γιὰ τὸ δόλιο τὸ κοτσύφι ! . . .

Ἀλήθεια, κάνει κρύο δυνατό, κι ὁ κότσυφας δὲν ξέρει ποῦ νὰ
πάη νὰ φυλαχτῆ. Νὰ πάη πέρα μὲ τὰ χελιδόνια καὶ τ' ἄλλα ταξι-
διάρικα πουλιά, δὲν τὸ θέλει. Τὸ ξέρει πὼς ἐκεῖ καὶ ζέστη θὰ βρῆ καὶ
ἄφθονα ἔντομα, γιὰ νὰ φάη. Μὰ τὸν τόπο, ποῦ γεννήθηκε, δὲν τὸν
ἀλλάζει.

— Κάλλιο νὰ πεθάνω, παρὰ νὰ ξενιτευτῶ, λέει μὲ πείσμα.

Καὶ χτυπᾷ δυνατὰ τὰ φτερά καὶ κρύβεται πίσω ἀπὸ τὸν κισσό,
ποῦ σκαλώνει πυκνὸς στοὺς τοίχους ἑνὸς ἐρημοκκλησιοῦ. Ἐκεῖ οὔτε
ἄνεμος, οὔτε χιόνι μπορεῖ νὰ τὸν φτάση. Τὰ φύλλα τοῦ κισσοῦ εἶναι
σκληρὰ σὰν πετσί καὶ οἱ πέντε γλωσσες τοῦ ἑνὸς φύλλου μπαίνουν
στ' ἀνοίγματα τοῦ ἄλλου καὶ σφαιρίζουν τόσο καλά, σὰ νὰ κάνουν
ἕνα καταπράσινο σκέπασμα ἀπάνω στὸν τοῖχο. Ἄν πῆς γιὰ φαγί,
ὡς εἶναι καλὰ οἱ μικρὲς ρῶγες τους, ποῦ μοιάζουν μὲ χοντρά σκά-
για. Βέβαια, δὲν εἶναι γλυκιᾶς σὰν τὶς ρῶγες τοῦ σταφυλιοῦ οὔτε ξι-
νόγλυκες σὰν τὰ βατόμουρα. Μὰ ὠριμάζουν στὴν ὥρα ποῦ λεί-
πουν ἐκεῖνα καὶ εἶναι πολὺ καλὲς καὶ θρεπτικῆς.

— Ἐπειτα, λέει ὁ κότσυφας, δὲν εἶναι λίγο νὰ κάνης ἔτσι ἀπὸ τὴ
φωλιά σου καὶ νὰ βρίσκης ἔτοιμο τὸ φαγί σου.

Κάνει κρύο, κάνει τσίφι
γιὰ τὸ δόλιο τὸ κοτσύφι ! . . .

Ἀλήθεια, κάνει κρύο κι ὁ κότσυφας δὲν ξέρει ποῦ νὰ πάη νὰ
φυλαχτῆ. Καλὸς εἶναι ὁ κισσός, τὰ φύλλα του εἶναι σκληρὰ σὰν

πετσί κι ὁ καρπός του νόστιμος καὶ θρεπτικός. Μὰ τὸ κρύο κατάντησε ἀνυπόφορο ! Ἐλήθεια, τὰ φύλλα τοῦ κισσοῦ γυρίζουν κατὰ τὸν ἥλιο νὰ πάρουν φῶς καὶ ζεστασιά. Ἄμα ζεσταθοῦν ἐκεῖνα, θὰ δανείσουν καὶ στὸν κότσυφα λίγη ζέστη. Ὅχι μόνο τὸν κότσυφα, μὰ καὶ τὸν τοῖχο θὰ πυρῶσουν, καὶ τότε ;

— Τότε θὰ εἶμαι σὰν ἄρχοντας κοντὰ στὴ θερμάστρα του, συλλογίζεται τὸ πουλί.

Μὰ ποῦ εἶναι ὁ ἥλιος ; Μέρης τώρα χιονίζει ἀδιάκοπα καὶ ὁ βοριάς σφυρίζει θυμωμένος. Ἡ παγωνιά ὄχι μόνο φτάνει στὸν τοῖχο, μὰ περνᾷ τοὺς τοίχους καὶ μπαίνει μέσα στὰ σπίτια. Ἀδύνατο νὰ κρατηθῆ ὁ κότσυφας ἐκεῖ.

— Πρέπει νὰ κατέβω στὶς ρεματιές, λέει. Ἐκεῖ καὶ νὰ πέση τὸ χιόνι, σὲ λίγες ὥρες θὰ λειώση. Τὰ χαμόκλαδα θὰ εἶναι ντυμένα καὶ μπορῶ νὰ φυλαχτῶ.

Τὸ εἶπε καὶ τὸ ἔκαμε. Πέταξε ἀπὸ τὸν κισσὸ καὶ κατέβηκε στὴ ρεματιά. Μὰ καὶ τὸ πέταγμά του εἶναι βαρὺ. Τὰ φτερά του, ποὺ λάμπουν σὰ μαῦρο μεταξωτό, δὲν εἶναι ἀνάλογα μὲ τὸ σῶμα του. Δὲν μποροῦν νὰ τὸ κρατήσουν πολλὴ ὥρα ψηλά, κι ὁ κακόμοιρος ὁ κότσυφας κάθεται σὲ δέντρο, σὲ πέτρα ἢ καὶ σὲ χαμόκλαδα, νὰ ξεκουραστῆ. Μέσα στὸ ἄσπρο χιόνι, ποὺ τὸν τριγυρίζει, φαίνεται ἡ μαύρη του κορμοστασιά. Ὅλα του εἶναι μαῦρα, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ μύτη του, ποὺ εἶναι κιτρινοκόκκινη σὰν παλιὸ κεχριμπάρι. Τὰ πόδια του λάμπουν σὰν κλωνιά ἀπὸ κοράλι. Κι ἡ σπαθωτὴ οὐρά του ἀνοίγει σὰ μαύρη ὀλομέταξη βεντάγια.

Ἔτσι πότε πετῶντας καὶ πότε ἡσυχάζοντας σὲ δέντρο, σὲ πέτρα ἢ χαμόκλαδο, ἔφτασε ὁ κότσυφας στὶς χαμηλὲς ρεματιές :

Κάνει κρύο, κάνει τσίφι,
γιὰ τὸ δόλιο τὸ κοτσύφι ! . . .

Τώρα ὁ κότσυφας τεντώνοντας τὸ ἓνα ποδαράκι του, λέει :

— Οὔτε κρύο οὔτε τσίφι ἔχει ἐδῶ κάτω. Ζεστάθηκα γιὰ καλά.

Στάθηκε ἐπάνω σ' ἓνα χαμόκλαδο καὶ κοίταξε γῦρο του τὴν κοιλάδα.

— Σωστός παράδεισος ! εἶπε μὲ χαρὰ.

Ἐλήθεια, σωστός παράδεισος. Τὸ χιόνι εἶχε λειώσει καὶ πολλὰ ρυάκια κελάρυζαν ἐδῶ κι ἐκεῖ, σὰ νὰ τραγουδοῦσαν τὴν ὁμορφ

ζωή. Κελάρυζαν και κυλοῦσαν τὰ νερά τους στη ρεματιά κι αὐτὴ ἀνοιγε τὴν ἀγκαλιά της καὶ τὰ κατέβαζε κάτω στους κάμπους μὲ δυνατὴ βοή. Ὅπου ἦταν λάκκωμα, τὸ χιόνι σπιθοβολοῦσε ἀκόμη κόκκινες, κίτρινες, γαλάζιες, χρυσορρόδινες σπίθες, κι ἀπὸ μέσα του πετιόταν ἡ νιογέννητη χλόη. Κοντὰ στη ρεματιά φύτρωναν δάφνες καὶ μυρτιές μὲ τὶς μαῦρες στρογγυλὲς ρῶγες τους, καὶ στὶς πλαγιὲς ψήλωναν λυγερὲς ἀγριελιές καὶ ἡρεμὲς ἐλιές μὲ τὸ γαλαζόμαυρο καρπὸ τους. Ὁ κότσυφας πεινοῦσε καὶ δὲν ἤξερε τί νὰ πρωτοφάη.

— Καλὰ τὸ λένε, ὅποιος ἔχει πολλὰ δὲν ἔχει τίποτα ! εἶπε κοιτάζοντας δεξιὰ καὶ ἀριστερά. Νά, ἐγὼ τώρα πού πεινώ καὶ δὲν ξέρω τί νὰ πρωτοφάω. Καλὸς ὁ καρπὸς τῆς δάφνης, μὰ καὶ τῆς μυρτιᾶς εἶναι καλύτερος, μοσκοβολαίει ! Καὶ τῆς ἀγριελιάς οἱ ἐλιές εἶναι γλυκιές, μὰ καὶ τῆς ἡμερῆς γλυκύτερες καὶ πιὸ θρεπτικές. Τί νὰ κάμω ;

Ἐκεῖ, πού συλλογιζόταν ἔτσι ὁ κότσυφας, βλέπει λίγο μακριὰ του ἓνα χαμόκλαδο, πού τοῦ ἄλλαξε ὄλωσδιόλου τὴ σκέψη. Εἶχε τὰ κλαδιὰ του ὀρθὰ καὶ κόκκινα καὶ τὰ φύλλα του μακρουλά, στενὰ καὶ καταπράσινα. Ἀπάνω του καθόταν τὸ χιόνι κι ἔδειχνε πιὸ λαμπρὰ τὰ φύλλα του καὶ τὰ κλαδιὰ του. Μὰ μέσα ἀπὸ τὸ χιόνι ἔβγαιναν κάτι βαθυκόκκινα στρογγυλὰ κουμπιά, πού ἔλαμπαν σὰ μεγάλα ρουμπίνια δεμένα στὸ ἀσήμι.

— Ἄ, τὰ κούμαρα ! . . . φώναξε ὁ κότσυφας. Τώρα ξέρω καὶ παραξέρω τί νὰ πρωτοφάω.

Δὲν πρόφτασε ν' ἀγγίξη τὸ πρῶτο κούμαρο καὶ στάθηκε ἀνήσυχος. Κάποιον κίνδυνο ἔνοιωσε γῦρο του. Γύρισε δῶθε κεῖθε τὸ κεφάλι του καὶ μὲ μιᾶς πέταξε χτυπώντας δυνατὰ τὰ φτερά του.

Οἱ κυνηγοὶ τὴν ἔξωσαν τὴν κοιλάδα. Τὰ σκυλιὰ ἔτρεχαν γαυγίζοντας καὶ γύριζαν τοὺς θάμνους καὶ τὰ βάτα. Μὰ ὁ κότσυφας δύσκολα χτυπιέται ἀπὸ τοὺς κυνηγούς. Ἀδύνατο νὰ πιαστῆ ζωντανὸς ἀπὸ σκυλί. Ξέρει νὰ στριφογυρίζη ἀνάμεσα στὰ κλαδιὰ τόσο γοργά, πού νὰ θαμπώνη τοῦ κυνηγοῦ τὸ μάτι. Ξέρει νὰ κρύβεται ἔτσι μέσα στὰ χαμόκλαδα, πού ἀδύνατο νὰ τὸν βρῆ λαγωνικό. Ἔτσι γλύτωσε. Καὶ ὅταν κατάλαβε πὼς οἱ ἐχθροὶ του ἔφυγαν, γύρισε στὶς κουμαριές καὶ ρίχτηκε μὲ ὄρεξι στὰ κούμαρα. Ἐφαγε ἔφαγε, ὅσο πού χόρτασε.

Κάνει κρύο, κάνει τσίφι,
γιὰ τὸ δόλιο τὸ κοτσύφι ! . . .

Τώρα όμως πάει τὸ κρῦο. Ἦρθε ἡ ἄνοιξι καὶ ὁ κότσυφας ἀπόχτησε καὶ τὸ ταίρι του. Τὸ Μάρτη πέταξε μὲ τὴ συντρόφισσά του ἀπὸ τὴν κοιλάδα καὶ χώθηκε στὸ δάσος. Τώρα τὸ δάσος ἄρχισε πάλι νὰ φουντώνη καὶ νὰ μορφαίνη. Βιάζεται τὸ ζευγάρι νὰ χτίσῃ τὴ φωλιά του καὶ νὰ κάμῃ τὰ παιδιὰ του. Βρῆκε κάτι ὁμορφα χαμόκλαδα στὴ ρίζα ἑνὸς βράχου κι ἐκεῖ μέσα κάθησε. Συνάζει ρίζες λεπτές καὶ ξερὰ χορτάρια, χτίζει ἐκεῖ τὴ φωλιά του κι ἀπὸ μέσα τὴν ἀλείφει μὲ λάσπη. Ἡ κυρὰ κοτσυφίνα κάθεται καὶ γεννᾷ πέντ' ἔξ αὐγὰ γαλαζοπράσινα μὲ κόκκινες βουλίτσες. Ἐκεῖ τὰ κλωσσᾷ, κι ὁ κότσυφας στὴν κορφή τοῦ βράχου κάθεται καὶ φυλάγει, νὰ μὴν τύχη κανένας κίνδυνος. Φυλάγει καὶ δὲν παύει νὰ κελαηδῇ τὴν εὐτυχία του. Τὸ κελάηδημά του μοιάζει μὲ σφύριγμα καὶ ἀντηχεῖ σὲ ὅλο τὸ δάσος. Ἀπὸ τὸν κότσυφα καὶ τ' ἀηδόνι κανένα ἄλλο πουλι δὲν κελαηδεῖ στὴν πατρίδα μας τόσο μελωδικά. Νομίζει κανεὶς πὼς ἀκούει φλάουτο. Καὶ τὸ νοιώθει ὁ κότσυφας πὼς εἶναι καλὸς τραγουδιστής, γιατί, ὅταν τραγουδῇ, ἀνεβαίνει ἢ σὲ ψηλὸ βράχο ἢ στὴν κορυφὴ δέντρου.

Ὁ κότσυφας ἀγαπᾷ τὶς δροσιές, ὅπως καὶ τ' ἀηδόνι.

Ὅταν βγοῦν τὰ πουλάκια ἀπὸ τ' αὐγὸ, εἶναι ὀλόγυμνα. Ἀπὸ τὸ πρωὶ ὡς τὸ βράδυ πατέρας καὶ μητέρα δὲ βρίσκουν ἡσυχία. Κυνηγοῦν σκουλήκια κι ἄλλα ἔντομα καὶ τὰ φέρνουν νὰ θρέψουν τὰ παιδιὰ τους.

Κι ὅταν μεγαλώσῃ τὰ παιδιὰ του, ὁ κότσυφας δὲ μένει ἡσυχος. Βρίσκεται σὲ ἀδιάκοπη κίνησι. Μόνο ἡ μεγάλη ζέστη τοῦ μεσημεριοῦ τὸν κρατεῖ λίγο. Ὅταν εἶναι ἀπάνω στὸ χῶμα, πηδᾷ μὲ μεγάλα πηδήματα τριγῦρο. Ὅταν νοιώσῃ κάτι ἀσυνήθιστο, σηκώνει ἀμέσως ἀπάνω τὴν οὐρὰ καὶ κατεβάζει πρὸς τὰ κάτω τὶς φτεροῦγες.

Κι ὅταν ἔρθῃ ὁ χειμῶνας, ἀρχίζει πάλι τὴν ἴδια ζωὴ :

Κάνει κρῦο, κάνει τσίφι,
γιὰ τὸ δόλιο τὸ κοτσύφι !...

Ἀνδρέας Καρναβίτσας

14. ΤΑ ΧΕΛΙΔΟΝΙΑ

Καλῶς μᾶς ἦλθαν ! Ἄν δὲν τὰ εἶδατε ἀκόμη, προσέξατε καὶ θὰ τὰ ἰδῆτε. Διότι ἦλθαν ! Ἦλθαν μαζί με τὰ γεράνια, ὅπως ἔρχονται πάντοτε. Ἡ, ἀκριβέστερα, πρῶτα ἦλθαν τὰ γεράνια καὶ κατόπιν τῶν τὰ χελιδόνια. Καὶ μαζί τῶν ἦλθεν ἡ Ἄνοιξις. Ζήτω ἡ Ἄνοιξις με τὰ χελιδόνια !

Πολλοί, πραγματικῶς, ἔχουν τὴν ιδέαν ὅτι τὰ χελιδόνια ταξιδεύουν ἐπάνω εἰς τὴν ράχιν τῶν γερανιῶν, ὅτι δηλαδὴ τὰ γεράνια εἶναι τρόπον τινὰ τὰ πτερωτὰ ἄλογά τῶν, ἀφοῦ μάλιστα ἔχουν καὶ ἓν κοίλωμα εἰς τὴν ράχιν, ὅπου, λέγουν, μαζεύεται καὶ διατηρεῖται νερόν, ἐπίτηδες διὰ τοὺς ἀναβάτας τῶν ! Ἄλλ' αὐτὸ εἶναι λαϊκὴ πρόληψις.

Ὅπως ὅλα τὰ ἄλλα ἀποδημητικὰ πτηνά, καὶ τὰ χελιδόνια ταξιδεύουν με τὰ πόδια τῶν, θέλω νὰ εἶπω με τὰ πτερά τῶν. Πτωχὰ πουλιά, πῶς θὰ ἠνείχοντο τὴν πολυτέλειαν τῶν πτερωτῶν ἀλόγων ; Ἄλλ' ἐπειδὴ συνήθως γεράνια καὶ χελιδόνια ἔρχονται μαζί κι ἐπειδὴ τὰ γεράνια εἶναι μεγάλα, ἐνῶ τὰ χελιδόνια εἶναι μικρά, ἡ σύμπτωσης αὐτὴ ἔδωσεν ἀφορμὴν νὰ γεννηθῆ ἡ πρόληψις καὶ νὰ πιστευθῆ, ὅπως πιστεύεται κάθε περίεργον.

Ἐφέτος τὰ χελιδόνια ἄργησαν νὰ μᾶς ἔλθουν. Ἐκινδυνεύσαμεν νὰ ἐορτάσωμεν τὴν 25ην Μαρτίου χωρὶς χελιδόνια. Καὶ πῶς γίνεται 25η Μαρτίου, χωρὶς τὸ πουλὶ τῆς Ἄνοιξεως, τῆς χαρᾶς, τῆς ἐλευθερίας ;

Ἄλλὰ διατί ἄργησαν ἐφέτος τὰ χελιδόνια ;

Ἡ ἐπικρατεστέρα γνώμη εἶναι ὅτι, ἐπειδὴ ἐφέτος ὁ χειμὼν παρετάθη δριμύς, τὰ χελιδόνια ἐφοβήθησαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν ἀφρικανικὴν ζεστασίαν τῶν καὶ νὰ μᾶς ἔλθουν πρὶν λειώσουν ἀκόμη τὰ χιόνια.

Θὰ εἰπῆτε : Καὶ ποιὸς τοὺς ἐτηλεγράφησεν ἐκεῖ κάτω, εἰς τὴν Ἀφρικὴν, ὅτι ὁ Ὑμηττὸς εἶναι ἀκόμη χιονισμένος ; Αὐτὸ πλέον δὲν τὸ ἤξεύρει κανεὶς. Ἄλλὰ τὰ χελιδόνια εἶναι προικισμένα με ἓν ἔνστικτον, ἀπὸ τὸ ὅποῖον ὅλα τὰ θαύματα ἡμπορεῖ κανεὶς νὰ τὰ περιμένῃ.

Καὶ νὰ, μόλις ἔλειψαν τὰ χιόνια, μόλις ἐγλύκανε ὀλίγον ὁ καιρὸς, μόλις ἡ Ἄνοιξις ἤρχισε νὰ χαμογελᾷ, τὰ χελιδόνια μᾶς ἦλθαν. Αἱ παλαιαὶ φῶλαι ἐπανεῦρον τοὺς πρώτους ἐνοίκους τῶν καὶ ὁ ἀέρας ἐγέμισεν ἀπὸ χαρμόσυνα κελαηδήματα.

Ἦτο καιρός ! Τὴν 25ην Μαρτίου τὴν ἐωρτάσαμεν μὲ λόγους, μὲ ποιήματα, μὲ ᾠσματα, μὲ στεφάνια, μὲ σημαίας καὶ μὲ χελιδόνας. Ἐὰν εἶναι εὐλογημένα τὰ πουλάκια τὰ ἐλπιδοφόρα ! Ὁ ἔρχομός των μᾶς ἀναγγέλλει τὴν ὠραιότεραν ἐποχὴν καὶ γεμίζει τὴν ψυχὴν μας ἀπὸ ἀγαλλίασιν. Ἡ Ἄνοιξις εἶναι ἐδῶ !

Ἐὰ εἰπῆτε : Ὁ οὐρανὸς εἶναι συννεφιασμένος. Ἀλλὰ τὰ σύννεφα περνοῦν, φεύγουν, διαλύονται. Καὶ ὀπίσω ἀπὸ τὰ σύννεφα ὁ ἀνοιξιᾶτικός οὐρανὸς λάμπει καταγάλανος καὶ ὁ ἀνοιξιᾶτικός ἥλιος σκορπίζει ἀκτῖνας θερμᾶς καὶ χρυσᾶς. Ὑπὸ τὸ φίλημά των ἀναβλαστάνει ἡ χλόη καὶ φυλλοστολίζονται τὰ δένδρα καὶ ἀνθίζουν οἱ θάμνοι καὶ γίνεται ἡ γῆ ὡς παράδεισος. Εἶναι ἡ ζωὴ, ἡ νεότης, ἡ χαρὰ, ἡ εὐτυχία.

Ἐὰν ἀπολαύσωμεν λοιπὸν τὴν ὠραίαν αὐτὴν ἐποχὴν, εὐλογοῦντες τὸν Οὐράνιον Πατέρα, ὁ ὁποῖός μᾶς τὴν στέλλει πάντοτε εἰς τὴν ὦραν τῆς.

Γρηγόριος Ξενόπουλος

15. ΑἶΓΑΓΡΟΣ

Αἱ αἶγαγροι εἶναι τὰ ἀφθονώτερον μὲ πολεμικὴν τέχνην προικισμένα ζῷα. Ἐν σχέσει πρὸς ταύτας μόνον οἱ ἄγριοι ἵπποι ἔχουν τελειότερα τὰ συστήματα τῆς ἀμύνης των κατὰ τῶν λύκων. Ἄμα λόγος χάριν ἡ ἀγέλη ἀντιληφθῆ τὴν ἐπιδρομὴν των, ἀμέσως σχηματίζει κύκλον πέριξ τῶν πῶλων, τῶν γερόντων καὶ ἀνικάνων ἵππων. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀμύνεται θαυμασίως διὰ τῶν ὀπλῶν τῆς. Ὀλόκληρον φάλαγγα λύκων δύνανται οὕτω νὰ τρέψουν εἰς φυγὴν.

Ἡ πολεμικὴ τέχνη τῶν αἰγάγων εἶναι περισσότερον ἀρχέγονος. Ἐχουν τὴν τακτικὴν ἀτάκτων σωμάτων, καὶ ἴσως ὁ ἑλληνικὸς ἀρματολισμὸς εἰς αὐτὴν νὰ χρεωστῆ πολλὰς ἐκ τῶν μεθόδων του. Τὸ περίφημον « καραούλι », ἡ τοποθέτησις δηλαδὴ σκοπῶν εἰς ὑψηλὰ σημεῖα, ἡ « βάρδια », ὅπως λέγεται σήμερον, εἶναι μέχρις ἀπιστεύτου βαθμοῦ ὀργανωμένη εἰς τὴν φυλὴν τῶν αἰγάγων. Καὶ τρεῖς ἀκόμη ἐκ τούτων ἂν ἀποτελοῦν τὴν ἀγέλην, ἡ μία θ' ἀναλάβη τὰ καθήκοντα τοῦ σκοποῦ, διὰ νὰ βόσκουν αἱ ἄλλαι μ' ἀσφάλειαν.

Ἡ βάρδια τῶν αἰγάγων σφυρίζει, ὅπως καὶ τῶν κλεφτῶν. Καὶ ἔχει ὅλα τὰ εἶδη τῶν σφυριγμάτων, ὅπως τὸ κλέφτικο καραούλι.

Ἄλλο εἶδος σφυρίγματος ἐὰν ἐπέρχεται λύκος, ἄλλο ἐὰν ἀντιληφθῆ κυνηγούς καὶ ἄλλο ἐὰν πλησιάζουν ὁμόφυλοι ἐχθροί. Διότι καὶ αἱ αἶγαγροι εὐρίσκονται μεταξύ των εἰς ἐμπόλεμον κατάστασιν.

Τίποτε ἴσως δὲν ἀφθονεῖ περισσότερον εἰς τὴν Εὐρυτανίαν, ὅσον αἱ αἶγαγροι. Ἄλλὰ τὰ βουνὰ τῶν Ἀγραφῶν εἶναι τόσον δύσβατα, ὥστε δὲν συμβουλεύω κανένα κυνηγὸν νὰ ἐπιχειρήσῃ ἐκδρομὴν. Οἱ ἐντόπιοι κυνηγοί, μολονότι καλοὶ σκοπευταί, εἶναι μικροεπιχειρηματῆαι· ἀρκοῦνται εἰς λαγούς, πέρδικας καὶ πότε - πότε συνεταιρίζονται διὰ μεγάλας ἐπιχειρήσεις. Κατὰ προτίμησιν ὅμως αὐταὶ στρέφονται πρὸς τὰς δορκάδας καὶ τοὺς ἀγριοχοίρους, οἵτινες διαιτῶνται εἰς κλειστοὺς δασώδεις τόπους πέριξ τῶν χωρίων.

Κρέας αἰγάγρου ἔχομεν ἐν ἔτος νὰ ἴδωμεν, διότι τὸ κυνήγιόν του ἀπαιτεῖ μεγάλην τέχνην. Τὰ «σύρματα», ὅπως λέγονται τὰ δυσκολοπάτητα μονοπάτια τῶν κρημῶν, εἶναι οἱ μόνοι δρόμοι, ἀπὸ τοὺς ὁποίους διέρχονται αἱ αἶγαγροι. Καὶ μόνον χάρις εἰς τὰ σύρματα αὐτὰ τρώγουν ἐνίοτε ἐδῶ αἰγαγρόν τινα, ὄχι ἀπὸ συστηματικούς κυνηγούς, ἀλλὰ ἀπὸ ποιμένας. Οὗτοι καταλαμβάνουν τὰ σύρματα καὶ ἐνεδρεύουν τὰς διαβάσεις τῶν ἀγελῶν.

Πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἐνθυμοῦμαι, ὅτι ἔφεραν αἰγάγρους φονευμένας· οἱ πωληταί των δὲ ἐπέμενον, ὅτι κατώρθωσαν νὰ τὰς φονεύσουν κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον: Ἐτοποθέτησαν εἰς τὰ σύρματα σανίδια ἐπαλειμμένα μὲ σάπωνα. Ἀφοῦ «ἐμπῆκαν παγάνα» εἰς τὸ δάσος, ἐξηνάγκασαν τὰς αἰγάγρους νὰ διέλθουν ἐπάνωθεν τῶν σανιδίων· ἐγλίστρησαν λοιπὸν κάτω εἰς τὸν κρημνόν, ὅπου καὶ ἔγιναν θρύμματα. Ὅλοι ὅμως ἤκουσαν ὑπόπτως τὰ παραμύθια αὐτά, πιστεύοντες μᾶλλον ὅτι ἐπρόκειτο περὶ θυμάτων ἐμφυλίου σπαραγμοῦ. Ἐν τούτοις οἱ πωληταὶ ἐπέμεναν. Καὶ ἴσως μετεχειρίσθησαν τὸ ψεῦδος, διὰ νὰ δικαιολογήσουν τὸ πῶς αἱ αἶγαγροι ἦσαν σχεδὸν θρυμματισμένοι. Οἱ πονηροὶ ὅμως χωρικοὶ τοὺς ἠρώτων:

— Ἀπὸ ποῦ εἶχετε ἀγοράσει τὸν σάπωνα;

Καὶ ὁ διαρκῶς φιλοσοφῶν καφεπώλης τοῦ χωρίου ἀπήντησεν ὑπερασπιζόμενος δῆθεν τοὺς κυνηγούς:

— Βρὲ παιδιὰ, τί σᾶς μέλει γιὰ τὸ σαποῦνι τί ποιότης εἶναι; Ἀγοράζετε τὸ κρέας διὰ νὰ τὸ φάτε ἢ γιὰ μπουγάδα;

«Τὰ ἄγρια καὶ τὰ ἡμέρα τοῦ βουνοῦ καὶ τοῦ λόγγου» Στέφανος Γρανίτσας

16. Η Π Ρ Ω Τ Η Δ Ο Κ Ι Μ Η

Ἀπὸ τὴν καπνοδόχο, μπροστὰ στὸ γεῖσο τῆς στέγης, πρόβαλε ἕνα κεφαλάκι, ἕνα ράμφος. Καὶ δυὸ ματάκια, δυὸ ἐκστατικές χαντρίτσες, ἐπισκόπησαν προσεχτικὰ τὰ περίξ.

Ἦταν ἕνα πετειναράκι, ἕνα σπουργιτάκι τῆς τελευταίας ἐσοδείας, μὲ φρέσκη πτεροφυΐα, ἕνα τόσο δὰ πλασματάκι, ὀλοκαίνουργο, ποὺ εἶχε ξεκινήσει ἀπὸ τὴν μποέμικη κατοικία τῶν γονιῶν του, ἀπὸ κάποια πτυχή τῶν κεραμιδιῶν, κι εἶχε τολμήσει, γιὰ πρώτη φορά, νὰ φτάση ὡς τὰ σύνορα τοῦ γνωστοῦ του κόσμου, γιὰ νὰ μείνη ἐμβρόντητο. Ὅπως τὰ ρόδα ἐνὸς λαμπροῦ παραμυθιοῦ, ποὺ φαντάζονταν, ἐπάνω στὸ κοτσάνι τους στὴν τριανταφυλλιά τους ὅτι δὲν ὑπάρχει ἄλλο περιβόλι, ἐκτὸς ἀπ' αὐτὸ ποὺ ἔχαν φυτρώσει, ὅτι ὁ κόσμος ἦταν ἡ γωνιά τους καὶ κύριός τους αἰώνιος ὁ περβολάρης, ἔτσι καὶ αὐτὸ τὸ νέο σπουργιτάκι θὰ ἦταν βέβαιο πὼς τελειώνει τὸ σύμπαν στὴν καπνοδόχο.

Τί συγκλονιστικὴ ἔκπληξι ! Ἕνα γαλάζιο βάθος ἀπαλώτατο ἀπλώνεται ὡς τὸ σταχτὴν ἤσκιο τοῦ βουνοῦ, ἐκεῖ κάτω, μέγα, κολοσσιαῖο, ἀπίστευτο, εἰκόνα ποὺ ὑποβάλλει τὴν ἰδέα μιᾶς ἀπέραντης ἐλευθερίας. Πλήθος ἀκακίες ἀνεμίζουν ἀντίκρυ τὰ χιονᾶτα ἀνθοστάφυλά τους κι ἡ φυλλωσιά τους, φουντωτὴ, τρυφερή, δροσερή, προκαλεῖ τὸν ἄλλον νὰ παίξῃ μέσα τους τὸ κρυφτούλι.

Μὰ τὸ ἀμαξοστάσι, πιὸ πέρα, σᾶς παρακαλῶ ; Μιὰ μεγάλη αὐλή, κισσὸς πελώριος, τὰ νέα βλαστάρια μιᾶς κληματαριᾶς καὶ σωροὶ κοπριᾶς, πού, χωρὶς ἄλλο, στὰ μάτια τοῦ μικροῦ θὰ παρασταίνανε τὰ χρυσωρυχεῖα τῆς Ἀλάσκας. Θεέ μου ! Καὶ νὰ μὴν εἶναι κανέναν βέβαιος, πὼς τὸν βαστοῦν τὰ φτερά του !

Ἀπ' τὸ παράθυρο παρακολουθοῦσα αὐτὸ τὸ χαριτωμένο δίσταγμα τοῦ ἀρχάριου : Νὰ πετάξῃ, νὰ μὴν πετάξῃ ; Καὶ ἂν πετάξῃ τί μπορεῖ νὰ συμβῇ ; Αὐτὸ πάλι κάτω τί εἶναι ; Πέτρες, χώματα, δρόμος, ἄγνωστα πράγματα. Εἶναι μαλακά ; Μπορεῖ νὰ πετάξῃ ἔπειτα κανεὶς ἀπὸ κεῖ ; Ἄν ἔρθῃ ὁμως ἡ γάτα ; Ἐδῶ σὲ θέλω !

Σὲ μιὰ στιγμή ὁ μικρὸς ἀποφασίζει νὰ δοκιμάσῃ, τινάζει τὰ φτερά του, ποὺ ἀνοίγονται γιὰ πρώτη φορά, καὶ λάμπουν σὰ μετάλλινα στὸν ἥλιο. Μὰ τὰ ποδαράκια του δὲν ἀφήνουν τὸ κεραμίδι· ὁ φόβος τὰ κάνει ἀπὸ μολύβι, καὶ τὸ μόνο ἀποτέλεσμα τῆς πρώ-

της αὐτῆς δοκιμῆς εἶναι νὰ καρφωθῆ τρομαγμένο στὰ χεῖλη τοῦ γείσου. "Ενας μεγάλος, ἕνας σπουργίτης μὲ πείρα, περνᾶ — τσάβ ! τσάβ ! τσάβ ! — μὲ γοργὸν ἔλιγμὸ ἀπὸ πάνω καὶ φεύγει πρὸς τὸ ἀμαρσοστάσιο, ποῦ προσγειώνεται μὲ ἀσφάλεια, μ' ἔλευθερία, μὲ μαστοριά. Ὁ μικρὸς παίρνει ἔξαφνα θάρρος καὶ φρρρρρρ ! ρίχεται μ' ἀνοιχτὰ φτερὰ στὸ διάστημα.

Μὰ τὸ πέταγμά του εἶναι ἀστεῖο. Δὲν κατέχει τὴ χρῆσι τοῦ τιμονιοῦ — τῆς οὐρᾶς του — δὲν μπορεῖ νὰ πάη ὅπου θέλει, γράφει μαϊάνδρο στὸν ἀέρα, ξαναγυρίζει στὰ χνάρια του, χάνει τὸ ἠθικό του, τὰ φτερά του παραλύουν, καὶ τέλος πέφτει μὲ « βὸλ πλανέ » καὶ φωνίτσες γεμάτες ἀπόγνωσι στὴ βάσι τῆς μάντρας τοῦ γειτονικοῦ οἰκοπέδου. Φυσικά· ἡ ἀεροπορία δὲν εἶναι παιγνίδια. Εἶναι ὀλάκερη ἐπιστήμη. Ἡ μάννα φτάνει λαχανιασμένη. Πετᾶ γῦρο του, τὸν μαλώνει γιὰ τὸ ξεθάρρεμά του κι ἀρχίζει νὰ τοῦ δίνει πρακτικὰ μαθήματα ἀεροπτητικῆς.

Ποῖος εἶναι ὁ μεγαλύτερος παιδαγωγός ; Ἡ πιὸ ἀσήμαντη μάννα ! Κατέχει τὴν τέχνη νὰ κατεβαίνει ὡς τὸν νηπιώδη ἐγκέφαλο τοῦ παιδιοῦ της, γιὰ νὰ τὸν σηκώσῃ ὡς τὸ δικό της. Ἡ ἀγάπη, τὸ φίλτρο, ἡ στοργή τῆς δίνουν τὸ δύσκολο κλειδί τῆς μεθόδου, ποῦ κανεὶς σοφὸς δὲν κατάφερε ὡς τὰ σήμερα ν' ἀνακαλύψῃ.

Ὅριστε τώρα αὐτὴ ἡ σπουργιτομάννα. Γιὰ νὰ μάθῃ στὸ παιδί της τὰ μυστικά τῆς πτητικῆς, ἀρχίζει νὰ γίνεται μωρό. Προσγειώνεται. "Υστερα μ' ἕνα ἀδέξιο, πρωτόγονο πέταγμα, σὰν τοῦ παιδιοῦ της, ὑψώνεται ἀπὸ τὸ ἔδαφος καὶ σκαρφαλώνει σὲ μιὰ προεξοχή τῆς μάντρας. Κάνει τέσσερες φορὲς αὐτὸ τὸ ἴδιο πρᾶμα, ὥσπου νὰ πείσῃ τὸ μικρὸ της νὰ τὴ μιμηθῆ. Κι ἔτσι, μὲ μικρὲς - μικρὲς πτήσεις, ἀπὸ προεξοχή σὲ προεξοχή κι ἀπὸ στήριγμα σὲ στήριγμα, μακραίνουν ὀλοένα καὶ χάνονται στὸ δαίδαλο τῶν στεγῶν.

Στὸ καλό ! Ἱερὴ εὐλογημένη δυάδα μητέρας καὶ παιδιοῦ. Εἰσαστε τὸ σύμβολο τῆς ἀγνότερης ἀγάπης, κι ὁ πρῶτος κρίκος, τὸ θεμέλιο τῆς Δημιουργίας.

Ἐφημερίς « Ἐμπρὸς » 1918

Σπύρος Μελλάς

17. ΔΙΑΤΙ ΑΓΑΠΩ ΤΟΝ ΒΑΤΡΑΧΟΝ

Ἐν ἀπὸ τὰ ἀθώωτερα ζῶα, τὰ ὁποῖα μανθάνομεν ἀπὸ τοὺς μεγάλους νὰ ἀντιπαθῶμεν δίχως κανένα λόγον, εἶναι ὁμολογουμένως ὁ πτωχὸς βάτραχος.

Ἐπειδὴ ἔβλεπον λοιπὸν καὶ ἐγώ, ὅταν ἤμην παιδίον, τοὺς μεγαλύτερους μου νὰ ὀπισθοχωροῦν μὲ φρίκην, πολλάκις δὲ καὶ νὰ πηδοῦν, μόλις ἔβλεπον ἕνα ἀθῶον βάτραχον, ἔμαθον νὰ πηδῶ καὶ ἐγὼ ἔντρομος, ὁσάκις ἔβλεπον βάτραχον.

Μίαν ἡμέραν ὅμως, ὅταν ἤμην πλέον γέρον, εἶδον ἐντὸς ἐνὸς παλαιοῦ ὑδραγωγείου ἕνα βάτραχον, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὴν ἡλικίαν, τὴν καλὴν ζωὴν καὶ τὴν ἀδηφαγίαν του εἶχε λάβει πελωρίας διαστάσεις. Οὐδέποτε ἐφαντάσθην ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ ὑπάρχη τοιοῦτος βάτραχος. Τὸν ἐπίεσα ἑλαφρῶς μὲ τὴν ράβδον μου καὶ κύψας παρετήρουν μὲ προσοχὴν καὶ περιέργειαν τὴν πολὺ ἀνθρωπίνην φυσιογνωμίαν του, τὰς παρεΐας του, τὸ δέρμα του, τοὺς ὄνυχας του . . . Τὸν ἀνέστρεψα μὲ τὴν ράβδον μου, ὅτε ἐθαύμασα τὴν στίλβουσαν λευκότητα καὶ ἰδίως τὰς διαστάσεις τῆς κοιλίας του. Ἄλλ' ὁ πειρασμὸς δὲν μὲ ἄφησεν ἢ μᾶλλον δὲν τὸν ἄφησεν ἤσυχον.

— Ἄς τὸν ἴδω καὶ αἰωρούμενον, εἶπον.

Τὸν ἔλαβον διὰ χάρτου καὶ τὸν ἀνύψωσα. Φοβηθεὶς ὅμως, ἔκαμε βιαίας καὶ ἀπηλπτισμένας κινήσεις καὶ μὲ τοὺς τέσσαρας πόδας του συγχρόνως, ἀποτέλεσμα τῶν ὁποίων ἦτο νὰ ἐκφύγη τῶν χειρῶν μου καὶ νὰ πέσῃ κατὰ γῆς.

Ἐνεθυμήθην τότε τὴν παλαιὰν ἀντιπάθειάν μου, τὸν ἄφησα καὶ ἔφυγον μὲ τρόπον.

Τὴν νύκτα βλέπω εἰς τὸν ὕπνον μου, τὴν αὐτὴν σκηνὴν τοῦ βατράχου, ἀλλὰ μὲ προσθήκας. Δηλαδή, ἐνῶ τὸν ὕψωνον καὶ τὸν περιειραζόμενον, τὸν ἤκουσα νὰ λέγῃ ρυθμικὰ μὲ φωνὴν λεπτοτάτην, θρηνώδη :

— Πῶ . . . πῶ . . . τί ἔπαθα . . . ὁ κακόμοιρος . . . πῶ . . . πῶ . . . τί ἔπαθα . . . ὁ κακόμοιρος !

Ἐξύπνησα πρὸ τῆς ἀνατολῆς μὲ λύπην εἰς τὴν ψυχὴν μου. Δὲν ἐβράδυνον δὲ νὰ κάμω τὸν αὐτὸν πρὸς τὸ παλαιὸν ὑδραγωγεῖον περίπατον ὀδηγούμενος ὑπὸ τινος προαισθήματος.

Καὶ τί βλέπω ! . . . Τὸν βάτραχον εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν ὕπτιον,

νὰ ἀγωνίζεται ἀκόμη, διὰ νὰ γυρίσῃ εἰς τὴν κανονικὴν του στάσιν, καὶ νὰ μὴ ἠμπορῇ νὰ τὸ κατορθώσῃ.

Πρῶτον μου ἔργον ἦτο νὰ τὸν γυρίσω. Ἡ ἐλπίς τῆς σωτηρίας του ἔδωσεν εἰς αὐτὸν δυνάμεις καὶ τότε ἤρχισε νὰ πηδᾷ κωμικώτατα, ἀφοῦ ἐστάθη πρῶτον ἐπὶ τινα χρόνον ἀκίνητος, ἢ διὰ νὰ ἀναπαυθῇ ἢ διότι ἤργησε νὰ πεισθῇ ὅτι ἐσώθη.

Ἡ διπλῆ αὐτῆ σκηνὴ ἔφερεν ἐντός μου μεταβολὴν τινα. ἤρχισα νὰ μὴ ἀποστρέφωμαι πλέον τὸν βάτραχον, νὰ τὸν θεωπεύω καὶ νὰ τὸν συμπαθῶ. Καὶ τὸ παράδοξον μάλιστα εἶναι ὅτι, ὡσὰν ἀρχίζει ν' ἀτονῇ ἢ συμπάθειά μου καὶ κλίνω πρὸς τὰς παλαιὰς ἐντυπώσεις, τότε ἀκούω, ὡσὰν νὰ σφυρίζῃ τις εἰς τὰ ὦτα μου, τὸ θρηνητικὸν τοῦ ὄνειρου μου :

— Πῶ . . . πῶ . . . τί ἔπαθα ὁ κακόμοιρος . . .

Καὶ τοῦτο μὲ ἐπαναφέρει εἰς τὴν συμπάθειάν μου.

Δημήτριος Καμπούρογλου

18. Ο ΛΥΚΟΣ

Ἡ παράδοσις λέγει : Ἄμα ὁ Χριστὸς ἔπλασε τὰ πρόβατα καὶ βγῆκε στὰ βουνὰ νὰ τὰ βοσκήσῃ, τόσο χάρηκεν ἡ ψυχὴ του, ποῦ ἔκοψε ἓνα ξύλο, τὸ ἔφκιασε μιὰ μεγάλη φλογέρα κι ἄρχισε νὰ λαλῇ. Ἄκουσε ὁ Σατανᾶς τὰ λαλήματα καὶ τὰ βελάσματα, πῆγε κοντά, εἶδε τὰ πρόβατα καὶ μαύρισε ἡ ψυχὴ του.

Τί ὁμορφα πλάσματα εἶναι τοῦτα πού 'καμε ὁ Χριστὸς ! εἶπε.

Κι ὁ νοῦς του πῆγε πῶς νὰ τοῦ τὰ χαλάσῃ. Παραμέρισε στὸ λόγγο, ἔκοψε μιὰ ἀγριαπιδιά κι ἄρχισε νὰ φκιάνῃ τὸ Λύκο. Γι' αὐτό, πού 'ναι φκιασμένο ἀπ' ἀγριαπιδιά, δὲν λυγίζει καθόλου αὐτὸ τὸ πλάσμα τοῦ Σατανᾶ. Μὰ ἄμα τὸν ἀπόφκιασε τὸ Λύκο καὶ πῆγε νὰ τὸν στήσῃ, εἶδε πῶς δὲν μποροῦσε νὰ σταθῇ στὰ ποδάρια του τὸ ἔργο του. Ἄφοῦ εἶδε καὶ ἀποεἶδε πῶς δὲ θὰ στυλώσῃ τὸ Λύκο, πῆγε στὸ Χριστό, γονάτισε μπροστά του καὶ εἶπε :

— Ἀφέντη, θέλησα κι ἐγὼ νὰ κάμω ἓνα πλάσμα σὰν τὰ δικά σου. Μὰ γιατί δὲ στέκει στὰ πόδια του ; Ἀξιώσέ με νὰ τὸ δῶ ὄρθιο καὶ θὰ προσκυνῶ τ' ὄνομά σου.

Ὁ Χριστὸς τοῦ εἶπε :

— Πήγαινε νὰ τοῦ φωνάξης : « Σήκω, ἔργο μου, καὶ κάμε ὅ,τι πρόσταξε ὁ Χριστός ».

Ὁ Σατανᾶς γνοιόστηκε.

— Κι ἂν τὸ πρόσταξε ὁ Χριστός νὰ μὲ φάη ; εἶπε.

Πῆγε γρήγορα, ἔκανε ἓνα λάκκο κοντὰ στὸ λύκο, κρύφτηκε μέσα κι ἀφήνοντας ἔξω τὸ ἓνα ποδάρι του μόνο φώναξε :

— Σήκω, ἔργο μου, καὶ κάμε ὅ,τι πρόσταξε ὁ Χριστός.

Ὁ Λύκος ἐπήδησεν ἐπάνω, ἄρπαξε τὸ ποδάρι τοῦ Σατανᾶ καὶ τὸ ἔφαγε. Γι' αὐτὸ λένε ὅτι ὁ ἀρχιδιάιμονας εἶναι κουτσὸς καὶ λυκοφαγωμένος.

Ἡ πονηρία τοῦ λύκου : Ἐπειδὴ γνωρίζει ὅτι ἡ ὁσμή του χτυπᾷ τὰ προβατόσκυλα, ἅμα πηγαίνει στὴ στάνη, βαδίζει ἀπὸ τὸ μέρος ποῦ ἔχει ἀντίθετο τὸν ἀέρα. Ἄν ἔχη ρεῦμα, χώνει τὸ ρύγχος του στὸ νερό. Ἄν εἶναι μέρα, ποτὲ δὲ βαδίζει σὲ γυμνὸ τόπο. Προτιμᾷ πάντοτε τ' ἀπόσκια, γιὰ νὰ μὴ διακρίνεται εὐκολα. Ἄν εἶναι συμμορία λύκων, χωρίζονται εἰς δύο μπουλούκια. Οἱ μὲν πηγαίνουν ἀπὸ τὸ μέρος ποῦ φυσᾷ, ὥστε νὰ τοὺς ἀντιληφθοῦν τὰ σκυλιὰ καὶ νὰ τοὺς πάρουν ἀπὸ κοντά. Ἄμα κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο ἀπομακρυνθοῦν τὰ σκυλιὰ, ὁρμοῦν οἱ ἄλλοι στὸ κοπάδι καὶ σφάζουν. Πόσα ; Πιστεύουν ὅτι ἅμα μπῆ στὸ κοπάδι σφάζει κάθε λύκος ἕως 99. Ἄμα φθάση τὰ 100 λέγουν ὅτι σκάζει. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ἓνας λύκος σφάζει ὅσα προφθάση. Νὰ χορτάση δὲν ὑπάρχει φόβος. Μήπως τρώγει κρέας ; Ἄνοιγει μιὰ φλέβα στὸ λαιμὸ καὶ πίνει τὸ αἷμα. Γι' αὐτὸ λέγουν : « Ἄμα ἔχει ἓνας λύκος, ἔχουν ἑκατὸ κοράκια. Ἄμα ἔχουν ἑκατὸ κοράκια, δὲν ἔχει ἓνας λύκος ».

« Μπῆκε ὁ λύκος στὸ κοπάδι ; Ἄλλοιὰ πῶχει τὸ ἓνα ». Βεβαιωμένο πρᾶγμα εἶναι ὅτι, ἂν σ' ἓνα κοπάδι εἶναι πεταμένα ἓνα ἢ λίγα πρόβατα κανενός, ἐκεῖνα θὰ πρωτοπάρη ὁ Χάρος. Ὁ λόγος εἶναι ὁ ἐξῆς :

Κάθε μπουλούκι εἶναι σὰν ἀπὸ ἰδιαίτερα πάντα φκιασμένο. Ἄν σμίξετε πέντε μπουλούκια, θὰ ἔχετε μὲν ἓνα μεγάλο κοπάδι, ἀλλὰ μὲ τὴν πρώτη ταραχὴ σχίζονται κατὰ μπουλούκια, ὅπως, ὅταν ἦταν χωρισμένα. Ἄν λοιπὸν στὸ κοπάδι εἶναι ἓνα μοναχὸ πρόβατο, θὰ ξεκόψη καὶ ἴσως γλυτώσουν τὰ ἄλλα ἀπὸ τὰ σκυλιὰ, τὰ ὁποῖα σκυλιὰ ὡς μυαλωμένα θὰ τρέξουν νὰ γλυτώσουν τὰ περισσότερα. Ἄλλὰ τὸ ἓνα σπάνιον νὰ σωθῆ.

Ἐπειδὴ μὲ τὸ αἷμα ἐνὸς προβάτου δὲν μπορεῖ βέβαια ὁ λύκος νὰ χορτάσῃ, οὔτε ἐπὶ τόπου εἶναι εὐκολον νὰ τὸ καταπιῇ, ἀναγκάζεται νὰ τὸ παίρῃ μαζί του, καὶ ἰδοὺ πῶς : Ἄν μὲν εἶναι μικρό, τὸ πετᾷ στὴν πλάτη του καὶ φεύγει, σὰ νὰ ἔχη ἐπανωφόρι ριγμένο στοὺς ὤμους του. Ἄν εἶναι μεγάλο, τὸ δαγκώνει ἀπὸ τὸ αὐτί, τὸ ζώνει μὲ τὴν οὐρά του στὴ μέση καὶ τοιουτοτρόπως πηγαίνουν ἀλαμπράτσο.

Ἄν εἶναι ἄλογο, τὸ πιάνει ἀπὸ ἀδύνατα μέλη τοῦ σώματός του. Ἄν εἶναι βόδι, πηδᾷ στὸ λαιμό του καὶ μὲ τὴν οὐρά του τὸ διευθύνει ὅπου θέλει, σὰν καρβαλάρης μὲ τὸ καμτσίκι του. Ἄν εἶναι μουλάρι, πιάνει τὴ στράτα καὶ κάνει τὸν πεθαμένο. Τὸ μουλάρι, κατὰ τὴν περιέργειά του, πηγαίνει νὰ τὸν μυρίσῃ, καί, ἅμα πλησιάσῃ τὴ μύτη του, τ' ἀρπάζει ἀπ' αὐτὴ καὶ τὸ σκάζει. Ἄν εἶναι δυνατὸ τὸ μουλάρι, τὸν σηκώνει ἐπάνω καὶ τὸν βροντᾷ κάτω σὰ χταπόδι. Οἱ μουλαροτρόφοι, γιὰ νὰ σώσουν τὴν ὑπόληψι τῆς ράτσας των, λέγουν ὅτι ὁ λύκος τρώγει προηγουμένως ἄμμο γιὰ νὰ βαρύνῃ, καὶ γι' αὐτὸ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δὲν μποροῦν νὰ τὸν σηκώσουν τὰ μουλάρια.

« Ἄλλοιμονο, ἂν ἔκοβαν ὅλοι οἱ λύκοι », λέγει μιὰ παροιμία. Κόβει μόνον ὁ Μονιάς. Τί εἶναι ὁ Μονιάς ; Τὸ μεγαλύτερο παιδί των. Ὁ λύκος καὶ ἡ λύκαινα τὸ χωρίζουν, ἅμα γεννηθῆ. Τὸ τρέφουν καὶ τὸ ἐκπαιδεύουν ἰδιαιτέρως. Εἰς αὐτὸ ἐμπιστεύονται ὅλην τὴν τέχνην, τὴν ὅποιαν τοῦ διδάσκουν μὲ τὴν ἐπιμέλειαν τῆς ἀλεπούς. Κουβαλοῦν πρόβατα καὶ γίδια ζωντανὰ στὴ φωλιά τοῦ Μονιά χάριν τῆς ὑποδειγματικῆς του διδασκαλίας. Μεθ' ὃ ὁδηγεῖται στὰ κοπάδια πρὸς τελειοποίησιν τῶν σπουδῶν του.

Ὅρος ἀπαράβατος : Ἄπὸ κοπάδια, πού εἶναι γῦρο ἀπὸ τὴν φωλιά του, ποτὲ δὲν κλέβει ὁ λύκος. Ἐπιθυμεῖ νὰ μὴν εὑρίσκεται εἰς παρεξηγήσεις μὲ τοὺς γειτόνους του, τοῦλάχιστον, ἐφ' ὅσον ἔχει τὰ μικρά του εἰς κατάστασιν ἀνηλικιότητος.

Ἄφ' ὅτου ἔρχεται ὁ στόλος στὸν Ἄστακό, ἡ πεδινὴ Ἀκαρνανία ἡσύχασε. Αἱ προβολαὶ τῶν ἠλεκτρικῶν ἐφόβισαν τὸ λύκο πολὺ, ὥστε νὰ φύγῃ. Ἄλλοτε τὸν εἶχε τρομάξει ἡ λοκομοτίβα τοῦ σιδηροδρόμου Κρυονερίου - Ἀγρινίου τόσον, ὥστε ἔφυγαν ὅλοι καὶ ἐπέρασαν εἰς τοὺς ὄρεινους δήμους τῆς Ἀκαρνανίας. Ὁ μακαρίτης ὁ Τρικοῦπτης ἐμαυρίσθη τότε ἐξαιρετικῶς ἀπὸ τοὺς ποιμένας, διότι

« τοῦ διαβόλου τὸ σιδερικό », ἤγουν τὸ τραῖνο, ἔρριψε τοὺς λύκους μέσα στὴ στάνη τους.

Ἡ ἐπικήρυξις τοῦ λύκου εἶναι ἀπὸ τὰ κυριώτερα ποιμενικὰ ἔθιμα. Ἄν δὲν ἀπατῶμαι, μόνον εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν εἶναι ἐπικεκηρυγμένοι οἱ λύκοι. Εἰς ὅλα τὰ ἄλλα κράτη ζῆ ἢ νομοθεσία τοῦ Σόλωνος, τοῦ πρώτου ἐπικηρύξαντος τοὺς λύκους.

Ζῆ ἐπίσης ἢ πρόληψις, τὴν ὁποῖαν ἀναφέρει ὁ Βιργίλιος, ὅτι, ἂν σὲ ἰδῆ ὁ λύκος, « χαβώνεσαι », τουτέστι μένεις ἄλαλος.

Αἱ καταστροφαί, ποὺ κάνει στὴν Ἑλλάδα, ὑπολογίζονται εἰς ἑκατοντάδας χιλιάδων. Γι' αὐτὸ ὁ σκοτώνων ἢ ὁ συλλαμβάνων λύκον ἀνεπικήρυκτον ἀκόμη τὸν περιφέρει στὰ χωριά καὶ παίρνει δῶρα. Ἄν ὁ λύκος εἶναι ζωντανός, τοῦ γίνεται μεγάλη διαπόμπευσις. Τὸν γυρίζουν ἀπὸ σπίτι σὲ σπίτι μὲ ντέλφια καὶ σφυρίγματα.

Ὁ Γύφτος δὲν ἔχει πρόβατα, κι ὅμως ἀπ' αὐτὸν τὸ βρίσκει ὁ λύκος. Τὸ δέρμα του εἶναι σπουδαῖο γιὰ νταούλια καὶ γιὰ ντέλφια.

Κάποτε ἐδίκαζαν ἓνα λύκο, λέγει ὁ μῦθος. Ὁ Γύφτος ἐφώνησε περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἐναντίον του. Καὶ ὁ λύκος, ποὺ δὲν μιλοῦσε, ἐφ' ὅσον τὸν κατηγοροῦσαν οἱ ἄλλοι, βλέποντας τὸ Γύφτο νὰ κόβεται ἐναντίον του ἐγύρισε καὶ τοῦ εἶπε :

— Καλά, μωρὲ Γύφτε, ὅλου τοῦ κόσμου τοῦχω κάμει ζημιά, ἀλλ' ἐσένα τὸ ἀμόνι σοῦ ἔφαγα, π' ἀνάθεμά σε, παλιόγυφτε ; . . .

Ὅταν ἄλλη μιὰ φορὰ τὸν κατηγορήσαν τὰ ζῶα ὅτι τρώγει πρόβατα καὶ γίδια, ἀπάντησε :

— Ἐγώ, μωρέ, πειράζω τὰ γιδοπρόβατα ; Ἄμ ἂν ἐγὼ ἔτρωγα πρόβατα, θὰ γύριζα χειμῶνα καιρὸς γυμνός ; Δὲ θὰ ἴφκιανα καὶ ἐγὼ μὲ τὰ μαλλιά τους μιὰ κάπα νὰ μὴ μὲ δέρνη ἢ βροχή ;

Κάποτε ἡ Ἀλεπού ἔστειλε καὶ τοῦ ἐζήτησε λίγα μαλλιά, γιατί δὲν τῆς ἔφθαναν τὰ δικά της, νὰ ἀποσώσῃ τὸν ἀργαλιό της. Ὁ λύκος κατάλαβε τί τοῦ ζητοῦσε καὶ τῆς γύρισε ἓνα κομμάτι κρέας :

— Πέστε της, εἶπε, ἅμα τελειώσῃ τὰ δικά της ὑφάσματα, νὰ βάλῃ κι ἓνα ζευγάρι καλτοσοδέτες καὶ γιὰ μένα . . .

« Τὰ ἄγρια καὶ τὰ ἡμέρα τοῦ βουνοῦ καὶ τοῦ λόγγου » Στέφανος Γρανίτσας

19. ΕΝΑ ΜΙΚΡΟ ΓΑΤΑΚΙ ΣΤΟΝ ΗΛΙΟ

Ἄνάμεσα σὲ δυὸ περιόδους κρύου — ἢ « κύματα ψύχους », ὅπως λένε σήμερα, — εἴχαμε μιὰ μικρὴ παρένθεσι ἀπὸ μερικές ἡμέρες γλυκιές, ἡλιόλουστες. Τὸ κλίμα μας παρουσιάζει αὐτὰ τὰ παράξενα. Ἐνῶ βασιλεύει χειμῶνας δριμύς, πού σέ κάνει νὰ ρωτᾶς μὲ τρόπο « πότε θὰ τελειώσῃ ; », ξημερώνει ἄξαφνα ἀνοίξι κι ἐνῶ ἐλπίζεις πὼς ὁ χειμῶνας ξεθύμανε, πέρασε, ξαναγουρίζει δριμύτερος.

Μιά λοιπὸν ἀπὸ τίς γλυκιές ἐκεῖνες μέρες εἶδα ἓνα θέαμα ἔξοχο. Ἦταν σὲ μιὰ μικρὴ κάμαρα, ζεστὴ σὰ φωλιά. Ἄπὸ ἓνα μεγάλο παράθυρο τὴν πλημμύριζε ὁ ἥλιος, χαρὰ Θεοῦ. Τὰ τζάμια μὲ τ' ἄσπρα μπερντεδάκια κλειστά. Μπροστά, ριγμένο ὡς κάτω, ἓνα διάφανο στόρ. Κι ἀνάμεσα στὸ στόρ αὐτὸ καὶ στὰ τζάμια, πάνω στὸ πεζούλι τοῦ παραθύρου, ἓνα μικρὸ ἄσπρο γατάκι, πού λιαζόταν καθισμένο στὰ πισινὰ του πόδια. Ἀπελάμβανε κι αὐτὸ τὴ λαμπρὴ χειμωνιάτικη μέρα, τὸ χρυσὸ φῶς, τὴ γλυκιὰ ζέστη. Καὶ φαινόταν τόσο εὐτυχισμένο πού ζοῦσε ! Ἦταν, ἀλήθεια, ἡ εἰκόνα τῆς εὐτυχίας τῆς ζωῆς.

Πόσο ὠραῖος θὰ τοῦ φαινόταν ὁ κόσμος καὶ πόσο καλὸς ὁ Θεός, πού τὸν ἔκαμε ! Οὔτε θὰ θυμόταν πιά καθόλου τὸν τούρτουρο, πού τράβηξε τίς προηγούμενες μέρες, ὅταν, ἀπὸ τὰ ἴδια ἐκεῖνα τζάμια, θὰ ἔβλεπε τὸ σταχτὴ οὐρανὸ καὶ τὸ ἄσπρο χιόνι, καὶ τοῦ κάκου θὰ ζητοῦσε μιὰ ζεστὴ γωνιὰ σ' ὅλη τὴν κάμαρα, ἂν ἡ σόμπα ἦταν σβησμένη. Καὶ θὰ νόμιζε χωρὶς ἄλλο πὼς, μιὰ πού φάνηκε ὁ ἥλιος, δὲ θὰ χανόταν πιά ποτέ. Στὴν ψυχὴ του βασίλευε ἡ χαρὰ κι ἡ αἰσιοδοξία. Κι αὐτὸ φαινόταν σὲ κάθε του κίνησι. Κι ὅταν καθόταν ἀκίνητο, μακάριο κι ὅταν σήκωνε τὸ ποδαράκι του μὲ νωχέλια, νὰ παίξῃ λίγο μὲ τὸ μπερντέ ἢ νὰ πιάσῃ μύγα· κι ὅταν ἀνοίγε τὰ μεγάλα του μάτια, γιὰ νὰ κοιτάξῃ ἐκστατικὸ τὸ ἡλιοφῶς· κι ὅταν τὰ μισόκλεινε σὰ θαμπωμένο, γουργουρίζοντας ἑλαφρὰ ἀπὸ εὐχαρίστησι . . .

Τὸ γατάκι αὐτὸ δὲν ἦταν πιά νήπιο. Εἶχε ἄρκετὸ καιρό, πού ζοῦσε καὶ γνώριζε τὸν κόσμο. Ἦταν σὰν ἓνα παιδί μεγαλούτσικο — νά, σὰν ἓνα ἀγοράκι ἢ κοριτσάκι δώδεκα ὡς δεκατεσσάρων χρόνων . . . Καὶ συλλογίστηκα . . . Γιατί καὶ τὰ παιδιὰ νὰ μὴν εἶναι

τὸ ἴδιο εὐτυχησμένα καὶ αἰσιόδοξα ; Γιατί νὰ μὴν ἀπολαμβάνουν τὸ ἴδιο τὴ χαρὰ, τὴν εὐτυχία τῆς ζωῆς, παρὰ νὰ τὰ βλέπης νὰ μελαγχολοῦν, ἀκόμα καὶ σὲ τέτοιες ὥραϊες μέρες, νὰ παραπονιοῦνται, νὰ γκρινιάζουν, νὰ κλαῖνε ;

Θὰ πῆς : τὸ παιδί δὲν εἶναι γατάκι, ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι ζῶο. Μὰ αὐτὴ εἶναι ἴσα - ἴσα ἡ δυστυχία : ποὺ ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι πιὰ ζῶο σὲ τίποτα, ἐνῶ σὲ μερικὰ πράγματα ἔπρεπε νὰ εἶναι. Καὶ πρῶτα - πρῶτα σ' αὐτὴ τὴν ὀλόψυχη ἀπόλαυσι τῆς ζωῆς. Γιατί ἡ ἴδια ἡ ζωὴ εἶναι μιὰ μεγάλη εὐτυχία. Νὰ ζῆς, ν' ἀναπνέης, νὰ βλέπης τὸν ἥλιο, νὰ χαίρεσαι τὸ φῶς καὶ τὸ θάλπος του, δίχως νὰ ἔχης πλεονεξίες, δίχως νὰ μισῆς τοὺς ἄλλους, ὅταν προοδεύουν. Πολλοὶ ἄνθρωποι φαίνονται νὰ μὴν ἐκτιμοῦν ὅσο πρέπει, νὰ περιφρονοῦν σχεδὸν αὐτὴ τὴν εὐτυχία καὶ νὰ γυρεύουν ἄλλες, ἀνέφικτες ἢ μάταιες ἢ λιγώτερο ἀγνές καὶ μεγάλες.

Ἄ, πῶς ἤθελα νὰ θυμοῦνται ὅλοι πῶς ἡ εὐτυχία τῆς ζωῆς εἶναι ἡ μεγαλύτερη ἀπ' ὅλες ! Καὶ πῶς ἤθελα νὰ ἔβλεπα καὶ παιδιὰ, ποὺ νὰ μοιάζουν . . . μὲ τὸ μικρὸ γατάκι στὸν ἥλιο !

« Ἡ Διάπλασις τῶν Παιδῶν »

Γρηγόριος Ξενόπουλος

20. ΜΥΘΟΙ

I. ΠΟΝΤΙΚΟΣ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΣ

Ποντικός, μὴν ἀρκούμενος εἰς ὅσας ἐκλεπτε καθημέραν τροφάς, ἐβασανίζετο μὲ τὴν ἐπιθυμίαν κομματίου κρέατος, τὸ ὅποῖον δὲν ἐχώρει τῆς φωλεᾶς του ἢ τρυῖπα. Ἄφου ἐσυμβουλευθῆ μετὰ τὴν γυναικα καὶ τὰ τέκνα του, ἀπεφάσισε νὰ πλατύνῃ τὴν τρυῖπαν, διὰ νὰ δύναται εἰς τὸ ἐξῆς νὰ κλέπτῃ καὶ μεγάλα καὶ μικρά. Ἄλλὰ τὴν ἐπλάτυνε τόσον πολὺ, ὥστε ὁ γάτος, ὁ ὅποῖος εἶχεν ἔξωθεν ἀκούσει τὸ συμβούλιον, ἐμβῆκε πάραυτα καὶ τὸν ἐξωλόθρευσε μὲ ὅλην του τὴν οικογένειαν.

Ἔφερε πολλοὺς πολλὰκις εἰς ἀπώλειαν ἢ πλεονεξία.

II. ΑΛΩΠΗΞ ΚΑΙ ΛΥΚΟΣ

Πληγωμένος από κυνηγόν λύκος ἔφθασεν εἰς δάσος βαθύ, ὅπου, νὰ ὑπάγη παρέκει μὴ δυνάμενος, ἔπεσεν ὀλιγοθυμισμένος. Τὸν εἶδε, διαβαίνουσα ἐκεῖθεν ἀλώπηξ καί, νομίσασα νεκρόν, ἔδραμε μετὰ χαρᾶς νὰ τὸν κατασχίσῃ. Μόλις ἐπλησίασε καὶ ὁ λύκος ἐσυνέφερεν ἀπὸ τὴν ὀλιγοθυμίαν καὶ ἐπροσπάθει νὰ σηκωθῆ, ἢ ἀλώπηξ, χωρὶς νὰ συγχισθῆ, τὸν εἶπε :

— Φίλε, σὲ εἶδα μακρόθεν πάσχοντα καὶ ἔτρεξα εἰς βοήθειάν σου· εἶπέ με εἰς τί δύναμαι νὰ σὲ ὠφελήσω ;

— Σὲ εὐχαριστῶ, τὴν ἀπεκρίθη χαμογελῶν ὁ λύκος. Κατὰ μὲν τὸ παρὸν δὲν ἔχω χρεῖαν βοήθειας, εἰς δὲ τὸ ἐξῆς σὲ παρακαλῶ νὰ μὴ με πλησιάζῃς, ὅταν μὲ βλέπῃς καταγῆς.

Ἐποκρίνεται τὸν φίλον ὁ πανοῦργος ἔχθρὸς, ὅταν χάσῃ τὴν ἐλπίδα νὰ σὲ βλάψῃ.

III. ΜΥΪΑ ΚΑΙ ΜΕΛΙΣΣΑ

Μυῖα καυχωμένη πρὸς μέλισσαν ἔλεγεν :

— Ἐγὼ μὲν συγκατοικῶ μὲ τοὺς ἀνθρώπους, ἐμβαίνω εἰς αὐτὰ τῶν βασιλέων τὰ παλάτια, παραστέκω εἰς τὰς βασιλικὰς τραπέζας ἀκάλεστος καὶ γεύομαι χωρὶς κόπον, πολλάκις καὶ πρὶν αὐτοὶ ἀπλώσωσι τὰς χεῖρας, τὰ νοστιμώτερα βρώματα. Σὺ δὲ κοπιάζεις ὅλην τὴν ἡμέραν κλεισμένη εἰς κυψέλιον ἢ, ἂν ἐκβῆς πρὸς ὀλίγον, περιέρχεσαι τὰ δάση συναθροίζουσα τὴν ἀναγκαίαν ὕλην, διὰ νὰ κατασκευάσῃς τὸ μέλι, τὸ ὁποῖον τρέφει περισσότερο τὰς μυῖας καὶ τοὺς ἀνθρώπους παρὰ σέ.

— Δικαίως, ἀπεκρίθη ἡ μέλισσα, ἤθελες καυχᾶσθαι, εἰς τὴν τόσην σου ἀργίαν καὶ τρυφήν, ὧ μυῖα, ἔὰν ἀπ' αὐτὰς ἐκέρδαινες καμμίαν τιμὴν. Ἄλλ' οἱ ἄνθρωποι εἶναι τόσον βαρημένοι ἀπὸ τὴν ἀναισχυντίαν σου, ὧ μυῖα, ὥστε κατεσκεύασαν ἐπίτηδες ὄργανα, τὰ μυιαστήρια, διὰ νὰ σὲ διώκουν ἀπὸ τοὺς οἴκους των.

Εἰς ἐκεῖνον πρέπει ἡ τιμὴ, ὅστις ὠφελεῖ τοὺς ἄλλους μὲ τοὺς κόπους του, καὶ ὄχι ὅστις ἀργὸς αὐτὸς δαπανᾷ τὰ ἀπὸ ἄλλους ἀποκτώμενα.

Ἄδαμάντιος Κοραῖς

21. Η ΙΕΡΟΤΗΣ ΤΟΥ ΕΛΑΙΟΔΕΝΔΡΟΥ

Ἦτο κότινος ἀρχικῶς ἡ ἐλαία τοῦ Ἐρεχθείου ; Ἦτο ἡ πρώτη ἡμερὴ ἐλιά, τὴν ὁποίαν ἐφύτευσεν ἡ Ἀθηναῖα ὑπὲρ τῆς πόλεως τῆς ; Ἦταν τὸ δόρυ τῆς, τὸ ὁποῖον ἐμπηξεν εἰς τὸ ἔδαφος θυμωμένη μὲ τὸν Ποσειδῶνα, κι ἐφύτρωσε θαλλούς ; Ἦτο ἡ ἴδια ἡ Ἀθηναῖα ἐμφανισθεῖσα ὑπὸ μορφήν ἐλαίας ; Ἦτο τὸ πρῶτον τῆς ἀγαλμα σχηματισθὲν μὲ τὸν κορμὸν τῆς ἐλαίας αὐτῆς ;

Ὅ,τι καὶ ἂν ἦτο, ἡ ἐλαία τοῦ Ἐρεχθείου ἐθεωρεῖτο ὡς δένδρον πανίερρον, τὸ δὲ λάδι τῆς ἐχρησιμοποιεῖτο διὰ τὴν ἄσβεστον λυχνίαν τῆς Ἀθηναῖς.

Ὀλβιος ἐκεῖνος, τοῦ ὁποῖου ἐστεφάνωναν τὴν κεφαλὴν μὲ κλάδον τῆς ἐλαίας αὐτῆς !

Μὲ τέτοιον κλάδον ἐστεφάνωσαν τὸν Ἀριστοφάνην μετὰ τὴν θριαμβευτικὴν παράστασιν τῶν « Βατράχων » του.

Ὁ λαὸς τῶν Ἀθηνῶν, ὁ ὁποῖος ἐπλησίαζε τὴν ἐλαίαν τοῦ Ἐρεχθείου μὲ ἀπαράβλητον εὐλάβειαν, τῆς ἔδενε καὶ κορδελάκια, τῆς ἐκρεμοῦσε καὶ στεφάνους καὶ καρπούς καὶ ποικίλα ἀναθήματα.

Καὶ ὅταν κατὰ τὰ Περσικὰ κατέκαυσαν οἱ βάρβαροι καὶ τὴν ἐλαίαν αὐτὴν, τὴν ἐπιοῦσαν, ὅταν διετάχθησαν ἀπὸ τὸν βασιλέα νὰ ἀνέλθουν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ νὰ προσφέρουν θυσίας, εἶδαν, ὅπως λέγουν τὰ παλαιὰ συναξάρια, μὲ ἀπορίαν τῶν τὴν καημένην ἐλαίαν νὰ ἔχη πετάξει βλαστάρια ἴσα μὲ ἓνα πῆχυν. Ἀπὸ τὴν ἐλαίαν αὐτὴν τὴν ἱεράν, κατὰ τοὺς θρύλους, ἐδημιουργήθησαν αἱ δώδεκα ἐλαῖαι τῆς Ἀκαδημίας — δεῦτε λάβετε φῶς ! — ἀντιστοιχοῦσαι, ὡς λέγεται, πρὸς τὰς δώδεκα πύλας τῆς. Αὐταὶ δὲ μετελαμπαδεύθησαν κατόπιν καὶ τοιουτοτρόπως ἐδημιουργήθη ὁλόκληρον τὸ ἱερὸν δάσος τῶν Ἀθηνῶν.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἐπάνω ὑπῆρχον καὶ ἄλλαι ἐλαῖαι — τὸ μόνον δένδρον, τὸ ὁποῖον ἐναρμονίζεται μὲ τὰς ἀρχαιότητας, — ὅλα δὲ τὰ ἱερά τῆς Ἀθηναῖς περιεῖχον ἱερὰς ἐλαίας (μορίας)· πολλὰ δὲ ἐξ αὐτῶν περιεκυκλοῦντο ἀπὸ ἐλαιῶνας ὀλοκλήρους. Σηκὸς ἐθεωρεῖτο ὁ περίβολος τῶν ἐλαιῶνων αὐτῶν καὶ τὰ κοιλώματα κάθε ἐλαίας του ἦσαν κόγχαι ἀναθηματικά.

Ἡ γενίκευσις ὅμως τῆς ἐλαίας ὡς παραγωγικοῦ δένδρου ὀφείλεται εἰς τὸν Πεισίστρατον. Οὕτως εἰς τὴν Ἀττικὴν, « πρότερον

φιλήν και ἄδενδρον οὔσαν», τὴν κατεφύτευσαν με ἑλαιόδενδρα, «Πεισιστράτου προστάξαντος».

Καὶ εἰς τοὺς κατόπιν χρόνους διετήρησε τὴν θέσιν τῆς ἡ ἐλαία, ἐκπροσωποῦσα τὴν ἀγιότητα εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὴν εὐτυχίαν εἰς τὸν οἶκον. Τὸ δὲ μυστήριον τοῦ Εὐχελαίου καταδεικνύει τὴν συνεχῆ καὶ ἀμείωτον τῆς ἐλαίας ἐκτίμησιν εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ Γένους.

Καὶ ποιός δὲν εἶδε τὴν καλὴν γριούλαν με ἓνα κατακάθαρο βαμβακάκι νὰ παίρῃ ὀλίγον ἀγιασμένο λαδάκι ἀπὸ τὴν κανδήλα τῆς Ἀειπαρθένου, διὰ νὰ ξαναδώσῃ τὴν νεανικὴν δύναμιν εἰς τὰ μάτια τῆς ἢ διὰ ν' ἀποσταυρώσῃ τὸ ἐγγόνι τῆς ;

Ἡ ἐλαία δὲν γνωρίζει τί θὰ εἴπῃ φθινόπωρον. Δὲν ἐξευτελίζεται πρὸ τοῦ καιροῦ, ὅπως οὔτε καὶ πρὸ τοῦ χρόνου. Καὶ τὴν θαλερότητα τῆς τὴν ἀρύεται ἀπὸ τὴν δύναμιν τοῦ ἑαυτοῦ τῆς. Ὅλα τὰ δένδρα ἀριθμοῦν τὴν ἡλικίαν των με δεκαετηρίδας, με αἰῶνας, ἔστω ἡ ἐλαία τὴν ἀριθμεῖ με χιλιαετηρίδας. Καὶ γνωρίζει νὰ κρύβῃ τὰ χρονάκια τῆς με τὰς γούβας τῆς, ὅπου χάνουν οἱ βοτανικοὶ τὰ σημάδια τῆς ἡλικίας τῆς.

Πολεμικὰ μηχανήματα τῶν ἀρχαίων, εἰς τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποίησαν τὰ ξύλα τῆς ἐλιάς, ἐφύτρωσαν· σὰν νὰ εἶπαν : Διατί σκοτώνεσθε, ἡλίθιοι ἄνθρωποι ; Εἰρήνη ὑμῖν !

Καὶ στροφεῖς τῆς θύρας καὶ λαβαὶ ὄπλων καὶ ἀσπίδες καὶ ξύλα τάφων καὶ αὐτὸ τὸ ρόπαλον τοῦ Ἡρακλέους, ὅταν, περατώσας τοὺς ἄθλους του τὸ κατέθεσεν, ἐφύτρωσαν θαλλοὺς.

Ἡ ἐλαία συμβολίζει τὴν σοφίαν, τὴν γαλήνην, τὴν εἰρήνην, τὴν εἰρηνικὴν νίκην ἀγώνων, τὸν πολιτισμόν. Ἀλλὰ καὶ τὴν οἰκογενειακὴν εὐτυχίαν.

« Ὁ Ἀναδρομάρχης »

Δημήτριος Καμπούρογλου

22. ΤΑ ΑΝΘΗ ΚΑΙ ΤΑ ΔΑΣΗ

Ἄγαπᾶτε τὰ ἄνθη, ἀγαπᾶτε τὰ δάση,
 κάθε ἀγνὸ λουλουδάκι, κάθε πράσινο φύλλο !
 Ποῦ καλύτερον ἄλλο θεὸ νὰ βρῆτε στήν πλάσι
 καὶ πιστότερο φίλο ;

Μὲ ὀλίγο νεράκι, λίγο χῶμα κι ἀέρα,
 ξεφυτρώνουν, βλαστάνουν καὶ τὸν κόσμον στολίζουν
 καὶ σὲ μᾶς ὅ,τι ἔχουν καὶ σὲ μᾶς νύχτα μέρα
 τὴν ζωὴν τους χαρίζουν.

Ξεκουράζει τὰ μάτια τὸ γλυκό τους τὸ χρῶμα,
 μέσ' στοῦ ἡλίου τὴ λαύρα μᾶς δροσίζ' ἢ σκιά τους,
 οἱ καρποὶ τους μᾶς τρέφουν, δίνει σφρῖγος στὸ σῶμα
 τὸ ἀγνὸ ἄρωμά τους.

Ὅταν μέσα στὰ δάση τὸ νερὸ μурμουριζῆ
 καὶ γλυκὰ ψιθυρίζη μέσ' στὰ φύλλα ἢ αὔρα,
 ἢ θλιμμένη ψυχὴ μας ἀνασαίνει, ἐλπίζει,
 δὲν τὰ βλέπει ὅλα μαῦρα.

Ναὶ ! μειδιάμα εἶναι τοῦ Θεοῦ τὸ λουλούδι,
 π' ὄλο δρόσο καὶ χάρι μέσ' στὸν κάμπο προβάλλει.
 ὦ ! κανέν' ἄλλο πλάσμα, ὦ ! κανένα τραγοῦδι
 δὲν τὸ φτάνει στὰ κάλλη.

Ἄγαπᾶτε τὰ ἄνθη, ἀγαπᾶτε τὰ δάση,
 κάθε ἀγνὸ λουλουδάκι, κάθε πράσινο φύλλο !
 Ποῦ καλύτερον ἄλλο θεὸ νὰ βρῆτε στήν πλάσι
 καὶ πιστότερο φίλο ;

« Ἡ Διάπλασις τῶν Παιδῶν »

Νικόλαος Χατζηδάκης

23. Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΕΝΟΣ ΚΟΚΚΟΥ ΣΙΤΟΥ

Ἡ ἱστορία ἐνὸς κόκκου σίτου διαιρεῖται εἰς τρία μεγάλα κεφάλαια : τὴν σποράν, τὸν θερισμὸν καὶ τὸ ἀλώνισμα.

Ἡ σπορὰ ἔχει κάτι τὸ μελαγχολικὸν καὶ τὸ μυστηριῶδες. Οἱ βόες σύρουν μὲ κατῆφειαν τὸ ἄροτρον ἐπὶ τοῦ φαλακροῦ ἀγροῦ· ὁ γεωργὸς προτρέπει αὐτοὺς μὲ φωνήν, ἢ ὁποῖα ἀντηχεῖ εἰς τὴν ἔρημίαν· αἱ μελανόπτεροι κορῶναι πετοῦν μὲ κρωγμοὺς καὶ ραμφίζουσι τὸ σπαρὲν ἔδαφος· τὰ δένδρα εἶναι ἄφυλλα, ὁ οὐρανὸς βαρὺς· ὅλα αὐτὰ ἀποτελοῦν εἰκόνα τραγικὴν. Μετ' ὀλίγον θὰ πνεύση παγερὸς βορρᾶς ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον καὶ ἡ χιὼν θὰ καλύψῃ ὡς ἐπιτάφιος πλᾶξ τὴν γῆν.

Ἄλλ' ὁ γεωργὸς τότε, κλεισμένος εἰς τὸν ταπεινὸν οἰκίσκον του μετὰ τῆς οἰκογενείας του, προσατενίζει τὴν παρήγορον πυρὰν καὶ μειδιᾷ τὸ μεδίαμα τῆς προσδοκίας καὶ τῆς ἐλπίδος.

Εἰς τὰ σπλάχνα τῆς γῆς κατέθεσε τὴν τύχην του καὶ τὴν τύχην τῶν οἰκείων του. Οἱ θαμμένοι ἐκεῖνοι χρυσοῦχοι κόκκοι διὰ τῶν δακρύων τοῦ οὐρανοῦ θὰ ἀναστηθοῦν στάχυες ὑπερήφανοι, θαλεροί, μέχρις ὅτου τέλος κύψουν τὰς ξανθὰς κεφαλὰς ὑπὸ τὰ κυρτὰ δρέπανα. Εἶναι φιλόστοργος μήτηρ ἢ γῆ. Ἀποδίδει πολλαπλάσια ὅσα ἐμπιστεύονται εἰς τὴν φύλαξίν της. Ὁ ἀγρότης προσδοκᾷ, ὁ ἀγρότης ἐλπίζει.

Καὶ ἰδοὺ ἡ χιὼν τήκεται ὑπὸ τοῦ ἡλίου. Λεπτὴ χλόη καλύπτει τὴν γῆν. Ἡ λευκὴ νύμφη τοῦ ἔαρος, ἡ ἀμυγδαλῆ, ὀρθοῦται ἀνθοστόλιστος. Αἱ χελιδόνες λαλοῦν εἰς τὸν ἀέρα.

Οἱ πρῶν ξηροὶ καὶ γυμνοὶ ἀγροὶ ἀπλοῦνται τῶρα σμαράγδινοι καὶ ἡ εὐώδης πνοὴ τῆς αὐγῆς, πνέουσα ἐπ' αὐτοὺς, τοὺς παρουσιάζει ὡς κυματώδη θάλασσαν. Ὁ ἀγρότης δὲν ἐλπίζει πλέον, δὲν προσδοκᾷ· πιστεύει καὶ ἀνυπομονεῖ.

Ἐπὶ τὴν ἐπίμονον θέρμην τοῦ ἡλίου ἡ γῆ χάνει κατὰ μικρὸν τὴν ἀμέριμον αὐτῆς καλλονήν. Τὰ ἀνωφελῆ ἄνθη μαραίνονται κάτω, γίνονται καρποὶ ἐπὶ τῶν δένδρων, οἱ στάχυες λυγίζονται ξηροὶ καὶ μεστομένοι.

Χαρμόσυνος ἐκτυλίσσεται ἀνὰ τοὺς ξανθοὺς ἀγροὺς ἡ δευτέρα φάσις, ἡ δευτέρα σκηνὴ τοῦ ἀγροτικοῦ δράματος, ὁ θερισμὸς. Λευκόπεπλοι παρθένοι κατὰ στοίχους ἐξέρχονται εἰς τοὺς ἀγρούς. Αἱ

θερίστριαι γεμίζουν τήν ἀγκάλην μέ στάχυς, τούς ὁποίους δρέπουν μέ τὰ κοπτερά δρέπανα. Τὰ ζῶα μεταφέρουν εἰς τὸ ἀλώνι τούς βαρεῖς θυσάνους καί ὁ ἀγρότης ὀδηγῶν αὐτὰ σφυρίζει ἢ τραγουδεῖ ἀπὸ χαράν.

Ἡ τρίτη καί τελευταία σκηνή εἶναι θορυβώδης καί πανηγυρική. Ἴπποι μέ καλπασμὸν τρέχουν κυκλοτερῶς ἐπάνω εἰς τούς στρωμένους στάχυς. Κραυγαὶ παιδιῶν, φωναὶ ζῶων, ἤχοι ὀργάνων, ἄσματα χορευτῶν τούς παροτρύνουν εἰς τὸ ἔργον των.

Ἡ ἱστορία ἐνὸς κόκκου σίτου δὲν εἶναι τόσο ἀπλή, ὅσον νομίζουν οἱ κάτοικοι τῶν πόλεων.

« Ἀγροτικά Ἐπιστολά »

Γεώργιος Δροσίνης

24. Η ΠΗΓΗ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΜΟΥ

Τὴν πηγὴ τοῦ χωριοῦ μου μέ τὰ λούλουδα γῦρο,
 πού σκορπούσανε πάντα τὸ λεπτό τους τὸ μύρο,
 τὴν πηγὴ τοῦ χωριοῦ μου δὲν τὴν ἔχω ξεχάσει
 κι ἄς μ' ἄσπρισαν τὰ τόσα χρόνια πού 'χουν περάσει.

Στὴν πηγὴ τοῦ χωριοῦ μου μενεξέδες ἀνθοῦσαν
 καί στὰ δύο της πλατάνια τὰ πουλιά κελαηδοῦσαν.
 Στὰ καθάρια νερά της τρέχανε ὅλοι τὸ δεῖλι,
 ἀπ' τ' ἀλώνια γυρνῶντας μέ φρυγμένα τὰ χεῖλη.

Κι ὁ παπᾶς τοῦ χωριοῦ μας μέ τὴν ἄσπρη γενειάδα,
 πού κρατοῦσε τῆς Πίστης τὴν ἀκοίμητη δᾶδα,
 χαιρετῶντας μας ὅλους, κάθε βράδυ περνοῦσε,
 κι ἡ καμπάνα σέ λίγο τὸ Σπερνὸ μᾶς μνηοῦσε.

Βραδινὲς προσευχὲς μου τῶν παδιάτικων χρόνων,
 πού νικούσατε πάντα τὸν ἀνθρώπινο πόνο,
 σὰ γλυκιὰ νοσταλγία σᾶς γυρίζω στὸ νοῦ μου,
 καθὼς πάλι θυμᾶμαι τὴν πηγὴ τοῦ χωριοῦ μου . . .

Περιοδικὸν « Ζωὴ τοῦ Παιδιοῦ »

Γεώργιος Βερίτης

25. Τ Ο Π Ρ Α Σ Ι Ν Ο

Ένα καλοκαιριάτικο πρωί, όταν ήμουν παιδί στη Ζάκυνθο, βρέθηκα — δὲ θυμῶμαι τώρα πῶς καὶ γιατί — στὸ περιβολάκι τῆς γειτονικῆς μας ἐκκλησιᾶς. Ὁ ἐφημέριος, ὁ σεβάσμιος παπα - Σαράντης, καθόταν ἐκεῖ σὲ μιὰ καρέκλα μ' ἕνα βιβλίο στὸ χέρι καὶ κάθε τόσο σήκωνε τὰ μάτια του καὶ κοίταζε ὀλόγυρα τὸ περιβολάκι, σὰ νὰ καμάρωνε τὸ « ἔργο τῶν χειρῶν του ». Γιατί πραγματικῶς αὐτὸς τὸ εἶχε φτιάσει, αὐτὸς τὸ εἶχε δημιουργήσει, σχεδὸν « ἐκ τοῦ μηδενός ».

Καὶ εἶχε δίκιο νὰ τὸ καμαρώνη. Τὸ περιβολάκι ἐκεῖνο, ἀφότου ἦρθε στὴν ἐκκλησιά ἐφημέριος ὁ παπα - Σαράντης, εἶχε γίνει ἀγνώριστο. Μόνο τὰ δρομάκια του ἔμεναν λευκά. Ὅλο τὸ ἄλλο πρασίνιζε ἀπὸ πυκνὰ δέντρα καὶ δεντράκια, ἀπὸ θάμνους καὶ ἀπὸ χλόη. Καὶ μέσα στὸ ἀδιάκοπο αὐτὸ πράσινο φάνταζαν ὅλα τὰ λουλούδια τοῦ κόσμου, κόκκινα, κίτρινα, ἄσπρα, γαλάζια, πού τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἦταν στὶς δόξες τους. Ἀκόμα καὶ οἱ τοῖχοι ἦταν σκεπασμένοι ὡς ἐπάνω μὲ κισσοὺς, γιασεμιὰ κι ἀγιοκλήματα. Μιὰ μεγάλη « περγουλιὰ » — δηλ. κρεβατίνα μὲ φουντωμένη κι ὀλάνθιστη κληματαριά — ἔρριχνε τὸν ἡσκιο τῆς σὲ κάποια ἔκτασι. Κάτω ἀπ' αὐτὴν καθόταν ὁ παπᾶς μὲ τὸ βιβλίο του. Ὅλο τ' ἄλλο περιβόλι ἦταν μέσα στὸν ἥλιο, πού ἔκανε τὶς φυλλωσιές νὰ λάμπουν χρυσοπράσινες, τὶς λεπτές πρὸ πάντων καὶ τὶς διάφανες, σὰν τῆς κληματαριάς, πού τὰ νέα τῆς φύλλα ἐφαίνονταν πραγματικῶς χρυσαφένια.

Ἐγὼ τριγύριζα. Κυνηγῶντας μιὰ πεταλούδα ἔφτασα κοντὰ στὸν παπᾶ. Τὴ στιγμή ἐκείνη εἶχε τὰ μάτια του προσηλωμένα στὸν τοῖχο, πού πρασίνιζε ἀντίκρυ του. Στάθηκα καὶ κοίταζα καὶ ἐγὼ πρὸς τὸν τοῖχο, σὰ νὰ 'θελα νὰ ἰδῶ τί εἶχε κινήσει ἐκεῖ τὴν προσοχή του. Ἀλλὰ δὲν εἶδα τίποτα ἔκτακτο. Μόνο τὴν πρασινάδα καὶ κοινὰ λουλουδάκια, πού τὴ στόλιζαν. Καὶ τότε, σὰ νὰ κατάλαβε τὴν ἀπορία μου ὁ παπᾶς, μοῦ εἶπε :

— Ναί, βλέπω τὴν πρασινάδα. Τί ὠραία πού εἶναι !... Δές, δές... Τὸ πιὸ γλυκὸ χρῶμα, τὸ πιὸ εὐχάριστο, τὸ πιὸ ξεκουραστικὸ γιὰ τὰ μάτια εἶναι τὸ πράσινο. Γι' αὐτό, παιδί μου, ὁ πανάγαθος Θεὸς τὸ σκόρπισε μὲ τόση ἀφθονία στὴν κτίσι. Αὐτὸ καὶ τὸ γαλάζιο. Γιατί καὶ τὸ γαλάζιο τὸ ἴδιο ξεκουράζει τὰ μάτια. Τὰ γυαλιά, πού φοροῦμε τὸ καλοκαίρι γιὰ τὴν ἀντηλιά, εἶναι συνήθως

πράσινα ή γαλάζια. Κάποτε και μαύρα. Άλλά σπανίως κόκκινα, πορτοκαλιά, κίτρινα, μαβιά. Αυτά τὰ χρώματα κουράζουν. Μόνο τὸ πράσινο και τὸ γαλάζιο εἶναι γιὰ τὰ κουρασμένα μάτια. Και ἔνω ὁ Θεὸς φρόντισε νὰ μᾶς τὰ ἔχη ἄφθονα, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο χρώμα, — με τὴ θάλασσα, με τὸν οὐρανὸ, με τὴ φυτεμένη γῆ, — ὁ ἀνόητος ὁ ἄνθρωπος ἔκανε ὅ,τι μπόρεσε γιὰ νὰ μὴν τὰ βλέπη σχεδὸν ποτέ. Κλείστηκε σὲ πόλεις, μακριὰ ἀπὸ τ' ἀκρογιάλια, ἔκαμε στενοὺς δρόμους και πανύψηλα σπίτια· ὁ οὐρανὸς σ' αὐτὲς τίς πόλεις δὲν εἶναι παρὰ λουρίδες, και ἡ πράσινη ἔσοχή, ἡ γαλάζια θάλασσα, δὲ φαίνονται παρὰ ἀπὸ μακριὰ ἡ καθόλου. "Ἐτσι τὰ ὑγιεινὰ χρώματα ἔχουν ἐξοριστῆ και ὁ ἀνόητος ἄνθρωπος, ὁ πολιτισμένος τῶν πόλεων, δὲν ἔχει μπροστὰ στὰ μάτια παρὰ τὰ χρώματα ποὺ τὸν βλάπτουν. "Ἐγὼ τοῦλάχιστον ἔχω τὸ περιβολάκι μου. "Ἐδῶ τὸ πράσινο με τριγυρίζει. Κι ἂν θέλω και γαλάζιο, δὲν ἔχω παρὰ νὰ σηκῶσω τὰ μάτια μου ψηλά . . .

Αὐτὰ μοῦ εἶπε, τὸ καλοκαιριάτικο ἐκεῖνο πρωὶ στὸ περιβολάκι του ὁ σοφὸς παπα - Σαράντης. Και πόσες φορές δὲν τὰ θυμήθηκα ἀπὸ τότε ! Τὰ θυμήθηκα και σήμερα διαβάζοντας στὶς ἐφημερίδες γιὰ τὴν « Ἐβδομάδα τοῦ Πρασίνου ». Θὰ γίνη τὸν ἐρχόμενο μῆνα σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα και θὰ εἶναι μιὰ μεγάλη προπαγάνδα γιὰ τὴν ἐξάπλωσι τοῦ εὐεργετικοῦ χρώματος στὶς πόλεις και στὶς περιοχές, ποὺ τὸ στεροῦνται.

Αὐτὴ ἡ προπαγάνδα, ποὺ ἄρχισε ἀπὸ πολλὰ χρόνια, χρειάζεται πολὺ. Πρωτύτερα ἡ Ἀθήνα, ὅπου δὲν ἦταν ἄσπρη, ἦταν κίτρινη ἡ σταχτιά. Γύμνια και ξεραῖλα στοὺς λόφους, ποὺ τὴν τριγύριζαν, και στοὺς τόπους, ὅπου δὲν εἶχαν χτιστῆ ἀκόμα σπίτια. Σήμερα εἶναι πράσινα σχεδὸν ὅλα. "Ἐγιναν δασάκια και περιβόλια παντοῦ. Τὸ ἴδιο πρέπει νὰ γίνη και στὶς ἐπαρχίες, ὅπου ὑπάρχουν ἄσπρες, κίτρινες ἡ σταχτιὲς πόλεις. Ἄλλά και στὴν Ἀθήνα νὰ ἐξακολουθήση τὸ ἔργο και νὰ συμπληρωθῆ. Τὸ εὐεργετικὸ πράσινο ἄς ἀπλωθῆ παντοῦ, ὅπου ὑπάρχει γυμνὴ και ξερὴ γῆ, κι ἡ « ἀναδάσωσις » ἄς εἶναι τὸ σύνθημα. Δὲν ξεκουράζει μόνο τὰ μάτια τὸ πράσινο· ξεκουράζει και τὴν ψυχὴ. "Ἐχει πολλοὺς και μεγάλους προορισμοὺς, — ἡ φυτεία ! — ἀλλὰ και σὰ διακοσμητικὸ μόνο νὰ τὸ πάρουμε, εἶναι μιὰ εὐτυχία ! Μιὰ εὐτυχία μεγάλη και ἀληθινή !

« Διὰ πλάσις τῶν Παίδων »

Γρηγόριος Ξενόπουλος

26. Σ' ΕΝΑ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

Ἀνάμεσα στὶς πολλὲς ἐκδρομές, πού ἔκαμα στὴν Κύπρο τὸν Ἰούνιο τοῦ 1952, γιὰ νὰ γνωρίσω τὰ παμπάλαια βυζαντινὰ τῆς μοναστήρια, στὸ πρόγραμμα ἦταν καὶ ἡ ἐπίσκεψί μου στὸ ρομαντικὸ μοναστήρι τῆς Παναγίας τοῦ Μαχαιρᾶ, στὸ βουνό τοῦ Ἄώου. Ἐκινήσαμε ἀπὸ τὴ Λευκωσία μὲ μιὰ εὐχάριστη συντροφιά διασχίζοντας μὲ τ' αὐτοκίνητο, πρὸς τὰ νότια, κάμπους ὀλόχρυσους ἀπὸ τὰ μεστωμένα στάχυα, πού τὰ θέριζε ἓνας κόσμος ἀπὸ στιβαροὺς* ἐργάτες τῆς γῆς, ἀντάμα μὲ ἡλιοψημένες γεροκάμωτες κοπελοῦδες. Ἡ βαθυγάλαζη ὄροσειρὰ τοῦ Ὀλύμπου* στὸ βάθος πλαισίωνε τὴν ὀλοζώντανη τούτην εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπινου μόχθου μέσα σὲ μιὰ ὀργιαστικὴ ὥρα τῆς Μάννας Γῆς, πού χάριζε ἄφθονα τὰ πλούτη τῆς στὸν τίμιο ἰδρωτὰ τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς.

Ἔστερ' ἀπὸ τοὺς μεγάλους κάμπους περνοῦμε ἀπὸ πράσινα περβόλια καὶ πευκόφυτους λόφους, χωνόμαστε μέσα σ' ἔλικοειδῆς χαράδρες, ὅπου πολὺπυκνὲς ροδοδάφνες ξεχύνουν τὸν τριανταφυλλένιο χεῖμαρρό τους μὲ τὸ γλυκόπικρό τους ἄρωμα, ὅσο πού προβάλλει μπρὸς μας τὸ ψηλὸ βουνό. Σὲ μιὰ βαθύπτυχη πλαγιά του ζηλότυπα κρύβεται τὸ λευκὸ μοναστήρι τοῦ Μαχαιρᾶ.

Ἔτσι καθὼς περνοῦμε τώρα τὶς ἀνηφορικὲς κορδιλες τοῦ δρόμου ἀνεβαίνοντας πρὸς τὸ μοναστήρι, συναντοῦμε στὰ δεξιὰ μας ἓνα μικρὸ βυζαντινὸ ἐκκλησάκι, τὸν Ἅγιο Ὀνούφριο. Ἄν καὶ μικρὸ στὶς διαστάσεις του, παρουσιάζει στὴν ἀρχιτεκτονικὴ του σύνθεσι τὸν σταυροειδῆ τύπο μὲ τροῦλο στὴ γνήσια βυζαντινὴ γραμμὴ του. Κάνουμε ἓνα μικρὸ σταθμό. Ἀνοίγουμε τὴν ξεκλείδωτη ξύλινη πορτούλα του καὶ μπαίνουμε. Οὔτε τέμπλο, οὔτε εἰκόνα, οὔτε καμμιὰ πουθενὰ τοιχογραφία. Ὅλοι οἱ ἐσωτερικοὶ του τοῖχοι ξεφτισμένοι καὶ τὰ θολωτὰ παραθυράκια τοῦ τροῦλου του ὀρθάνοιχτα στὸν ἀέρα, χωρὶς κανένα κλείσιμο. Ἄπ' αὐτὰ τὰ παραθυράκια μπανοβγαίνουν συνεχῶς δυὸ χελιδόνια μὲ γοερά, ἂν μπορῆ κανεὶς νὰ τὰ πῆ, κελαδήματα. Φέρνουν κυκλικὲς βόλτες μέσα στὸ θόλο, φεύγουν καὶ ξανάρχονται ἀρχίζοντας πάλι τὰ ἴδια.

Γιὰ μιὰ στιγμή, πού ὑψώνουμε τὸ βλέμμα, βλέπουμε κάτι τὸ φρικιαστικὸ σ' ἓνα πλάγιο τοῖχο. Ἐνα σταχτοπράσινο φίδι κουλ-

λουριασμένο μέσα σὲ μιὰ χελιδονοφωλιά. Ἔτσι καθὼς εἶναι φουσκωμένο, μὲ τεντωμένο καὶ γυαλιστερό τὸ δέρμα του, μᾶς προξενεῖ μιὰν ἀπρόσμενη ἀνατριχίλα. Τὸ ζευγάρι τὰ χελιδόνια ἐξακολουθεῖ μέσα στὸ θόλο τῆς ἐκκλησιᾶς τὸ ἀγωνιώδες πάει κι ἔλα μὲ τὰ πονεμένα ξεφωνητὰ πάνω ἀπὸ τὸ δαίμονα τῆς καταστροφῆς, ποὺ ἔχει θρονιαστῆ στὴν τρυφερὴ φωλίτσα τους καὶ τὴ σκεπάζει ὀλόκληρη μὲ τὸν ἀπαίσιο ὄγκο του. Ἐκεῖ μέσα στὸ εἰρηνικὸ ἐρημοκκλησάκι, μιὰ τέτοια γελαστὴ καλοκαιριάτικη μέρα, ἀνάμεσα σ' ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ μαγευτικὰ τοπία, παίζεται μιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ σπαραχτικὲς τραγωδίες, ἄγνωστη καὶ ἀθώρητη, ὅπως ἄγνωστα κι ἀθώρητα ξετυλίγονται πολλὰ ἀπὸ τὰ δράματα τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς καὶ τοῦ ζωικοῦ κόσμου.

Ὁ ὁδηγὸς τοῦ αὐτοκινήτου σκέφθηκε νὰ πετάξῃ μιὰ μεγάλη πέτρα νὰ σκοτώσῃ τὸ φίδι. Οἱ κυρίες τῆς παρέας ὁμως φοβήθηκαν μὴν πέσῃ τὸ ἔρπετό καὶ μᾶς δαγκώσῃ. Γι' αὐτὸ καὶ φύγαμε ἀνεβαίνοντας στὸ μοναστήρι, μὲ βαριὰ καρδιά ἀπ' ὅσα εἶδαμε.

Μᾶς ὑποδέχθηκε μ' ἐξαιρετικὲς περιποιήσεις ὁ εὐγενικώτατος ἡγούμενος Εἰρηναῖος στὴν κατακάθαρη μονὴ μὲ τοὺς ὀλόλευκους νιπτῆρες καὶ τὸ λουτρό, τελευταία λέξι τῆς ὑγιεινῆς καὶ τῆς καθαρότητος. Προσκυνοῦμε τὴν ἱστορικὴ εἰκόνα τῆς Παναγίας καὶ τὶς ἄλλες παλιὲς εἰκόνες, ποὺ στολιζοῦν τὸ βαρύτιμο σκαλιστὸ τέμπλο τῆς ἐκκλησίας. Βλέπουμε ὕστερα μερικὰ ἀπὸ τὰ παλιὰ κειμήλια τῆς μονῆς, εὐαγγέλια, σταυροὺς, ἅγια λείψανα, μιὰ μίτρα, ἓνα ἰδρυτικὸ βιβλίον τῆς μονῆς ἀπὸ τὸ 1274, ἓνα παλιὸ χρυσόβουλλο*. Κι ἔπειτα ἀπὸ τὸ πλούσιο γεῦμα, ποὺ μᾶς παραθέτει ὁ νεαρὸς καὶ προοδευτικὸς ἡγούμενος, ὅπου ἐπακολουθοῦν ἀπαγγελίες ποιημάτων, μαθαίνουμε τὸ ἱστορικὸ τῆς μονῆς.

Ἡ Παναγία τοῦ Μαχαιρᾶ εἶναι μιὰ ἀπ' τὶς τρεῖς στὴν Κύπρο μονές, ποὺ μέχρι σήμερα ἀναγνωρίζονται ὡς σταυροπήγια*. Κτίσθηκε στὰ τελευταία χρόνια τῆς ἐλληνικῆς ἐξουσίας στὴν Κύπρο. Κι ἔχει τὸ ὄνομα Βασιλική, γιατί τὴν προστάτευσαν οἱ Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες, οἱ Κομνηνοὶ καὶ οἱ Ἄγγελοι.

Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἱστορίας της ἔχει νὰ δείξῃ τέσσαρας μάρτυρας τῆς ἠρωτικῆς καὶ τῆς Πατρίδος, ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους λάμπει σὰ διαμάντι ἡ μορφή τοῦ ἔθνομάρτυρα Κυπριανοῦ.

Κάποιοι άσκητής Νεόφυτος, φεύγοντας την επιδρομή τών 'Αγαρηνών, έγκατέλειψε την Παλαιστίνη μαζί με τo μαθητή του 'Ιγνάτιο και ήλθαν κι έκτισαν τις πρώτες καλύβες στο άβατο* τότε αλλά γεμάτο μουσική και ποίηση βουνό του 'Αώου (1774).

'Εδώ ή παράδοσι όργιάζει γύρο από την εύρεσι τής άγίας εικόνας. Διηγούνται οι γεροντότεροι τών μοναχών ότι οι ευσεβείς πρώτοι μοναχοι έβλεπαν τη νύχτα, την ώρα που διάβαζαν τά ύπαιθρια κατανυκτικά* απόδειπνά των, μιá εξαιρετική λάμψι μέσα σε μιá σκοτεινή σπηλιά. Μή τάχα ήταν κάποιο άστέρι σαν εκείνο τών Μάγων ; "Η ήταν κανένα σημάδι παρουσίας Θεού ; Κάποτε απέφασισαν και κατέβηκαν στη σκοτεινή σπηλιά, που ήταν τριγυρισμένη από βάτους. Ποιός να έμπαινε μέσα να έμβαθύνη στο θείο Μυστήριο ; Και έξαφνα παρουσιάζεται ή Παναγία, ή όποία έδωσε ένα μαχαίρι στους μοναχούς, που με τη βοήθειά του έκοψαν τις βατιές και στο βάθος τής σπηλιάς βρίσκουν την εικόνα. Κι είναι τούτο μιá από τις έκδοχες γιατί ή Παναγία ονομάζεται « του Μαχαιρά ». Παλαιός όμως ιστοριογράφος τής Μονής λέγει ότι ώνομάσθηκε « Μαχαιρά » από τόν έξουσιάσαντα τó όρος εκείνο. Τó βέβαιο είναι ότι ή εικόνα κρύφτηκε εκεί κατά την έποχή τής εικονομαχίας και είναι μιá από τις σωζόμενες εικόνες του Εύαγγελιστου Λουκά.

Τά θαύματα τής εικόνας ήταν τόσα πολλά, που ή φήμη της άκούσθηκε όχι μόνο στα γύρο χωριά, αλλά σ' όλόκληρη την Κύπρο. Γι' αυτό άφθονο έτρεχε τó χρήμα και τ' άφιερώματα στη μονή. Με τη βοήθεια άκριβώς αύτή και με την προστασία τών Βυζαντινών Αυτοκρατόρων οι φίλεργοι μοναχοι έκτισαν τη Μονή. 'Ακολουθεί από τότε μιá λαμπρά περίοδος μέχρι του 1220, όπότε αρχίζει ή φραγκική σκλαβιά. Τη φραγκική σκλαβιά διαδέχεται ή τουρική. Πραγματικά μαύρα χρόνια για την έλληνική Κύπρο. Στην περίοδο αύτή ή παρουσία μιās εξαιρετικής μορφής, ένός ήγουμένου, του Παρθενίου, γύρο από τó 1750, επαναφέρει τη μονή στις παλιές της δόξες. Πρέπει να σημειώσωμε ότι κάτω από τούς θόλους τών κελιών, κάτω από τó φώς τής κανδήλας, λειτουργούσε κατά την περίοδο αύτή τó κρυφό σχολειό, που έσφυρηλατούσε* τούς γενναίους άνδρες του 1821.

'Ακολουθεί ή άγγλική κατοχή, κατά την όποία ή μονή έχασε μερικά προνόμια και περιήλθε σε οικονομικές δυσχέρειες. Παρ' όλα

αὐτὰ παρουσίασε κατὰ τὴν τελευταία αὐτὴ περίοδο μερικοὺς θεολόγους, οἱ ὅποιοι ἐξυπηρέτησαν τὴν Ἐκκλησία καὶ τὴν Κύπρο γενικά.

Ἡ ζωὴ τῆς μονῆς εἶναι κοινοβιακὴ. Κοινὴ προσευχή, κοινὴ τράπεζα, κοινὰ ἰδεώδη. Οἱ φίλεργοι μοναχοὶ τῆς μετὰ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν δραστήριο, ἀκούραστο καὶ μεγάλης μορφώσεως ἡγούμενο τῆς Εἰρηναῖο, ἐργάζονται ἐπὶ τῶν θρησκευτικῶν καὶ ἔθνικῶν ἐπάλλξεων, ὄνειρευόμενοι τὴ μονὴ τους ὡραία, μεγαλοπρεπῆ, πνευματικὸ καὶ ἔθνικὸ κέντρο.

Μαθαίνοντας τὴν τόσο ἐνδιαφέρουσα ἱστορία τοῦ παλιοῦ μοναστηριοῦ τῆς Παναγίας τοῦ Μαχαιρᾶ, περάσαμε μιὰν ἀλησμόνητη ἡμέρα ἀνάμεσα στὶς δροσόπνοες αὔρες τῶν πεύκων καὶ τῶν ἐλατοκυπαρίσσων, δίπλα στὸν παφλαστό κρουνοῦ ἐνὸς κεφαλόβρυσου, ποὺ ξεπετάγεται κελαρύζοντας τὸ ἀσύλληπτο νερένιο του τραγούδι, ἀνάμεσ' ἀπὸ χλόη βελούδινη καὶ ἀπὸ πυκνὰ πολυτρίχια*.

Τὸ δειλινὸ ἄρχισε νὰ χρυσίζει τὶς ψηλὲς κορφές, τὰ δέντρα κι ὅλο τὸ γῦρο μας μαγευτικὸ τοπίο. Τὸ μοναστήρι ἔμπαινε σιγά - σιγά μέσα σ' ἓνα μυστικοπαθὲς κι ἀπόκοσμο σκιάφωτο. Ἦταν καιρὸς νὰ φύγωμε. Μ' εὐχές, μετὰ δῶρα καὶ λουλούδια μᾶς ἐγέμισε ὁ φιλόξενος ἡγούμενος, οἱ δέκα μοναχοὶ καὶ τὰ μικρὰ καλογεράκια, ὅταν τοὺς ἀποχαιρετούσαμε, τὴν ὥρα ποὺ μπαίναμε στὸ αὐτοκίνητο.

Περιοδικὸν « Φιλολογικὴ Πρωτοχρονιά », 1953, σ. 255 - 257. Ἀθηνᾶ Ταρσοῦλη

27. Ο ΕΥΡΩΤΑΣ

Ὅπως στὴν ἐποχὴ τῆς θεογέννητης Ἑλένης, κυλάει τὰ ρεύματά του ὁ Εὐρώτας στοὺς ἔνδοξους κάμπους τῆς Σπάρτης. Καὶ στὸ τραγούδι τῶν νερῶν του, ποὺ ἀπόβαθα ζοῦν οἱ ἀρχαῖοι θρῦλοι, δοξάζει τὴν ὁμορφιὰ τῆς νέας ζωῆς.

Θεριεύουν στὶς ἀκροποταμιές του καὶ ὑψώνονται στὸν οὐρανὸ λαμπαδωτὲς καὶ λυγερόκορμες οἱ λεῦκες, νυφοῦλες τῶν νερῶν. Δάση ἀπὸ καλάμια πυκνὰ καὶ ἀροδάφνες* βαθυπράσινες φουντώνουν παντοῦ καὶ ἀκολουθοῦν τὸ δρόμο του ὡς τὴ θάλασσα κάτω.

Δεξιά και ἄριστερά στήν κοίτη του, ὅπως ἀκολουθεῖ τήν κοιλάδα καί κατεβαίνει, κοπάδια χωριουδάκια ὁμορφα ἀπλώνονται, πού πολλές φορές στίς μεγάλες του πλημμύρες τὰ πελαγώνει.

Ἐπίσης ἀπό τῆς πηγῆς του, ψηλά ἀπό τὸ Χελμὸν ἐπάνω καί τὰ ἄρκαδικὰ βουνά, ὡς κάτω στίς ἐκβολές του, ἀνάμεσα στὰ χωριά Δουραλῆ καί Λέιμονα — τὰ πιὸ τραγικά θύματά του — δυὸ μόνο μεγάλες σιδηρογέφυρες ἀλυσσοδέουν τὴν ἀκράτητη ὁρμή καί τὴν τρομαχτική μανία τοῦ στοιχειωμένου Εὐρώτα τὸ χειμῶνα.

Ἐπίσης ἀπὸ τῆς πηγῆς του, ἀπὸ τὸν ἄρκαδικὸ ποταμῶνα, μέσα στήν κατάστενη ἐπάνω στήν λαγκαδιὰ κοίτη του, ὅσο βορῶνεται* τὸν κατήφορο, τόσο περισσότερα ξεροπόταμα δέχεται βουρκωμένα καί αὐλάκια ἄπειρα ρουφάει ἀπὸ τῆς ἀτέλειωτες ρεματιῆς τοῦ Πάρνωνος καί τοῦ Ταῦγέτου.

Ὅταν στῆς βαρυχειμωνιάς τῆς θολῆς ἡμέρες ὁρμάη ἀνταριασμένος καί κατεβαίνει στυγερὰ κάμπους ἀγριεμένος ὁ Νεροδράκοντας, ἕνας τρόμος καί μιὰ φοβέρα ἀπλώνεται στήν κοιλάδα τῆς Λακεδαίμονος, πέρα πρόσπερα.

Βαρὺ καί ἀδιάκοπο ἀντιλαλεῖ τὸ ρέκασμα* τοῦ ποταμοῦ. Τρομερὴ ἢ κατεβασιὰ του γιομίζει φουσκωμένη ὅλη τὴ διάπλατη κοίτη του. Μαυρόθολη κυματίζει ἄγρια ἢ πλημμύρα, ὀλοένα παραδέρνει κι ἐξογκώνεται.

Χυμαί στίς ἀκροποταμιῆς, ἀνεβαίνει στὰ γυροπόταμα, χτυπιέται στὰ βράχια, ξεριζώνει θεόρατα δέντρα, σέρνει λιθάρια ριζιμιά*, ξεχειλάει στὰ σπαρτά, πηδάει στ' ἀμπέλια. Τρυγᾷ καί θερίζει, νοικοκύρης ἀκάλεστος, χωρὶς νὰ ὀργώση καί χωρὶς νὰ σπεῖρη ποτέ του ὁ Νεροδράκοντας.

Βογγᾷ καί τρικυμίζει ἀσώπαστα τῆς Σπάρτης ὁ νεροποντισμένος κάμπος. Δυναμώνει ὁ βοριάς καί βράζει ἀπειλητική ἢ πλημμύρα γῦρο ἀπὸ τὰ χωριά, πού κατεβασμένα χαμηλά στυγερὰ κάμπους γειτονεύουν μὲ τὸν ἀγριεμένο τὸν Εὐρώτα, καί καμμιὰ ἀνθρώπινη δύναμι δὲν εἶναι ἰκανὴ νὰ σταματήσει τὴν τρομερὴν ὁρμή του.

Ἐπίσης ἀνεμπόδιστος, ὅταν ξεχειλάη, χύνεται ἀκράτητος μέσα στὰ καμψήσια τὰ χωριά. Καταπατάει τὰ χωράφια τους καί τὰ λιβάδια τους, καταλεῖ τὰ μαντριά, συνεπαίρνει τῆς καλύβες, ἀνασκάφει τὰ χαμόσπιτα.

Και μέσα από το κοσμογονικό γιγαντοπάλεμα ύγρων και στερεών στοιχείων, το άγριο ρέκασμα τῆς πλημμύρας – δαιμονική συμφωνία ἀπ' ὅλους τοὺς γόους καὶ τοὺς βρόντους μῆς καταστροφῆς – σκορπᾶει τὸν τρόπο καὶ τὴ φρίκη σ' ὅλη τὴν πανέμορφη κοιλάδα τῆς Λακεδαιμόνος.

« Σπάρτη – Μυστράς », σελ. 38 - 40.

Κώστας Πασαγιάννης

Λ Ε Ξ Ι Λ Ο Γ Ι Ο Ν

Α

- ἄβατος — ἀπάτητος.
 ἄβελτηρία — ἀνοησία, μωρία.
 ἄβρὸς — λεπτός, ἀπαλός, εὐγενικός.
 Ἄγαρηνός — ὡς ἔν. Μωαμεθανός. Ὅς ἐπίθετον σκληρός, ἄσπλαχνος.
 ἀγλαΐζομαι — λαμπρύνομαι, ἐξωραΐζομαι.
 ἀγρίλι — ἀγριελαία, κότινος.
 Ἄδάρχησ — ὁ ἄρχων τοῦ Ἄδου.
 ἀδημονῶ — καθ' ὑπερβολὴν στενοχωροῦμαι, ἀγωνιῶ, ἀναμένω.
 ἀδηφαγία — ἀχορτασιά, ἀπληστία.
 ἀενάως — παντοτινά, αἰωνίως.
 ἀέτωμα — τὸ τριγωνικὸν ἐπιστέγασμα τῶν στενῶν πλευρῶν τῶν ἀρχαίων ναῶν.
 Ἄιβάτι — χωρίον πλησίον τοῦ Σιδηροκάστρου Μακεδονίας.
 αἰγεῖρος — εἶδος ὑψηλῆς λευκῆς.
 αἰγλη — λάμψις, δόξα, φήμη.
 αἰμασιὰ (ἦ) — λίθινος τοῖχος ἄνευ πηλοῦ ἢ ἀσβέστου, κοινῶς ξερολιθιά.
 αἰπόλος — αἰγοβοσικός.
 ἀκουρμάζομαι — ἀκροῶμαι προσεκτικὰ.
 ἀλγεινός — ὀδυνηρός.
 ἀλγηδών (ἦ) — πόνος.
 ἄλικος — πορφυροῦς.
 ἄλικμος — δυνατός, εὖρωστος.
 ἄλυκων (ἦ) — θαλασσινὸν πτηνὸν κοινῶς καλούμενον ψαροφάγος.
 Ἄμαζόνιος (ὁ) — ὁ μεγαλύτερος ποταμὸς τῆς Ν. Ἀμερικῆς.
 ἀμοιβαδὸν — ἀμοιβαίως, κατ' ἐναλλαγὴν, τὸ ἐν ἔπειτα ἀπὸ τὸ ἄλλο.
 ἀμπαζοῦρ — ἀλεξιφωτον (λ. γαλλικῆ).
 ἀμπᾶς (ὁ) — ἀνδρικὸν ἔνδυμα ἀπὸ χονδρὸν μάλλινον ὕφασμα, εἶδος ἐπανωφορίου.
 ἀμυδρὸς — μόλις διακρινόμενος, θαμπός, ἀσαφής.
 ἀμφιλύκη (ἦ) — τὸ μεταξὺ ἡμέρας καὶ νυκτὸς ἀμυδρὸν φῶς, εἴτε πρόκειται διὰ λυκαυγῆς ἢ γλυκοχάραμα, εἴτε διὰ λυκόφωτος ἢ μούχρωμα.
 ἀνάβλεμμα (τὸ) — βλέμμα πρὸς τὰ ἄνω ἢ πρὸς τὰ ὀπίσω.
 Ἄναγνώστης Ἰωάννης — Βυζαντινὸς ἱστορικός τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ἐκ Θεσσαλονίκης. Περιέγραψε τὴν κατὰ τὸ ἔτος 1430 ἄλωσιν τῆς γενετείρας του πόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων.
 ἀναζωπυρῶ — ἀνάπτω ἐκ νέου πυρὰν, ξανανάβω, ἀναζωογονῶ.

ανάθημα	— ἀφιέρωμα.
ἀναμέλομαι	— ψάλλομαι ἐκ νέου.
ἀναρριχῶμαι	— σκαρφιώνω.
ἀνέθωρεν	— ἀόρ. β' τοῦ ἀνθρώσκω ἢ ἀναθρώσκω, ἀναπηδῶ αἰφνιδίως.
ἀνεξίτητος	— ὁ μὴ ἐξαλειφόμενος, ὁ μὴ ξεβάβων.
ἀνέρπω	— ἔρπων ἀνέρχομαι πρὸς τὰ ἄνω.
ἀντιφωνῶ	— ψάλλω κατὰ διαδοχὴν ἐκκλησιαστικὸν ᾄσμα, ἀπαντῶ εἰς προσφώνησιν.
ἄξεστος	— ἀκατέργαστος, τραχύς, ἀμόρφωτος.
ἀπαντέχω	— ἀναμένω.
ἀπαράβλητος	— ἀσύγκριτος.
ἀπαυδῶ	— χάνω τὴν ὁμιλίαν, κουράζομαι, ἀποκάμνω.
ἀπόγαιον	— θαλάσσιος ἄνεμος.
ἀποτρέπω	— ἐμποδίζω κάποιον διὰ λόγων νὰ πράξῃ κάτι.
ἄπτομαι	— ἐγγίζω.
ἀπωθῶ	— ἀπομακρύνω, σπρώχνω μακράν.
ἀπώλεια	— χάσιμον.
ἄρα (ἡ)	— κατάρα, ἀνάθεμα.
ἄραμπᾶς (ὁ)	— φορτηγὸς ἄμαξα, κάρο.
ἄρατε	— ἐγείρατε, σηκώσατε.
ἀργολικνίζομαι	— κουνιέμαι ἄργά καὶ νωχελῶς.
Ἄρδέναι (αἱ)	— δάσος καὶ ὄροπέδιον μεταξὺ Β. Α. Γαλλίας καὶ Ν. Δ. Βελγίου.
ἄροδάφη	— ροδοδάφη.
ἀρύομαι	— ἀντῶ, εὐρίσκω.
ἀρχέγονος	— ὁ ὑπὸ τὴν ἀρχικὴν μορφήν του ἐμφανιζόμενος, παλαιός.
ἄρωγός	— βοηθός.
ἀσθμαίνω	— λαχανιάζω.
ἀσίλης	— λεβέντης, ὠραῖος (λ. Τουρκ.).
ἀτενῶς	— (κοιτάζω) μὲ βλέμμα προσηλωμένον.
αὐθεντικός	— γνήσιος, ἀσφαλής, ἀναμφισβήτητος.
αὐθύπαρκτος	— ὁ ὑπάρχων ἀφ' ἑαυτοῦ.
αὐλαία	— παραπέτασμα χωρίζον τὴν σκηνὴν ἀπὸ τῆς αἰθούσης τῶν θεατῶν. Τὸ πάλαι, πρὶν ἀρχίσῃ ἡ παράστασις, ἡ αὐλαία ἐπιπτεν.
αὐτανδρός	— ἐπὶ βυθιζομένου πλοίου, τοῦ ὁποίου χάνεται ὄλον τὸ πλήρωμα.
αὐτοσχέδιος	— ὁ προχειρῶς ἐκτελεσθεῖς.
ἄφατος	— ἀνέφραστος, ἀπερίγραπτος.
ἄφραστος	— ἀνέφραστος, ἀπερίγραπτος.
ἄφρονῶ	— εἶμαι ἄφρων, ἀνόητος.
ἄψιμαχία	— ἔλαφρὰ σύγκρουσις μικρῶν στρατιωτικῶν μονάδων.

B

- Βαλαώρα (ή)
βαρυγγωμῶ
βαρυθροῶ
βατσέλον
- βεβήλωσις
βερντέα
βημόθυρα
βορά
βουβών (ό)
βουρκώνω
βρατσέρα (ή)
- βραχνᾶς (ό)
- βρίζα (ή)
βρουασμός
βρώμα
- μικρόν, ἄδενδρον καὶ βραχῶδες βουνόν.
— βαρυγγωμῶ, δυσανασχετῶ ἐναντίον τινός.
— θροῖζω βαριά.
— φορητῆγόν ἰστιοφόρον τοῦ παρελθόντος αἰῶνος διὰ μεταφορὰν σίτου κ.λπ.
— μόλυνσις διὰ πράξεων ἢ λόγων.
— εἶδος ἰταλικοῦ λευκοῦ οἴνου.
— ἡ μεσαία τῶν τριῶν θυρῶν τοῦ εἰκονοστασίου.
— τροφή σαρκοφάγων ζώων.
— τὸ ἄνω ἐσωτερικόν μέρος τοῦ μηροῦ.
— θολώνω, σκοτεινιάζω.
— εἶδος ἰστιοφόρου καραβιοῦ μὲ μυτερὴν πρύμναν καὶ μὲ δύο κατάρτια, ποῦ ἔχουν ἀπὸ ἓν ἰστίον σχήματος τραπεζοειδοῦς. Λέγεται καὶ μπρατσέρα.
— βαρὺ καὶ ἐνοχλητικόν ὄνειρον, ἐφιάλτης. Εἰς τὸ ποίημα « τὸ κρυφὸ σχολεῖο » ἔχει τὴν σημασίαν τῆς ἀκοιμήτου ἐλπίδος τῶν σκλάβων πρὸς ἐπανάστασιν καὶ ἐλευθερίαν.
— ἡ ἄλλως πασίγνωστη σίκαλι.
— συμφυρμός, συνωστισμός.
— φαγητόν, τροφή.

Γ

- Γαλάτης
- γαυριῶ
γεῖσον (τὸ)
- γιασμακί
γολέτα (ή)
- γρέκι
- οἱ Γαλάται, οἱ κατὰ τῶν Δελφῶν ἐπιτεθέντες κατὰ τὴν ἀρχαιότητα.
— καμαρώνω.
— τὸ μέρος ἐκεῖνο τῆς στέγης, ποῦ ἔξέχει τῶν καθέτων τοίχων τῆς οἰκίας.
— καλύπτρα τοῦ προσώπου (λ. τουρκική).
— εἶδος ἰστιοφόρου, λεγόμενον ὑπὸ τῶν λογίων « ἡμιολία ».
— ἡ γκρέκι. Χῶρος θερμός, ὅπου σταλιζονται τὰ νεογέννητα πρόβατα.

Δ

- δάνω
δαμασκηνὸν
- δαγκώνω.
— ὡς ἐπίθετον τῆς λέξεως ξίφος σημαίνει ξίφος σπουδαῖον καὶ ἀκατανίκητον. Εἰς τὰ δημοτικὰ τραγούδια λέγεται « τὸ δαμασκί σπαθί ». Ὀνομάσθη ἔτσι ἀπὸ τὴν Δαμασκόν, πρωτεύουσαν τῆς Συρίας, ὅπου κατὰ τοὺς βυ-

δαμασκι	— ζαντινούς χρόνους ὑπῆρχον περίφημα ἐργαστήρια πολεμικῶν ὅπλων, κατασκευαζομένων διὰ τοὺς Ἀκρίτας.
δαψιλῆς	— ὅπλον κυρίως σπαθί κατασκευασμένον διὰ δαμασκηνοῦ χάλυβος.
δειγμα	— ἀφθονος, πλουσιοπάροχος.
δεκατίζομαι	— ἀπόδειξις.
δέρις	— ὑφίσταμαι ἀποδεκατισμόν, καταστρέφομαι.
διαμείβομαι	— δέρμα.
διασπῶ	— στέλλομαι ἀπὸ τοῦ ἑνὸς μέρους εἰς τὸ ἄλλο.
διάφορο (τὸ)	— χωρίζω, διαλύω.
διέπομαι	— ὁ τόκος (διάφορο - κεφάλι — τὸ διάφορο προστιθέμενον εἰς τὸ κεφάλαιον, ἦτοι ἀνατοκισμός).
διφρηλατῶ	— κανονίζομαι.
δραγμῆς	— ὀδηγῶ ἄρμα, ὄχημα.
δράνα (ἡ)	— πρέζα πράγματός τινος, μάτσο, δεσμῆς.
δρυμὸς	— ἀναδενδράς, φυτὸν ἀναρριχητικόν.
δυσθυμῶ	— δάσος πυκνὸν ἐκ μεγάλων δένδρων.
	— στενοχωροῦμαι, ἔχω κακὴν διάθεσιν.

E

ἐγγύς	— πλησίον.
ἐγκατα	— τὰ ἐντόσθια, τὸ ἐσωτερικὸν μέρος τῆς γῆς.
ἐγκοσμῶ	— βάλλω εἰς τάξιν μέσα εἰς τι, τακτοποιῶ, συγυρίζω.
εἰκασία	— συμπέρασμα.
εἰσελεύσομαι	— θὰ εἰσέλθω.
εἶτα	— ἔπειτα.
ἐκθύμως	— μὲ ὄλην τὴν καρδιά.
ἐκλιπάρησις	— ἐπίμονος παράκλησις.
ἐκμυζῶ	— βυζαίνω, ἀπορροφῶ.
ἐκτοτε	— ἀπὸ τότε.
ἐκφρων (ὁ, ἡ)	— ἔξω φρενῶν.
ἐλέφας	— τὸ διὰ τὰ ἀρχαῖα ἀγάλματα χρησιμοποιούμενον ἑλεφαντοστοῦν.
ἐλεος	— εὐσπλαχνία.
ἐμπλεως -ος	— γεμάτος.
ἐμφυτος	— ὁ ἐκ φύσεως ὑπάρχων.
ἐνδεια	— μεγάλη ἔλλειψις, φτώχεια.
ἐνδίδω	— ὑποχωρῶ, παραδέχομαι.
ἐνθεις	— ἀφοῦ ἔθεσε.
ἐνθεν καὶ ἐνθεν	— ἀπὸ ἐδῶ καὶ ἀπὸ ἐκεῖ, ἐδῶ καὶ ἐκεῖ.
ἐνθρόσωω	— ἀναπηδῶ εἰς τὸ μέσον, ἐμφανίζομαι αἰφνης.
ἐνωμοτία	— ὀργανικὴ ὁμάς ἐκ 10 ἕως 12 στρατιωτῶν ἢ χωροφυλάκων.

ἐνωτίζομαι	— ἀκούω προσεκτικά.
ἐξαλλος	— ὁ ἐκτός ἑαυτοῦ, ὁ μὴ ἔχων κυριαρχίαν ἐπὶ τοῦ ἑαυτοῦ του.
ἐξανδραποδισμὸς	— ἡ πώλησις ἀνθρώπων (κυρίως αἰχμαλώτων) ὡς δούλων, ἢ τελεία ὑποδούλωσις.
ἐξίσταμαι	— ἀπορῶ πολὺ, παραξενεύομαι, μένω κατάπληκτος.
ἐπαγγέλλομαι	— ἔχω ὡς ἐπάγγελμα.
ἐπάρθητε	— σηκωθῆτε, ἀνοίξατε.
ἐπενδύτης	— ἐπανωφόρι· κηρωτὸς ἐπενδύτης = ἀδιάβροχον.
ἐπικὸς	— ὁ ἀναφερόμενος εἰς ἔπος, ὁ ἄξιος νὰ ὑμνηθῆ με ἔπος (ἔπος = ἥρωικὸν ποίημα).
ἐπιούσα	— ἡ ἐπομένη.
ἐπίσαξις (ἡ)	— ἡ πράξις τοῦ ἐπισάττω, τοποθετῶ τὸ ἐπίσαγμα, κοινῶς σαμαρῶνω.
ἔπος	— λόγος, μακρὸν ἀφηγηματικὸν ποίημα, κυρίως ἥρωικόν.
ἐποποιία	— μέγα πολεμικὸν κατόρθωμα.
ἐρατεινὸς	— ἀξιαγάπητος.
ἔρεισμα	— στήριγμα, ὑποστήριγμα.
ἐρμάριον (τὸ)	— τὸ ντουλάπι.
ἐρρυτιδωμένος	— ζαρωμένος, γεμᾶτος ἀπὸ ρυτίδας - ζαρωματιές.
Ἑταιρεία (ἡ)	— ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία.
ἔτισε	— ἐπλήρωσε.
εὐάγωγος	— πειθῆνιος, πρᾶος, ἀνατρεφόμενος με εὐκολίαν καὶ καλοὺς τρόπους.
εὐδιος	— (ἐπὶ καιροῦ) αἴθριος, καλοκαιρινός.
εὐδοκῶ	— δέχομαι εὐμενῶς.
ἐωθινὸν (τὸ)	— ὕμνος ἐκκλησιαστικὸς, ψαλλόμενος τὴν αὐγὴν, κατὰ τὸ τέλος τοῦ Ὄρθρου καὶ πρὸ τῆς μεγάλης δοξολογίας.

Z

ζευγαῖς	— γεωργός, ζευγολάτης.
ζερβάτα	— δροσερά, μέρη ποῦ δὲν βλέπει ὁ ἥλιος.
ζέφυρος	— δυτικὸς ἄνεμος (κ. πονέντες).
ζέω	— βράζω.
ζόφος	— σκότος βαθύ.

H

ἡδονικῶς	— με πολλὴν εὐχαρίστησιν, ἀπόλαυσιν.
ἡδύλαλος	— ὁ λαλῶν, ὁ ψάλλον με πολλὴν γλυκύτητα.
ἡδύμελον	— τροπᾶριον ἔχον γλυκεῖαν μελωδίαν.
ἡμίκλιντος	— χωρὶς νὰ ἔχη ἐντελῶς κατακλιθῆ, μισόγεργος.

- ἡμιφάτνωτος — ὁμοιάζων κατὰ τὸ ἥμισυ μὲ φάτνην.
 ἡώς — τὸ πρῶτον φῶς τῆς ἡμέρας, ἀρχή.

Θ

- Θαλασσόπληκτος — ὁ ὑπὸ τῶν κυμάτων κτυπούμενος.
 θαλλός — τρυφερὸς βλαστός.
 θάλλπος — ζεστασιά, περίθαλψις.
 Θεοφύλακτος (πόλις) — ἔτσι ὠνομάζετο ἡ Κωνσταντινούπολις κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους.
 θυγατέρες (Διὸς) — αἱ Μοῦσαι.
 θυμέλη — βωμὸς ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὀρχήστρας τοῦ ἀρχαίου θεάτρου.

I

- Ἰαμβος — μετρικὸς πούς, ἀποτελούμενος ἐκ δύο συλλαβῶν, μιᾶς βραχείας καὶ μιᾶς μακρᾶς παρ' ἀρχαίους, ἢ μιᾶς ἀτόνου καὶ μιᾶς τονισμένης παρὰ νεωτέρους.
 Ἰαμβικοί στίχοι — οἱ ἐξ ἰάμβων ἀποτελούμενοι στίχοι.
 Ἰεραρχία — κλιμαξὶ διαφόρων βαθμῶν εἰς δημοσίας καὶ λοιπὰς θέσεις.
 Ἰεροπρακτῶ — ἱερουργῶ, τελῶ τὰ τῆς θείας λατρείας.
 Ἰλαρύνω — φαιδρύνω, καθιστῶ τι χαρωπόν.
 Ἰόχρους (ὁ, ἡ) — ὁ ἔχων τὸ χρῶμα τοῦ ἴου (τοῦ μενεξέ), ὁ βαθυκύανος.

K

- καβαλάρης (τῆς στέγης) — ἡ ὀριζοντία δοκὸς ἢ ἀποτελοῦσα τὴν κορυφαίαν ράχιν τῆς στέγης.
 κάλαμος — καλαμῆνια γραφίς.
 καλαουζέρης — χειριστῆς ἀεραντλίας σπογγαλιευτικοῦ πλοιαρίου.
 καλλίρρειθρος (πηγῆ) — ἡ ἔχουσα καλὸν ρεῦμα ὕδατος.
 καλλωπίζω — εὐπρεπίζω, περιποιῶμαι.
 κάμνοντες — (τοῦ ρῆμ. κάμνω), οἱ κοπιασμένοι, οἱ ἄρρωστοι.
 Κανανὸς Ἰωάννης — Βυζαντινὸς ἱστορικὸς τοῦ ΙΕ' αἰῶνος. Περιέγραψεν ἀφελῶς καὶ εἰς δημῶδες γλωσσικὸν ἰδίωμα τὴν κατὰ τὸ ἔτος 1422 πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καθ' ἣν οἱ Τοῦρκοι ἀπεκρούσθησαν.
 καρβανάρης — ὁ ἀρχηγὸς τοῦ καρβανιοῦ.
 καριοφίλι — τυφέκιον ἐμπροσθογεμές, πυροδοτούμενον διὰ πυριτολίθου.
 καταιονισμὸς — ρῖψις πολλοῦ ὕδατος ἄνωθεν.
 κατανυκτικὸς — ὁ προκαλὼν κατάνυξιν, ὁ συγκινῶν καὶ προκαλὼν εὐλάβειαν.

- καταπακτὴ
καταπονηθεῖς
κατάπτωσις
κατασκήπτω
καταυχένιον
κατέχω
κατήφεια
κάτος
κατράμι
κεῖρω
κεκυφώς
κελεύω
κενταυρικὸς
- κεχαγιαῖς (ὁ)
- κιβούριον
κιλίμιον
Κίρκη
- κλαβανή
κλαγγή
κλάρες
- κλασσικὴ γῆ
κνικᾶτο
κογχύλη
κοινῆ
κολοβὸς
κομμός
κοπάζω
κοπάννα (ἡ)
κοπετός
κόρκωμα
κοσμογονικὸς
- κότινος
κουβέλα (ἡ)
- ἄνοιγμα ἐπὶ τοῦ δαπέδου, ὀδηγοῦν εἰς ὑπόγειον.
— πολὺ κουρασθεῖς, ταλαιπωρηθεῖς.
— πτώσις, πέσιμον.
— ἐφορμῶ, ἐπιπίπτω.
— τὸ ἐπὶ τοῦ αὐχένος τιθέμενον ὕφασμα.
— γνωρίζω.
— τὸ νὰ εἶναι κανεὶς σκυθρωπός, κατσούφης.
— γάτος.
— ρευστὴ πίσσα.
— κόπτω τινὸς τὴν κόμην.
— σκυμμένος, καμπούρης.
— διατάσσω.
— ὁ ἔχων σχέσιν ἢ ὁμοιότητα πρὸς κένταυρον. Κατὰ τὴν ἀρχαίαν μυθολογίαν οἱ Κένταυροι ἦσαν κατὰ τὸ ἄνω μέρος τοῦ σώματος ἄνδρες καὶ κατὰ τὸ κάτω μέρος ἵπποι.
— λέξις τουρκικὴ, ὁ φροντιστὴς μεγάλης οἰκογενείας, ὁ τοποτηρητὴς, ἐπίτροπος.
— τάφος, φέρετρον.
— τάπης ἀπλῆς κατασκευῆς.
— μάγισσα, θυγάτηρ τοῦ Ἥλιου. Προσείλκυε διὰ τῆς γοητείας τῆς τοὺς ἀνθρώπους καὶ τοὺς μετεμόρφωνεν εἰς ζῶα.
— καταπακτὴ (βλ. λ.).
— ἦχος συγκρουομένων ὄπλων.
— μικροὶ ξηροὶ κλάδοι, τοὺς ὁποίους ἀποθηκεύουν οἱ χωρικοί, διὰ νὰ τοὺς χρησιμοποιοῦν ὡς προσανάμματα.
— ἡ Ἑλλάς, ἡ χώρα τοῦ πολιτισμοῦ.
— ἡ κνηκᾶτο· με χρῶμα ἐρυθρὸν ἢ κροκοβαφές.
— ἡ κόγχη τῶν μαλακίων, τὸ βούκινο τῶν ναυτικῶν.
— κοινῶς.
— ὁ ἔχων ἀποκεκομμένην τὴν οὐράν, ἐλλιπής.
— ἱματιοθήκη με πολλὰ συρτάρια (λ. γαλ.).
— καταπίπτω, ξεθυμαίνω.
— ξύλινον ἐργαλεῖον, διὰ τοῦ ὁποίου κτυποῦν τὰς ἐλαίας.
— μέγας θρῆνος.
— βᾶθρον.
— ὁ ἐνθυμίζων τὰς μεγάλας ἀναστατώσεις τῆς κοσμογονίας· συνταρακτικὸς.
— κλάδος ἀγριελαίας, βραβεῖον, ἔπαινος.
— ξύλινον μετὰ κινεῖον, πρὸς ἀποθήκευσιν πολλῶν «κουβελιῶν» σίτου. Κουβέλι δὲ ὀνομάζεται μέτρον χωρητικότητος δημητριακῶν.

κουρνιάζω	— (ἐπὶ πτηνῶν) = ἀναπαύομαι κατὰ τὴν νύκτα, συμμαζεύομαι.
κουρούπι	— πήλινον δοχεῖον, ἀγγεῖον ἐξ ὑδρίας θραυσθείσης.
κουρταλῶ	— κροταλῶ, κροταλίζω, κτυπῶ.
κούφος	— κούφιος, ἐλαφρὸς, ἀνόητος.
κόφη	— θωράκιον πλοίων.
κραίνω	— κρένω, ὀμιλῶ.
κράσπεδος	— γῦρος, ἐνδύματος ἄκρον ἀγροῦ κ.λπ.
κρηπίς	— βάσις, θεμέλιον.
κρινί	— σμήνος περιπλανωμένων μελισσῶν. Ἄπλῶς ὀμάς, σμήνος, μελισσοκόφινον.
κύλιξ	— κύπελλον εὐρὺ καὶ χαμηλὸν μὲ δύο λαβάς.
κάνειον	— φυτὸν δηλητηριώδες, κοινῶς βρωμόχορτο. Ὅπὸν τούτου ἔπινον οἱ εἰς θάνατον καταδικασθέντες τὸ πάλαι.
κωνσταντινάτο	— χρυσοῦν βυζαντινὸν νόμισμα, παριστῶν τοὺς ἁγίους Κωνσταντῖνον καὶ Ἑλένην.

Λ

λα(γ)οῦτο	— ἔγχορδον μουσικὸν ὄργανον, ὁμοιάζον πρὸς μανδολῖνον, μεγαλύτερων διαστάσεων ὅμως καὶ μὲ μακροτέραν τὴν οὐράν.
λαός	— πλῆθος, μέγα πλῆθος.
λειψίφωτος	— μὲ λίγο φῶς.
λήθαργος	— ὕπνος βαθύτατος καὶ συνεχής.
ληρῶ	— μωρολογῶ, ἀνοηταίνω, παραμιλῶ.
λιγώνομαι	— αἰσθάνομαι κόρον, λιγούραν. Ἔχω τάσιν πρὸς λιποθυμίαν.
λουμπάρδα (ἦ)	— ἡ βομβάρδα, μέγα πυροβόλον, κατάλληλον πρὸς βομβαρδισμὸν.
λυγερός	— εὐλύγιστος, κομψός, λεπτός.
λυγμός	— ἀναφυλλητό.
λυκόφως	— τὸ μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου ἀμυδρὸν φῶς.

Μ

μακραίων	— ὁ ζῶν ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας, μακρόβιος.
μαρμαίρω	— λάμπω, ἀκτινοβολῶ.
μαρμαρυγή	— λάμψις, παλμικὴ ἀκτινοβολία.
μαστίζω	— κτυπῶ μὲ μαστίγιον, βασανίζω, καταστρέφω, ἐρημώνω.
μάταιος	— ἀσήμαντος, τιποτένιος.
μεγαλωστί	— εἰς μεγάλην ἔκτασιν.
μειδιῶ	— χιμογελῶ.
μέλος	— ποίημα τονισμένον μουσικῶς, μελωδία.

μεταλαμπαδεύω	— μεταδίδω φῶς, γνώσεις, φῶτα πολιτισμοῦ.
μετερίζι	— πρόχωμα, ὀχύρωμα.
μνησικακῶ	— διατηρῶ κακίαν κατὰ τινος.
μνήσκω	— ἀπομένω.
Μουεζίνης (ὁ)	— μουσουλμᾶνος θρησκευτικὸς λειτουργός, τοῦ ὁποίου κύριον ἔργον ἦτο νὰ καλῆ ἀπὸ τὸν μιναρὲν τοὺς πιστοὺς πρὸς προσευχὴν.
μούσκι (τὸ)	— ὀνομάζονται οὕτω διάφορα εἶδη βρύων καὶ φυτῶν, ποὺ φύονται εἰς τοίχους καὶ μέρη ὑγρά.
Μουφτῆς (ὁ)	— μουσουλμᾶνος ἱερωμένος ἑρμηνευτὴς τῶν νόμων.
μπόμπιρας	— σφήκα, παιδίον μικροῦ ἀναστήματος.
μπουρλότο	— πυρπολικὸν σκάφος.
μπρίκι	— ναυτικὸν βρίκιον, πάρων, ἱστιοφόρον μὲ δύο ἰστούς, φέροντας τετράγωνα ἰστία.
Μύρα	— ἀμαζύσσα μεσαιωνικὴ πόλις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.
μύχιος	— ὁ εἰς τὰ βάθη πράγματός τινος εὐρισκόμενος.

N

νάμα	— πηγὴ ρέοντος ὕδατος (ἐκκλ.). ‘Ο οἶνος τῆς θείας Εὐχαριστίας, κοινῶς ἀνάμα.
ναργιλές	— καπνοσύριγγξ ἀσιατικὴ μὲ μακρὸν εὐλύγιστον σωλήνα, εἰς τὸν ὅποιον ὁ καπνὸς φθάνει, ἀφοῦ διέληθ ἀπὸ φιάλην ὕδατος.
ναυτίλος (ὁ)	— θαλασσοπόρος, ναυτικὸς τὸ ἐπάγγελμα.
νεύα	— κᾶνω νόημα εἰς κάποιον.
Νιόκαστρο	— τὸ Ναυαρίνον.
νιφετὸς	— πτώσις χιόνος, χιονιά.
νωδὸς	— ὁ ἄνευ ὀδόντων, φαφούτης.
νωθρότης (ἡ)	— ὀκνηρία, βραδύτης, ραθυμία.
νωχελὴς	— ἀδιάφορος, βαρετὸς, νωθρός.

Ξ

Ξαμώνω	— τολμῶ καὶ ἀπλώνω τὸ χέρι κάπου, τολμῶ.
Ξωτάρης (ὁ)	— ἄνθρωπος ποὺ ἔχει τὴν κατοικίαν του ἀπομονωμένην εἰς τοὺς ἀγρούς, ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν.

O

οἶδα	— γνωρίζω.
οἰκίτρω	— εὐσπλαχνίζομαι κάποιον, περιφρονῶ κάποιον.
οἰκτιρόμωνς	— μὲ οἶκτον, μὲ εὐσπλαχνίαν.

δλβιος	— ὑπερευτυχής, ὁ οὐδὲν στερούμενος.
δλοούζω	— ἐκβάλλω θρηνητικὰς κραυγὰς, σκούζω.
Ἔολυμπος (Κύπρου)	— τὸ ὑψηλότερον ὄρος τῆς νήσου (ὑψ. 2140 μ.).
ἄμοσε	— ὄρκισου.
ὄνειδίζομαι	— κατηγοροῦμαι, χλευάζομαι, περιπαίζομαι.
οἰμωγοί	— ὄδυρμός, κλαυθμός μετὰ στεναγμῶν.
ὄπτασια	— ὄψις, θέα, ὄραμα.
ὄρθοπλωρίζω	— πηγαίνω κατὰ τὴν φοράν τοῦ ἀνέμου.
ὄρμάνια	— ρουμάνια, δασωμένα χαραδρώματα.
ὄρος	— σύνορον.
οὐτως εἰπεῖν	— διὰ τὸ νὰ εἴπωμεν ἔτσι.

Π

παζάρι	— ἀγορὰ (λ. τουρκ.).
πάλιουρας (ὁ)	— θάμνος ἀκανθωτός, πού χρησιμοποιεῖται διὰ περίφραξιν κήπων. Λέγεται κοινῶς παλιούρι, εἰς τὴν ἀρχαίαν δὲ παλιούρος.
παννυχίς	— διασκεδάσις ὀλονύκτιος.
παρακατιῶν	— ὁ ἀκολουθῶν, ὁ κατόπιν.
παραμυθία	— παρηγοριά.
παράπηγμα	— πρόχειρον οἰκοδόμημα ἐκ σανίδων, παράγκα.
πάρεδρος	— ἀναπληρωτὴς δημοσίου λειτουργοῦ, δημάρχου κ.λπ.
παρεπιδημῶ	— μένω προσωρινῶς εἰς ἓνα μέρος.
πεζούρα	— πεζὸς στρατός, πεζικόν.
πειθήνιος	— εὐπειθής, ἀπολύτως πειθαρχικός.
πελαγῶν	— ὄδηγῶ πρὸς τὸ πέλαγος· « ὁ γερανὸς πελαγώνει τὰ πουλιά » — ὄδηγεῖ τὰ ἀποδημητικὰ πτηνὰ πρὸς ἄλλας θερμὰς χώρας ἀντιπέραν τοῦ πελάγους.
πενιχρός	— πολὺ πτωχικός, ἀνεπαρκής.
περγολιά	— κληματαριά, κρεβατινά.
περιαλγής	— περίλυπος, βαρυαλγής.
περιδεθής	— πλήρης δέους, περίφοβος.
περιδινῶ	— στροβιλίζω, στριφογυρίζω.
περιστύλιον	— σειρά κιόνων πέριξ οἰκοδομήματος ἢ κατὰ μῆκος αὐλῆς, σχηματίζουσα στοάν.
περισυλλογή	— βαθεῖα συγκέντρωσις εἰς ἑαυτόν, βαθεῖα σκέψις.
περίτεχνος	— μὲ πολλὴν τέχνην κατεσκευασμένος.
περιχαρής	— ὀλόχαρος, πολὺ χαρούμενος.
Πίνδαρος	— ὁ μέγιστος λυρικός ποιητὴς τῆς ἀρχαιότητος, ἐκ Θηβῶν.
πίτυς	— πεύκη.
πίφερο (τὸ)	— ξύλινον πνευστὸν μουσικὸν ὄργανον.
πλατάγισμα	— ἤχος παραγόμενος ἐκ συγκρουομένων ἀντικειμένων, κυρίως ἐντὸς τοῦ ὕδατος.

πλάτωμα	— τόπος ἐκτεταμένος, ὄροπέδιον.
ποικίλος	— διαφόρων εἰδῶν.
ποικιλική	— ἡ τέχνη τῆς διακοσμῆσεως.
πολιτάρχης	— ἀξίωμα ἀντίστοιχον πρὸς τὸ τοῦ ἀστυνόμου, ἐπὶ Καπο- διστρίου.
πολιτεία	— Κράτος.
πολυτρίχι (τὸ)	— φυτόν, φυόμενον εἰς ὑγρὰ μέρη, φέρει πολλάς τριχοει- δεῖς ἐκπλαστήσεις καὶ τὸ ἐπιστημονικόν του ὄνομα εἶναι « ἵππουρις ».
πολυώδυνος	— ὁ πολλάς ὀδύνας προκαλῶν.
πορθμεύς (ὁ)	— ὁ ἔχων τὸ ἐπάγγελμα νὰ μεταβιβάζη διὰ πορθμείου ταξιδιώτας εἰς τὴν ἀντιπέραν ἀκτὴν ἢ ὄχθην.
πορφυροῦς	— βαθυκόκκινος.
ποτόκια	— μικρὸς λάκκος τῶν ἐλαιοτριβείων.
πούντζ	— εἶδος ποτοῦ.
προσαγορεύω	— προσφωνῶ, ἀπευθύνω πρὸς τινὰ χαιρετισμόν.
προσατενίζω	— κοιτάζω μὲ προσοχήν.
προσνεχθεῖς	— προσφερθεῖς.
πρωρεὺς (ὁ)	— ὁ ναύκληρος, ὁ ἐπὶ τῆς πρώρας παρατηρητῆς αὐτῆς.
πρωτόλειον (τὸ)	— οἱ πρώτοι καρποὶ τῆς γῆς, ἡ ἀπαρχὴ τῆς συγκομιδῆς. Διὰ πνευματικὰ ἔργα νεαρῶν συγγραφέων πρωτόλειον σημαίνει ἔργον νεανικόν, χωρὶς ὠριμότητα.
πυρακτῶνας	— πυρώνω, καίω μέχρι πυρακτώσεως.

P

ραγάς	— ρωγμὴ, ράγισμα.
ραστῶνη	— ραθυμία, νωθότης.
ραψωδὸς	— ὁ συρράπτων ᾠδὰς, ὁ ἀοιδὸς ὁ ψάλλον ποιήματα ἐπι- κῶν ποιητῶν.
ρέκασμα (τὸ)	— ἡ φωνὴ τῶν ὀρνέων.
ρήγνυμαι	— διαρρηγνύομαι, σχίζομαι.
ριζιμιὸς (λίθος)	— ὀγκώδης λίθος ἐρριζωμένος εἰς τὴν γῆν.
ροβολῶ	— κατέρχομαι ἀπὸ πλαγίαν βουνοῦ.
ροκάνα	— ξύλινον ἢ μεταλλικόν ὄργανον παράγον ξηρὸν καὶ ἰσχυ- ρὸν κρότον.
ρουπάκι	— εἶδος μικρᾶς βαλανιδιάς, μικρᾶς δρυός.

Σ

σάλαγος	— θόρυβος ἀνθρώπων ἢ ζώων.
σαλβάρι	— πλατεῖα περισκελὶς (λ. περσ.).
σελαγισμὸς	— λάμψις ἀστραπῆς, φεγγοβόλημα.

- σέμπρος
σιάδι (ισιάδι)
σίκλος
σιλουέτα
- Σίπυλον
σκαμπαβία
σικιάδι (τὸ)
- σικριτῶ
σκολιός (δρόμος)
σκότα (ἡ)
- σκούνα (ἡ)
- σκυθρωπαϊζῶ
σκῶμμα
σμαλτώνω
σουρτούκης
σουσουράδα
- σοφᾶς (ὁ)
σοφιστής
- σπιτάλι
στάλαγμα
σταυροπήγιον
- στέμφυλον
- στιβαρός
στιλπνός
στοῖχος
στουππίο (ν) καὶ στυ-
πίον
στυλοβάτης
σύθαμπα
συμμερίζομαι
σύμπλους
συμπλωτήρ (ὁ)
συνωστίζομαι
σφυρηλατῶ
- ὁ καλλιεργῶν ἄλλοτρίους ἀγρούς ἐπὶ συμβάσει.
— ἐπίπεδος, ὁμαλὸς τόπος.
— κάδος πρὸς ἀντλησιν ὕδατος, κοινῶς κουβάς.
— ἀπεικόνισις προσώπων ἢ πράγματος μόνον διὰ τοῦ περιγράμματός του.
— ὄρος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας πλησίον τῆς Σμύρνης.
— λέμβος πλοίου.
— πλατύγυρος ἀχύρινος πῖλος, χρησιμοποιούμενος τὸ θέρος ἀπὸ τοὺς ἀγρότας, διὰ τὰ σικιάζῃ τὸ πρόσωπον.
— ἀναπηδῶ, τινάσσομαι.
— μὴ εὐθύς, ἀνώμαλος.
— τὸ σχοινίον μὲ τὸ ὄποιον σύρουν καὶ τεντώνουν τὰ πανιά μικροῦ πλοίου.
— εἶδος πλοίου, ἱστιοφόρον, λεγόμενον ἄλλως καὶ « γολετόβρικο ».
— κατσουφιάζω.
— πείραγμα δηκτικόν, κοροϊδία.
— ἐπιχρίω μὲ σμάλτον, ἤτοι μὲ ὑαλῶδες ἐπίχρισμα.
— ἄνθρωπος ἀκατάστατος, χασομέρης, ὀκνηρός.
— εἶδος μικροῦ πτηνοῦ, ἀρχ. σεισοπυγίς (νεοελλ. σεισουράδα = ἡ σείουσα τὴν οὐρανόν).
— χαμηλὸς καναπές.
— διδάσκαλος τῆς ρητορικῆς παρ' ἀρχαίους, μεταχειριζόμενος πολλὰκις ἐπίτηδες ἐσφαλμένους συλλογισμούς.
— νοσοκομεῖον.
— στάλαγμα, λαγάρισμα, σταγών.
— μοναστήριον ὑπαγόμενον ἀπ' εὐθείας εἰς τὸν Πατριάρχην.
— τὸ στερεὸν ὑπόλειμμα ποῦ μένει μετὰ τὸ πάτημα τῶν σταφυλιῶν, κοινῶς τσίπουρον.
— ἰσχυρός, ρωμαλέος.
— γυαλιστερός, λουστραρισμένος.
— σειρά.
— εὐτελὲς νῆμα, τολύπη ἐξ εὐτελῶν νημάτων.
— βάσις στύλου, ὑπόβαθρον, μεταφορικῶς ὑποστηρικτής.
— μὲ τὸ σούρουπον.
— συμφωνῶ μὲ τὴν γνώμην τινός.
— σύντροφος τοῦ πλοῦ, θαλάσσιον ταξίδιον.
— ἐκείνος μετὰ τοῦ ὄποιου συμπλέομεν, συνταξιδεύομεν.
— στρυμώχομαι.
— κυρ. κτυπῶ μὲ σφῦραν μεταφ. χαλυβδώνω τὰς ψυχάς, ἐνθαρρύνω.

Τ

ταβλᾶς	— ξύλινος μέγας δίσκος, ὅπου τοποθετοῦν ποτήρια, σκεύη, ἢ κουλλούρια, στραγάλια κ.λπ.
ταμπουρᾶς	— πνευστὸν ποιμενικὸν μουσικὸν ὄργανον.
τάπιες	— θέσις προχωμάτων ὀπότεν μάχονται.
τεπόζειτον	— εἰδικὸν ἱστοφόρον διὰ τὴν σπογγαλιείαν.
τζιβιέρα	— πλασίον ἐκ σανίδων, ὅπου ἀποξηραίνεται ἡ σταφίς.
τήκομαι	— λειώνομαι (ἐπὶ μετάλλων).
Τμῶλος	— ὄρος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας πλησίον τῆς Σμύρνης.
τολύπη	— τουλούπα.
τορβᾶς	— ἡ τορβᾶς· σάκκος, πήρα (λ. τουρκ.).
τρικαντὸν	— ἐπίσημος πῖλος τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ ναυτικοῦ.
τρίπους	— παρ' ἀρχαίους σιδηροῦν ὑπόβαθρον μὲ τρεῖς πόδας, διδόμενον ὡς ἔπαθλον εἰς μάχας ἢ ἀγῶνας.
τρισκελίον	— ξύλινον κατασκευάσμα ἐκ τριῶν σκελῶν διὰ τὴν τοποθέτησιν εἰκόνων ἀγίων.
τρόμπα - μαρίνα	— τηλεβόας, βούκινο τῶν ναυτικῶν.
τρόπις (ἦ)	— τὸ κατώτατον μέρος τοῦ σκελετοῦ τῶν πλοίων, ποῦ ἀρχίζει ἀπὸ τὴν πρῶραν καὶ φθάνει ἔως τὴν πρύμνην, ἢ κοινῶς λεγομένη καρίνα.
τροχαῖος	— μετρικὸς πούς ἀποτελούμενος ἀπὸ δύο συλλαβᾶς, μίαν μακράν καὶ μίαν βραχεῖαν.
τρυφή	— μαλθακὸς βίος, καλοπέραση.
τσαπράζι (τὸ)	— ἀσημένιον κόσμημα τῶν φουστανελοφόρων Ἑλλήνων, ἰδίως τῶν πολεμιστῶν. Τὰ τσαπράζια ἐφέροντο ἐπὶ τοῦ στήθους σταυροειδῶς.
τσαρδάκι	— πρῶχειρον στέγαστρον, συνήθως ἐπιπεδόστεγον σκιάδιον.
τσάρκο	— περίφραγμα, ὅπου κλείονται τὰ μικρὰ ἀρνιά.
τύρβη	— θόρυβος, ταραχή, βοή.

Υ

ὑπέροφρος	— ἀλαζών, ὑπερόπτης.
ὑπηγῶ	— συνοδεύω ἄδοντα, ἀκομπανιάρω.
ὑποκορισμὸς	— τὸ νὰ καλῆ τίς τινα μὲ θεωπευτικὸν ὄνομα.
ὑποκρίνομαι	— ὑποδύομαι πρόσωπον, παίζω τὸ μέρος μου.
ὑπολευκάζω	— ἀσπρίζω ὀλίγον.
ὑποστάθμη (ἦ)	— ἀδιάλυτα συστατικά τῶν ὑγρῶν, ἐλαίου, οἴνου κ.λπ., ποῦ κατακάθηνται εἰς τὸν πυθμένα τοῦ περιέχοντος τὸ ὑγρὸν δοχείου, κοινῶς κατακάθια. Μεταφορικῶς λέγεται « ἄνθρωπος τῆς τελευταίας ὑποστάθμης » = ἄνθρωπος κατωτέρου ἠθικοῦ ποιοῦ.
ὑστερικὸς	— νευροπαθής.

Φ

φενακίζω	— άπατώ διά κολακειών η ύποσχέσεων.
φθόγγος	— έναρθρος ήχος.
φθονητός	— άξιος φθόνου, επίφθονος.
φιλοπαίγμων	— ό άγαπών τ' άστεϊα, ό διαρκώς άστεϊζόμενος.
φιλοσκώμμων	— ό άγαπών νά πειράζει τούς άλλους.
φλάμπουρο	— λάβαρον έκ μανδηλιού φερόμενον επί κοντού κατά τούς γάμους· πολεμική σημαία, λάβαρον.
φλάουτο (τό)	— πνευστόν μουσικόν όργανον, πλαγίαυλος.
φλάσκα	— ξύλινον δοχεϊόν ύδατος η οίνου, φλασκή, τσότρα.
φλασκίον (τό)	— δοχεϊον νερού η οίνου κατασκευαζόμενον από ξηρόν καρπόν τής κολοκύνθης τής όνομαζόμενης λαγνηοφόρου.
φλοΐσβος	— ήχος θραυομένων μικρών κυμάτων.
Φοίβη	— ή Σελήνη.
φρίσσω	— άνατριχιάζω.
φύλαξ (ό)	— χαρτοφύλαξ, μαθητική σάκκα, τάντα του μικρού μαθητού.
φυτεία (ή)	— τό νέον φυτώριον. 'Επί μικρών παιδιών, η νέα γενεά.

Χ

χαλάλι	— ό,τι άναγνωρίζεται ως έπαξίως κατεχόμενον η ληφθέν παρά τινος (λ. τουρκ.).
χειροπάλαμο	— άκρα χείρ. Τό επίρ. χειροπάλαμα (ή χειροπάλαμα) σημαίνει με τις φούχτες.
χειρώναξ (ό)	— ό έργαζόμενος χειρωνακτικώς.
χιμαιρικός	— φανταστικός, άπραγματοποίητος.
χλαμύς	— κοντός μανδύας τών Ιππέων.
χλευάζω	— πειράζω ύβριστικώς η περιφρονητικώς κάποιον.
χοαι	— παρ' άρχαίους σπονδαί επί νεκρών η επί τάφων.
χορηγός	— παρ' άρχαίους 'Αθηναίους ό καταβάλλων την δαπάνην διά την παράστασιν δραματικών έργων.
χουχουλίζω	— φυσώ διά νά ζεστάνω τās χείρας, τό πρόσωπον.
χράμιον	— μάλλινον χονδρόν σινδόνιον, κλινοσκέπασμα.
χρυσανγάζω	— χρυσίζω, άποδίδω χρυσήν άνταύγειαν.
χρυσόβουλλον	— επίσημον έγγραφον του Βυζαντινού αυτοκράτορος. 'Εγράφετο επί περγαμνης, εις τό κάτω μέρος τής όποίας ύπήρχεν ή χρυσή βούλα (= σφραγίς).
χρυσοφαής	— φωτεινός, λάμπων ως χρυσός.
χρυσόχροος	— ό έχων χρῶμα χρυσοῦ.

Ψ

ψαρής	— ή ψαρός· ό διαστιζόμενος υπό λευκών τριχών, λευκόστικτος, πολιός.
ψίκι	— πομπή, συνοδεία νυμφική.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΒΑΛΛΑΩΡΙΤΗΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ. — Έγεννήθη εις τήν Λευκάδα τὸ 1824, εις τήν νησίδα Μαδουρήν. Ἐσπούδασε νομικὰ εἰς τήν Ἰταλίαν καὶ τήν Γαλλίαν, ἀλλὰ δὲν ἤσκησε τὸ νομικὸν ἐπάγγελμα. Ἀφωσιώθη εἰς τὰ γράμματα καὶ ὕμνησε μὲ τὴν ποίησίν του τοὺς ἀγῶνας καὶ τοὺς ἥρωισμοὺς τῆς Ἑλλάδος. Μετὰ τὴν ἔνωσιν τῶν Ἰονίων νήσων, ἀντεπροσώπευσεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη τὴν πατρίδα του εἰς τὴν ἑλληνικὴν βουλὴν. Ἔργα του ποιητικὰ εἶναι τὰ « Στιχουργήματα », τὰ « Μνημόσυνα », ἢ « Κυρὰ Φροσύνη », ὁ « Ἄθαν. Διάκος » καὶ ὁ « Ἀστραπόγιαννος ». Ἀφῆκεν ἡμιτελῆ τὸν « Φωτεινόν ». Ἐνεπνεύσθη ὅλα σχεδὸν τὰ ποιήματά του ἀπὸ τοὺς ἀγῶνας τῶν κλεφτῶν καὶ ἀρματολῶν καὶ τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821. Ὁ βίος καὶ τὰ ἔργα του ἐξεδόθησαν τὸ 1908 εἰς 3 μεγάλους τόμους. Ἀπέθανε τὸ 1879.

ΒΕΡΙΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. — Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ Γκιάλα Ἀλεξάνδρου. Ἐγεννήθη ἐν Χίῳ τὸ 1915 καὶ ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τὸ 1948. Ἠσχολήθη μὲ τὴν ποίησιν, ἰδίως τὴν θρησκευτικὴν. Ὑπῆρξε συνεργάτης τῶν « Ἀκτίνων » καὶ ἄλλων περιοδικῶν.

ΒΙΚΕΛΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ. — Ἐγεννήθη εἰς τὴν Ἐρμούπολιν Σύρου τὸ 1835 καὶ ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τὸ 1908. Ἐζησε πολλὰ ἔτη εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἀσχολούμενος μὲ τὸ ἐμπόριον. Διετέλεσεν εἰς τῶν πρώτων ὑποκινητῶν τῆς ἀνασυστάσεως τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγῶνων. Ἐγραψε διηγήματα, ἱστορικὰ καὶ φιλολογικὰ μελετήματα, ἀπομνημονεύματα καὶ πολλὰ ἔργα κατάλληλα διὰ παιδιὰ. Ἰδρυσεν τὸν « Σύλλογον πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων », διὰ τὴν προαγωγὴν τοῦ πνευματικοῦ καὶ ἠθικοῦ ἐπιπέδου τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

ΒΥΖΑΝΤΙΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ. — Ἐγεννήθη ἐν Ναυπλίῳ τὸ 1841. Νέος εἰργάσθη εἰς ἔφημερίδας καὶ περιοδικὰ. Κατόπιν ἐσπούδασε νομικὰ εἰς Λειψίαν καὶ ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τὸ 1864. Μετέβη μετὰ ταῦτα εἰς Τεργέστην καὶ ἔγινεν ἀρθρογράφος εἰς τὴν ἔφημερίδα « Ἡμέρα », τὴν ὁποίαν διηύθυνεν ὁ ἀδελφός του Ἀναστάσιος. Ἀπὸ τὸ 1874 ἀνέλαβεν αὐτὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς ἔφημερίδος, τὴν ὁποίαν ὠνόμασε « Νέαν Ἡμέραν ». Ἠσχολήθη καὶ μὲ τὴν ποίησιν καὶ ἔγραψε τὸν « Μέγαν ἐπαίτην » (1800) καὶ τὸ « Σωκράτης καὶ Ἀριστοφάνης » (1862), τὸ ὁποῖον ἐβραβεύθη εἰς τὸν Βουτσιναιῖον διαγωνισμόν. Ἀπέθανε τὸ 1898 ἐν Ἀθήναις. Τὰ φιλολογικὰ ἔργα του ἐξέδωκεν ὁ ἀδελφός του τὸ 1902.

ΓΡΑΝΙΤΣΑΣ ΣΤΕΦΑΝΟΣ. — Έγεννήθη εις Γρανίτσαν τῆς Εύρυτανίας τὸ 1880 καὶ ἀπέθανε τὸ 1915. Λογογράφος καὶ δημοσιογράφος, ἐχρημάτισε καὶ βουλευτής. Ἠσχολήθη κυρίως μὲ τὴν ἀγροτικὴν ζωὴν καὶ τὰς λαϊκὰς παραδόσεις. Τὸ σπουδαιότερον τῶν ἔργων του εἶναι « Τὰ ἄγρια καὶ τὰ ἡμερα τοῦ βουνοῦ καὶ τοῦ λόγγου ». Τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι ζωολογία μαζὶ καὶ λαογραφία, ἀναγνωσθὲν ἀπλήστως. Ἐγραφεν ἐπίσης καὶ διάφορα ἀξιόλογα ποιήματα εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικά.

ΔΑΜΒΕΡΓΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ. — Έγεννήθη εἰς τὴν Κρήτην τὸ 1860 καὶ ἀπέθανε τὸ 1938. Ἐκ τῶν ἔργων του τὸ σημαντικώτερον εἶναι ἡ συλλογὴ τῶν διηγημάτων ὑπὸ τὸν τίτλον « Οἱ Κρήτες μου ».

ΔΕΛΤΑ ΠΗΝΕΛΟΠΗ. — Έγεννήθη τὸ 1874 ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ ἀπέθανε τὸ 1941. Ἠσχολήθη κυρίως μὲ τὴν παιδικὴν λογοτεχνίαν, τὴν ὁποίαν ἐπλούτισε μὲ πρωτότυπα παραμύθια καὶ ἱστορικὰ μυθιστορήματα.

ΔΡΟΣΙΝΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. — Έγεννήθη τὸ 1859 εἰς τὰς Ἀθήνας ἀπὸ γονεῖς Μεσολογγίτας καὶ ἀπέθανε τὸ 1951. Ἐσπούδασεν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν Γερμανίαν. Ἀπὸ τοῦ 1926 διετέλεσε μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ποιητὴς καὶ πεζογράφος. Τὰ ἔργα του διακρίνονται διὰ τὴν ἀγάπην τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου τῆς ὑπαίθρου καὶ διὰ τὴν λιτότητα τοῦ ὕφους του.

ΖΑΛΟΚΩΣΤΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. — Έγεννήθη εἰς τὸ Συρράκον τῆς Ἠπείρου τὸ 1805 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1858. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἐπολέμησε κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν εἰς τὸ Μεσολόγγι καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἥρωικὴν ἐξοδον. Ἐγραψε ποιήματα ἔχων ὡς πρότυπα τὰ δημοτικὰ τραγούδια. Ἀπὸ τὰ ποιήματά του πασίγνωστα εἶναι τὸ « Χάνι τῆς Γραβιᾶς », τὸ « ὁ Βοριάς πού τ' ἀρνάκια παγώνει », « ἡ Πέρδικα », κ.ἄ. Ὡς πατὴρ ὑπῆρξε πολὺ ἄτυχος, διότι ὁ θάνατος ἀφῆρπασεν ἑνωρὶς τὸ ἐν μετὰ τὸ ἄλλο καὶ τὰ ἑπτὰ τέκνα του. Πολλὰ ποιήματά του ἔχει γράψει ἐμπνευσμένος ἀπὸ τὰ ὀδυνηρὰ αὐτὰ πλῆγματα. Ἐπίσης ἔγραψε πολλὰ πατριωτικὰ ποιήματα.

ΗΛΙΑΔΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ. — Δημοσιογράφος καὶ θεατρικὸς συγγραφεὺς. Έγεννήθη εἰς Ταταῦλα τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸ 1892. Εἰργάσθη εἰς ἐφημερίδας τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐπειτα ἦλθεν εἰς Ἀθήνας καὶ ἐσπούδασε νομικά, δημοσιογραφῶν συγχρόνως. Ἐγραψε τὰ διηγήματα « Σπίθες », « Ὅταν χτυποῦσαν οἱ κομπάνες » καὶ 15 θεατρικὰ ἔργα, ἐκ τῶν ὁποίων « Ἡ σβησμένη καντήλα » ἐδιδάχθη γαλλιστὶ εἰς Παρισίους.

ΚΑΙΡΟΦΥΛΑΣ ΚΩΣΤΑΣ. — Έγεννήθη εἰς τὴν Ζάκυνθον τὸ 1878. Ἐσπούδασε φιλολογίαν καὶ νομικά ἐν Ἀθήναις. Ἐπειτα ἐπέδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν ἐν Ρώμῃ, Παρισίοις, Λονδίῳ καὶ Νέᾳ Ὑόρκῃ ἐπὶ ὀλόκληρον εικοσιπενταετίαν. Κατὰ τὸ διάστημα δὲ αὐτὸ κατέγινεν εἰς ἐρεῦνας εἰς βιβλιοθήκας καὶ ἀρχαῖα, συλλέγων

υλικόν διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ Φραγκοκρατίας καὶ Τουρκοκρατίας. Ἐξέδωκε πλείστας ὄσας ἱστορικὰς μελέτας ἑλληνιστί, ἰταλιστί καὶ γαλλιστί. Ἀπέθανε τὸ 1961.

ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ. — Ἐγεννήθη εἰς Ἀθήνας τὸ 1852, καταγόμενος ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἀπέθανε τὸ 1942. Διδάκτωρ τῆς νομικῆς, ἱστοριοδίφης, λαογράφος, λογοτέχνης, διατελέσας υπάλληλος Πρωτοδικείου, Ὑπουργείου καὶ διευθυντῆς τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης. Τὸ 1927 ἔγινε μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἔχει ἐκδώσει « Ἱστορίαν τῶν Ἀθηνῶν ἐπὶ Τουρκοκρατίας », « Μνημεῖα τῆς ἱστορίας τῶν Ἀθηνῶν », μελέτην « Ἀρματωλοὶ καὶ Κλέφτες », τὰ « Ἀπομνημονεύματα τοῦ πρίγκηπος Ὑψηλάντου » γαλλιστί, « Τοπωνυμικὰ παράδοξα », τὸν « Ἀναδρομάρην », τοὺς « Χαλκοκονδύλας » (βραβευθέντας) κ.ἄ. Ἐπίσης διηγήματα, θεατρικὰ ἔργα, μύθους καὶ θρύλους, γνώμιας, ποιήματα καὶ φιλολογικὰ ἀπομνημονεύματα. Ὑπῆρξεν ἰδρυτῆς καὶ τοῦ φιλολογικοῦ περιοδικοῦ « Ἐβδομάς ». Εἶναι πολυγραφώτατος καὶ θεωρεῖται ὡς ὁ σπουδαιότερος ἱστορικός τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς Τουρκοκρατίας καὶ ἔπειτα. Διὰ τοῦτο τοῦ ἀπενεμήθη ἡ προσωνυμία « Ἀθηναιογράφος ». Τὰ λογοτεχνικὰ ἔργα του διακρίνονται διὰ τὸ σπινθηροβόλον πνεῦμα του καὶ διὰ τὸν πλοῦτον τῶν λαογραφικῶν στοιχείων.

ΚΑΡΒΟΥΝΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ. — Ἐγεννήθη εἰς Ἰθάκην τὸ 1880. Δημοσιογράφος καὶ λογοτέχνης. Μετέσχε τῶν πολέμων 1912 - 1913 ὡς καὶ τῆς μικρασιατικῆς ἐκστρατείας καὶ ἐδημοσίευσεν εἰς ἡμερηΐδας λυρικωτάτας τούτων περιγραφάς. Ἀπέθανε τὸ 1947.

ΚΑΡΚΑΒΙΤΣΑΣ ΑΝΔΡΕΑΣ. — Ἐγεννήθη τὸ 1866 εἰς τὰ Λεχαινὰ τῆς Ἠλείας καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀμαρούσιον τὸ 1922. Ἔσπούδασε τὴν ἰατρικὴν καὶ κατ' ἀρχὰς ὑπηρέτησεν εἰς τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα ὡς ἰατρός καὶ ἔπειτα εἰς τὸν στρατὸν προαχθεὶς εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ ἀρχιάτρου. Ἐδημοσίευσεν μόνον διηγήματα καὶ ἐλάχιστα ποιήματα. Ἐφιλοδόγησε νὰ συνθέσῃ διὰ τοῦ ἔργου του ἓνα πῖνακα τῆς νεοελληνικῆς ζωῆς εἰς ὅλας τῆς τὰς ἐκδηλώσεις. Ἐγνώρισεν ὅσον οὐδεὶς ἄλλος πεζογράφος μας τὴν ζωὴν τοῦ λαοῦ τῆς ὑπαίθρου καὶ τῆς θαλάσσης καὶ ἐμελέτησε μετὰ μεγάλης προσοχῆς τὴν γλῶσσαν, τὰ ἤθη καὶ τὰ ἔθιμά του. Τὸ καλύτερον τῶν ἔργων του εἶναι ἡ συλλογὴ ἑνῆα θαλασσινῶν διηγημάτων ὑπὸ τὸν τίτλον « Λόγια τῆς Πλώρης ».

ΚΟΝΔΥΛΑΚΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ. — Ἐγεννήθη ἐν Βιάνῳ τῆς Κρήτης τὸ 1861 καὶ ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τὸ 1920. Ἔσπούδασε νομικά. Εἰργάσθη ὡς συντάκτης καὶ χρονογράφος εἰς διαφόρους ἀθηναϊκὰς ἡμερηΐδας. Ἐπὶ εἰκοσαετίαν διητήρησε τὴν χρονογραφικὴν στήλην τῆς ἡμερηΐδος « Ἐμπρός » ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον « Διαβάτης ». Ἔργα του : « Ὅταν ἤμουν δάσκαλος » καὶ « ὁ Πατούχας ».

ΚΟΡΑΗΣ ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ. — Ἐγεννήθη εἰς τὴν Σμύρνην ἐκ γονέων Χίων τὸ 1748 καὶ ἀπέθανε τὸ 1833 εἰς Παρισίους. Τὰ πρῶτα γράμματα ἔμαθεν εἰς τὴν Εὐαγγελικὴν Σχολὴν Σμύρνης. Ἔσπούδασεν ἰατρικὴν εἰς Μομπελιὲ τῆς Γαλλίας,

άλλά την εγκατέλειψε χάριν τῆς φιλολογίας, διακριθεὶς ὡς εἰς τῶν μεγαλυτέρων φιλολόγων τῆς ἐποχῆς του. Ἀπὸ τοῦ 1788 ἐγκατεστάθη εἰς Παρισίους, ὅπου ἐπεδόθη εἰς φιλολογικὰς μελέτας καὶ ἐργασίας περὶ τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς, πρὸς ἐκπαίδευσιν τῶν ὁμοειθῶν του, γενόμενος εἰς τῶν προδρόμων τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Ἐξέδωκεν 66 τόμους ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων, εἰς τὰ « Προλεγόμενα » τῶν ὁποίων ἔγραψε σοφωτάτας πατριωτικὰς συμβουλὰς πρὸς τοὺς νέους καὶ πρὸς ὁλόκληρον τὸ Ἔθνος. Εἶναι ὁ μεγαλύτερος διδάσκαλος τοῦ Γένους καὶ ὁ μεγαλύτερος φιλόλογος τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος μετὰ παγκόσμιον φήμην, συντελέσας ὅσον ὀλίγοι εἰς τὴν Ἐθνικὴν ἀποκατάστασιν. Ὁ Κοραΐς εἶναι ὁ εἰσηγητὴς τῆς μέσης γλωσσικῆς ὁδοῦ κατὰ τὸν ἀγῶνα μεταξὺ ἀρχαϊστῶν καὶ δημοτικιστῶν, γενόμενος οὕτως ὁ πατὴρ τῆς καθαρευούσης.

ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ ΚΩΣΤΑΣ. — Ἐγενήθη εἰς Συρράκων τῆς Ἠπείρου τὸ 1868 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἄρταν τὸ 1894. Μαθητὴς ἀκόμη εἰς Ἰωάννινα, ἐδημοσίευσεν τὸ πατριωτικὸν ποίημα « Σκια τοῦ Ἄδου » (1887), διὰ τὸ ὁποῖον καὶ ἐξεδιώχθη ὑπὸ τῶν Τούρκων, καταφυγὼν εἰς Ἀθήνας. Ἐνταῦθα ἔζησε σκληρὰν ζωὴν, ἐργαζόμενος ὡς τυπογράφος, ἔπειτα ὡς γραμματεὺς τοῦ περιοδικοῦ « Ἐβδομάς » καὶ ὡς ὑπάλληλος εἰς τὰ ὑπόγεια τῆς ἐταιρείας σιδηροδρόμων. Αἱ στερήσεις ὁμῶς ὑπέσκαψαν τὴν ὑγείαν του καὶ διὰ τοῦτο ἀπεφάσισε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν πατρίδα του. Ἐδημοσίευσεν ποιητικὰ τὸν « Καλόγηρον τῆς Κλεισούρας τοῦ Μεσολογγίου » (1890), τὰ « Ἀγροτικά » (1891) καὶ τὸν « Τραγουδιστὴν τοῦ χωρίου καὶ τῆς στάνης » (1893). Ἐπίσης τὰ « Πεζογραφήματα » (1894), διηγήματα καὶ περιγραφάς. Τὰ ἔργα του ἐνεπνεύσθη ἀπὸ τὴν εἰρηνικὴν ζωὴν τῆς ἰδιαίτερας πατρίδος του, τὰ ὁποῖα διακρίνονται διὰ τὴν εὐχρον καὶ παραστατικὴν δημοτικὴν γλῶσσαν καὶ διὰ τὴν εἰδυλλιακὴν των χάριν.

ΜΑΒΙΛΗΣ ΛΟΡΕΝΤΖΟΣ. — Ἐγενήθη τὸ 1858 εἰς τὴν Κέρκυραν καὶ ἔπαισε τὸ 1912 εἰς τὸν Δρίσκον τῆς Ἠπείρου ὑπὲρ πατρίδος. Ἐσπούδασεν φιλολογίαν εἰς Ἀθήνας καὶ Γερμανίαν καὶ ἔγραψε ποιήματα. Μετὰ τὸν θάνατόν του τὰ ποιήματά του ὡς καὶ αἱ μεταφράσεις του ἐκ τῆς ξένης λογοτεχνίας ἐξεδόθησαν εἰς τόμον ὑπὸ τὸν τίτλον : « Ἔργα ». Ὁ Μαβίλης ὑπῆρξεν φλογερὸς πατριώτης εἰς τὴν ποίησιν, ὅπως καὶ εἰς τὴν ζωὴν.

ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ. — Ἐγενήθη εἰς Μεσολόγγιον τὸ 1870 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1942. Ἐσπούδασεν νομικὰ καὶ ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας ἐπεδόθη εἰς τὴν ποίησιν, συνεργαζόμενος εἰς διάφορα περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας. Ἐξέδωκε συλλογὰς ποιημάτων : « Συντρίμματα », « Ὠρες », « Πεπτωμένα », « Ἀσφόδελοι », « Μπαταριάς - Τάκης Πλούμας », « Ἀντίφωνα ». Μετέφρασε καὶ τὸ δραματικὸν ποίημα « Ἡ Κυρὰ τοῦ Πύργου ». Ἐβραβεύθη μετὰ τὸ Ἐθνικὸν Ἀριστεῖον Γραμμάτων. Ὁ Μαλακάσης εἶναι γνήσιος λυρικός ποιητὴς, ἔχει τὴν αἴσθησιν τοῦ ρυθμοῦ καὶ τῆς μελωδίας καὶ πηγάζει τὴν ἔμπνευσιν.

ΜΑΡΚΟΡΑΣ ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ. — Έγεννήθη εἰς τὴν Κεφαλληνίαν τὸ 1826 ἀπὸ Κερκυραϊκὴν οἰκογένειαν. Ἐξεπαιδεύθη εἰς Κέρκυραν καὶ ἔπειτα ἐσπούδασε νομικὰ εἰς τὴν Ἰταλίαν. Δὲν ἤσκησεν ὁμῶς τὴν ἐπιστήμην του, ἀφοσιωθείς εἰς τὴν ποίησιν. Ὑπῆρξε μαθητὴς καὶ φίλος τοῦ Σολωμοῦ καὶ διετέλεσε μετὰ τὴν ἔνωσιν τῆς Ἐπτανήσου βουλευτὴς Κερκύρας. Ἐδημοσίευσεν τὸν ἀριστοურγηματικὸν « Ὅρκον » του, τὰ « Ποιητικὰ ἔργα » καὶ τὰ « Μικρὰ ταξίδια ». Ἀπέθανεν εἰς Κέρκυραν τὸ 1911.

ΜΑΡΤΖΩΚΗΣ ΣΤΕΦΑΝΟΣ. — Ἐγεννήθη εἰς Ζάκυνθον τὸ 1849 καὶ ἀπέθανεν τὸ 1922. Εἶναι ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὴν Σολωμικὴν παράδοσιν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν Ἰταλικὴν ποίησιν. Ἐξέδωκε τὰς ποιητικὰς συλλογὰς « Νυκτολούλουδα », « Φλοῖσβοι » καὶ τὸ ἠθογραφικὸν ἐπικοδραματικὸν ποίημα ὑπὸ τὸν τίτλον « Ὁ γούμενος τῆς Ἀναφωνήτρας ».

ΜΕΛΑΣ ΛΕΩΝ. — Ἐγεννήθη εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸ 1812 ἀπὸ παλαιὰν ἠπειρωτικὴν οἰκογένειαν. Ἐσπούδασε νομικὰ εἰς Ἰταλίαν. Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς νομικῆς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν καὶ ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης. Ἀπὸ τοῦ 1866, ἀφοσιωθείς εἰς τὰ ἐκπαιδευτικά, συνέγραψε τὸ πασίγνωστον ἀναγνωσματάριον « Γεροστάθης » εἰς τρεῖς τόμους, προσφιλὲς ἀνάγνωσμα πολλῶν γενεῶν ἑλληνοπαίδων. Ἐγραψεν ἐπίσης τὸν « Χριστόφορον », « Προσευχὰς καὶ ἠθικὰς ὁμιλίας ἐπὶ τῶν εὐαγγελίων », τὴν πατριωτικὴν τραγωδίαν « Διάκος » καὶ τὸν « Μικρὸν Πλούταρχον », τὸν ὁποῖον ἐξέδωκε μετὰ τὸν θάνατόν του ὁ « Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων » εἰς τρία τομίδια. Ἀπέθανεν τὸ 1879.

ΜΕΛΑΣ ΣΠΥΡΟΣ. — Ἐγεννήθη εἰς Ναύπακτον τὸ 1883. Λογοτέχνης, δημοσιογράφος καὶ ἀκαδημαϊκὸς ἀπὸ τοῦ 1935. Θεωρεῖται ὡς εἰς τῶν ἀρίστων θεατρικῶν συγγραφέων, χρονογράφων, βιογράφων καὶ κριτικῶν τῆς ἐποχῆς μας. Θεατρικὰ του ἔργα εἶναι : « Ὁ γυιὸς τοῦ ἤσκιου », « Τὸ κόκκινον πουκάμισο », « Τὸ χαλασμένο σπῆτι », « Τὸ ἄσπρο καὶ τὸ μαῦρο », « Μιὰ νύχτα μιὰ ζωὴ », « Ἰούδας », « Ὁ μπαμπὰς ἐκπαιδεύεται », « Παπαφλέσσας », « Ὁ Βασιλιὰς καὶ ὁ Σκύλος » κ.λπ. Ἐγραψεν ἐπίσης « Πολεμικὰς σελίδας », « Τὰ ταξίδια μου », τὰ βιογραφικά, « Ὁ γέρος τοῦ Μοριᾶ » (βραβεῖον Ἀκαδημίας), « Μιαούλης », « Ματωμένα ράσα » κ.ἄ. Ἰδρυσεν τὸ « Θέατρον Τέχνης » καὶ μετὰ τῆς Μαρίκας Κοτοπούλη τὴν « Ἐλευθέραν Σκηνὴν ». Συνειργάσθη εἰς πολλὰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ, ἐκδῶσας καὶ δύο βιβλία χρονογραφημάτων μὲ τοὺς τίτλους « Σφυρίγματα » καὶ « Κουβέντες τοῦ Φουρτούνιου ». Διηύθυνεν τὰ περιοδικὰ « Ἰδέα » καὶ « Ἑλληνικὴ Δημιουργία ».

ΜΗΤΣΑΚΗΣ ΜΙΧΑΗΛ. — Ἐγεννήθη εἰς Μέγαρον τὸ 1868 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1916. Πολὺ νέος ἤρχισε νὰ δημοσιογραφῆ ὡς συντάκτης διαφόρων ἐφημερίδων καὶ σατιρικῶν φύλλων. Ἀνεμίχθη εἰς ὅλα τὰ πολιτικὰ καὶ ἐπαναστατικὰ κινήματα τῆς ἐποχῆς του. Ἐπειτα διετέλεσεν ἐπιθεωρητὴς τῆς ἀστυνομίας Ἀθηνῶν. Ἀπὸ τοῦ 1896 ἔπαυσε νὰ ἐργάζεται, διότι ἔπαθε διατάραξιν τῶν φρενῶν. Ἐδημοσίευσεν διηγήματα, ἠθογραφίας, εἰκόνας, περιγραφὰς καὶ μελέτας. Ἀπὸ τὰ διηγήματά του τὸ « Φίλημα » μετεφράσθη εἰς τὴν Γερμανικὴν. Τὸ ὕφος

του, γοργόν και χειμαρρώδες, δίδει εις τὰ διηγήματά του μεγάλην δύναμιν και παραστατικότητα. *Όλα τὰ ἔργα του ἔχουν ἐκδοθῆ μετὰ τὸν θάνατόν του εις δύο τόμους.

ΜΥΡΙΒΗΛΗΣ ΣΤΡΑΤΗΣ. — *Ἐγεννήθη εις Συκαμινίαν Λέσβου τὸ 1892. *Ἀπὸ νεαρῆς ἡλικίας κατέγινεν εις τὴν δημοσιογραφίαν και τὴν λογοτεχνίαν. *Ἐξέδωκεν εις Μυτιλήνην τὰ περιοδικὰ « Σκρίπ » και « Καμπάνα » και τὴν ἔφημερίδα « Ταχυδρόμος ». *Ἐδημοσίευσεν εις περιοδικὰ και ἔφημερίδας διηγήματα, χρονογραφήματα και διαφόρους μελέτας. Εἰς ἰδιαιτέρους τόμους ἐξεδόθησαν « Κόκκινες Ἱστορίες », « Ἡ ζωὴ ἐν τάφῳ » με ὑπόθεσιν ἀπὸ τὸν πρῶτον παγκόσμιον πόλεμον, « Τὸ πράσινο βιβλίον », « Τὸ τραγοῦδι τῆς γῆς », « Ἡ δασκάλα με τὰ χρυσὰ μάτια », « Τὸ γαλάζιον βιβλίον » κ.ἄ. *Ἐγραψε και λυρικά ποιήματα « Οἱ μικρὲς φωτιές ».

ΜΩΡΑ·Ι·ΤΙΔΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ. — *Ἐγεννήθη ἐν Σκιάθῳ τὸ 1850 και ἀπέθανεν ἐκεῖ μοναχὸς τὸ 1929. *Ἐσπούδασε φιλολογίαν εις τὸ Πανεπιστήμιον τῶν *Ἀθηνῶν και ἐδίδαξεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὡς καθηγητὴς εις Γυμνάσια. Συμπολίτης, σύγχρονος και συγγενῆς τοῦ Παπαδιαμάντη κατέχεται και αὐτὸς ἀπὸ τὴν νοσταλγίαν τῆς πατρίδος και τῆς ἀπλοϊκῆς ζωῆς. Εἰς τὰ διηγήματά του, ζωγραφίζει και αὐτὸς τὴν ναυτικὴν ζωὴν, κυρίως τῆς Σκιάθου. *Ἐκτὸς τῶν διηγημάτων ἔγραψε και θεατρικὰ ἔργα και ταξιδιωτικὰς ἐντυπώσεις. Τὰ διηγήματά του ἐξεδόθησαν εις 6 τόμους ὑπὸ τὸν γενικὸν τίτλον « Μὲ τοῦ βοριά τὰ κύματα ». Τὰ δράματά του φέρουν τοὺς τίτλους : « Καταστροφή τῶν Ψαρῶν », « Βάρδας Καλλέργης ». Τὸ 1928 ἐγένετο μέλος τῆς *Ἀκαδημίας *Ἀθηνῶν, μετ' ὀλίγον δὲ περιεβλήθη τὸ μοναχικὸν ἔνδυμα και ἀπεσύρθη εις τὴν πατρίδα του, ὅπου και ἀπέθανεν τὸ 1929.

ΝΙΚΟΛΑ·Ι·ΔΗΣ ΜΕΛΗΣ. — *Ἐγεννήθη εις τὴν Κύπρον τὸ 1898. Διηγηματογράφος και δημοσιογράφος. *Ἐγραψε πολλὰ διηγήματα, ἀπὸ τὰ ὅποια τὸ ἀνώτερόν του εἶναι τὸ ἱστοριοθησκευτικὸν « ὁ Πρωτομάρτυρας », με ὑπόθεσιν τὴν θυσίαν τοῦ πρωτομάρτυρος Στεφάνου.

ΝΙΡΒΑΝΑΣ ΠΑΥΛΟΣ. — Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ Πέτρου *Ἀποστολίδου. *Ἐγεννήθη τὸ 1866 εις Μαριανούπολιν τῆς Ρωσίας και ἀπέθανεν εις τὰς *Ἀθήνας τὸ 1937. *Ἐδημοσίευσεν παντὸς εἶδους λογοτεχνήματα εις περιοδικὰ και ἔφημερίδας, ἰδίως χρονογραφήματα εις τὴν ἔφημερίδα « Ἐστία ». Πολυγραφώτατος διηγηματογράφος, μυθιστοριογράφος, ποιητὴς, θεατρικὸς συγγραφεὺς, κριτικὸς και κυρίως χρονογράφος. Διετέλεσε μέλος τῆς *Ἀκαδημίας. Διεκρίθη κυρίως διὰ τὴν εὐγένειαν τοῦ γλωσσικοῦ ὕφους του.

ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ. — *Ἐγεννήθη τὸ 1867 εις Κωνσταντινούπολιν ἀπὸ πατέρα Ζακύνθιον και μητέρα Φαναριώτισσαν και ἀπέθανεν εις *Ἀθήνας τὸ 1951. *Ἐσπούδασε Μαθηματικὰ και Φιλολογίαν εις τὸ Πανεπιστήμιον *Ἀθηνῶν. *Ἐγραψε πολλὰ διηγήματα, μυθιστορήματα, ἐπιστολάς, χρονογραφήματα και δράματα. *Ἐγραψεν ἐπίσης « παιδικὸν θέατρον » διὰ μαθητὰς. *Ἐπὶ πολλὰ ἔτη

ἐδημοσίευσεν εἰς τὴν « Διάπλασιν τῶν Παίδων » ἐπιστολὰς μὲ τὸ ψευδώνυμον « Φαίδων », πολλὰς τῶν ὁποίων ἐξέδωκεν εἰς βιβλίον μὲ τὸν τίτλον « Σὰς ἀσπάζομαι, Φαίδων ». Διετέλεσε μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Εἶναι ἓνας ἐκ τῶν καλύτερων πεζογράφων μας.

ΠΑΛΑΜΑΣ ΚΩΣΤΗΣ. — Ἐγεννήθη εἰς Πάτρας τὸ 1859, ἐκ γονέων Μεσολογῶν καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1943. Ἐνεγράφη εἰς τὴν Νομικὴν Σχολὴν, ἀλλὰ δὲν ἐπεράτωσε τὰς σπουδὰς του, ἀφοσιωθείς εἰς τὴν ποίησιν καὶ ἐν γένει τὰ γράμματα. Ἐπὶ τριάντα ἔτη διετέλεσε γενικὸς γραμματεὺς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Δις ἐβραβεύθη εἰς τὸν Φιλαδέλφειον διαγωνισμόν. Θεωρεῖται ὡς ὁ κορυφαῖος τῶν συγχρόνων ποιητῶν μετὰ τὸν Σολωμόν. Τὸ ἔργον του εἶναι πολυσχιδὲς καὶ σημαντικόν. Τὸ 1926 ἔγινεν ἀκαδημαϊκός. Ποιητικὰ του ἔργα ἐκδοθέντα εἶναι : « Τραγούδια τῆς πατρίδος μου », « Ὕμνος εἰς τὴν Ἀθηνᾶν », « Τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μου », « Ἰαμβοὶ καὶ ἀνάπαιστοι », « Ὁ τάφος », « Οἱ χαιρετισμοὶ τῆς Ἠλιογέννητης », « Ἡ ἀσάλευτη ζωὴ », « Ὁ δωδεκάλογος τοῦ γύφτου », « Ἡ φλογέρα τοῦ βασιλιᾶ », « Ἡ πολιτεία καὶ ἡ μοναξιά », « Οἱ καημοὶ τῆς λιμνοθάλασσης », « Τὰ παράκαιρα », « Δεκατετράστιχα », « Πεντασύλλαβα καὶ Παθητικὰ κρυφομιλήματα », « Δειλοὶ καὶ σκληροὶ στίχοι », « Ὁ κύκλος τῶν τετραστίχων », « Περάσματα καὶ χαιρετισμοὶ », « Οἱ νύχτες τοῦ Φήμιου ». Πεζὰ του δὲ ἔργα εἶναι : « Ὁ θάνατος τοῦ παλληκαριοῦ », τὰ « Διηγῆματα », πλεῖστα κριτικὰ μελέται καὶ τὸ δράμα « Τρισεύγενη ». Μετέφρασε πολλὰ καὶ ἐκ τῆς ξένης φιλολογίας. Εἶναι ὁ καθολικότερος ποιητὴς μας, διότι ἐνεπνεύσθη τὰ ἔργα του ἀπὸ τὴν τρισχιλιετῆ Ἐθνικὴν Ἱστορίαν, ἀπὸ τὴν σύγχρονον εὐρωπαϊκὴν διάνοησιν καὶ ἀπὸ τὸν συναισθηματικὸν βίον τῆς συγχρόνου ἐποχῆς.

ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ. — Ἐγεννήθη τὸ 1851 εἰς τὴν Σκίαθον ἐκ πατρὸς ἱερέως. Ἀφου ἔμαθε τὰ πρῶτα γράμματα εἰς τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα, ἤλθεν εἰς Ἀθήνας, ὅπου ἐτελείωσε τὸ Γυμνάσιον. Ἐνεγράφη εἰς τὴν φιλοσοφικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ ἤκουσεν ὀλίγα μαθήματα φιλολογικὰ, ἰδιαιτέρως δὲ ἡσχολεῖτο εἰς τὰς ξένας γλώσσας. Εἰργάσθη ἐπ' ἄρκετὸν ὡς μεταφραστὴς ἐφημερίδων. Ἐζῆσε πτωχός, ἀλλὰ μὲ ἐγκαρτέρησιν. Φημίζεται διὰ τὴν εὐσέβειαν, πραότητα καὶ τὴν εἰρηνικότητα τοῦ χαρακτῆρος του, ὁ ὁποῖος φαίνεται εἰς τὰ διηγῆματά του. Ἀπέθανεν εἰς τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα τὸ 1911. Τελευταίως ἐγένετο πλήρης ἐκδοσις τῶν « Ἀπάντων » του εἰς πέντε ὀγκῶδεις τόμους. Ὁ Παπαδιαμάντης ἀνεδείχθη εἰς ἐκ τῶν μεγαλυτέρων διηγηματογράφων μας καὶ ἴσως ὁ πρῶτος ἐξ αὐτῶν.

ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΑΡΣΙΝΟΗ. — Ἐγεννήθη τὸ 1853 καὶ ἀπέθανε τὸ 1938. Διηγηματογράφος. Ἐσπούδασεν ἐν Ἀθήναις, Μασσαλίᾳ καὶ Λουδίῳ, μεθ' ὃ ἐδίδαξεν ἐπὶ πενταετίαν ἐν τῷ Παρθεναγωγείῳ Θεσσαλονίκης. Ἐγραψε μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ παιδικὰ διηγῆματα.

ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ ΖΑΧΑΡΙΑΣ. — Ἐγεννήθη εἰς Καρπενήσιον τὸ 1877 καὶ

ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1940. Διετέλεσε Νομάρχης, καθηγητὴς τῆς Σχολῆς Καλῶν Τεχνῶν, διευθυντὴς τῆς Ἐθνικῆς Πινακοθήκης καὶ ἀκαδημαϊκός. Συνειργάσθη εἰς ἡμερίδας ὡς πολιτικὸς ἀρθρογράφος, χρονογράφος καὶ τεχνοκρίτης. Ἐξέδωκε «Πολεμικὰ Τραγούδια» (1897), τὸν «Λυτρωτὴν», τὰ «Διηγῆματα», τοὺς «Πεζοὺς Ρυθμοὺς», τὰ «Θεῖα δῶρα», τὸν «Ὁθωνα», τὸ «Ἅγιον Ὁρος», τὸν «Βυζαντινὸν ὄρθρον», τὴν «Θυσιαν». Συνέγραψεν ἐπίσης τὸ ἀναγνωστικὸν «Ψηλὰ βουνὰ» καὶ ἐξέδωκε καὶ τὰ «Χελιδόνια», παιδικὰ ποιήματα μελοποιηθέντα ἀπὸ τὸν μουσουργὸν Γ. Λαμπιλέτ. Ἔγραψε καὶ θεατρικὸν ἔργον τὸν «Ὀρκον τοῦ πεθαμένου». Διακρίνεται διὰ τὴν κομψότητα τοῦ ὕφους καὶ τὴν λεπτότητα τῆς ἐκφράσεως.

ΠΑΣΑΓΙΑΝΝΗΣ ΚΩΣΤΑΣ. — Ἐγεννήθη τὸ 1872 εἰς Ἀνδρούσαν Μεσσηνίας, καταγόμενος ἐκ Μάνης, καὶ ἀπέθανε τὸ 1933. Λογογράφος. Ἐξέδωκε τὰ ἔργα «Τὰ πρῶτα παραμῦθια», «Μοσκιές», ἠθογραφικὰ Μανιάτικα διηγῆματα, «Ἄτικοι περίπατοι», «Σπάρτη - Μυστρᾶς», «Μανιάτικα μοιρολόγια».

ΠΟΛΕΜΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ. — Ἐγεννήθη εἰς Ἀθήνας τὸ 1862 καὶ ἀπέθανε τὸ 1924. Κατάγεται ἀπὸ τὴν Ἄνδρον. Ἔσπούδασε νομικὰ καὶ ἔπειτα εἰς Παρισίους αἰσθητικὴν. Διετέλεσεν ὑπάλληλος εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας καὶ γραμματεὺς τῆς Σχολῆς Καλῶν Τεχνῶν. Ἐνωρὶς ἔγινε γνωστὸς ὡς ποιητὴς, ἐμφανισθεὶς συγχρόνως σχεδὸν μὲ τὸν Παλαμᾶν καὶ τὸν Δροσίνην. Τὰ θέματά του ἔλαβεν ἀπὸ τὴν ζωὴν, τὰς παραδόσεις καὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Πολυγραφώτατος, ἐδημοσίευσεν τὰς ποιητικὰς συλλογὰς «Ποιήματα», «Χειμῶναυθιοί», «Ἄλβα-βαστρα», «Τὸ παλιὸ βιολί», «Κεϊμήλια», «Ἐξωτικά», «Στασιμένα μάρμαρα», «Ἐσπερινός», «Εἰρηνικά». Δράματα ἐμμετρα ἔγραψε τὸν «Τραγουδιστὴν», τὸ «Ὀνειρο», τὸν «Βελισσάριον», τὸν «Βασιλιὰ Ἀνήλιαγον», τὸ «Εἰκόνημα», τὴν «Γυναῖκα», «Μιά φορά κ' ἕναν καιρὸ» κ.λπ. Μετέφρασεν ἐπίσης ἐμμέτρως τὰ «Εἰδύλλια» τοῦ Θεοκρίτου καὶ τὴν «Ἡλέκτραν» τοῦ Εὐριπίδου. Διακρίνεται διὰ τὴν ἀπλότητα τοῦ ποιητικοῦ ὕφους του.

ΠΟΛΙΤΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ. — Ἐγεννήθη εἰς Καλάμας τὸ 1852. Ἔσπούδασε φιλολογίαν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν. Τὸ 1890 ἐξελέγη καθηγητὴς τῆς Ἀρχαιολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν καὶ ἀνεδείχθη ὁ πρῶτος δημιουργὸς τῆς ἑλληνικῆς λαογραφίας. Ἔργα του εἶναι: «Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ», «Μελέτη ἐπὶ τοῦ βίου τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων», «Νεοελληνικὴ Μυθολογία», «Παροιμίαι καὶ Παραδόσεις» κ.λπ. Ἀπέθανεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1921. Εἶχε διεθνή φήμην μεγάλου ἐπιστήμονος.

ΠΟΤΑΜΙΑΝΟΣ ΘΕΜΟΣ. — Ἐγεννήθη εἰς Ἀθήνας τὸ 1888. Ἐχρημάτισεν ἀξιωματικὸς τοῦ οικονομικοῦ εἰς τὸ Βασιλικὸν Ναυτικόν. Ἔγραψε μὲ πολλὴν χάριν διὰ τὴν θάλασσαν καὶ τὴν ἐν αὐτῇ ζωὴν καὶ ἐξέδωκεν εἰς τόμους «Θαλασσινὲς σελίδες», «Τ' ἀκρογιάλια μας», «Σιλουέτες τῶν βυθῶν», «Ἱστορίαι ἀνοι-

χτῆς θαλάσσης» κ.λπ. Εἰς τὰ θέματά του προτιμᾷ τὸν θαλάσσιον κόσμον καὶ παρουσιάζει μὲ χάριν καὶ γλαφυρότητα τὴν ζωὴν του.

ΠΡΟΒΕΛΕΓΓΙΟΣ ΑΡΙΣΤΟΜΕΝΗΣ. — Ἐγεννήθη εἰς τὴν Σίφνον τὸ 1850 καὶ ἀπέθανεν ἐκεῖ τὸ 1935. Ἔσπούδασε φιλολογίαν εἰς Ἀθήνας καὶ εἰς Γερμανίαν. Διετέλεσε γραμματεὺς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ βουλευτής. Ἔλαβε τὸ Ἔθνικὸν Ἀριστεῖον Γραμμάτων καὶ ὑπῆρξε καὶ μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν ἀπὸ τοῦ 1926. Χωρὶς ν' ἀσκήσῃ τὴν ἐπιστήμην, ἀφωσιώθη εἰς τὴν λογοτεχνίαν καὶ μάλιστα εἰς τὴν ποίησιν. Ἡ ποίησις του εἶναι δροσερά, ἐμπνευσμένη ἀπὸ τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν πατρίδα, τὴν θρησκείαν καὶ τὴν εὐγένειαν τῆς ψυχῆς. Ἐγραψε τὰ «Ποιήματα παλαιὰ καὶ νέα», «Ἐμπρὸς σὸ ἄπειρον». Ἐπίσης ἔγραψε τὰ δράματα «Κόρη τῆς Λήμνου», «Ρήγας», «Ἐπιστροφή τοῦ ἀσώτου», «Νικηφ. Φωκᾶς», «Μῆλον τῆς ἔριδος», «Θησεύς» κ.ἄ. Καὶ μετέφρασεν ἀπὸ τὴν Γερμανικὴν τὸν «Φάουστ» τοῦ Γκαίτε καὶ τὸν «Λαοκόντα» τοῦ Λέσσιγκ.

ΡΑΓΚΑΒΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ. — Ἐγεννήθη τὸ 1809 εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀπέθανε τὸ 1892. Διετέλεσε πολιτικός, ὑπουργός, πρεσβευτής καὶ καθηγητῆς τῆς Ἀρχαιολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον. Ἦτο πολυμαθέστατος. Τὰ λογοτεχνικά του «Ἄπαντα» ἐξεδόθησαν εἰς 20 Τόμους.

ΡΟΔΟΚΑΝΑΚΗΣ ΠΛΑΤΩΝ. — Ἐγεννήθη εἰς Σμύρνην τὸ 1883 καὶ ἐσπούδασεν εἰς τὴν Εὐαγγελικὴν Σχολὴν καὶ τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν Χάλκης. Ἐτράπη πρὸς τὴν δημοσιογραφίαν, τὴν Βυζαντινὴν Ἱστορίαν καὶ τὴν λογοτεχνίαν. Ἐγραψε «Βυζαντινὰ πολύπτυχα», «Ἡ Βασίλισσα καὶ αἱ Βυζαντιναὶ ἀρχόντισσαι», τὸ «Βυσινὶ Τριαντάφυλλο», τὸ «Φλογισμένο ράσο», τὰ θεατρικά: «Θεατρίνα» καὶ «Ἅγιος Δημήτριος» κ.ἄ. Ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1920.

ΣΙΓΟΥΡΟΣ ΜΑΡΙΝΟΣ. — Ἐγεννήθη εἰς τὴν Ζάκυνθον τὸ 1885. Ὑπῆρέτησεν ὡς διπλωματικὸς υπάλληλος. Ἠσχολήθη εἰς ἱστορικὰς μελέτας καὶ ἐδημοσίευσεν διάφορα ποιήματα πρωτότυπα καὶ μεταφράσεις, ὡς καὶ κριτικὰς μελέτας περὶ τοῦ Ἠλία Μηνιάτη, Ἰ. Πολυλά καὶ Ἀ. Λασκαράτου. Ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1961.

ΣΚΙΠΗΣ ΣΩΤΗΡΗΣ. — Ἐγεννήθη εἰς Ἀθήνας τὸ 1881. Ὑπῆρξε πολυγραφώτατος. Εἰς τὴν ποίησιν του ὑπάρχουν ἐπιδράσεις γαλλικῶν τεχντροπιῶν, δὲν ἀπεμακρύνθη ὅμως ἀπὸ τὰς ἑλληνικὰς παραδόσεις καὶ γενικῶς τὴν ἑλληνικὴν ζωὴν. Ἐξελέγη ἀκαδημαϊκὸς τὸ 1945 καὶ ἀπέθανε τὸ 1951. Τὴν ἀπουσίαν τολμηρᾶς φαντασίας εἰς τὸ ἔργον τοῦ Σκίπη ἀντικαθιστᾷ τὸ αἶσθημα καὶ ἡ μουσικότης τῶν στίχων.

ΣΟΛΩΜΟΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ. — Ἐγεννήθη εἰς τὴν Ζάκυνθον τὸ 1798, ὅπου καὶ ἐσπούδασε τὰ πρῶτα γράμματα. Τὸ 1808 μετέβη εἰς Ἰταλίαν καὶ ἐσπούδασε νομικά, ἔγραψε δὲ τότε καὶ ποιήματα εἰς τὴν Ἰταλικὴν γλῶσσαν μεγάλως ἐκτιμηθέντα ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν λογίων τῆς ἐποχῆς. Μετὰ δεκαετίαν ἐπανῆλθεν εἰς Ζάκυνθον καὶ τὸ 1828 ἐγκατεστάθη εἰς Κέρκυραν, ὅπου καὶ ἀπέθανε τὸ 1857. Ὁμο-

λογοίται ὡς ὁ μεγαλύτερος τῶν ποιητῶν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, γνωστὸς εἰς τὸ πανελλήνιον ὡς ἔθνικός ποιητής. Τὰ πρῶτα εἰς τὴν ἑλληνικὴν ποιήματά του ἦσαν σατιρικά καὶ λυρικά. Ἐγραψεν ἔπειτα τὸν « Ὑμνον πρὸς τὴν ἐλευθερίαν », τὸ λαμπρὸν καὶ ἀντάξιον τοῦ ἀγῶνος ποίημα, τὸ ὁποῖον ἔγινε καὶ ἔθνικός μας ὕμνος. Τὰ « Ἀπαντά » του ἐξεδόθησαν εἰς τὴν Κέρκυραν τὸ 1859 ὑπὸ τοῦ φίλου του Ἰ. Πολυλά, μὲ κριτικά καὶ βιογραφικά σημειώματα. Ἐξεδόθησαν κατόπιν καὶ εἰς ἄλλας ἐκδόσεις ὡς καὶ ὑπὸ τῆς Βιβλιοθήκης Μαρασλῆ μὲ κριτικὴν μελέτην τοῦ Κ. Παλαμά. Ἡ ἔμπνευσις τοῦ Σολωμοῦ εἶναι πλουσία καὶ παραστατικὴ, ἡ ἔκφρασις του ἀπλῆ καὶ ὁ στίχος του μελωδικὸς εἰς γυνήσιαν σχεδὸν δημοτικὴν γλῶσσαν. Ἐκ τῶν σπουδαιότερων ποιημάτων του, ἔκτος τοῦ « Ὑμνου », εἶναι οἱ « Ἐλεύθεροι πολιορκημένοι », ὁ « Κρητικός » καὶ ὁ « Λάμπρος ». Διὰ τὴν μεγάλην ποιητικὴν δύναμιν καὶ τὴν πρωτοτυπίαν του δικαίως ἀνεγνωρίσθη ὡς πατὴρ τῆς νεωτέρας ποιήσεώς μας.

ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ ΣΤΕΛΙΟΣ. — Ἐγενήθη εἰς Σμύρνην τὸ 1888, καταγόμενος ἐκ Σίφνου. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Εὐαγγελικὴν Σχολὴν καὶ ἔπειτα εἰς Ἀθήνας καὶ Παρισίους ἱατρικὴν καὶ ὀδοντιατρικὴν. Ὑπηρετήσεν ὡς ἀκτινολόγος εἰς τὰ ἀντιφυματικά ἱατρεῖα τοῦ Κράτους καὶ τὸ 1933 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἐν Ἀθήναις Ὀδοντιατρικῆς Σχολῆς. Ἐδημοσίευσεν πολλὰς ποιητικὰς καὶ πολλὰς ἐπιστημονικὰς καὶ φιλολογικὰς μελέτας. Διεκρίθη κυρίως εἰς τὴν παιδικὴν λογοτεχνίαν, ἐκδῶσας σειρὰν παιδικῶν θεατρικῶν ἔργων. Εἰς διαγωνισμοὺς ἔλαβε 12 ποιητικὰ βραβεῖα, ἐν οἷς καὶ τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἀθηνῶν.

ΤΑΝΑΓΡΑΣ ΑΓΓΕΛΟΣ. — Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ Ἀγγέλου Εὐαγγελίδου. Ἐγενήθη ἐν Ἀθήναις τὸ 1877. Ἦσυχολήθη μὲ τὴν δημοσιογραφίαν καὶ λογοτεχνίαν. Συνέγραψε λογοτεχνικὰ ἔργα : « Σπογγαλιεῖς τοῦ Αἰγαίου » κ.ά.

ΤΑΝΤΑΛΙΔΗΣ ΗΛΙΑΣ. — Ἐγενήθη εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸ 1818. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Εὐαγγελικὴν Σχολὴν Σμύρνης καὶ τὸ 1840 εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν φιλολογίαν. Διετέλεσε καθηγητὴς εἰς τὴν θεολογικὴν Σχολὴν Χάλκης, ὅπου τυφλὸς ἀπὸ τοῦ 1845 ἐδίδαξε μέχρι τοῦ θανάτου του τὸ 1876. Ἐξέδωκε τὰς ποιητικὰς συλλογὰς « Παίγνια » καὶ « Ἰδιωτικὰ Στιχοῦργήματα » καθὼς καὶ τινὰ πεζά.

ΤΑΡΣΟΥΛΗ ΑΘΗΝΑ. — Ἐγενήθη τὸ 1887 εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἐσπούδασε ζωγραφικὴν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ εἰς Παρισίους. Ἐγραψε καὶ λογοτεχνικὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα διακρίνονται διὰ τὴν ἀγάπην πρὸς τὸ ἑλληνικὸν ὑπαιθρον, πρὸς τὴν ἑλληνικὴν Ἱστορίαν καὶ πρὸς τὰς ποικίλας ἐκδηλώσεις τοῦ λαϊκοῦ βίου.

ΤΕΡΤΣΕΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ. — Ἐγενήθη εἰς τὴν Ζάκυνθον τὸ 1800 καὶ ἀπέθανεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1874. Διετέλεσε δικαστής, διακριθεὶς διὰ τὸν τίμιον χαρακτῆρα του. Μαζὶ μὲ τὸν Πολυζωΐδη ἦσαν οἱ δύο δικασταί, οἵτινες ἔδωσαν ἀθωωτικὴν ψῆφον εἰς τὸν Κολοκοτρώνην, ὅταν κατεδικάσθη εἰς θάνατον τὴν ἐποχὴν

τῆς Βαυαρικῆς Ἀντιβασιλείας. Ἐγραψε ποιήματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὰ καλύτερα εἶναι : « Τὸ φίλημα », ἔθνικὸν ποίημα, ἀφιερωμένον εἰς τὸν Ὅθωνα, « Κόρρινα καὶ Πίνδαρος » καὶ « Οἱ γάμοι τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ». Ἐχει ὡς πρότυπά του τὸ ἔργον τοῦ Σολωμοῦ καὶ τὰ δημοτικὰ τραγούδια.

ΤΡΑΥΛΑΝΤΩΝΗΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ. — Ἐγεννήθη εἰς τὸ Μεσολόγγιον τὸ 1868 καὶ ἀπέθανε τὸ 1942. Ἐσπούδασε φιλολογίαν καὶ ὑπηρέτησεν ὡς καθηγητῆς, γυμνασιάρχης, ἐπιθεωρητῆς καὶ ἐκπαιδευτικὸς σύμβουλος. Ἐγραψε διηγήματα καὶ ἀναμνήσεις καὶ ἐντυπώσεις. Ἐκ τῶν διηγημάτων του ἡ « Ἀπολογία μισανθρώπου » ἐβραβεύθη ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Τὰ ἔργα του διακρίνονται διὰ τὴν ἀπλότητα τοῦ ὕφους, τὸ εὐθυμον πνεῦμα καὶ τὸ ἠθικὸν αὐτῶν ὕψος.

ΦΕΡΑΙΟΣ ΡΗΓΑΣ. — Ἐγεννήθη εἰς τὸ χωρίον τῆς Θεσσαλίας Βελεστίνου (τὰς ἀρχαίας Φεράς) τὸ 1757 καὶ ἐδολοφονήθη ὑπὸ τῶν σουλτανικῶν ἀρχῶν εἰς Βελιγράδιον. Τὸ 1798 διὰ τῆς « Μεγάλης Χάρτας » του, τῶν « Δικαίων τοῦ ἀνθρώπου » καὶ τῶν φλογερῶν πατριωτικῶν ποιημάτων του συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς τὴν Ἐθνικὴν ἀφύπνισιν τῶν ὑποδούλων προγόνων μας. Διὰ τοῦτο δικαίως ἀνεκρύχθη πρόδρομος καὶ πρωτομάρτυς τῆς Ἐθνικῆς Παλιγγενεσίας.

ΦΩΣΤΙΝΗΣ ΠΑΝΤΕΛΗΜΩΝ. — Ἐγεννήθη εἰς τὸ Κρανίδιον τὸ 1888. Ἐσπούδασε θεολογίαν καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸν κλῆρον. Ἦδη εἶναι Μητροπολίτης. Τὰ ἔργα του διακρίνονται διὰ τὴν ἀπλῆν καὶ γλυκεῖαν ἔκφρασιν καὶ τὸ λεπτὸν συναίσθημα.

ΧΑΤΖΗΔΑΚΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ. — Ἐγεννήθη τὸ 1872 καὶ ἀπέθανε τὸ 1942. Διετέλεσεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη καθηγητῆς τῶν Μαθηματικῶν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν. Παραλλήλως ἔγραψε λογοτεχνικά ἔργα, ἰδίως ποιήματα.

ΧΡΙΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ ΧΡΙΣΤΟΣ. — Ἐγεννήθη τὸ 1862 εἰς τὸ Σούλι τῆς Ἠπείρου ἐκ γονέων Σουλιωτῶν καὶ ἀπέθανε τὸ 1937. Νέος ἦλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἠσχολήθη μὲ τὴν δημοσιογραφίαν καὶ τὴν πολιτικὴν. Εἰς τὰ ἔργα του παρουσιάζεται ἡ παλαιότερα ἠπειρωτικὴ ζωὴ εἰς ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τῆς.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΚΑΤΑ ΣΥΛΛΟΓΑΣ

Α'. Ἐκ τῆς Συλλογῆς Σ. Σπεράντσα - Σ. Δουφεξή.

	Σελίς
1. Ἡ προσευχή τοῦ ταπεινοῦ (ποίημα), Ζαχ. Παπαντωνίου	7
2. Πρὸς τὸν Θεὸν (ποίημα), Ἡλ. Τανταλίδου	9
3. Τὸ μοιρολόγι τῆς Παναγίας (ποίημα), Δημῶδες	13
4. Ὁ παπᾶ - Διανέλλος, Ἄλεξ. Παπαδιαμάντη	22
5. Ἡ Ἀνάσταση τοῦ Κυρίου, Π. Φωστίνη	43
6. Κολοκοτρωναίικο Πάσχα, Κ. Καιροφύλα	46
7. Ὁ Ἀριστείδης, Λ. Μελά	57
8. Ἡ Ἀργεῖα Τελέσιλλα, Λ. Μελά	60
9. Ὁ ναὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διός, Γρ. Ξενοπούλου	61
10. Ὁ χρυσοῦς τρίπους καὶ οἱ ἑπτὰ σοφοί, Λ. Μελά	66
11. Πῶς ἐσώθη ὁ Παρθενῶν, Ἀριστ. Βαλαωρίτη	67
12. Οἱ κόρες τοῦ Κάστρου, Ν. Πολίτου	68
13. Ἡ ἐγκράτεια τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, Λ. Μελά	68
14. Ζῆ ὁ βασιλιάς Ἀλέξανδρος (ποίημα), Γ. Δροσίνη	69
15. Σωκράτης καὶ Ἀριστοφάνης (ποίημα), Ἄλεξ. Βυζαντίου	71
16. Καλλιπάτειρα (ποίημα), Λ. Μαβίλη	80
17. Κλέφτικο (ποίημα). Δημῶδες	87
18. Αἱ παραμοναὶ τῆς Ἑλλην. Ἐπαναστάσεως, Γ. Δροσίνη	88
19. Ὁ Βύρων στὴ σκλαβωμένη Ἀθήνα, Δ. Καμπούρογλου	94
20. Τὸ φίλημα, Μ. Μητσάκη	105
21. Τὸ νερὸ τῶν διψασμένων, Ἀντ. Τραυλαντώνη	106
22. Ἀνασύστασις ὀλυμπιακῶν ἀγώνων, Σ. Σπεράντσα	110
23. Θούριον (ποίημα), Ζαχ. Παπαντωνίου	133
24. Νίκη (ποίημα), Κ. Παλαμᾶ	134
25. Πίνδος (ποίημα), Σ. Σπεράντσα	134
26. Ἡ συμβολὴ τῆς Κύπρου στὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα, Μ. Νικολαΐδη	136
27. Ὁ Γάμος (ποίημα), Κ. Κρυστάλλη	141
28. Τὸ νανούρισμα (ποίημα), Σ. Σπεράντσα	142
29. Τὸ Δωρητήριον, Δ. Καμπούρογλου	145
30. Οἰκοκύριος καὶ κλέπτης, Ἀδ. Κοραῆ	146
31. Ἡ ἐλεημοσύνη (ποίημα), Ἀριστομ. Προβελεγγίου	154
32. Μὴ τὸ ξυπνᾶτε, Π. Νιρβάνα	155
33. Τὸ δρᾶμα τοῦ μικροῦλη, Σ. Μελά	156
34. Ὁ Βοριάς πού τ' ἀρνᾶκια παγώνει (ποίημα), Γ. Ζαλοκώστα	158
35. Ἡ ἐργασία (ποίημα), Γερασ. Μαρκισᾶ	177
36. Βοσκοῦ παιδάριον, Ἀδ. Κοραῆ	196

37. Φθινόπωρο, Σ. Μυριβήλη	226
38. Τὴν ἀνοιξι στὸ Σούλι, Β. Ἡλιάδου	230
39. Πρωτομαγιά (ποίημα), Δ. Σολωμοῦ	233
40. Καλογιάννος, Ἄρ. Βαλαωρίτη	234
41. Ἡ Μπεκάτσα, Σ. Γρανίτσα	239
42. Ἡ αἴγαγρος, Στεφ. Γρανίτσα	246
43. Διατί ἀγαπῶ τὸν βάτραχον, Δ. Καμπούρογλου	250
44. Ποντικὸς πλεονέκτης, Ἄδ. Κοραῆ	256
45. Ἀλώπηξ καὶ λύκος, Ἄδ. Κοραῆ	257
46. Μυῖα καὶ μέλισσα, Ἄδ. Κοραῆ	257

Β'. Ἐκ τῆς Συλλογῆς Θ. Μακροπούλου.

1. Χαῖρε, Μαρία, Ἄγγ. Τανάγρα	10
2. Στὴν Παναγία (ποίημα), Ἄ. Μαρτζώκη	12
3. Τῶν θαλασσῶν ὁ Ἅγιος, Ἄλεξ. Μωραϊτίδου	15
4. Χριστούγεννα (ποίημα), Κ. Κρυστάλλη	20
5. Τὸ Σαββατόβραδο (ποίημα), Δ. Βικέλα	39
6. Αἱ δύο δεήσεις, Ν. Καρβούνη	40
7. Ἡ γωνιά τοῦ Παραδείσου, Ἄλ. Παπαδιαμάντη	50
8. Ἡ δόξα (ποίημα), Ἄριστομ. Προβελεγγίου	56
9. Ἡ Ὀλυμπία, Π. Νιρβάνα	60
10. Τὸ Στάδιον (ποίημα), Ἰ. Πολέμη	65
11. Δῆλος, Π. Νιρβάνα	77
12. Δελφικὸς ὕμνος (ποίημα), Κ. Παλαμᾶ	80
13. Θούριος ὕμνος (ποίημα), Ρ. Φεραίου	86
14. Ὁ Ὀλυμπος κι ὁ Κίτσαβος (ποίημα), Δημῶδες	87
15. Μεσολόγγι (ποίημα), Κ. Παλαμᾶ	97
16. Ὁ Κολοκοτρώνης ὁμιλεῖ εἰς τὰ ἑλληνόπουλα (Ἄπομν. Γ. Τερτσέτη)	97
17. Τρόπαιο στὴ Μεθώνη, Σπ. Μελᾶ	101
18. Ὁ Κερκέζος, Ἰ. Κονδυλάκη	112
19. Οἱ Ἑλληνες ἀντεπιτίθενται, Ν. Καρβούνη	121
20. Ὅχι ποτὲ σκιάβα ζωὴ (ποίημα), Μιλ. Μαλακάση	133
21. Τὸ ἔθνικὸν ἐλάττωμα, Γρ. Ξενοπούλου	135
22. Τὸ σπῆτι ποῦ γεννήθηκα (ποίημα), Κ. Παλαμᾶ	142
23. Ὁ μικρὸς κριτής, Χ. Χριστοβασίλη	160
24. Ἡ ἀνίκητη ἐλπίδα, Χ. Χριστοβασίλη	165
25. Τὸ τραγούδι τοῦ ξενιτεμένου (ποίημα), Ν. Χατζιδάκη	170
26. Ὁ τρύγος στὸ Μοριᾶ, Σπ. Μελᾶ	189
27. Ὁ τρύγος (ποίημα), Κ. Κρυστάλλη	190
28. Ζωὴ στὸ βουνὸ (ποίημα), Σ. Σπεράντσα	193
29. Οἱ πτερωτοὶ Νομάδες, Ν. Καρβούνη	196

30. Τὸ ναυτόπουλο, Ἄνδρ. Καρκαβίτσα	198
31. Μὲ τὰ πανιά, Ἄλ. Μωραϊτίδου	207
32. Τὸ δελφίνι, Θ. Ποταμιάνου	210
33. Τὸ πυροφάνι (ποίημα), Γ. Δροσίνη	212
34. Οἱ σπογγαλιεῖς, Ἀγγέλ. Τανάγρα	212
35. Ἡ ἐξοχή, Γρηγ. Ξενοπούλου	223
36. Ἡ ἐσπέρα (ποίημα), Ἄλ. Ραγκαβῆ	225
37. Ὁ ἐρχομὸς τοῦ Μάρτη (ποίημα), Ἰ. Πολέμη	229
38. Τὸ καλοκαίρι (ποίημα), Κ. Παλαμᾶ	233
39. Ἡ ἱερότης τοῦ ἐλαιοδένδρου, Δ. Καμπούρογλου	258
40. Τὰ ἄνθη καὶ τὰ δάση (ποίημα), Ν. Χατζηδάκη	260
41. Ἡ ἱστορία ἐνὸς κόκκου σίτου, Γ. Δροσίνη	261
42. Ἡ πηγὴ τοῦ χωριοῦ μου (ποίημα), Γ. Βερίτη	262

Γ'. Ἐκ τῆς Συλλογῆς Α. Βρανούση - Β. Σφυρόερα.

1. Τὸ Πάσχα στὸν Πίνδο, Κ. Κρυστάλλη	17
2. Οἱ κρυφοὶ Χριστιανοί, Ἰ. Δαμβέργη	27
3. Ἐθνικὸς ὕμνος (ποίημα), Δ. Σολωμοῦ	55
4. Σαλαμίνα (ποίημα), Σ. Σκίπη	59
5. Ὅρκος Ἀθηναίων ἐφήβων (ποίημα), Κ. Παλαμᾶ	66
6. Γυναικεῖοι ἥρωισμοὶ στὸ Βυζάντιον, Πλ. Ροδοκανάκη	81
7. Ὁ Ἄγγελος τῆς Ἁγίας Σοφίας, Ἀρσ. Παπαδοπούλου	84
8. Τὸ τάμα τοῦ Κανάρη (ποίημα), Γ. Δροσίνη	104
9. Τὸ σπιτάκι στὸ λιβάδι, Ἄλ. Παπαδιαμάντη	201
10. Ἡ ὄρνιθα κι ἡ κουκουβάγια, Μαρ. Σιγούρου	236
11. Σ' ἓνα μοναστήρι τῆς Κύπρου, Ἀθ. Ταρσούλη	265
12. Ὁ Εὐρώτας, Κ. Πασαγιάννη	268

Δ'. Ἐκ τῆς Συλλογῆς Κ. Ρωμαίου.

1. Ὁ Ἰησοῦς δώδεκα χρονῶν, Πην. Δέλτα	7
2. Ὁ ἐσπερινὸς (ποίημα), Γ. Δροσίνη	31
3. Τὸ ξωκλήσι (ποίημα), Γ. Δροσίνη	32
4. Ὁ Λουμπαρδιάρης, Δ. Καμπούρογλου	32
5. Σίμων Πέτρος (ποίημα), Ἰ. Πολέμη	39
6. Ἡ ἡμέρα τῆς Λαμπρῆς (ποίημα), Δ. Σολωμοῦ	49
7. Ὀλυμπιακὸς ὕμνος (ποίημα), Κ. Παλαμᾶ	64
8. Τὸ κρυφὸ σχολεῖο (ποίημα), Ἰ. Πολέμη	86
9. Χαρακτηρισμὸς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ (ποίημα), Ἀρ. Βαλαωρίτη	93
10. Τῆς Δέσπως (ποίημα), Δημῶδες	94

11. Ἀπάντησι τοῦ Κολοκοτρώνη πρὸς τὸν Ἰμπραήμ, Ἀπομν. Γ. Τερτσέτη	109
12. Τῶν Κολοκοτρωναίων (ποίημα), Δημῶδες	109
13. Ἡρωισμὸς μιᾶς γυναίκας, Ἰ. Δαμβέργη	117
14. Ὁ Γυφτοδάσκαλος, Ἀντ. Τραυλαντώνη	124
15. Πῶς γεννῶνται αἱ παροιμίαι, Δ. Καμπούρογλου	143
16. Ἡ Σταχομαζώχτρα, Ἀλ. Παπαδιαμάντη	147
17. Ὁ ξενιτεμένος (ποίημα), Ζαχ. Παπαντωνίου	170
18. Ἡ φιλοξενία, Χ. Χριστοβασίλη	171
19. Ἡ ὑπηρέτρα, Ἀλ. Παπαδιαμάντη	179
20. Ὁ Θερισμὸς, Ἀλ. Μωραϊτίδου	184
21. Στ' ἄλωνα (ποίημα), Γ. Δροσίνη	187
22. Τὸ ψωμί (ποίημα), Γ. Δροσίνη	188
23. Ἕνας λαός, ἕνας βασιλιάς, Π. Νιρβάνα	192
24. Ὁ Γεροβοσκός (ποίημα), Ζαχ. Παπαντωνίου	194
25. Ἦθελα νᾶμουν τσέλιγγας (ποίημα), Κ. Κρυστάλλη	195
26. Τὸ πυροφάνι (ποίημα), Γ. Δροσίνη	212
27. Εἰς τὴν ἰχθυαγοράν τῶν Ἀθηνῶν, Σπ. Μελλά	215
28. Ἡ ἑλληνικὴ φύσις, Γρ. Ξενοπούλου	221
29. Καλογιάννος (ποίημα), Γ. Δροσίνη	235
30. Ὁ κότσυφας, Ἄνδρ. Καρκαβίτσα	241
31. Τὰ χελιδόνια, Γρ. Ξενοπούλου	245
32. Ἡ πρώτη δοκιμή, Σπ. Μελλά	248
33. Ὁ λύκος, Στεφ. Γρανίτσα	251
34. Ἕνα μικρὸ γατάκι στὸν ἥλιο, Γρ. Ξενοπούλου	255
35. Τὸ πράσινο, Γρ. Ξενοπούλου	263

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Α'. ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΖΩΗ

	Σελίς
1. Ἡ προσευχή τοῦ ταπεινοῦ, Ζαχ. Παπαντωνίου	7
2. Ὁ Ἰησοῦς δώδεκα χρονῶν, Πην. Δέλτα	7
3. Πρὸς τὸν Θεόν, Ἡλ. Τανταλίδου	9
4. Χαῖρε, Μαρία, Ἀγγέλ. Τανάγρα	10
5. Στὴν Παναγία, Ἀ. Μαρτζώκη	12
6. Τὸ μοιρολόγι τῆς Παναγίας, Δημῶδες	13
7. Τῶν θαλασσῶν ὁ Ἅγιος, Ἀλεξ. Μωραϊτίδου	15
8. Τὸ Πάσχα στὸν Πίνδο, Κ. Κρυστάλλη	17
9. Χριστούγεννα, Κ. Κρυστάλλη	20
10. Ὁ Παπᾶ - Διανέλλος, Ἀλεξ. Παπαδιαμάντη	22
11. Οἱ κρυφοὶ Χριστιανοί, Ἰωάν. Δαμβέργη	27
12. Ἐσπερινός, Γ. Δροσίνη	31
13. Τὸ ξωκκλήσι, Γ. Δροσίνη	32
14. Ὁ Λουμπαρδιάρης, Δ. Καμπούρογλου	32
15. Τὸ Σαββατόβραδο, Δ. Βικέλα	39
16. Σίμων Πέτρος, Ἰ. Πολέμη	39
17. Αἱ δύο δεήσεις, Ν. Καρβούνη	40
18. Ἡ Ἀνάσταση τοῦ Κυρίου, Π. Φωστίνη	43
19. Κολοκοτρωναῖκο Πάσχα, Κ. Καιροφύλα	46
20. Ἡ ἡμέρα τῆς Λαμπρῆς, Δ. Σολωμοῦ	49
21. Ἡ γωνιά τοῦ Παραδείσου, Ἀλ. Παπαδιαμάντη	50

Β'. ΕΘΝΙΚΗ ΖΩΗ

1. Ἐθνικός Ὕμνος, Δ. Σολωμοῦ	55
2. Ἡ δόξα, Ἀριστομ. Προβελεγγίου	56
3. Ὁ Ἀριστείδης, Λ. Μελά	57
4. Σαλαμίνα, Σ. Σκίπη	59
5. Ἡ Ἀργεῖα Τελέσιλλα, Λ. Μελά	60
6. Ἡ Ὀλυμπία, Π. Νιρβάνα	60
7. Ὁ ναός τοῦ Ὀλυμπίου Διός, Γρηγ. Ξενοπούλου	61
8. Ὀλυμπιακός Ὕμνος, Κ. Παλαμᾶ	64

9. Τὸ Στάδιον, 'Ι. Πολέμη	65
10. Ὁ χρυσοῦς τρίπους καὶ οἱ ἐπτά σοφοί, Λ. Μελά	66
11. Ὁ ἕρκος τῶν Ἀθηναίων ἐφήβων, Κ. Παλαμᾶ	66
12. Πῶς ἐσώθη ὁ Παρθενών, 'Αρ. Βαλαωρίτου	67
13. Οἱ κόρες τοῦ Κάστρου, Ν. Πολίτου	68
14. Ἡ ἐγκράτεια τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, Λ. Μελά	68
15. Ζῆ ὁ βασιλιάς Ἀλέξανδρος; Γ. Δροσίνη	69
16. Σωκράτης καὶ Ἀριστοφάνης, 'Αλ. Βυζαντίου	71
17. Δῆλος, Π. Νιρβάνα	77
18. Καλλιπάτειρα, Λ. Μαβίλη	80
19. Δελφικὸς ὕμνος, Κ. Παλαμᾶ	80
20. Γυναικεῖοι ἥρωισμοὶ εἰς τὸ Βυζάντιον, Π. Ροδοκανάκη	81
21. Ὁ Ἅγγελος τῆς Ἁγίας Σοφίας, Ἀρσιν. Παπαδοπούλου	84
22. Θούριος ὕμνος, Ρ. Φεραίου	86
23. Τὸ κρυφὸ σχολεῖό, 'Ι. Πολέμη	86
24. Κλέφτικο, Δημῶδες	87
25. Ὁ Ὀλυμπος καὶ ὁ Κίσαβος, Δημῶδες	87
26. Αἱ παραμοναὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, Γ. Δροσίνη	88
27. Χαρακτηρισμὸς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, Ἀρ. Βαλαωρίτου	93
28. Τῆς Δέσπως, Δημῶδες	94
29. Ὁ Βύρων στὴ σκλαβωμένη Ἀθήνα, Δ. Καμπούρογλου	94
30. Μεσολόγγι, Κ. Παλαμᾶ	97
31. Ὁ Κολοκοτρώνης ὁμιλεῖ εἰς τὰ Ἑλληνόπουλα, Γ. Τερτσέτη	97
32. Τρόπαιο στὴ Μεθώνη, Σ. Μελά	101
33. Τὸ τάμα τοῦ Κανάρη, Γ. Δροσίνη	104
34. Τὸ φίλημα, Μ. Μητσάκη	105
35. Τὸ νερὸ τῶν διψασμένων, Ἀντ. Τραυλαντώνη	106
36. Ἀπάντησις τοῦ Κολοκοτρώνη πρὸς τὸν Ἰμπραήμ, Γ. Τερτσέτη	109
37. Τῶν Κολοκοτρωναίων, Δημῶδες	109
38. Ἀναστάσις Ὀλυμπιακῶν ἀγῶνων, Σ. Σπεράντσα	110
39. Ὁ Κερκέζος, 'Ι. Κονδυλάκη	112
40. Ἡρωισμὸς μιᾶς γυναίκας, 'Ι. Δαμβέργη	117
41. Οἱ Ἕλληνες ἀντεπιτίθενται, Ν. Καρβούνη	121
42. Ὁ Γυφτοδάσκαλος, Ἀντ. Τραυλαντώνη	124
43. Θούριον, Ζαχ. Παπαντωνίου	133
44. Ὅχι, ποτὲ σκλάβα ζωή, Μ. Μαλακάση	133
45. Νίκη, Κ. Παλαμᾶ	134
46. Πίνδος, Σ. Σπεράντσα	134
47. Τὸ ἐθνικὸν ἐλάττωμα, Γ. Ξενοπούλου	135
48. Ἡ συμβολὴ τῆς Κύπρου στὸν Ἐθνικὸν ἀγῶνα, Μ. Νικολαΐδου	137

Γ'. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ

	Σελίς
1. 'Ο Γάμος, Κ. Κρυστάλλη	141
2. Τò σπίτι πού γενήθηκα, Κ. Παλαμά	142
3. Τò νανούρισμα, Σ. Σπεράντσα	142
4. Πώς γενώνται αί παροιμίαι, Δ. Καμπούρογλου	143
5. Τò δωρητήριο, Δ. Καμπούρογλου	145
6. Οίκοκύριος και κλέπτης, 'Αδ. Κοραή	146
7. 'Η σταχομαζώχτρα, 'Αλ. Παπαδιαμάντη	147
8. 'Η έλεημοσύνη, 'Αριστομ. Προβελεγγίου	154
9. Μή τò ξυπνάτε, Π. Νιρβάνα	155
10. Τò δράμα τού μικρούλη, Σ. Μελά	156
11. 'Ο βοριάς πού τ' άρνάνια παγώνει, Γ. Ζαλοκώστα	158
12. 'Ο μικρός κριτής, Χ. Χριστοβασίλη	160
13. 'Η άνίκητη έλπίδα, Χ. Χριστοβασίλη	165
14. Τò τραγούδι τού ξενιτεμένου, Ν. Χατζηδάκη	170
15. 'Ο ξενιτεμένος, Ζαχ. Παπαντωνίου	170
16. 'Η φιλοξενία, Χ.Χριστοβασίλη	171
17. 'Η έργασία, Γερασ. Μαρκορά	177
18. 'Η ύπηρέτρα, 'Αλ. Παπαδιαμάντη	179
19. 'Ο θερισμός, 'Αλεξ. Μωραϊτίδου	184
20. Στ' άλώνια, Γ. Δροσίνη	187
21. Τò ψωμί, Γ. Δροσίνη	188
22. 'Ο τρύγος στό Μωριά, Σ. Μελά	189
23. 'Ο τρύγος, Κ. Κρυστάλλη	190
24. "Ένας λαός, ένας βασιλιάς, Π. Νιρβάνα	192
25. Ζωή στό βουνό, Σ. Σπεράντσα	193
26. 'Ο γεροβοσκάς, Ζαχ. Παπαντωνίου	194
27. "Ηθελα νάμουν τσέλιγγας, Κ. Κρυστάλλη	195
28. Βοσκού παιδάριον, 'Αδαμ. Κοραή	196
29. Πτερωτοί νομάδες, Ν. Καρβούνη	196
30. Τò ναυτόπουλο, 'Ανδρ. Καρκαβίτσα	198
31. Τò σπιτάκι στό λιβάδι, 'Αλεξ. Παπαδιαμάντη	201
32. Μè τά πανιά, 'Αλεξ. Μωραϊτίδου	207
33. Τò δελφίνι, Θ. Ποταμιάνου	210
34. Τò πυροφάνι, Γ. Δροσίνη	212
35. Οί σπογγαλιείς τού Αιγαίου, 'Αγγέλ. Τανάγρα	212
36. Είς την ίχθυαγοράν τών 'Αθηνών, Σ. Μελά	215

Δ'. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΥΣΙΣ

1. 'Η έλληνική φύσις, Γρηγ. Ξενοπούλου	221
2. 'Η έξοχή, Γρηγ. Ξενοπούλου	223

3. 'Η έσπέρα, 'Αλεξ. Ραγκαβή	225
4. Φθινόπωρον, Σ. Μυριβήλη	226
5. 'Ο έρχομός του Μάρτη, 'Ι. Πολέμη	229
6. Τήν άνοιξη στο Σούλι, Β. 'Ηλιάδου	230
7. Πρωτομαγιά, Δ. Σολωμού	233
8. Τò καλοκαίρι, Κ. Παλαμά	233
9. 'Ο Καλογιάννος, 'Αρ. Βαλαωρίτου	234
10. 'Ο Καλογιάννος, ποίημα, Γ. Δροσίνη	235
11. 'Η θρνιθα κι ή κουκουβάγια, Μ. Σιγούρου	236
12. 'Η μπεκάτσα, Στεφ. Γρανίτσα	239
13. 'Ο κότσυφας, 'Ανδρ. Καρκαβίτσα	241
14. Τά χελιδόνια, Γρηγ. Ξενοπούλου	245
15. Αΐγαγρος, Στεφ. Γρανίτσα	246
16. 'Η πρώτη δοκιμή, Σ. Μελά	248
17. Διατί άγαπώ τόν βάτραχον, Δ. Καμπούρογλου	250
18. 'Ο λύκος, Στεφ. Γρανίτσα	251
19. "Ένα μικρό γατάκι στον ήλιο, Γρηγ. Ξενοπούλου	255
20. Μύθοι, 'Αδαμ. Κοραή	256
21. 'Η ιερότης του έλαιοδένδρου, Δ. Καμπούρογλου	258
22. Τά άνθη και τά δάση, Ν. Χατζηδάκη	260
23. 'Η ιστορία ενός κόκκου σίτου, Γ. Δροσίνη	261
24. 'Η πηγή του χωριού μου, Γ. Βερίτη	262
25. Τò πράσινο, Γρηγ. Ξενοπούλου	263
26. Σ' ένα μοναστήρι τής Κύπρου, 'Αθην. Ταρσούλη	265
27. 'Ο Εύρώτας, Κ. Πασαγιάννη	268
Λεξιλόγιον	271
Βιογραφικαι Σημειώσεις	285
Περιεχόμενα κατά συλλογάς	297
Πίναξ περιεχομένων	301

024000019690

ΕΚΔΟΣΙΣ - ΓΓ' - 1974 (X). ΑΝΤΙΤΥΠΑ 107.000 - ΣΥΜΒΑΣΙΣ 2464 / 23-5-74

ΕΚΤΥΠΩΣΙΣ - ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ : Ω. ΚΑΜΠΙΑΝΑΣ Α. Ε.

